GYÖKEREK ÉS LOMBOK
Erdészportrék

GYÖKEREK ÉS LOMBOK

Erdészportrék

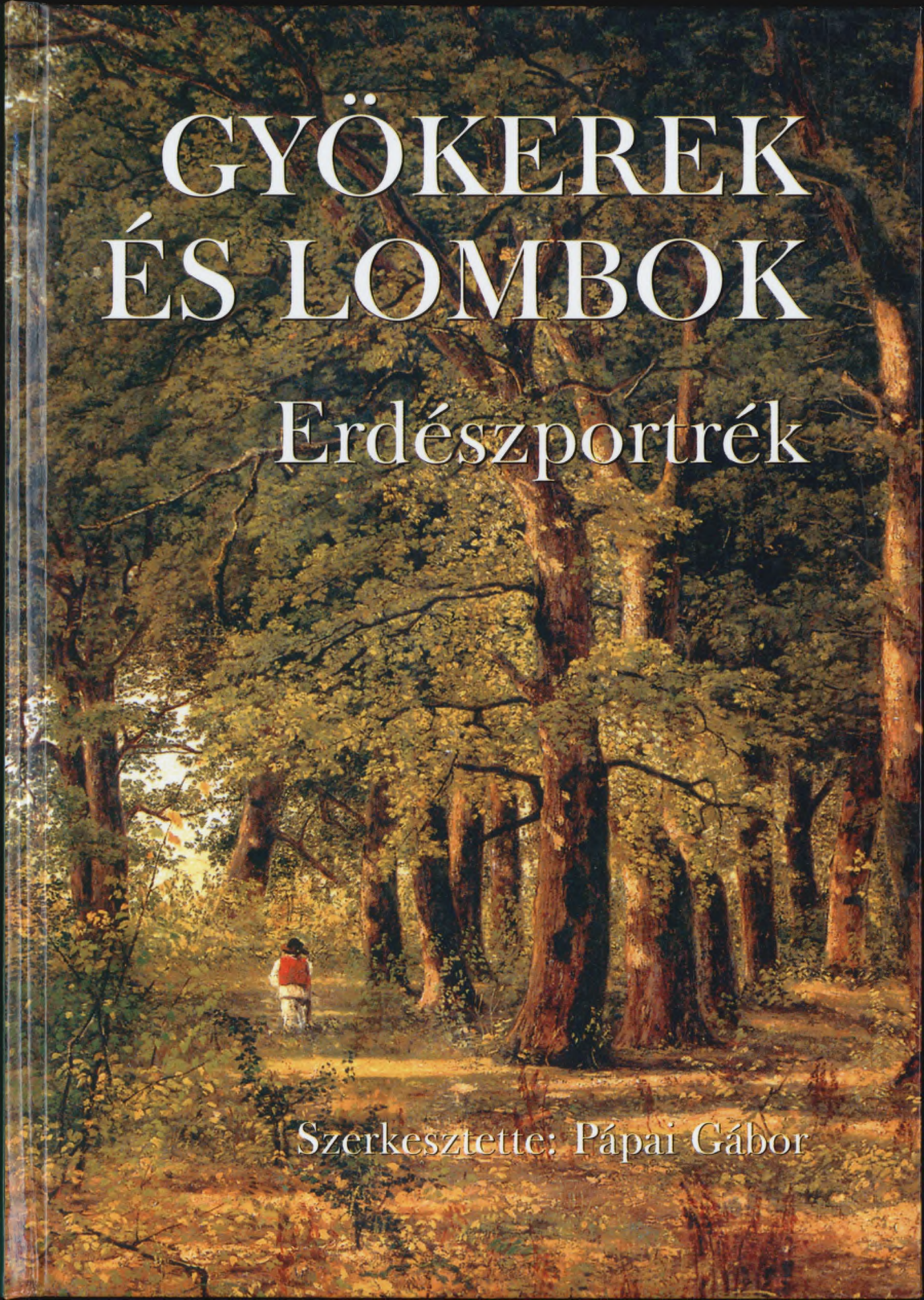

Szerkesztette: Pápai Gábor

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gyökerek és lombok
Erdészportrék

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az első kötetben megjelent portrék

Boross György (1896–1993)
Nagy Imre (1905–1994)
Kató Pál (1904–1998)
Szűcs Ferenc (1905–2000)
Kollwentz Ödön (1912–)
Madas András (1917–)
Majer Antal (1920–1995)
Horváth László (1926–2000)
Homolya József (1932–1996)
Vargha Domokos (1922–2002)

A második kötetben megjelent portrék

Bezzegh László (1917–1990)
Dévényi Antal (1910–1994)
Abonyi István (1913–2005)
Roller Kálmán (1913–2004)
Wisnovszky Károly (1928–)
Csizmadia József (1902–1992)
Gál István (1916–2002)
Kádár Zsombor (1923–)
Fila József (1918–1991)
Csutkai Jenő (1916–2002)

Az harmadik kötetben megjelent portrék

Kossow G. József (1904–1998)
Pál János (1920–1999)
Retkes László (1915–2003)
Wentzely Dénes (1929–)
Hibbey Albert (1917–2004)
Zólyomi Bálint (1908–1997)
Herpay Imre (1924–)
Szederjey Ákos (1911–1991)
Pankotay Gábor (1914–1997)
Riedl Gyula (1914–2005)

A negyedik kötetben megjelent portrék

Szász Tibor (1923–)
Hunyadi József (1904–2003)
Sziklai Oszkár (1924–1998)
Jereb Ottó (1922–)
Lády Géza (1899–1994)
Perlaki Ferenc (1921–)
Szilágyi József (1924–)
Buda Ernő (1921–2005)

Sorozatgazda az Országos Erdészeti Egyesület

A mű megjelenését az Utilis Kft. támogatta

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gyökerek és lombok

Erdészportrék

Ötödik kötet

Szerkesztő riporter
Pápai Gábor

OEE Könyvtár
ÁII.EII. 2021

Országos Erdészeti Egyesület
Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtár
Leltári szám: 1102/2021-
Csoport szám: I
Raktári jelzet: Bedő A.-ivánfalva

Az Országos Erdészeti Egyesület 120 éves székházának megújult erdészetében tartott közgyűlés emlékére

Budapest, 2006. december 8.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A szerkesztő munkatársa
Szabados Katalin

A videofelvételeket készítette
Pápai Gábor
Szabados Katalin

© Pápai Gábor, 2006

ÖISBN 963 00 6716 1

Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület
Felelős kiadó Dr. Pethő József, az OEE elnöke
A fedél Paál László: Magyarországi erdőrészlet című festményének
felhasználásával Balog Zoltán munkája
Nyomdai előkészítés Piukovichné Gács Marianna
Megjelent 38,7 (A/5) ív terjedelemben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az olvasóhoz

„Erdő vagy, ifjú, lombos, ezredéves,
mely éjenként vad titkokat susog"
József Attila

A kötet, amelyet a kezében tart az olvasó, a múltról szól. Olyan emberekről, akik az erdészpályát választották hivatásul, s noha néhányan többékevésbé elsodródtak az erdőtől, szívük mélyén erdészek maradtak.

A gondolatot, hogy az életutakat videoszalagra rögzítsük, Bánó László erdőmérnök sugallta tizenhét esztendeje. Köszönet illeti a felvételek kezdetén segítő Szentendrey Géza, és a mindvégig kitartó Szabados Katalin munkáját. Azóta sokasodnak a polcon az önkéntes vallomások a szülőföldről, a hazáról, a pályáról, az alma materről. Közel száz van már belőlük.

A munka kezdete óta sokan távoztak az élők sorából. A videoszalagra felvett életutakból azonban mozaikszerűen, összeállíthatjuk a XX. század magyar erdészettörténetének azokat az emberi vonatkozásait, amelyekről nemigen olvashatunk az eddig megjelent kiadványokban. A szereplők vallomása olyan részletekkel egészíti ki a tudományos történelemírás alkotóelemeit, amelyek kötőanyagként rögzítik azt egységes egésszé.

A *Gyökerek és lombok* életrajzsorozat az embert állította középpontba. Az embert, aki az individuum belső rezdüléseinek feltárásával teszi teljessé az erdészpályán töltött évtizedek alakította szakmatörténelmet. A múlt tudományos leírása mindig a tényszerű bizonyítékokra támaszkodó események láncolatából építkezik. Ám a valóság részleteiből írt történelmet az ember, a közösség tetteinek sorozata alkotja, sokszor figyelmen kívül hagyva a szereplők döntésének lelkiismereti okait.

Megismerkedünk a megszállott kutatóval, akit a szakma mint nyárfakutatót tart számon. Az önképzés és a kitartó munka azon példáját láthatjuk, amikor mindez nem volt hiábavaló. Kezdő szakemberként

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

érte az államerdészet megalakulása, és mint nyugdíjas, aktív részese a magánerdő-gazdálkodásnak.

A professzor, aki az alföldi homokbuckákon erdőt nevelők tapasztalatával vállalta a katedrát, és szűkszavú életútjából megértjük, hogy miért lett újra és újra a hallgatók szemében a legjobb.

Az igazságérzetének mindent alárendelő ember, aki megsokallván, hogy tudását hatalmi helyzetből más akarja kisajátítani, inkább vállalta a szocializmus idején cseppet sem biztos magánzó életvitelt. Bevezeti az olvasót a méhészet rejtelmeibe, bizonyítván, hogy a természetet alázatosan használva, meg is élhetünk belőle.

Erdészgenerációk sokaságát tanította – nem csak középszinten – szakmára, hazaszeretetre, tisztességre. Életútját olvasva az az érzésünk, mintha több ember életét élte volna egymaga, nem véve tudomást az évek múlásáról, az egészség fogyásáról.

A Felvidékről az anyaországba kényszerült, ízig-vérig vadász, oktató, majd tanszékalapító egyetemi tanár bölcs természetszemléletével lehetünk gazdagabbak. Ha a világon minden vadász ilyen volna! – összegezhetjük benyomásunkat a vele készült beszélgetést olvasva.

Neve eggyé vált a az 1956-os soproni eseményekkel, majd a Kanadába távozott divízió sorsával egykoron és most. Professzorként elérte mindazt, amit egy erdőmérnök az oktatás terén elérhet. Nemzetközi elismerést, hazai megbecsülést.

A keleti Kárpátok völgyében megbúvó Bereck szülötte mondja el életét ízes, csak ott hallható nyelvezettel. Szavai nyomán a háborúk erdőkben, lelkekben, hazában okozott pusztításait követhetjük nyomon, majd a havasok vadászkalandjairól, a vad szokásairól olvashatunk különleges megfigyeléseket. De ízelítőt kapunk az 1956-os események alatt idegen hadseregben szolgálatot teljesítő kiskatonák gondolatvilágáról is. Az erdőkért aggódó szakember felfedi az őshonos fenyvesek felújításának, nehézségeinek titkait.

Többen úgy emlegetik, ha neve szóba jön, mint az erdészek „fenegyereke". Életútját és szakmai hitvallását olvasva be kell látnunk, hogy a jelző nem alaptalan. Pedig nem tett mást egész életében, mint a különböző szituációk megítélésében kora előtt járt egy-két évtizeddel. Minden bizonnyal megnyugtatóbb helyzetben lennének a magyar erdők, ha a döntéshozók felismerik szándékában mindezt, és valóban szakmai érvek alapján döntenek, s olykor az erdők érdekét is figyelembe veszik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Csínján kell tehát bánnunk a résztvevők sommás megítélésével egy-egy esemény kapcsán. A minősítő jelzőkkel különösképpen. Az események miértje és hogyanja, az ember döntését meghatározó motiváció ismerete nélkül könnyen helytelen útra tévelyedhetünk. A kötet az emberről szól. A mindenkori emlékezők főként magukról beszélnek. Nézze el ezért a kedves Olvasó a szereplőknek az olykor hangsúlyos egyes szám első személyt. Próbálja meg a lehetetlent, és tegyen úgy olvasás közben, mintha a szereplők életét élné. Így elkerülhető az igazságtalan kritika és az olvasmányélmény is bensőségesebb lehet.

Minden bizonnyal tárgyi tévedés is becsúszhatott a fakuló emlékezetbe és a szerkesztő munkájába. Ne tulajdonítsunk mindennek túlzott jelentőséget! Az embert nézzük, a tisztesség és a tisztességtelenség mérlegének nyelvét. Ha ezt kellő tanulsággal felismerjük a sorok között, néha megállva, saját emlékeinken merengve, nem volt hiábavaló a kötet megjelenésén fáradozók munkája.

Budapest, 2006. november 4.

A szerkesztő

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tóth Béla
(1921–)

1921-ben születtél. A fabula szerint a 21-es nyerőszám.

Hát, ha már szerencsés nyerőszámnál tartunk, elmondhatom, hogy ez be is jött. Nyilván ez az időszak, 1921-től mostanáig elég sok nehézséggel telt el, mégis azt mondom, hogy a pályának a mérlege kedvező. Jóleső érzés visszatekinteni rá, arra az időszakra is, amikor baj nélkül, gond nélkül jól ment, azokra az időszakokra is, amikor ezek a nehézségek néha úgy néztek ki, hogy elnyomják az embert, de mégis sikerült. Lehet, hogy nagyképűségnek hangzik, ha az ember azt mondja, hogy a munkának örült, a munkában mindig élvezetet talált, még akkor is, ha a munkának néha súlya is van. Talán több is a kelleténél néha, de abból is megelégszik egy eredménnyel, az mindig nagy fizetség. A mostani beszélgetésünknek egy nagyon érdekes apropója is van, pontosan most ezen az őszön 60 esztendeje, hogy megkezdtem a szakmai pályafutásomat, és 60 év óta egyfolytában, megszakítás nélkül dolgozom, dolgozhatok. Azért hangsúlyozom, hogy dolgozhatok, mert ez a lehetőség nem elsősorban az emberen magán múlik, hanem egy nagy adomány a sorstól, az élettől. Nyilván ott kezdődik, hogy az ember a sorstól, mondjuk a Gondviseléstől egy jó konstrukciót kap, és magán az emberen múlik, hogy ezzel a konstrukcióval hogyan él. Hasznosítja vagy elpocsékolja.

Kanyarodjunk vissza a húszas-harmincas évekre.

Érdekes dolog, hogy elég sok mindenre visszaemlékszem még elemi iskolás koromból is. Békés megye egy kis falujában születtem, ebben a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

környezetben nevelkedtem egész addig, amíg Sopronba nem kerültem, tehát érettségi utánig. A környezet teljes mértékben paraszti, falusi környezet volt, ilyenformán ennek is köszönhetem, hogy nagyon érzékeny és fogékony vagyok a falu problémáira. Gyerekkorom beleesett abba az időszakba, amikor bekövetkezett a gazdasági válságnak nevezett nehéz időszak, és ezt már a saját bőrömön is éreznem kellett. Jóllehet, a szüleim szocialista szóhasználattal élve középparasztok voltak, azonban egy korábban felvett bankadósság következtében teljesen eladósodtak, teljesen elszegényedtek. Úgyhogy amikor gimnáziumba kerültem, a gimnázium 16 kilométerre Szarvason volt, naponta be kellett járni, a bejárásnak nyilván költségei voltak, az autóbuszköltséget nekem magamnak kellett megkeresnem, illetve bele kellett dolgoznom, hogy ez a költség előállhasson. Mit csinál ilyen helyzetben a falusi ember? Jószágot nevel, annak az értékesítéséből próbál pénzhez jutni. Az én szüleim disznóhizlalásra álltak rá, és nekem kukoricamorzsolással rendszeresen, naponta be kellett segíteni ebbe a munkába. De ezt inkább csak érzékelésül mondom el, hogy nem ment olyan simán. 1931-ben kerültem gimnáziumba, nagyon jó gimnáziumba, kitűnő tanárok keze alá, és azt kell mondanom, hogy nagyszerű iskolatársak közé. Hogy ez mennyire így van, bizonyítja, hogy annak az osztálynak a magja – sajnálatosképpen ma már 5-6 főnyi „maradvány" – ma is rendszeresen összejön érettségi találkozókra, ma már nemcsak ötévenként, hanem évenként. Egy bizonyos összetartó mag mind a mai napig megvan.

Mennyire volt természetes, hogy tovább tanult – ahogy mondtad – a középparaszti családból a gyermek?

Én egyedüli gyerek voltam. Igazában talán nem volt ez természetes. Inkább akkor kezdett bontakozni egy olyan irányzat, hogy a falusi elmaradott környezetből származó gyerekek is egyre nagyobb számban igyekeztek továbbtanulni. Ismeretes, ma már lehet róla beszélni, illetve nemcsak ma, már régebb óta lehet beszélni a Klebelsberg-féle tanügyi reformról, amelyik lehetővé tette, hogy az addig mindenféle továbbhaladástól elzárt falusi és tanyasi gyerekek kitörjenek, és az arra alkalmas gyerekek továbbtanulhassanak. Ahogy visszaemlékszem, a gimnáziumi társaim jelentős része is ilyen környezetből származó gyerek volt. A tanáraink bölcsességét

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mutatta, hogy mindent elkövettek, hogy ezek a primitív környezetből, primitív szemlélettel vagy életmóddal iskolába került gyerekek kibontakozhassanak, szokásaikban is, tudásban is. Azt mondhatom, hogy – talán éppen az előbb említett okokból – roppant nagy tudásszomj volt bennünk. Ez talán a magyarázata annak, hogy amikor mi felnőttünk és munkaéretté váltunk – a háború időszakában, illetve a háború utáni időben –, tulajdonképpen az irányító, és nemcsak az irányító, hanem a tényleges értéktermelő posztoknak a jó részét ez a generáció foglalta el. Elősegítette az is, hogy az előbb említett, tágra nyílott tanulási lehetőség nagyfokú szelekciós alkalmat nyújtott, nagyon sokan bekerültek középiskolába is, és ott nyilván erős rostálásra, szelektálásra volt lehetőség: mire a középiskola egyharmadán túljutottunk, addigra körülbelül ki is alakult az a társaság, amelyik lényegében végigcsinálta, befejezte a középiskolát.

Kollégiumok voltak ott?

Nem. Én bejáró voltam, 16 kilométerről. Akkor ez a mai kollégiumi rendszer ismeretlen volt. A gimnáziumnak volt egy internátusa, amelyik egy egészen szűk létszám elhelyezésére adott lehetőséget, az azonban számomra vagy a szüleim számára drága volt, azt nem tudtuk volna elviselni. Ez a bejárás is úgy nézett ki, hogy részben autóbusszal, az őszi meg a tavaszi jobb időben pedig kerékpárral jártunk, magam is így jártam. Nem volt éppen könnyű dolog, hogy naponta 16 km oda, 16 km vissza, de ezt egy gyerek különösebben föl se veszi. Nem is magam voltam, többen jártunk, tehát nagyon kellemesen telt el az idő, de azért annyi következménye van, hogy azóta se szeretek kerékpározni. Említettem, hogy ez a generáció hihetetlenül tudáséhes volt. És ilyenformán nagyon sok ismeretanyaghoz hozzájuthattunk, elősegítette ezt a kiváló tanári kar, amire minden összejövetelünknél roppant nagy szeretettel emlékezünk vissza. Érdekes aztán a pályaválasztás, mert a pályára való irányultság a gimnázium utolsó 4–5 évében alakult ki. Hosszú időn keresztül humán érdeklődésű voltam. A tanári pálya elérése lebegett a szemem előtt, történelem, földrajz különösen ezeket a tárgyakat szerettem nagyon, és egész véletlen dolog, hogy a végén mégis az erdészpálya mellett kötöttem ki. Ez annál különösebb, mert az én falumban erdő egyáltalán nem is volt, eltekintve a Körös partján néhány kisebb füzes, bokros ligettől.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Én tulajdonképpen erdőt először Sopronban láttam akkor, amikor 1939. szeptember elsején odakerültem.

Emlékszel arra a motívumra, ami végül is ezt a döntést benned meghozta?

Sokat gondolkoztam rajta. Az első figyelemfelkeltés az volt, amikor én hetedikes voltam. Az akkori nyolcadikosok közt volt egy tanuló, aki erdőmérnöknek készült, a soproni egyetemre ment. Tőle hallottam először, hogy van egy ilyen pálya. Valószínűleg az dönthetett, hiszen mint falusi gyerek, tulajdonképpen a természethez kötődtem. Mi, falusi gyerekek állandóan kinn voltunk a szabadban. Ha éppen nem tanultunk, akkor kint csavarogtunk, vagy az utca porában játszottunk. Valószínűleg ez döbbenthetett rá, hogy ez talán egy olyan pálya, amelyik inkább nekem való, inkább összeköthet magával a természettel – persze utólag ezt könnyű mondani, de akkor ez nem volt tudatos – és nyújthatja azt a nagyobb mozgásteret, nagyobb szabadságot, amire ösztönszerűen a falusi ember vágyik.

Különösen ott, ahol mint említetted, épp csak mutatóba volt egy-két fa. Béla bácsi, sokat olvastunk, hallottunk, filmekben láttunk a század közepi falusi miliőről, és különösen a társadalmi rétegeződések ellentmondásairól, talán elferdített beállításáról. Vajon azok a játszópajtások, gyerekek, akik veled egykorúak voltak, és vagy lemorzsolódtak, vagy nem volt lehetőségük a továbbtanulásra, otthon maradtak gazdálkodni, iparos lett belőlük, ők hogy álltak a magatokfajta tudóstojásokhoz, akik továbbtanultak, egyelőre csak középiskolába, de már várható volt, vagy egyes esetekben már meg is született a döntés, hogy egyetemre, tehát értelmiségi kasztba lépnek át. Volt-e ennek valami jele?

Gyerekkorban nem volt semmi jele. A játszópajtási körbe azok a gyerekek tartoztak, akik a közelben laktak: ugyanabban meg a szomszédos utcában, tehát egy olyan körben, ahol mindenféle réteg előfordult. Ott volt gazdag parasztgyerek, volt földmunkás gyerek, nincstelen gyerek, akikkel még az is összekapcsolt, hogy ők ugyan tavasszal kezdtek elmaradozni az iskolából, mert hiszen nekik ki kellett menni a tanyára vagy a földre az apjuknak segíteni, vagy libapásztorkodni. De például én is azt csináltam, különösen kisebb gimnazista koromban, én is kiültem egy kis sámlira a ház sarkára libákat őrizni, és ott olvasgattam a könyvet. Tulajdonképpen azt láthatták, hogy igaz, hogy ez a gyerek már gimnáziumba

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jár, de ugyanúgy őrzi a libát, mint mi kint a tanyán. Tulajdonképpen az elszakadás akkor kezdődött, amikor elkerültem a faluból Sopronba.

A szüleid hogy viszonyultak az erdészpálya melletti döntésedhez?

Nem befolyásolta őket. Bennük az élt, hogy a gyerekük tanuljon. Ennek van egy érdekes előzménye. Az apámtól hallottam, hogy ő is egyedüli gyerek volt, és nagyon szeretett volna tanulni, de az apja nem engedte, mert otthon a földművelésnél, a paraszti életben szükség volt a gyerekre. Na most, ő tulajdonképpen talán bennem akarta megvalósítani azt, amit ő nem érhetett el. Nagyon jó képességű, bölcs gondolkodású fiú volt, nagyon korán teljes árvaságra jutott, talán 23 éves volt vagy még annyi se, de talán éppen ez érlelte benne, ez a magáramaradottság. Ez az első háború végén volt, már a háborúban is oda volt, utána jöttek a különböző rendszerváltozások, zűrös idők, ahol bizony nem volt könnyű talpon maradni. De mondom, amit ő nem érhetett el, velem akarta eléretni, úgyhogy valóban minden áldozatot meghoztak. Nagyon egyszerűen éltünk, nagyon szerényen, hiszen, mint említettem, nyomasztó helyzetben voltunk, nem volt mód, hogy nem tudom milyen flancosan éljünk, de amit az ő környezetük, lehetőségük megadott, azt az én tanulmányaimra fordították. Ebbe én is besegítettem, mert gimnáziumban is jó tanuló voltam, és két-három tanítványom is volt, osztálytársaimat korrepetáltam. Ennek volt egy óriási előnye, hogy miközben velük foglalkoztam, magam is megtanultam az anyagot, ugyanakkor meg némi jövedelmet is jelentett.

Emlékszel rá, hogy mennyi volt ez?

Ez a jövedelem? Nézd, akkor mi pengőben számoltunk, talán ha jól emlékszem, 5 pengővel kezdtem, és 10 pengővel fejeztem be, ez volt a havi díj egy tanulótól.

És mit ért ez a pénz?

Arra emlékszem, hogy a legelső öt pengőmből egy nagyon vágyott selyeminget vettem, pontosan anynyiba került. Láttam a gazdagabb gyerekeken, ez volt előttem az elegancia netovábbja, és az első keresetből egy ilyet vettem. Ez körülbelül mutatja is az értéket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Azt hiszem, ott tartottunk, hogy Sopron felé kacsintgattál.

Említettem, hogy jó tanuló voltam, jelesen érettségiztem. Megvolt a határideje, hogy be kellett adni a jelentkezést, elküldtem Sopronba, és magától értetődőnek tartottam, hogy mikor elküldtem a jelentkezést, akkor én ősszel ott fogok tanulni. Ez annyira magától értetődő volt, hogy én nem kaptam még semmiféle értesítést, én szépen szeptember 1-jén felültem a vonatra és elmentem Sopronba. Nevezetes dátum ez egyébként, mert akkor tört ki a második világháború, pont azon a napon. Tőlem függetlenül persze. Ott tudtam meg Sopronban, hogy akkor ők már kiküldtek egy felvételi értesítőt, elkerültük egymást, úgyhogy addig be se tudtam iratkozni, amíg nekem azt hazulról meg nem küldték. Ilyen simán ment a dolog. Fölvételi vizsga egyáltalán nem volt, a jeles érettségi mellett természetes dolog volt, hogy felvettek. A szűrés azután jött. A félelmetes tárgyak az első évben: a matematika, az ábrázoló geometria, a fizika, ezek nagyon erősen kiszűrték a társaságot, számot hadd ne mondjak, azt hiszem 72-en indultunk, és ebből az első két évben körülbelül 15–20 ki is hullott. Ott volt az erős szűrő. Természetesen, akiknek gyengébb volt az érettségi bizonyítványuk, azoknak nem ilyen könnyen ment a beiratkozás, de felvételi vizsga azoknak se volt, létszámfölöttiek voltak, és emiatt elutasították őket. Mint említettem is, ott láttam először igazi erdőt. Ez egy hihetetlen éhséget, az erdő látványának az éhségét ébresztette bennem, úgyhogy végig, amíg Sopronban voltam, nagyon lelkes turista voltam, minden szabadidőt kint, az erdőben való bolyongással töltöttem, sőt a tavaszi vizsgára is ott tanultam, végig az erdőben. Korán kelő voltam mindig, ez onnan adódott, hogy amikor bejáró voltam a gimnáziumba, 5 órakor keltem, mert 6 órakor ment az autóbusz, de ha kerékpárral mentem, akkor is korán kellett indulni, ez annyira belém idegződött, hogy máig korán ébredő és korán kelő ember vagyok. A tavaszi vizsganapok is úgy teltek el, hogy hajnalban fölkeltem; vagy a Lövér körúton, vagy valamelyik erdei úton sétálgatva, járkálva tanultam. Azelőtt soha nem turistáskodtam, mert hiszen az én falumban hol turistáskodtam volna. A faluból is a gimnáziumon kívül alig kerültem ki, ha jól emlékszem, kisdiák koromban talán háromszor voltam Pesten, az édesapámnak egy nagybátyja lakott ott, és az egyik szomszéd faluban voltak rokonaim, azokhoz minden nyáron átmentem egy kicsit. Ennyi volt az, amit én a falun kívül tölthettem addig, amíg Sopronba nem kerültem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Így aztán, talán viszszahatásként is, nagy bolyongó lettem, „világjáró", mert ha csak tehettem, mindig kerestem az alkalmat jönni-menni, amit lehet, bejárni az országból, később bejárni a határon túlon. Mindjárt az elején említetted, hogy a születési évem – a 21 – szerencsés szám. A szerencse a maga formájában itt is folytatódott. Mert megint olyan évfolyamba kerültem, amelyik rendkívül kollegiális, összetartó volt, meglehetősen jó képességű hallgatókkal, ahol egyfajta belső – de nem tudatos – tanulmányi verseny érvényesült, ám bizonyos kölcsönös ösztönző hatása ennek azért volt, nem is szólva arról, hogy talán ennek az évszázadnak a legkülönb professzori kara vett bennünket kezelésbe. Hogy mennyire összetartó évfolyam volt, egy egészen friss példával bizonyíthatom. Annak idején százhuszon-egynéhányan indultunk, hiszen akkor még a bánya-, kohó- és erdőmérnökképzés együtt volt, tavaly, az évenként szokásossá vált valétatalálkozónkra is több mint 20-an összejöttünk; nagy örömmel, nagy szeretettel, többen messze a határon túlról. Ez a korosztály eléggé szétszóródott a nagyvilágban, de többen még a messzeségből is levélben kifejezték ragaszkodásukat, jókívánságaikat.

Említetted, hogy a második világháború iszonyata akkor kezdődött, amikor Sopronba kerültél, hogy éltétek ezt meg?

Tulajdonképpen félelemben. Félelemben, mert hiszen, amint említettem is, az apám, fiatalon, azt hiszem 19 vagy 20 éves korában került ki az orosz meg az olasz frontra, és élt az a korosztály, amelyik az első világháborút végigküzdötte. Egyébként lehet, hogy az én történelem iránti elkötelezettségem vagy vágyakozásom is abból fakadt, hogy a téli estéken, amikor a rokonság, az ismerősök összejöttek, én állandóan a háborús élményeket hallgathattam. Tehát ez a generáció, amelyik ezt már egyszer végigcsinálta, ez kimondottan félt. Nyilvánvaló dolog, hogy ez a félelem bizonyos fokig bennünk is megvolt, annak ellenére, hogy akkoriban minket nagyon felvillanyozták a terület-visszacsatolások. Érettségiző diák voltam, mikor a Felvidék és a Kárpátalja visszakerült. Magam is ott voltam a tüntetők között, „mindent vissza, veszszen Benes!", ezeket a jelszavakat kiabáltuk. Már egy kicsit visszafogottabb esemény volt Erdély visszacsatolása, mert hiszen akkor javában tartott a háború, és akkor már érződött, hogy ebből valami baj lesz. Nagyon érdekes, hogy az otthoni, falusi környezet elejétől kezdve

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szkeptikus volt a németek győzelmét illetően. A háború kitörésének pillanatától kezdve nem hittek benne. Az egyszerű emberek se hittek benne. Gondolom, annyira erősen, elevenen élt bennük az első világháborús veszteségük, ami után nehéz idők jöttek. És végül az első világháborút is a németek oldalán vesztettük el, az első világháborúban is nagyon sokan érezték ugyanazt, amit a második világháborúban, a németek lekezelő, fölényes magatartását. Amikor én Sopronba kerültem, akkor Ausztria már a német birodalomhoz tartozott, ami azt jelentette, hogy bizony a soproni poncichtereknek erősen kinyílt a szemük. Ismeretes a népszavazási történetből meg egyebekből, hogy a soproni diákság igazából nem szimpatizált a németekkel, és ez a háború kitörésének a pillanatától kezdve, mint politikai nézet, a soproni diákság körében szintén így volt. Nem hittek a német győzelemben. Egymás után jöttek a hírek a németek győzelméről, ennek ellenére ez a diákság szkeptikus volt, mert ahogy a németeknek a hadicsillaga fényesedett, úgy egyre erőteljesebben bontakozott ki a poncichtereknek is a mozgalma, egyre szemtelenebbé váltak.

Ez miben nyilvánult meg?

Először is hangosak voltak. Hangos szervezkedés, tüntetések, azután bizonyos lekicsinylő megnyilvánulások a magyarság felé. Elmondhatok egy nagyon érdekes példát. Ismeretes, hogy mikor a második bécsi döntésnél Erdély visszakerült, ugyanakkor egy darabig titokban tartott külön szerződést is kötöttek a magyarországi németekről a magyar kormánnyal, és ez tette szabaddá a Volksbund szervezkedését, ezért válhatott a Volksbund állammá az államban, és ez tette szabályszerűvé vagy törvényessé, hogy a magyarországi katonaköteles vagy sorköteles német fiatalokat nem a magyar hadseregbe, hanem az SS-be sorozták. Nos, ha jól emlékszem, 1941 tavaszán történt az első ilyen sorozás, és a besorozott német fiatalok keresztül-kasul járkálták zárt rendben a várost, énekelték a maguk Hitler-jugend és egyéb dalait, és közbe-közbe kiabálták a maguk sértegető megjegyzéseit. Egyszer a felvonuló, besorozott német fiatalok, amikor az országzászló előtt elmentek a Széchenyi téren – a Széchenyi palotával szemben állt ez a zászló, abban az időben ezt nagyon nagy tiszteletben tartottuk – állítólag, én nem láttam, az országzászlót leköpdösték. Pillanatok alatt elterjedt ennek a híre a főiskolán, gyűlés gyűlés után. Az Ifjúsági Körben megha-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tározó személyiség volt Hibbey Berci, akit nem kell bemutatni, nagyon mély érzelmű, majdnem azt mondhatnám, hogy vadmagyar, de mindnyájan azok voltunk. Abban a környezetben nem volt más megoldás, a természetes védekezési mód bizonyos fokú vadmagyarság volt. Az egyik köri gyűlésen ultimátumot fogalmaztunk a Volksbund részére. Ez Sopronban egy nagyon erős szervezet volt, kedvező helyzetük is volt. Ebben az ultimátumban azt fogalmaztuk meg, hogy ha 24 órán belül nem kérnek a soproni újságokban nyilvánosan bocsánatot ezért, akkor összetörjük a Volksbund székházat. Ez a székház a Kossuth Lajos utcában volt, az egyik sarkán egy állványos órával (talán még most is megvan), annak a közelében volt a székházuk. Nem jelent meg a közleményük, és egy szép napon – nem sok időt adtunk mi erre – felvonult a hallgatóság. A három szak együttesen körülbelül 500 fő lehetett. Hibbey Bercivel az élen bement a mi küldöttségünk, és megismételte még egyszer az ultimátumot azzal, hogy a választ itt mindjárt megfogalmazzák, leadják, és a legközelebbi lapszámban meg kell, hogy jelenjen. Úgy látszik, nagyon félelmetes lehetett a mi felvonulásunk, mert ezt megtették. Megjelent mind a két soproni újságban. Ez nem múlt el minden következmény nélkül. Sopron város képviselője akkor Csáky külügyminiszter volt. Az esemény után körülbelül két nappal a külügyminiszter személyesen felhívta, ha jól tudom, a Hibbey Bercit, és azt mondta, fiúk, én nagyon egyetértek veletek, de nagyon vigyázzatok, mert már itt van a német birodalmi tiltakozás. Ilyen gyorsan mentek a dolgok. Ilyen körülmények között persze nem csoda, hogy ez a fiatalság meglehetősen ellenszenvvel nézte a németeket, na meg hát, aki az erőviszonyokat nézte, annak eleve kétségei voltak, kellett, hogy legyenek.

Ezekben az időkben két olyan esemény volt, amire az ifjúság is reagált. Az egyik a felvidéki, úgynevezett rongyos gárdának a felállítása, illetve a finn-orosz háborúban való részvétel.

A rongyos gárdáról mi már csak hallottunk, mert az '38 őszén volt, mi pedig '39 őszén kerültünk fel, de nagyon frissek, nagyon élénkek voltak az események, és a rongyosgárda-ügy a balekvizsgán az egyik fő kérdés volt. Tehát nekünk nagyon tudnunk kellett, hogyan szerveződtek. Tényleg, kisebb csapatok át is kerültek, de ők eléggé a végén kerültek bele az eseményekbe, úgyhogy valójában őket már nem vetették be,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rájuk már nagy szükség nem volt, mert megtörtént az első bécsi döntés, és ilyenformán arra az áldozatvállalásra már nem volt szükség.

Annyit azért el kell mondani, hogy ez a Felvidék visszacsatolásakor volt.

Igen, azt mindenki látta már, hogy a csehek húzták-halasztották a dolgot, időt is próbáltak nyerni, meg kifárasztásra is ment a dolog, hogy majd csak megelégszenek a magyarok kevesebbel is. Így, amikor ez már heteken keresztül folyt, akkor került sor a rongyosgárda-akcióra. Átmentek egyfajta magyar szabadcsapatok, akik diverzáns cselekményeket követtek el azért, hogy bizonytalanságban tartsák az ottani hatalmat. A finn témára jól emlékszem, mert hiszen a finn háború '39 decemberében tört ki, és néhányan tényleg jelentkeztek Finnországba harci szolgálatra. Már el is dőlt, hogy mikor indulnak, hajóval mentek volna körbe, mert közvetlenül Európán keresztül nem lehetett menni, hiszen Lengyelország akkor már részben orosz, részben német megszállás alatt volt. Akkor a németek az oroszokkal jó viszonyban voltak, tehát a németek se engedtek volna keresztül ilyen céllal csapatba verődni szándékozókat, hajóval kellett volna menniük. Tehát ki volt már tűzve, hogy mikor hajóznak be, amikor aztán a finnek fegyverszünetet kötöttek, megadták magukat. Nem tudták magukat tovább tartani. Az egyik önkéntes évfolyamtársam volt, később került hozzánk és diplomázott. Éppen most olvastam Sopronban a világháborús hősöknek az emléktábláján, hogy elesett a második világháborúban, nem a finn harcokban, hanem a későbbi események során.

Még a háborús időknél maradva, említetted a Csáky minisztert. Úgy tudom, hogy amikor Sopronban volt, akkor egy közös szakestélyen valamilyen kontaktusa volt a hallgatókkal, vagyis veletek.

Nagyon szoros kontaktusa volt soproni képviselőként, de nyilván külügyminiszterként is, nagyon erősen bazírozott a soproni diákságra. Neki szüksége volt egy ellensúlyra a soproni ellenséggel szemben. És természetes ellensúly volt a diákság, a fiatalság. Egy szakestélyen együtt voltunk egyszer, meg talán még egy alkalommal találkoztam vele nagyobb körben. Megnyilvánulásaiban, magatartásában roppant szimpatikus ember volt, nagyon őszintén sajnáltuk, hogy elég hirtelen eltávozott az élők sorából, Magyarország még jobban sajnálhatja, mert

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az utána jövő külügyminiszter belevitte Magyarországot a háborúba. Tulajdonképpen mi, ott Sopronban, mint hallgatók, mint tanulók, a poncichterekkel való csetepatézásokon kívül nagyon sokat nem tapasztaltunk a háborúból, de a poncichterekkel az elődeinknek is gondjuk volt, nemcsak nekünk. A 21-es népszavazás óta mindig ellentét volt velük. A kellemetlen, amit mi éreztünk, az volt, hogy a háború kitörése napján a németek lezárták a határt. Addig a soproni lakosok például kishatárátlépővel minden további nélkül átjárhattak, vagy például Fehér Dániel rendszeresen átvitte növénytani gyakorlatra az Alpokba a hallgatókat. Ez megszűnt, úgyhogy erre nekünk már nem volt lehetőségünk. A határra fölmentünk, ott járkáltunk, olyan, hogy határsáv meg határzár, nem volt, de át nem mehettünk. Például a földmérési gyakorlatunk is kint a határvonalon volt. A háborúval mi igazán csak '43-ban találkoztunk Sopronban, amikor Olaszországban partra szálltak az amerikaiak, és onnan rettenetesen kezdték bombázni Bécsújhelyt. Bécsújhely nagy hadiipari központ volt, úgyhogy a soproni ablakok is belerezegtek, amikor ezek a bombázások történtek. Sokszor láttuk repülni az amerikai gépeket, de Sopront akkor nem bántották. Tulajdonképpen így nem sokat éreztünk belőle. Egy további találkozásom is volt a háború szelével, tudniillik '41-ben, az első évben Máramarosba, '42-ben egyszer a Bustyaházi, egyszer pedig a Rahói Erdőigazgatósághoz kerültem nyári munkára. Bennem volt ez a turistatöltet, úgyhogy én ezt a kelet-máramarosi részt a két nyáron szinte tökéletesen bejártam, rengeteget mászkáltam. Az orosz, illetve szovjet háború '41 júniusa körül tört ki, és június végén mentem fel Máramarosba, Királymezőn voltam, amely közvetlenül a határ közelében volt. Akkor már ágyúlövést nem lehetett hallani, de előző héten onnan indultak és nyomták visszafelé az oroszokat. Azt viszont nem lehet eleget hangsúlyozni, el kell mondani, hogy az egyetem akkori vezetése (tulajdonképpen nem az egész egyetem vezetése, hanem a soproni bánya-, kohó-, erdőmérnöki karé, hiszen az egyetem József Nádor Műszaki Egyetem volt, annak egyik kara volt a soproni), a mi egyetemi vezetőink hihetetlenül sok mindent megtettek a diákság érdekében. Abban az időben 21 éves korban soroztak be, és az egyetem rögtön megszerezte a bevonulás alóli felmentést, sőt, mielőtt még eljöttünk, '43 őszén, ezt még egy évre elintézte. Ahol csak lehetett, mindenütt tettek az érdekünkben. Ez talán hagyomány is volt, de az előbb talán említettem, hogy ennek az évszázadnak az egyik legkitűnőbb professzori

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kara tanított bennünket; Walek, Stasney, Sébor, Modrovics, Fekete Zoltán, félelmetes nagy nevek. És nemcsak szakmailag félelmetesen nagy nevek, hanem kiváló, emberséges emberek. A diákságot rendkívül szerették a maguk szigorúságával, és nyilván szigorúnak kellett lenni olyan helyzetben, amikor felvételi vizsga nélkül be lehetett jutni az egyetemre, és az egyetem feladata volt a rostálás. De én nem tudok esetet – pedig nagy létszámú évfolyam voltunk –, amikor azt kellett volna megállapítani, hogy igazságtalanul, érdemtelenül szórtak ki valakit. Akit ők kiszórtak, az meg is érdemelte. Erősen műszaki beállítottságú volt a képzés. Valóban így volt, én magam is műszaki embernek készültem, az volt az elképzelésem, hogy én majd utakat, vasutakat építek. A szigorlati tervem, amit most diplomatervnek hívnak, egy drótkötélpálya megtervezése volt. Mutatja, milyen komoly feladatokat adtak, hogy amikor a Rahói Erdőigazgatóság megkereste az egyetemet, hogy a Fehér és a Fekete-Tisza összefolyásánál egy fűrésztelepet kíván építeni, az akkori Erdőhasználati Tanszék, amelyik a fűrésztelepek tervezését is előadta, kettőnkre mérte ki ezt a feladatot, Halász Aladárra és rám. Egy olyan tervet kértek tőlünk, amit meg is valósítottak, föl is épült a fűrésztelep a terveink alapján, igaz, hogy ahogy felépült, az oroszok ültek rögtön bele, úgyhogy azt a magyarok nem tudták használni. Csak utólag hallottam ottani kollégáktól, hogy ez a fűrésztelep máig is működik, azóta nyilván már többszöri rekonstrukció után, de máig is megvan. Szóval komoly feladatokat kaptunk, és ilyen komoly feladatok között érlelődött a tudásunk és érlelődtünk szakemberekké. Így aztán nem jelentett valami különös törést, amikor kikerültünk az egyetemről, és a gyakorlatban kellett helyt állni. Nem elbizakodottságból mondom, mert nem voltunk mi sem rögtön kész, mindenre használható szakemberek, de nem kellett megijednünk a feladatoktól.

Emlékezeted szerint a professzorok hogy álltak a háborúhoz? Túl azon, hogy mentettek benneteket, ahol tudtak.

Egyetlen professzorról tudok, aki megrögzött németbarát volt, a Vági István, ő volt a kémiaprofesszorunk, a többi nyilván nem kiabálta ki a maga németellenességét, de a megnyilvánulásaiból, egy-egy elejtett szóból nagyon szépen lehetett érzékelni, hogy ők sem bíznak a németekben, és tulajdonképpen arra összpontosult minden igyekeze-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tük, hogy ebben a nehéz időszakban valamiképp átmentsék az egyetemet, az ifjúságot, minél kevesebb bajjal. Baj nélkül nem lehetett megúszni, de minél kevesebb bajjal. Ez nagyon sok mindenben megnyilvánult, ha bizonyos helyzetekben esetleg oka lett volna az ifjúságnak, hogy egy kicsit letörjön, akkor ők a hónunk alá nyúltak, és igyekeztek belénk lelket önteni. Amikor ősszel eljött a behívás ideje, mindig tartottunk attól, hogy esetleg mégsem veszik figyelembe a felmentésünket, és be kell vonulni. Például nem tudták felmentetni azokat, akik úgynevezett listások voltak. Azt hiszem, ismerős ez a kifejezés. Az első négy félévet végig lehetett úgy hallgatni, hogy egyetlenegy vizsgája se volt az illetőnek, de az ötödik szemeszterre már csak akkor lehetett beiratkozni, ha az első szigorlatot letette. A szigorlathoz pedig minden vizsgának meg kellett lennie. Azt lehet mondani, hogy az odáig eljutott hallgatóknak körülbelül az egyharmada nem tudta letenni idejében az első szigorlatát, és ezeknek kiesett egy évük. Azért általában egy év alatt behozták a lemaradást, letették a vizsgákat és az első szigorlatot. Ezt az időszakot hívták listázásnak. Ezek a listások viszont nem voltak védhetők. Ezeknek, ha behívót kaptak, bizony be kellett vonulniuk, és azért itt megint csak találkoznunk kellett a háború szelével, mert hiszen ha ők bevonultak, nekik le kellett tölteni a katonaidőt. Azt már nem lehetett félbeszakítani. Úgy jöttek hozzánk vissza, két-három év múlva, mint katonaviselt emberek, kinek ilyen-olyan rangja, leginkább vagy karpaszományos őrmester vagy zászlós. Ezek közül aztán többeket behívtak frontszolgálatra. Egynémelyik már akkor odaveszett, ezeket személyesen ismertük. A szomorú események megrázták a fiatalságot. Nem érezhettük magunkat abszolút burokban, minden rossztól mentesen. Damoklész kardja állandóan a fejünk fölött lebegett.

Különösen, hogy az ország legnyugatibb csücskében voltatok. Még egy ellentmondás, amit talán érdemes körüljárnunk. Ott voltak a selmeci ősi hagyományok, szakestélyek, hogy másról ne beszéljünk, aminek viszont az alapja, az alapnyelve a német volt. Nem volt furcsa ez az ellentmondás?

Mikor mi odakerültünk, akkor már elődeink teljes mértékben megmagyarosították a hagyományok nyelvezetét. Madas Andrásék évfolyama (amikor én elsőéves voltam, ő akkor volt utolsó éves) vitte ezt keresztül, a nótákat, a szakestélyeknek a hangvételét megmagyarosí-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tották, nagyon sok nótát, nagyon sok kifejezést ismertünk németül is, mert önkéntelenül is ránk ragadt, de tulajdonképpen akkor már minden magyarítva volt. Viszont azt mondhatom, hogy teljes mértékig áthatott bennünket az a bizonyos selmeci szellem. És ez nem frázis volt akkor. Eltekintve attól, hogy amikor a balek megérkezett Sopronba, és megjáratták velük a várost, és különböző tréfákon keresztül kellett esni, onnantól kezdve valóban mindvégig érezhettük az előttünk lévő évfolyamok részéről a segítséget. Akár úgy, hogy a tanulmányokban valami nem ment, magyarázatra volt szükségünk, de nagyon sok más problémában is. Tehát az a bizonyos összetartás, az egymás iránti segítőkészség, ami az igazi selmeci szellemet jellemezte, jelentette, az élt. Szükséges is volt ez, mert bizonyos mértékig kovász lehetett abban a tekintetben, hogy a terület-visszacsatolásokkal nemritkán egész más szellemiségű fiatalok, diáktársak is bekerültek az egyetemre. Az erdélyiek különösen sok dologban különböztek. Egészen más szellemiségű társaság volt Talán ez abból is adódott, hogy Erdély egyrészről évszázadokon keresztül külön fejlődés útján volt, másrészről őbennük annak idején, a két háború között, természetes, ösztönszerű védekezési mód alakult ki a román nacionalista törekvésekkel szemben, ők egy kicsit tartózkodóbban, zárkózottabban viselkedtek. A felvidékiek nagyon könnyen beilleszkedtek. A beilleszkedést, akár ezeknek, akár amazoknak, a selmeci hagyományok segítették. Mert ezt mindenki magáévá tette, és ezen keresztül a közös nyelvet előbb-utóbb megtaláltuk. Még nehezebb volt a beilleszkedésük a délvidékieknek. '41 tavaszán került vissza a Délvidék, Bácska, és '41 őszén jöttek oda először az ottani diákok. Ezek közt egyébként szerbek is voltak, volt olyan, aki alig tudott magyarul, Egyébként nagyon érdekes, hogy az egyik ilyen magyarul alig tudó diáktársunk, egy bosnyák fiú, az egyik legutóbbi találkozónkra Mostarból jött el Sopronba. Ez mutatja, hogy őket is át tudta járni, meg tudta fogni ez a selmeci szellem. A háború után több generáció sorát megfosztották a selmeci szellem élményétől. Ha eltűnik az a korosztály, amelyik ezt még élte és magáévá tette, akkor kitől tanulja meg, kitől vegye át a fiatalabb nemzedék? Ennek a selmeci szellemnek a lényegét éreztük akkor is, amikor kikerültünk az egyetemről. Azt meg kell adni, hogy ahová én is államerdészeti szolgálatba kerültem, nagy fegyelem és nagy rend, nagy szigorúság volt, a feladatok alól nem húzhatta ki magát senki, de azon belül az emberséget, az emberséges segítőkészséget mindig lehetett érezni. S ezek a mi generáci-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ónk formálásában óriási erőt és nagy hatékonyságot jelentettek. Azt mondhatom, hogy így teltek el a soproni évek.

Amikor mi befejeztük – én például '43. október 21-én szigorlatoztam –, akkor már elég nehéz idők voltak, már rendszeresen, naponta hallhattuk Bécsújhely bombázását. Magyarországot ugyan még nem támadták, de már itt is rengeteg német csapat volt, akkor már nagyon közel éreztük az egésznek a szelét, és közeledtek az oroszok is. '43 őszén már túl voltak Sztálingrádon, túl voltunk a kurszki csatán, már erősen közeledtek ők is, akkor már nem lehetett nem tudomást venni arról, hogy valami rettenetes nagy veszedelem közeledik és fenyeget. Hadd említsek még egy érdekességet. A Csonka-Magyarország területén az erdők nagy része uradalmi erdő volt, ezek között voltak olyan uradalmak, ahol kiváló erdőgazdálkodás folyt (nemcsak az Esterházy- vagy Festetics-uradalomban), de azért nagy részüknél erősen vitatható volt az erdőgazdálkodás minősége, értéke. Erről mi is csak hallottunk, mert amikor az előttünk végzett évfolyamok, akiket még személyesen is jól ismertünk, eljöttek Sopronba, meséltek az élményeikről. Kialakult a diákságban egy olyan érzés vagy érzet, hogy egyes magánuradalmakban bizonyos mértékig valamiféle „kutyamosó" szerep jut az alkalmazottaknak, köztük az erdőtiszteknek is, különösen ott, ahol a főúri vadászat volt az elsőrendűen fontos, az erdő csak ezt szolgálta, és nem volt érdekes, hogy az erdő a vadászat mellett mennyire romlik le. Az ilyen magánbirtokosok az erdészeiket se nagyon becsülték. Elég nagy volt a fluktuáció – igaz volt vagy nem –, nagyon sok olyan esetről, megalázó helyzetről hallottunk a birtokos részéről, ami miatt a társaság számottevő része inkább állami szolgálatba akart kerülni. Az állami szolgálat ugyan kevesebb pénzzel járt, de abban az időben, ha kinevezték, akkor gyakorlatilag életfogytig tartó kenyeret és a nyugdíjat is jelenthette. Persze, 1943-ban azért életfogytig tartó kenyérről beszélni túlságosan nagy optimizmus volt, de mindenesetre ott úgy éreztük, hogy nagyobb a személyes megbecsülés. Még egy dolog, ami lökést adott ennek a nézetnek. A terület-visszacsatolásokkal óriási mértékben megnőtt az erdőterület, ugyanakkor rendkívül kevés volt a szaklétszám. A Felvidékről a csehek egy része elment, Erdélyből a román erdészek egy része elment, nagyon sok volt a betöltetlen üres hely. Ezen úgy igyekezett az állam segíteni, hogy 1941 nyarán meghirdette az államerdészeti ösztöndíjat. Ennek az volt a lényege, hogy havi 100 pengő ösztöndíjat kaptunk, már akik elnyerték, és ahány évig élveztük az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ösztöndíjat, anynyi évet kötelező volt államerdészeti szolgálatban eltölteni. Minthogy úgyis államerdészethez igyekeztünk többen is, ez különösebb áldozatot nem jelentett. Komoly feltétel volt viszont, hogy a vizsgáknak rendszeresen mindig meg kellett lenniük. Emiatt nem is sokan tudtak ebben részesedni. Én végig élveztem, végig megkaptam. Akkor a havi 100 pengő nagyon komoly pénz volt, ezt megelőzően én havonta – ha jól emlékszem – 60 pengőt kaptam hazulról, a 100 pengőből már jutott arra is, hogy ruhát vegyek magamnak, és, szocialista szóhasználattal élve, egy szerény kispolgári életmódra nyújtott lehetőséget egyetemistaként. Nagy pénzszórásra nem, de mindenesetre egy nyugodt, gond nélküli életvitelt jelentett. Minthogy én is megkaptam, ilyenformán kötelező volt államerdészeti szolgálatba állnom.

Hogy mért éppen az erdélyi Kárpátokban, Besztercenaszódban kezdtem a pályámat 1943. november 1-jén, ez is érdekes történet. A harmad- és a negyedévfolyam abban az időben is minden tavasszal rendszeresen ment tavaszi tanulmányutakra. Ugye, a 21-es az burokban született, ezzel megint nagyon szerencsések voltunk. Az első tanulmányutunk '42 tavaszán az előző évben felszabadult, visszacsatolt Délvidékre vezetett, a Bácskába és a Baranyai háromszögbe. (Ez sajnos mostanában nagyon sokat volt a napirenden a sajtóban.) Ez is egy kéthetes, nagyon szép tanulmányút volt, de az igazi nagy tanulmányutunk '43 tavaszán egy kéthetes erdélyi tanulmányút volt. Mi voltunk az első tanulmányutasok Erdélyben és sajnálatosképpen valószínűleg az egyetlenek is. Nyilván ez azt is jelentette, hogy amerre mentünk, mindenütt tenyéren hordva érezhettük magunkat. A szakmai bemutató, az ellátás, az emberi megnyilvánulások csodálatosak voltak, és ennek az erdélyi tanulmányútnak az egyik programpontja a Besztercei Állami Erdőigazgatóságnál volt. Meg nem tudom mondani, hány napot töltöttünk ott, de a tanulmányutak sorában a csúcs lehetett, olyan gyönyörű volt tartalmilag is, emberileg is. Nekem annyira megtetszett, hogy amikor visszatértünk Sopronba, júniusban lehetett, én akkor írtam egy levelet a Besztercei Erdőigazgatósághoz arról, hogy ha minden jól megy, akkor én ez év őszén végezni fogok, és minthogy így is, úgy is államerdészethez kell mennem, lévén ösztöndíjas, én szeretnék odamenni, mert nagyon megtetszett. Jött a válasz szinte postafordultával, hogy az se baj, ha nem végzek, akkor is mehetek. Fogadnak. Ilyen nagy volt a szakemberhiány! Így kerültem aztán én, az alföldi, a Békés megyei síkság lakója az erdélyi Kárpátokba. Az egy csodálatos eszten-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dő volt, de sajnos csak egy esztendő volt, mert a háború kifejlete nem tette tovább lehetővé. Amikor jelentkeztem szolgálatra, akkor én az építésvezetéshez kértem magam (említettem már, hogy műszaki pályára készültem, tényleg abban nagyon otthonos voltam a tanulmányaimban, végig mindenütt legalább jeles vagy kitűnő voltam, minden vonalon, a földméréstől kezdve az út-vasút, szállítóberendezések dolgában). Meg is ígérték, de ilyen munka novemberben ugye itt nincs, viszont az erdőrendezőségen (amely akkor az erdőigazgatóság kebelében az egyik osztálya volt, nem külön szervezet) egyetlen egy ember volt, az erdőrendezőség vezetője. Akkor az erdőigazgató arra kért, hogy legyek türelemmel, majd tavasszal az építésvezetőséghez fog tenni, de hát most az erdőrendezőségen van a sok dolog, csináljam azt. Egy kezdő örül, hogy feladatot kap, meg az se volt idegen, mert én a földméréssel is sokat foglalkoztam az egyetemen. Azt elfelejtettem mondani, hogy amikor mi egyetemre jártunk, nem voltak tankönyvek. Sőt nem voltak jegyzetek se, és mi tulajdonképpen úgy tanultunk, hogy az előadáson írtuk, jegyzeteltük gyorsírással a hallottakat, és utána abból készültünk a vizsgára. Óriási szerencsénkre a középiskolában két évig gyorsírást tanultunk. És gyorsírással jó néhányan jegyzeteltük az előadásokat. Amikor jöttek a vizsgák, kiderült, hogy milyen nagy nehézséget jelent a felkészülés azoknak, akik nem tudnak gyorsírni (mindenki tanulta, de nem tanulta meg mindenki). Akik nem tudtak jegyzetet készíteni, azok rendszerint az első vizsgán bukásra voltak ítélve. Akkor néhányan ráhajtottunk a jegyzetkiadásokra. Sébor előadásai nyomán először elkészítettük az erdészeti földméréstan jegyzetét, a következő esztendőben pedig Modrovics előadásai nyomán az erdészeti szállítóberendezések jegyzetét. Ezekben a jegyzetekben olyan szerzőtársak vettek részt, mint a földmérésben Sali Emil, az ismertek közül, vagy az erdészeti szállítóberendezések jegyzetet négyen írtuk, Halász Aladár, Szőnyi László, Papp László és jómagam. Hadd tegyem hozzá, hogy ez az évfolyam megrögzött jegyzetíró évfolyam volt, mert több más, egyéb jegyzetet is megírtak, kiadtak. Ez bizonyos fokig megviselte az embert, mert alaposan el kellett merülni a tanulmányokban, tehát ezeket a tárgyakat alaposabban meg is ismertük, másrészről ez azért üzleti vállalkozás is volt, és nemcsak a hallgatókat láttuk el jegyzettel, azokkal nem kerestünk volna, hiszen azok kispénzűek voltak (ha jól emlékszem 5 pengőért adtunk egy ilyen jegyzetet), hanem meghirdettük a gyakorlatban lévő kollégák felé is. Nagyon jó

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

segítség volt ehhez az akkori Erdészeti Lapok, mert annak minden számában a személyi hírek között ott voltak a személyi mozgások, hogy kit hova helyeztek, ki hol helyezkedett el. Egy csomó embert névről meg lakhelyről ismertünk. Mindegyikükkel közöltük, hogy ilyen jegyzet készül, nekik már 15 pengő volt az ára. Ez bombaüzlet lett, úgyhogy a 100 pengő ösztöndíj mellé legalább másik 100 pengő ebből is bejött havonta. Talán ez is elősegítette azt, hogy az ember később a gyakorlati életben is könnyebben tudott forogni.

Ott hagytuk abba, hogy Besztercére kerültem, a Besztercei Erdőgazdasághoz, és az elképzelésemmel ellentétben nem az építésvezetéshez, hanem az erdőrendezőséghez kerültem. Pechemre vagy szerencsémre – nem is tudom, hogy ítéljem meg – egy hónap múlva az erdőrendezőség vezetője, rajtam kívül az egyetlen erdőmérnök, egy erdőtanácsos otthagyta az erdőigazgatóságot, elment az állami földméréshez. Egy szem erdőmérnökként ott maradtam az erdőrendezőségen, és egyhónapos diplomával a zsebemben megbíztak ideiglenesen az erdőrendezőség vezetésével. Ez tulajdonképpen nem jelentett különösebben nagy rangot, de mindenesetre egy hónap múlva már egy icike-picike kis körben vezető voltam. Ez pedig azt jelentette, hogy az ember már akkor nem olyan szabad. Bizonyos fokig a felelősség már megfogja. Sőt, érdekes módon, egy további hónap múlva egyik évfolyamtársam, akivel jó barátként együtt végeztünk, szintén odakerült, és az már akkor nekem beosztottam lett. Fura az élet, csupa ilyen különleges véletlennel van teli. Ez a besztercei egy év csodálatos időszaka volt az életemnek, a Kárpát-medence egyik legszebb vidéke, legszebb tája, a naszódi, a borgói hegyek, a Radnai havasok, ott aztán kiélhettem az én turistatöltetemet. A fő tevékenységünk az volt, hogy hét elején kimentünk terepre, egész héten vágásterületeket mértünk ki, jelöltünk ki, átadtuk a vágásterületet. Ezek komoly dolgok voltak, hiszen hadigazdálkodás volt, akkor már a Kárpátok túlsó oldalán, eléggé közel, ott dörögtek az ágyúk, és tulajdonképpen közvetlen hadi hátország voltunk. Jellemző a „turistatöltetünkre", hogy nem volt elég, hogy a hét öt vagy hat napján jártuk a hegyeket, a völgyeket, hanem ezzel a volt évfolyamtársammal, aki egy kárpátaljai ruszin fiú volt, a hét végén valahol összetalálkoztunk, és akkor még egy kirándulást is megtettünk. Úgyhogy azt mondhatom, hogy havonta körülbelül 300-320 km-t gyalogoltam a havasokban. Mondanom se kell, hogy ez roppant nagy edzési lehetőség volt. Hogy milyen szellem is volt akkoriban az állam-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdészetnél! (Lehet, hogy csak itt, de nem hiszem, mert az évfolyamtársaimtól, akik más erdészeteknél voltak, sok hasonlót hallottam.) Amikor az erdőigazgatónk, egy nagyon kemény, nagyon szigorú, de rendkívül szívvel teli, kitűnő szakember tudomására jutott a mi plusz kirándulásaink híre, akkor behívatott, és elrendelte, hogy ezeket a kirándulásokat pedig hivatalos útként kell elszámolni, és útiszámlázni. Egy kötelezettségünk van, tekintettel arra, hogy mi ezeken a hétvégi kirándulásokon olyan helyekre jutunk el, ahova az erdőgondnok talán sose jut el, mi kötelesek vagyunk mindig beszámolni arról, hogy mit láttunk. Ez pénzben nagyon sokat jelentett, komoly pluszjövedelmet. Így telt el majdnem egy esztendő. '44 nyarának végén megürült az egyik erdőgondnokság, még egyéves se volt a diplomám, erdőgondnoki kinevezést kaptam az Ilvai havasokba. Ez a mai erdészetvezetőnek megfelelő pozíció. Sajnos elfoglalni már nem tudtam, mert a területet az oroszok foglalták el. Hogy milyen erdőgondnokságok voltak ott, jellemző, hogy ez egy 70 ezer holdas terület volt. Ennek 10–15 százaléka havasi legelő, a többi erdő volt, és az erdőnek körülbelül 70 százaléka bükkös, részben tölgyes, és valami csodálatos munka lett volna, csodálatos erdőgondnokság lett volna. A szívem azóta is fáj utána, és amikor 1968-ban első ízben volt lehetőség turistaként Romániába menni, az első utunk egy nosztalgia út volt, amikor a családdal ellátogattunk oda, hogy ide mehettem volna, itt jártam, ott jártam. Azóta is már többször jártunk arra. Az embert az ifjúkori élmény úgy megfogja, hogy ettől nem lehet szabadulni.

Nem csalódtál?

Amit én turistaként ott láttam, az nyilván maga a táj. Az megmarad. Azon még a románok se tudnak változtatni. Nem vihetik el szatyorban. Azután már nem kerültem kapcsolatba ottani erdészekkel. Jártam kint hivatalosan Romániában, és az egyik alkalommal találkoztam a Román Erdészeti Kutatóintézet igazgatójával, aki besztercenaszódi születésű volt. Úgy látszik, hogy valamilyen jobb töltetű román volt, mert nem firtatta, hogy milyen háborús bűnöket követhettem el, mint megszálló.

Sajnos jöttek a háborús események, onnan el kellett jönni '44 szeptember-októberében. Egyhónapos hányattatás után kerültem fel Budapestre, és ott menekültként a Zalaegerszegi Erdőfelügyelőségre osztottak be.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Olyan tessék-lássék beosztás volt, mert aki jelentkezett a minisztériumban menekültként, annak valami beosztást kellett adni. Két hónapot töltöttem el ott. Egyébként élvezetes volt számomra az is, mert ott erdőbirtokossági társulatoknál folytattam a vágásjelölő munkát. Annak ellenére, hogy az oroszok akkor már valahol Kanizsa körül voltak, viszonylagosan béke volt. Érdekes napok voltak. Na, ez aztán azzal végződött, hogy '44 decemberében annyira előrehaladt a front, hogy az egész – akkor a Szombathelyi Erdőigazgatósághoz tartozó – Zalaegerszegi Erdőfelügyelőséget nyugatra akarták kitelepíteni. Ekkor elgondolkoztam azon, hogy civilként kimenni nem lesz előnyös dolog. Ez volt az egyik ok. A másik, hogy a Szálasi-időkben minden nap megjelent egy bevonulási parancs, egy falragasz, és nem azzal kezdtük az olvasást, hogy hova kell bevonulni, hanem a kivételeknél. Ott tartottam, hogy már a kivételek közé se tudtam magamat besorolni, ez eléggé veszélyes dolog volt, mert könnyen lepuffanthatták az embert az utcán, ennivaló se nagyon volt. Lényeg az, hogy bevonultam katonának. Egy évig tartott. Katonaságot, fogságot egy év alatt letudtam. Bajorországban voltam katona. Na, itt vettem aztán nagy hasznát az erdélyi turistáskodásnak, meg az edzettségnek, mert '45. március végén gyalog útnak indították az alakulatot, és majdnem Münchenig gyalogoltunk.

Honnan?

Magyaróvár mellett Halásziból. Takaros kis gyalogút volt. Életem „egyik legszebb külföldi turistaútja" volt. A '45-ös tavasz nagyon szép tavasz volt. Kár, hogy a háború meg az akkor történtek elrontották, mert nagyon szép tavaszi időjárás volt. Nekem nem jelentett nagy nehézséget ez a gyaloglás. A bevonuláskor körülbelül 50-en voltunk soproni végzettségűek, vagy akkori soproni hallgatók, akik még jól ismertük egymást. Ilyenformán már könnyebben telt az idő. Aztán a fogság egy részében a müncheni katonai repülőtér szorgalmas újjáépítője voltam, van is egy elismerő papírom róla, hogy részt vettem benne, és kiváló munkát végeztem. '45 őszén hazakerültem, az igazolás után pedig, amin mindenkinek végig kellett esni, a Szegedi Állami Erdőigazgatósághoz osztottak. Az ember ekkor nem válogatott, örült, ha valahol egyáltalán helyet kapott. És a Szegedi Erdőigazgatóságnál a Szeghalmi Erdőgondnokságot kellett megszerveznem. Ez annak az időszaka volt, amikor az uradalmi erdőket államosították, azokat már rész-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ben átvették előttem, részben még nekem kellett átvenni, és ezekből egy üzemet összehozni. Én akkor 25 éves voltam. Tulajdonképpen másfél éves tényleges gyakorlatom volt, vagy még annyi se, és úgy kellett hozzáfognom az erdőgondnoki teendőkhöz. Nem volt könnyű. De ekkor vettem nagyon nagy hasznát azoknak a plusz igénybevételeknek, amit Sopronban a jegyzetírások, azok szervezése jelentett, tapasztalatokat szereztem, megkeményedett az ember, vagy a besztercei egy esztendő, az is rendkívül jó iskola volt, úgyhogy ment. Megint a 21-es évfolyam, meg nemcsak a 21-es szám, ez a korosztály a háborús évek, a háború utáni nagy szerencsétlenség ellenére is viszonylag szerencsésnek mondható. Mert nagyon sok szakember elment. A megmaradt szakemberek, akik korábban itt szolgáltak, kimondva, kimondatlanul félig-meddig háborús bűnösöknek, fasisztáknak minősültek. Hiszen az új rendszerben az áldemokratikus, kemény rendszer azért nem 48-ban, a fordulat évében kezdődött, hanem rögtön megkezdődött a koalíciós időkben, amikor a pártok egymással viaskodtak a hatalomért, és bizony az embereket nagyon könnyen odadobták áldozatul, ha csak egy icipici hatalmi pozíciót tudtak ezzel szerezni. Ezeknek akkor a legtöbb idős kolléga áldozatul esett, ha másképp nem, olyan formában, hogy mellé- és alárendelt beosztásokat kaptak. Mi nem voltunk „megfertőzve" a volt világgal, a volt rendszerrel, abban dolgoztunk egy jó esztendőt, másfél esztendőt, a bizalom felénk irányult. Akkor szervezték meg a MÁLERD-et is, de azt hiszem, szerepet játszott ebben az a megfontolás is, hogy a háború után rendkívül bizonytalan, nehéz idők voltak, akár a közbiztonságot nézzük, akár a rendelkezésre álló eszközöket. Ennek az áthidalására az idősebbek már kevésbé lettek volna képesek. Kellett a fiatalos vehemencia. Erdőgondnokként engem is kétszer akartak agyonütni a fatolvajok. Az elmúlt hetekben, a nyáron egy fiatal kollégával arrafelé jártam, az egyik helyen, ahol agyon akartak ütni, mutattam is neki, hogy na látod, véletlen, hogy most veled megyek, mert itt akartak agyonütni. Szóval, rengeteg ilyen bajlódás volt a pártokkal is, mert ilyen szempontból egyik se volt ám különb a másiknál, nemcsak a kommunisták, hanem a kisgazdák is, bármelyik, a saját hatalmi érdekei szempontjából kíméletlen volt. És ezekkel mindegyikkel meg kellett birkózni, viaskodni kellett. Nagyon sok diplomatáskodó ügyességre is szükség volt. Nem is tudta mindenki végigcsinálni. Bencze Lajos profot biztos ismered, gondnoktársam volt annak idején Mezőhegyesen. Ő onnan úgy került el, hogy megverték.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ennek ki volt téve az ember, hogy megölik vagy elzavarják. Pedig Bencze Lajos kiváló ember volt akkor is, de mindjárt azt mondták, hogy népellenes meg fasiszta. Mert esetleg nem engedett ellopni egy űrméter fát. Mondanom se kell, hogy ez egyrészt kemény idő volt, másrészt pedig roppant örültünk annak, hogy egyáltalán talpon vagyunk, munkához, munkalehetőséghez jutottunk. Valahogy átvészeltük az inflációs időket is, akkor nekünk, erdészeknek ez aránylag könnyebb volt, mert természetbeni járandóságaink voltak. A fizetés nem volt nagy, emlékszem, amikor a forint bejött, 500 forint volt a fizetés. Ehhez én kaptam 40 űrméter fát, meg kaptam 10 hold földet. A fát el lehetett adni, úgyhogy viszonylag azért jól át tudtuk vészelni az inflációs időket, amikor meg a forint bejött, akkor viszonylag jó kispolgári körülmények között folytathattuk a munkát. Veszélyes munka volt, nehéz munka volt, de hallatlan lelkesedés volt. Huszonévesen mi legyen más, ha nem lelkesedik a szakmáját szerető ember!

Most a nagy, összekovácsolódott államerdészeti területek aprózódnak szét. Azok a kollégák, akik az uradalmi vagy egyházi erdőkben szolgáltak, hogy látták, mit szóltak ahhoz, hogy ez az egész egy nagy közös kezelésbe kerül?

Szinte már szlogenként ismeretes, hogy az erdők államosításával az erdészek évszázados álma valósult meg. Ez tulajdonképpen az egész erdésztársadalomban élt. Ezekben az emberekben is élt. Azok, akik olyan uradalmakban dolgoztak, ahol komoly erdőmunka, erdőgazdálkodás folyt, azok nagyon komolyan beleélték magukat, és nagyon komolyan fogták fel a munkát, és azért hamarosan felelős munkakörbe kerültek. Mi megmaradtunk a frontvonalon, a vetésterületen, ahol a fiatalkori tűrésre meg teherbírásra volt szükség. Az idősebbek pedig a kialakuló erdőgazdaságok központjában foglalták el általában azokat az irányító pozíciókat, ahol az ő tapasztalatukra, szakismeretükre valóban szükség volt. És nemcsak a szakmai tapasztalatukra, hanem azon a szinten a szervezésre, irányításra. Ők is boldogok voltak, hogy ebben a nagy összeomlásban, nagy változásban munkalehetőséghez, kenyérhez, ráadásul alkotási lehetőséghez is jutottak. Úgyhogy én soha nem tapasztaltam a részükről ellenkezést amiatt, hogy most már állami erdőgazdaságként kell gazdálkodni. Azt hiszem, inkább azokkal lehetett gond – bár én személy szerint nem emlékszem rá, hogy olyanokkal találkoztam volna –, akik vagy kisebb uradalmakból kerültek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

államerdészeti szolgálatba, vagy pedig olyan uradalmakból, ahol nem nagyon becsülték meg az erdész szakembereket, és ezeken a helyeken talán sok esetben olyan kollégák tudtak csak megmaradni, akik nem tartoztak az élvonalba. Na most ezeknél inkább el tudom képzelni, magam is tudok olyan példákat, hogy nem tudtak beilleszkedni. Ezek vagy magánmérnöki irodát nyitottak, vagy más foglalkozást választottak. A földreform után azért sok ilyen feladat, munkalehetőség adódott, vagy esetleg elhagyták a szakmát, vagy talán még az országot is elhagyták. De akik itt maradtak, akik a MÁLERD rendszerben benne voltak, azoknak a túlnyomó része ezt magáévá tette, és becsületesen, tisztességesen és eredményesen dolgozott. Mi, akik a MÁLERD világban még dolgoztunk, most már kifutóban vagyunk, hiszen a MÁLERD 1949-ben megszűnt. Akik abban a világban dolgoztunk, még most is úgy sóhajtjuk vissza az elmúlt időket, mint a magyar erdőgazdálkodásnak, mint szervezeti formának a csúcsát.

Utána történt 1949...

Még előbb is. Amikor elkezdődtek a téeszesítések. Mi a szomszédságban voltunk, falun voltunk. Az erdőgondnokságok általában falun voltak, vagy ha az iroda esetleg bent volt városban, mi kintjáró emberek voltunk. Én annyira kintjáró ember voltam, hogy talán minden fát ismertem az egész erdőgondnokságban. Aztán élesedni kezdtek a pártbeli küzdelmek, meg egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a kommunista párt maga alá akar gyűrni mindent. Ennek akkor egyik eszköze volt például a téeszesítés. Ez úgy indult, hogy kezdtek elvenni területeket. Először a bérlőktől vették el a bérleményeket, vagy X.Y-t népellenes bűnösnek minősítették és elkobozták a földjét. Ezekből kezdtek először a termelőszövetkezeti csoportok alakulgatni. Ezekkel azért már volt gondunk, mert ha volt egy üres vágásterület, vagy esetleg voltak mezőgazdasági területeink, az illetményföldek például, ezeknek a megvédése velük szemben nem ment könnyen, nem is tudtuk mindet megvédeni. Ez is egy olyan terület volt, amelyiket gazdátlannak tekintették, hogy semmi különös fájdalom nincs, ha ezeket az újonnan alakulgató tsz-csoportoknak odaadják. Azért az erdőgondnokok között is voltak különböző emberek, voltak szélhámosok is. Egymagam vezettem az egész későbbi Békés megyei erdőgazdaságot. Néhány emberrel. Én ma is értetlenül nézem azt a rettenetes nagy szervezetet, amit úton-útfélen lát ma az ember. Nem kell

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

messzire menni, van itt a közelben olyan erdészet, ahol az erdészetvezető 3–4 fokozaton keresztül kerül kapcsolatba a kerületvezetővel. Hát akkor ilyen nem volt. Rendszeres, közvetlen találkozás volt, jártam az erdeimet, sorba mind, úgyhogy naprakészen ismertem az erdőt. Eközben közeli kapcsolatba kerültem Boross Gyurka bátyámmal, aki sajnos nemrég eltávozott, bár 97 évesen ugye, már tisztesség a halál. Ő erdőigazgató lett a Szegedi Erdőigazgatóságnál. Ő Somogyból került oda, ott volt erdőgondnok, és a hírét hozta magával, hogy ő kemény ember, kemény erdőgondnok volt, egyébként kitűnő erdőgazda. A Szegedi Erdőgazdaság egy egymással marakodó társaság volt, és tulajdonképpen olyan céllal, olyan rendeltetéssel is került oda, hogy az ő kemény kezére szükség van, teremtsen rendet. Ő sorba látogatta az erdőgondnokságokat. A Szegedi Erdőigazgatóság akkor egy óriási területet fogott át, mert odatartozott a Szekszárdi, a Bajai, a Bátaszéki Erdőgondnokság nyugaton, keleten meg a Szeghalmi és a Gyulai Erdőgondnokság. Elkerült énhozzám is. Kellő tisztelettel fogadom, csinálunk egy programot, megyünk ki a területekre, és ő, aki korábban a somogyi homokvidéken dolgozott, hol ebbe kötött bele, hol abba, hol ez nem tetszett neki, hol az. Miért szántunk óriási röggel, mert ebbe sose lehet majd erdősíteni, meg így, meg úgy. A Békés megyeiekre egyrészt azt mondják, hogy viharsarkiak, másrészt bicskások, harmadrészt pedig vastagnyakú kálvinisták. Úgyhogy ahogy ott okított, elkezdtem vele vitatkozni, járt a szám, és a vita közben jöttem rá, hogy olyan természetű ember volt, aki nem szerette azokat, akik mindenre igent mondtak, hanem ő azokat becsülte, akik ővele is vitába szálltak, és meg tudták védeni az igazukat. Akkor épp napirenden volt az őszi mélyszántás. A békési kötött talajokon ennek az a rendje, hogy ősszel jó mélyen fölszántjuk nagy rögökben, a tél fagya megeszi, megomlik gyönyörűen, és tavasszal könnyen lehet benne dolgozni. Ő ezt nem ismerte, ő homoki ember volt, és én elmagyaráztam, de meg nem győztem. Úgy váltunk el, hogy nem győztem meg. A következő tavasszal eljött, és amikor meglátta, hogy mi van, és milyen gyönyörű munkát tudunk végezni, a többiek előtt, elismerte az én igazamat, aki hozzá képest gyerek voltam Attól kezdve mondhattam azt neki, hogy bátyámuram. Attól kezdve mindvégig jó barátságban voltunk, sokszor összetalálkoztunk. A vége felé az emlékezete már kihagyott, de még egy pár esztendővel ezelőtt nagyon friss ember volt, úgyhogy nagyon jól elbeszélgettünk régi dolgokról, szakmai problémákról. Büszke vagyok rá, hogy ilyen erdőigazgatóm volt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Emlékszel-e arra, amikor ő mint erdőigazgató a Csillag börtön vendége volt két hétre?

Kérlek szépen, akkor én már nem tartoztam az erdőigazgatósághoz. Tudniillik '49 tavaszán átszervezték a MÁLERD-et, és akkor hozták létre az erdőgazdasági nemzeti vállalatokat. Akkor a szeghalmi állami gazdaságot átcsatolták a debreceni nemzeti vállalathoz, és a kettő között volt egy kis idő. És ez az idő tájt történt, úgyhogy én ezt közelebbről már nem ismertem. Azt tudom, hogy éppen a kemény keze, kemény magatartása miatt elég sok baja volt különböző „népi szervekkel". Az ő ideje alatt kezdték behozni a munkáskádereket. Így került oda személyzeti vezetőnek – később erdőigazgató lett – a Boda Jóska, már meghalt, és munkáskáder létére egész jó erdőigazgató lett. De ők aztán nem fértek össze, őneki a Boda Jóska sose volt kolléga, csak ... A Fila Jóska is ott szolgált az erdőigazgatóság központjában, és ott kiemelték, mint ahogy a munkáskádereket is kiemelték, erdőgondnoknak Szabadszálláson. Ott lett erdőgondnok, és őneki a Fila Jóska is csak... maradt. Ezeket a dolgokat nem szerették. Nagyon sok ellensége volt, kikezdték. Mondtam, hogy kemény kézzel igyekezett rendet csinálni, minden oka megvolt rá, hogy rendet tegyen, össze kellett rázni az erdőigazgatóságot, és ezzel nem járt nagy népszerűség. Megint csak visszatérek a 21-es nyerőszámhoz. Abban is nagyon szerencsés voltam, hogy a pályám nagy részén kitűnő munkatársaim voltak. A szeghalmi erdőgondnokságon három és fél évet töltöttem el. '49 őszéig egészen kiváló társaság jött össze, a benti munkatársak is, de a kinti kerületvezetők is. Azt lehet mondani, hogy az erdészcsapat a szakma krémje volt. Később jó néhányan erdészetvezetők lettek, volt aki később erdőigazgató. Tényleg nagyon jó szakemberek, emberileg is kiválóak voltak, akikkel nagyon jól lehetett dolgozni, de nem szégyellem bevallani, hogy tulajdonképpen a szakmát én is tőlük tanultam meg. Gondold meg, odakerültem erdőgondnoknak 25 évesen. Arról már volt szó, hogy én műszaki pályára készültem. A biológiai tárgyakat, például erdőművelést olyan erősséggel tanultam csak, amennyire a vizsgára kellett, de azért annál kicsit többet tanultam, mert volt egy kis rátartiság is abban, hogy ha már a többi tárgyból jelesen, kitűnően tanulok, akkor ebből sem adom alább. És ezek után odakerülök az Alföldre erdőgondnoknak, ahol semmi műszaki felkészültségre nincs szükség, semmi műszaki feladat nincs, hanem csak kifejezetten szervezési

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és biológiai. Erdősítés, állománynevelés, felújítás, állomány-átalakítás, ezek voltak a feladatok. Alighogy átveszem a gondnokságot '46 márciusában, bejön hozzám pár nap múlva a vésztői csemetekert kezelője. Hadd tegyem hozzá, hogy három csemetekertem volt ott, ezek úgynevezett alfás csemetekertek voltak, tehát az alföldfásítási törvény és az alföldfásítási program keretében létesítették, és onnan ingyen csemetékkel támogatta az állam az alföldfásítási munkát, ennek a rövidített elnevezése alfás volt. Ezek a csemetekert-kezelők nem szakemberek voltak, ezek korábban kivétel nélkül mind előmunkások voltak, akik egyrészt kitűntek a jó érzékükkel, nagyon jól megérezték, hogy mit és hogyan kell csinálni, és jó szervezőkészségük is volt, ami azt jelentette, hogy nagyszerűen tudtak bánni az emberekkel, akik falubeliek voltak. Tehát, hogy elismerjék a közülük való munkások őket, nekik érteni kellett a nyelvükön. Szóval bejön ez a csemetekert-kezelő azzal, hogy mérnök úr, most már el kell kezdenünk a nyárfadugványozást, tessék megmondani, hogy csináljuk. Én meg végiggondolom, hogy dugvány, dugvány, mi is lehet az? Akkor hirtelen föltaláltam magam, gondoltam, nem égetem le magam azzal, hogy valami szamárságot mondjak. Azt mondtam, nézze, én most kerültem ide, én ebbe nem szólok bele, csinálja úgy, mint eddig. Hát ő elment, akkor gyorsan elővettem a Róth erdőművelés könyvét, elolvastam, amit ő írt a dugványokról és a dugványozásról, utána két nap múlva végigjártam a csemetekerteket, lesni, hogy is csinálják, mint csinálják. Mivel ez sikeres volt, mert utána már hozzá tudtam szólni, rájöttem, hogy ezt így kell csinálni, így kell megtanulni. Szépen el kell lesni a tudományt. Tulajdonképpen én rajtuk keresztül lettem szakember. Ezt nyugodtan és örömmel állítom. Azért is mondom, hogy kitűnő munkatársak voltak, mert lehetett tőlük tanulni. No, akkor ez tartott '49 őszéig. Ezután egy érdekes dolog történt. Az akkori kormány kijelölt két megyét az országban mintamegyének, azzal az elgondolással, hogy majd ebben a két megyében – nemcsak erdészeti, hanem mindenféle területen – olyan mintákat hoznak létre, amelyeket azután követendő példának állítanak a többi megye elé. Úgynevezett mintakörzetek voltak. Egyik volt Szolnok megye és a Dunántúlon Komárom megye. A mintakörzetben aztán két mintakörzeti erdőgondnokságot is kijelöltek, Csákváron volt a dunántúli, Szolnok megyében pedig a szolnokiaké. Engem pedig kiválasztottak, hogy a mintakörzet erdőgondnokságának legyek az erdőgondnoka. Úgy is adagolták, hogy ez milyen nagy kitüntetés,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

de én is annak vettem. 28 éves voltam akkor, ilyen dolgot miért ne vegyen az ember kitüntetésnek? Amikor odakerültem, rájöttem, hogy fényesíteni kell ezt a kitüntetést, mert nagyon homályos. Először is, kevés erdő volt, gyenge erdők voltak, össze se lehetett hasonlítani a korábbi Békés megyei erdőkkel, és meglehetősen gyenge munkatársak voltak. Nem akarom a szót szaporítani, hogy kit milyen büntetésből helyeztek oda, de itt dolgoztak az uradalmi erdőkkel együtt átvett volt erdőkerülők, vadőrök is. Ezekből kellett ott valamit kihozni. Ez volt '49 őszén, majd 1950. augusztus 1-jével megszüntették a nemzeti vállalatokat, és létrehozták a kis erdőgazdaságokat, melyekből akkor nagyon sok volt. Szolnok megyében egyetlen egyet, mert nagyon kevés volt az erdő, vagy Békés megyében is egyet hoztak létre, Csongrádban már volt kettő, a Nyírségben, Szabolcsban, azt hiszem, volt három. Hajdú megyében is három erdőgazdaság volt. A mai szolnoki Nagykunsági Erdőgazdaság csírája ez volt, annak a megszervezője, munkatársa voltam, először olyan néven, hogy Szolnoki Erdőgazdaság. Ott először előadóként kezdtem, majd később az erdőgazdaság főmérnöke lettem. Furcsa pálya, mert 30 évesen erdőgazdasági főmérnök lettem, de nem álltam egyedül, mert az előbb is utaltam rá, hogy a mi generációnk ebbe belekerült. Az utánunk következők peche, hogy mi egészen fiatalon elfoglaltuk ezeket a helyeket, és hacsak valami szamárságot el nem követtünk, hosszú ideig benne is maradtunk. Ilyenformán az utánunk jövő generáció kiszorult, bizonyos szintnél tovább nem tudott előrébb lépni, mert azokat a helyeket mi elfoglaltuk. Voltak is ebből aztán konfliktusok.

Itt aztán megint nagyon érdekes feladatot kaptunk. Talán sokan még emlékeznek rá, hogy az ötvenes évek elején, mégpedig pontosan 1951-ben, az akkori Tervhivatal, Vas Zoltánnal az élén (de magát a témát is Vas Zoltán vette a kezébe), meghirdették a 100 000 katasztrális holdas hullámtéri fásítási programot. Egyebek mellett ennek a programnak a fő megvalósítója a Szolnok megyei erdőgazdaság lett. Nagyon nagy feladatot kaptunk, és '51-52-ben ezt sikerre is vittük úgy, hogy a Nagykunsági Erdőgazdaságnak a mai Tisza menti erdei részben még abból az időből származnak. Még most vagdalják a legvégét azoknak az állományoknak. Nagy része nyáras volt ezen a hullámtéren, volt benne tölgy is, de inkább nyáras. Sajnálatos módon ennek a programnak az eredményeként megszületett erdőket a Tisza-tó létesítésével eltüntették. Akármilyen sok szépet beszélnek a Tisza-tóról, az én szememben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ennek létrehozása egy óriási méretű és végzetes természetpusztítás volt. Ott olyan értékek tűntek el, nemcsak az erdők, amihez a mi kezünk munkája fűződik, hanem csodálatos természeti emlékek, vagy olyan területek, amiket most nem tudom hányszorosan védenek. Rengeteg morotva volt ott, botolófüzesek, csodálatos növényvilággal, madárvilággal. Óriási bűnnek tartom annak a Tisza-tónak a létrehozását, annál is inkább, mert azt a rendeltetést, amit szántak neki, máig se töltötte be. Ott egy óriási méretű öntözőrendszert gondoltak ráépíteni, amiből nem sok minden valósult meg.

Illetve elkészült, csak nem hasznosítják, mert elindult a szikesedés…

A jászsági részen csak megindultak a jászsági főcsatornával, de az öntözőrendszert ki se építették. A nagykunsági főcsatornát ugyan végig kiépítették, egészen a Hármas Körösig, az én szülőfalum is ott van, de ennek se építették ki az öntözőrendszerét. És ami ki van építve, azt se hasznosítják.

Dúl a természetvédők és az erdészek közötti harc, nevezetesen az ártéri erdők őshonos fafajairól és érintetlen kultúrájáról, illetve a gazdaságosságról és a mesterséges erdőkről. Szerinted, ismerve a Tisza szinte valamennyi zegzugát, mennyiben lehetne igazságosan úgy rendet tenni, ami jelen pillanatban mind a két fél érdekeit szolgálná?

Túlzásnak tartom mind a két félnek az álláspontját. Túlzásnak tartom például a természetvédők álláspontját, akik egy óriási szeletet, egyelőre a Közép-Tisza vidéket, de távlatokban az egész Tisza hullámterét vissza szeretnék alakítani őstermészeti tájjá. Az valóban nagyon szép, mert aki nem ismeri a dzsungelerdőt, el se tudja képzelni. Hogy mit pusztítottak el, az nem is emberi. Tudomásul kell azt venni, hogy minden területnek egy bizonyos termelési rendeltetése is van. Kérdés, hogy mennyire van szükség az igények oldaláról. Véleményem szerint szükség van az ártéri erdők nagy faprodukciójára – pláne kedvező fafajösszetétel lehetőségére –, azt soha egyetlen nemzetgazdaság nem tudja nélkülözni. Tisztában kell azzal is lenni, hogy a terület tulajdonosait bizonyos anyagi érdekeltség fűzi hozzá. Abból élni akarnak, meg valami hasznot húzni. Ezeket se lehet lesöpörni. Annak idején, mikor a hullámtéri százezer holdas nagy erdőtelepítési munka folyt, akkor

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sokszor érveltünk azzal, hogy ha jön az árvíz, elviszi a termést, úgyse lehet a hullámtérben biztonságosan termelni. Azt mondták, uram, ha három évben elviszi a kukoricámat, és a negyedik évben nem viszi el, az a negyedik évi termés behozza az előző háromévi kiesést is. Olyan óriási a produkcióképessége. Ez a nagy profithozó képesség sem a mezőgazdasági termelés, sem az erdőgazdálkodás szempontjából nem mellőzhető, ki kell használni. Hol legyen a határa? Itt van szükség egy ésszerű kompromisszumra. Mert az is túlzás, hogy az egész hullámteret csak gazdaságilag hasznosítjuk. A nagyüzemi gazdálkodás idejében még ezt lehetett így hangoztatni. A nagygépes művelésre a hullámtér nem mindig alkalmas. Kijött egy árvíz, és a nagy gépekkel nem mentek semmire. Nagyon sok példát is láttunk rá, elment az egész évi termés. Az erdész, ha meg tudta fogni, be tudta ültetni azt a területet és nem vitte el a jég, nem tört össze, akkor nagyszerű erdőt kapott. A közeljövőben mindenképpen kialakul egy bizonyos mértékű kisparaszti gazdálkodás, amelyik meg tud birkózni ezekkel a problémákkal. És ez az ártérbe visszatérő kisparaszti gazdálkodás már eleve ütközik a természetvédők egyoldalú elképzelésével. De amit még nagyobb gondnak tartok; hogy a változások jó része visszafordíthatatlan. Először is nem lehet visszaállítani az ősállapotokat, mert a környezeti tényezők nagyon sok helyen úgy megváltoztak, hogy azt visszafordítani nem lehet. Másodszor, ahol meg is lehet csinálni, ott olyan óriási pénzbe kerül, hogy kérdés, van-e értelme. Én azt javasolnám, hogy a természetvédők válasszák ki azokat a típusterületeket, amelyek már meglevő védendő értékek, vagy pedig válasszanak ki olyan területeket, ahol kis erőfeszítéssel, csak egy kicsit kell besegíteni a természetnek, és az maga visszahozza az ottani termőhelyi adottságoknak megfelelő természetes állapotot. Ezeket a területeket vegyük védelem alá, adjuk oda a természetvédőknek, de nem hiszem, hogy ez 10–15 százaléknál többet kitehet. Legyen 20 százalék. Biztos, hogy nincs annyi, de legyen húsz. És a többi nyolcvan százalékot tartsuk fönn a termelés számára, akár a mezőgazdaság, akár az erdőgazdálkodás számára. Így kialakulhat egy megfelelő arány. Ebbe beleszámít az is, hogy vannak olyan területek, ahol tulajdonképpen nem is a természeti környezet az igazán nagy érték, hanem mondjuk a madárvonulásnak egy állandó telephelye. Akkor azt is jelöljük ki. Ilyen helyeket. Én magam úgy érzem, hogy lelkes természetvédő és természethívő vagyok, segítem ezt a munkát, elég jó kapcsolatban vagyok a Hortobágyi Nemzeti Parkkal

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

is, annak ellenére, hogy épp a Hortobággyal kapcsolatban nagyon sok vitánk volt, és velük szemben vitatkoztam én is a Hortobágy Nemzeti Park létesítésekor.

Folytassuk ott, ahol mellékvágányra mentünk, bár azt hiszem ez se mellékvágány. '51-52-ben folyt a hullámtéri fásítás, még '53 tavaszán is De '53 nyarán jött a Nagy Imre-féle rendszer. Ő nem magát a hullámtéri fásítási programot függesztette fel, hanem meghirdetette, hogy a fásítási célra elvett földeket vissza kell adni a volt tulajdonosoknak. Egyébként ezzel kapcsolatban is van egy egész érdekes emlékem. Amikor ez a program '51-ben beindult, akkor Vas Zoltán, a közvetlenül érdekelt szakembereknek egy nagyon szűk körét összehívta. Emlékszem, pontosan tizenhatan voltunk, azért tudom pontosan, mert a meghívó sorszámozott volt, és az enyém volt a 16. sorszámú. Erdőgazdálkodók vagy szakemberek talán hárman, négyen voltunk, a többiek FM miniszterhelyettes, meg más effélék voltak . Emlékszem, az egyik miniszterhelyettes feltette a kérdést Vas Zoltánnak, hogy jó, hát elveszszük ezeket a területeket a tulajdonosoktól, de ki fizeti ki nekik az ellenértéket? Vas Zoltán felnézett. Ki? Hát a jó Isten – mondta. Lényeg az, hogy viszszakérték és visszavehették a földeket a volt tulajdonosok, és ezek mindjárt azzal kezdték, hogy a tavaszszal vagy az előző évben ültetett csemetéket mind kiszántották. Nagyon sok ilyen terület áldozatul esett, és amikor a téeszesítés idején újra kicsúsztak a földek a kezükből, csak akkor jöhetett újra az erdészet, tulajdonképpen akkor hajtották végre az eredeti hullámtéri fásítási programot. Jóval nagyobb mértékben, mint ahogy annak idején a százezer holdban behatárolták. Itt kaptam életemben az első fegyelmit. Tudniillik '52 ősze rendkívül esős ősz volt. Egyszerűen nem lehetett a földre rámenni, szeptemberben elkezdett esni, és arra emlékszem, hogy csak novemberben 180 mm esett le, de előzőleg már szeptemberben, októberben is úszott a hullámtér, ilyenformán az őszi erdősítési tervet csupán 12 százalékra tudtuk teljesíteni. Én ezért a 12 százalékért fegyelmit kaptam.

Tulajdonképpen a Szolnok megyei erdők jó részét akkor alapoztuk meg, olyan helyeken, ahol korábban nem is volt. Említettem, hogy az én szülőfalumban nem volt gyakorlatilag semmi erdő, ma egyike azoknak a falvaknak, amelyiknek a legtöbb erdeje van Szolnok megyében. Most eljutottunk az életemben egy választóvonalhoz, 1953 elejéhez. Azt még nem említettem, büszke se vagyok rá, nem is szégyellem, hogy amikor hazajöttem a hadifogságból, akkor én mindjárt beléptem a kommunista

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

pártba, aminek nagyon nagy hasznát vettem azokban a viharsarki időkben. Ennek megvoltak a családi hagyományai, mert az egész család, nemcsak a saját család, hanem a rokonság is , a Horthy időszakban nagyon erősen baloldali beállítottságú volt. Így szinte predesztinálva voltam, hogy ahogy hazajöttem, másnap már beléptem a pártba. Apám is egyik alapító tagja volt a helybeli pártszervezetnek, meg is fizettek neki érte azzal, hogy '49-ben – mint kulákot – kidobták a pártból. A párttagságnak erdőgondnokként azért elég sok hasznát vettem, mert '46-47-ben rengeteg „kiskirály" volt a Viharsarokban. Olyan hatalmasságok voltak, mögöttük állt egyrészt a kommunista párt, más esetben a kisgazda vagy nem tudom milyen párt, úgyhogy nagyon nehéz volt velük bírni, és én igen sok esetben azzal tudtam őket leszerelni, hogy elvtársak, most már mienk az erdő, hát gondoljuk végig, mit teszünk vele. Ezt én úgy fogalmaztam meg, hogy ezekben a vitákban tulajdonképpen az lesz a győztes, aki a döntő frázisokat először mondja ki. Ezeket meg kellett tanulni, és kellőképpen használni. A Szolnok megyei erdőgazdaságnál az első igazgatónk egy Beregből odakerült talpfafaragó élmunkás volt, egy bumfordi „hótbarom" volt egyébként, de rettenetesen anyagias volt, roppant szerette a jólétet. Mint később kiderült, élmunkás is úgy lett, hogy neki voltak „bedolgozó" alkalmazottai, és őt illette az alkalmazottai által elvégzett munka utáni teljesítmény elszámolása, és így óriási teljesítménye lett. Valami hasonlót gondolt ő erdőigazgatóként is megengedni magának, de azért ilyesmit már nem tudott csinálni. Mondom, szerette nagyon az életet, és elkezdett volna hancúrozni az erdőgazdaság nődolgozóival. Hát azért ez nem ment olyan egyszerűen. Akkor még a nők nem könnyen engedtek. A lényeg az, hogy hozzám jöttek panaszra, hogy tegyek ellene valamit, mert különben elmennek az erdőigazgatóságtól. Én szépen elmondtam az igazgatónak, nézd, ez nem jó, tudod, hogy ezt a pártnál se könnyen bocsátják meg, ezt nagyon szigorúan veszik. Ez meg azt hitte, hogy én ki akarom őt fúrni. Lényeg az, hogy megindult ellenem a hajsza. Bírósági ügy is lett belőle, ahol nekem adtak igazat, őt pedig elbocsátották, sőt bírósági határozattal mondták ki, hogy vezetésre alkalmatlan. Igen ám, csakhogy neki ott volt a jó barátja a megyei pártbizottságon, aki aztán elkezdett utánam is nyúlkálni, piszkálni, végül el is érte, hogy '52 nyarán engem is kiszórtak a pártból. Ahogy az lenni szokott, ha valamit akarnak, nem számít, hogy szabályos vagy nem szabályos, engem is úgy szórtak ki, hogy még a formaságoknak se tettek eleget. Aztán hogy nem fellebbeztem meg a kizárást,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

utána egy jó hónappal elém áll ez a megyei pártbizottsági ember – aki ott az erdészeti ágazatnak volt a felelős összekötője – azzal, hogy Tóth elvtárs, te biztos örültél, hogy kizártak a pártból (egyébként ebben igaza volt, mert akkor már sokszor gondolkoztam, hogy lehetne ebből úgy kiszabadulni, hogy bajom ne legyen belőle, mert csak úgy kilépni nem lehetett). Úgy látszik, te nagyon örültél annak, hogy kizártak a pártból, mert nem is fellebbeztél. Egy merész húzással azt mondtam neki, nem fellebbeztem, mert először is, mondom, formailag se volt szabályos, a felhozott vádpontok se voltak igazak, tehát ebből kitűnik, hogy előre elhatározott dolog volt a kizárásom, függetlenül attól, hogy én tudom védeni magam, vagy nem tudom védeni magam. Hozzátettem ehhez még, hogy nekem van egy olyan elvem, hogy nem futok az olyan szekér után, amelyikről lelöktek. Elállt a szava, meghökkent. Akkor voltam 31 éves, még mindig elég fiatal ahhoz, hogy meggondolatlanul merész legyen az ember. Utána gondolkoztam el azon, hogy ebből még valami bajom is lehet. Bajom akkor nem lett, de éreztem, hogy nekem innen menekülnöm kell, úgyhogy '53 elején ott is hagytam a Szolnoki Erdőgazdaságot, és akkor kerültem át az ERTI-hez. Akkor kötöttem ott ki, és azóta folytatom a szakmai munkásságot mindmáig.

Nem gondolkoztál azon, hogy az alföldi régióból hegyesebb területekre menj? Hiszen említetted, hogy ragyogó kirándulásokon, túrákon voltál, beleszerelmesedtél a havasokba...

Amikor hazakerültem a fogságból, és jelentkeztem a minisztériumba, hogy itthon vagyok, és beosztást kérek, akkor megkérdezték, hogy hova szeretnék menni. Én egyből a miskolci erdőigazgatóságot jelöltem meg, hegyvidékre akartam kerülni. Az Alföld eszem ágában sem volt. A véletlen döntötte el a sorsomat. (Sok ilyen véletlen volt, és hadd tegyem hozzá, hogy én ezeket a véletleneket nem is igyekeztem befolyásolni. Elfogadtam a véletlen dolgokat.) Az döntött, hogy igazolási eljárásnak kellett magamat alávetni, minden korábban állásban volt embernek ezt végig kellett csinálni, e nélkül nem lehetett állami állásba kerülni. A hadifogságból Öcsöd községbe, a szüleimhez mentem haza, az pedig a Szegedi Állami Erdőigazgatóság területén volt, emiatt, hogy a lakóhelyemen lehessen lefolytatni az igazolási eljárást, a Szegedi Erdőigazgatósághoz osztottak be, és az eljárás lefolytatása után úgy kaptam meg a beosztást a Szeghalmi Erdőgondnokság élére.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nekem azóta soha nem fordult meg a fejemben, hogy elmenjek az Alföldről. Én akkor belevetettem magam a munkába, mondtam már, örültünk abban az időben, hogy egyáltalán az összeomlásban, abban a rettenetes pusztulásban, reménytelenségben állást kaptunk, helyet kaptunk. Én is így voltam, örültem annak, hogy valahol ott lehetek. De nagyon nagy alkotási lehetőséget kaptam fiatalemberként, 25 éves voltam. Ilyen korban azt a lehetőséget megkapni, hogy állami kezelésbe venni erdőket, és ezekből normális erdőgazdálkodást kialakítani úgy, hogy még magam sem tudom igazából, hogy mi az, tehát menet közben kell megtanulnom, és ebbe beletehettem a magam elgondolásait. Eléggé magunkra voltunk hagyva abban az időben, úgyhogy bizony nagyon sokszor a saját elgondolásunk után kellett menni. Sokszor elmondtam már azóta is, hogy nekem annak idején erdőgondnokként nagyobb volt a függetlenségem, önállóságom, mint később akár egy erdőigazgatónak.

Jó, tehát akkor ERTI.

Mielőtt még a most következő nagy időszak, tehát hosszan tartó időszakról, a kutatói korszakomról beszélnék, részben ezzel is összefüggésben, vissza kell egy kicsit kanyarodnom, és meg kell emlékeznem egy olyan emberről, aki bizonyos mértékig talán meghatározó is volt a szakmai munkám alakulására. Mégpedig dr. Babos Imréről. Vele az ismeretségem, a kapcsolatom '49-50-ben kezdődött, érdekes módon vele is egy éles vitában kerültem ismeretségbe. Annak idején mereven elutasította az amerikai kőris létjogosultságát a magyar erdészetben. Olyan szempontból volt neki igaza, hogy elsősorban homoki erdész volt a maga üzemi gyakorlatában, részben dunai erdész is, és ott kevésbé volt ennek jelentősége. A Tiszántúlon, és különösen a szikfásításban azonban – korábbi ismeretek, eredmények alapján – bebizonyították, hogy bizonyos meghatározott körülmények között létjogosultsága van az amerikai kőrisnek. Ezen összevitatkoztunk. Sokkal fiatalabb voltam, mint ő, de mindenesetre én megkérdőjeleztem az ő állásfoglalását. És mit tesz Isten, jó egy év múlva – akkor már az erdőközpontban részben erdőművelési főnök volt – összetalálkoztunk ismét kint a terepen, és legnagyobb csodálkozásomra elkezdte dicsérni az amerikai kőrist és annak a használhatóságát. Ránézek, egyébként nem magunkban voltunk, egy csehszlovákiai nyárfakutató szakember volt velünk,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

éppen a Maros árterében, és ott kezdi ennek a csehszlovák úrnak dicsérni az amerikai kőrist, hogy milyen fontossága van egy ilyen ártéri életközösségben. Ránézek, mondom mi az, Imre bácsi, egy évvel ezelőtt nem erről volt szó. Azt mondja, igen, nem erről volt szó, de vedd tudomásul, hogy az embernek kell, hogy legyen annyi ereje, hogy utánanéz egy ilyen vitának, és ha rájön, hogy tévedett, akkor ezt be is vallja. Ez egy példamutató, nagyszerű emberi magatartás.

Nagyon jó, hogy ide kanyarodtunk, ugyanis valóban erre csak a legnagyobb emberek képesek. Kimondott szakmai véleményeknek is szinte emberöltő kell, hogy bebizonyosodjon, pro vagy kontra. Meddig tartható egy helytelen erdészszemlélet?

Talán addig tartható – mint ez a példa is mutatja –, amíg valakinek nincs ereje hozzá, hogy ennek utánajárjon, le tudja szűrni a megfelelő következtetéseket. De nemcsak saját maga felé, hanem szakmai tekintetben is, és kellő bizonyítékok birtokában elő tudjon ezzel jönni, és be is tudja bizonyítani, hogy márpedig ez így van, eddig helytelen nézeteket vallottunk. Lehet, hogy az a helytelen nézet nem volt abszolút helytelen a maga idejében, vagy azért, mert a körülmények megváltoztak, vagy egyszerűen az ismeret úgy bővült, hogy a korábban helyesnek tekintett vagy tartott következtetést meg kellett változtatni stb. Nyilván a kérdésed nem olyan célzatú volt, hogy konkrét időpontot mondjon az ember, de talán így lehet megfogalmazni. Én sokszor emlegetem az erdészetet úgy, mint egy egészen különleges foglalkozást vagy hivatást, mert akik ezt tényleg hivatásszerűen végzik, azok bizonyos fokig mindig egyfajta tudományos munkát, kutatómunkát végeznek. Amikor a kerületvezető erdész jelöli a gyérítését, akkor ő tulajdonképpen egy szelekciós, nemesítő munkát végez. És így lehet ezt sorozatban tovább folytatni. Ebből adódik a válasz az előbbi kérdésre is; hogy ha ez valóban így van, akkor mindig újabb és újabb ismereteket szerzünk, részben talán előbb csak ösztönszerűek voltak, de közben a munkásságunk során újabb meg újabb bizonyítékokat, bizonyítható tényeket tudunk feltárni.

Visszatérve Babos Imrére, én a pályám alakulásában neki nagyon sokat köszönhetek. Nem olyan értelemben mondom ezt, hogy protezsált volna, mert ilyet ő nem tett. Ő, akit becsült, akiről úgy érezte, hogy van benne fantázia, érdemes vele foglalkozni, annak fogta a kezét, és an-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak „protektora" volt, de csak így. Nem úgy, hogy X.Y.-nak az apja valamikor az iskolatársa volt, ilyen nála nem létezett. Már 1947-ben kapcsolatba kerültem a nyárfatermesztéssel, onnan származtatom a nyárfatermesztői pályafutásomat. Akkoriban még csak ültetgettem az első nyárasokat. Egyébként érdekessége ennek, hogy amikor aztán az ötvenes évek végén, 59-ben, 60-ban a kandidátusi disszertációmon dolgoztam (a tárgya a nyárak termesztési lehetőségei, feltételei az Alföldön vagy a Tiszántúlon), igen sok olyan nyárast vizsgáltam és dolgoztam fel, amit én magam telepítettem (már a magamat úgy értve, hogy megszerveztem mindent, mert a kivitelezést nem én csináltam, hanem a kerületvezetők irányítása alatt történt). Ez nagy ajándék megint az életemben, hogy az ember a saját maga által szervezett, telepített vagy kezdeményezett erdőket, jelen esetben nyárasokat, feldolgozhatja, és tudományos munkájának a részévé válhat.

És tudod az előéletét.

Tudom az előéletét. Arra is nagyon jó volt, hogy amikor '47-ben elkezdtem ezt a munkát, akár tanult ismeretek, akár a kollégák, szakemberek, főleg pedig az erdészek tapasztalataiból átvett ismeretek alapján szerveztem ezeket, nyilván magukban hordoztak egy jó adag tévedést is. A nyárfatermesztési ismeretek akkor még nagyon kezdetlegesek voltak. Kezdjem ott, hogy még csak kanadai nyárról beszéltünk. Hol vagyunk már ettől! El is felejtettük, hogy kanadai nyár létezett, mint elnevezés. Menet közben ezek az ismeretek finomulhattak, módosulhattak. Nekem nagyon sokszor megváltoztak a nézeteim ebben a tekintetben, mert a következő lépcsőfok volt az 1951-52. évi hullámtéri fásítás. Annak a túlnyomó része nyárfásítást jelentett, ahol bizonyos, előre elképzelt koncepciók, felvetések, állományösszetételre, fafajmegválasztásra vonatkozó elképzelések alapján dolgoztunk. Ezek az első elképzelések, mondhatnám azt, hogy ültetési szezonról ültetési szezonra, tehát őszről tavaszra, tavaszról őszre bizony mindig változtak. Nem is szólva arról, hogy korábban egy-két hektáros területeket telepítgettünk, itt viszont nagy területen kellett dolgozni. A 100 ezer holdon úgy nem valósult meg sosem, de annak egy igen jelentős része megvalósult. Tehát nagy területen kellett gondolkozni. Ez mindig újabb meg újabb finomításokat kívánt meg, és én nagyon sokat köszönhetek annak, hogy ebben benne voltam, benne lehettem. Hogy ennek a százezer holdas hullámtéri fási-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tásnak a zöme éppen Szolnok megyére esett, az egyik fő helye a Szolnok megyei erdőgazdaság volt, az Babos Imrének köszönhető, aki oda irányította, ennek a munkának a zömét. A nyakunkba zúdított ezzel egy rendkívül nagy feladatot, úgy, hogy néha recsegtünk-ropogtunk alatta, de elég fiatalok voltunk, hogy megálljuk a helyünket, és még hajlékonyak is, hogy a saját munkánkból idényről idényre tanulhattunk. Mertünk is tanulni. Úgyannyira, hogy amikor a magyarországi első nyárfakönyvünk 1954-ben Koltay György szerkesztésében kijött, abban már bizonyos tapasztalatokkal, kis „mini" szerzőtársakként be tudtunk dolgozni. Akkor ebben persze még nekünk nem sok szavunk volt. Olyan nyárfatermesztő óriások voltak még, mint Koltay György is. Említettem már, hogy bizonyos okoknál fogva sűrűsödtek a gondok a fejem fölött Szolnokon, éreztem, hogy inog a főmérnöki pozícióm, vagy talán még nem is ingott, de biztos voltam benne, hogy ez előbb inogni fog, utána meg össze fog roppanni, nem szabad megvárni. Ennek megoldásában megint segítséget kaptam Babos Imrétől. Igaz, hogy akkor ő is kikerült a minisztériumból, a főhatóságtól, mert ott meg az ő pozíciója is inogni kezdett. Együtt kerültünk át az ERTI-be, és mivel ismerte az üzemi előéletemet, ő az ERTI-ben kezdettől fogva számított rám. Igaz, hogy először még nem az ő közvetlen működési vagy munkaterületére kerültem. Az ERTI-be engem azzal a feladattal vittek át, hogy mivel én korábban már közel tíz esztendőt dolgoztam szikes vidékeken, többé-kevésbé sikerrel, a szikfásítási munkában indítsam meg újból a püspökladányi szikkísérleti állomást. A háború után néhány évig ugyanis szünetelt a közvetlen helyszíni munka Püspökladányban. A nem helyszíni kutatómunka nem szünetelt, mert ahogy az ERTI megalakult '49-ben, Túry Elemér mindjárt odakerült. Ő korábban 16 éven keresztül szervezte, vezette, irányította a szikfásítási kutatásokat Püspökladányban, és ő Pestről tovább folytatta a korábban abbamaradt munkát. Igen ám, de ez olyan jellegű munka volt, amit Pestről nem lehetett elvégezni. Valakinek a helyszínen is kellett lennie. Így szemeltek ki engem. A feladatom az volt, hogy újra szervezzem meg Püspökladányban a kísérleti munkákat, végezzem el a korábbi kísérletek értékelését, egyáltalán, indítsam be a területi, a helyszíni szikfásítási kutatómunkákat. Elég mostoha viszonyok között kerültem Püspökladányba, mert tulajdonképpen semmi nem állt az ERTI rendelkezésére. Az épületben, ahol annak idején az erdészeti kísérleti állomás volt, a Debreceni Erdőgazdaság erdészete működött, az ő jószívűségükből jutottam hozzá az épületben három szobá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hoz, egyik a kutatói szoba lett, a másik a laboratórium, a harmadik pedig raktár lett, mert hiszen ahogy megindultunk a munkával, mindjárt talajvizsgálati laboratóriummal is berendezkedtünk. Elég sokáig nem volt munkatársam, egyedül voltam, míg aztán, jó idő elteltével, sikerült a talajvizsgálati laboratóriumba egy laboránst beállítani. Így másodmagammal voltam, majdnem tíz esztendőn keresztül. Na most, annyira nem volt semmi, se lakás, se egyéb felszerelés, hogy nekem tulajdonképpen nem a kutatással kezdődött a munkám, hanem, divatos szóval élve, az infrastruktúra megteremtésével. Tehát lakást kellett építeni. Megépítettem magamnak a saját lakásomat. Aztán sikerült kijárni, keresztülvinni, hogy a villanyt is bevezessék oda. (Országosan még a faluvillamosítás elején voltunk, amikor Püspökladányban, az ERTI kísérleti állomásán kigyulladt a villany.) Azután rendbe kellett tenni azt a régi, elhanyagolt, valamikor uradalmi épületet, amelyikben a szikkísérleti állomás kezdett működni. (Még akkor a debreceni erdőgazdaság erdészete is ott működött.) Tehát elsősorban ilyen feladataim voltak. Ezekben nagyon jó hasznát vettem annak, hogy korábban Szolnokon műszaki csoportvezető is voltam, tehát építéseket is vezettem, úgyhogy nem voltak ezek a dolgok nekem idegenek. És éppen a korábbi szolnoki tevékenységem alapján élveztem az erdőközpontban a kollégák bizalmát. Olyan pártfogóim voltak már ebben az „alapozó" tettben, mint Fila József, Benedek Attila, Káldy József, részben Babos Imre is, bár ő az ERTI-nél volt, de kellő befolyása volt még, úgyhogy a pénzeket, a szükséges feltételeket megkaptam. 1953 elején kerültem oda, és az év végére tulajdonképpen minden infrastruktúra megvolt. Az első év ezzel telt el, a kutatómunka addig szinte mellékes volt, aminek volt egy óriási előnye. Tulajdonképpen különösebb kutatói feladat és felelősség nélkül belevethettem magam a módszertani kérdésekbe, és egy csomó módszertani kérdést magamban tisztázhattam, és még tanulhattam is. A következő esztendőben már kaptam konkrét kutatási feladatot, nem is egyet, amiben már módszertanilag, ha nem is otthonosan, de nem idegenül mozogtam. A szikfásítási kutatásokat ketten végeztük, az irányítója, felelőse Túry Elemér volt, ő fent volt Pesten a központban, a helyszíni mozgó, szervező ember, meg a munkák helyszíni végrehajtója voltam én magam. Ez számomra nem volt idegen, mert mint említettem, éveken keresztül szikes területen dolgoztam. A Szeghalmi Erdőgondnokság is szikes táj volt, a Körös vidéke és a Szolnok megyei, az is szikes táj volt. Így az üzemi munkámban nem lehetett megkerülni a szikes talaj kérdését.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Említetted Túry Elemért, Arany Sándorról tudnál-e valamit mondani?

Hogyne! Nekem Arany Sándorral személyesen, közvetlenül is munkakapcsolatom volt, hát éppen arra akartam rátérni, hogy akkor, amikor tulajdonképpen a szikfásítási kutatásokat Túry Elemérrel ketten végeztük, többé-kevésbé beleszólt abba, vagy figyelemmel kísérte Magyar Pál is, mert hiszen az ő az ERTI erdőtelepítési osztályának vezetője volt. Vele sokat járkáltam, beszélgettem. Megismertette, elmondta a korábbi munkásságát, mit miért, hogyan csinált, úgyhogy ez egy nagyszerű kiegészítés volt ahhoz, amit a korábbi írásaiból meg lehetett tudni. Már az egyetemen is volt vele vitám, mert ott volt neki egy magántanári tárgya, a szikesek növénytársulásai, különös tekintettel a fásításra, tulajdonképpen a szikfásítási kutatási eredményekkel foglalkozó, féléves tárgy. Egyik alkalommal (most már tudom, hogy mégis neki volt igaza, úgy nagy általánosságban), amikor említette, hogy az akác nem való szikre, azt nem szabad odaültetni, én azt mondtam, hogy dehogynem, a nagyapám tanyáján is ott van az akác, és elég szépen adja a tűzifát is. Az egész környezetben, a tanyavilágban, az akác fontos fafaj volt. Ezt az ellenkezésemet ő sose felejtette el, érdekes módon, évekkel később, mikor találkoztunk, felhozta, hogy na ugye, te akkor nem hittél nekem. A helyzet az, hogy valóban nem a sziknek a fája, nem a sziknek a nagy hozamú, jó állékonyságú fája, de pont a tanyasi alapszükségletet jól kielégítette az akácfa. Nyilván nem a szélsőségesen szikes talajokon, hanem a szelídebb szikeseken azt a fát, amire a parasztnak szüksége volt – akár szerszámfára, akár tűzifára –, azért megtermelte.

Árnyékot adott…

A parasztnak nem kellett az árnyék, mert ő nem ért rá arra, hogy árnyékban pihenjen, de fel tudta használni. Táji sajátossággá is vált, hogy a Hortobágyon az állatpihentető, -deleltető területek ilyen kis akácfás foltok voltak, ahová a meleg déli időben behajtották az állatokat. A Hortobágyi Nemzeti Park népi hagyományként igyekszik is ezeket fenntartani. Magyar Pállal is egyeztettünk később, hogy én így értettem, ő amúgy értette, és azért mind a kettőnkben megvolt az a kompromisszumkészség, hogy ne ítéljük el azt a parasztot se, aki ültet akácfát a szikes földjén, a tanyája mellé. Egyébként, hogy mennyire

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megvolt a létjogosultsága az akácfának, mutatta, hogy az 1945. évi földreform utáni újbirtokos békési kisparaszt (azt ismertem, azok közt voltam) egy kis kunyhót épített magának az új földjén, nem volt neki még semmi eszköze, se pénze, se tőkéje. Ott, Békés megyében hagyománnyá vált, hogy a kunyhó mellé egy icike-picike kis akácerdőt ültetett. Ez az icike-picike lehetett egy árok nagyságú, nem volt az egy tizedhektárnyi se, de ott már egyrészt a gyerekek eljátszadoztak, azoknak már árnyékot adott, oda tudta bekötni árnyékba az állatot, ennek nyilván régi népi hagyománya is volt. Ezek az újbirtokosok gyorsan életre is keltették a régi hagyományt. Visszatérve Magyar Pálhoz, vele többször is találkoztam, sok mindent hallottam tőle, sok mindent el is fogadtam tőle. Egyébként abban talán egyeztünk, hogy ő is rendkívül éles szemű kritikus volt, és én is fokozatosan az ő hatására azzá fejlődtem. Hol berzenkedtem ellene, hol elfogadtam a Magyar Pál kritikáit, de azért mindig valahogy kiegyeztem. Mert ha ő kritizált, akkor abban valami volt. Ha más nem, akkor annyi igazság volt benne, hogy a magam igazságát nem egyértelműen tálaltam, nem jól tálaltam. Vigyáznom kellett arra, hogy jól tálaljam.

És Arany Sándorral…

Amikor 1924-ben megindult Püspökladányban a szikkutatási munka, Magyar Pál Arany Sándorral nagyon szorosan együttműködött. Magyar Pál inkább botanikus ember volt, tehát neki szüksége volt egy talajtanhoz értő, talajtanban otthon lévő emberre, és ezt Arany Sándorban találta meg. Ők nagyon hamar nemcsak hogy egymásra találtak, hanem ez a közös munka tette lehetővé, hogy Magyar Pál pár év múlva már közreadhatta iránymutatásait, útmutatásait. Ő '24-től Püspökladányban volt, és már '28-ban megjelentek azok az alapvető munkák, amelyekben a növénytársulási típusok és az ültethető fafajok összefüggését adta közre, s bizonyos szikes típusokkal hozta kapcsolatba. Ebben Arany Sándornak is alapvető része volt. Én Arany Sándorral úgy kerültem személyes kapcsolatba, hogy mikor '53 tavaszán az ERTI-be kerültem, akkor több kísérleti állomás is indult, nemcsak a püspökladányi. (Akkor indult be Kámon Bánó Istvánnal, akkor indult, először még csak Egerben, egy egri kísérleti állomásnak nevezett intézmény Bánffy Gyuszi bácsival, elég régen meghalt már, a Majer Tóni Ugodra került akkor.) Többen is voltunk, akik kapcsolatba kerültünk a kutatás-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sal, és szükségünk volt termőhelyi ismeretekre, így az ERTI-ben szerveztek egy talajtani tanfolyamot, amit Arany Sándor tartott. Mivel Arany Sándor Debrecenben volt, én Püspökladányban, nagyon közel egymáshoz, Arany Sándor föl is ajánlotta, hogy bármikor forduljak hozzá. Éltem is vele. Ő az akkori Mezőgazdasági Minőségvizsgáló Intézet debreceni laboratóriumának volt a vezetője, ahová rendszeresen bejártam, nagyon sokszor konzultáltam vele, sokszor kikértem személyesen is a tanácsát, aztán ki-kijárt ő is Püspökladányba, bár elég keveset. Vagy voltak közös dolgaink is, például a Békés megyei szikesekkel volt neki valamilyen saját kutatási programja, és ő bevont ebbe, hogy annak az erdészeti vonatkozásaiban segítsek neki. Még egy ilyen nagy közös munkánk volt. 1954-ben kaptam meg az első önálló kutatási témámat, az öntözőrendszerek fásítási lehetőségeinek a kidolgozását. Volt egy kormányhatározat 1954-ben az erdőgazdálkodás fejlesztéséről, annak egyik kiemelt pontja volt a Keleti-főcsatorna fásítása. Ezt a feladatot kaptam meg kutatási témaként. Arany Sándorék viszont elkészítették a Keleti-főcsatorna mentén a teljes talajvizsgálatot. Úgyhogy én tőlük rengeteg útbaigazítást kaptam. Sokat is konzultáltunk, mert hiszen a csatornából kivájt földdel alapvetően megváltoztak az eredeti termőhelyi viszonyok. A kitermelt és depóniákba rendezett nyers talaj sehova nem besorolható anyag volt. Ez, ugye, nekik is érdekes volt, nekem is érdekes volt. Ilyenformán összetalálkoztunk. Egészen odáig, amíg az ellenfelei Arany Sándort félre nem állították. Olyan baráti viszonyban voltunk, ahogy egy jóval idősebb ember meg egy fiatalember csak lehet. Közben szakmai barátságba is kerültünk. Én soha nem tapasztaltam az ő részéről, hogy felém vagy másfelé féltékeny lett volna. Mert más szakmabeliek ezt rendszeresen felrótták neki. Egyetlen esetben nem tapasztaltam ilyet. Az, hogy mennyire lesz az ember sikeres az életben, rajta kívülálló okokon is múlhat, és nagyon sok szerencse is kell. Az első ilyen szerencsém, hogy belekerültem egy olyan kemény helyzetbe, ami a háború után az alföldi tájakon erdészként adódott. Szerencse volt, hogy olyan erdőigazgatóm lehetett, mint Boros György, aki szintén próbára tett. Mert ha vele vitába kerültem, ott pardon nem volt, vagy helytállok, vagy menthetetlenül elbukom. Szerencsés helyzet volt, hogy Babos Imrével összekerülhettem, Babos Imrével nagyon közeli munkakapcsolatba kerültünk a már sokszor említett hullámtéri fásítás kapcsán. Szerencsémnek tekinthettem, hogy a szikfásítási kutatásba belekeveredtem, és olyan emberek-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kel kerülhettem össze, mint Magyar Pál, Túry Elemér, akik a szikfásítási kutatások elindítói, atyjai voltak. Mondják azt, én is mondom, hogy a szerencsének segíteni is kell, hogy megtaláljon. Mert különben elkerüljük egymást.

Térjünk vissza Püspökladányhoz. Az hamar kiderült, hogy a szikfásítási kutatásokat elégséges csak Püspökladányban folytatni. Arra nagyon jó volt, hogy a kezdeti kísérletek létrehozhatók legyenek. Ezekből a kísérletekből variációk sorozatát hozták létre, hogy ki lehessen olvasni a gyakorlati ajánlásokat. De azt azért érezte az ember, hogy ha csak Püspökladányra hagyatkozunk, akkor ez nagyon hamar elefántcsonttorony-ízű valami lesz. Ki kell onnan lépni, kapcsolatot kell teremteni más területekkel, más tájakkal. Ez nekem nagyon könnyű volt, mert hosszú éveken keresztül dolgoztam gyakorló erdészként szikes területeken. Annyira ismertem a volt erdeimet, hogy amikor elkezdtem szervezni ott a kutatómunkáimat, levélben megírtam X kerületvezetőnek, hogy ha egy bizonyos nyiladékon megy és a második keresztnyiladékon jobbra fordul, bemegy az erdőbe, ott talál egy facsoportot, ott ásson nekem egy gödröt. És ott ásott, ahol éppen kellett. Így nagyon hamar kiterjedt a munkám a régi békési területeimre, a szolnoki területeimre, valamint az addig előttem ismeretlen területre, az ohati erdőre (ami ugyan nem volt természetvédelmi terület, de akkor már folyamatban volt). Egyébként Ohatra akkor kerültem, amikor Homoki Istvánék a „Kék vércsék erdeit" forgatták, és azt közvetlen közelről többször is láthattam. Az ohati erdő közelében van egy másik, talán még jellegzetesebb, az újszentmargitai sziki reliktumerdő. Arról a szakirodalom nem tudott semmit, nem foglalkozott vele, csak úgy rábukkantunk. Így aztán nekem is részem volt abban, hogy ez a két nagyon érdekes sziki reliktum-erdőterület természetvédelem alá került, és a Hortobágyi Nemzeti Parknak ma is talán a két legértékesebb erdőterülete. Ne így mondjuk, hogy a legértékesebb, hanem hogy a legértékesebbek közé tartozik. 1957-ben Túry Elemért nyugdíjazták. Önállóan megkaptam a szikfásítási témát, de ekkor már én nem csak a szikfásítással foglalkoztam, mert önmagában a szikfásítás nem volt akkora témakör, hogy az egy kutatónak a teljes tevékenységét, teljes mozgási körét időben, térben kitöltse. Én tulajdonképpen sosem szakadtam el igazán a nyárfától. A nyárfával először telepítőként, erdősítőként kerültem kapcsolatba. Ilyen kapcsolatok mindig voltak. Még egy nagyon lényeges körülményről kell említést tennem. A termőhelyku-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tatás az ERTI-ben az egyik bázis kutatási téma volt. 1949-ben, az alapításkor, odakerült Járó Zoltán, aki ennek a kutatómunkának a letéteményese, de nemcsak a letéteményese, hanem maga is ízig-vérig termőhelykutató volt. Amikor én az ERTI-be kerültem, akkor őneki már nemcsak komoly eredményei voltak, hanem komoly tekintélye is, és ezt a frissiben odakerült társaságot vitte magával. Mint ahogy a mozdony füstje megcsapta Moldova szerint a vasutasokat, ugyanúgy megcsapott bennünket a termőhelykutatás, nagyon nagy szerencsénkre, mert nézetem szerint a magyar erdészet, a magyar erdőgazdálkodás a termőhelyi szemlélettel tudott fölébe kerülni nagyon sok európai erdőgazdálkodásnak.

Ez nem volt véletlenszerű, hiszen ha az európai országokéval összehasonlítjuk hazánk területét, akkor azt látjuk, hogy a legváltozatosabb az ország termőhelyi adottsága.

Pontosan így van, ez egyáltalán nem volt véletlenszerű. Bárhova fordul a magyar erdész Magyarországon – néhány nyugat-dunántúli tipikus erdőterületet kivéve –, mindenhol, még a középhegységekben is nagyon sok esetben, szélsőséges, tipikus helyzetekkel találja magát szembe, ahol bizony a termőhellyel ismeretséget kell kötni, mert különben nemhogy bizonytalan az eredmény, hanem biztos az eredménytelenség. Lassanként alakulgattunk, több irányba haladtunk, szükségszerű is volt, mert annak idején azért nem volt ám sok kutató. Amikor én odakerültem, 35 fő körüli kutatói létszám volt, a feladatok pedig nagyon erősen megnövekedtek. Rövidesen beindult a már többször említett erdőgazdaság-fejlesztési program (az 1954. évi minisztertanácsi határozat nyomán), ami az erdészeti főigazgatóság felől indult meg, és ez bizony párhuzamosan több irányú kutatómunkát kívánt meg. Erre megint azt mondom, hogy szerencsére, mert így nem skatulyázódtunk be egy szűk területre, hanem több kutatási területet, több szakmai területet át tudtunk tekinteni, és kényszerűen kifejlődött bennünk a szintetizálás szükségessége és készsége. Abban az időben, kb. '57-'58-ban indult meg egy újabb nyárfásítási program. Ha visszaforgatod az akkori Erdőgazdaság és Faipar folyóiratokat, talán egy egész éven keresztül, vagy hosszabb ideig is, a címlapon mindig ott volt, hogy „Nyárfát, nyárfát, de minél gyorsabban". Ez a Keresztesi-féle nyártelepítési program volt, és ez nagyon erősen ráirányította a nyár-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fára a figyelmet. Annyira, hogy az ERTI-ben is végbement egy belső átszervezés, és létrejött a nyárfatermesztési és termőhely-kutatási osztály. Ennek a vezetője volt Babos Imre. Helyettese volt Járó Zoltán, az osztályon belül a nyárfakutatást Babos Imre irányította, a termőhely-kutatást Járó Zoltán, és akik tagjai voltunk ennek az osztálynak, szükségképpen mind a két tudományágat műveltük. Egy kicsit hadd kanyarodjak vissza még 1954-be, tehát egy évvel azután, hogy az ERTI-be kerültem. Beadtam az Akadémiához az aspirantúra pályázatot, amire olyan jó négy évig hallgatás volt a válasz. Nem tudom, ismerte-e Páris Jánost, ő volt akkor az agrártudományi osztályon az osztálytitkár, velem együtt diplomázott egyébként, jó barátságban is voltunk, és ő többször is szólt nekem, hogy te, fektetik a pályázatodat, rendezd valamiképpen a párttagságodat vagy a pártból való kizárásodat, mert addig ezt nem veszik elő. Már elmondtam, azt válaszoltam annak idején, hogy amelyik szekérről engem egyszer lelöktek, én az után nem szaladok. Ezt még később is, többször volt alkalmam elmondani. Ugyanis Nagy Imre időszakában is megindult egy ilyen rehabilitációs eljárás, a pártból kizárt tagokat megkeresték, és igyekeztek rávenni, hogy visszatérjen. '57 után, amikor kezdték az MSZMP-t szervezni, megkeresték ezeket a kizárt embereket azzal, hogy most itt a nagy alkalom, tudjuk, hogy koncepciós volt a pártból történt kizárásod, akkor is ezt mondtam. És amikor Páris János nyaggatott, azt mondtam neki, nézd János, ha ezen fog múlni, hogy kandidátus leszek vagy nem leszek, én akkor se teszek egy árva lépést se. Én befejeztem nemcsak a kommunista párttal, hanem bármelyik párttal az együttműködést. És egyszer meglepetésemre 1958-ban kapok egy értesítést (négy év után), hogy elfogadták a jelentkezést, és a szakmai vizsgákat, nyelvvizsgákat stb. produkáljam.

És vajon ez minek volt köszönhető? Hiszen közben volt '56, mindenféle politikai és a történelemből ismert következményekkel. Úgy gondolná az ember, hogy inkább bekeményítettek, hiszen '57-'58 még a leszámolás korszaka volt?

Mi ezt az intézetben nem éreztük. Talán említettem már, hogy volt egy rövid időszak, amikor Keresztesi Béla kikerült az erdészeti főigazgatóságról, és az intézetünkbe került igazgatóhelyettesnek. Ez egy olyan bizonytalanabb időszak volt, amikor, például Túry Elemért is nyugdíjba küldték. Ő volt a forradalmi bizottmánynak – azt hiszem –

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az elnöke az intézetben. Nem torolták meg ezt a dolgot nála, megvárták, míg betöltötte a 60. életévét, ez egy évvel utána volt, '57 őszén, és akkor elküldték nyugdíjba. Egy napot nem maradhatott tovább, de azt megvárták. Az intézeten belül nem volt jellemző a keménykedés.

Ha már belekeveredtünk ebbe a témába. Milyen sorsra jutottak Túry Elemérnek, vagy azoknak a kollégáknak az eredményei, akiknek évtizedes kutatási, kísérleti területeik voltak? Vajon ebek harmincadjára kerültek-e, vagy alkalmazta tovább a kutatóintézet, illetve a magyar erdészszakma ...

Nem alkalmazták. Például tudom, hogy annak idején a főigazgatóság, illetve Keresztesi Béla Túry Elemérnek is keresztbe tett, és nem engedte, hogy az intézet alkalmazza. Ennek ellenére Túry Elemér nem maradt ki a kutatómunkából. Igaz nem az ERTI, hanem a Talajtani Kutatóintézet nyúlt a hóna alá, azok alkalmazták nyugdíjasként, de azzal a feladattal, hogy a püspökladányi kutatómunka értékelési munkáiban számukra vegyen részt. Úgyhogy ő akkor a Talajtani Kutatóintézetnek a munkatársaként dolgozott. A Talajtani Kutatóintézetnek volt egy kutatási témája, amelyben vizsgálták az erdő hatását a szikes talaj tulajdonságának változására. Ebbe vonták be Túry Elemért. Ők a maguk részéről a direkt talajtani dolgokkal foglalkoztak, annak a mesterei voltak, de ők az erdőhöz nem értettek, és minden ilyen erdővel kapcsolatos vonatkozásban Túry Elemér volt a tanácsadójuk. Később azért enyhült ez a dolog, és érdekes módon ez abban az időben történt, amikor már Keresztesi volt az intézet főigazgatója. Járó Zoltán aztán éveken keresztül tudta Túry Elemért alkalmazni, de akkor már idős ember lévén, Túry Elemér nemigen ment ki területre, hanem a mi anyagainkat, meg Járó Zoltán anyagát dolgozta fel. Ő nem mechanikusan végezte ezt a feldolgozást, hanem kellően kritikus szemmel. Úgyhogy egészen a haláláig, ha jól emlékszem, 1977-ben halt meg, mindvégig az ERTI-nek dolgozott. Azokban a nehezebb időkben azonban jó pár éven keresztül nem engedték az intézetben dolgozni.

Egyszer csak értesítést hozott a posta, hogy az aspirantúrádat fölmelegítették. Mi volt a címe, témája, és hogyan alakult?

Várj, az előbb tettél fel egy kérdést, amire én nem válaszoltam. Hogy tulajdonképpen mi lehetett a magyarázata, hogy ezt fölelevenítették.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gondolom, az egyik az volt, hogy akkor nekem már volt öt esztendős kutatói, akkor már viszonylag sok szakirodalmi munkásságom, közleményeim voltak, rengeteg bemutatót tartottam Püspökladányban már akkor is. Szóval akkorra már „nevem volt". És kutatási eredményeim voltak, ez mindenképpen számított. Másfelől nagyon erőteljesen forszírozta Babos Imre. Ő is azzal biztatott, hogy tényleg, fogadj már szót Páris Jánosnak, valamit kellene tenni, mert ezek itt keresztbe fekszenek, és meg fogják akadályozni a kutatói karriered kibontakozását. Ő benne volt különféle akadémiai bizottságokban, nagyon sok helyen potentát volt. És ilyenformán meg volt a lehetősége, hogy figyelemmel kísérje, hol nyílik egy olyan kis rés, ahol be lehetett bújni. Magát a hírt is ő közölte velem először, utána kaptam meg csak az írásbeli értesítőt is. Egy közös kiszállásunk folyamán mondta, hogy készülj, mert ez van. A témája: „A nyárfatermesztési lehetőségek a Tiszántúlon". Tehát kifejezetten akkor már a nyárfára mentem rá, hiszen minden olyan nyáras területről, amit valamikor kezeltem, nekem már valamilyen vizsgálatom volt. Akkor koncentráltam is a munkát, hogy elsősorban ezeket a területeket teljesen végigvizsgáljam, minden oldalát feltárjam, de persze nemcsak erre tértem ki, hanem általában a kötött talajokra, csak a kötött talajú tiszántúli részre. Nem is választottam szét a szóhasználatban sem a kötött talajokat meg a szikeseket. Mindig így fogalmaztam: kötött és szikes talajok. Az és-t közétettem, mert a kötöttek nem mindig szikesek, bár a tiszántúli kötött talajok egy igen jelentős része, legalábbis erdészeti szempontból, azért szikes jellegű is.

Említetted, hogy '54-ben adtad be a munkát, ugye, négy év az elég sok idő, hogy amíg a bizottság elé kerül, megújítsd az aspirantúrádat.

Addig a disszertáción nem dolgoztam. Folytattam a normál kutatómunkát. Rengeteg anyagot gyűjtöttem össze, elsősorban azzal a céllal, hogy ebből lesz egy publikáció, vagy egy előadás, vagy egy konkrét kutatási feladatnak a megoldása, mert akkor ezt sokkal szigorúbban vették, mint később. Kellett egy éves kutatási programot adni, sőt, amikor Partos Gyula volt az igazgatónk, ő talán túlzásba is vitte, mert ő minden hónapban kért egy kutatási programot, és minden hónapban be is kellett számolni a teljesítésről, azonkívül az éves kutatási programról is rendszeresen be kellett számolni. Az utóbbi években ez nagyon fellazult. Véleményem szerint nem lehet kutatómunkát anélkül

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

folytatni, hogy ne határoznánk meg a kutatási célt, a kutatási metodikát, hol, milyen úton-módon próbálom elérni. Ez egy vezérfonal, ráadásul kényszerpálya is számomra, hogy ne térjek el tőle, mert ha menet közben úgy adódik, hogy ettől el kell térni, akkor a vezérfonalat módosítom, de akkor már mindenképpen mérem magamat valamihez. És az éves beszámolóknak is megvan az az óriási előnye, hogy rákényszeríti az embert, hogy egy rövidebb időszakon belül is feldolgozza azt, amivel foglalkozott, ne pedig csak akkor, amikor már lejárt annak a témának a határideje, esetleg 4–5 év múlva, mert akkor már sok mindenre nem is emlékszik az ember, sok mindent nem úgy lát, sok minden kiesik. Nyilván, ahogy az egyes éves beszámolók egymás után következnek, az ember közben nyugodtan változtathat véleményt. Például az előző évben tettem egy megállapítást, a következő évi munka meg azt mutatja, hogy azon esetleg módosítani kell valamit.

Nem lehetséges az, hogy ez a felhígulás és ez a számonkérési szigor azért enyhült, mert számtalan olyan ember kapott tudományos fokozatot, akik mögött nem volt tényleges tudás, nem ő dolgozott rajta, kiadta albérletbe.

Volt ilyen is bizonyára, de nem ez volt a jellemző. Megint a szerencsére térek vissza. Szerencsémnek tartom, hogy jó időben dolgozhattam az ERTI-ben, aktív munkatársként, amikor az ERTI – azt mondhatnám – teli volt kiváló, nagy munkabírású, nagy tehetségű kutatóval. Ezeket nehéz volt ám úgy befogni, hogy na, majd én alakítok egy munkacsapatot (divatos szóval team-et, bár nem szeretem ezt a szót, én magyarul szeretek beszélni), és bedobok nekik valami témát, ők majd megcsinálják, én meg aratok. Amire te gondolsz, az ott se nagyon sikerült. Azt hiszem, talán az egyetemen erősebben érvényesült ez az irányzat, ez a gyakorlat. Később ennek meglett a visszahatása, amikor már szabadabban beszélhettek, nyilvánulhattak meg az emberek, és egy-két ilyen team-vezetőt aztán hidegre is tettek. Említettem már, hogy nagyon szerencsés szervezet alakult ki az ERTI-n belül azzal, hogy mivel a mi társaságunk egy nyárfatermesztési és termőhely-kutatási osztályon dolgozott, az osztály minden egyes munkatársa az egyik vonallal is, meg a másik vonallal is szükségszerűen foglalkozott. Babos Imre vezetésével ez a csapat hozta létre Magyarországon az első országos kiterjesztésű nyárfakísérleti hálózatot. A gyorsan változó idők hozták magukkal, hogy azt a kísérleti rendszert ma primitívnek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

érezhetjük, de a maga idejében az nagy dolog volt. Volt egy nagy jelentősége is, mert akkor került be Magyarországra az I-214 olasz nyár, és tulajdonképpen ez a nyárkísérleti rendszer végezhetett a Magyarországon akkor termesztett többi nyárfajtával összehasonlítást, és feltárhatta az I-214 olasz nyár magyarországi termesztési lehetőségeit, elindíthatta a magyarországi karrierjét. A másik vonal, a termőhely-kutatási vonal éppen ebben az időben élte a maga nagy korszakát. Azzal, hogyha jól emlékszem, 1958-ban az Erdészeti Főigazgatóság kezdeményezésére elindult a magyar erdő- és termőhely-tipológiai rendszer kialakítása. Nyilván egy csomó alapkutatás rendelkezésre állt már, de újabbakat kellett végezni, egyébként egy nagyon érdekes mellékzöngéje is van ennek. Az indulásnál. Keresztesi Béla szervezte ezt a munkát, ő belevonta azokat a botanikus erdőtipológusokat is, akik nagyon neves emberek voltak, és tulajdonképpen csak róluk vagy tőlük tudtuk, hogy egyáltalán létezik olyan, hogy erdőtipológia. Gyönyörű szép rendszereket dolgoztak ki és írtak le, csak kapkodtuk a fejünket, ezeket olvasván. Amikor az Országos Erdészeti Főigazgatóság meghívta őket, hogy ebben a munkában vegyenek részt, tulajdonképpen úgy gondoltuk, hogy ők majd vezetik is ezt a munkát. De a második összejövetel után kiléptek, lemaradtak, mert annyira (most is azt mondom) elefántcsonttorony-béli volt az ő munkásságuk és az ő rendszerük, hogy arra már képtelenek voltak, hogy ezt megpróbálják gyakorlatilag hasznosítani. Magunkra maradtunk. Így lehetett aztán az erdőtipológia atyja Majer Antal. Persze, nem akkor kezdte ő se, akkor már neves ember volt, és szerencsére végigvihette az elgondolását. De ugyanígy lehetett a termőhely-tipológia vezéralakja Járó Zoltán is. Kettőjükre hárult a munka zöme, de alaposan kivette a részét a magyarországi erdő- és termőhely-tipológia létrehozásából az osztály többi kutatója is. 1958-ban indult be a munka, és 1962-ben már meg is jelent az első könyv, a nagy alakú erdei termőhely-tipológiai útmutató. Ettől kezdve aztán egymás után jöttek a komolyabbnál komolyabb munkák, a hatvanas években kiteljesedett a Majer-féle erdőtipológiai rendszer, a hatvanas évek végére, a hetvenes éveit taposó Járó Zoltán megalkotta a ma is érvényes termőhely-tipológiai rendszerét. Én azt hiszem, hogy ilyen jó megoldásban és ilyen viszonylag rövid idő alatt ez nem sikerült volna, ha nincs ez a szerencsés együttes egy osztályon belül. Itt mindenkinek megvolt a maga személyisége, alapvető termőhelyszeretete. Azután, hadd említsem meg, hogy ennek a nyárfakutató munká-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak a keretében sikerült megvédeni a kandidátusi disszertációmat '63-ban. Ez magával hozta azt, hogy meglehetősen nagyszámú publikációm jelent meg, és tulajdonképpen lassanként szinte el is felejtődött az, hogy én szikfásítási kutatóként kezdtem. Egyre inkább nyárfakutatóként kezdtem megjelenni az engem ismerő emberek szemében. Persze, épp az osztály jellegéből adódóan, nagyon erőteljesen foglakoztunk és rákapcsolódtunk a termőhely-kutatásra is, és kb. egy évtizeden át tartó, nagyon szép feladatom volt az alföldi kötött talajú termőhelyek kutatása, feltárásának kidolgozása, erdészeti értékelése. Sorozatosan egymás után a Körös-vidék, a Nagykun-Hajdúhát, a teljesen feltáratlan Szatmár-Bereg vidék, azután a Mátra-, a Bükkalja, sőt Dunántúlon a Fejér megyei alföld is adott nekem munkát. Nagyon szép munka volt, sorra mindegyik felsorolt tájra kidolgoztam a termőhelyviszonyokat, nyilván erdészeti szemszögből értékelve, feldolgozva. Ajánlásokat dolgoztam ki a fafajmegválasztásra, a fatermesztési lehetőségekre. Mindenesetre ebben a kutatási témában is könyvek sorozata jelent meg. Ennek a munkásságnak az eredménye az erdészeti termőhely-feltárás és -térképezés volt. Ez a könyv Babos Imre szerkesztésében, irányításával, öt szerzőtárssal jött létre. Persze nemcsak az ERTI-ben folyt akkor ilyen komoly termőhelykutató és ismertető munka. Az erdőművelés aranykoraként is említett szerencsés adottság volt, hogy Danszky István vezetésével az Erdészeti Főigazgatóságon is összejött egy egészen kiváló erdőművelő kollektíva, nagy tapasztalatú, idős kollégákkal, Riedl Lászlóval, Borsai Ferenccel és így tovább. Kitűnő társaság volt ott, akik az igazgatás oldaláról egyrészt ösztökélték a termőhelykutatást, másrészről pedig azonnal a realizálás útjára vitték. A helyzetből adódó szerencsés adottság az is, hogy én Püspökladányba kerültem. Egyrészt 180 km-re kerültem a központtól, tehát meglehetősen független, meglehetősen önálló voltam, másrészt állandóan itt éltem a gyakorlati emberek között. Máig is azt mondom, hogy én tulajdonképpen csak fél lábbal voltam kutató, fél lábbal mindig a gyakorlatban éltem. Ez szükségszerűen magával hozta, hogy állandó érintkezési felület volt, de az érintkezési felület azáltal is nőtt és erősödött, hogy én egymagam, mint egy szál kutató, nyilvánvalóan nagyon kevésre lettem volna képes. Tehát nekem segítő partnereket kellett keresni. És talán innen is adódik az a véleményem, hogy azok az erdész szakemberek, akik hivatásszerűen végzik a dolgukat, mindig egy kicsit tudományos kutatók is. A napi munka során ki tudtam szúrni azo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kat a kollégákat, akikből nagyon jó segítőtársak lettek. Akikkel tulajdonképpen ezeket a kutatási eredményeket – mondhatom úgy – közösen értük el, nélkülük biztos, hogy sokkal kevesebbre jutottam volna. A dolog egyik oldala ez. A másik oldal pedig az, hogy köztük voltam, velük voltam, majdnem azt mondhatnám, hogy az esetek többségében hamarabb észrevettem, hogy holnap nekik mire is lesz szükségük, tehát elébe tudtam menni a problémájuknak, és mire az már nekik napi probléma lett, akkor már valamilyen ajánlást tudtam adni. A közös munkának pedig megvolt az az előnye, hogy menet közben minden kész vagy késznek vélt kutatási eredmény azonnal realizálódott. Ha pedig tényleg csak késznek vélt eredmény volt, akkor menet közben, mielőtt még publikációban megjelenhetett volna, mielőtt még blamálta volna magát az ember, kiszűrhető volt.

Mit jelent számodra ez a szó, hogy nyárfatemető?

Emögött én két indokot is látok, az egyik politikai, a másik pedig emberi, méghozzá szakemberi mulasztás. A politikai vonal a mezőgazdasági cellulóznyárprogram idején nyilvánult meg, amikor erre a célra, tehát a nyártermesztésre, abból a bizonyos célcsoportos pénzforrásból elsősorban erre lehetett pénzt szerezni. Kezdetben, amíg ez még házon belül volt, tehát teljesen a szakemberek dolga volt, addig nem történt nagyon sok melléfogás. A nyártemetők elsősorban a mezőgazdasági cellulóznyárprogram idején jöttek létre, amikor az erre a célra elkülönített célcsoportos beruházás oda degradálódott, hogy a téeszeknek meg az ügyeskedő vállalatvezetőknek a támogatására szolgált, függetlenül attól, hogy lesz-e belőle nyáras, vagy nem. Nem az erdészek osztották szét a pénzt, hanem politikusok, vagy amikor erdészek osztották, akkor is erős politikai nyomásra tették. Megint egy érdekes dolgot említhetek, hogy milyen ferde, mellékvágányra került ez a dolog. Ismeretes, hogy amikor a cellulóznyárprogramot meghirdették, abban szerepelt az, hogy a tervezésnek, kivitelezésnek a gazdája az Ültetvénytervező Vállalat. Tehát nem is az erdészet. Egyébként Sali Emiltől tudom, hogy amikor magát a rendeletet megalkották, őket meg se kérdezték. Ők is jóformán a közlönyből tudták meg, hogy van egy cellulóznyár-telepítési program. Az Ültetvénytervező Vállalat korábban azzal foglalkozott, hogy gyümölcsösöket, szőlőültetvényeket tervezzenek, elfogyott nekik a munkájuk, és akkor meg akartak élni, és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lecsaptak a nyárfa-telepítési programra. A rendelet előírta azt is, hogy nyárfát csak előzetes termőhely-vizsgálat alapján lehet telepíteni. Ők a maguk mezőgazdaságban használatos gyakorlatának megfelelően valamelyik talajvizsgálattal foglalkozó céggel, OMMI-val vagy valami szakszolgálattal megcsináltatták a talajvizsgálatot, azok elkészítették úgy, ahogy a mezőgazdaság számára szokták, de az a fatelepítésnek teljesen használhatatlan volt. Mert a fák jóval mélyebb termőréteget kívánnak. A mezőgazdasági növényeknél az esetleges kedvezőtlen körülményeket különféle agrotechnikai fogásokkal lehet változtatni, ezt az erdőnél nem lehet megcsinálni. Így aztán rengeteg rossz szakvélemény született. Ráadásul ezek a jámbor szaktanácsadó cégek elővették az 1962-es nyárfakönyvet, amiben le voltak írva bizonyos sablonok, amelyek bizonyos iránymutatásra jók. Egy termőhelyfeltárásnál azonban 90 százalékos erővel szerepel a helyszíni vizsgálat, és legfeljebb 10 százalék a laboratóriumi vizsgálat. Helyszíni vizsgálat nélkül én egyszerűen nem tudok mit kezdeni egy laboratóriumi vizsgálattal, nem tudom mihez kötni. A talajtani szakvélemény javasolta, hogy ott lehet nyárfát ültetni, és akkor az erdőfelügyelő nem is mondhatott mást, mert neki így írták elő a rendeletben. Arról nem is szólva, hogy amikor a felügyelőségek megalakultak, szakmailag nem álltak a feladatuk magaslatán. Később fokozatosan javultak, de kezdetben szakmailag nem voltak túlságosan erősek az erdőfelügyelőségek. Kivételesen a nyíregyházi erdőfelügyelőség a sarkára állt. És úgy látszik, hogy Szabolcs megyében ennek hagyományai vannak, A felügyelőség akkori vezetője, Dezsényi Ede nagyon komoly szakember volt, ő tisztában volt vele, hogy kevéssé ért a nyárfatermesztéshez és akkor olyan valakire kell bízni, aki ért hozzá. Az már egy-két év múlva látható volt, hogy amit az Ültetvénytervező Vállalat tervezett és kivitelezett, ott az eredményességgel sok baj van. Sok esetben már fiatal korban jelentkeztek a nyárfatemetők. Akkor Dezsényi Ede megkeresett bennünket, a kísérleti állomást azzal, hogy ő csak olyan területre ad ki mezőgazdasági cellulóznyáras telepítési engedélyt, aminek a szakvéleményét mi készítjük el. Ez '69-ben kezdődött, és kb. '69-től '75-ig rendszeresen mi adtunk szakvéleményeket az erdőtelepítőknek, az erdőgazdaságnak is, és az állami gazdaságoknak is. A'69–'75 közötti időszakban nem volt egy négyzetméter erdőtelepítés Szabolcs-Szatmár megyében, amihez ne mi adtuk volna a szakvéleményt. Roppant büszke vagyok rá, mert az nem kis teljesítmény volt, hogy az egész megyében tulajdonképpen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a fafajmegválasztás, egyáltalán, a telepítési lehetőség kimondásához mi mondtuk ki a döntő szót. Az eredményeken ez általában meg is látszik. A nyárfatemetők másik oka az volt, hogy jóllehet Magyarországon roppant gazdag a nyárfatermesztéssel kapcsolatos szakirodalom, de nem nagyon szívesen olvasnak az emberek. És különféle régi, elavult felfogásokhoz ragaszkodtak dogmatikusan, azokat próbálták alkalmazni, és innen adódik, szakemberek hibájából, a másik ok. Ez ugyan nem általános, de ahol a szakemberek nem figyeltek oda, nem haladtak a korral, nem ismerték a szakirodalmat, ott bizony rengeteg szakmai hibát követtek el. Ha a talaj-előkészítést jól végezték, annak hatására 4–5 vagy 6 esztendeig a nyáras még szépen megmarad. Még műszaki befejezés idején is jó volt, utána roppant össze. Még egy harmadik okot is hadd mondjak: a gazdálkodók részére csak az volt a fontos, hogy a pénzt megkapják az erdőtelepítés után. Ezt követően, sok esetben, már nem sokat törődtek a nyárasok gondozásával, márpedig a nyárfa olyan fafaj, amit rendszeresen gondozni, ápolni kell, mert a nélkül vagy tönkremegy, vagy nagyon erősen visszaesik a teljesítménye. A gondos ápolás elengedhetetlen. Sajnos ez sok helyen elmaradt. Máig is vallom erősen, hogy a rontott nyárasoknak legalább a feléből lehetett volna jó nyáras, ha azt megfelelő gondossággal kezelik, ha a termesztési, technológiai előírásokat pontosan betartják.

Ebben a – mondhatni – tragikus nyárfatermesztési eredményben, és egyáltalán a termelőszövetkezeti és állami gazdasági földterületeken lévő erdősítésekben kialakult helyzetért a volt Erdészeti Hivatalnak mekkora volt a felelőssége, mert én úgy érzem, hogy úgy tekintettek a tsz-ekre, mint egy idegen testre az állami erdőgazdaságok egységén kívül.

Van ebben valami, kétségtelen, azonban én azt mondom, hogy az Erdészeti Hivatal messze volt a tereptől, és elsősorban azokon múlik, akik tűzközelben voltak. Tehát múlott magán a téeszen, a téeszvezetőségen, az állami gazdasági vezetésen, az ott lévő szakembereken. Nagyon sok ilyen helyen végeztem termőhelyfeltárást. Az egyik fő foglalkozásom lett a szaktanácsadás, nagyon sok cégnél, állami gazdaságnál, téesznél megfordultam, és aszerint, hogy a vezetőség szimpatizált-e az erdővel, a fával, vagy nem, ettől függött azután a telepítés sorsa. Tehát függetlenül attól, hogy fönt Pesten hogy gondolták, mit csináltak, hogy intézkedtek, itt helyben dőlt el elsősorban. Persze, egy-egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rossz pesti elhatározást is lehetett parírozni a jó helyi kivitelezéssel. A dánszentmiklósi csemetetermelés egy érdekes dologra hívta fel a figyelmemet. Ott kezdem, hogy 1969-ben vezette be a minisztérium a koncentrált és ellenőrzött nyár- és fűz-szaporítóanyag termesztését. Ezt a két fafajt lehetett kiemelni, mert ezekből a fafajokból akkor már csakis nemesített fajtákat lehetett termeszteni. Így lett három törzsanyatelep Derecskén, Bánkúton meg Bajtiban. Csak innen származó anyagot lehetett ültetni. Kezdetben még nem volt meg az Országos Szaporítóanyag-felügyelőség, az Erdészeti Osztályra és az ERTI-re bízták a három törzsanyatelep kialakítását, és utána a szaporítóanyag-termesztés ellenőrzését is. Nekem a kelet-magyarországi, meg az északkelet-magyarországi csemetekertek jutottak. A fajtaazonosság, fajtatisztaság és minőség szempontjából vagy öt éven keresztül, évről évre ellenőriztem a csemetekerteket. Ez nyilván nem lehetett végleges, mert az ERTI-nek nem ez a feladata, nem is volt rá megfelelő szervezet, és ha jól emlékszem, úgy '74–'75 körül vette át a Szaporítóanyag-felügyelőség ezt a munkát. Mi akkor egyfajta miniszteri biztos szerepkörrel végeztük a szaporítóanyag-termesztés irányítását és ellenőrzését, tehát meglehetősen nagy hatáskörrel – és jóllehet, csak hárman voltunk ezzel megbízva, Kopeczky Ferenc, Simon Miklós meg én –, de megvolt a módunk rá, hogy saját munkatársainkat is belevonjuk. Talán abban az időben sokkal hatékonyabban működtünk pár esztendeig, majd megalakult a NÖMI ellenőrzésrendszere. Megmondom őszintén, nem voltam megelégedve a hatékonyságával.

A dánszentmiklósi csemetekertben láttam először és utoljára azt, hogy egy volt ERTI-s kolléga ment végig a végeláthatatlan sorokon, és tördelte a harmadikat, tizediket, huszadikat, amelyik nem fajtaazonos. Azóta se láttam hasonló szigort.

Ezt mi végigcsináltuk. Sőt, volt egy nagyon érdekes esetem, a borsodiak novajidrányi csemetekertjében, amelyik szerintem sose volt igazán alkalmas nyárcsemete-termesztésre, de nekik ez volt. Egész táblákat kiszúrtam, hogy ezt pedig nem lehet forgalmazni, mert olyan gyenge minőségű. Ugye, amikor egy nyárcsemetén ősszel csimbókot lehet kötni, olyan puha a vessző, abból nem lesz jó ültetési anyag. Kiselejteztük. Előzőleg kezembe adták a csemeteleltárt, én abból a mennyiséget is tudtam, tehát amikor megadtam nekik a forgalmazási en-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gedélyt, akkor én már ennek megfelelően csökkentettem a forgalmazható mennyiséget. Azon az őszön elkerültem a Gyöngyös-Domoszlói Állami Gazdasághoz termőhelyfeltárásra. Az erdőfelügyelőség vezetője jött azzal, hogy ez az állami gazdaság 25, vagy nem tudom hány hektár nemesnyár-telepítést végzett, de olyan rongy csemetéket kaptak Borsodból, mondjak véleményt, hogy lesz-e belőle valami vagy nem. Ott viszontláttam az általam kiszelektált, kinullázott csemeteanyagot. Mindjárt jó csomót ki is szedettem, összekötegeltem és elküldtem Zathureczky Lajosnak Miskolcra azzal, hogy Lajoskám, nem ebben egyeztünk meg, és gondold végig, mert ha ebből per lesz, a Gyöngyös-Domoszlói Állami Gazdaság engem fog felkérni szakértőnek a bíróság előtt, és én nem tudok mást mondani, mint amit ott nektek Novajidrányban írásba adtam. A borsodiak meg is gondolták, úgyhogy még egyszer kiadták a csemetéket, most már jó minőségben. Szóval voltak itt ilyen érdekes dolgok. Egyébként annak is nagyon örülök, hogy belekerültem ebbe a szakértői dologba. Addig én nem sokat foglalkoztam szakértői munkával. Például mindjárt az elején láttam a derecskei csemetekert lehetetlen helyzetét, hogy annak a nagy feladatnak nem lehet megfelelni az ottani körülmények között. Többek között télen is a szabadban vagdalták a dugványokat és ez a dugvány minőségén is meglátszott. Akkor összedugtuk a fejünket a gazdaság erdőművelési vezetőivel, és összehoztunk Derecskén egy korszerű dugványvágó épületet, aztán később ezt kiegészítettük a hűtőházzal. Nagyon büszke vagyok rá, hogy ilyen létesítmény létrehozásában közreműködhettem. Nyilván nem az én érdemem, hogy az úgy kialakult, ahogy alakult, de mégis, én is hozzáadhattam a magam elgondolását. Ezt is csinálni kellett. Amikor rendszeresítették a kutatóintézeteknél a megbízásos munkákat (ezzel akarták a kutatóintézetek anyagi lehetőségeit növelni), mi abba nagyon belevágtunk. Mondtam már a Szabolcs-Szatmár megyei öt esztendőt, amikor kizárólag csak a mi ajánlásunkra történt a fafaj megválasztása, meg az erdősítési és felújítási technológia alkalmazása. Adtunk erdősítési szaktanácsokat egész Kelet-Magyarországon. Szóval, ezek a mellékvonalak tulajdonképpen a fővonalakkal párhuzamosan futottak, és azonos értékű feladatok voltak. Mind nagyon jó iskolának bizonyultak. Egyrészt az embernek végig kellett gondolni, hogy mit javasol, mert a bumeráng visszarepül. Pár esztendő múltán, úgy kíváncsiságból végigjártam, hogy nagyon melléfogtam-e, vagy jó tanácsokat adtam. Amikor ez a szaktanácsadói,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szakvéleményi munka elkezdődött, úgy gondoltam, hogy ha 80 százalékos eredményességgel tudok dolgozni – tehát 20 százalékos hibahatáron belül –, akkor én nagyon jól dolgoztam. Ha ugyanis egy erdősítés eredményessége 80 százalékos, akkor azzal meg lehetünk elégedve. Utólag végigvizsgálva a korábbi szakvéleményeket kiderült, hogy kb. 5 százalékos hibahatárral sikerült dolgozni. Erre is nagyon büszke vagyok. Erre volt jó, hogy nagyon alapos termőhelyi szemlélettel dolgoztunk, meg a nyárfatermesztésbe is ilyen komolyan bele lehetett és bele kellett merülni a Babos Imre mellett. Nyilván később túlnőttük Babos Imrét, de ha ő nem lett volna, nem jutottunk volna el arra a lépcsőfokra, ahol már őt túlnőhettük. A fejlődés, az idő ezt természetszerűleg hozta magával. Nyilvánvaló, ha ma élne, ha kortárs lehetett volna, ma ugyanúgy végighaladt volna ő is ezen az úton. Ilyenformán hadd legyek kicsit dicsekvő. Elismert termőhely-feltárási és nyártermesztési szakértő lettem. Ennek nyugdíjasként vettem óriási hasznát, mert állandó jelleggel, csaknem mindig vannak ilyen megbízatásaim, ami egyrészt foglalkoztatást jelent, azt, hogy értelmes munkát végezhetek, másrészt nagyon jó tiszteletdíjat jelent, és jelenti azt, hogy nyugdíjasként még mindig kelendő vagyok a piacon. Így aztán lassanként elmaradt a szikfásítás-kutatás. Most lehet újrakezdeni megint, mert hiszen a püspökladányi első kísérletek 80 év körüliek, de a zöme 50–60 év körül van. Most már ott ismételten egy alapos vizsgálatot lehet végezni annak a felderítésére, hogy a különböző szikes típusú talajokon az erdősítés hatására milyen változások mentek végbe. Tényleg meliorált-e az erdő, vagy nem, milyen kölcsönhatások mutatkozhatnak. Persze ez már nem az én feladatom, ott vannak ma már a fiatalok. A szikfásítással annyi kapcsolatom van, hogy '85-ben címzetes egyetemi tanári címet kaptam, és ez azzal járt, hogy évenként Sopronban az egyetemen egy-egy előadást tartottam a szikes talajokról, a szikfásításról. De végig megmaradt a termőhelykutatás, mert az egy izgalmas dolog, és abban mindig van valami új, még az unokáinknak is marad benne feldolgozni való. Állandóan megújuló feladat a nyárfatermesztés fejlesztése. Említettem, hogy 1947-ben nyúltam először a nyárfához. Ez azt jelenti, hogy most már közel 60 esztendeje foglalkozom nyárfatermesztéssel valamilyen szinten. Kezdetben primitívebb szinten, és ez mindig finomodott. Babos Imrének és Járó Zoltánnak is benne volt a keze abban, hogy 1968-ban kaptam egy kéthónapos ösztöndíjas lehetőséget nyárfakutatási témában Olaszországba. Köszönhettem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ezt annak, hogy egyrészt a nyárfához valamit kellett érteni, másrészt olasz, francia vagy angol idegen nyelvet kellett ismerni. Akkor az ERTI-ben egyedüli voltam, aki ebbe be tudtam lépni a francia nyelvismeretemmel. Áldom is mindig a valamikori franciatanáromat, hogy olyan jó módszerrel tanított bennünket. Ez a két hónap hozta meg aztán az igazi nagy lökést a komoly nyárfatermesztési kutatópályámhoz. Az olaszországi nyárfatermesztés abban az időben közismerten világrangot jelentett, szinte világelsőséget, ott két hónapot eltölteni olyan nemesítőkkel meg olyan termesztőkkel, akik valóban nagy személyiségei voltak ennek a témának, rengeteget lehetett tőlük tanulni, ismeretanyag, termesztéstechnológia, szóval a nyárfatermesztésnek minden fázisa tekintetében. Egyébként azóta is én a nyárfatermesztés teljes körének a kutatásával foglalkozom, tehát a nemesítéstől kezdve egészen a véghasználatra való érettségig. Magával a használattal már nem foglalkozom, különösebben nem is érdekelt mint feladat sose. De magának a fatermesztési folyamatnak – telepítés, nemesítés, szaporítóanyag-termesztés, ültetés, növőtér-szabályozás, állománynevelés – mindegyik fázisával foglalkoztam. Olaszországból két hónap múlva úgy jöttem haza, hogy nekem tulajdonképpen a hazai palettán akkor nem volt versenytársam. Ez a lehetőség senkinek sem adatott meg. A nagy nyárfanemesítő Kopeczky Feri volt, de ő egyrészt nem fogta át a teljes nyárfatermesztési témakört, inkább csak a nemesítéssel foglalkozott. Nekem volt még egy nagy előnyöm vele szemben, hogy a termőhelyismeret dolgában teljesen otthon voltam, ő pedig ebben nem. Hogy ez milyen fontos volt, egy nagyon érdekes esetem volt kinn Olaszországban. Külföldi tanulmányutakon általában az történik, hogy egy hétig az emberrel még foglalkoznak, amíg elfoglalja magát, még programot is csinálnak neki. Egy hét után bevittek a könyvtárba, elővettek egy csomó könyvet, hogy nézegessem, ebbe benne van minden. A második napon azt mondtam nekik, én ezt otthon is el tudom olvasni, én szeretném kint látni a munkájukat, hogy mit csinálnak. Ez nagyon nehezen ment, mert nyilván volt bennük egy kis féltés, nem akartak mindent kijátszani, de egyszer mégis csak rá tudtam őket venni. Sikerült rávennem az egyik kollégát. Az ökológiai osztály vezetője volt, de nem sokat értettek ők ehhez. Más volt ott a dolguk. Ezek a nyárfatermesztési kutatók nem erdészek voltak, ezek általában mezőgazdasági képesítésű emberek voltak, és ők az erdészeti talajtannal, a termőhellyel nem foglalkoztak. Ők abban éltek, mint általában a mezőgazda, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

van nekem egy bizonyos területem, ha ott éppen valami hiányzik, nincs elég tápanyag, akkor majd teszek bele, ha nincs benne elég nedvesség, akkor odaviszem a vizet és megöntözöm, és mesterségesen megpróbálom kezelni. Ők ebben éltek. Azzal tudtam rávenni, hogy vigyen magával, hogy besegítek a munkájába, ha kell, a lécet tartom, ha kell, az átmérőt mérem. Ez egyhetes kirándulás volt, a Po síkságtól egészen az adriai partig. Az egyik Adria-part közeli kísérleti nyárasnak a területén – amely tengerparti homokturzás volt, csigahéjtörmelékkel meg nem tudom, mi mindennel tele –meglepődve látja, hogy a nyárasai klorózist mutatnak, sárgulnak, és nem érti, hogy mért van ez. Mondom neki, nézze, én messziről jött ember vagyok, és legfeljebb csak tapogatózhatok, mert az mondhat véleményt, aki itt van és rendelkezik az itteni ismeretekkel, de nekem az a nézetem, hogy itt sok a mész a talajban, és ezt sínyli meg a nyár. Nagyot nézett, hogy tényleg, ilyen is lehetséges? Akkor észrevettem, hogy kezd „rámharapni". Amikor a további kísérletekben is előjöttek különféle olyan problémák, amelyeket én a termőhelyre vissza tudtam vezetni, azokat mind elmondtam neki. Történt azután, hogy a hét végén elváltunk egymástól (ha már ott vagyunk Velence közelében, én a hétvégére elmentem Velencébe). Utána visszamentem Casale Monferratoba, és hétfőn reggel egy egészen más légkör fogadott az intézetben. Megérzi azt az ember. Kiderült, ennek a kollégának az volt az első dolga, hogy elmondta, hogyan járt velem, hogy én erre meg arra a problémájára adtam magyarázatot. A végén már ők marasztaltak, hogy maradjak ott még egy hétig, mert még ezt, meg azt, meg amazt meg akarják mutatni. Mondtam már, de ez is bizonyítja azt, hogy mi, magyar erdészek általában az európai erdészekkel szemben, talán a németeket kivéve, óriási előnyben vagyunk azzal, hogy nagyon erősen termőhely-szemléletűek vagyunk. Ezt tanítják középfokon, szakközépiskolában, az egyetemen. Megjegyzem, nem olyan mélységben és nem olyan hatékonysággal, mint annak idején minekünk tanították, mert nekünk még két féléves tárgy volt, és csak termőhelyismeret-tan volt. Ma ebbe bele van sűrítve a geológiától kezdve minden, akkor az mind külön tárgy volt. Úgyhogy alapos képzést kaphattunk. Ezzel az olaszországi tanulmányúttal indult meg az a nyárfanemesítői és termesztői pályafutásom, ami aztán meghozta a maga gyümölcsét. Hogy kint ilyenformán elfogadtak, így teljesítették azt a kérésemet, hogy én szeretnék néhány klónt kapni tőlük. A következő évben meg is kaptam. 16 klónt küldtek, klónonként

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

10-10 db simadugványt. Abból a 16 klónból, amit behoztam, ma már 3 elismert nyárfajta és 2 fajtajelölt van köztermesztésben. Ez nagy siker volt. Hiszen sok klónból jön aztán végül össze egy olyan, amelyik államilag elismert fajta lesz az évek honosító munkája eredményeként. Ezt követően már jöttek sorba a különböző külföldi tanulmányutak, így gyakorlatilag Európában minden jelentős nyárfakutató intézményt bejárhattam. Ennek óriási adományaként – az ismereteken kívül – a legjobb klónokat kaptam. Így alakult ki a nemesítési klóngyűjteményem a derecskei FEFAG csemetekertben. Kitűnő partnerek voltak ebben a FEFAG-tól, élükön Szemerédy Miklóssal, de maguk a helybeli csemetekerti szakemberek is. Kb. 350 nyárfaklónnal dolgoztam vagy dolgozom a nemesnyáras kísérleteimben. Ez a kísérleti rendszer például a Szigetközben vagy a Bodrogközben, vagy Pásztón Salgótarján alatt, vagy lent Békésben Gyula környékén, vagy a Duna-Tisza közén, Cegléd mellett Törtelen, vagy Szeged mellett Ásotthalmon, tehát területileg óriási szórtsággal található. Ebből a 350 nyárklónból kb. 110 klónt a nemesnyáras kísérleteimben próbáltam ki. Ezekből fejlődtek ki az új fajták, a mai fajták számottevő része ebből tevődik össze, Ez roppant nagy eredmény. Hogy mekkora nagy eredmény, arra elmondok egy példát. Többször is megfordultam Németországban, az egykori Nyugat-Németországban. Hannover-Mündenben van a németeknek egy nagyon jelentős és neves nyárfakutató intézetük. Ahányszor én ott jártam, mindig ugyanazokat a kísérleteket láttam. Mert nem volt nekik más. Egyszer azt találtam nekik mondani, hogy ha énhozzám eljönnek az urak tízszer egymás után, garantálom, hogy mind a tízszer mást fogok maguknak mutatni. Úgyhogy állítom, hogy az én nemesnyáras kísérleti rendszerem egy európai rangú kísérleti rendszer. Ez tulajdonképpen püspökladányi indíttatás, de semmiképpen nem akarnám kisebbíteni Sárvárnak a szerepét sem, mert a Dunántúlon meg ők alakították ki a maguk nyáras kísérleti rendszerét. Úgyhogy az én véleményem szerint, ha ezt a kettőt összeadjuk, akkor kb. 1300 hektárnyi nyárkísérletünk van Magyarországon. Ha nem akarok nagyképű lenni, akkor azt mondom, hogy európai élvonal, de talán azt is lehet mondani, hogy párja sincs Európában. Mert nagy területek. Van 25–30 hektáros kísérleti terület is, de nem ez a jellemző, inkább a 10 hektár körüli telepnagyság. Magyarországon kialakult a nyár-szaporítóanyag sajátos termesztési rendszere. A kiindulása a nemesítői törzsgyűjtemény, innen nyerjük a szuperelit anyagot, a szuperelit anyaggal létrehozzuk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a központi országos törzsanyatelepet. Az innen termelt, fémzárolt elit dugványokkal létesítettük Derecskén az egyiket, a másikat Sárvár mellett, és az üzemi anyatelepeket. Tehát tulajdonképpen a nyár szaporítóanyag-termesztésének a magja az ERTI kezében van. Itt én voltam személy szerint a felelőse, hogy az fajtaazonos, fajtatiszta, megfelelő minőségű elitanyag legyen. A továbbiak, amikor az üzemi anyatelepről van szó, már nem az én feladatom. Ismétlem, ezekben a dolgokban nagyon jó munkatársakra találtam a helyiek részéről. A derecskei csemetekert üzemeltetése időközben magánkézbe került. A magán üzemeltetők a nemesítő törzsgyűjteményemet továbbra is úgy tartják fenn, és úgy vállalják ennek a fenntartási költségét, hogy az nekik hasznot nem hoz. Miért? Azért, mert az érdekli őket, mert elejétől kezdve ott voltak benne ők is. Tehát születésétől kezdve a magukénak érzik. Ez rendkívül fontos a kutatói munkában, hogy így találjunk partnereket, hogy kezdettől fogva azt a kísérletet ők is magukénak érezzék. 1982 végén mentem nyugdíjba, de én egy napot se pihentem azóta sem. Tehát nyugdíjba mentem, de nyugalomba nem. A 2003. esztendő az egyfolytában a szakmában, a munkában megszakítás nélkül eltöltött 60. év. Nyilván olyat nem célozhat meg az ember, hogy 60 évet egyfolytában el tud majd tölteni munkával. De azért úgy megy el, hogy még jó lenne egy-két esztendőt dolgozni. Az ember falánk lény, ha ennyi van, akkor emennyi kell még, úgyhogy eltelt az az egy-két esztendő, na akkor megint még egy-két esztendő. Így sikeredett az, hogy most decemberben volt 20 éve, hogy nyugdíjban vagyok, de nem nyugalomban, ismétlem. Hogy ez mennyire aktív időszak volt, a meglévő kereken 800 hektárnyi nyárkísérleti rendszerből jó 300 hektár ebben az időszakban létesült. Itt nem lehet megállni, ebben nincs megállás. Egyrészt állandóan lépést kell tartani a fejlődéssel, a szakirodalmat figyelemmel kísérni, állandóan módosítani, ha kell, a saját munkáján is. Nagy bánatom, fájdalmam, hogy az elmúlt 20 évben nem lett utódom a nyárfakutatásban. Mert a kísérleti állomás vezetőjében meglett az utód, az rendben van, de a nyártémának Kelet-Magyarországon azóta sincs igazán továbbvivője. Talán furcsán hangzik, de valóban így van: a szakmai pályám igazi kiteljesedése, igazi siker-időszaka éppen erre a – a sors nagy adományaként kapott – hosszúra sikeredett, aktív nyugdíjas életszakaszomra esett. Az első 10 év még újabb és újabb nyáras kísérletek létesítésével, a folyamatos terepi munkákkal telt el. Részese lehetettem – a megelőző több évtizedes munkák eredménye-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ként is – a magyarországi nemesnyár-fajtaválaszték kialakításának, a nemesnyár-klónkísérleteim tanulságai alapján és új nyárfajták állami minősítésével, állami elismerése révén. 11 új nyárfajta létrehozásában működtem közre.

A sors úgy hozta, hogy mivel az 1990-es évek első felében a püspökladányi kísérleti állomás vezetésében átmenetileg „interregnum" alakult ki, 1993–94-ben 14 hónap időtartamra – az ERTI főigazgatójának felkérésére – ismét irányítottam a kísérleti állomás munkáját. Természetesen ez a „pünkösdi királyság" újabb lehetőségeket teremtett a tudományos munkásságom folytatására. Hangsúlyozom a „tudományos munkát", mert ugyanakkor arra is rá kellett jönnöm, hogy a megváltozott gazdálkodási stb. körülmények között a mi korábbi vezetési stílusunkkal, módszerünkkel már nem tudunk sikeresen helytállni. Úgyhogy nagyon megkönnyebbültem, amikor ez az átmeneti állomásigazgatói megbízatás véget ért.

1993-ban – az ÁPV Rt. megbízásából – tagja lettem a Nagykunsági EFAG igazgatóságának. Ez 1999-ig tartott. Ez a megbízatás azért tetszett nagyon, mert hiszen egy ideig részt vehettem annak a vállalatnak az elvi irányításában, amelynek jó 40 évvel azelőtt egyik létrehozója voltam. De őszintén szólva, arra is rádöbbentett, hogy a mai üzemi élet forgataga már nem nekem való!

Nyugdíjasként – már nyugdíjazásom első napjától (1982. december 16.) - fele-fele nyugdíjas munkaidővel részben az ERTI tudományos tanácsadójaként, részben a Felső-Tiszai EFAG fejlesztő munkatársaként dolgoztam. Az egyik legfontosabb feladatom volt a FEFAG akácermesztésének fejlesztésére irányuló koncepció kidolgozása. Majd jóval később, az akkor már NYÍRERDŐ Rt nyárfatermesztését és a nyárfagazdálkodás továbbfejlesztésének a koncepcióját állítottam össze. Ez azóta is vezérfonal a NYÍRERDŐ Rt. nyárfagazdálkodásában.

Már nyugdíjazásom előtt – az ERTI aktív munkatársaként – egyre bővülő nemzetközi kapcsolataim alakultak ki. Köszönhettem ezt mindenekelőtt a nyelvtudásomnak (német, francia, orosz nyelvekből szereztem állami nyelvvizsgákat). Az 1970-es években évente részt vettem az ERTI és különböző szovjet kutatóintézetek között létrejött devizamentes kutatócserékben. A nyelvismeretemnek köszönhetően részt vehettem a KGST-munkabizottságok munkájában. Eközben – ösztöndíjak segítségével – megismerkedhettem Európa valamennyi neves nyárfatermesztési kutatóintézetével, leghíresebb nyárfanemesítőivel,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyárfatermesztési kutatóival. Ezek a kapcsolatok segítettek hozzá a már említett derecskei nemesítői nyárklóngyűjteményem létrehozásához, ismertté tettek és „befogadtak" a nyárfakutatók nemzetközi „társaságába". Ilyenfomán idehaza elfogadott nyárfatermesztési kutató lettem. Ez egyfelől a számos (főleg az alföldi erdőgazdaságok és állami gazdaságok, tsz-ek számára adott) szaktanácsadás révén lehetővé tette, hogy nyugdíjasként is teljes aktivitással benne maradhattam a napi üzemi-szakmai sodrásban, tovább éltek a korábban kialakított szakmai kapcsolataim a termelésben dolgozó kollégákkal, akik igényelték is tanácsaimat, nemegyszer külföldi nyárfatermesztési tanulmányutak szervezésében és szakmai levezetésében is.

1993-ban felkértek közreműködésre az európai feketenyár génmegőrzését irányító nemzetközi testület munkájában való közreműködésre. (Ez a testület az európai földművelésügyi és természetvédelmi miniszterek 1992. évi strassbourgi konferenciájának a határozata nyomán, a FAO égisze alatt jött létre, egyes veszélyeztetett európai őshonos fafajok – így egyebek között a Populus nigra genetikai fenntartásának, génmegőrzésének az irányítására). Az irányító testületben Európa neves és ismert nyárfakutatói vettek részt a FAO felől jövő felkérésre. A felkérés és a munkában való részvétel nagy szakmai és tudományos megtiszteltetés volt! A testületnek 1999-ig voltam a tagja, Magyarországot egyedül képviseltem benne.

A nemzetközi kapcsolataimnak a nyugdíjas időszakomban (1982. és 2001. között) történt kiszélesedését, kiteljesedését eddig 24 külföldi tanulmányutam jelzi.

Hosszú szakmai pályafutásom, benne a 36 évig tartó püspökladányi működés, lehetővé tette, hogy kiterjedt szakmai ismeretterjesztést folytathattam. Több mint 200 szakmai bemutatót, nagyszámú szakmai előadást tartottam (főleg OEE rendezvényeken). 1984-ben címzetes egyetemi tanári kinevezést kaptam.

2003. február 1-jén volt 50 éve, hogy az ERTI munkatársaként valamilyen formában, megszakítás nélkül kutatóként dolgozom. Megadatott számomra, hogy a szakmai közönség előtt is ismert és többé-kevésbé elismert kutató szakemberként, az ERTI tudományos tanácsadójaként zárhatom pályafutásomat. Bár állami kitüntetést sohasem kaptam, annál bővebben részesültem szakmai elismerésekben. Ezek között kiemelkedik az 1981-ben kapott Bedő Albert-díj. Ezenkívül általam szintén nagyra értékelt díjakkal, emlékplakettekkel „dicsekedhe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tek" „Vadas Jenő emlékérem" (a magyarországi erdészeti kutatásért, ERTI két alkalommal), az „Eredményes fásításért emlékérem" (MÉM két alkalommal), „Ember az erdőért" emlékérem (FM), „Pro Silva Hungariae" emlékérem (FM), „Az Alföldi erdőkért" emlékérem (Alföldi Erdőkért Egyesület). 1993-ban megkaptam az Erdészeti és Faipari Egyetem „Díszoklevelét" („Aranyoklevél"). Az 1996. évi nyárfa világkongresszuson való közreműködésemet a FAO oklevéllel ismerte el. A Magyar Növénynemesítők Egyesülete 1990-ben tiszteletbeli tagjává választott.

Összegezve: elmondhatom, hogy noha az életem, a pályám a zűrzavaros XX. század nehéz időszakával esik egybe, sok-sok nehézséggel járt, abból mégis sok pozitív eredmény, siker, elismerés, megtisztelő megbecsülést nyújtó karrier kerekedett ki. Nagy ajándéka ez az Életnek, megtetézve azzal, hogy immár 82 évesen, még mindig telve munkakedvvel, elfogadható jó egészségi állapotban még mindig módom van arra, hogy szakmai tapasztalataimat tanácsadásokkal és szakirodalmi tevékenység útján továbbadhatom, és ráadásul készség van a fogadásukra is. Tisztában kell lennem azzal, hogy az előttem álló útszakasz már csak rövid és bizonytalan lehet. De ettől függetlenül, amíg erőmből és szellemi képességeimből telik, a tapasztalataim és ismereteim feldolgozásán és közreadásán munkálkodom, annak tudatában, hogy legfeljebb ezek a dolgaim egyszer csak befejezetlenül félbemaradnak... De azért örömmel várom a 2003-ban esedékes újabb megtiszteltetést, a gyémántdiplomát!

Megköszönve a beszélgetést, kívánok hozzá jó egészséget.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Szodfridt István
(1930–)

Meglehetősen nehezen beszélek magamról, mert annyi minden jut az eszembe, nem tudom, mi az, ami fontos. Talán kronológiai sorrendben kezdem.

Győri születésű vagyok, édesapám Mosonmagyaróvárt végzett okleveles mezőgazdaként. Sajnos, korán meghalt, 3 éves voltam, amikor elveszítettem. Özvegy édesanyám nevelt, ezért középiskolás időszakom idején anyai nagyszüleim gondoskodtak rólam, sőt, egyetemi éveim nagy részén is.

Egyedül voltál gyermek?

Nem, egy bátyám is van, aki mozgássérültként születetett, gyermekkorától mind a mai napig intézetben gondozzák, most én vagyok a gondnoka. Így aztán nem voltam egyetlen gyerek, de a családban mégis egyetlen.

1930. november 7-én születtem. A születésnapom több évtizeden keresztül piros betűs ünnep volt, de én mindig tudtam, hogy mit ünnepelek aznap.

Mikor dőlt el a családban, hogy az erdészpálya felé kacsintgatsz?

Azt hiszem, ez már elég korán eldőlt. Kiskoromban meglehetősen göthös gyerek voltam, ezért olyan pálya tűnt nekem valónak, ami a szabad levegőhöz kötött. Két lehetőségem volt, vagy agrár-, vagy erdészpályára megyek. Végül az döntött, hogy abban az időben, amikor érettségiztem, nagy tisztogatás volt Magyaróváron az egyetemen, s ne-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kem, mint osztályidegen származásúnak, nehéz lett volna oda bejutnom. Így aztán Sopronba jelentkeztem. Döntésemet megkönnyítette az a két nyári nyaralás, amit gimnazista diákként soproni származású nagyapám egyik líceumi osztálytársánál, Schäffer doktor bácsiéknál tölthettem. Tőlük nagyon sok erdőszeretetet kaptam. A házinéni gyakran adott kezembe vesszőkosarat, hogy gyűjtsek az erdőn gombát. Mindegy, mit, majd ő kiválogatja az ehetőket. Ez elindította erdőjárásaimat. Akkor még nem készült el a vasfüggöny, tehát szabadon mozoghattam. Korábban csak a száraz budai hegyvidéket ismertem, Sopronban megfogott, hogy minden völgyben patak csörgedezett buja növényzet között, és ennek a varázsa hamar hatalmába ejtett.

Egyetemi fölvételemet megkönnyítette az a tény, hogy a felvételi vizsga első 15 helyezettjét automatikusan felvették, tekintet nélkül a jelentkező származására. Én bejutottam ebbe a tizenötbe, így aztán 1949-ben elkezdhettem tanulmányaimat

Az előbb említetted a mosonmagyaróvári tisztogatásokat. Sopron se úszta meg e- nélkül.

Igaz, de akkor én már másodéves voltam és háttérben tudtam maradni. A tisztogatásokat elkerültem, mert a kizárások egyik fő okozójában, a selmeci diákhagyományok illegális ápolásában nem vettem részt. Ennek egyik oka az volt, hogy szeszes italt nem fogyasztottam és a sört sem szerettem. Egy „vétkem" azonban volt. Évfolyamtársammal Csapody Pistával karöltve professzorhatározót szerkesztettünk. Ez a Jávorka-féle növényhatározó szisztémáját vette alapul, és volt benne egy kis csipkelődés. A mű szerzőit keresték, de szerencsére nem jutottak a nyomára, nem árult be senki. A harmadév első szemesztere nehéz időszakom volt. Édesanyám tájékoztatott, hogy egy nyomozó járt nála és a származásom adatait kérdezgette. Anyám látta a papírjaiból, hogy a soproni egyetem megbízásából járt el. A néhány hónappal korábban foganatosított nagyarányú tisztogatás után jó fél évig bennem volt a félsz, hogy egyik nap hívatnak, és kezembe adják a kizáró végzést. Nem került rá sor.

Ennek a körülménynek volt a következménye, hogy az akkor három szakra osztott erdőmérnökképzésből én a műszaki tárgyakat alaposabban oktató erdőipari szakra jelentkeztem. Tudniillik ez – kizárás esetén – bizonyos egzisztenciális biztonságot jelentett. A kizárt hallgatónak ugyanis volt esélye arra, hogy elhelyezkedjék, ha – teszem azt – az út-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

építés tárgyból már levizsgázott. Az erdőipari szakon azonban az erdőművelést, az erdővédelmet, csak enciklopédikusan oktatták, vadgazdaságtant, növénykórtant, rovartant, állattant nem hallgattam. Az erdőipari szakért azután azzal „fizettem", hogy végzés után az akkori Keszthelyi Erdőgazdaságnál egy évig gépesítési előadóként kellett dolgoznom. Sem kedvem nem volt a gépekhez, sem hozzáértésem. Kínos helyzetemből az mentett ki, hogy Riedl Gyuszi bácsi, az akkori minisztériumi területi igazgatóság főmérnöke, egy alkalommal lenn járt Keszthelyen, és én baráti formában elpanaszoltam neki, hogy én inkább valamilyen erdőművelési beosztásban szeretnék dolgozni. Hazamenetele után Gyuszi bácsi hivatalos levélben szólította fel az erdőgazdaságot, hogy engem erdőművelőként foglalkoztassanak. Így kerültem a Keszthelyi Erdészethez erdészetvezető-helyettesnek, ami akkor az erdőművelési ügyek intézését jelentette.

Igen ám, de nekem ehhez az erdőművelést meg kellett tanulnom, mert az egyetemen ebből kimaradtam. Nagy szerencsém volt, mert az erdőgazdaság művelési főmérnökében, Páll Endrében kiváló oktatóra találtam. Már a gépesítő időszakom idején is többször felültetett a motorjára, kimentünk valamilyen erdészethez, átszálltunk hintóra és végigjártuk az erdősítéssel foglalkozó munkahelyeket. Útközben bő magyarázatot kaptam, hogyan kell a csemetét jól elültetni. Ugyanilyen tanításban részesültem, ha egy-egy csemetekertbe mentünk. Ezt az egyetemen szerzett, átlagon felüli botanikai ismereteim átadásával viszonozhattam. Másik tanítómesterem, Györke Zsombor szakfelügyelőm volt. Tőle a hó eleji elszámolások ellenőrzésének módját sajátíthattam el.

Egyévi erdészetvezető-helyettesi munka után kineveztek a Zalaszántói Erdészet vezetőjévé. Ez az egység mára már megszűnt. Az ország – tájképileg – egyik legszebb részén terült el, és kiváló iskola volt számomra. Nagyszerű erdészekkel dolgozhattam, és botanikai érdeklődésemet is szolgálhattam.

Ha már a Balaton-felvidéknél tartunk, mit tudsz arról, hogy mikor szüntették be a kőbányászatot Badacsonyban? Az erdészeknek milyen szerep jutott a bányászat leállítása utáni rekultivációban?

A badacsonyi bazaltkőnek volt egy előnye, ami miatt nehéz volt a bányaművelés megszüntetése, jelesül az, hogy az itt talált kő faragha-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tó volt. Abban az időben ez sokat jelentett, hiszen emlékezhetünk, a budapesti főútvonalakat mind bazalt kockakővel burkolták. A kőbányászat akkor szűnt meg, amikor sikerült másutt bányászható követ találni, pl. Uzsabányánál, a Kovács-hegy nyugati végében. Ezek kiépítése után abbahagyták a badacsonyi bányászatot, és a felhagyott bányaterületet az erdészet kapta meg azzal, hogy erdősítéssel tüntesse el a Balaton felől a kedvezőtlen tájképet nyújtó, bazaltbánya okozta sebeket. Mészöly Győző kollégánk készítette a terveket, a Keszthelyi Erdőgazdaság pedig ezt végrehajtotta. A hányókat, laza anyaguk miatt elég nehéz volt beültetni, könnyebb volt a bányaudvarra fát telepíteni, míg a bányafallal az erdészet sem tudott mit kezdeni. Meg kell várni, amíg a természet olyan elszíneződéssel jelenik itt meg, hogy az égbekiáltó sebhely eltűnik.

Visszatérve az előbbi témához, 1957 elején bevittek az erdőgazdaság központjába erdőművelési előadói beosztásba. A gazdaság területe Zánkáig terjedt a Balaton mellett, ezért sok tájesztétikai, parképítési feladatot is meg kellett oldanunk. Így a balatonfüredi tájtervező részlegnél dolgozó barátomnak, Héder Sándornak a példáját követve beiratkoztam az akkori Kertészeti Főiskolára (a Kertészeti Egyetem elődjére) levelező hallgatónak. Hasznos volt ez, mert az erdőipari tanulmányaim miatt elmaradt szaktárgyak alapjait itt megtanulhattam. Különösen hasznos volt a faiskolai termesztés, a rovartan, a kórtan, az állattan stb. tanulmányozása. Főleg azért, mert a Keszthelyi Erdőgazdaságnál ennek a szakterületnek egyedül voltam a gazdája. Kinevezésem oka az volt, hogy 1957 elején a gazdaság – az ismert politikai események révén – széthullott. Kit elküldtek, ki maga kelt vándorútra, az eredeti személyzetből sokan eltűntek. Az igazgatónkat is áthelyezték Tamásiba, ezért új igazgatót kaptunk Schneider Jenő személyében, aki korábban Nagykanizsán volt igazgató. Az üres helyeket Kanizsáról hozott emberekkel töltötte fel, és ezzel bizonyos – ilyen helyzetben nem ritka – feszültség keletkezett a régi és az új „keszthelyiek" között.

Említetted, hogy '56-ban szétszéledt a gazdaság. Van ennek köze a forradalmi eseményekhez?

Erről nem sokat tudok mondani, ugyanis megint szerencsés voltam. Október 17-én – a dátumra jól emlékszem – hepatitisszel kórházba utaltak. S mivel Keszthelyen a kórház fertőző betegeket nem vett fel,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fölküldtek Budapestre az ilyen betegek számára rendszeresített kis kórházba. Hat hétig voltam bent, tehát október közepétől november végéig.

Abszolút alibid van.

Igen, teljesen kimaradtam mindenből. Mire visszakerültem Zalaszántóra, már tudtam, hogy kit szabad szidni és kit nem, úgyhogy vigyáztam a számra. Főmérnökünknek, Páll Endrének is mennie kellett. Nem tett ugyan semmit, de a véleményét csak el-elmondta, ezért Keszthelyen nemkívánatosnak minősítették. Egy másik kolléga, egyik évfolyamtársam, akinek a keszthelyi albérletét én is használhattam, már Budapestről visszatértem után útban volt Kanada felé. De kirúgták egy idős kollégánkat, Hoffmann Sándor bácsit is. Az ő bűne az volt, hogy Tapolcán a tüntetők közé keveredett, és amikor az egyik kapu fölött egy vörös csillagot kellett levenni, valaki elkiáltotta magát, hogy „majd az a hosszú biztosan eléri". Ez volt Sándor bácsi a maga közel kétméteres termetével. Valaki ezt meglátta, befújta, és Sándor bácsi kereshetett magának új helyet a Balatoni Intéző Bizottságnál.

Erdőművelői tevékenységemnek volt egy jelentős eseménye. A korábbi főmérnök kezdeményezte, hogy az 1953-ban, Babos Imre által megjelentetett „Magyarország táji művelésének alapjai" című könyvben foglaltak mintájára dolgozzuk ki mi is az erdőgazdaság területegységeire vonatkozóan az erdőművelés programját. Öt-hat erdőmérnök vett rész ebben, nekem a Keszthelyi-hegység bazaltvonulatait magába foglaló tájegység jutott. Az egész tervezetet aztán felküldtük az akkori erdészeti főhatóság erdőművelési vezetőjéhez, Danszky Istvánhoz. A tervezet megnyerte a tetszését, de kérte, hogy dolgozzuk át az akkortájt megjelentetett, Majer Antal által készített erdőtipológiai rendszerre. Ez a munka botanikai ismereteket kívánt, ezért a feladat megoldása rám hárult. Az első tájrészlet anyagát Majer Antal átnézte, és jóváhagyása után elkészült a többi tájrészletre vonatkozó rész is. Az egész anyagot aztán Danszky István lemásoltatta, és minden erdőgazdasághoz küldött belőle azzal, hogy készítsenek hasonló összeállítást, ki-ki a maga területéről. Hatalmas munka született. Az erdőgazdaságok tervezeteit szakértő bizottság vizsgálta felül, majd nyomtatásban is megjelentették. Ez a könyvsorozat a „zöld könyvek" elnevezést kapta, ma is így emlegetik.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A munka visszhangja kedvező volt számomra, megnyitotta az utat az ERTI-hez. 1958-ban Majer Antal vitt oda egy másik, ugyancsak botanikus évfolyamtársammal, Tallós Pállal együtt. Az ő keze alatt dolgoztunk mindaddig, amíg Tóni bátyánk Sopronba nem került az Erdőművelési Tanszék vezető professzorának. Tallós Pali akkor a Solymos Rezső vezette Erdőművelési Osztályra került, én pedig Babos Imre bácsi Erdészeti Termőhelyi és Nyárfakutató Osztályára. Itt már korábban is vállaltam feladatokat, attól kezdve azonban Babos Imre bácsi és Járó Zoltán irányításával dolgozhattam. Módszeres kiképzést kaptam tőlük, amibe belefért az is, hogy két télen a Magyar Tudományos Akadémia Talajtani Kutatóintézeténél vizsgálati módszereket tanulhattam Stefanovits Pál irányításával.

A zöld könyvekről volt szó. Hogy lehet az, hogy szinte erdőrészlet-pontossággal föl lett mérve az ország erdőállománya, és a '60-as, '70-es években ennek ellenére megvalósul a fenyő- és nyárprogram?

Szerintem a magyarázat az, hogy abban az időben megnőttek a fa iránti igények, ezért lehetőleg gyorsan kellett növelnünk a hasznosítható fatermést. A fenyő gyors növésű volt, gyorsabban kinőtt a vad szája alól, mint az ugyanott lehetséges lombos fajok, és nagyobb biztonsággal küzdötte le a sűrű gyomtakarót is. Biztatást kaptunk az erdészetet irányító hatóságtól is. Erre jellemző, hogy az ERTI-ben is külön főosztályt létesítettek a fenyőtermesztés fellendítése érdekében. Mindezt nem szabad mai szemmel értékelnünk. Ma már magam is azt vallom, több helyre került fenyő, mint kellett volna. Vannak azonban olyan termőhelyi adottságok, ahol csak fenyővel tudunk eredményt elérni. Azok a termőhelyek – homokbuckások, dolomitkopárok – tartoznak ide, ahol a lombos fajokkal nem tudjuk a fenyőket felváltani, mert száraz körülmények között a lombosok nem versenyképesek. Nem szabad elfelejtenünk, hogy az említett helyeken az erdőnek nem a fahozam a célja, hanem a talajvédelem, a levegőtisztaság védelme stb., ezt pedig nem lehet olyan fajokkal hatékonyan szolgálni, amelyek mostoha körülmények között alig nőnek, záródásukat is nehezen érik el. Láttam már buckatetőre ültetett tölgyet, aminek bízvást adhatnám a borostyántölgy elnevezést. Ezek a bucka feszínén növesztették az ágaikat, a borostyán képét idézve, de felfelé nem voltak hajlandóak nőni. Hát, ha valakinek van ilyenre pénze, ültessen tölgyet a buckatető-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

re. A homoki fenyvesítéshez tartozik az is, hogy ezek helyén többnyire nem ősgyepek voltak, hanem a mezőgazdaság által megbolygatott, felhagyott szántók. Nem érzem magam „szaksovinisztának", mégis azt vallom, hogy többet ér a nem őshonos feketefenyő a homokhát tetején, mint a felhagyott szántókon növekedő, ugyancsak nem őshonos Erigeron, Asclepias és egyéb, külhonból betelepedett gyomnövényzet.

Ami a nemesnyárasokat illeti, gyors térfoglalásukra gyors növekedésük és sokféle célra használható faanyaguk adja a magyarázatot. Igaz, csak ültetvényeknek minősíthetők, de miért lenne ez olyan baj, amikor szerte az országban nem látunk mást, mint nagyüzemi termesztésben álló gyümölcs- és szőlőültetvényeket. Miért ne lehetne a nemes nyárat is így termeszteni? Jelenlétük megítéléséhez vegyük azt is figyelembe, hogy nem a természetes erdők ellenségei ezek, sokkal inkább segítői. A természetes erdők fájára nehezedő gazdasági nyomást máshogyan alig háríthatjuk el, és a belőlük nyerhető fát gyorsan, hatékonyan és olcsón állíthatjuk elő. Ezt szolgálják a nemesnyárasok.

Elterjedésüket a főhatóság is szorgalmazta. Emlékszem olyan plakátokra, amelyeknek az volt a felirata: „Nyárfát, nyárfát, de gyorsan!"

Életutam következő állomása Kecskeméten volt. Az ERTI itt új kísérleti állomást létesített. Kezdeményezője igazgatónk, Keresztesi Béla volt, de közvetlen főnököm, Babos Imre bácsi is nagyon támogatta a gondolatot. Ő elsősorban homokon dolgozott, és neki szívügye volt, hogy az új kísérleti állomás vezetője az ő embere legyen. Így kerültem a kísérleti állomás vezetői székébe. A folyamat szokatlanul indult: először készültek el a szolgálati lakások, csak azután a hivatali épület. A város adott nekünk ideiglenesen helyiséget, ahol dolgozhattunk. Hogy milyen szeretettel fogadtak minket, jellemző, hogy akkortájt tilos volt lakásban hivatali célokat szolgáló tevékenységet végezni. Mi ezt megtehettük. Különösen Reile Géza tanácselnök volt mellettünk. Kecskemét abban az időben vált megyei jogú városból megyeszékhellyé. Vezetői úgy gondolták, a tudományos munkát segíteni kell, ezért minden törekvésünkhöz zöld utat kaptunk. De barátsággal fogadtak a már korábban ott megtelepedett, zömmel agrár jellegű kutatóintézetek is. Az én megbízatásom az volt, hogy teremtsünk minél előbb rangot, tekintélyt az új kísérleti állomásnak. Hogy sikerült-e, vagy sem, nem az én feladatom megítélni. Az azonban mond valamit, hogy hamarosan a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatnak, a TIT-nek megyei elnökévé

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

választottak. Tag sem voltam náluk, csak jött a megyei titkár, hogy írjam alá a belépési nyilatkozatot, mielőtt ebből valami kalamajka lesz.

Kecskeméti beilleszkedésemet hathatósan segítette egy győri osztálytársam, aki népművelési felügyelőként, majd újságíróként működött a városban. Rajta keresztül megismerkedhettem olyan személyiségekkel, mint Weöres Sándor és felesége, Károlyi Amy, vagy Fodor András és mások. Ráadásul, barátom révén, részt vehettem különféle, Kecskemétről szóló kiadványok írásában. Lakásunk a város egyik kertes negyedében volt, kollégák lakták az épületet, kellemes lakókörzetet képezett a kis kerttel, ami lakásunk tartozéka volt. Így aztán Kecskemétet második hazánknak érezzük, Sopronból is szívesen jártunk oda, amíg egészségem engedte.

Az idő tájt indultak meg külföldi kapcsolataink is. A német és az angol nyelvet beszélem, és ezek segítségével olyan helyekre is eljutottam, ahova magánemberként talán soha. Kosztromától (Szovjetunió) Toledoig (Spanyolország), Dániától Bulgária csücskéig jártam, és ez a szakmai tapasztalatokon túl sok szép élményt jelentett. De a kutatói munka során beutazhattam az országot, a botanika, a talajtan révén értékes tapasztalatokra tehettem szert. Ez később soproni oktatói munkámban kamatozott, ha valamit példával kellett szemléltetnem, a helyszínen nem kellett sokáig törnöm a fejemet,

Még nem beszéltél arról, hogyan kerültél az egyetemre, és professzorként, egyetemi oktatóként milyen élményeket szereztél az itt töltött idő alatt?

Az egyetemre kerülésem előzménye az, hogy elődöm, Pántos György professzor az utolsó éveiben nagyon beteg volt, kellett a helyére valakit keresni. Politikailag én nem voltam jól futó ember, párttag nem voltam, mégis bennem látták azt a személyt, aki erre a posztra alkalmas. Először egykori főnököm, Majer Antal keresett meg, Majd Herpay Imre, akkori dékán, végül Gál János rektor, és a minisztériumban Várady Gézával is beszélnem kellett. Valamennyien faggattak, vállalnám-e a posztot, mennék-e Sopronba vagy sem. Szakmailag megfeleltem, de problémát jelentett, hogy templomba járó ember voltam. Erről mindannyian kérdeztek. Igennel válaszoltam, arra gondolva, hogy nekem kell Kecskemétről távoznom, jól éreztem magam ott, tehát ha Sopronban szükség van rám, fogadjanak el úgy, ahogy vagyok. Végül megállapodtunk abban, hogy a katedrát nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fogom összetéveszteni a templomi szószékkel. Ezt megtartottam. Így aztán senki nem bántott emiatt, csupán nekem voltak félelmeim, mert tudtam, ha valakinek nem tetszik az ábrázatom, a vallásos meggyőződés miatt bármikor kirakhatnak. Félelmem alaptalan volt, senki nem okozott kényelmetlenséget.

Milyen sikereket értél el, esetleg milyen kudarcok értek az egyetemen?

Tanszékvezetői időszakom kudarca volt, hogy az Akadémia által finanszírozott, a tanszékemen működő kutatócsoportot pénzhiány miatt felszámolták. Ezt akkor is balsikernek érzem, ha a csoportban dolgozó kutatókat, laboránsokat sikerült megfelelő munkahelyhez juttatni.. Sikernek számítom viszont, hogy a tanszékre sikerült a később nyugdíjba vonulók helyére megfelelő embereket hoznom. Úgy tűnik, mára már megteremtődött szakmai rangjuk, tekintélyük. Közülük Kovács Gábor kandidátusi fokozatot is nyert, Bidló András pedig a geológiai oktatás gazdájává vált. Mindketten Göttingenben tölthettek egy évet, ezért jól megtanulhatták a német nyelvet. Víg Pétert is én hoztam a tanszékre, ő az erdőmeteorológiai oktatás felelőse, a meteorológusok körében is elfogadott ember lett, írásai rangos helyeken jelennek meg, phD fokozatot a debreceni egyetemen szerzett. Oktatói utánpótlással sincsenek gondjaink. Mind Heil Bálint, mind László Richárd ígéretes embernek bizonyult, külföldi konferenciákon is sikerrel szerepeltek már.

Viszont személyes kudarcnak tartom, hogy vizsgáztatás közben nem tudtam olyan szigorú lenni, mint kellett volna, és ez a tárgy ismereteinek elsajátítása oldaláról nem volt kedvező.

Azt viszont jólesően említem, hogy dolgozószobám egyik szekrényének tetején valétakorsók sorakoznak. Minden általam tanított évfolyamtól kaptam ilyet, és erre a gyűjteményre nagyon büszke vagyok. Az is jól esik, hogy végzett hallgatóimtól nem egyszer kapok kedves leveleket, melyekben családjukról, az „újulatról" számolnak be, és igazolásul fényképet is mellékelnek. Mindez annyira jóleső érzéssel tölt el, hogy most, néhány évvel nyugdíjba vonulásom után is szívesen járok be a tanszékre mint professor emeritus , bár ez egyre nehezebben megy, mert naponta 16 órán át oxigént kell szipákolnom meggyengült légzési gondjaim miatt.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egyetemi polgárrá válásod óta mi változott mára az oktató gárdát, illetve a hallgatóságot illetően?

Erre meglehetősen nehéz a válasz. 1949-ben léptem át az egyetem kapuját és 1953 végéig voltam hallgató. Ez a Rákosi-korszak csúcsa volt. A szigorúság jellemezte ezeket az éveket. Előadásra, gyakorlatra járni kötelező volt. Ezt a katalógus lehúzásával ellenőrizték. Ha aztán valaki sokat hiányzott igazolatlanul, mehetett. Az egyetemi tevékenységben benn volt a mozgalmi dalok elsajátítása, a gyakori kivonulások, amelyeken hol a béketábort kellett éltetnünk, hol a gyarmati kizsákmányolás ellen tiltakoznunk. Az évfolyamon akadtak olyanok, akik figyelték, ki énekel ilyenkor és ki nem. Utóbbi esetben beidézték a néma embert az ifjúsági szervezet irodájába és ott fejmosásban részesítették. Ilyen esetem nekem is volt. Nem elvi okok miatt, hanem repedtfazék hangom miatt nem énekeltem. A kioktatást azért megkaptam. Ilyen világ volt akkoriban. Minden parancsra ment, és a félelem uralta egész egyetemi jelenlétünket.

Ezt nehéz egybevetni a mai szabadabb körülményekkel. Bosszankodva kellett tapasztalnom, hogy egyszer-másszor csak fél ház van jelen az előadásaimon. Katalógust kellett volna tartanom, de ehhez nem fűlt a fogam. Abban a naiv hitben éltem, hogy a hallgató felnőtt ember, tanulni érkezett ide, nem pedig vidám napokat élni. Ebben azonban tévedtem.

Azt is szomorúan kellett tudomásul vennem, hogy az egyetemünkre érkezett hallgatóknak ugyancsak hiányos az általános műveltsége. Magyar irodalmi, földrajzi és történelmi ismereteik igen gyenge lábakon állnak – tisztelet a kivételnek.

Hogyan látod az egyetem helyzetét most? Az erdészek létszámának aránya meglehetősen eltolódott az összes hallgatóéhoz képest. Reális az a veszély, hogy a hosszú évtizedeken át uralkodó selmeci szellem, a régi soproni légkör szép lassan szertefoszlik?

Az aggály jogos. Ha nagyon megnő egy közösség létszáma, könnyen elveszhet a kisebb létszámra jellemző intimitás, nem válik jelentőssé egymás ismerete és segítése, meglazulnak vagy ki sem alakulnak a baráti kapcsolatok. A létszámnövekedés azonban szükségszerűség, mert az intézmény a létszám után kapja a „fejpénzt", így előnyösebb,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ha több kar, több hallgató van az egyetemen. Mivel az idősebb generációhoz tartozom, természetes, hogy nosztalgiával gondolok vissza a kisebb létszámra, annak bensőségesebb, kölcsönös támogatásra épülő gondolkodásmódjára. No de, az idő kerekét megállítani aligha lehet, s a fennmaradás érdekében vállalnunk kell nem-szeretem körülményeket is.

A termőhelyből kiindulva, hány hektárra becsülöd azt a területet, amit érdemes az országban erdővel betelepíteni?

Konkrét számadatot nem tudok hirtelen mondani, annak utána kellene néznem. Általánosságban azt mondhatom, hogy dombos vidékeinken igen sok az eróziónak kitett, ma is a mezőgazdaság által művelt terület, ezeket mihamarabb erdősíteni kellene. Ugyszintén bő lehetőség lenne erre az alföldi homokterületeken, elsősorban a Duna–Tisza közén és a Nyírségben. A mezőgazdaság Európában túltermelési válsággal küszködik, ezért feltételezhetően szabaddá válnak olyan szántók is az erdősítés számára, ahol még sikerrel lehetne mezőgazdálkodni. A kérdés alapos megfontolására van szükség, főleg, ha az energiaellátottság jelenlegi helyzetére gondolunk. Hogy mit és hogyan, azt a konkrét területen végzett termőhelyi értékelés szabja meg, erről nem lehet általánosságban szólni. Szikes laposokon nem kísérleteznék fa ültetésével, de minden olyan helyen, ahol hosszú távon az erdőé a jövő, és a természeti adottságok is lehetőséget kínálnak, erdősíteni kell. Egyetlen térségre hadd utaljak. A Balaton feliszapolódása, vizének szennyeződése gondot jelent napjainkban. A kár elhárítását úgy gondolják helyesnek, hogy a tóba sok hordalékot szállító Zala torkolatvidékén ülepítő medencéket építenek. Ideiglenes megoldásnak ez megfelel, de félő, hogy úgy járunk ezzel is, mint a Kis-Balatonnal. Néhány évtized alatt feltöltődik. Ezért talán jobb lenne az a megoldás, ha nem a leülepedést segítenék, hanem megakadályoznák, hogy hordalék jusson a Zalába. Vagyis a vízgyűjtő területén erdőtelepítéssel, erdősávokkal lehetne a domboldalak lejtőin visszatartani a talajt. Mivel ezek az oldalak barna erdőtalajjal jellemezhetők, minden valószínűség szerint az erdő itt nagyon jól el tudná látni ezt a feladatot.

Pista bátyám, megkérnélek, mondd el, van-e valami útravalód az Erdészeti Lapok szerkesztését illetően.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Több mint nyolc évig voltam a szerkesztőbizottság tagja, ám betegségem miatt évek óta nem tudtam Sopronból kimozdulni, ezért a tagságomat kénytelen voltam lemondani. A lapnak azonban szorgalmas olvasója vagyok, hó végéken, amikor a lap friss számának érkezésére számítani lehet. Mindig kíváncsian várom, és szívesen írok benne rövid referátumokat. A lapot jónak, színesnek tartom. A szakmai írásokat azonban keveslem. Tudom, hogy ez nem a szerkesztő bűne, de kevés a szakmai előrelépést, új módszereket bemutató írás, ami az egész szakma fejlődését segítené. Hasonlóképpen szívesen olvasnék több, személyes jellegű publikációt, tekintélyes kollégáink életútjának bemutatását, korfordulós megemlékezéseket, és a szomorú halálhírek közlése is igencsak hiányos. Egy-egy nekrológ közzétételén kívül magának a hírnek a közlésére is szükség lenne, mert csak így szerezhetünk tudomást évfolyamtársak, kedves barátok vagy munkatársak elmúlásáról.

Beszélgetésünk végén szeretnék nagyon hálás köszönetet mondani kedves pályatársaimnak, vezetőknek és egyszerű erdészeknek a nekem mindig készséggel nyújtott segítségükért. De hálával és köszönettel tartozom feleségemnek, aki – szakmabeli lévén – mindig az első lektora volt írásaimnak, és aki nagyon sokat vállalt azért, hogy a szakmáért dolgozhassak.

Köszönöm a beszélgtést.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Vicze Ernő
(1926–)

1926-ban születtem Döbröközön, egy Tolna megyei, Dombóvár melletti faluban. Szüleim középparasztok voltak, édesapám egyben hentes és mészáros is volt. Gyermekkoromat tizenkilenc éves koromig Döbröközön töltöttem, ott jártam ki az elemi iskola négy osztályát, majd középiskolába is innen jártam be vonattal Dombóvárra naponta.

Anyai nagyszüleim a szomszéd faluban, Gyulajon laktak, és amíg iskolába nem jártam, nagyon sokat tartózkodtam náluk.

Édesapám és anyai nagyapám igazságszerető emberek voltak, és valószínűleg tőlük örököltem azt a rettenetes nagy igazságérzetet, amiért már gyerekkoromban is mindenre képes voltam. Így például hatévesen, első éves elemi iskolás koromban egy másik osztályt tanító tanítónak is nekimentem, mert megítélésem szerint igazságtalanul szedte el a pilinckázó gyerekektől a pénzt, és odaadta a kedvencének.

Milyen játék volt az a pilincka?

A különböző pénzeket, amelyek többségükben régi aprópénzek voltak, dobáltunk vonalakhoz, meg lyukakba, és akié a legközelebb esett, az vitte el az összest.

Ez hasonlított a snúrozáshoz?

Igen, olyasmi volt. A lényege, hogy mindig az vitte el az összes játékban lévő pénzt, aki a legközelebb dobta a vonalhoz vagy a lyukhoz a saját pénzét Ha jól emlékszem, háromféle változata is volt ennek a játéknak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A bátyám sírva szaladt hozzám egyszer az egyik iskolai szünetben, hogy a Kovács tanító úr elvette tőle a pénzét és odaadta a Pintér Raninak.

Odamentem a tanítóhoz és kértem, hogy adja vissza a bátyámnak a pénzét, mert igazságtalanul vette el. El akart onnan zavarni, de nem hagytam magam, olyannyira, hogy összeverekedtünk.

Tényleg?

Így, ahogy mondom, összeverekedtünk. Ő a harminc körüli, én meg a hatéves. Mit gondolsz, ki lett a győztes...? Hát bizony én, mert nem hagytam abba a verekedést.

Rúgtam, haraptam, karmoltam, ahol értem. Ilyen erőt adott az igazságérzet.

Az eseményre összecsődült az egész iskola, a tantestület, és szétszedtek bennünket. No, lett ebből nagy ribillió. Persze, édesapám elé vitték az ügyet, akinek egyébként nagy tekintélye volt a faluban. Mindig meghallgatott mindenkit, majd mindenkihez volt jó szava és hallgattak rá az emberek. Jó és igazságos ember hírében állt haláláig.

A meghallgatás után azt mondta: Nézd, Jóska – mert tegezte a tanítót, aki meg Jóska bátyámozta édesapámat, mindketten Jóskák lévén – a gyereknek van igaza, ő csak az igazságot akarta.

Nem is lett semmi bajom, sőt, olyan tekintélyt vívtam ki magamnak az iskolában, ami később is hasznomra vált.

Egyébként nem voltam harcias természetű, sőt, kifejezetten békés. Az egyetemen pl. „finom embernek" hívtak. Mindig a kompromisszumot kerestem. De ennek ellenére, azt hiszem, azt sem tagadhatom, hogy hirtelen természetű voltam. Ez a kétféle tulajdonság nálam megfért egymással.

Az első négy osztály után, amint már említettem, Dombóvárra jártam, ami azt jelentette, hogy 5 óra 40-kor indult a vonat, hogy a határás munkakezdésre a munkások beérjenek. Ugyanis az a vonat, amivel utaztunk munkás- és diákvonat volt egyetemlegesen. Így meglehetősen korán kellett kelnünk minden reggel – a vasárnapot kivéve –, amit sokáig nagyon nem szerettünk, de azért később megszoktunk.

De végül is a bejáró diákok – későbbi tapasztalataim szerint – az életben edzettebbek lettek, amiben talán a korai kelés és utazás is közrejátszott, és valahogy jobban megállták a helyüket, mint a helybéliek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A dombóvári Esterházy Miklós nádor Gimnáziumba jártam, amely korábban Reálgimnázium volt, ma Illyés Gyula Gimnázium. Jeleshez közeli, jó rendű tanuló voltam az első években. Az ötödik évben azonban már közelítettem a jeleshez. Végül kitűnő eredménnyel fejeztem be, így is érettségiztem.

Jó eredményemet a matematika-fizika tanáromnak köszönhetem elsősorban, aki megszerettette velünk ezt a két tantárgyat, egyben megtanított tanulni. Balázs Györgynek hívták. Az általa vezetett osztályokból mindig sok eminens tanuló került műszaki vonalra, mérnöki szakra. Érezhető volt a minőségi különbség a más matematika-fizika tanárok által vezetett osztályokhoz képest, annyira jó volt a természettudományi nézőpontú oktatása és a logikája is.

Tudnál mondani egy-két érdekes történetet középiskolás éveidből?

Az előbb említett kompromisszumkészségem például megnyilvánult abban – bár nem volt vicces –, hogy amikor a zsidótörvények érvénybe léptek, volt az osztályban három zsidó. Az egyik kimondottan csinos és okos kislány volt, a másik középszintű, a harmadik pedig elég gyengécske, utóbbiak fiúk. Különösen a butácskát bántották a többiek, akit persze a másik kettő mindig megvédett, és ebből különböző konfliktusok adódtak. Többnyire nekem kellett igazságot tennem, aki a verekedésekben megedződtem, és tekintélyt is szereztem.

De azt se engedtem meg, hogy gúnyolják a hittantanárunkat, aki nagyon gyenge pedagógus volt, viszont nagyon, de nagyon szerette a diákokat. Gyengéit kihasználva sokat gúnyolódtak vele egyesek. Mindaddig, míg közbe nem léptem. Elsősorban szóval, meggyőzéssel.

Vicces dolgokat azért nem tudok mondani, mert alapvetően nem vagyok vicces természetű ember.

De volt a gimnáziumban is egy érdekes atrocitásom az egyik tanárral (mint az elemiben), aki ugyan engem nem tanított. Ő felügyelt az egyik szünetben a folyosókon. Valami verekedésbe hajló rendetlenség történt ott. Ma sem tudom, hogy min kezdődött a verekedés, veszekedés az egyik sarokban, mert ilyen „sarki" csoportokban voltunk. Az egyik tanult, a másik beszélgetett, a harmadik meg összeverekedett.

Ott álltam én is, amikor szétválasztotta a verekedőket. Odahívott magához, és felelősségre vont, hogy miért verekedtünk. Mondom, tanár úr, én nem tudok semmiről, azt sem tudom, hogy mi történt, én tanultam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Erre a tanár, se szó, se beszéd, meghúzta a pajeszomat. A hajhúzásra is nagyon érzékeny vagyok, nemhogy erre. A fájdalmat nagyon tűröm, de a hajhúzást, pajeszhúzást nem, ezeket nem tudtam elviselni, ma is nehezen viselem el. Amikor másodszor is meghúzta, rávertem a kezére, amiért természetesen az igazgatóhoz kellett mennem. Bajban lettem volna, ha az előbb említett számtantanár nem áll ki mellettem, mert ő meg látta, hogy mi volt a valóságos helyzet és javasolta, hogy kérdezzenek meg egy-két diákot a jelenlévők közül. Miután ez megtörtént, nem lett semmi bajom, csak az illető tanár „úr" nézett rám görbe szemmel, ha találkoztunk, még jó pár évig – amíg csak nem végeztem.

Hogyan fegyelmezhettek a tanárok annak idején?

Első-másodikban bizony a pofon is elcsattant néha-néha, indokolt esetben. Aztán volt pajeszhúzás, vastag szíjjal tenyérre verés. Ezeket a büntetéseket csak nagyon ritkán alkalmazták, de így visszagondolva, mindig akkor, amikor kellett. A testi fenyítés akkor fordult elő, amikor a szép szó már nem használt.

Nekünk, a vonattal bejáróknak, az első években több mint egy óránk volt a tanítás megkezdéséig. Egy kis tanterem állt rendelkezésünkre, ma napközi otthonnak hívják, mi a vonattal bejárók szobájának neveztük. Persze ilyenkor nem igen tanultunk, rúgtuk a labdát, és egyéb csínytevéseken járt az eszünk. Negyedikes, ötödikes, olyan tizenöt éves lehettem, amikor rájöttem, hogy ezt a rövid órát tanulással kellene tölteni, mert ilyenkor fog legjobban az ember esze.

Ehhez hozzájárult az is, hogy ekkor már volt fegyverem. Tizenkét éves koromban – szülői felelősségvállalással, szolgabírói engedéllyel – megkaptam az első kilencmilliméteres Flóbert puskámat. Ezt követte, tizenhat éves koromban, az első igazi, sörétes vadászpuska. Nos, azért tanultam reggel, a csínytevések helyett, hogy amikor délután három óra körül hazaértünk a vonattal, foghassam a fegyvert, és mehessek ki vadászni, vagy ahogy mi hívtuk, „pücskörészni". Ez abból állt, hogy a háztól biciklivel megtettem egy-két kilométernyi utat és közben lőttem, amit lehetett, vadgalambot, egyebeket. De sokszor nem lőttem semmit.

Amikor hazaértem, megcsináltam az írásbeli feladatokat és átnéztem, hogy mit kell másnapra megtanulni, amit reggelenként, friss agygyal sikerült is a fejembe vésni. Úgyhogy elmondhatom, a puskának

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

köszönhetem, hogy komolyan vettem a tanulást. Természetesen a téli hónapokban a „prücskölések" is megritkultak.

De a latint hiába tanultam, hiányoztak az alapok, ami miatt az érettségin meg is gyűlt a bajom ebből a tárgyból. A fordítás nagyon jól ment, főleg latinról magyarra, különösen a verseké, Horatiusé meg a többieké. Ha két-három szót felismertem, elkezdtem kombinálni, és többnyire jól értelmezett sorok jöttek ki belőle. A latintanárom brillírozni akart velem az érettségin. Hozzá kell tennem, hogy az ilyen műfordításféléknél megengedhető volt az eredeti szövegtől való eltérés, különösen úgy, hogy a tanárom is olykor be-besegített. Az érettségin persze, ez a besegítés elmaradt, mint ahogy a brillírozás is. Ezt csak azért említettem, mert ez is jó példája annak, hogy egy jó tanár is összetéveszthetí az igazi tudást a jó helyzetfelismerő képességgel.

A nyelveket általában szerettem, különösen a franciát, amit négy évig tanultunk, és magánszorgalomból is foglalkoztam vele, aminek később hasznát vettem. Ugyanis a német megszálláskor a francia területekről besorozott, csak franciául beszélő „német" katonák és a Németországból besorozott, csak németül tudó, valódi német katonák között tudtam tolmácsolni. Ha hiszed, ha nem, ma már semmit nem tudok franciául.

Az egyetemen szerettem volna folytatni a nyelvtanulást. Németül természetesen nem lehetett (akkor mindent üldöztek, ami német volt, még a nyelvet, sőt, a német nyelvtudást is!), így angolul – fakultatív tárgyként – tanultam. Egy jóindulatú népi kollégista barátom figyelmeztetett, hogy ne tanuljak angolul – gondoljam meg –, mert figyelik azokat, akik nyugati nyelveket tanulnak. Ez természetesen már a Rákosi-rendszerben volt.

Visszatérve a középiskolás koromra, érettségi után két választás előtt álltam... Mivel tizenöt éves korom óta vitorlázó repülő voltam, így leventekötelezettségemnek nem kellett eleget tennem. Minden évben háromhetes repülőtáborba mentünk. Alá kellett írni egy olyan nyilatkozatot, hogy besorozás után a légierőnél teljesítek szolgálatot. Trianont követően az országnak nem lehetett harcirepülő-ereje. Így ezzel a módszerrel képezték ki repülésre a fiatalokat, és kerülték meg a tiltást.

A repülést nagyon megkedveltem, ezért úgy gondoltam, hogy vagy repülőakadémikus leszek, vagy erdőmérnök. Ötödikes gimnazista korom óta az akartam lenni, úgyhogy amikor a számtantanárom megkérdezte, hogy „no kölök, te mi löszöl?", azt mondtam, hogy repülő vagy erdőmérnök. Erre azt mondta: „te jól tudod a számtant meg a fizikát, lögyél te csak erdőmérnök."

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mivel akkor már érződött, hogy a háború sorsa és kimenetele ránk nézve nem lesz valami fényes, szüleim is úgy gondolták, hogy legyek inkább erdőmérnök.

Ez hányban volt?

1944 őszén. Akkor már folyt, illetve eldőlt a debreceni csata. Meg Erdélyben is harcok voltak már. Ezért, annak ellenére, hogy a repülőakadémiáról megkaptam Kassáról a bevonulási parancsot, hogy vonuljak be Szombathely mellé, Vátra, egy repülőalakulathoz, az előbb elmondottak okán mégsem oda vonultam be, hanem Sopronba mentem és beiratkoztam erdőmérnök-hallgatónak, az akkor már főiskolává degradált egyetemre.

Ott aztán úgy alakult, hogy két hónapot hallgattunk, aztán az egyetem az első két évfolyamot megszüntette, illetve a háborús események miatt felfüggesztette az oktatást. Mondták, hogy aki tud, menjen haza.

Egy tamási fiúval – Nagy Sándorral, aki szintén erdőmérnök – háromnapos kalandos utazás után nagy nehezen hazaértünk. Azért tartott az út három napig, mert akkor az amerikaiak már veszettül bombáztak, és hol előttünk, hol utánunk döntötték romba az állomásokat, illetve a vasúti pályákat. Úgyhogy mindenféle kerülő úton kellett mennünk, Veszprém, Szombathely, Celldömölk (oda-vissza, többször is), meg ki tudja még, merre kóválygotunk. Végül Badacsonynál hajóval keltünk át a Balatonon, és december első napjaiban értünk haza. Nagy Sanyi Tamásiba, én Döbröközre.

Szülőfalumban akkor már a Kapos-híd felől, a dombokon át érkeztek a megszálló orosz csapatok. Igaz az, amit az akkori rémségekről beszélnek. Nemcsak az első vonalban harcolók, hanem az utánuk jövők is, és főleg a csellengő orosz katonák – akiknek jó része katonaszökevény volt – gyötörték a lakosságot. De meg kell jegyeznem, hogy elvétve az orosz hadseregben is voltak rendkívül kulturált tisztek, főtisztek.

Ernő bátyám, a jövő ifjúságának okulására, említs meg egy-két esetet erről, ha tudsz ilyet.

Tudok vicceset is meg szomorút is. Az előbbire példa, hogy édesapám – aki az első világháborúban katona volt – a huszonöt Vicze katona-unokatestvér egyike. Képzeld el, huszonöt katona egy családból, természetesen első és másod-unokatestvéreket kell érteni ez alatt. (Ké-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sőbb aztán elnőiesedett a nagycsalád.) Szóval, édesapám, több évig orosz fogságban lévén elég jól megtanult oroszul. Miután Döbröközön a munkára kihelyezett orosz hadifoglyok közül néhány itt maradt véglegesen, azokkal rendszeresen beszélt oroszul. A volt hadifoglyok örültek, hogy van, aki oroszul szól hozzájuk.

Az oroszok váltig hajtogatták, hogy a muzsiktól nem kell félni, a muzsik az jó ember. Édesapám ezt megerősítette. Valóban, ha az út szélén megláttak egy feszületet, akkor hányták magukra a keresztet. Csak akkor voltak gorombábbak egy kicsit, ha ittak, de akkor sem kellett félni tőlük. Ezért a mi családunk nem is igen tartott a megszálló katonáktól.

Amikor elmondtuk a volt orosz hadifoglyoknak és édesapámnak, hogy a hírek szerint a halott katonákról is lehúzzák a csizmát, meg elszedik az élelmiszert, azt felelték rá, hogy persze, mert nincs szegényeknek, és ez a háború.

A németek az utolsó pillanatban felrobbantották a Kapos-hidat, hogy az oroszok ne tudjanak átjönni a szőlőhegy felől. Persze, ez csak egy-két napos késedelmet jelentett. Ezalatt az oroszok ott voltak a Kapos egyik oldalán, a másikon meg a falubéliek, és úgy kiabáltak át egymásnak. De mivel nem értettek semmit, hamar édesapámat hívták, hogy beszéljen az oroszokkal. És úgy látszik, meg is értették egymást, mert rögtön kezdte szervezni az embereket, szerszámokat, meg egyebet, ami a híd helyreállításához kellett. A lakosság a helyi fák kidöntésével szerzett anyagból segített a munkálatoknál.

Édesapám előzetesen szépen kipucolta kényelmes, lábra szabott, nagyméretű puhabőr csizmáját. Velünk is kipucoltatta legjobb bakancsainkat, mondván a lábunkról nem veszi le a lábbelit a muszka, mert az jó ember.

A hídépítési munka közben egy későbbi transzportból jött, kis termetű katona mutogatni kezdett apám csizmájára, hogy vegye le és adja oda neki. Apám közölte, hogy nem adja, mert neki is csak ez az egy van. Ezt követően a „davaj gitárral" (orosz géppisztoly) jobb belátásra bírt édesapám levetette csizmáját, odaadta a katonának, aki a kis lábával belebújt apám nagy csizmájába, miután előzetesen levette a sajátját, amit odaadott édesapámnak, hogy ő meg vegye fel azt. Mi gyerekek nagyokat nevettünk azon, hogy botladozott a jóval nagyobb lábbeliben a kis katona, meg azon, hogy édesapánk a kötött zoknijában hogyan ácsingózik és nézi távolodó kedvenc csizmáját. Én meg – észhez térve – gyorsan beleugrottam a sárba a fényesre suvickolt bakancsommal, hogy nehogy azt is levegyék, elvigyék.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Édesapám soha többé nem mondta, hogy a muzsik jó ember. Csak esetleg azt, hogy régen jó volt.

A másik egy szomorú történet. Egy közismerten németellenes érzelmű ember, aki pisztolyt hordott magánál, kitette a fegyvert, mert tudta, hogy az oroszok a fegyveres embernek nem kegyelmeznek. Egy töltény azonban a zsebében maradt. Kiment a faluszélre, az oroszok elébe, Dombóvár irányába, hogy fogadja őket. Azok megmotozták, amikor összetalálkoztak, és megtalálták nála a lőszert. Azon nyomban kivégezték. Ott nem volt pardon.

Sok embert lőttek agyon látszólagos indok nélkül. A falun keresztül vezető kövesút menti házaknál több nőt megerőszakoltak az elsőként bevonulók. Emiatt aztán a szélső házakban később csak férfiak maradtak. Így volt ez sok-sok héten át.

Egyébként a saját fajtájukat sem kímélték. A katonaszökevényeket tárgyalás nélkül a helyszínen lőtték agyon. Kutyavilág volt. A falu lakossága három-négy nap alatt meg lett félemlítve. Pár hétbe vagy inkább hónapba telt, mire magunkhoz tértünk. Újév első napjaiban kezdtünk csak egymáshoz járni, akkorra alakult meg egy helyőrségféle, és kineveztek Dombóváron egy városparancsnokot, Cibulenka kapitányt, aki relatíve rendet teremtett a körzetében.

Amint csillapodott a helyzet, azon gondolkoztam, hogy csinálni kéne már valamit. Úgyhogy átmentem Gyulajra. Ott volt egy erdőgondnokság a herceg Esterházy-birtokon. Hátha alkalmaznak, fölvesznek gyakornoknak, vagy adnak valami munkát, gondoltam, még akkor is, ha nem fizetnek érte. Legalább hasznosan töltöm az időmet.

Nem a köves úton, hanem torony iránt mentem, mert hiszen úgy volt a legrövidebb. Meg ismertem is a terepet, hiszen arra sokszor vadásztam. Meg aztán a Gyulaj falu felénk eső részén volt a gondnokság épülete, ahova a nagy hóban átkínlódtam magam.

Olyan jó harmincöt-negyvenes, mai szemmel fiatal ember fogadott, aki kérdezte, hogy most mit csináljon velem, mivel különösebb munkát nem tud adni. Ő volt az erdőgondnok. Apt Ödönnek hívták. Ők vágják a faanyagot a hidakhoz az oroszoknak, ha a németek robbantják fel, a németeknek meg, ha az oroszok robbantják fel. Ebben az időben a Jákó–Nagybajom–Kaposvár vonalon mozgott a front. Voltak olyan települések, amelyek hatszor, nyolcszor cseréltek gazdát, tehát el lehet képzelni a pusztítást.

Elég az hozzá, kérdezte a gondnok, én hogyan gondolom ezt a munkát. Mondtam, hogy majd átjárok gyalog, mert mit nekem a tízegyné-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hány kilométer, nem tesz semmit. Most is úgy jöttem. Azt mondja, nem úgy van az, mert hóban még átjössz, de a sárban biztos elakadsz. Fölajánlott egy szobát, hogy ott ellehetek két-három napig anélkül, hogy haza kéne mennem. Azonban később általában lóháton közlekedtem.

Pár hónap alatt úgy, ahogy normalizálódott a helyzet, megindult a gazdasági élet, és nekem is akadt munkám. Az erdőfelügyelőségtől is meglátogatták a gondnokságot. Kétféle utasítás érkezett, az egyik változatlanul az Esterházy-hitbizománytól, a másik a katonaságtól, és volt egy harmadik is a községi elöljáróságtól, mert hiszen mindegyiknek volt valami illetősége. Ezek között az utasítások között lavírozott a gondnokság. A katonaság utasítását végre kellett hajtani, a hitbizományét végre akarta hajtani. Hát így ment ez akkor.

Legnagyobb meglepetésemre egy hónap után én is kaptam fizetést. Mint elsőéves, tanulmányait megszakított erdőmérnök-hallgató, mint erdőmérnök-hallgató gyakornok. Arányosan számítva ekkor kaptam egész életemben az államtól (a hitbizománytól) a legmagasabb fizetést. Ugyanis kaptam egy erdei űrméter hasábfát, egy kiló szalonnát, egy kiló vágott dohányt, egy liter pálinkát, mint havi természetbeni juttatást. Pénzben 300 – Mátyás király által jelzett – pengőt. Kaptam továbbá egy hátaslónak a tartását, egy másik hátaslovat is igénybe vehettem másodmagammal, és kizárólag használhattam egy tiszti fogatot. Utóbbinak azonban el kellett végeznie az illetményfák hazaszállítását is és felszántania az illetményföldeket az én beosztásom szerint.

Akkor már nem kellett attól tartani, hogy a hátaslovat az oroszok párszáz méter után elviszik alólad. És akkor még ott volt a teljes koszt és kvártély. Nem tudom, hogy tudod-e, mi az, hogy kvártély? Nos az azt jelentette, hogy a szállás mellé járt valamennyi ruhának és ágyneműnek a tisztán tartása is.

Két-három hónap alatt kinőttem magamat. Munka volt, fizetést akkor is adni kellett, ha a központból nem küldtek a gondnokságnak. Ilyenkor a fa értékesítéséből származó pénzt használták fel. Olykor az erdőfelügyelő is így kapott fizetést. Ekkor a korábbi Tamási erdőgondnok, Szántó Pista bácsi volt az erdőfelügyelő. Ő volt az, aki megalkotta az éghajlatjósági görbét, ami mára feledésbe merült. Mindenesetre a kisöreg megelőzte a korát.

Így éldegéltünk akkor. Az adminisztráció abból állt, hogy volt egy bizonyos nagy könyv (mint a mostani naplófőkönyv), és volt egy statisztikának nevezett másik nagy könyv., valamint pénztárkönyv, de semmi egyéb. És mégis mindenki mindent pontosan, időre tudott.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hogy mi van a kisvasútnál, mi van a rakodókon, mi van a vágásterületen. A nagy könyvből vezették át az adatokat a statisztikába. Farkas Jani bácsinak hívták azt a kerületvezető erdészt, akit bérjegyzékeléskor berendeltek az irodába. Nagyon rendes ember volt, neki segítettem összeállítani a különböző kimutatásokat. Meg is dicsért érte Lehoczky Józsi bácsi, a számvevő (pénztáros), aki elmondta a gondnoknak is, hogy nem a Jani bácsi csinálta meg az elszámolást, hanem a gyakornok „úr". (Akkortájt uraztak le először.) A gondnok megjegyezte, hogy hiszen akkor már rád lehet bízni ezt-azt, amit ettől kezdve meg is tett, olyannyira, hogy szinte személyi titkára lettem.

A hadifogság réme nem fenyegetett?

No, majd arról is mesélek, de hadd fejezzem be, amit elkezdtem. Oly nagy lett a bizalom irántam, hogy nemcsak bérjegyzékeket készítettem, hanem a fizetéseket is én kézbesíthettem körbe-körbe. Hol lóháton, hol kocsival mentem, néha, közelebbre, gyalog, mert a lovakat másra használták. De volt olyan is, hogy két hátaslovat is használtam, az egyikkel mentem vagy 25–30 kilométert, azt fáradtan istállóban hagytam, lovat cseréltem, és a pihenttel mentem tovább. Többnyire ügetésben és poroszkálva mentünk, de ahol jobbak voltak az utak, ott vágtáztam is. Meg, jut eszembe, arabs telivér csődör volt az, amelyiknek a fél használata megilletett. Törzskönyvezett mén volt. Mersuch I–III. volt a neve, ha jól emlékszem. Mi azonban Tatyinak hívtuk.

És az elejét használhattad vagy a hátulját?

Nem. Hát azt úgy kell érteni, hogy ketten használhattuk ezt a törzskönyvezett lovat. De soha nem vesztünk össze rajta.

Itt kell megemlítenem a kolompár cigányokat, mert ugye, voltak sátoros cigányok, teknővájó cigányok, muzsikus cigányok. A pári erdőszélen telepített le az erdőgondnok egy cigányvajdát a csapatával azzal a céllal, hogy majd ezek megőrzik az erdőt. A letelepedéshez megkapták az engedélyt, és egy meghatározott szakaszon kellett védeniük az erdőt a fatolvajoktól. Az erdőgondnok abból indult ki, hogy a rablóból lesz a legjobb pandúr, ami be is vált.

Természetesen meghatározott helyen kunyhót építhettek, tűzifát szedhettek, gombászhattak. Használták az erdőt, mértékkel, úgyhogy nem is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

volt különösebb károkozás. Egyszer azt mondja nekem a gondnok, hogy: menjünk, most elviszlek a vajdához. Ismerd meg őket, és meglátod, hogy milyen rendes emberek. Ki is mentünk. A kocsizörgésre már futottak elénk a gyerekek, jöttek az asszonyok. Mire odaértünk, már a vajda is ott várt, levett kalappal, de nem megalázkodva. Jelentette, hogy ez és ez a helyzet a területükön. Szóvá tette, hogy milyen régen járt erre a gazda, mert így hívta az erdőgondnokot. Aztán megbeszélték ügyes-bajos dolgaikat, mert munkát is vállaltak olykor az erdősítésekben. A fakivágást, azt nem szerették. Bemutatott a gondnok a vajdának, és mondta, hogy ezentúl úgy fogadjon engem, mintha ő lenne, mert „az ő szava, az én szavam" mutatott rám a gondnok. A vajda felém fordult, két kezét a mellé-hez szorítva kissé meghajolt (mint a hinduk szoktak), és jelezte, hogy értette a dolgot, és attól kezdve a gondnok és az én szavam egy volt.

Még egy érdekességet említek, ami a pári szamarakhoz kötődik. Nem tudom, hallottad-e azt a szólást, hogy „ordít, mint a pári szamár". Mivel a környéken kevés volt a mezőgazdaságilag megművelhető terület, ezért az erdősítéseket kiadták köztes művelésre, ami abból állt, hogy a csemeték sorközében kukoricát vagy egyebet termeltek azzal a feltétellel, hogy ápolták a csemetét is. Így az erdőművelés nem került egy fillérbe sem. A szamarak meg úgy jönnek ide, hogy kis testűek lévén, könnyen elfértek a sorok között. A tarvágás után tuskóirtás következett. A tuskószedés egy külön foglalkozás volt. De azért mindig maradtak gyökerek a földben. Nem volt mindegy, hogy ló vagy szamár szántotta ezeket a területeket. Ha lóval szántottak, és elakadt az eke a gyökérmaradványokban, akkor a jó ló nem állt meg, hanem nagy erővel nekiveselkedett, és ilyenkor persze hajlott, görbült, tört minden. A szamár pedig ilyenkor megállt, a sváb kiemelte az ekét, és a szamár újra indult. Azért mondom, hogy sváb, mert Pári tiszta sváb község volt akkor. És a páriak szinte valamennyien erdei munkások voltak. Rendkívül szorgalmas, tisztességes, becsületes emberek.

Én, megmondom őszintén, még nem láttam szamarat eke elé fogva.

Pedig, hidd el, ez így és ott megszokott dolog volt. Sőt, amikor erdőhasználatból készítettem a szigorlati munkámat és a Lámfalussy Sándor bácsinál vizsgáztam, aki az utolsó erdőigazgatója volt a herceg Esterházy-hitbizománynak, és olvasta, amit az előbb elmondtam, megjegyezte, „hogyha nem tudnám, most már akkor is elhinném, hogy valóban ott voltál".

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Olyannyira használtuk a szamarakat, hogy az erdészet fogatgazdaságának 26 pár, vagy darab – nem emlékszem már pontosan, hiszen régi a történet, de a 26 jó – szamara volt.

Az oroszok elől a gondnok családja kimenekült Ausztriába, Kismartonba, ahol az Esterházyak egyik fészke volt. A gondnok itthon maradt. Sopronból kapott tőlük utoljára levelet, és mivel hosszabb ideje nem tudott róluk semmit, elhatározta, hogy utánuk megy. Mondom neki, jó, akkor én is megyek, elkísérem, legalább megtudom, hogy mi van az egyetemen.

Ha jól emlékszem, május 9-én írták alá a fegyverletételt. Mi, balgák egy hét múlva már indultunk is, azt hívén, hogy a háborúnak is vége és valóban kitört a béke, ha már aláírták a fegyverletételt.

A kovácsok és bognárok által szinte vadonatújra felújított parasztszekérrel keltünk útra, amit előtte azért jól besároztak, hogy öregnek tűnjön. A szerszámokra rongyokat varrattunk és besároztattuk, hogy azok is szedett-vedett látszatot keltsenek. Egy nagy fejű, csontos, nagy lábú, négyéves kancát vittünk magunkkal, ez a fogatgazdaság legmegbízhatóbb lova volt. Vele vittünk egy ugyancsak megbízható öszvért, úgyhogy valóban eléggé szedett-vedettnek nézett ki a mi fogatunk. Sopronban Lámfalussy Sándor bácsit kerestük meg, gondolván, hogy biztosan tud valamit segíteni ügyünkben. Ő elmondta, hogy valóban járt a család Sopronban, de hamarosan továbbutaztak Kismartonba (osztrák nevén Eisenstadtba), az Ausztriában lévő Esterházy jószágkormányzóság központjába. Közelebbit a továbbiakban nem tudott róluk.

Az egyetemen nem tudták megmondani, hogy mikor kezdődik az oktatás, ezért gondoltam, ha már idáig eljöttem, átmegyek a gondnokkal Kismartonba. Ott pedig azt mondták, hogy a család továbbment Pfarrkirchenbe, de utolsó levelükben azt írták, hogy vissza akarnak jönni, és ekkor meg ekkor indulnak. Több levél azóta nem jött.

A levél keltezése után iszonyatos nagy bombázások voltak. Ezért a gondnok teljesen kétségbe esett, hogy valószínűleg odaveszett a családja. Vigasztalták őt, hogy akkora volt a felfordulás, hogy se posta, se vonat, semmi sem járt, biztos megvannak valahol. Dönci bácsinak, mert akkor már így hívtam a gondnokot, volt egy osztrák ismerőse, vagy volt évfolyamtársa, aki elég tűrhetően beszélt magyarul. Fölajánlotta, hogy engem hazajuttat Magyarországra, Dönci bácsit meg eljuttatja Pfarrkirchenbe.

Elő is szedett egy autótérképet – akkor láttam életemben először olyan minőségű, nem hajtogatós, hanem könyv alakú térképet, ami-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lyen most már nálunk is általános pár évtizede – és elkezdték tervezgetni az utat. Mondom Dönci bácsinak, hogy ha már idáig eljöttem, akkor továbbmegyek vele, hiszen már béke van. Mi az nekünk, tíz nap alatt megjárjuk lovas kocsinkkal az utat, tíz nap alatt vissza is jövünk. Úgy is történt. Már, mint az eleje.

Kismartonban elég jól elláttak bennünket az útra, és elindultunk. Ha hiszed, ha nem – de ez tényleg így volt –, csak három nappal később érkeztünk az Ens folyó partjára (ez volt a demarkációs vonal az oroszok és amerikaiak között), mint az oroszok. Gyakorlatilag utolértük az orosz hadsereget. Addig úgy mentünk el az orosz katonák mellett, hogy nemigen törődtek velünk. A fogatunkon csak röhögtek. Olykor beszélgettünk velük néhány szót, és adtunk nekik a háromdecis parádis üvegben vitt sok-sok pálinkából egy-egy üveggel. Egészen addig, amíg az egyik észre nem vette, hogy honnan vesszük elő, és az elvitte az egészet.

Volt nekünk a Cibulenka kapitánytól származó orosz pecsétes papírunk, amiben igazolta, hogy kik vagyunk, hogy jó szándékkal megyünk, ahova megyünk, hogy ne bántsanak bennünket. A lényeg a csillagos pecsét volt. Ez sokszor kihúzott a bajból bennünket, így haladtunk jó pár száz kilométert, egészen az Ens folyóig. Útközben hamar rájöttünk arra, hogy lakott területen nem szabad aludni, úgyhogy a nyílt mezőn, az útról letérve, pár száz méterre vertünk éjszakai tábort.

A folyó egyik – a túlsó, nyugati – oldalán Ens város, ezen az oldalon Ensdorf, csupán pár ház (Bauerhof) és egy nagyobb major. Megyünk a hídhoz, ami átvezetett a folyón. Már örültünk előre, hogy mindjárt ott leszünk az amerikai oldalon. Orosz őrség állja utunkat. Az őrség terelne bennünket jobbra, de mi nem akartuk megérteni. Elővesszük megint a piros csillagos papírt. A katona nézi, forgatja, jobbra, balra, alulra, felülre. Látható volt, hogy nem tud olvasni. Közben mi mondjuk, hogy így meg úgy, meg ez, meg az, ami szegényes orosztudásunkból kitellett. A katona egyszer csak összetépi a papírt, és ránk förmed, hogy „pasli, pasli", menjünk a többiek után, ráadásul még a „gitárt" is ránk fogta. Nem tehettünk mást, elindultunk jobbra. Pár száz méter után már egyértelmű volt, foglyok vagyunk.

Mi ekkor már elég sokat tudtunk a „davaj malinki robot"-ról, valamint a fogságról. Meg hogy hogyan bánnak a katonákkal, illetve a civilekkel, akiket a bevonulásuk után még otthonról hurcoltak el. Tudtuk, hogy meg kell szökni, mert aki nem szökik meg, az Oroszországban köt ki. Így el-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

határoztuk, hogy ezt a vendégszeretet nem sokáig vesszük igénybe. Mindenesetre behajtottak bennünket egy általunk tizenötezer főnyire becsült embertömegbe, ahol aztán ránk esteledett és megaludtunk.

Élelmünk éppen hogy volt még egy kevés, egy falat kenyér, egy saláta, némi szalonna és tojás. Ja, meg volt egy üveg tömény ecetünk, amit azért vittünk, hogy ha ráfanyalodunk arra, hogy valami ehető gizgazt együnk, akkor legalább ízesíthessük. Az élelmiszert három napra osztottuk el, mert nem sejtettük, hogy utána tizenkét napig nem kapunk semmit.

Megszökni egyelőre nem tudtunk, mert a tábor jobb oldalán a folyó nagy kanyarral, bal oldalán az út, amiről letereltek, a harmadik oldalon az oroszok, úgyhogy hermetikusan le voltunk zárva.

Voltak ott olaszok, franciák, belgák, magyarok, németek és a jó Isten tudja, milyen népség még. Az egyik francia – mit tesz Isten – idegenlégiós magyar volt, ráadásul dombóvári származású, hellyel-közzel földi. Nos, ő vett bennünket pártfogásába, mert a franciák bizonyos előjogokat kiharcoltak maguknak. Azért igyekezett vissza Franciaországba, mert úgy tudta, megkapja visszamenőlegesen a zsoldját arra az időre, amíg német fogságban volt. Igen tekintélyes összeget remélt.

Találkoztunk olyan magyar asszonnyal, aki Erdélyből indult útnak, hogy megkeresse a fiát Németországban, aki katonaként megsebesült, és egy német kórházból kapott utoljára híreket róla. Találkoztunk egy magyar artistával, aki az összeomlás előtt kint dolgozott, és azt hitte, hogy most már újra mehet, de őt is elkapták. Aztán volt ott két kisebb gyerek, akik az apjukat keresték, szintén kórházból hallottak róla hírt. Hát ennyien voltunk ott magyarok egy csoportban, akik egy kicsit össze is tartottunk. A két gyereket magunkhoz vettük, az egyik tíz alatt, a másik tíz-tizenegynéhány éves volt. Dönci bácsi megsajnálta őket, mondta, hogy maradjanak ott, elférnek mellettünk a kocsiban a szalmán.

Május volt ekkor, de az Alpok hatására még kimondottan hűvös szelek jártak. Havas eső, napsütés váltogatta egymást. A két igavonónk hasához bújva melegedtünk, az állatok szinte érezték a bajunkat, mert engedelmesen tűrték, hogy a hasuk alá kucorogjunk. Ezt úgy kell elképzelni, hogyha a lovak feküdtek, akkor mi hol az első láb hónaljába feküdve, hol a hátsó comb és a has között „fűttettük" magunkat, és cseréltünk olykor, mert a hátsó comb volt a melegebb kályha.

Egyszer csak híre ment, hogy kapunk enni. Előzőleg láttuk, hogy az emberek egy döglött lóról kapargatják le a húst a folyó partján. Aztán

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

különféle illatok terjengtek a levegőben, végül egy nagy kondérba, valami kásaféleségbe rakták bele a húst. Én nem tudom, hogy a hús romlott volt-e vagy sem, de egy biztos, hogy olyan finomat nem ettem, mint amit akkor, kilencnapi teljes koplalás után. Ráadásul, mivel közel voltunk a tűzhöz, valami repetafélét is tudtunk szerezni. Korábban a francia cimboránk is hozott olykor valamit, mert ők kiharcolták maguknak valamiféle ellátást. De kilenc napig ő sem tudott segíteni rajtunk.

Egyszer aztán nagy fegyverropogás közben összetereltek és elhajtottak bennünket Sankt Valentinig. Ott valami munkáslakások, meg gyárféle volt, ahol elszállásoltak. De nekünk már elegünk volt. Elhatároztuk, hogy irány nyugat és megszökünk. Találtunk a munkásszálláson egy kis bádogdobozt, amiben kéziszerszámok voltak. Még ma is megvan az a fogó, aminek az életünket és a szökésünket köszönhetjük. Ez egy extra vanádium csípőfogó volt, amilyent még előtte sosem láttam. Úgy vágta a vasat, mintha papír lenne.

Közönséges kerítésdróttal voltunk körülvéve. Úgy döntöttünk, hogy hajnalban megszökünk. Ezért még este körbevágtuk a kerítést, hogy a kocsi lovastól kiférjen. Utána visszakötöztük a drótot, úgy, hogy pillanatok alatt ki lehessen oldani. Hajnalban azonban megint nagy fegyverropogásra ébredtünk, az oroszok össze-vissza vágtattak körülöttünk, és kiabáltak, hogy „hajde, hajde, davaj, davaj", hogy enni adnak. Nem tudtuk elképzelni, mi a fene lehet, hogy hajnalban akarnak enni adni.

Mi nem foglalkoztunk semmivel, csak a nagy kavarodásban azt figyeltük, hogy hogyan tudunk megszökni abba az irányba, amit már előtte kinéztünk. Földobáltunk mindent a kocsira, arra sem volt időnk, hogy kibontsuk az összefércelt kerítésdrótot. Az öszvérnek nagyon nem tetszett, ha a lába közé dugták az ostornyelét, és ott piszkálták az ostornyéllel. Akkor megvadult. A ló meg ilyenkor átvette a tempót. No, így történt ez most is. Még jó, hogy sötét volt, és így nem hőköltek vissza a kerítés láttán, hanem egyenesen nekihajtottunk. Kidőlt a kerítés és vágtattunk a hajnali derengésben. Hallottunk fegyverropogást, a gyerekek szerint golyófütyülést is. Én a lovakkal voltam elfoglalva, mert úttalan utakon rohant a szekerünk. Legalább fél óráig vágtáztunk, vágtáztunk, vágtáztunk. Egy lucernaföld közepén fogtuk vissza a tempót és adtunk enni a lovaknak. Nagyon ki voltak éhezve, mert a táborban a sok ló már korábban lelegelte a füvet, és így nekik alig volt mit enni.

Hát ez a szökésünk története az orosz fogságból.

A kalandoknak azonban ezzel nem lett vége. De ezek külön történetek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nem mondtam még, hogy a táborban a francia idegenlégiós magyar egyszer jön és közli, hogy van itt egy beteg magyar, az egyik majorfélében, ami még a táborhoz tartozott. Akkor még volt tojásunk, és azt mondta Dönci bácsi, hogy felkeresi a beteget. El is ment, majd rövid idő múlva jön vissza azzal, hogy az illető lázas beteg. Kiderült, hogy egy Kovács nevű, magyar származású zsidó, amerikai őrnagy, aki perfekt magyar. Akkor fogták el az oroszok, amikor a két hadsereg találkozásának elején még átjártak a hídon az emberek.

Miután az amerikaiak azt látták, hogy ezeket a hídon közlekedőket az oroszok összefogdossák, lezárták a hidat. Így néhányan az amerikaiak közül is a másik oldalon maradtak. Ez a Kovács őrnagy, látván, hogy mi történik a bajtársaival, átjött és az orosz parancsnokkal tisztázni akarta a helyzetet. Persze, mivel angolul beszélt, ezek egy szót sem értettek belőle. Ellenben úgy összeverték, hogy úgy vitték be ismeretlenek ebbe a tanyafélébe, ahol egy öregasszony ápolta. Aki azonban néhány tányér gyenge levesen kívül nem tudott mit adni neki.

Akkor döntöttünk úgy, hogy egy pár tojást elviszünk az akkor még meglévő készletünkből. De csak Dönci bácsi vitte el. Én nem találkoztam az őrnaggyal, mert a kocsit és a kevéske élelemkészletünket is őrizni kellett valakinek.

Később kiderült, hogy ez a Kovács, mint alezredes, Budapesten egy bizottságnak az amerikai tagja volt, és fél évig keresett bennünket. De már akkor a Rákosiék szele kezdett fújdogálni, így nem mertük felvenni vele a kapcsolatot. Dönci bácsi sokkal később, 56-os távozása után üzent Ausztriából, hogy milyen beosztásban van ez a Kovács, és hogy keressem meg, mert talán hasznomra lehet. Fel is kerestem az amerikai követséget, de mivel több rendőr is állt a bejáratnál, nem mertem bemenni. Még próbálkoztam az angoloknál is, de ott is ugyanez volt a helyzet.

Menekülésünk, mondhatni, csodával határos volt. Az említett térképünk alapján nagyjából tudtunk tájékozódni, így becéloztuk Steier városát, hátha ott át tudunk menni, mert az is a demarkációs vonalra esett. Árkon-bokron keresztül mentünk, míg rátértünk a köves útra, ahonnan a kiváló térkép alapján értünk Steierbe. Át akartunk kelni a hídon, ahol oroszok fogadtak bennünket, és nem engedtek tovább. Integettek, hogy menjünk vissza. Ezt látta egy osztrák atyafi, aki megkérdezte, hogy hova akarunk menni. Amikor mondtuk, hogy a városba a túloldalra, mondta, hogy a hegyek felé, vagy húsz kilométeres kerülő-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vel át tudunk még kelni a folyón, mert azt a hidat még nem zárták le, és így vissza tudunk térni egy kis kerülővel a városba.

Nekiindultunk. Eleredt az eső. Szerencsére már előzőleg összeszedtünk olyan német, köpenyként is hordható sátorlapokat. Ezekből kettőt-hármat is magunkra terítettünk. A gyerekek hátul ültek, ők is ebbe burkolóztak. Ahogy megyünk, egyszer csak belebotlottunk egy orosz őrszembe, aki leállított bennünket. Elkezdett mindenfélét karattyolni, amit persze nem értettünk. Mi csak mutogattunk, hogy tovább kell mennünk. Erre lecibált rólunk egy pár sátorlapot és vigyorgott hozzá, de intett, hogy mehetünk.

Akkor még nem sejtettem, hogy ez volt az utolsó orosz katona, akivel „ideát" akkor személyesen találkoztam.

Mentünk tovább, egyre föl a hegyekbe a Steier folyó mentén, igen keskeny hegyi úton. Körülöttünk lerobbant autók, kocsik, döglött lovak, meg ilyesmik. Különösen sok a folyó szélén, lent mélyen a hegyoldalban kanyargó út alatt. Az út is egyre szűkült, és azon imádkoztunk, hogy csak oroszok ne jöjjenek velünk szembe, mert biztos, hogy vagy elveszik a kocsit lovastól, öszvérestől, vagy belelökik a mi szekerünket is a folyóba, mert kerülni egymást nem lehet.

Távoli autózúgást kallottunk magunk előtt. Jaj, csak ne orosz katonák jöjjenek. Az autó hangja közeledett. Bennünket a víz vert ki. Aztán egy kanyar után az út kiszélesedett, és fellélegeztünk. Másodperceken belül feltűnt a szembejövő teherautó, tele orosz katonákkal. Elrobogott mellettünk. Van Isten! Mormolta halkan Dönci bácsi. Én keresztet vetettem. A gyerekek megszeppenve, hangtalanul ültek.

Ahogy megyünk tovább, egyszer csak felbukkant előttünk két lány, akik, hallva a szekérzörgést, sietősre fogták lépteiket, mintha menekülnének. Nyilván már hallottak a szovjet katonák viselt dolgairól. A lovunk ugyan már sántított, mert – mint kiderült – a fél patkóját elvesztette, de mégiscsak utolértük őket. Riadtan néztek ránk, többhetes szakállunk biztos nem volt bizalomgerjesztő. De mégis megkönnyebbültek, mert látták, hogy nem vagyunk oroszok.

Őszintén szólva, először nem akartam, hogy felvegyük őket, mert a lovak már alig vánszorogtak, de aztán mégiscsak felültettük őket. Két nagyon csinos lány volt, különösen az egyik. Kiderült, hogy egyikük Steier város polgármesterének a lánya, a másik, a barátnője is valami tanácstag gyermeke. Őket is ezen a parton érte a határzár, Reggel még át tudtak jönni barátnőjükhöz, de délután már nem tudtak visszamen-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ni, ezért ugyanazt a kerülőutat választották hazafelé, mint mi. De ehhez még át kellett kelnünk a folyón.

Beértünk egy faluba, ami magasan a Steier folyó fölött volt. Tennbergnek hívták, hívják ma is. A lányok mondták, hogy a falu közepén derékszögben el kell fordulnunk és meredeken lemenni a hídhoz. A lovak annyira fáradtak voltak, hogy szinte ülve csúsztak lefelé, a csánkjukat verdeste a kisafa. Láttuk a hidat, és azt, hogy a híd közepén khaki színű ruhában, olyan szűk nadrágban katonák gerendákkal zárják le a hidat. Már három darabot föltettek, amikor észrevettek bennünket. Dönci bácsi összetette a kezét és feléjük nyújtotta. Ahogy tovább közeledtünk, nem szóltak azok egy szót se, csak bumm, bumm, bumm, visszabontották a gerendákat, és a híd széleihez hátráltak. És tisztelegtek. Mi meg a szekérrel, meg a két szerencsétlen gebével, akiket szinte a kocsi tolt maga előtt, gurulunk, gurulunk, át a hídon, a tisztelgő amerikai katonák mintegy sorfala között. Sírva fakadtunk. Megmondom őszintén, hogy most is könny szökött a szemembe, ahogy visszagondolok erre a jelenetre.

Így értünk át a hídon a másik oldalra, ahol egy kapaszkodó következett, amit a kimerült lovak már nem bírtak. Hiába ütöttem, meg szurkáltam az öszvér lába közé, az sem segített. Mondta is Dönci bácsi, hagyjam, hadd pihenjenek. Körülálltak bennünket a katonák. Érdeklődtek, hogy kik vagyunk és azonnal cigarettával, rágógumival kínáltak bennünket. Elmondtuk, hogy hogyan jutottunk ide, aztán vizet kértem a lovaknak. Azonnal hozták a vizet az állatoknak, és csak utána faggatóztak részletesebben.

Bocsáss meg, és mi lett a két hölggyel?

Azok fenn ültek a kocsin, és ők is izgatottan várták, hogy mi lesz a vége a Dönci bácsi és a katonák közötti szóváltásnak. Dönci bácsi majdnem perfekt beszélt angolul, úgyhogy ez nem volt probléma. Mindenesetre az amerikaiak addig nem engedtek el minket, amíg rádiótelefonon nem beszéltek valakikkel, kérdezvén, hogy most mi legyen velünk?

Eközben már étellel, itallal, csokoládéval, naranccsal kínáltak. Mondták, hogy mindjárt lesz sült hús is, meg efféle nyalánkságok, de a két hölgy köszönte, nem kért, mondván, hogy néhány száz méterre innen van ismerősük, ahol a lovakat is el lehet látni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Úgy is történt, nem egészen egy kilométeren belül megálltunk egy háznál. A két lány bement, majd nemsokára nagy nevetgélve, vihán-colva jöttek ki többen, és mondták, hogy szó sem lehet róla, hogy most továbbmegyünk. Mi több, szóltak a család férfi tagjainak, hogy lássák el az állatokat. Elhelyeztek bennünket is. Igaz több más menekülttel együtt kellett aludnunk egymás mellett, mint a malacoknak, a lakó-konyhában, olyan, körbejárható, kemenceszerű tűzhellyel. De meleg szobában, meleg vacsorával és szíves fogadtatással. Akkor ez nekünk királyi fogadtatás volt. És szabadok voltunk- Szabadok.

Másnap reggel megborotválkoztam, és tudod mivel? Moszttal. Ez almaborféle. Azt hittem, hogy víz.

Bőségesen megreggeliztünk, aztán igyekeztünk tovább Steierbe, az amerikai parancsnokságon jelentkezni, mert előző nap ebben maradtunk.

Még délelőtt útnak indultunk. Minden útkereszteződésben amerikai katonák. Ők már tudtak rólunk, meg különben is olyan komikus volt a ló-, meg az öszvérfogat, hogy mindenhol nevetve fogadtak bennün-ket, és nem maradt el a cigarettakínálás és a rágógumi-adomány. De legjobban a forró teáknak örültünk.

Úgy döntöttünk a két leányka javaslatára, hogy a városban egy zárdába kéredzkedünk be, mert ott ingyen konyha működik, és a fogattal is be le-het hajtani oda, lévén nagy park és udvar. Ott is szívesen fogadtak bennün-ket. A kislányok közbenjárására megkülönböztetett bánásmódban volt ré-szünk. Többek között vitaminozott csokoládéval is traktáltak, amilyent én akkor láttam először. Ez utóbbi ezért maradt meg emlékezetemben.

A főnökasszony mondta, hogy egyelőre ne menjünk sehova, máshova, mert náluk biztonságban vagyunk. Ott is maradtunk, ugyan nem emlékszem, hogy meddig, elég hosszú időnek tűnt, míg rendeződtek dolgaink, de nem unatkoztunk.

A két lány rendszeresen, minden nap felkeresett bennünket, inkább kétszer, mint egyszer. Na, meg az apjuk, a polgármester és a tanács-nok, meg az egész rokonságuk közül is gyakran jöttek látogatóba. Min-den akkori, rendelkezésre álló földi jóval elláttak bennünket. Velük be-széltük meg azt is, hogy hogyan tovább. És persze a sok rémhírt, ame-lyek ilyen helyeken – lágerokban – természetesek és úgy tenyésznek és terjednek, mint a bolondgomba.

Volt a környéken többféle láger, vöröskeresztes, amerikaiak által fenntartott, meg valamiféle erdei láger is. Bármelyikbe átmehettünk volna, de maradtunk a zárdában.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Közben a két gyerek az egyik éjjel meglépett. Később még hallottunk róluk. Azt, hogy az amerikai városparancsnok lovát elkötötték és lóháton akartak továbbmenni. Persze, elkapták őket az első ellenőrző útkereszteződésben. Annyit tudtunk tenni az érdekükben az akkorra már kialakult kapcsolatunk révén, hogy nem történt bántódásuk. Szabadon eresztették őket. Ezt követően véglegesen eltűntek az életünkből.

Hogyan, hogyan nem, volt ott egy pápai nuncius – a nevére már nem emlékszem – , aki már az első napokban meghallotta, hogy ott vagyunk. Mi, akik két hete még Magyarországon voltunk. A nuncius Rómába akart menni, de a bombázások miatt Steierben ragadt. Ő magyar ember volt, de nem Magyarországról érkezett Steierbe, hanem valami külföldi szolgálati helyéről. Ezért nagy érdeklődéssel hallgatta beszámolónkat az otthoni viszonyokról. Arra nem emlékszem, hogy a zárdafőnöknő vagy a polgármester hozta-e őt oda, mindenesetre azt vettük ki a szavaiból, hogy ő ugyan elhiszi, de a többiek, elsősorban az amerikaiak, kétkedéssel fogadták, hogy ennyi idő alatt eljutottunk ide, és ennyi mindenen mentünk keresztül. Nem mondta ugyan, de érzékeltette, hogy jelen pillanatban – mint pápai követ – az amerikai parancsnok után ő a legnagyobb tisztségviselő a városban. Ígérte, hogy elintézi az amerikai parancsnokkal való személyes találkozást, de ahhoz Dönci bácsinak rendbe kéne hoznia magát és a szakállát is le kéne vágni. Dönci bácsi kijelentette, hogy addig nem vágja le, amíg nem találkozik a családjával, mert ezt megfogadta. Szó szót követett, végül a szakáll kulturált formában megmaradt.

Elmentek a parancsnokságra, és ott kérték az amerikai parancsnokot, hogy adjon nekünk valami papírt, hogy nyugodtan továbbmehessünk. Az nem ígért semmit, csak mondta, hogy majd értesít. Eltelt egy nap, két nap, több nap és még mindig sehol semmi. Később megtudtuk, hogy nyomoztak utánunk, mert gyanús volt nekik a menekülésünk története. Azt hitték, hogy átdobott orosz kémek vagyunk. Még később az is kiderült, alaposan érdeklődtek utánunk, de nem volt meggyőző számukra az, amit megtudtak. A Cibulenka kapitány mentesítő leveléről is kaptak jelentést, meg a faanyagszállításainkról is. Mivel azonban mindkét fél részére szállítottunk, attól függően, hogy hogyan állt a frontvonal, ez mégis gyanús maradhatott nekik.

Dönci bácsi már kétszer, háromszor, vagy talán ennél is többször bent volt meghallgatáson, ami végül már kihallgatásnak tűnt,. Persze ő mindig ugyanúgy mondta, ahogy történt. Végül Dönci bácsi „begurult",

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

amikor újra az otthoni állapotokról úgy kérdezték, mint kémgyanúsat. Elmondta az orosz katonák erőszakoskodását, meg hogy mindent elszállítottak, amit csak értek, gyárakat leszereltek, lovakat, sőt egész méneseket elhajtottak, a civil lakosságból is férfiakat, asszonyokat, lányokat vittek el fogságba. Mese közben megjegyezte, hogy egy ménest, a meggyesit azonban sikerült megmenteni, amiben neki is része volt. Ha minden igaz, most is ott van a ménes a gyulaji erdőben. A titkárnő, aki jelen volt a kihallgatáson, és eddig soha sem szólt semmit, a meggyesi ménesre fölkapta a fejét, és közbevágva magyarul kérdezte: „a meggyesi ménes? Ki ott az intéző?" A Flandorfer Fóni – mondja, Dönci bácsi. „És ismeri?" Hát persze, jó barátom. „A feleségét is ismeri?" Hát hogyne ismerném, hiszen összejártunk. Mi a neve? Válasz. Hány gyerekük van?" Három. „Nem igaz, mert kettő." Ön nem jól tudja, mert egy hónapja született a harmadik. És maga kicsoda? – kérdezte Dönci bácsi. „Az unokahúga vagyok." Aztán megkérdezte, hogy hogyan hívják a gyerekeket, mire mondta, hogy így a nagyobbat, úgy a kisebbet, amúgy a harmadikat. Erre perceken belül kaptunk olyan menlevelet, amelyben az állt, hogy a steieri amerikai városparancsnok felhív minden amerikai, angol é francia katonai szervet, minden ellenőrzési pontot, hogy bántatlanul továbbengedjenek, utunkon segítsenek és még azt is, hogy ha szükséges, igénybe vehetünk katonai járműveket is.

Az amerikai katonai szervek előtt olyan tekintélye volt eme levélnek, hogy nem volt olyan kívánságunk, amit ne teljesítettek volna. Sok helyütt állították félre szánalmas kis szekerünket, elsőbbséget adva a katonai szállítóeszközöknek. Amikor azonban elolvasták a mi igazolásunkat, mi élveztük az elsőbbséget, a maximális segíteni akarással és ellátással körítve mindenkivel szemben.

Az utazáshoz nem vettünk igénybe amerikai katonai segítséget, mert jól elvoltunk a kocsival is. És ez a miénk volt.

Ennek az okmánynak a segítségével jutottunk el Passauba, ahol választanunk kellett, hogy merre menjünk tovább.

Nem tudom mondtam-e, hogy Kismartonban a családtól származó olyan levelet mutattak Dönci bácsinak, melyben az állt, hogy: itt vagyunk Pfarrkirchenben. Ekkor, meg ekkor megyünk vissza Kismartonba,

No, de melyik Pfarrkirchenben? Hiszen ilyen nevű település van Bajorországban, Poroszországban, meg valahol a tengerpart közelében. A logika úgy diktálta, hogy a legközelebbit, a bajor Pfarrkirchent keressük meg. A bajor Pfarrkirchen közelében voltunk már, vagy tíz kilo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

méterre, amikor egy kanyarban szembe jött velünk egy amerikai katonai teherautó. Kisodródott és elkapta a kocsink hátsó tengelyét. Arra emlékszem, hogy a teherautóból egy néger katona nézett kifelé és vigyorgott. Akkor láttam életemben először fekete arcból hófehér fogsort kivillanni, ami – megmondom őszintén – igencsak dühített akkor.

Annyira elgörbült a tengely, hogy igazából csak kovács tudta helyrehozni, amint történt is később. Nekünk meg csak egy kis fejszénk volt, amivel addig püföltük, amíg annyira kiegyenesedett, hogy – ha nagy nyikorogva is, de elment a görbe tengellyel a szekér a városba. Ott kerestük a kávéházat, ahol feltehetően megtaláljuk Dönci bácsi hozzátartozóit. Befordulunk a kávéház utcájába, megállunk a kávéház előtt. „Kaffeehaus Frau Grazl" – hirdeti a cégtábla.

Dönci bácsi leszáll, kinyitja az udvari kaput, belép az udvarba, szembe rohan vele egy gyerek, és sivítva, sírva kiabál, hogy édesapám, édesapám, és ugrik a nyakába.

Ebben a kávéházban találkoztak azok a magyarok, akiket a közeli családok, lényegében a kisváros lakói fogadtak be. Úgy is hívták egymás között, hogy a magyar kávéház.

Tizenkilenc éves voltam ekkor, és körülrajzottak a korombéli lányok és a fiatal asszonyok, mint ahogy Dönci bá't is az ő korabeliek. Napokig mesélni kellett nekik a hazai helyzetről.

A Grazl nagymamának gyönyörű szép iker leányunokája volt, akik ott játszadoztak velem, alig lehetett őket megkülönböztetni. Az egyik Marianna, a másik Annemarie. Azon nevetgéltek, hogy amikor megcserélték a hajukba tűzött virágot, akkor fordítva szólítottam őket. Ott voltunk pár napig. Én már nagyon szerettem volna hazamenni. Dönci bácsit marasztalta a felesége. Engem meg a Grazl mama és nagymama szintén rá akartak beszélni, hogy maradjak ott, majd kitaníttatnak Bajorországban. Ne menjünk vissza orosz megszállás alá.

Végső döntés: visszamentünk Steierbe a megtalált családdal, kocsival, a két megbízható igavonónkkal.

A zárdába tértünk vissza. Pár nap múlva azonban a lovak miatt az erdei lágerbe mentünk. Ott megtanultam, hogy hogyan kell a frissen lehántott lucfenyőkéregből sátrat, kunyhót készíteni. Ekkortájt már május vége, talán inkább június eleje volt, de még mindig jöttek a havas esők. Kaptam is egy jó lumbágót, amit a mai napig hordozok magammal.

Az amerikai parancsnok lebeszélt bennünket arról, hogy a szekérrel folytassuk az utunkat hazafelé. Elintézte, hogy egy Sopronba tartó cél-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vonattal mehessünk. Jelezte, hogy az oroszok még mindig szedegetik össze a népet, akik csak úgy magukban csellengnek. Az amerikai katonák a célvonatokat azonban a soproni polgármesternek adják át. Már nem a vonatot, hanem az utasokat. Így megszabadulunk attól, hogy az oroszok az egész vonatot Záhony felé irányítsák.

Így is történt. A soproni polgármester pedig az átvétel után azt mondta nekünk, valamennyi utasnak, hogy menjen azonnal mindenki, ki merre lát, csak minél távolabbra az oroszoktól, de addig, míg ő itt tartózkodik az állomáson. A magyar katonaruhában lévők pedig szerezzenek civil ruhát.

A celldömölki állomásfőnök (pár nap múlva arra utaztunk), Pusztai János felesége, aki döbröközi születésű volt, mesélte, hogy az oroszok, mihelyt beérkezett egy-egy vonat az állomásra, azonnal megrohanták, és szedegették össze az utasokat. Ezt látva a vasutasok később már vagy az állomás előtt állították meg a vonatot, vagy a vonat eleve kihúzott az állomásról, és úgy szálltak le az emberek. És a vonatot később tolatták vissza.

Celldömölkön egyébként minket is kihúztak, majd visszatoltak, miután jött a megbeszélt füttyjel, hogy elmentek az oroszok, és újra vissza lehet szállni.

Sopronban egyébként mi néhány napra megszálltunk, ismét Lámfalussy Sándor bácsiéknál.

Mivel Dönci bácsi felesége egy egész vagonnyi holmival menekült ki, ezt vissza is akarták hozni De még a negyedét sem tudtuk, és annak is a felét Sopronban hagytuk. A maradékot vittük magunkkal. Az is sok volt.

Jóval Veszprém után, a vonatnak meg kellett állnia, mert egy felrobbantott vasúti híd miatt nem tudott továbbmenni. Onnan 4-5, tán több kilométert kellett gyalogolni a másik szerelvényig. Mi fogadtunk egy lovas fogatot, amire rápakoltuk a cuccot. No, az oroszok ezen a néhány kilométeres úton raboltak ki bennünket. Ez valahol Csajág-Röcsöge vasútállomás környékén volt. Valószínűleg az oroszok kifigyelték ezt a kényszer-átszállást.

Majd mindent elvittek tőlünk. Nekem a szétdobált szerszámos készletem egy része, meg néhány személyes holmim maradt csak meg. Köztük a féltve őrzött, dédelgetett vanádium fogóval. Ma is megvan. Használatban és igen nagy becsben.

A vonaton megkértük a kalauzt, hogy szóljanak előre Kónyiba, onnan Ság pusztára, az erdőgondnokság fuvargazdaságához, hogy ekkor, meg

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ekkor érkezünk és várjanak bennünket. Kónyiban (Nagykónyi) hintókkal vártak bennünket, és ezzel ért véget az én nyugati kalandozásom, meg az orosz fogságom. Számtalan mellékága is volt ennek az egész történetnek, aminek később sok különféle következménye lett.

Elég az hozzá, ezután engem is hintón röpítettek haza. A szüleim már nagyon aggódtak. Mondhatni, eltemettek Azt is hitték, orosz fogságba estem.

Közben Sopronban egy gyorsított évet hoztak össze, amiről én értesítés hiányában lemaradtam, bár ottjártamkor ígéretet kaptam, hogy mindenről időben tájékoztatnak. De hát akkor ilyen idők járták. Hol volt posta, hol nem. Inkább nem. Na meg az ígéret szép szó...

Szeptemberben visszamentem Sopronba, ahol még mindig háborús (romos) állapotok fogadtak Nem volt élelmiszer. Úgy mentek a hallgatók vidékre zsákkal „kéregetni", a lakossággal ezt-azt csereberélni krumplira, szalonnára, tojásra.

Ez az első év nagyon keserves volt az infláció miatt. Pénzként csak rubelt és schillinget fogadtak el, esetleg nappal pengőt. Délután négy óra után pengővel már sehol nem lehetett fizetni. A biztos valuta a cigaretta és a só volt. Fél deka só, negyed deka só, öt deka só, ami már nem számított aprópénznek.

Itt jegyzem meg, hogy kezdetben só nélkül főztek a népkonyhán is, a menzán is. Úgy vittük zsebben a sót a népkonyhára, hogy megsózhassuk az ételt. Gondolhatod, hogy milyen íze volt, mondjuk a babfőzeléknek, ami só nélkül főve valósággal büdös és rossz ízű. Ilyen körülmények között létezni – amikor a szülőktől a csomag három napig jött, az is felbontva, és többnyire nem hagytak benne semmit – nem volt egyszerű dolog.

Lakótársam meg jómagam úgy éltünk, hogy az egyikünk ment hallgatni az előadásokat és jegyzetelt, a másik a piacra csencselni, azaz pénzt váltani, rubelt pengőre, pengőt schillingre, össze-vissza, ami jött. Felváltva, másnap a másik ment az egyetemre, és ugyancsak a másik megkeresni az ennivalóra valót. Este elmeséltük egymásnak, ki, mit hallott az egyetemen és átadtuk egymásnak jegyzeteléseinket. Így tanultunk.

Mi kezdetben az „operába" jártunk ebédelni. Tudod, mit neveztünk operának?... A népkonyhát, amit a szegényeknek állítottak fel. Ebédből kétféle volt, az ingyenes, meg a térítéses, amit az egyetemisták java használt. Az ingyenest kérvényezni kellett. Viszont egy cigarettáért már kaptál egy térítéses adagot.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A csencselésnél arra kellett vigyázni, hogy ne maradjon nálad estére pengő, mert azt másnap reggelre kidobhattad.

Később az Ifjúsági Kör menzáján már jobb volt a helyzet. Az étkeztetéssel kapcsolatban a polgármesteri hivatal is sokat segített, főleg Madas Gabin keresztül, aki akkor ott dolgozott. Tudatta velünk, hogy hol, mikor, mit lehet kapni, vagy olcsón beszerezni. Például, ha jött egy vagon só a pályaudvarra, mehettek a diákok kilapátolni. Hát persze, aztán olyan nehezen jöttünk el a munka után, mint a sós zsák, mert a cipőnk, zoknink, zsebünk, mind tele volt sóval. Tudva ezeket a kegyes lopásokat, elnézték nekünk. Minél többen raktuk ki a vagont, annál hamarabb végeztünk, és végső soron mindenki személyenként ugyanannyit hozhatott el stikában, mintha csak néhányan gürcöltek volna. Aki korán tömte meg magát, annak a sóval együtt kellett dolgoznia, ami az izzadságtól megolvadt, és rettenetesen csípte az illetőt. De kaptunk munkát az erdészetnél is, amikor nagyobb fakitermelések voltak.

Visszatérve az étkezésre. A következő évben elvállaltam a menzán az Ifjúsági Kör menzájának társadalmi munkában történő vezetését. Említettem, hogy amikor repülő akartam lenni, nyári táborokban voltam, és tulajdonképpen itt kezdődött el az én szakácskodásom. Mert az egyik táborban én főszakács voltam. Itt bizony volt olyan, hogy a reggeli tejet szárított tehénlepény tüzén főztem, aminek a lángja néha-néha belecsapott a forralóedénybe. Gondolhatod, hogy milyen volt az íze.

Az otthoni vadászatokon is elég jól beletanultam a főzőcskézésbe. Amikor is a vadászat elején meglőttek egy-két nyulat, fácánt, azokat előreküldték a „tábori konyhára", hogy mire vége van a vadászatnak, már kész étel fogadja a résztvevőket. Ott lábatlankodtam sokszor a szakácsok körül, segédkeztem ezt-azt. Így megtanultam pörköltet, paprikást főzni. Édesanyámtól is ellestem egy-két dolgot, krumplilevest, zöldséglevest, babfőzeléket, paprikás krumplit. Úgyhogy ezeket az egyszerű, mondhatni alapételeket ismerve, az adagokkal is tisztában voltam. Tehát tudtam ellenőrizni. Különösen a zsír, a szalonna, a hús és a fűszerek ellenőrzése volt a fontos. Nemcsak a kivételezéskor, hanem főleg a felhasználásnál.

Segítettek az étlap bővítésén az amerikai segélyként érkezett, úgynevezett UNRA- (ez egy nyugati segélyszervezet rövidítése volt) csomagok. Én csak ekkor ismertem meg az UNRA-csomagokból a zabpelyhet. De sokszor kaptunk tejport, kakaóport, meg egyebeket. A kakaóporos zabpehely kedvelt, fenséges ételnek számított az Ifjúsági Kör menzáján.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Később még disznót is vágtunk. Volt úgy, hogy hatot. Az első vágás után észrevettem, hogy bizony kevesebb hús, meg egyéb került az asztalra, mint amennyinek kellett volna. Említettem, hogy édesapám mészáros volt, ezért jól tudtam, hogy miből mennyinek kéne lennie. Az első ellenőrzésem után már nem volt gond itt sem, mert megengedtem, hogy kóstolóra való mennyiséget mindenki hazavihessen, de a többi a diákoknak jutott.

Másodéves koromtól vezettem a menzát, ami persze nemcsak ellenőrzésből állt, hanem meg kellett szervezni az alapanyag-beszerzéstől kezdve minden olyasmit is, ami egy konyha működtetéséhez kell. Az egészet társadalmi munkában végeztem, de ételre nem kellett költenem. Természetesen nekem is voltak munkatársaim, konyhai személyzet és főnököm is, a menzavezető professzor, akkor dr. Győrfy János.

És közben hogy folytak az egyetemi tanulmányaid?

Azzal nem volt gond, mert ez a konyhafőnökösdiség csak egy-két órát vett el az időmből. A vizsgáim is rendben mentek. Korán figyelmeztettek, hogy az első két-három vizsgát azokból a tantárgyakból tegyem le, amik jól fekszenek, mert az első jegyek húzzák maguk után a többit. Ha nehezebbek is ezek a tárgyak, pl. matematika, fizika, akkor biztos a siker. A matematika, fizika nekem jól ment. De szerettem a termőhely-ismerettant és a növénytant is, előtárgyaikkal együtt.

Matematikából a szigorlaton csak jelest kaptam és nem kitűnőt, amit vártam. Emlékszem, nagyon el voltam keseredve. Sébor János professzor úr volt akkor a dékán. Ő nagyon szerette a diákokat, még akkor is, ha ezt nem mutatta ki. Úgyhogy odamentem hozzá, hogy hívasson vissza vizsgázni. „Miért, megbukott?" – kérdezte. Nem. „Hát?" Csak jelest kaptam. „És az magának nem jó?" Nem, mert kitűnőt szeretnék. „És ha visszahívatom, nem vallok magával szégyent?" Megnyugtattam, hogy nem, mert tudom az anyagot. „Ismeri maga Walek professzor urat? Azt tudja, hogy ha csak egy kérdésre nem tud felelni, még a jelest sem fogja megkapni." Mondom, tudom. Közben kijött a három „szivar", aki vizsgázott, mert hármasával mentünk be. A dékán úr bement, és szólt a Walek professzor úrnak, hogy mit akarok. Behívtak, és közölték, hogyha csak egy kérdést is nem tudok, korábbi jelesem jóra változik. Valamennyi professzor odajött az én vizsgáztatásomat figyelni. Aztán elkezdődött a kérdés-felelet párbaja, amiből hál' Istennek, én kerültem ki győztesen.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mindenesetre nem tudom, hogy volt-e még egy ilyen őrült az egyetemen, akinek nem felelt meg a jeles szigorlat matematikából.

Az egyetemi évek alatt előjött a lumbágóm, előfordult, hogy úgy vittek be az előadásra, és az orvosok sem bíztattak jóval, csak annyit közöltek, hogyha vigyázok, elélhetek vele, és így is lett, mert most is olykor-olykor kiújul.

Végzés után hogyan sikerült munkát szerezned?

Az Erdőközpontból kerestek három frissen végzett erdőmérnököt. Olyanokat, akiknek nincs politikai múltja, műszaki beállítottságúak, és feltételezhetően keménykezű vezető válhat belőlük. Sébor és Modrovich professzorok Zágoni Pistát, Schmidt Ernőt és engem javasoltak Madas Andrásnak, az Erdőközpont akkori műszaki főosztályvezetőjének. Pistát javasolták a lillafüredi vasúthoz, ahonnan az utóbbi időben több vezetőt küldtek el különböző okok miatt. Zágoni Pista nem akarta vállalni. Ő a csömödéri vasútüzemet választotta. Schmidt Ernő is szóba került, de ő a novai falepárlóhoz akart menni. Végül is, úgy nézett ki, hogy kettejük hozzáállása döntötte el azt, hogy én kerülök Lillafüredre, ami egyébként egyezett az én választásommal. Közvetlenül az Erdőközpont alkalmazott bennünket.

Az akkori miskolci erdőigazgató – Keltai Árpád, aki nem volt erdész, kizárólag pártvonalon került az erdőigazgatói székbe – nem akarta tudomásul venni a felsőbb erdőközponti döntést. Én mutattam a kinevezési papírt, hogy én vagyok a vasútüzem vezetője, és akarata ellenére elfoglaltam az Erdőközpont kinevezése szerinti helyemet és beosztásomat. A vasútüzemet aztán sikerült is szépen rendbe hoznom.

Igen ám, de akkor már javában ment a fúrás-faragás. Kezdett nagyon erősen érvényesülni a kommunista-pártvonali erőtér. Később az erdőigazgató helyébe más, egy bányászkáder került, én pedig üzemvezetőből főmérnök, majd megbízott igazgató lettem.

Idővel elegem lett a pártpolitikai csatározásokból. Éppen akkor jött az Erdőkémiától, illetve jogelődjétől az Erdei Melléktermékeket Értékesítő Vállalattól (EMÉRT) – Lukács Pistától, az akkori főmérnöktől – a megkeresés, hogy menjek hozzájuk, amikor már amúgy is azon az elhatározáson voltam, hogy otthagyom a lillafüredi vasutat.

Az EMÉRT-nél, majd az Erdőkémiánál (Erdőgazdasági Vegyipari Vállalat) akkor komoly beruházások és rekonstrukciók folytak. Oda kellet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tem beruházási csoportvezetőnek. Majd később műszaki és beruházási osztályvezető lettem. Innen kerültem át évek múlva Tömpe István kifejezett kívánságára a (beruházás alatt lévő) Mohácsi Farostlemezgyár vállalathoz. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy az Erdőkémia Vállalatnál létrehoztam egy tervező, beruházó, műszaki és anyaggazdálkodó részleget. Nem akartam én ekkora hatalmat, de így hozta a sors. Több mérnök dolgozott a kezem alatt, építész, erdőmérnök, vegyész, akiket többségében már én válogattam ki, és így egy ütőképes csapat jött létre.

Hamar rájöttem arra, hogy év végeken hatalmas összegeket osztanak ki a tervlemaradások következményeként. Általában háromnegyed évkor jöttek rá, hogy még egy csomó pénz bennmaradt, és ezt el kellett költeni. Ha volt jóváhagyott műszaki terv, akkor áthúzódó beruházásként elköltheттem a maradék összeget. Azon kevesek közé tartoztam, akik az első év után, általában a költségvetésen belül maradva fejezték be a beruházásokat. Mindig voltak kész műszaki, kiviteli terveim, mert előre terveztettem. Így a vállalatom a pótkeretek egyik fő felvevője volt, melynek aztán előbb-utóbb híre ment. Elsősorban a költségek és a határidők betartása miatt. Persze nálunk is voltak botrányok, de az egyéb ügyekhez képest ez elenyésző volt. Így kerültem kapcsolatba Tömpe Istvánnal, akinek feltűnt ez a tevékenységünk.

Az Erdőkémián keresztül még a budapesti lakásépítésekben, a háborús romok helyreállításában is részt vettem, főleg az erdészeti cégek részére történt romos lakások helyreállítása révén. De az OEF részére.

Tömpe István tudta, hogy az igazgatóval, Szalontai Bélával jól kijövünk, és jól dolgozunk együtt. Tömpe Istvánnak az volt a kívánsága, hogy a Jagelló utcai 12 (szolgálati) lakásos OEF épület kivitelezését mindjárt az elején vegyem át, mert nem volt megelégedve a Stromfeld utcai – ugyancsak szolgálati – lakások munkálatainak menetével. Itt főleg a határidővel volt baj.

Behívatott, és közölte a megbízatást, mire én megkérdeztem, hogy milyen égisz alatt menne a beruházás. Erre felelte, hogy az Erdőkémia lesz a beruházó. Megjegyeztem, hogy az nem szerencsés, mert ott túl sokan beszélnének bele, legjobb lenne, ha az OEF lenne a beruházó, és akkor Tömpe elvtárs felügyelete alatt végezhetnénk a munkát.

Azt mondta, dolgozzak ki mindent, és úgy lesz, ahogy jónak látom. Fölajánlotta, hogy kiemelt osztályvezetői fizetést kapok az alatt az idő alatt, míg a beruházás tart. Az nem lesz jó, mondtam, mert ez feszültséget fog okozni a társosztályok vezetőiben, bármennyire is megdol-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gozom érte. Azt javasoltam, hogy állományon kívüli béralapból fizessen, és én ígérem, hogy csak azt a munkát végzem a hivatali idő alatt, amit nem lehet máskor, pl. a hatósági eljárások során, a többit meg azon kívül. Azt mondta, semmi akadálya.

Ha jól emlékszem, havi 800 Ft pluszjuttatást adott, ami nagy pénz volt akkor. Így lettem lakásépítési szakértő az OEF-nél. Ennek az ügynek irányomban hármas vonzata volt. Megnőtt a puvoárom, hiszen Tömpén keresztül, mondhatni, befolyásos ember lettem, megnőtt az irigység irányomban, még olyan emberek részéről is, akikkel nagyon jóban voltam, harmadszor pedig a Főigazgatóságon belül is megnőtt az erőterem. Sokszor rajtam múlott, hogy melyik lakást ki kapja. Itt kell megemlítenem Jókai Kuruc Antal és Kerényi Miklós nevét, akik a pénzügyi osztályon a munkában mindig is segítő és jóindulatú partnerek voltak.

Sokaknak más a véleménye, de szerintem Tömpe István kiváló szervező vezető volt. Reggelente gyakran összefutottunk a minisztériumban a hátsó liftnél. Mivel ő kimondottan magas ember volt, és én is elég magas, a sokadalomban rendre észrevett. Neki utat nyitottak, hogy menjen előre, és amikor meglátott, odaszólt: Vicze elvtárs, jöjjön velem. Együtt mentünk fel, és többnyire behívott az irodájába, ahol gyorsan átfutottuk az ügyes-bajos dolgokat. Az akkori főnököm, Fáy Mihály igazgató meg azt hitte – megtudván ezeket a reggeli közös beszélgetéseket –, hogy őt fúrom. Sokáig tartott, amíg meggyőztem, hogy nem erről van szó. Később nagyon jó barátságba lettünk. A szolgálati lakásokba aztán főleg erdészek költöztek, Többek között Benedek Attila, Pankotay Gábor, hogy néhány ismertebbet említsek.

Egyszer szól a Szalontai Béla, hogy nekem kell az akadozó mohácsi és szombathelyi beruházás munkáit átvenni. Így kerültem a Mohácsi Farostlemezgyár (beruházás alatt) elnevezésű, budapesti székhelyű vállalathoz műszaki és beruházási osztályvezetőnek. Ez a vállalat korábban a Könnyűipari Minisztériumhoz tartozott, de az OEF (Tömpe István) átvette, mondván, hogy ez faipari beruházás. Azt hiszem, ez politikai döntés volt akkor. Vihettem az embereimet is, az egész osztályt. Lényegében a Szombathelyi Faforgácslap üzem új beruházásával és a fűrészüzem rekonstrukciójával foglalkoztam ezután évekig, nagyon bonyolult jogi összefüggésekben lévő vállalatokkal karöltve.

A Tömpe Istvánnal való, már említett reggeli beszélgetéseinkből adódó féltékenység nemcsak az igazgatómnál jelentkezett korábban, ami aztán rendeződött, hanem másoknál is. Így a faipar vezetői közül néhány –

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

később, amikor Tömpe elment politikai pályára és Balassa Gyula lett az OEF vezetője – sokszor gáncsoskodott, amit nehéz volt elviselnem.

Ahogy a mohácsi beruházás vége felé közeledett, el kellett dönteni, hogy ki megy le a gyár beüzemelésével egy időben Mohácsra lakni, mert a beruházás központi irodája meg fog szűnni. Nekem egy háromszobás szolgálati lakást ígértek és az igazgató főmérnöki beosztást, ha aláírom a nyilatkozatot, hogy lemegyek. Egyetlen vezető voltam, aki nem írta alá a nyilatkozatot, a többi mind aláírta. És mit gondolsz, hányan mentek le közülük? Egy sem. És ki ment le végül oda dolgozni? Csak az igazgató, de nem családostól, hanem egyedül, és pendlizett Budapest és Mohács között.

Meg kell mondani, hogy az OEF ottani faipari – főleg káderekből álló – vezetéssel nem tudtam kijönni, aztán a Balassa Gyula idejében el is jöttem a faipartól.

Ez már 1956 után lehetett. Hogy élted meg a forradalmi időket?

A forradalom a minisztérium épületében ért a Mohácsi Farostlemezgyár műszaki beruházási osztályvezetőjeként. Fáy Mihály, az igazgatóm ekkor már kezdett fölengedni a féltékenységéből. A szobáinkból elláttunk a Szabadság tér felé, a Báthory utcára és a parlamentre. A szobák között futkároztunk, és figyeltük az eseményeket. Mivel én olykor a Tömpe kocsiját is megkaptam, 23-án is sikerült egy szolgálati autóval a városban körülnézni. Ott voltam a Petőfi téren, ott a Bem térnél. Hallottam Veres Pétert.

Sokszor gyalog közlekedtem az akkori Kossuth hídon keresztül, lakásomtól a hivatalba. Ez napi mintegy három kilométer gyaloglást jelentett. 23-án is így indultam hazafelé és a Batthyány téren, Batthyány utcán ért a Gerő-beszéd, melyet az ablakokba kitett rádiókból végig hallottam. A beszéd alapján azt mondtam a feleségemnek, amikor hazaértem, hogy: te, itt ma még vér fog folyni. Amikor kimondtam, rá pár órára, vagy előbb, meghallottuk az első lövéseket. Nem tudom, vajon hogyan alakult volna az események sora, ha Gerő nem mondja el azt a beszédet.

Ténylegesen nem vettem részt a forradalmi eseményekben, hiszen gyerekem és állapotos feleségem vártak engem odahaza. Minden nap bejártam a minisztérium (FM) épületébe dolgozni, már amennyire munkának lehet nevezni az akkori téblábolást.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Láttam a Kossuth téri sortüzet Úgy érzékeltük, hogy az FM épület tetejének jobb sarka felől jöttek az első provokatív lövések. Elsők között voltam, akik felrohantunk az FM padlására Jókai Kurucz Antallal együtt, természetesen sokadmagammal, de ott nem találtunk semmit, avagy jól elbújtak, illetve elkeveredtek velünk a tettesek. Jöhetett azonban az első lövés a Nemzeti Galéria felől is.

Megalakult a Forradalmi Bizottság. A Keresztesi Bélát elzavarták, mondván, hogy a kutyából nem lesz szalonna, és a Bobok Laci lett a főigazgató-helyettes.

A Mohácsi Farostlemezgyár Forradalmi Bizottságának én voltam az elnöke. Benne volt többek közt az igazgató, a szakszervezeti titkár és a pártitkár is, mindhárman talpig becsületes emberek. A mi tevékenységünk egyébként csak arra irányult, hogy meglévő beruházási vagyontárgyainkat megőrizzük és megmentsük. Volt egy közérdekű cselekedetem. Engedélyeztem a Szombathelyi Húsipari Vállalat részére a nálunk, a beruházásunk területén felhalmozott kőszén átadását a húsipar részére akkor, amikor a szállítások még akadoztak. Ebből barátság is lett, és a mi dolgozóink is igénybe vehették az üzemi konyhájukat. Aminél kitűnőbbet eddig nem láttam.

Engem politikailag az ötvenes évek elején a szüleim miatt üldöztek, de 56 után békén hagytak. Engem is és a Forradalmi Bizottságunk valamennyi tagját.

Nagyon megutáltam a faipart, és alig vártam, hogy elkerüljek onnan. Amikor Balassa Gyulát kinevezték, elég hamar jeleztem, hogy el szeretnék jönni. „Nézz körül kisöreg – mondta egyszer – és gyere vissza". Néhány nap múlva visszamentem, és kértem, hogy helyezzen át a Budakeszi Erdővédelmi Állomásra beosztottnak. Azt kérdezte: „tudod te, hogy mit akarsz, tudod te, hogy kevesebb lesz a fizetésed? No, menj el, és három nap múlva gyere vissza újból." Visszamentem, és közöltem, hogy az elhatározásom végleges. Áthelyezett, az új főnökömnél 50 Ft-tal kevesebb fizetéssel. Tíz nagyon nyugodt évet töltöttem ott. Szakmai feladataim voltak. A nyugalmat csak Keresztesi Béla odahelyezése zavarta meg. Most már elmondhatom, hogy két kedves munkahelyem volt. Az egyik ez, a másik a lillafüredi.

Mi tulajdonképpen ott, Budakeszin az OEF Erdőművelési Osztályának voltunk a kihelyezett részlege. Később vonták össze az ERTI-vel.

Nem vertem nagydobra, de másodállásban még dolgoztam az OEF-nél egy darabig, Tömpe távozása után is. Többek között én irányítot-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tam a nagykovácsi kastély felújítását. Oda kerültek vidékről a rossz helyzetű, illetve az iskoláztatási nehézségekkel küszködő erdészek gyerekei. Akkor még igen sok erdész lakott közlekedéstől távol az erdőkben. Innen eredt kapcsolatom Balassa Gyulával, aki személyesen kísérte figyelemmel az építkezést. Még a konyhára is én hoztam Nagykovácsiba Jávorkútról a Weisz házaspárt, Weisz bácsit és Weisz nénit. Nagyon jól főztek. Korábban Lillafüredről hozzájuk jártam olykor-olykor ebédelni. Bátran ajánlottam hát őket Balassa Gyulának, akit akkor én Gyula bácsinak szólíthattam. Weiszék be is váltották a hozzájuk fűzött reményeket.

Ezt követően irányításom alatt folytak az ERTI vidéki állomásainak építési, felújítási munkái is. Így a soproni, a sárvári, a püspökladányi, a nagyatádi. Csak erről nem szól a fáma, mert elég csúnyán váltam el Keresztesitől. Felmondásomkor sokat hepciáskodott, ahogy mondják, utánam akart nyúlni, de a leghatározottabban közöltem vele, írásban is, hogy egyhez van joga, a munkakönyvembe törvényes bejegyzést tenni. Azt mondják, hogy amikor megkapta a levelemet, majdnem agyvérzést kapott.

Engem dühített, hogy ezzel az emberrel nem, mert jóformán senki szembeszállni. Képzeld el, olyanokat művelt, hogy amikor megjelent a tölgymonográfia, aminek társszerzője voltam, valamennyi szerzőtársat lemondatott a tiszteletpéldányról. Egyedül én voltam, aki nem írtam alá a nyilatkozatot. Erre behívatott és erősködött, hogy mondjak le a tiszteletpéldányról, mert ő külföldre akarja küldeni ajándékba. Mondtam neki, hogy biztosan van annyi pénze az intézetnek, hogy kifizesse ezeket a köteteket. Tajtékzott, de mégsem adta oda a példányomat. Erre legközelebb, amikor valami jelentést kellett bevinnem hozzá, láttam, hogy az asztalán tornyosulnak a kötetek. Odaadtam a jelentést, és amikor elköszöntem, még odaszóltam, hogy „Béla bátyám, akkor most elviszem a tiszteletpéldányomat." Tudom, tudom, nem volt nagy érték, de annyira bőszített, hogy a jussomat nem akarta odaadni, hogy némi elégtétellel, szabályosan az orra előtt hoztam el.

Egyértelműen az irigysége motiválta azt is, amikor akadályozta a méhészetben végzett társadalmi munkámat. Tucatszám tartottam az erdő és a méhészet összefüggéseivel kapcsolatos előadásaimat. Sali Emil, Fekete Gyula, Danszky Pista és még többek közbenjárására aztán később úgy, ahogy „leszállt" rólam. Ezt követően már nyugodtabb körülmények között foglalkozhattam a tölgyvirágzás méhészeti jelentő-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ségével, valamint hivatalos téma lett a méhlegelők javításával kapcsolatos erdészeti-méhészeti kutatás.

Az akácmonográfia írásakor megkért engem arra, hogy írjak egy pár oldalt az akác méhészeti jelentőségéről. Megírtam, és mit tesz Isten, a saját neve alatt jelentette meg. Vagyis nem vett be társszerzőnek. Abban is megegyeztünk Keresztesivel, Pagony Huberttel, Lengyel Gyurkával, hogy én készítem el az engedélyezett kutatási tematikát. Beszerveztem Kopeczky Ferit Sárvárról, a nemesítési vonalról, Bánó Pistát Szombathelyről, Tóth Bélát Püspökladányról, és másokat bizonyos részfeladatok elvégzésre. Keresztesit meg egyre kérdeztem, hogy ki lesz a témafelelős, de folyton megkerülte az egyenes választ. Csak azt mondogatta, hogy dolgozd ki a tematikát, add be stb. A végén Pagony Hubi, Lengyel Gyuri és jó magam együtt voltunk nála, akkor véglegesítettük a tematikát és bizonyos szervezési dolgokat. Már búcsúzkodunk. Én maradtam utoljára, Újból megkérdeztem, hogy „akkor Béla bátyám, ki lesz a témafelelős?" Erre azt mondja, hogy ő. Kérdezem, és akkor én mi leszek? Azt mondja, hogy munkatárs, vagy ilyesmi. Mint mondtam, akkor már eljövőben voltunk. Hubi, meg a Lengyel Gyurka egy kicsit előbbre voltak, de hallották a párbeszédet. Visszaléptek, megfogtak, vagy mondhatnám, lefogtak, és valósággal kisodortak a szobából, mert látták, hogy változik az arcom, és féltek, hogy esetleg ütök vagy rúgok. De mire észbe kaptam, becsukták mögöttünk a dupla ajtót, sőt még a titkárságon is keresztültuszkoltak, egészen ki a folyosóra. Ott kifakadtam, hogy ilyen szemét, meg olyan szemét, és kijelentettem, hogy ezennel az erdészeti pályafutásomat, legalább is az ERTI-nél, befejeztem. Nyugtattak, csitítottak, hogy gondoljam meg.

Kiértünk Budakeszire, ott elmeséltük, hogy mi történt. Nagy volt a felháborodás. Elmentünk ebédelni, eközben is próbáltak nyugtatni, de én csak egyre hajtogattam, hogy húsz év munkáját nem fogja elvenni ez a ...! Visszamentünk az irodánkba. Még aznap megírtam a felmondásomat. Terka, az adminisztrátorunk is minden áron le akart beszélni az elhatározásomról. Nem vette át iktatásra a felmondásomat. Lengyel Gyurka se vette át, Pagony Hubi se. Jól van, akkor majd feladom postán. Hogy legalább aludjak rá egyet, mondták.

Hazafelé menet bementem a János kórházba, az idegosztályra, és elmondtam az orvosnak, hogy mi történt. Azt is, hogy ha nem ír ki, akkor vagy megölöm azt az ipsét, vagy nem tudom, mit csinálok. Az orvos rövid gondolkozás után közölte, hogy „mérnök úr, maga olyan

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

idegállapotban van, hogy betegállományba kell vennem, de ígérje meg, hogy ez alatt az egy hét alatt csak a méheivel foglalkozik. Remélem, megnyugszik, aztán a felülvizsgálatkor majd megbeszéljük a továbbiakat". Egy hét alatt lecsillapodtam és visszamentem felülvizsgálatra. Azt mondja a doki, hogy „mérnök úr, magának további pihenésre van szüksége, majd egy hónap múlva jöjjön vissza, és akkor majd meglátjuk."

Közben bementem a minisztériumba (OEF) Sali Emilhez és másokhoz.. Elmondtam, mi történt, mert akkor volt egy olyasféle rendelet, hogy erdőmérnököt csak az OEF beleegyezésével lehet elengedni. Az volt a tervem, hogy leírom az esetet, és a történtekkel indoklom, hogy miért akarok az ERTI-ből távozni. Naiv fejjel biztos voltam benne, hogy erre föl a minisztérium vizsgálatot rendel el. Keresztesinek fegyelmit adnak, én meg valamiféle jóvátételt kapok.

Persze, az egészből nem lett semmi. Ez idő tájt zajlott ugyanis egy olyan, az egész erdészetet átfogó átszervezés titokban, amiből tényleg nem szivárgott ki előzetesen semmi. Megkezdődött a tülekedés a helyekért. A Vicze–Keresztesi ügy ad acta tétetett. Én meg úgy gondoltam, „ejtve vagytok". Ami történt, megtörtént, azt nem vonom vissza.

Elkezdtem tölteni a felmondási időt. Méhészkedtem. Közben újranősültem. Feleségem vállalta, hogy csak egy fizetésből fogunk élni, én meg foglalkozzam a méhekkel. Akkor már volt annyi méhcsalád, hogy bele mertem vágni az önálló méhészéletbe.

Pechemre, az első év nem sikerült, és kellemetlen anyagi helyzetbe kerültünk. Ezért még az év őszén elvállaltam a Budavidéki Erdő- és Vadgazdaságnál a műszaki erdészetvezetői állást, ahova hívtak, miután ismertek. Egyébként a feleségem is szívesen vette az elhelyezkedésemet, mert akkor még a maszek, a magánvállalkozó amolyan megbélyegzett ember volt, amit a feleségem kevésbé viselt el, mint én. Úgy gondoltam, hogy a gazdaságnál nyugalmas állást kapok, ami mellett felfejleszthetem a méhészetet. Hát nem így lett. Két és fél évig maradtam ott. Akkor került oda a Tollner Gyurka is igazgatónak, mint én erdészetvezetőnek. Mellette mindvégig kiálltam, mert kinevezése után rögtön elkezdődött a furkálása. A vadászati helyettese viselte el nehezen, szerintem, hogy nem ő lett az igazgató. A vadászati vonal korábban ott nagyon erős volt, lévén területünk kormány-vadászterület. Az erdészek és vadászok között korábban kialakult kutya-macska barátság sem változott. Az ütközéseket nehezen viseltem és úgy gondoltam, hogy az első alkalomkor lelécelek. Így is tettem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

1970. január 1-jével megbukott az új gazdasági mechanizmus, és nekem a visszarendeződés sem tetszett. Úgyhogy kettős kikéréssel – aminek taktikai oka volt – egy állami gazdasághoz kerültem üzletszerzőnek és kereskedelmi képviselőnek, kötetlen munkaidővel. Ez nekem nagyon megfelelt, mert állásom és keresetem is volt, és kedvemre méhészkedhettem.

Az évek során nagyobb családi méhészetet alakítottunk ki. Szüleim nyugdíjasok voltak, és ha jól emlékszem, összesen 500 Ft volt az öregségi járulékuk. Ebből természetesen nem tudtak megélni, úgyhogy mindjobban, majd teljes erővel besegítettek a méhészkedésbe. Havi 1800 Ft-ot tudtam nekik tisztán juttatni, biztosított keresetként.

Tulajdonképpen mikor kezdődött a méhek szeretete?

Már gyerekkoromban izgatott a méhészet, a méhek csodálatos világa. Ekkor bizonyos félelemmel és misztikummal néztem rájuk, de nem foglalkoztam velük. Olyan tizenkét-tizennégy éves lehettem, amikor az akkori méhészegyesület tartott tanfolyamokat a falvakban, amelyek egyikén egy-két alkalommal részt vettem, és ez erősen fölkeltette az érdeklődésemet. De igazából akkor kezdtem el méhészkedni, amikor Budapestre kerültem az Erdőkémiához, illetve a jogelődjéhez, az Erdei Melléktermékeket Értékesítő és Feldolgozó Vállalathoz, ahol tág lehetőségem nyílott az országjárásra. Ilyen alkalmakkor találkoztam a különböző melléktermékekkel kapcsolatban a méhészekkel is. Ekkor ébredt fel bennem újra a vágy a méhek, a méhészet iránt.

Budán, a Felvinci úton hat családdal kezdtem. Akkor a Rózsadomb természetesen még nem volt beépülve. Tavasszal kimondottan jó méhlegelő volt ott

A méhészetet megszerettem, és pár éven keresztül csak hobbi szinten méhészkedtem. Hamarosan rájöttem azonban arra, hogy ez a méhészkedési forma meglehetősen drága szórakozás, mert nyáron és őszszel ezeket a méhcsaládokat mindig etetni kellett. Ekkor kezdtem elmélyülni a méhészkedés elméletébe, és tanulni e foglalkozás csínjátbínját.

Azután közrejátszott a politikai rendszer kényszerítése is, ami meglehetősen erős volt a Rákosi-rendszer alatt, mert azokat is kulákká minősítették, akik nem voltak kulákok– hogy ezt az undorító orosz szót idézzem –, mert ez idő tájt a szüleimet anyagilag teljesen tönkretették,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és támogatni kellett őket. Ez indított arra, hogy komolyan vegyem a méhészetet mint mellékfoglalkozást, aminek bevételéből szüleimet támogathattam.

Meggyőző erővel éreztem, hogy alaposan meg kell ismerni a méhészkedést, mert azt felületesen művelni nem lehet. Az akkori beosztásom lehetővé tette az országos áttekintést. Hozzám tartoztak akkor a fűztelepek, az erdeigomba-, a díszítőlomb- és cserkéregbegyűjtés, még a gyantabegyűjtés is. Így Nógrádtól a Dráváig, Zalától Sátoraljaújhelyig országos betekintésem volt. Ennek folytán hamar bekapcsolódtam a méhészeti közéletbe, mert az erdei méhlegelők ismerete nem volt elhanyagolható a méhész szervezetben sem. Itt szívesen vették tanácsaimat, ismereteimet.

Így fejlesztettem ki folyamatosan, több év alatt, egy kb. 80 családos méhállományt. Ezt még a hétvégi méhészkedéssel el lehetett látni, különösen szüleim besegítésével. Eddigre már kinőttem a Felvinci úti lehetőséget, és szüleimnél voltak a kaptárok, tehát – mondhatni – távméhészkedést folytattam. Édesanyám erősen támogatott, édesapám csak olyan „röpülő gazdaságnak" nevezte a méhészkedést, mert neki a gazdaságot az állattenyésztés jelentette, ami a lónál, szarvasmarhánál kezdődött, a disznónál folytatódott és a birkánál fejeződött be. Kezdetben a méhészkedésemet nem becsülte sokra.

Ő nem méhészkedett?

Addig egyáltalán nem, amíg én el nem kezdtem. Idős korára viszont elismerte, hogy bizony, ez a röpülő gazdaság, hozzáértéssel kezelve, biztos megélhetést jelent nekik is. Az is tetszett neki, hogy a méhészkedés csak néha kíván mindennapos, szinte órára pontos elfoglaltságot. Általában a méhész maga oszthatja be munkaidejét.

Ekkor hány családdal méhészkedtél?

Mint mondtam, igen hamar 80 körüli családdal. Ez elegendő volt ahhoz, hogy kiegészítse azt a pénzt, amit az előbb említettem, és hát szabad életem volt. Szüleim birtokán, a Dombóvár melletti Döbröközön volt az első nagyobb bázis. Itt egy Werbőczy várromot is találunk. Werbőczy István állítólag részben, vagy egészben itt írta a híres Tripartitumot. Mocsári, vízi vár volt, hasonlóan a dombóvárihoz, melyek később az Esterházyak birtokába kerültek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Elég az hozzá, hogy télen itt voltak a méhek, és tavasztól őszig vándoroltam velük szerteszét az országban. Néhány későbbi bázisom: budakeszi–torbágyi erdőszél, Herceghalom, balatonendrédi erdők.

Beszéljünk egy kicsit a méhészszakmáról, annál is inkább, mivel jelentősen megnőtt azoknak a magánerdő-tulajdonosoknak a száma, akiknél bevételi lehetőségként szóba kerülhet a méhészkedés. Hogy mi ennek a szakmának a szépsége, buktatója?

A méhészkedés csodálatos foglalkozás. Ha belegondolsz, az államberendezkedésüket minden korban elfogadták, és az akkori saját államberendezkedés másának tartották. Régen is, ma is. A fáraók éppúgy, mint a mai államformák, hiszen a méhkirálynő volt a fáraó, királyságban király, jelenleg a köztársasági elnök és így tovább. Egy raj kirajzását a franciák úgy fogták fel, mint egy kürtös-trombitás hadsereg felvonulását, vezérrel, tisztekkel és katonákkal (anya–herék–dolgozók, a kürt, az anya tü-tü hangja stb.).

A lényeg az, hogy aki méhészkedik, az idegnyugtató és munka közbeni elmélyült gondolkodásra alkalmat adó foglalatosságot űz. Minden méhcsalád más és más, és a családot alkotó, hozzávetőleg 60 000 méh is mind különbözik egymástól az évszakok változásától függően is. Mesebeszéd az, hogy a méhcsaládok egyformák. Az azonban igaz, hogy a genetikai adottság miatt a reakcióik összehangolódnak. Vannak szorgalmas és lusta családok (közösségek), vannak szelídebbek és támadók, rajzók és kevésbé rajzók, és mindezeknek a tulajdonságoknak a variációi.

Gondold el, hogy micsoda nagyszerű dolog mindezt megfigyelni, és az ismeretek birtokában kezelni őket. És ha még azt is hozzátesszük, hogy a méhanya korától függ a petézőképesség, és az ezekből a petékből származó utódok is mások, akkor a viselkedés szinte végtelen variációit kapjuk. Persze nyilván, a főbb tulajdonságokat kell felismerni és kezelni. Egy igáslovat viszonylag egyszerű befogni és hajtani, de az igazi természetét csak hosszú évek során ismeri meg az ember.

Téves szemlélet az, hogy a méhészethez nem kell pénz. Ami valószínűleg abból adódik, hogy régen, például a török világban, faluhelyen minden második háznál volt méhészet, amihez minden eszközt, szerszámot stb. házilag állítottak elő. A méhészet igen elterjedt foglalatosság volt, mert akkor a méz volt az édesítőszer és a háztartások igyekeztek ezt önállóan előállítani. Ekkor sok helyütt az adót is mézben fizet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ték. Éppúgy, mint a viaszból, amely szintén kedvelt fizetőeszköz volt, hiszen abból készült a gyertya. A viasz iránti kereslet csak a paraffin bevezetésekor kezdett visszaesni.

A lényeg az, hogy a családi méhészkedéshez a legszükségesebb eszközöket házilag is elő tudták állítani, ami ma már természetesen nem igaz. Bizony, aki méhészkedésre adja a fejét, annak kezdetben komoly beruházást kell eszközölnie. Ma egy önfenntartó méhészetnek minimum 40 családból kell állnia. A jelentősebb jövedelmet hozó méhészet családszáma meghaladja a százat. Kétszáz család feletti méhészetből már meg lehet élni, ha a méhész többféle terméket is termel.

A méhészkedés beruházás-, anyag-, munka- és tudásigényes foglalatosság. A méhek kezelését könnyű megtanulni, de a méhek életét alaposan megismerni bizony nem könnyű. Erre szoktam mondani, hogy mintegy tizenhat év kell ahhoz – nekem legalább is annyi kellett –, hogy valaki azt mondhassa, úgy, ahogy ismeri a méhészkedés csínját-bínját. Azt hiszem, könnyebb két diplomát megszerezni, mint szakmailag helyesen, a gyakorlatban is jól megtanulni a méhészkedést. Ezt egy könyvemben is megírtam, saját példámat említve, aki tizenhat évig hibát hibára halmoztam.

Méhészkedni csak az méhészkedjen, aki szereti a méheket és az elmondottakkal tisztában van. Aki a méhészkedésben csak az eladható mézet látja, és nem szereti különösebben a méheket, az hozzá se fogjon, mert ennek a szakmának van egy kellemetlen hátulütője, és pedig az, hogy szúrnak a méhek. A szúrást pedig nem mindenki viseli el, vagy ha igen, az már méhésszé válik.

A méhész azt szokta mondani, hogy neki nem fáj a méhszúrás, ami persze nem igaz. Csak már annyira megszoktuk a szúrásokat, hogy fel se vesszük. Egyszer egy vándorlásnál szerencsétlen módon a gépkocsi pótkocsijáról leesett egypár kaptár. Természetesen a méheket össze kellett szedni. Ekkor mintegy hétszáz méhszúrást kaptam, amibe jó néhány napig bele is betegedtem. A legtöbb szúrás a lábfejemet érte, úgyhogy napokig cipőt sem tudtam húzni. Tutyiban jártam. (Tutyi = kézzel kötött, gyapjú pacsker.) Ezt követően nekem a méhszúrások nem okoztak problémát. Ettől függetlenül ezt az élményt nem kívánom senkinek. Érdekes viszont az, hogy minden tavasszal az első néhány szúrást még megérzem, azután már semmit.

Amikor otthagytam az ERTI-t – több mint húszéves szolgálatot fél óra alatt felrúgva –, akkor lettem lényegében maszek méhész. Sajnos

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az első évem, az első évi gyűjtés katasztrofálisan sikerült. Így ősszel – azt hiszem, már említettem – újra elhelyezkedtem a Budavidéki Erdőgazdaságnál (aminek a neve az évek folyamán többször változott). Ez az erdőgazdaság finanszírozta akkor a Budapesti Erdővédelmi Állomást is, amely a minisztériumnak volt egy kihelyezett részlege. Végeredményben így kerültem oda műszaki erdészetvezetőnek. Az volt a tervem, hogy ha ki tudok alakítani egy konszolidált, nyugodt munkakört, és továbbra is nyugodtan méhészkedhetek, akkor itt kihúzom a nyugdíjig. Ismétlem: azt hiszem erről már beszéltem.

A sors azonban másképp akarta. Köztudott, hogy ez a gazdaság vadászati vonalon meglehetősen exponált volt. A műszaki erdészetnek kellett kiszolgálnia műszakilag a vadászatot is, amiből meglehetősen sok súrlódás keletkezett a termelés és a vadászat között. Ezekben a kutya-macska kérdésekben kellett nekem igazságot tenni, ami természetesen hol az egyik, hol a másik fél megelégedésére sikerült csak. Úgyhogy ismét választanom kellet, hogy maradok-e ebben a feszült légkörben, vagy felfejlesztem a méhészetemet, és a magam ura lévén, szép nyugodtan méhészkedem tovább.

1967-ben kerültem oda. 1968. január 1-jével lépett életbe az új gazdasági mechanizmus, ami 1970. január 1-jével meg is bukott. Ezek a hivatalos dátumok. Természetesen a nagy forrongást megelőzően és közben születtek a különböző jogszabályok, amit sajátos politikai légkör kísért. Ráadásul ekkor volt ugye a „Prágai tavasz" és a 68-as cseh bevonulás és az azzal kapcsolatban kialakult belpolitikai légkör. Elég az hozzá, hogy 1968. január 1-jével kezdődően az új mechanizmus.

Az azt követő két évben a csapatommal csodát vittem végbe az erdészetnél. Azonban a vadászattal fennálló örökös súrlódás és az annak kapcsán kialakult munkaköri légkör nagyon nem tetszett. Úgy döntöttem, hogy az akkorra már százon felülivé fejlesztett méhcsaládállományommal fogok csak foglalkozni. Ekkora már a feleségem is belátta, hogy a méhészetből meg lehet élni. Láthatóan belenyugodott, hogy ezentúl a férje főfoglalkozású méhész lesz, és ebből fogunk megélni. De még nem mondtam fel az Erdőgazdaságnál, mert még vártam, hogy a lehetetlen légkör megváltozik. De nem így történt, mert évtizedeket itt csak a vasidegzetűek bírtak ki. Úgyhogy felmondtam, néhány képviseleti és szakértői feladatot még vállaltam – azt is kötetlen munkaidőben –, de a legfőbb megélhetési forrásom a méhészet lett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hány család az, amikor már úgy érzed, hogy segítségre van szükséged?

A nagyboczonádi keretrendszerekkel 80–100 családot tudott ellátni egy ember, persze a csúcsmunkákban kellett a segítség. Ma – az alacsonykeretes rendszerű kaptárokkal – 200 családot is el tud látni egy méhész. Mint említettem, a mienk családi méhészet volt, hiszen a szüleimet is támogatnom kellett. Bizony, nem volt könnyű pótolni azt a pénzt, amit az Erdőgazdaságtól kaptam, bár akkor sem voltak túlfizetve az erdészek, de én elmondhatom, hogy a legjobban keresők közé tartoztam. Egyszóval, pótolni kellett a kiesett fizetést. Szüleim ekkor már teljes erővel besegítettek a méhészetbe. Édesanyám hamar megtanulta a méhészkedést, mindent szakszerűen és jól csinált, különösen akkor, ha érezte, hogy mellette vagyok. Volt, hogy 50 méterről odakiáltottam:: jól van, jól csinálja. Pedig azt sem tudtam, hogy éppen mivel foglalatoskodik, de ment tovább minden, rendben. Édesapámmal – szegény öreggel – sokszor nem voltam megelégedve, mindig morogtam, hogy kicsi a teljesítménye. Azután, halálát követően jöttem rá igazából, hogy milyen sokat segített. A keretezésnél, a hálózásnál, a viasszal való pepecselésnél... Besegített a bátyám is, a sógornőm is. Így tulajdonképpen három család látta el a 220 -240 kaptár fölé emelkedett állomány valamennyi munkáját.

Az országban mi termeltünk először három terméket egyszerre, mézet, méhpempőt és lépes mézet, majd később négyet a virágporral. A viaszt melléktermékként kezeltük. Bizony nem kell szégyenkeznünk.

És a misztikus propolisz?

Egy időben azzal is foglalkoztunk, de sokkal kevesebb volt benne a pénz, mint amennyi vesződséget kívánt. Szakmailag mindent tudtam róla, de a termelése nem volt összeegyeztethető az előbb felsorolt termékekkel. Itt kell megemlítenem, hogy fajlagosan a mézben volt a legkevesebb pénz.

Emlékszel rekordgyűjtésre?

Őszintén meg kell mondanom, hogy termelési eredményeink valamennyi termékből közepesek vagy jók voltak, egyik sem volt azonban kiugróan nagy. Nekem pénzügyi bevételi tervem volt, maximális kiadá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

si tétel mellett. Ha nagy volt a méztermés, lejjebb mehettem a virágportermeléssel éppúgy, mint a lépesméz- vagy a pempőtermeléssel. Ha a tavaszi virágporhordás bejött, akkor már nyeregben éreztem magam. Tudni kell azt, hogy a méztermelés teljesen időjárásfüggő, míg a virágportermelés kisebb mértékben. A lépes méz termelését még jobban függetleníteni lehet az időjárástól, igaz hogy ez akkor költségnövekedéssel jár éppúgy, mint a méhpempőé. Ha nem volt meg a bevételi terv, akkor ez utóbbi két termék termelését forszíroztam augusztus végéig, noha azzal július közepén már le szoktunk állni. Ugyanígy jártam el a virágpor esetében is, amit olykor az őszi berki virágzásból is gyűjtettem.

De hogy eredeti kérdésedre válaszoljak, ami a rekordgyűjtést illeti, ötvenéves méhészkedésem alatt egyetlen egy eset volt, amikor közel egymázsás méztermési átlagot értem el, egész pontosan 96 kilogrammot, amiből 46 kg volt a mézharmatgyűjtés, ami 20–30 évenként egyszer fordul elő.

Ez méhcsaládonként értendő? És ezt hány pergetéssel veszitek ki a kaptárból?

Természetesen családonként, és 3–6 pergetéssel. Mézharmatgyűjtéskor napi pergetés is szükséges, mert az könnyen beikrásodik. Ez a mennyiség 4–5 vándorlással érhető el. Általában fél állománnyal vándoroltam, kifejezetten méztermelés céljából. A többi három termék termelésére beállított másik felével csak igen ritkán, az utóbbi években egyáltalán nem. Ez így volt kifizetődő.

Olykor 2–3 helyen voltak a méheink, és meg kell mondanom, hogy meglehetősen extra volt a méhészkedésem, amit másokéval összehasonlítani nem lehet. Úgyhogy átlagban évi 50–80 mázsa méz, 10–15 mázsa lépes méz, 6–10 mázsa körüli virágpor és 3–8 kg méhpempő ára jelentette a bevételünket.

Mi alapján fizetted a nyugdíjjárulékot?

Amint már említettem, megbízásos szerződésekkel még munkaviszonyban maradtam egy jó ideig, egészen 55,5 éves koromig. Azért eddig, hogy véletlenül se lehessen belekötni, hogy az én munkaviszonyom megszakítása nyugdíjkorhatárig túllépte az öt évet. Az utolsó 4,5 évre fizettem a nyugdíjjárulékot. Ennek az lett a következménye, hogy teljes egészében méhészkedhettem, de elveszítettem azt a lehető-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

séget, hogy munkaviszonyom utolsó öt évéből választhattam volna meg azt a három évet, amelynek keresetét alapul vették akkor a nyugdíj megállapításához. Így a szakmai átlagot alkalmazták rám. Ezért a nyugdíjam kisebb, mint ami a beosztásom szerint járt volna, ha egészen hatvanéves koromig állásban maradok. Ám ami elveszett a réven, bejött a vámon. Ugyanis a méhészet hozama jobb volt, mint egy fizetés. Igaz az is, hogy sokkal több munkával járt.

Méhészkedésed arra az időre esett, amikor a téeszesítés és az ebből kialakult nagyüzemi növénytermesztés, táblásítás során irdatlan mennyiségű növényvédő szer zúdult a repce- és napraforgótáblákra, fasorokra, erdőszélekre. Milyen hátránya származott ebből a méhésznek?

Ebből a szempontból előnyös helyzetben voltam, mert a méhészkedésem első éveiben megismerkedtem a méhészet vezető szakembereivel, és ők sok hasznos tanáccsal láttak el.

Ennek ellenére, engem is ért – ha jól emlékszem, háromszor – olyan mérgezés, amelyből per keletkezett, s amikor a meggondolatlan vegyszerezés szinte teljesen tönkretette az állományomat. Több éves pereskedés után mindhárom pert megnyertem, Ezekből az első volt a legtragikusabb, mert a káresemény pont akkor következett be, amikor – ahogy annak idején mondták – maszek lettem. Az az állapot rettentő keserves volt, nagyon nehéz volt túlélni. Hiszen akkor még összeköttetéseim sem nagyon voltak. Faluba Zoltán kárszakértő tartotta bennem a lelket. Azt mondogatta, hogy az első és legfontosabb a méhek mentése. Kérésemre kijött a méhészetbe és megnézte a méheket. Javasolta, hogy vigyem el az állományt Lakitelek mellé, új telephelyre, amit már előzőleg kinéztem akácvándorlásra. Ott legalább 2 hétig nem kell etetni a méheket, mert a virágzó akácon annyit legyengülve is tudnak gyűjteni, amennyi szükséges nekik. Akác után viszont folyamatosan hónapokig etetni kellett a méheinket.

Ekkor volt az az időszak, amikor két részletben kaptuk a fizetést, és – feleségem, pedagógus, én erdész lévén – ez havi négyszeri kifizetést jelentett különböző időközökben. Minden egyes részletfizetéskor kikalkuláltuk, hogy mennyiből tudunk kijönni a következő fizetésig, és mennyit fordíthatunk cukoretetésre a méhecskéknek. Mert ekkorra a feleségemnek a méhek már méhecskék voltak és azok is maradtak.

Hihetetlen, de volt rá eset, hogy több, mint 100 kg szirupot vittünk ki a feleségemmel a Fecske nevű kismotoron, aminek a megengedett

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

terhelése 140 kg körül volt. Gondolhatod, hogy mi ketten már többet nyomtunk, mint ami a megengedett súly volt. A kezünkön, a hasunkon, a hátunkon, a csomagtartón, a lábunk között lógtak a szirupszállító kannák és így motoroztunk ki a méhekhez etetni egész nyáron. Nyár végére jöttünk annyira egyenesbe, hogy nem kellett a napi betevő falaton is spórolni. Aztán lassan elkezdtünk gyarapodni, és a következő év már sikeres volt. Mindeközben megnyertük az említett mérgezéssel kapcsolatos kártérítési pert és éppen akkor kaptam meg a kártérítés összegét, amikor kiutalták a gépkocsinkat, úgyhogy azt is ki tudtam fizetni. Egyszóval megindultunk az erősödés útján.

Olvastam, hogy Amerikában gyűjtés után kiirtják a méheket, hogy ne kelljen télen etetni, és tavasszal új méhekkel kezdenek gyűjtetni. Hogy van ez?

Hát attól függ, hogy melyik országot értjük Amerika alatt. Mert más Kanadában, az USA-ban, Argentínában vagy Peruban. Argentínában a pampák jelentik a méhlegelőt, az USA-ban pedig a hatalmas narancsligetek. Persze más is.

Amit te kérdezel, az a következőképpen van. Az Egyesült Államok északi és déli határa között a távolság több ezer km. Északon igen hideg a tél, a déli részen örök tavasz van. A déli részen könnyű teleltetni és szaporítani, az északi részen és Kanadában természetesen sokkal nehezebb. Éppen ezért a déli méhészek egyik része méhcsalád-szaporításra állt rá, a másik része méztermelésre. Ami pedig az elpusztítást illeti, az alatt azt kell érteni, hogy az északi méhészek agyonhasználják, és a végkimerülésig dolgoztatják a méheket. A gyengébb családokat nem teleltetik be, hanem egyesítik őket. Nem fektetnek tovább beléjük. Így mondjuk, száz méhcsaládból a teleltetés idejére marad húsz, amit úgy raknak össze a megmaradtakból, mert azokat azért csak átteleltetik. Tavasszal meg vesznek délről méheket, mert így jönnek ki jobban.

Nem régen komoly vita volt a Kínából származó mézzel kapcsolatban, olyannyira, hogy a magyar méhészek Strassburgban tüntettek. Mi a különbség a magyar akácméz és a konkurencia terméke között?

Hát, ezzel kapcsolatban el kell mondanom, hogy az Amerikából származó akác őshazájában nem tartozik a kimondottan jó méhlegelők közé. Közismert az akác útja Európába, illetve Magyarországra. Most

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

már elmondhatjuk, hogy olyannyira jól érzi magát a magyar Alföldön, hogy nemcsak a homokot köti meg, kiváló fatermést ad jobb termőhelyeken, hanem ragyogó méhlegelőt is. A legkitűnőbb méhlegelőt, amilyen a világon sehol nincs. Olyan rohamos hordást ad két hétig, amit egyetlen növénynél sem tapasztalhatunk. Jobb mézelő növény van, de a rohamos hordást illetően semmi nem múlja felül. Például a narancsligetek hónapokig folyamatosan adják a nektárt, így összesen adhatnak nagyobb termést, de jóval hosszabb idő, hónapok alatt.

De vajon mitől jobb a magyar méz? Azt kell mondanunk, hogy a Kárpát-medence éghajlati tényezőitől. Mint ahogy az őszibarack, a kajszibarack vagy az alma és a zöldségfélék is zamatosabbak, mint más helyen, amíg el nem rontják a génkezelt fajták behozatalával. Mert hát sajnos, ma már nem lehet egy rendes lecsót sem készíteni, mert a paprikának fű íze van, a paradicsomnak meg semmilyen. Én a Kárpát-medencei mézről beszélek, amibe éppúgy beletartozik a Vajdaságban vagy Erdély és még az Al-Duna menti egyes területeken gyűjtött méz is. Még a bolgároknál van talán egy minimális terület, amelyik minőségileg hasonlít az előbb említettekhez. Nos, a kínai akácméz – és most fogsz csodálkozni, mert honnan került az akác Kínába? …

Hát innen, Magyarországról…

Úgy van! És ez a kérdés is benne volt abban, amikor én annak idején összevesztem a Keresztesi Bélával. Mert szállították a magot, utaztak pártunk és kormányunk nevében, és adták a szaktanácsot.

A már tízéves korában virágzó, 30–35 évvel ezelőtt telepített kínai akácállományok most már olyannyira megnövekedtek, hogy ezen erdőkben termelt kínai akácméz komoly konkurenciát jelent a magyar akácméz nyugati értékesítésénél. Körülbelül 15–20 éve jelent meg először az európai piacon a kínai akácméz. Kezdetben még kevés, majd mindig több. A legnagyobb baj az, hogy az Unió nem igen vizsgálja, hogy a kereskedő honnan szerzi be az árut, és milyen minőségűt. Meg aztán az sem mindegy, hogy az egyszerű és ezért olcsó kínai technológiával szemben mi az EU-előírások szerint sem a hagyományos ónozott, sem alumínium edényekben nem tarthatjuk a mézet, hanem csak saválló fémedényekben vagy kerámia tartályokban, és csak csempézett helyiségekben üvegezhetjük. Az olcsó kínai munkaerővel is nehéz versenyezni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A gyengébb minőségű kínai akácmézet a magyar akácmézzel javítják fel. Ugyanez a helyzet egyébként az argentin vegyes mézzel is. Mert a keverést nem tiltják. Nyilvánvalóan elítélendő az, amikor pusztán kereskedelmi szempontok miatt keverik a gyenge minőségűt a kiválóval. Mert erről van szó. A fogyasztó becsapásáról.

Ernő bátyám, szerinted melyik a legjobb méz?

A vegyes méz. Mert ugye, azt mondják, hogy Magyarországon a legfinomabb az akácméz. Kétségtelen, hogy nagyon finom. Az akác hozzávetőleg egy hónappal előbb virágzik, mint ahogy a méhcsalád eléri fejlődésének azt a szakaszát, amikor a legalkalmasabb a méztermelésre. Nálunk a '20-as, '30-as években kezdődött és az alföldfásítással fokozódott az akác nagyobb arányú térhódítása. Boczonádi Szabó Imre volt az, aki – vándorlással követve az időben eltérő akácvirágzást – elterjesztette a méhek vándoroltatását. (Ehhez ő a megszokottól eltérő rendszerű kaptárt és keretméretet is kitalált és meghonosított.)

A szakirodalom ugyan már korábban ismertette a megoldást, de mondhatjuk, hogy általánosan csak mintegy 30–40-en ismerik az akácgyűjtésre való felfejlesztés titkát.

Egy dolgozóméh kifejlődéséhez 21 nap kell, amit természetesen nem lehet lerövidíteni. Ugyanakkor a kaptárban 36 °C-nak kell lennie, hogy kifejlődjön a fiasítás, amit csak megfelelő erősségű méhcsalád tud tartani. Mert ha csak 2 °C-kal csökken a hőmérséklet, már csonka szárnyú méhek születnek. A méhek ugyanis maguk fűtik a kaptárt. Ahhoz viszont, hogy fűteni tudjanak, tömeg kell. A téli méheknek 180–210 nap az élettartamuk, a nyári méheknek 41 nap és persze, ezt sem lehet megerőszakolni. Vannak módszerek, amivel elérhető, hogy minél több legyen a téli méh. Hogy legalább április 15-ig éljen, és ne pusztuljon el március közepén, végén, hanem felnevelje még azt a generációt, amelyik április közepére akkora lesz, hogy sok petéből sok olyan álcát tudnak nevelni, amelyekből az akácvirágzásra sok dolgozó lesz.

Ezért kell nyár végén etetni. Nem előbb és nem később, hogy a telelő népesség hosszú életű legyen. Ez az egyik legfontosabb titka a magyar méhészeknek. Aki egy-két hetet téved, annak jelentős hátránya származhat belőle. Amíg ez a felismerés nem működött a gyakorlatban, a méhcsaládok az akácvirágzás végére érték el fejlődésüknek azt a fokát, amikor gyűjthettek. Ezért pergettek régebben kevés akácmé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zet, és ezért volt olyan értékes. Mondhatni, gyógyszernek minősítették. Ebből adódott az a hiedelem, hogy az akác a legjobb méz, amiért a legdrágább is. Majd pedig a szomszédasszony, mint orvosságot vitte kis üvegcsében a beteg ismerősöknek az akácmézet. Ez a „legjobb, legértékesebb, legjobban gyógyító" hiedelem olyannyira beleivódott a társadalomba, hogy azt évszázadokig sem lehet kiverni belőle.

De hát miért kéne kiverni?

Mert nem az akác a legjobb gyógyhatású méz. Sokkal jobb a gyógyító hatása annak, amiben van akác is, hárs is, zsálya is, esetleg levendula, mert hiszen ezek mind gyógynövények egyébként is. Ha az akácmézet bent hagyjuk a méheknél, arra ráhordják a hársat. Kiváló, zamatos méz lesz a keverékükből. Kiváló az ezüstfával keveredett akác is és a gesztenyés akác stb.

Az, hogy Magyarországon olyan sok az ezüstfa, a méhészeknek is köszönhető, akik méhlegelő-javításként ültették. Ezt a munkálatot én irányítottam annak idején, amit a Keresztesi Béla tönkretett. Volt olyan időszak, amikor még prémiumfeladat is volt az ezüstfa ültetése. Akkor a Danszky Pista volt az OEF-nél a Művelési Osztály vezetője, aki az ERTI-től Tóth Bélával együtt (és még sokan) támogatták ezt a programot. Egybeestek az érdekek. Mi, méhészek gyűjtöttük a magot, és ingyen adtuk az erdészeti csemetekerteknek, ahol fölnevelték a csemetéket.

Ugyanígy történt a Dél-Koreából származó Euodia (mézesfa) szaporítása is. Ennek is sok virágja van, mint az akácnak, csak jóval kisebb, és nyár végéig virágzik. Nagyon jó mézelő. Szegélyfásításra kiváló. Nagy havazáskor, nagy, hosszú teleken a madarak megeszik olajos magvát. Érdekességként mondom el, hogy kezdetben az egész országban csak nyolc Euodia egyedet találtunk, ezekről gyűjtöttük a magot. Az akkori 31 erdőgazdaságból 15–20-at rá lehetett beszélni a méhészek által gyűjtött Euodia mag vetésére és csemetenevelésre.

Ernő bácsi, megérzik a méhek szúrás előtt, hogy idegenbe böknek?

Hát ebben a kérdésben az igazság, a tévhit, meg a méhészek kópéága is szerepet játszik. A méhész tudja, hogy hogyan kell viselkedni, mert a méh a szagot és a viselkedést érzékeli. A szag, az specifikus, mindenkié más és más. Vannak jó szagú, vannak rossz szagú emberek,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és vannak, akik szagosítják magukat, ha mással nem, a borotvaszappannal, amikor borotválkoznak. Nos, a méhek ezeket a művi szagokat általában nem szeretik, így a kölnit, a dezodort, a szagos szappant stb. Nem szeretik az izzadság- és az alkoholszagot sem. Nem szeretik az ideges, kapkodó, csapkodó, hessegető mozdulatokat sem.

A méhész tudja, hogyan kell viselkednie, tudja, hogy a méheknek mely szagok kellemetlenek. Utóbbiakat kerüli, viselkedésére pedig nagyon ügyel, ami néhány szúrás után hamar a vérévé válik. Ezért kap a méhész kevés szúrást, az idegen pedig többet, főleg, ha kapkod.

És hogy viszonyulnak a két-három napja nem mosdott vándor méhész szagához?

Miután az izzadságszagot valóban nem szeretik, a mosdatlan méhész is több szúrást kaphat. Hideg vízzel azonban minden valamire való méhész megmosdik a méhészkedése előtt. Esetenként a nap folyamán többször is. Viszont vannak olyan szagú emberek – ami elég ritka –, hogy tetőtől talpig be kell öltözniük, mert a szaguk valósággal irritálja a méheket. Ezeken csak a védőruha segít, vagy ha valami más szaggal semlegesítik magukat, például csalánlevéllel. Mondhatjuk, hogy a tiszta emberi szagot elfogadják. És ez vonatkozik a méhész ruhájára is, amit jobb, ha tisztán tart. A méhész turpissága, ismétlem, annyi, hogy tudja, hogy az egyes helyzetekben hogyan kell viselkedni. A méhész a támadó, ingerült hangot is gyorsan felismeri, és időben füstöl.

Ha idegen téved a kaptárok elé, legjobban teszi, ha nem hadonászik, még akkor sem, ha a méheket a kíváncsiság egészen közel viszi hozzá.

Azt szokták mondani egyes méhészek, hogy őket megismerik a méheik. Ez persze nem igaz. Inkább az áll közel az igazsághoz, hogy egymáshoz szoktak, és a méhet a méhész nyugodt mozgása nem zavarja.

Említetted a füstölést. Miért éppen a füst, és egyáltalán: mindegy, hogy milyen fával füstölsz?

Nos, a méhekben az évmilliók során már génjeikre hatóan kialakult – érthető módon – a tűztől való félelem. És ahol tűz van, ott füst is. A méh semmi mástól nem fél, csak a füsttől. Hogy mivel füstölünk, az majdnem mindegy. A lényeg az, hogy jól füstöljön az anyag, és nekünk se legyen túlságosan kellemetlen. Kiváló füstölő a buzogány, a tapló, a korhadt fa, a kukoricacsutka, a száraz avartörmelék stb.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ernő bácsi, voltál szerelmes méhkirálynőbe?

Hát, kérlek szépen ..., a kérdés részben indokolt. VIII. Orbán pápa volt az, aki megírta, hogy a méheknek nem királyuk, hanem királynőjük van. Mi tulajdonképpen méhanyának hívjuk, mert ő szolgálja a családot. Az anya tulajdonképpen egy petéző gép. Olykor saját súlyát meghaladó petemennyiséget rak le egy nap alatt.

Nos, nekem is voltak kedvenc anyáim, mind küllemük, mind peterakó képességük miatt, mert hiszen a család kondíciója az anya adottságaitól függ. Ez persze nem függ össze a küllemével, mert sokszor jelentéktelen, kistermetű anyának is kiváló tulajdonságú szaporulata van. Egy-egy anya általában 1– 4 évig bírja a tempót. Ritka, ha megéri a 6 évet.

Mézkirálynőnk viszont kb. tíz év óta van. A jászberényi mézvásáron szoktuk megválasztani. Ott már nemcsak a csinosság, hanem az intelligencia, a nyelvtudás, a méhészeti szakma ismerete is számít. Mint öreg méhész, én már nem estem mézkirálynővel szerelembe, bármennyire is édes a nektár. De a kérdésed jogos. Voltunk olyan külföldi kiállításon, ahol a magyar pavilonnak csinos hölgy volt a mézkirálynője, aki nagy sikert aratott.

Még annyit a méhekről, hogy a méhek hártyás szárnyú rovarok. Fél milliónál több rovarfajt ismerünk. Ezek közül kb. 70 000 a hártyás szárnyú, köztük kb. 1500 a méhfajok száma. A méh, amelyről eddig beszéltünk egy az 1500-ból. Magyar hivatalos neve mézelő méh vagy házi méh. Latin neve Apis mellifica, mézcsináló méh. Linné, a nagy rendszerező svéd tudós nevezte el így, másodjára, mert először Apis melliferának írta le, azaz mézgyűjtő méhnek. Később jött rá arra, hogy a házi méh nem gyűjti a mézet, hanem csinálja a begyűjtött nektárból. Ezért változtatott – helyesen – az elsőként adott néven.

Ma mindkét nevén írják, nevezik latinul. Magyarul pedig a mai köznyelv leginkább csak egyszerűen méhnek nevezi a mi kis hasznos rovarunkat, a házi vagy mézelő méhet. Egyébként a házi méhnek több alfaja van.

Nem hiányzott az erdészet?

Visszagondolva életemre és a szakmai irányváltásomra, nem bántam meg azt, hogy otthagytam az erdészeti szolgálatot. Bár azt el kell ismernem, hogy sokszor sóvárgott a lelkem az erdészeti szakmai szol-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gálat iránt. De egy nagyon szép másik szakmához irányított, avagy kényszerített a sors. Ahol egyébként többet lehettem az erdőben, mint erdész koromban. És ahol megbecsültek és megbecsülnek ma is, öreg koromban. Ma az Országos Magyar Méhészeti Egyesület tiszteletbeli elnöke vagyok, immár több mint tíz esztendeje. Ma is dolgozom az ifjabb méhésznemzedékkel, segítem, támogatom őket.

A méhészkedésben a legjobb az volt, hogy: szabad voltam. A magam ura és a magam gazdája. Főnök és beosztott egy személyben. Nem függtem senkitől. A gazdasági körülmények néha ugyan nagyon keményen szorítottak. De ezekkel megküzdeni idegnyugtatóbb volt, mint stupid, irigy, féltékeny főnökökkel hadakozni. A méhészkedés szabad foglalkozás, de néha keservesen volt szabad. Az az igazság, hogy a mindenkori piaci körülmények miatt sok keserű is került az édes méz mellé.

A keserű gondok legyőzése, vagy inkább az ilyen jellegű problémák megoldása idején, sokszor üvölthettem volna magam is a farkasok dalát. Inkább azonban csak mormoltam magamban, amely nagy erőt és hihetetlen kitartást adott a küzdelmekhez.

„Itt kívül a hideg, az éhség ott belül,
E kettős ellenség kínoz kegyetlenül,
Fázunk és éhezünk és átlőve oldalunk,
Részünk minden nyomor,
De szabadok vagyunk…"

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Firbás Oszkár
(1923–)

Amikor olvastam az életrajzi adataidat, mindjárt az első sorok után feltűnt, hogy te, akinek a neve egybeforrt a soproni középfokú erdészképzéssel, a „szomszédvárban", Szegeden születtél.

Valóban Szögedében, a híres alföldi városban születtem 1923-ban, édesapám a szegedi Baross Gábor gyakorlógimnázium igazgatója volt évtizedeken keresztül.

Tudomásom szerint édesapád az 1940-es években a szegedi egyetem bölcsészkarának tanárjelöltjei számára a tanítás módszertanát is előadta.

Igen, tehát már kamasz koromban benne éltem az oktatási miliőben.

Beszélgessünk az alföldi évekről és egyáltalán, egész életutadról.

Legelőbb talán származásomról, őseimről, gyermekkoromról, diákéveimről kell, hogy szóljak. Világnézetemet, irányultságomat, munkásságomat, egész életemet az határozza meg.

A szegedi Dugonics András temetőben nyugszanak apai nagyszüleim, továbbá édesapám és édesanyám. Nagyszüleim síremlékére édesapám a következő verset vésette:

„Édesanyám bűbájos bölcseje zólyomi fenyves,
Hol meg apánk született, bérckoszorús Gömör az.
Hitvesi hűség tiszta derűje ragyogta be lelkük,
Sík Szeged őrködik itt, hamvaik felett."

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Édesapám alapvetőnek tartotta származásunkat sírjainkon megörökíteni.

Apai szépapám az 1700-as évek második felében gyógyszerész volt a dél-csehországi, bajorok lakta Strakonicében. A bajor eredetű család, nem tudni, mikor vándorolt Bajorországból a cseh medencébe. Az ükapám szintén gyógyszerész volt a délebbre fekvő, szintén bajor telepesek által alapított Krumauban. Családi levelezésből tudjuk, hogy közel 10 éven át katonáskodott a Monarchia hadseregében, a Napóleon elleni háborúkban 1802 és 1811 között. Leszerelése után a krumaui, napjainkban is működő patikában lakott a család. Nagyobbik fia, Adolf 1805-ben, Ferdinánd 1822-ben született Krumauban. Mindketten elvégezték az osztrák határ menti, német nyelvű daèièei erdészeti szakiskolát, majd a bécsi egyetemen megszerezték az erdőmérnöki oklevelet. Coburg herceg uradalmának szolgálatába állottak. Adolfot 1840-ben, Ferdinándot 1846-ban áthelyezték a Felvidékre, a murányi uradalmi erdészethez. Ferdinánd dédapám a Zólyom megyei Murányváralján erdőmesterként dolgozott az 1848–49-es szabadságharc idején. Negyvenhat éves korában bekövetkezett igen korai halála után dédanyám az ötéves nagyapámmal, Nándorral és a nyolcéves bátyjával, Adolffal Lőcsére, rokonokhoz költözött. Dédanyám még leány korában részese volt annak a nagy élménynek, amit a német ajkú lakosság átélt az 1849-es Görgey-féle vörössipkások lőcsei bevonulásakor. A felvidéki németek – cipszerek – nagy lelkesedéssel álltak a magyar forradalom mellé. Bizonyára ennek hatására is, a bátor özvegy mindkét fiát a lőcsei magyar nyelvű gimnáziumba íratta. Nagyapám bátyja a lőcsei érettségi után Coburg herceg ösztöndíjával Selmecbányára ment az éppen magyarrá váló Selmecbányai Erdészeti Akadémiára, ahol évfolyamtársa volt a későbbi „szegedi erdők atyja", egyik legnagyobb erdészünk, Kiss Ferenc. Nagyapám az iskolai bizonyítványokban eleinte Ferdinándként szerepelt, majd az érettségi előtt már Nándornak tüntették fel. Adolf az erdőmérnöki oklevél megszerzése után előbb a murányváraljai erdészetnél dolgozott (1885), ahol korábban édesapja erdőmester volt, azonos nevű nagybátyja, Adolf pedig a hercegi uradalom erdőfelügyelője. 1889-ben a Nyitra megyei érsekség uradalmi erdőmesteri székébe került Szkacsányban. Az érseki erdészeti hivatalt a Rákóczi-féle szabadságharcból jól ismert Ocskay brigadéros családi kastélyában helyezték el.

Miklós fiammal 1998 augusztusában jártunk Szkacsányban. A temetőben már nem találtuk meg az 1963-ban még meglévő, vasrácsos kis

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kerítéssel körbevett szép sírját. Az Ocskay kastélyt, amelyben Adolf nagybátyám erdészeti hivatalvezetőként dolgozott, a magyarokkal szemben érzelmek hatására pusztulni hagyták.. Az omló falak, az évtizedek óta tátongó ajtók, ablakok drótháló val vannak körülkerítve, hogy a mellette lévő házban működő általános iskola udvarát elválasszák a magyar időket jelképező szép, barokk kastélytól.

Nagyapai nagybátyám 1910-ben azzal a kéréssel fordult Balás Lajos rozsnyói püspökhöz, hogy nevének magyarítása érdekében az addig németesen írt nevet – Firbaß – a végén sima s-sel és az a betűre rátett vesszővel írhassa. Abban az időben a névhasználatok nyilvántartását az egyházak vezették. Balás Lajos – akit Prohászka Ottokárral együtt szenteltek püspökké – engedélyezte a névhasználatot, az engedély a murányváraljai plébániára is megérkezett. Tehát 1910 óta vagyunk Firbások. Dédapám igen korai halála után nagyapám csak különféle korrepetálásokkal tudta fenntartani magát. Így szerzett diplomát Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetem természetrajz-, földrajztanári szakán (1888). A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium Szegedre helyezte, ahol rövid idő alatt az iparostanonc-iskola igazgatója lett. Tantestületében tanított Móra Ferenc.

Édesapám már Szegeden született, a piaristáknál megszerzett érettségije után a Pázmány Péter Tudományegyetem földrajz–történelem szakán tanárnak készült. Időközben kitört az első világháború, behívták katonának. A 36 hónapos frontszolgálatból 22 hónapot hadnagyként az orosz fronton töltött – ahol meg is sebesült –, majd 14 hónapig főhadnagyként az olasz fronton teljesített szolgálatot. A középiskolai tanári oklevél megszerzése után (1920) Szegedre került a Baross gimnáziumba, ahol 10 évi tanári működés után igazgató lett. Feleségül vette Szabó Erzsébetet, aki egy ősi, kisnemesi magyar földbirtokos család sarja volt. Így történt a bajor származású család magyarrá válása. Édesapám bölcsészdoktori értekezését a Rákóczi-féle szabadságharcról készítette. Nem is sejthette, hogy dolgozata milyen értékes lesz. A második világháborúban ugyanis az Országos Főlevéltár egy része a tűz martaléka lett. Éppen a XVII. és a XVIII. századok okmányainak egy része semmisült meg. Édesapám doktorátusában szó szerint megtalálható jó néhány megsemmisült okirat teljes szövege. Doktorálásának napján születtem.

Édesapám felterjesztésére a súlyozottan természettudományokat, műszaki ismereteket tanító iskola névadója, a nagyhírű Baross Gábor, vasminiszter lett. Ugyancsak ő alapította az iskola cserkészcsapatát,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

amelynek nevét Petneházy Dávid adta, az 1686-os budai várostromban bátorságával kitűnő, később kuruc ezredes.

A Baross gimnázium a Szegedi Tudományegyetem gyakorlóiskolájaként működött. A bölcsészhallgatók, mint tanárjelöltek, tanítási gyakorlataikat a Barossban végezték. Így közelről figyelhettem a tanárjelöltek munkáját. Édesapám nekik adta elő a tanítási módszertant. A sors érdekes ismétlődése, hogy egy emberöltővel később ugyanezt a munkát végeztem 1970 és 1992 között Gödöllőn, majd 1992 óta végzem a mai napig Sopronban, a Nyugat-Magyarországi Egyetem Tanárképző Intézetében.

Az országos hírű Baross gimnáziumban a tanári kar igen magas színvonalon oktatott, tanított és főleg nevelt. Világnézetemet, keresztény magyarságomat, a természet szeretetét ott tanultam. A hivatásom megválasztására édesapámon kívül három tanár működése hatott. Dr. Takáts Endre, katolikus hittantanár rendkívül nagy tudású, következetes, magával ragadó, erős egyéniség volt. Csak egy villanás az életéből a jellemzésére: 1945-ben, az orosz megszálláskor Baja város polgármestere volt. Az orosz katonai városparancsnok – saját felelősségének áthárítására – a besúgók, talpnyalók, hazaárulók által összeállított kommunistaellenesek nevét tartalmazó, mintegy 27 fős névsort a polgármester elé dobva követelte, hogy kivégzésük elrendelését írja alá. Takáts Endre a névsor elejére felírta a saját nevét, majd megkérdezte, hogy így is aláírja-e. Az orosz ezredes ordítva tépte szét a papírlapot és dobta a földre. Így mentett meg a meggyilkolástól Takáts tanár úr becsületes embereket, akiknek egyetlen bűnük az volt, hogy jó keresztények és magyarok voltak.

Dr. Vajtai István tanár úr magyar nyelvet és irodalmat tanított, később főiskolai tanár lett Szegeden. Az ő hatására 1959–60-ban – a kommunista elnyomás burkolt ellensúlyozására – betanítottam a tanulóknak Katona József drámáját, a Bánk bánt, és azt hét alkalommal telt házak előtt el is játszottuk a soproni színházban. A természet iránti rajongásomat legnagyobb részben Czógler Kálmán biológiatanáromnak köszönhetem. Hatalmas tudásával, igaz emberségével irányított a természet megalkuvás nélküli szeretetére. Édesapám szelíd nyomására a nyolcosztályos gimnáziumban – a németen és a francián kívül – négy éven át latint is kellett felvállalt tantárgyként tanulnom. Duzzogva bár, de kívánságára latinból is érettségiztem. Ez későbbi levéltári kutatásaimban nagy segítségemre volt. Mivel jól tanultam és jelesen érettségiztem, azonnal felvettek a soproni erdőmérnöki karra. Abban az időben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

(1941) a soproni erdőmérnökképzés a Budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó és Erdőmérnöki Kara keretében történt.

Már középiskolás koromban kiütközött belőlem a közlési, magyarázási vágy. Az önképzőkörnek, a sportkörnek az elnöke voltam, a cserkészcsapatban csapattiszt. Sokat szerepeltem, sok előadást szerveztem, sokféle szerepet játszottam el, énekeltem, énekeket tanítottam be, szavalókórusokban karvezető voltam, próbákat vezettem, rendeztem, mindenféle műsort konferáltam. A fő mókázók közé tartoztam. Sopronba kerülvén, ott is felfedezték ilyen irányú hajlamaimat. Mindjárt az elején díszbalekká választottak az évfolyamtársaim, s mint olyan, kiélhettem adottságaimat.

Azt szokták mondani, hogy ez az az embertípus, aki a sötétben is világít.

Bekerültem a soproni Szent Imre kollégiumba. Az egyetemisták színházi szerepléseinek, előadásainak, a kabaréknak konferansziéja lettem. A soproni újságokban többször is tudósítottak szerepléseimről.

Nem bántad meg?

Egyáltalán nem bántam meg. Igen sok emberrel ismerkedtem meg szerepléseim alkalmával. A legegyszerűbb falusi embertől a fővárosi színészekig, énekesekig tudtam kapcsolatokat létesíteni. 1944. március 5-én a várpalotai bányászok rendezték meg a VIII. Országos Honvédestet Várpalotán, amelyet a rádió is közvetített. A Honvédest konferálására engem kértek fel. A műsorban fellépett az operaház akkor vezető tenorja, Szabó Miklós, az ugyancsak operaházi tag, Kálmán Etelka prímabalerina, továbbá Lőte Attila színművész és mások. Sopronban az egyetemisták többször is szerepeltek a hadikórházban ápolt sebesültek előtt. Az akkori lánygimnázium épületében helyezték el a hadikórházat, tornatermében rendezték be az ideiglenes színpadot. Arra vagyok a legbüszkébb, hogy a súlyos sebesültek arcára tudtunk egy kis mosolyt varázsolni. A legnagyobb élményem és egyben jutalmam az volt, amikor az egyik, lábát vesztett, hordágyon fekvő honvéd a mókázásom hatására kezével verte a hordágy szélét és közben szinte megkönnyezte a nevetést.

Utólag döbbentem rá, hogy a sokféle szereplés, rögtönzés, a közönség előtti megnyilvánulás mind előkészítése volt a tanári munkának.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Eredményes beszédtechnikával, hanghordozással, erősítéssel, halkítással előnyösen lehet segíteni, motiválni a megismerés és a megértés útján haladó tanulókat. A konferálásnak mindig egyértelműnek, azonnal érthetőnek, tömörnek kell lennie.

Sajnos, közbejött a háború.

Mielőtt ilyen nagy léptekkel haladnánk előre az időben, egy kicsit beszélj a szőke Tiszáról, Szegedről, ahol gyerekeskedtél, ahol felnőttél. A Tisza annak idején még az igazi lehetett a maga sajátos halászéletével. Erre hogyan emlékezel vissza?

A Maros torkolata után a Tisza Szegednél egy nagy kanyart ír le, azután lerakja hordalékát. Ott keletkezett az úgynevezett Boszorkánysziget Az 1700-as években ott még boszorkányt égettek, onnan az elnevezés. Édesapám igen szerette a természetet, nagy gyalogsétákat tettünk vele és az öcsémmel hármasban. Földrajztanár lévén, igyekezett mindenhová elvinni bennünket, mindent felfedeztetni velünk. Állandóan magyarázott, útbaigazítást adott. Hatalmas lexikális tudás birtokában volt. A Tisza akkoriban csodálatosan tiszta vizű folyó volt. Sokszor jártunk a Maros-toroknál, annak is kristálytiszta volt a vize. A meder alján jól lehetett látni a kavicsokat, meg a homokot. Kiemelkedő jelenség volt a tiszavirágzás, amikor a kérészek milliószámra rajzottak, repültek a folyó felett. Sajnos, ez a jelenség manapság már egyáltalán nem észlelhető. Talán a Tisza néhány rejtett kanyarulatában még fellelhető, de Szegednél már évtizedek óta nem látható.

Czógler Kálmán biológiatanárommal gyakran kirándultunk. Sok csigát, hüllőt, rovart, növényeket gyűjtetett velem. A lepréselt növényekből herbáriumot készítettem. Vezetésével nemcsak Szeged közvetlen környékét, hanem a vonzáskörbe tartozó tájakat is bejártuk, Szatymaztól Sándorfalván át Algyőig. Ásotthalmát külön is említem, mert erősen kötődöm az ottani erdésziskolához és Kiss Ferenc, a „szegedi erdők atyja" emlékéhez. Az iskola parkjában számtalanszor jártam. Édesapámnak jó barátja volt Takács Ferenc erdőmérnök, aki meghatározó egyénisége volt az erdészeti szakoktatásnak. Az ő preparátumokkal, kitömött madarakkal telített szobája, de különösen személyes hatása elámított. Azt hiszem, gyermekkorom legmaradandóbb élményei kötődnek hozzá és a szobájához, ahonnan gyermekálmaimban kitömött állatok léptek elém.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nem kisebb hatással volt rám a hajlott hátú, hófehér hajú, alacsony, vékony kis ember, Kiss Ferenc, legnagyobb erdészeink egyike. A családnak jó ismerőse lévén, többször meglátogattuk ásotthalmi nádtetős tanyáján. Később, amikor az egyetemi feladatokat, végül a szakdolgozatomat kellett összeállítani, megjelentem Feri bácsi segítségéért.

Ő voltaképpen hol lakott?

Szegeden a Feketesas utcában volt az állandó lakása, de az ásotthalmi tanyája volt az igazi élettere. Számos élményem fűződik hozzá. Egyet hadd mondjak el, a fiatalok számára nagyon tanulságos, mint ahogyan erdész elhivatottságomat is az alapozta meg. Feri bácsi a vele beszélgetőket „édes öcsém"-nek nevezte. Egy alkalommal ősszel mentem ki hozzá, hogy szigorlati feladatomhoz kérjek tőle segítséget. Fakerítéssel körülvett ásotthalmi tanyája nyitott kis kertkapujában várt, miután a Szegedről induló kisvasúttal megérkeztem. „Édes öcsém, mutatok neked valami érdekeset." Bementünk a tanya kertjébe, ahol két piramis tölgy állott, nem messzire egymástól. Akkor mondta el, hogy „édes öcsém, 56 évvel ezelőtt magam raktam be két csemetét ide, hogy megfigyelhessem, hogyan nőnek a homokon." Jellegzetes piramis alakú, jó 15 méter magas fák voltak. Akkor vettem észre, hogy a két fa alatt két-két, már rongyosodó pokróc van kiterítve. „édes öcsém, azt figyeltem – mutatott a pokrócokra –, hogy mikor pottyant le az első makk. Azóta írom, hogy hány esik le naponta. Ezt még el tudom végezni. Az adatokat egyszer ti felhasználhatjátok." Meghatottan néztem, hogyan ereszkedik négykézlábra és – gyengülő szemei miatt szinte tapogatózva – hogyan szedegeti össze a szétgurult makkokat. Azután megmutatta azt a kis füzetet, amelybe feljegyezte a naponta lehullott makkok számát. A majd' 90 éves, törékeny ember munkaszeretete, hivatásszeretete egy életre meghatározta irányultságomat.

Azt mondják, nagyon kényes volt a pontosságra.

A pontosságot környezetétől is megkövetelte. A „szakma mindenekelőtt" felfogásával kapcsolatban az erdészek nevetve mesélték, hogy az öreg, amikor kicsit kint csatangolt az erdőben és meglátott egy kevésbé ismert lágyszárút vagy csemetét, vagy hajtást, amit a helyszínen nem tudott pontosan meghatározni, összemarkolva, úgy sáros csizmában, csatakosan mindenestől berontott a legközelebbi erdészház tiszta-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szobájába, letette az anyagot a szép, tiszta, hímzett terítőre. Az asszonyok panaszkodtak, hogy az öreg nem törődik semmivel, amikor a hímzett terítőre kipakol. Ott nyomban meg akarta határozni a begyűjtött növényt. Persze, aztán jó ideig tartott, amíg a sáros növény- és csizmanyomokat az asszonyok eltüntették. A hófehér hajú öreg iránti tisztelet és szeretet azonban mindig legyőzte a bosszúságokat, mert a szépen felújított erdészházakat Kiss Ferencnek köszönhették.

Egy más alkalommal elvitt a „híres" szürkenyárfához, amelyről először határozták meg a fajt. Mesélte, hogy kérésére meglátogatta őt Jávorka Sándor akadémikus, akinek a segítségét kérte az új faj elismertetéséhez. Kettőjük beadványa alapján ismerték el külön fajnak a szürkenyárt. Megcsodáltam a nagyon impozáns, hatalmas fát.

Már akkor is Ásotthalom volt vagy Átokháza?

Tudomásom szerint csak később lett a kis erdésztelep Királyhalom, majd ismét Ásotthalom. Itt épült fel az első erdész szakiskola Magyarországon 1883-ban. A törökdúlás okozta alföldi erdőpusztítások helyén mozgásnak indult a homok. Ezeknek a homokterületeknek a beerdősítését hadügyi szempontok is megkövetelték. A törökkel kötött 1699 évi karlováci békeszerződés ellenére a török portyák be-becsaptak az országba. A delibláti homok mozgását meg kellett kötni, továbbá a határ menti területek erdővel való megvédése is cél volt. Az elgondolás megvalósítása igen nehezen, vontatottan ment. A Rákóczi-féle szabadságharc, továbbá az 1848-49-es szabadságharc és a folytatása, a Habsburg irányítás kora nem tett jót a vidéknek. Szinte minden erdőt letaroltak, a fákat kipusztították. Az erdészek keményen harcoltak a mozgó homok ellen. Munkájukat nagyban segítette Vedres István, Szeged város főmérnöke, aki Szeged Széchenyije volt.

A mozgó homok terjedését korlátozó erdőtelepítések alapanyagának megtermelését és felhasználását elősegítő erdésziskola felállítását már régen kívánták a szakemberek. Az iskola megszületését elősegítette az 1867-es kiegyezés. Az iskola felépült, s azt 1883-ban Ferenc József meglátogatta. A szóhagyomány szerint a kubikusok a királyi trón elhelyezésére egy kisebb halmot talicskáztak össze. Valószínűleg innen ered a Királyhalom elnevezés. Később a „király" szó a kommunistáknak nem felelt meg, lett belőle ismét Ásotthalom. A szintén közbeszédben forgó Átokháza elnevezésnek az lehetett a létjogosultsága, hogy az igen gyenge minőségű homokot csak „átok"-nak nevezte a köznép.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Szegeden végeztem a középiskolát, sokat jártunk Ásotthalmára. Iskolánk névadója Kiss Ferenc. Azt mondják, hogy az ország egyik legbecsületesebb, legnyíltabb, legmagyarabb emberei élnek ezen a környéken. Te hogy tapasztaltad?

Édesapám földrajz–történelem szakos lévén, sokfelé vitt bennünket az öcsémmel. Én is azt tapasztaltam, hogy a szegedi vidék emberei mindig rendkívül közvetlenek, nyíltak, közlékenyek és őszinték voltak. Édesapám igen könnyen tudott kapcsolatot teremteni egyszerű emberekkel. Bármerre mentünk, mindenütt akadt beszélgetőtárs, akinek a nyelvén tudott szólni. Parasztokkal, cselédekkel, kétkezi munkásokkal, napszámosokkal való beszélgetésekkor többször is fültanúja voltam rendkívül érdekes és tanulságos mondatoknak. Tömörkényi pillanatokat éltünk át sokszor, amikor egy-egy egyszerű ember megnyilatkozott. Egy alkalommal egy beszélgetésben szerepelt valami elutasítás. Amikor édesapám megkérdezte, hogy azt miért utasították el, ez volt a válasz: „Nem, me' nem, oszt azé' nem!" Egy másik esetben a szóban forgó valaki nagy csirkefogóságot követett el. Erre azt mondta az egyszerű parasztember: „Héjjába' kibe millön a vér!" A nagy igazmondásokat, jóízű beszélgetéseket Tömörkény István örökítette meg nagyszerűen.

Gyerek voltam, amikor a Tiszán még tutajoztak. Tutajok jöttek a Maroson, nagy tutajok a Tiszán. A Felsővárosban volt egy kisebb fafeldolgozó fűrészüzem a Tisza partján. Emlékszem, hogyan bontották szét hihetetlen gyorsasággal az összekötözött szálfákat egy számomra addig ismeretlen szerszámmal, a capinnal. Néztem, hogyan rendezik a vízben a szálfákat vagy a rönköket, hogy azután láncos továbbítóval húzzák fel a parton, be az üzembe. Ha a felvonó nem működött, s ez elég sokszor előfordult, mindig készen álltak a parton a lovak, ökrök, sőt, néha bivalyok is, hogy feljuttassák a faanyagot az üzemig. Az Erdélyből érkező tutajok gyerekkoromban mindig izgalommal töltöttek el. Egy-két apai megjegyzés is nyomott a latban: „Lehet fiam, hogyha erdész leszel, tőled is jöhet ide Szegedre faanyag."

Mikor kerültél Sopronba?

Az érettségi után, 1941-ben.

Azok már elég kemény idők voltak. Nyilvánvaló volt, hogy Sopronba mész tanulni?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Igen elég egyértelmű volt. Nagy várakozással tekintettem a városra. Alföldi gyerek lévén, hegyet, igazi erdőt csak képekről, mesékből ismertem, no meg édesapám beszámolóiból. Édesanyám mesélte, hogy amikor hatéves koromban felvittek Pestre, és leszálltunk a villamosról az Erzsébet híd utáni budai megállóban, odarohantam a Gellért-hegy függőleges sziklafalához és megtapogatva kiáltoztam: „Ez hegy?"

Édesapám gondoskodott róla, hogy előzőleg tisztában legyek Sopronnal, a várossal, történelmével, a trianoni népszavazással, a „Magyarország leghűségesebb városa" törvényben biztosított elnevezéssel. Mondom, nagy várakozással érkeztem és nem is csalódtam. A szétterülő, lapos Szeged után lenyűgözött a város fekvése, amelyet már a város előtti nagy vasúti kanyarban megcsodáltam. A hegykoszorú, a Károly-magaslat már az első pillanatokban megragadott.

Valószínűleg édesapám jelenléte miatt, engem nem vettek nyomban kezelésbe a firmák. Láttam azonban, hogy mi történik más balekokkal. A Szent Imre kollégiumban aztán megismerhettem a baleksorsot. Mindez azonban nem rontotta le a városról és később az egyetemről alkotott benyomásaimat. A selmeci szellem megkérdőjelezhetetlen tisztelete elsöpört minden negatívumot.

Eléggé ismertem az országot, mert édesapám a gimnázium cserkészcsapatának a parancsnoka is volt. A nyári táborozások színhelyeit nagy gonddal válogatta ki. Így mentünk a Bükkbe, a Börzsönybe, a Bakonyba, majd a visszatért Erdélybe, Nagybányára, Rahóra, Kolozsvárra, a Székelyföldre. Érdekes, hogy éppen Sopron maradt ki a nagy országjárásból. Az utazásokból származó élmények örökre belém vésődtek. Így később a családom kirándulásainak, nyaralásainak megszervezésekor mintául szolgáltak, éppen úgy, mint az iskolai tanulmányi kirándulások, tanulmányutak, nyári üzemi gyakorlatok megszervezésében és levezetésében. Számos tanítványom iránymutató emlékként emlegeti a tanulmányutakat, tanulmányi gyakorlatokat, amelyeket szerveztem és vezettem.

Most kérdezem, mert biztosan el fogom felejteni: bejártad az egész országot, szinte minden zugát. Melyik része tetszett a legjobban?

Azonnal mondhatom, hogy a Bükk hegység. Az ország tájait nagyon sokféle szempont szerint lehet rangsorolni. Az összbenyomás nem nagyon mérlegel, igen összetett kérdésről van szó. A két fiammal végiggyalogoltuk az 1000 kilométeres Kék Túrát 1969-ben. A középhegysé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

geken keresztül Sümegtől a Nagy Milicig, a Zempléni-hegység csúcsáig. Mindhárman első helyre tettük a Bükk hegységet. Magyarország egy tagban lévő erdőtömbje a Bükkben található. A Tarkő azon kevés hazai kilátók közé tartozik, ahonnan szinte csak erdő látható. Máshol ilyen nincs, mert szinte mindenhol befutnak a látómezőbe mezőgazdasági területek, nadrágszíjparcellák vagy lakóépületek. A Bükk hegység legszebb része a 900 méter magasságban húzódó fennsík a szakadékaival, sziklaalakzataival, barlangjaival, a hegység lábánál az óriás forrásaival, bő patakjaival. Szinte magashegységi érzést kelt erdőségeivel. Igen örültem annak idején, amikor végre megszületett a Bükki Nemzeti Park, mert geológiailag, biológiailag, növényeivel, állatvilágával valóban egyedülálló része hazánknak. Amikor a Kék Túra keretében két fiammal áthaladtunk a Tarkőn, megszakítva gyaloglásunkat, egy teljes napot töltöttünk a csúcson. Felvertük a sátrunkat, s élveztük előbb a napnyugtát, majd a napfelkeltét. Éjszaka sátrunk körül szarvastehén legelészett a borjával, ott turkált a közelben egy kisebb vaddisznókonda, amelyik – megijedve a sátorból való kijövetelünktől – nagy horkantások közepette vagy 30 méterre elfutott, majd újra megállt. Eközben a disznók megzavartak egy csellengő őzbakot, erős riasztásra és persze futásra késztetve őkelmét. A mintegy 2–3 perc alatt lejátszódó esemény felejthetetlen, örök élménye marad a fiaimnak és jómagamnak.

Szívemből beszélsz, mert én is így vagyok ezzel. Megfordított szűrőfazék a hegység, fönt a csúcsok övezte fennsík, és alul, körbe-körbe a nagy karsztforrások. De térjünk vissza Sopronhoz.

Igen nagy igyekezettel kezdtem el Sopronban tanulni, megfogadva édesapám intelmeit. Európai hírű professzorok voltak itt akkor. Walek, Bolemann, Stasney, azután az erdészek: Fekete Zoli bácsi, Roth Gyula, Sébor János, Fehér Dániel, Vági István, Modrovich, Lesenyi, Vendl Miklós, meg Kelle Artúr. Ezeknek a profoknak napjainkig igen nagy a hírük. Büszke vagyok arra, hogy a tanítványuk lehettem. Nagy élmény volt egy Stasney- vagy egy Sébor-óra, de említhetem Fekete Zoltánét is. És egyedülálló volt egy-egy Fehér Dániel előadás. Nem nagyon tartott 20–25 percnél tovább, de elámító volt. Szívesen emlékszem vissza az egyetemi évekre, amelyek eleinte tele voltak mókázással, igazi diákcsínyekkel.

Tagadhatatlan, hogy akkor a diákévekhez szorosan hozzátartozott a sörivászat. A szakestélyek általában nagy ivászatokkal végződtek. Ezeket

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

azonban nem lehet összehasonlítani a napjainkban divatozó tömény italok korlátlan és gátlástalan vedelésével. Jómagam édesapám példájára és intelmére sosem ittam, ma sem iszom és nem dohányzom. Áldom is érte, mert bizonyosan legkevesebb 10 évvel hosszabbította meg az életemet ezzel. Balek koromban az évfolyam díszbaleknak választott. Keresztelésemkor bejelentettem, hogy nem iszom. Fekete cipőpasztával ujjnyi vastagon bekenve az asztal tetején kellett volna a bemutatkozás keretében egy félliteres korsó sört egyvégtében kiinni. Szigorló mérnökként Madas András volt a szakestély elnöke. Elrendelte, hogy hozzanak két deci meleg, sós vizet, azt kellett az asztal tetején meginnom. Azt már persze, nem lehetett visszautasítani. Nagy ováció közepette legyűrtem, a sós víz jó erősen meghajtott, szerencsére csak bizonyos idő elteltével.

Később sem volt következménye az ivás megtagadásának?

Nem, mert a társaim rájöttek, hogy az ivászatok alkalmával jól jöhet, ha van a társaságban valaki, aki józanul el tud végül számolni a pincérekkel. Egy szerencsés „szimbiózis" alakult ki köztem és a társaim közt, kölcsönös előnyökkel.

Azért az elég fura, hogy – szélsőségesen fogalmazva – az első dolog, amit meg kell tanulnia a baleknak: inni. Ezen a téren elég bigott a hagyomány, mert a visszautasítás már-már kiközösítéssel járt.

Fennállott annak a lehetősége, de mint említettem, a kölcsönös előnyök alapján nekem elnézték a különcségemet.

Abban az időben a hallgatók között volt a híres Dzseki bácsi, aki jó néhány év kihagyással „járta" az egyetemet, de szinte minden vizsgáját jelesre tette le. Módos soproni családba nősült, így megengedhette magának az évtizedes egyetemre járást. Jellegzetes alakja volt a selmeci hagyományoknak hódoló diákságnak.

Egy alkalommal a Perkovátz vendéglőben, a záróra közeledtével, a pincérek felkértek bennünket a távozásra. Ez azonban nem ment könnyen. A vendéglő külső homlokzatán, a cégtáblán a következő felirat díszelgett: „Perkovátz tanszék a legjobb tanszék, mert söreiből és boraiból mindig jelesre kollokválhat." A firmák a balekokat legtöbbször odahozták. Nos, a társaság nehezen cihelődött, a részegeket egyenként felállítottuk és egy kevésbé elázottra bíztuk. Kint mínusz 10 fok lehe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tett, csendesen hullott a hó. Józan lévén, elöl mentem két részeget is támogatva. A menet végén sétált Dzseki bácsi, aki sosem rúgott be. Ennek az volt az egyszerű oka, hogy ivászat előtt mindig rendelt egy üveg ruszlit, hagymás halat. A halakat egyenként engedte le a torkán. Közben – hiába figyeltük – a gigája meg se rezdült. Dzseki bácsi mellett menetelt Sámuel Gyurka, balek. Az egyik, általam támogatott részeg megszólalt, hogy álljunk meg, mert a gyomra rendetlenkedik. Megálltunk. Mivel én voltam legelöl, az egész menet megállt. 90 fokkal kifordítottam, hogy ne kapjak a permetből. Miután elvégezte a dolgát, mentünk tovább. Kis idő múlva a másik pártfogoltam, a kohász Pál Imre, aki egyébként akkoriban a szobatársam volt a Szent Imrében, jelezte, hogy szükségét kell végeznie. Ismét megálltunk, ismét kifordítottam őkelmét. Imre keresgélni kezdett. Hosszas matatás után közölte, hogy nem találja. Bíztattam, hogy igyekezzék. Egy idő után a leghátul álló Dzseki bácsi megkérdezte, hogy miért állunk. Miután megmondtam, mérges lett. Méltatlankodott, hogy ilyen hidegben nem fogunk egy balfék balek miatt álldogálni. Sámuelt küldte előre segíteni. Egy idő után Sámuel közölte, hogy ő sem találja. Erre Dzseki bácsi felmordult: „add a kezébe a sajátodat!" A szintén alaposan beszívott Sámuel készségesen engedelmeskedett. Rövidesen nagy sistergés hallatszott, mire Imre megszólalt: „hát, ha nem fognám, azt hinném, hogy a nadrágomba engedem." Ilyen jelenetekre persze visszaemlékezik az ember. A 30 éves találkozónkon Imre mosolyogva emlékezett a történtekre, Gyurka azonban felháborodva tiltakozott, hogy ő ilyet nem csinált. Jót nevettünk rajta.

A háború azonban egyre jobban belezongorázott az életünkbe. Nemsokára jöttek a bombázások, a front szomorú hírei.

A bombázások mennyire befolyásolták az életet?

Sajnos alapvetően. A német megszállásig, és különösen a Szálasi-féle hatalomátvételig az angol–amerikai bombázások elkerülték Magyarországot Az 1943-as év folyamán az angolszász légierő folyamatosan bombázta az ausztriai háborús célpontokat, Bécset, Bécsújhelyt. A repülőknek jó tájékozódási terület volt a Fertő tó. A berepülések útvonala szinte mindig ugyanaz volt. Magyarországra Zala térségében hatoltak be, majd egyenesen a Fertő tó felé repültek, és szinte Sopron felett fordultak rá 90 fokban az ausztriai célpontokra. Hónapokon keresztül hallottuk az érke-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ző repülőrajokat, majd láttuk a manőverezést, végül hallottuk a hatalmas morajlásokat, a szinte naponta megismétlődő bombázások hangját. A Sopron feletti átrepülések mindennaposak voltak. Kiálltunk az utcára és nézegettük a szoros kötelékben haladó gépeket, amelyek a napsütésben szinte csillogtak. Több heves légi csatát is láthattunk a Fertő felett, jó néhány füstölve lezuhanó német és angol vadászgépet.

1944. december 6-án ért bennünket az első bombatámadás. Több, mint 300 halottja volt akkor a bombázásnak. Minket, egyetemistákat arra kényszerítettek a németek, hogy Balf és Kópháza térségében ássuk a védelmi rendszert, a tankcsapdákat. Nehéz munka volt, mert a föld fagyott volt. December 6-án a balfi erdő előtti részen dolgoztunk a német katonák felügyelete alatt. Néhány méterrel mellettem Sébor János professzor úr csákányozott. Szerszámot ragadott ő is, hogy ezzel is kifejezze tiltakozását az önkény ellen, egyúttal magatartásával nyilvánvalóvá tette, hogy az elnyomásban egy velünk, hallgatókkal. Itt szeretném megjegyezni, hogy az európai hírű professzori kar azokban a rendkívüli időkben is saját méltóságának megfelelően, nagyszerűen helytállott. Ott voltak állandóan az egyetemisták között. Ha kellett, csendesítettek bennünket, ha kellett, éppen bátorítottak, ha kellett, ott voltak a munkában és a legkülönfélébb helyzetekben segítettek. Európai szintű tudományos munkájuk, nagyszerű előadásaik mellett mint emberek is kiválóak, példamutatóak voltak. Mélységes tisztelettel emlegeti őket minden volt soproni egyetemista.

A délelőtt közepe táján jött a légiriadó. A németek követelték, hogy folytassuk a munkát. Vontatottan, de dolgoztunk, amikor a repülőgépbúgás egyre erősödött és a Károly-magaslat felett előbukkantak a bombázó kötelékek. Háromszor hármas kötelékben összesen 54 bombázó repült a város fölé. Tiszta, napos idő volt. A félelmetesen dübörgő gépek fehéren csillogtak a napsütésben. Szorosan tartott rendben ráfordultak a városra, és aztán a bombák sivító hangját hallottuk, majd a rettenetes dörrenéseket. Láthattuk a becsapódáskor keletkezett hatalmas füstoszlopokat. Tehetetlenül néztük az iszonyatos pusztítást. A harmadik kilences kötelék valamivel tovább repült a Fertő felé, szinte fölénk ért. Rohanva kerestünk menedéket a német katonákkal együtt. Mélyedésekbe vetettük magunkat és lélegzet-visszafojtva vártuk a következményeket. Ez a kilences kötelék is ráfordult a városra.

Édesanyám, édesapám és az öcsém az orosz front elől Sopronba jöttek, és akkor a Szent Imre kollégium picéjében tartózkodtak. Csak azt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

figyeltem, hogy a város melyik részén vágódnak fel a füstoszlopok. A harmadik hullám gépei az állomást és a délebbre fekvő hadapródiskola területét bombázták. Szörnyű volt végigélnem a bombázást. Vajon mi történt a szeretteimmel? Életben vannak-e mind, vagy nem találom valamelyiküket? Amikor az utolsó kötelék is eltávozott a Károly-magaslat felett és felhangzott a riadó végét jelző sziréna, nem törődve a német katonák hadonászásaival, eldobálva a szerszámokat, elindultunk a város felé. A romok, a törmelékek, a lángok között nem lehetett a városon átvágni. Ezért elindultam a harkai mezőnek, hogy kerülővel érjem el a Lövéreket. Megfagyott buckákon, jeges szakaszokon, gazos, bokros területeken keresztül rohantam. Szinte az utolsó erőtartalékaimat felhasználva jutottam el a Pócsi dombig, ahonnan már ráláthattam a Lövérekre. A szél egy-egy pillanatra el-elfújta a gomolygó füstöt, és végre megpillanthattam a kollégium téglavörös tetejét. Állt a ház és ez a megmenekülést jelenthette. Rohantam az épület felé. A hadapródiskola romokban hevert, füst, pernye, hamu, fel-felvillanó lángnyelvek mindenfelé. A kollégium épületének közvetlen közelébe is estek bombák. Szerencsére a kerti puha földbe, amely felfogta a repeszek jó részét. A bombatölcsérek 6–8 méteres átmérője azonban magától beszélt.

Le sem tudom írni, hogyan öleltem magamhoz édesanyámat és a többieket. Semmi bajuk nem esett. Felkészültek persze a legrosszabbra. Édesanyámat leültették egy székre, édesapám és az öcsém két oldalról hozzátérdeltek és fejüket az ölébe hajtották. Ha pusztulni kell, hát mindnyájan egyszerre.

December 18-án újra bombáztak. Az öcsémmel nem tudtuk elviselni a pince bezártságát, rohantunk a Károly-magaslat felé, az erdő felé. A kilátótorony aljába érkeztünk, amikor hullani kezdtek a bombák, a hegyoldalra is tévedt néhány nagy bomba. Visszafelé jövet fedeztük fel, hogy a felkapaszkodásunk útvonalára is esett két bomba. Egy ideig szemléltük a hatalmas tölcséreket: ezek a mi vesztünket is okozhatták volna, ha ott megállunk és ott maradunk.

Február 21-én vizsgáztam Fekete Zoltán professzor úrnál erdőértékszámítástanból. Én voltam az első vizsgázó. Amikor a légiriadót jelző szirénák megszólaltak, Fekete professzor úr jelezte, hogy menjünk le a légópicébe. Elhelyezkedtünk egy vastag tölgyfaasztal mellett. Zoli bácsi megkérdezte, hogy nem zavar-e a légiriadó. Kínomban persze kinyögtem, hogy nem. Feltette az első kérdést. Nemsokára meghallottuk a repülők morajlását. A professzor urat látszólag ez nem zavarta. A

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kérdésekre adott válaszaim nem voltak a legpontosabbak. Szerencsémre tudatlanságomat Fekete professzor úr a rendkívüli helyzetnek tudta be. Amikor aztán a harmadik hullám érkezett és a pincefal rezgéséből érzékelni lehetett, hogy a bombák egyre közelebb esnek, Zoli bácsi megszólalt: „kolléga úr, azt javaslom, hogy egy időre függesszük fel a vizsgát." Azzal leguggolt az asztal mellé, mire én is nyomban lebújtam az asztal másik oldalán. – A mai napig élesen lebeg előttem az egész valószínűtlen jelenet. – A légiriadó feloldása után a professzor visszaült a székébe, megigazította a szemüvegét és feltette a következő kérdést, amire szerencsére tudtam a választ. A professzor úr meg is jegyezte, egészen apró, rá nagyon jellemző mosoly kíséretében: „No, megy ez kérem, kolléga úr, bombázás alatt is."

Aznap „csak" 15 halottja volt a bombázásnak.

Hatalmas támadás érte Sopront 1945. március 4-én. 240-en haltak meg azon a napon. A Lövér Szálló pincéjében éltem át a támadást, ahová egy lánnyal és az édesanyjával kerültem. A Jóisten különös kegyelméből életben maradhattam. Az egyik bombázási hullám szünetében egy véres, szakadt irhabundás férfi sietett le a légópincébe és szinte letérdelve könyörgött, hogy segítsünk az édesanyja kiásásában, a romok alá került. Nyomban felálltam, hogy megyek segíteni, azonban a lány és az édesanyja belém csimpaszkodott és mindketten hisztérikusan kiáltozva próbáltak visszatartani. Közben az óvóhelyen tartózkodó három német katona megindult a kijárat felé. Mind hárman elhaladtak mellettem, mire le tudtam fejteni magamról a két nőt. Ez a kis késés jelentette az életemet! Az elöl haladó német katona éppen kilépett a pinceajtón, a második a küszöbhöz érkezett, a harmadik a felfelé vezető lépcső közepe táján tartózkodott, alatta két lépcsőfokkal meg én, amikor jött a következő hullám. A bomba a pinceajtótól mintegy 20 méterre csapódott be. A kint lévő katona azonnal meghalt, a másodiknak a bal karját egy repesz majdnem teljesen letépte, sugárban ömlött belőle a vér, a harmadik a mellébe és a hasába kapott szilánkokat és a légnyomás rám dobta. Ez volt a szerencsém, mert ugyan a lépcső aljára zuhantunk, de néhány nagyobb zúzódással, kék, zöld folttal megúsztam. A jelen lévő ápolónők azonnal kezelésbe vették a két súlyos sebesültet. Pillanatokon belül hordágyakon, futva vitték őket az emeleten lévő műtőbe. Nem tudom, mi lett velük. A sok szomorú és fájdalmas élményből talán ennyi elég is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hogyan emlékezel vissza a német megszállásra?

1944. március 19-én az egyetem épülete előtt, az utcán megállt egy német tank és az ágyúját az épületre irányította. Az egyetem autonómiáját – ahogyan az civilizált országokban szokás – tiszteletben tartották. Sébor János professzor volt a dékán. Egy szemüveges német őrnagy az egyetemi főépület előtti nagy, kovácsoltvas kapuhoz kérette a dékánt. Közölte vele, hogy ha az egyetemisták békén maradnak, senkinek nem lesz bántódása. Ellenkező esetben kénytelenek lesznek fegyverrel rendet teremteni. Jó néhányan az udvaron közelről figyeltük az eseményeket. Előttem van a cvikkeres német tiszt komoly arca, ahogyan a beszélgetés végén a sapkájához emelte a kezét és tisztelgett.

Jó összehasonlításra ad alkalmat az oroszok bejövetele. Amikor az első orosz tank az egyetem elé érkezett, nem kérdeztek semmit, az autonómiáról azt sem tudták, hogy mi az. Ráfordult a nagy, kovácsoltvas kapura, s azt nagy lendülettel betörve az épület elé állt. A tankból kiugráló géppisztolyos katonák, fejükön fülhallgatóval, ordítoztak – a szlávul tudó egyetemisták fordítása alapján –, hogy adjuk ki a megbúvó németeket, továbbá minden fegyvert és rádiót azonnal hozzunk az épület elé. Akinél utólag találnak ilyesfélét, a helyszínen agyonlövik. Időközben belovagolt az udvarra három lovas katona , akik a nyeregből leugorva kihalásztak a halomból egy flóbert puskát, szétverték a rádiókat, széttörték a puskákat.

Visszatérve a német megszállásra, az egyetemisták hogyan viselkedtek a németekkel szemben? Milyen volt a közhangulat?

Amikor a kapunál lezajlott a dékán és a német tiszt közötti jelenet, az ábrázoló tanszék előadótermében tartottunk egy röpgyűlést. A később neves íróvá lett Vargha Domokos volt a leghevesebb. Állandóan azt kiabálta, hogy adjanak fegyvert, menjünk neki a németeknek. A nagy zajban alig vettük észre, hogy bejött a terembe az alacsony, vékony Modrovich Ferenc erdészprofesszor, dékánhelyettes. A pillanatnyi csöndben erős szavakkal mondta: „Urak, nyugodjanak meg, a fegyveres ellenállás teljesen értelmetlen. A németek minden ellenállót kivégeznek, s azután is az történik, amit akarnak. A magyar népnek szüksége van önökre, az önök fejére, tudására. Ki fogja felépíteni a háború után ezt a romos országot?" Nagy csend lett. A hőbörgőket tovább csillapítottuk. Most már nem te-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hettünk mást. Nyomban elhatároztuk azonban, hogy azzal hozzuk tudomásukra a németeknek az ellenállásunkat, hogy az egyenruhás soproni egyetemisták feltűnően távoznak minden olyan nyilvános helyről, színházból, moziból, étteremből, ahová német katona belép. Magam is szembesültem ilyen helyzettel. Egy alkalommal Ildikó leányismerősömmel bementünk a Várkerületen lévő cukrászdába. Rendeltem két indiánert. Erre szinte rámént az egész zsebpénzem. Igen szűkösen kaptam akkor otthonról, ha egyáltalán kaptam. Kihozták az indiánereket és éppen hozzá akartunk kezdeni az elfogyasztásához, amikor belépett két német katona. Mondom az Ildinek, tedd le a kanalat, megyünk ki. Miért? Majd kint elmondom. Az asztalra tettem a pénzt és kimentünk. Az egyik német jó alaposan végigmért bennünket. Egyenruhában voltam, nem tehettem mást, tüntetően kivonultunk.

És ki ette meg az indiánereket?

Hát, azt nem tudom, mi már akkor kint voltunk.

Emlékezetes volt egy másik esemény is. Az Ifjúsági Kör akkori elnöke Polgári Sámuel, szigorló kohómérnök-hallgató volt. Jött a hír, hogy sorozzák az SS legényeket a soproni poncichterek között. A beszervezett fiatal katonák csapatrendben átvonultak a Széchenyi téren. A Domonkos templom előtti kanyarban, az országzászló előtt, többen kiköptek a sorból a magyar zászló felé. Egy órán belül 300 bányász-, kohász- és erdészhallgató gyűlt össze az egyetemen. Mi a válaszunk? Elhatároztuk, hogy a Kossuth utcai német konzulátus elé vonulunk fegyelmezett, feszes, katonás rendben. Felálltunk négyes sorokban az épület felé fordulva. Az elnök két kísérővel bement az épületbe és a konzultól magyarázatot követelt. A több száz, fegyelmezett, egyenruhás egyetemista nem mindennapi jelenség volt. A németek a ház első emeleti erkélyéről fényképeztek is bennünket szorgalmasan. Másnap a Soproni Hírlapban megjelent néhány sor, a konzul elnézést kért a történtekért. A németek akkor még vigyáztak a külsőségekre. Végeredményben nagyon sikeres volt a fellépésünk.

A németekkel szemben kialakult egyfajta passzív ellenállás. Mi volt a helyzet a „felszabadító" szovjet katonákkal? Őket hogyan tolerálta a lakosság?

Sehogy. Tolerálásról szó sem lehetett. Az atrocitások mindennaposak voltak. Sötétedés után, különösen az első időkben, segítséghívá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sok, kiabálások hallatszottak szinte naponként. De ki mert szembeszállni a felfegyverzett, durva katonákkal? Az is nagyon szomorú, hogy erről évtizedeken keresztül szigorúan tilos volt beszélni.

Igaz, hogy Fehér Dániel professzor mentette meg az egyetem értékes felszerelését, műszereit?

Igaz. Már az oroszok bejövetele előtt gondolt a felszerelések megmentésére. A Szálasi-kormány elrendelte a soproni egyetem Németországba költöztetését. Az egyetem tanácsa, a professzorok erre nem voltak hajlandók. Keményen ellenálltak. Fehér professzor jó néhányunkat behívott a szobájába. Elmondta, hogy az egyetemi tanács mit határozott. Ugyanakkor felhívott bennünket, hogy segítsünk a legértékesebb felszerelések megmentésében. Hordjuk a tanszékekről a legféltettebb műszereket, felszereléseket a növénytani tanszék alagsori laboratóriumának helyiségeibe. Műszaki rajzlapra keresztbe rakott csontokkal halálfejet készíttetett és ráíratta nagybetűkkel: TÍFUSZ! Az orosz katonai parancsnok meg is ijedt ettől, és a „járvány" terjedésének megakadályozására fegyveres őrszemet állíttatott a pincelejáró elé. Az egyetem értékes felszerelését teljes egészében így mentette meg Fehér Dániel.

A kevésbé értékes felszerelés a helyén maradt. Így történt, hogy az erdővédelmi tanszék állattani preparátumai – a különféle tartósító anyagokban tárolt állati részek – az üvegekben a helyükön maradtak. Két orosz katona a kiállított anyagok között csellengett. Egyikük, kíváncsiságból, leütötte az egyik – talán halhólyagot tartalmazó – üveg fedelét és megszagolta. Az alkoholnak tűnő léből jó nagyokat hörpölt. A rendkívül mérgező folyadék perceken belül hatott. A katona, heves vonaglások közepette ott halt meg a teremben. A helyszínen tartózkodó komája, a látvány hatására, rugdalni kezdte a földön fekvőt, s közben irgalmatlanul káromkodott. Nagy szerencse volt, hogy jelen volt a társa, mert ha egyedül lett volna, még a gyilkosság vádját is ránk süthették volna. A parkból lestük, hogyan érkezik a járőr, majd hogyan viszik hordágyon a nyomorultat a főépület felé. Szerencsére nem tudtak az eseménynél jelenlévőt előkeríteni, maradt tanúnak a társa.

Egy másik megtörtént esetről az egyik ismerősöm számolt be később: a belvárosi Cézár-pincében szorongtak vagy kétszázan, amikor az orosz tankok robajából megtudták, hogy az oroszok már a városban vannak. Rettegéssel töltötte el őket a velük való találkozás gondolata. Nem kellett

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sokáig várni. Alig dübörögtek el a tankok, dörömböltek a pinceajtón. Eléggé mocskos pufajkában egy géppisztolyos katona állt az ajtóban, mögötte egy hadnagy. A tiszt nehezen érthető magyarsággal mondta: „Azonnal adjanak ki húsz fiatal nőt a konyhára." Mivel nem mozdult senki, dühösen közölte, hogy fél óra múlva visszajön, ha addig nem lesz meg a húsz nő, ők válogatják majd össze. Azzal kifordult a pinceajtón. Szomorú osztozkodás kezdődött. Volt olyan nő, aki levette vastag, arany karperecét, hogy odaadja annak, aki elmegy. A hangzavarban egy idősebb férfi megkérdezte, hogy ki hajlandó ékszerrel adakozni azok számára, akik vállalják az elmenetelt. Pillanatok alatt elég sok ékszer került elő, amit egy kalapban gyűjtöttek össze. Azután megkérdezték, hogy ki kapható a nők közül, hogy elmenjen az oroszokkal. Két, elég gyengén öltözött nő előjött, megbámulták az összegyűjtött ékszereket, majd közölték, hogy azokért hajlandók elmenni. Tovább folyt az egyezkedés, de hát előre lehetett látni, hogy nem tudnak húsz nőt kiállítani. Az oroszok visszajöttek, s mivel nem állt az ajtóban a húsz nő, durván lökdösődve, elsőként az elöl lévő két önkéntes jelentkezőt félrelökve, bementek a pincébe és megkezdték a válogatást. Egy nagyon fiatal, 15–16 évesnek látszó leánykát az anyja karjai közül szakítottak ki. Kicibálták a húsz nőt és elvitték. Mindeközben az ajtóban 6–8 katona állt fegyverrel a kezében. Semmit sem lehetett tenni.

Az életüket csak meghagyták...?

Valószínűleg egyet sem lőttek közülük agyon, de hát végigment rajtuk jó pár „kiéhezett" katona. Az előbb említett leányismerősöm, Ildikó barátnője került ilyen helyzetbe. Az oroszok természetesen a lakásokban is fogdostak össze fiatal lányokat. A barátnőjét is kilökdösték a lakásból, majd több lánnyal együtt az ideiglenes laktanyába vitték. Ott belökték egy ajtón. Fiatal, szőke, orosz hadnagy volt a szobában. A lány könyörögni kezdett. Beszélni nem tudtak egymással, de hát a helyzet félreérthetetlen volt. A hadnagy végül megszánta a könyörgő lányt, kinyitotta az ablakot, s mivel a helyiség a földszinten volt, intett, hogy másszon ki. A szinte sokkos állapotban lévő lány alig tudta az ablakig elvonszolni magát, így a hadnagy segített a kimászásban. A lány balszerencséjére azonban egy orosz katonai járőr éppen akkor fordult be az utcasarkon. Vigyorogva fogták meg a lányt, bevitték az épületbe, föl a második emeletre, a legénységi szállásra, ahol rádobták az asztal-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ra... Szegény, férfival még sohasem volt, az eszméletét is elvesztette. A szerencsétlent másnap kórházba kellett vinni, majd átszállították a szombathelyi kórházba, mert háromféle betegséget is összeszedett, és azokra gyógyszer csak Szombathelyen volt. Fél évig kezelték.

Hát, ilyenek történtek nap mint nap. A lakosság alig bírta elviselni ezt a helyzetet. Több helyen a nőket megvédeni akaró családfőt a helyszínen agyonverték vagy lelőtték. Terror volt, ami ellen nem lehetett semmit tenni.

Nekem később volt egy tanítványom, aki semmiképpen sem akart belépni a KISZ-be. Négyszemközt elmondta, hogy semmiért nem lesz KISZ-es, még az egyetemi felvétel lehetőségét is feladja, mert az édesanyját és a nővérét védő édesapját két orosz katona megölte, puskatussal verték szét a fejét, majd a szeme láttára erőszakolták meg az édesanyját és a nővérét. Ezt ő soha nem felejti el.

Ilyen atrocitások közepette kezdődött meg a férfiak begyűjtése a kötelező munkára.

Még ezt megelőzőleg – az oroszok bejövetele előtti napokban – a nyilasok minden 18 és 50 év közötti férfi jelentkezését követelték, az ellenállók helyszíni agyonlövését helyezve kilátásba. Jelentkeztem vagy 20 társammal, hogy csak 3–4 vizsgám van hátra, szigorló mérnök vagyok. A karszalagos nyilas tiszt jó kedvében lehetett, mert unszolás nélkül adott két hónapi haladékot. Két hónap alatt kötelesek vagyunk levizsgázni, mert a frontokon nagy szükség van mérnökökre. Ez mentette meg az életünket. Tisztában voltunk azzal, hogy két hónap múlva a németek, és velük együtt a nyilasok, már sehol sem lesznek. Így megkaptuk a túlélés lehetőségét. Csak nagyon kevesen kaptunk ilyen felmentést. Az alattam lévő évfolyam minden tagját elvitték, de a már végzett oklevelesek sem úszták meg a katonai behívót.

Nem voltál soha katona?

Sorkatona nem voltam sose. A háborút megúsztam, majd csak 1951-ben hívtak be Hajdúhadházára három hónapra mint póttartalékost.

És a szovjet gyűjtögetés, a malenkij robot?

Itt is nagyon nagy szerencsém volt. A Szent Imre kollégiumban laktam. A háborús menekülés során idejött az édesanyám, édesapám és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az öcsém is. Amikor felmerült, hogy tovább mehetünk nyugatra, akkor a családban előjött a „hazádnak rendületlenül…". Egy tapodtat, sem megyünk sehová. Itt maradunk a szülőföldünkön és vállaljuk sorsunkat. Aztán bejöttek az oroszok. Megkezdődött a kötelező robotra való elvitel. Minden férfi kapott robotcédulát, amelyet a napi munka végeztével az ott lévő ellenőrző tiszttel le kellett pecsételtetni. Reggelenként megkezdődött az összegyűjtés. Katonai járőr járt házról házra és gyűjtötte össze az utcán az embereket. Időnként egy-egy csoportot kijelölt helyre küldtek járőri kísérettel. A kollégiumban kétszemélyes szobák voltak. Családom is egy ilyen kétszemélyes szobában lakott. A két ágyban a szüleink aludtak, míg öcsémmel mi matracokon a földön. Egy ilyen alkalommal az öcsémmel ügyeskedni akartunk. A szobákat egyenként felkereső járőrök elől kilopóztunk a lépcsőházba. Amikor a katonák az egyik lépcsőházban felfelé mentek, mi a másikon lefelé. Azonkívül volt még búvóhely a kápolnában, a gyóntatószékben és a padláson, ahová a szűk feljáró miatt nem nagyon mentek fel a járőrök. Egy ideig sikerült is ellógni az összegyűjtés elől. A padlásablakból kinézve azonban ijedten láttam, hogy éppen az édesapámat tuszkolják ki az utcára. Mondtam az öcsémnek, hogy menjen édesanyánkhoz, védje őt, én meg kimegyek az utcára, mert az öreget nem hagyom magára. A mai napig áldom az eszemet, hogy ezt tettem, mert a segítségem nélkül az édesapám odaveszett volna. Így hát előjöttem és igyekeztem a távolabbi lépcsőházban lefelé menni, hogy a másikon az öcsém besurranhasson édesanyámhoz. Az orosz katona győztesen felüvöltött, amikor meglátott, azt hitte, hogy rajtakapott. Szuronyos puskával bökdött ki az utcára, ahol mintegy 40 fő volt már együtt, többségükben egyetemisták.

Orosz vagy magyar volt a patrul?

Orosz volt, csak egy-két szót tudott magyarul, azt is rosszul. A csoportot ezután a katonák a kórházhoz vitték, ahol a mellette húzódó GYESEV vasúti hídját kellett felépíteni. Három nap és három éjjel dolgoztunk ott. Élelmet a dolgozó orosz katonák is csak egyszer kaptak naponta, délben. Valami káposztaleves volt általában, amiben 5–8 centiméteres, félig főtt, szőrös bőrű szalonnadarabok úszkáltak. Az orosz katonák engedték, hogy miután ők már ettek, mi is merhessünk egy-egy fémbögrébe levest. Esténként a bombázások összekotort törmelék-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

halmazából szedett fadarabokkal tüzet raktunk. Április lévén, elég hűvösek voltak az éjszakák. Éjjelre az út mentén romokban álló házba tereltek bennünket. Az egyik, mintegy 20 négyzetméteres romszobában, amelyiknek fedele már nem volt, sőt, az ajtó és az ablakok helye is üresen tátongott, vagy harmincan helyezkedtünk el. A szoba valamikor parkettázott volt, de egy részét már felfeszegették, jó részén malterdarabok és egyéb törmelék volt. Édesapámnak szereztem a falak mellől három darab téglát, amelyet egymásra raktam. Ráülhetett, hátát a falnak támaszthatta és így elszenderedhetett. Mi, egyetemisták a falhoz támaszkodva bóbiskoltuk át az éjszakákat. A második éjjel a tüzeknél megjelent egy őrnagy. Leült közénk. Kézzel, lábbal ment a beszélgetés. Szerencsére volt közöttünk egy Kárpátaljai fiú, aki ruszinul tudott, és meg tudta magát értetni. Kiderült, hogy az őrnagy civilben mérnök és Szentpéterváron tanít. Így mondta: Szent Petrográd és nem Leningrád. Kezdtük mutogatni a szinuszt meg a tangenst. A harmadik nap reggelén a romablakon keresztül láttam, hogy szaladgálás van az udvaron, valami készül. A ruszinul tudó hallgatót odahívtam. Szerencsére éppen akkor ment el az „ablak" előtt a tábortüzes őrnagy. Mondom a tolmácsnak, kérdezze meg, hogy velünk mit akarnak. Az őrnagy azt felelte, hogy megkérdezi. Elkezdett a szuronyos őrrel beszélgetni, majd hátraszólt, hogy amíg ő beszél, addig tűnjünk el, különben az állomásra visznek bevagonírozásra. Hangosan vitatkoztak, egyre hangosabban. A patrul levette a válláról a puskát, az őrnagy pedig a pisztolyával hadonászott. Nekünk se kellett több, a másik oldalon tátongó ablakrésen át pucoltunk kifelé. Közben a tolmácsunk még mondta, hogy az őrnek 30 embert kell leadnia az állomáson, s nem akar újakat összefogdosni. Szerencsére az őrnagy feltartotta az őrünket, különben közülünk senki nem jött volna vissza. Az édesapám bizonyosan nem, mert a kifelé ugráló után utolsónak maradtunk. Ezért volt fontos, hogy az édesapámat nem hagytam magára. Fél szemmel a két oroszt nézve próbáltam édesapámat a romablakon át kijuttatni. A téglákat is segítségül hívtam. Végre nagy nehezen sikerült. Azután is támogatni kellett az öreget, mert nem tudott úgy futni. Hálát adtam az Istennek, hogy ez mégis sikerült.. Az összebombázott kertben csak nehezen lehetett haladni, de nagy kerülővel mégiscsak visszajutottunk a kollégiumba. Szerencsénkre járőrrel nem találkoztunk. Sokszor hallottam segélykiáltásokat az éjszakában, de hát senki nem mert az utcára menni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Sokan menekültek el akkor Sopronból?

A front érkezése előtt mintegy 150 ezer ember zsúfolódott össze a városban. Ezek legnagyobb része elment nyugatra. Visszajelzések szerint a dugig megrakott teherautók nagy része Ausztriában az árkokba borulva végezte. Többen vissza is szivárogtak a határon. Nagy mozgás volt akkor itt. Amikor napok múlva a kommunisták a rendőrökkel átvették a hatalmat, igyekeztek a határt lezárni. Azután elkezdődött a kommunistaellenes erők, a háborús bűnösök elleni hajtóvadászat.

Én is rendőri felügyelet alá kerültem, mert egy „jóakaróm" azt állította a rendőrségen, hogy sokak előtt leszóltam a szovjethatalmat, kipellengéreztem a kommunizmust. El sem hangzott mondatokat fogtak rám. Már 1945. október elsején kaptam egy hivatalos papírt a Magyar Államrendőrség Sopron megyei Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztályától. Az írás szerint rendőri felügyelet alá helyeznek, míg a népbíróság nem dönt az ügyemben, mert „...nép- és nemzetellenes beállítottságú egyén, az új, demokratikus Magyarországra nézve aggályos egyén" vagyok. A Főkapitányság vezetője, Vietorisz Géza rendőr őrnagy írta alá.

Először Kistarcsára kellett volna mennem egy takaróval, de egy volt egyetemista – aki közben belépett a rendőrségre és szerencsémre az ügyem éppen hozzá került – el tudta intézni, hogy „csak" rendőri felügyelet legyen belőle, mivel személyében felelősséget vállalt értem.

Másfél évig voltam rendőri felügyelet alatt. A lakást csak rövid időre hagyhattam el, nyilvános helyekre nem járhattam, emberekkel nem létesíthettem kapcsolatokat, minden vasárnap jelentkeznem kellett a rendőrségen. A megjelenéseimet igazoló papír – az aláírásoknak mondható kaparásokkal – a mai napig a kezemben van. Egy tenyérbe mászó, alacsony pofa fogadott a rendőrségen vasárnaponként. Egyetlen alkalommal sem mulasztotta el megjegyezni aláírás közben, hogy „na, megérte?" Lassan elérkezett a népbírósági tárgyalás napja. Évfolyamtársaim, az igazi selmeci hagyományoknak megfelelően, kiálltak mellettem, jöttek segíteni, tanúskodni. Sorra megcáfolták a feljelentőket. A harmadik tárgyaláson azután felmentettek. A hét esküdt egyhangúlag hozta meg határozatát, s bizonyítékok hiányában felmentettek.

Akkor már cinkelt lettél mindjárt az elején. Volt ilyen a későbbiek folyamán is?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egyszer megint szembekerültem a feljelentőmmel. Működtek az egyetemen az úgynevezett igazolóbizottságok. Mindenkinek vizsgálták a Horthy-rendszerhez, a nyilasokhoz való viszonyát. Az igazolóbizottság hét főből állott. Az elnök Fehér professzor volt, rajta kívül tag volt még Lesenyi professzor és további öt egyetemi hallgató. Utóbbiak között volt a feljelentőm és még két kommunista hallgató. Sorsdöntő volt számomra az igazolás, mert ha nem igazolnak, nem fejezhetem be az egyetemet, nem szerezhetek oklevelet, nem vállalhatok állást. Előzőleg elmentem Fehér professzorhoz és őszintén beszámoltam neki helyzetemről. Nagyon barátságosan fogadott. Azt kérdezte, hogy a népbírósági felmentésemről van-e papírom? „Hozza magával az igazolóbizottsági ülésre, a többit bízza rám!" Amikor a bizottság elé kerültem, Fehér Dániel azt kérdezte, igaz-e a rendőri felügyelet és a népbírósági tárgyalás? Azután elkérte a bírósági végzést, ami felmentett és megszűntette az ellenem folyó eljárást, továbbá a rendőri felügyeletet is. Fehér professzor kijelentette, hogy a népbíróság illetékesebb az én ügyemben való eljárás lefolytatására. Ott alapos vizsgálódás után felmentettek, így az egyetemi igazolóbizottság számára ez elegendő. Szétnézett. „ Kinek van megjegyzése?" Szünetet sem várva közölte, hogy a bizottság igazoltnak jelent ki. A feljelentőmet a közben eltelt időben jó néhányszor lepocskondiázták az évfolyamtársaim. Fehér professzor határozott fellépésére meg sem mert szólalni.

Később mégis voltál katona…

1951-ben behívtak póttartalékosként Hajdúhadházára. Azonnal „kultúros" lettem, mert így a politika helyett a kultúrával foglalkozhattam. Azzal tisztában voltam, hogy benne kell lenni a vezetőségben, mert így a hátam mögött nem keverhetik a dolgokat. Erre kiválóan alkalmas volt a kultúros beosztás. A kommunisták a kultúrához vajmi keveset értettek, így a saját személyem biztosítása mellett egy kis szellemi ráhatást is el tudtam érni. Több irodalmi műsort szerveztem. Hihetetlen tudatlan volt a tisztikar, fogalmuk sem volt az irodalmi áramlatokról. Az ezredparancsnok hentessegéd volt, az én századparancsnokom fodrász. Összeválogatott műveletlen emberek, akikben a kommunista vezetők megbíztak. Másképpen hogyan jutott volna egy hentessegéd ezredparancsnoki beosztáshoz?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nem szól bele senki a munkámba, nyugodtan adtuk elő Adyt, József Attilát, Móriczot, Gárdonyit. Utóbbinak „A bor" című darabját. A rendezvényeknek nagy sikere volt. Az ezredparancsnokság párttitkára, aki egyébként tudatlan, de jóindulatú alkalmi munkás volt civilben, el akarta hivatalosan is ismerni a munkámat. Szinte minden előadás után jött gratulálni. Kiállított egy írást a hajdúhadházai honvédezred-parancsnokság párttitkáraként. Íme, az irat másolata:

Firbás Oszkár bajtárs a BÉKE-TÁBOR kiváló harcosa és bajtársai példaképe.

1951. szeptember 18. *Bognár István hadnagy*
ezredpolitikai párttitkár

Előtte egy évvel még „aggályos egyén" voltam. A két írást egymás mellé szoktam tenni. Gyermekeimnek, unokáimnak, néha ismerőseimnek is mutatom, hogy hahotázzanak!

Mindig az utolsó parancs számít! Szüleid visszaköltöztek Szegedre?

Igen. Édesapámnak komoly feladata volt a leégett iskolai tornaterem felépítése. Öcsém szigorló hídmérnök volt, visszament Budapestre. Mivel az országban bélistázás folyt, befagyasztották az állásokat. Azt a jelzést kaptam, hogy jelentkezzem a szegedi erdőigazgatóságon. Vendrinszky igazgató közölte, hogy csak fizikai munkásként dolgozhatok az újszegedi csemetekertben. A kert a Maros-parton feküdt. „Nyargali" volt a neve, mert a Maros igen hamar megáradt, s amikor váratlanul jött az ár, az alacsonyan fekvő kertet mindig elöntötte a víz, szinte futni kellett az ár elől. Innen a neve. Két hónapig dolgoztam ott, tölgy-, nyár- és hárscsemetéket kapáltam. Később a műszaki osztályra kerültem. Szabó Matyi bácsi, a műszaki osztály vezetője, megbízott a Fehér-tó 300 hektáros természetvédelmi területének kitűzésével. Műszerrel dolgoztam, figuránsaim cigány gyerekek voltak. A Fehér-tó 1947-ben majdnem teljesen száraz volt, az összezsugorodott tavacska körül tűztem ki a 300 hektárt. Erre büszke vagyok. A Fehér-tó akkor még alaktalan, szikes tó volt. Rendezetlen, szabályozatlan volt a tó és környéke. Egymás után jelentkeztek azonban a társaságok, egyéni vállalkozók,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

akik halgazdaságot akartak létesíteni a területen. Ezért is volt elodázhatatlan, hogy a védendő állami terület ki legyen pontosan tűzve.

És ez már akkor is tisztán védelmi céllal készült?

Igen, kifejezetten védelmi céllal. Királyi Oszvald erdőtanácsos volt a természetvédelemmel kapcsolatos irányítóm.

Akkor bizonyosan ismerted Bereck Péter ornitológust.

Természetesen. Péter bácsi édesapám évfolyamtársa volt a budai Eötvös-kollégiumban. Igen jó barátok voltak. Péter bácsi nőgyógyász orvos lett, egyben ő volt önkéntesen a házi orvosunk is. Az ornitológiával előbb csak hobbiként foglalkozott, majd később éppen a Fehér-tó miatt vált európai hírű ornitológussá. A szegedi múzeum hatalmas, szinte minden magyarországi madárfajt felvonultató részlegét Bereck Péter állította össze és ajándékozta Szegednek. Többször jártam nála és kértem a segítségét a terület kitűzésével kapcsolatban. A Fehér-tó ügyében, természetvédelmi területté nyilvánításában Bereck Péter még a parlamentben is interpelláltatott. Nagyon örült, hogy elképzelése teljesül. A Cigány-sziget volt a védendő terület legbelső, legjobban védendő része, amelyet valószínűleg az elég ritka cigányrécékről nevezett el a környék népe.

Azt mondják, hogy igen jó kedélyű ember volt.

Közvetlen, közlékeny, barátságos, igen jó kedélyű, vicces ember volt és nagyszerű előadó. Élmény volt apró kis anekdotákkal fűszerezett előadását hallgatni. Egyet hadd mondjak el. Nem szerette a „megjátszom" embereket, akik mindig felhívják magukra a figyelmet. Zajosan rácsodálkoznak mindenre, csakhogy a középpontban lehessenek. Egyszer egy ilyen emberrel ment ki a Fehér-tóra, és valami gólya- vagy gémfröccsenetet láttak meg a füvön. „Kérem, ez gólyaszar!" – mutatta Péter bácsi a leletet, mire az emberünk nagy buzgólkodva nyomban le akarta fényképezni a dolgot, és akkor Péter bácsi megütközve rászólt: „Színessel a témát fiam, a gólyaszart csak színessel!"

Meddig dolgoztál Szegeden?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nem sokáig. A soproni diplomaszerzés után a Földművelésügyi Minisztérium Személyzeti Főosztályán Trauer Ervinnél jelentkeztem. Megkérdezte, tudván édesapám működéséről, hogy volna-e kedvem tanítani. Igennel válaszoltam, de hát akkor tanári állás nem volt. Felírta azonban a hajlandóságomat. 1947. augusztus végén távirat érkezett, hogy azonnal jelentkezzem Esztergomban, az erdészeti szakiskolánál szolgálattételre. Ágfalvy Imre igazgató fogadott és közölte velem, hogy erdőhasználattant fogok tanítani. Az a pillanat döntötte el, hogy fél évszázadon át az erdőhasználattan tanára leszek.

Valójában nem tudtam, hogy tudok-e tanítani. Adottságaimat éreztem, volt előadói, megjelenítői készségem, sok példával és hasonlattal teletűzdelt előadásmódom. Ezek a készségek a különféle szerepléseimkor, a kabarékban, a konferálásokkor kerültek felszínre, erősödtek meg. Ilyen helyzetekben sokszor kellett rögtönözni, ez elkerülhetetlen a tanári munka során is. A tanárnak élményszerűvé kell tennie az óráját, egy kicsit színészkedni is tudnia kell a tanulók figyelmének folyamatos lekötéséért, az ismeretanyaghoz való folyamatos kapcsolódás biztosításáért. Ezt a képességemet édesapámtól örököltem, aki élményszerű órákat tartott. Amikor Esztergomba kerültem és a tanári munkám első hónapjait éltem, édesapám meglátogatott. Érdekes módon nem is izgultam különösképpen. Édesapám beült hátra és nagyon figyelt. Szurkoltam azért, hogy mi lesz a véleménye. Az órára alaposan felkészültem. Ösztönösen dolgoztam, megfeledkezve arról, hogy hátul ül a kritikusom.

Nem hívtad ki felelni?

Édesapám előttem akkora tekintély volt, hogy ilyesmi meg sem fordult a fejemben. A megtanítandó ismeret a hektáronkénti fatömegbecslés módjai voltak. Kijöttünk az óráról, becsukta az osztályajtót, majd szó nélkül megölelt a folyosón. „Fiam, te szuggerálod a tananyagot a tanulókba!" Ez volt életem legelső – tanári munkámmal kapcsolatos – visszacsatolása, hogy egyáltalán elfogadhatóan csinálom. Bármikor közszereplésre került sor, lámpalázam sohasem volt, sőt, olyankor villogott az agyam, tömegével jöttek elő az ötletek, amelyek bőven adtak lehetőséget a rögtönzésre. Ez már középiskolás koromban is jelentkezett, és később az egyetemen is. Mindig jobban feleltem, mint ahogyan felkészültem a vizsgára. Az egyetemi vizsgákon a fellépésem, az előadásmódom, a szókincsem lehetővé tette a folyamatos előadást, ami

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mindig megemelte a teljesítményemet és az értékelésemet. Hosszú távlatból megelégedéssel állapíthatom meg, hogy soha nem bújtam e mögé az adottságom mögé. Mindig jól felkészültem az óráimra, soha nem mentem be felkészületlenül, s ehhez azután ott jött a rögtönzés.

Mi történt aztán Esztergomban? Mert ott kétféle erdésziskola is működött.

Így volt bizony. A kétéves erdész szakiskola megszűnőben volt. Az 1947/48-as tanévben iskoláztunk be utoljára a kétéves szakiskolába. Így abban az évben volt elsőéves szakiskolás és a második évét végző szakiskolás. 1949-ben, a négyéves, középfokú erdészképzés keretében, megindítottuk az erdészgimnázium első évfolyamát, míg mellette tanítottuk az utolsó szakiskolások másodéves tanulóit. 1949/50-ben már szakiskolásunk nem volt, ellenben oktattuk az első- és a másodéves középiskolásokat.

1948-ban a kommunista párt átvette az országban a hatalmat. Az iskolához kinevezték Jablánczy Sándort igazgatónak, aki a párt által leváltott Ágfalvy igazgató helyére került. Jablánczy a szakmának is és az iskolának is jót akart. Jó helyezkedéssel – és a pártot az orránál fogva vezetve – igyekezett a szakmának előnyöket kijárni. Rövid idő alatt sikerült a hozzá nem értő pártembereket meggyőzni, hogy az erdészszakmának középfokú iskolára van szüksége. Ezt el is fogadták és megbízták a szervezéssel. Jablánczy behívott az irodába és azt mondta: „A te apád gyakorlógimnáziumi igazgató, értesz valamit a középfokú oktatáshoz. Fél órán belül indulok Pestre a pártközpontba az induló erdészeti középiskola ügyében. Le kell tennem az asztalra egy tervezetet, amit minden bizonnyal el is fogadnak. Ismerem a bizottság összetételét, egyetlen tanult ember sincs közöttük, nem értenek semmit az oktatáshoz. Látványos, sok újat mutató tervet kell előadni. Írd le nekem a négy évfolyam óratervét. Állítsd össze a tanítandó tantárgyakat négy évre elosztva."

A hajam szála is égnek áll, ha arra gondolok, hogy diplomás lévén ugyan, de az oktatáshoz, az óra- és tantervkészítéshez alapvető tudnivalók nélkül, hogyan mertem összeállítani egy négyéves középiskola óra- és tantervét. Akkor azonban lázban égtem a megbízatástól. Ezt a dolgot azért mondom el részletesen, mert ez jellemezte az egész országot a kommunista hatalom átvétele utáni időkben. A párt minden területen el akarta söpörni a régi állapotokat. Ezt ismerte fel Jablánczy, és a szakma érdekében jól ki is használta.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Fél óra alatt összeállítottam a kért tervezetet. Középiskolai tapasztalataim alapján elég széles bázisról indítottam a tervezetet. Volt az összeállításban az első osztályban előkészítésként ásványtan, földrajz, ábrázoló geometria. Az egyetemi szaktantárgyaknak megfelelően a harmad- és negyedéven erdőműveléstan, erdőhasználattan, erdőrendezéstan. Önkéntelenül is vigyáztam az egymásra épülésre, az előkészítő és a kifejezetten szakmai tantárgyak egymáshoz való kapcsolódására. Jablánczy elvitte az összekapkodott tervemet, amit még aznap a hozzá nem értő pártemberek jóváhagytak azzal, hogy részleteiben is kell dolgozni. A tervezet később az Oktatásügyi Minisztériumba is bekerült. A legfelsőbb minisztériumi pártvezetők ott sem értettek a pedagógiához, az alacsonyabb beosztásban lévő és hozzáértő pedagógusoknak pedig meg sem mutatták. Ilyen alapon kezdtünk munkához az új tanévben. Az első osztálynak mindjárt az osztályfőnöke lettem és három tantárgyat is tanítottam: földrajzot, termőhelyismeret-tant és ábrázoló geometriát. Egy év kellett hozzá, hogy az iskola óra- és tanterve véglegesüljön. Közben rájöttünk a hiányosságokra. Több ízben kellett Budapestre menni egyeztetésre az Oktatási Minisztérium Szakoktatási Főosztályára. Ott már értettek a pedagógiához, de minden eszközzel a szakmát akarták háttérbe szorítani. Késhegyre menő küzdelem volt, amelyből persze a pártemberekké vedlett pedagógusok kerültek ki győztesen, állandóan csak a szovjet mintákra hivatkozva. Az óraszámváltoztatások nem kedveztek az erdészszakmának.

Teljesen váratlanul ért bennünket az a pártállami döntés, amely az erdésziskolát Esztergomból áthelyezte Sopronba. Ezzel egy időben határozták el, hogy az országban négy helyen indítanak esztendős erdésziskolát: Sopronban, Ásotthalmán, Szolnokon és Ikerváron. A szomorú csak az volt, hogy az erdészszakmát erről meg sem kérdezték. Sopronban már működött a Cseresznyesoron egyéves erdésziskola. Az Esztergomban két tanévet elvégzett gimnáziumi osztály Sopronban, a volt bencés gimnázium épületében járta a harmadévet, az esztergomi elsősök a második évet. Ez utóbbi évfolyam már a csak hároméves képzés keretében fejezhette be középiskolai tanulmányait.

Mi lehetett az oka az iskola áthelyezésének?

Több oka is lehetett. Az első mindenképpen a temesvári, erdélyi, ezeréves, magyar üzenetű iskola elmozdítása, új alapokra helyezése volt. Más ok az iskola épületével kapcsolatos kérdés lehetett. Sopron-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ban rendelkezésre állott a volt bencés gimnázium épülete. Két legyet is akartak egyszerre lecsapni, az esztergomi iskola szellemét gyengíteni, az egyháztól elvett soproni épületet pedig hasznosítani.

Az iskola áthelyezése azért is érdekes, mert általában a lakóhelyek harcolnak egy-egy intézmény jelenlétéért, hiszen azzal a lakóközösség csak nyer. Ezek szerint Esztergom nem nagyon harcolt az iskola helyben maradásáért.

Ez igaz. Az 1948-as kommunista diktatúra bevezetése óta az esztergomi városvezetés az erdésziskola ellen fordult. Nem tetszett a pártnak a hagyományőrző, fegyelmezett szakembereket képző intézet. Ebben még az is benne volt, hogy a klerikális felfogást sugárzó Esztergomot is meg akarták ilyen módon büntetni.

Emlékszem arra, hogy az esztergomi középiskola megindulásakor az igazgató megbízott azzal, hogy járjak utána az iskolai gyakorlatok végrehajtásához szükséges tanerdő létrehozásának. A tanácsnál igényeltem egy 700 hektáros erdőtömböt. Ennek érdekében eljártam a városi pártbizottság első titkáránál. Mint később kiderült, a párttitkár előzőleg éppen az iskola körzetében levélkihordó postás volt, aki közelről láthatta az iskola fegyelmezett működését. A párttitkárnak kellemetlen volt a találkozás. Addig csak az aláírásunkat kérte az ajánlott levél kézbesítésekor. Találkozásunkkor úrrá lett rajta a kisebbségi érzés, s egyben meg akarta mutatni a hatalmát. Erdészruhában voltam. „Magának mindene zöld, úgy néz ki, mint egy nyilas tiszt." – tört ki. Módomban sem volt a kérésünket megindokolni, mert szinte kiabálta: „Menjen, tűnjön el! Még hogy erdő kell nekik!" Ez volt a tárgyalás.

Tehát nem kaptátok meg.

Nem kaptuk meg.

Jó, hogy a fák törzsét nem akarta átfesteni.

Bizonyos vagyok benne, hogy a párt a magyar erdészeti hagyományokat hordozó iskolát akarta Esztergomból eltüntetni, úgy, ahogyan Sopronból elvitték a bányászokat és a kohászokat Miskolcra, a selmeci szellem szétverése érdekében.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Nos, visszatérve elmondhatom, hogy az Esztergomban eltöltött három év számomra nagyon kedves emlék. Fiatalember voltam, mindenféle kötöttség nélkül. Nagy kedvvel dolgoztam az iskola tantestületét jelentő három idős főerdőtanácsos tanár mellett. Voltam osztályfőnök, gyakorlatvezető, kollégiumi nevelő, szertáros, szakkörvezető, az iskolához tartozó kollégium konyhájának élelmezésvezetője.

Az 1947/48-as tanévben csakis szakiskolások tanultak Esztergomban. A beiskolázottak szinte mind 25 éven felüliek voltak. Az államerdészetektől, az uradalmaktól küldték be őket az erdészvégzettség megszerzésére. Felvételi vizsgát kellett tenniük. A jelentkezőknek csak a felét tudtuk felvenni. Két éven át tanítottam őket erdőhasználattanra, erdőbecsléstanra, erdőrendezéstanra. A helyzetem egyáltalán nem volt könnyű, mert minden szakiskolás idősebb volt nálam. Eleinte, szakmai tapasztalatuk okán, „vizsgáztatni" akartak a szakmából. Akkor döbbentem rá, hogy a tudás mekkora hatalom. Rövid idő alatt sikerült meggyőznöm őket. Édesapám mondogatta, hogy a tekintélyt csak két dologgal lehet megszerezni: tudással és emberséggel. Igaza bebizonyosodott.

Az 1948-as hatalomátvétel megzavarta az iskolát is. A hallgatók között csak néhány kommunista volt, de ezek mozgolódása felerősödött. Elhatározták, hogy Ágfalvy igazgatót leváltják. Megkerestek engem, hogy vállaljam el az igazgatóságot. Jó megérzéssel nem vállaltam. Így aztán a párt lépett, Ágvalvyt nyugdíjazták és megérkezett Jablánczy. Vele egyidejűleg érkezett az iskola nagy szerencséjére dr. Kollwentz Ödön. Hatalmas tudásával, szeretetteljes egyéniségével nyomban elismerést váltott ki mindenkiből. Jablánczy rövidesen a pesti központba került. Így az iskola vezetését Dönci bácsi vette át. Megítélésem szerint ő az utolsó nagy erdész polihisztor. Talán nincs is olyan erdészeti résztudomány, amiben ő nem alkotott volna maradandót. A szakma elég későn ismerte csak el tudását, kivételes személyiségét.

Jó lenne, ha röviden méltatnád az esztergomi iskola szerepét az erdészeti oktatásban.

1885-ben létesült Temesvár-Vadászerdőn az iskola jogelődje. A temesvári iskola első igazgatója Vadas Jenő volt, aki később nagy tudós professzora lett a selmecbányai Erdészeti Akadémiának. Az iskola

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

1920-ig működött Temesvár-Vadászerdőn. A bevonuló románok 4 vagont és 3 napot adtak az iskola elköltöztetésére. A teljes felszerelést bevagonírozták. Elhozták az ősi anyakönyveket is, amelyek akkor a románok szemében nem jelentettek értéket. Azóta többször is próbálkoztak az anyakönyvek megszerzésével, hogy bizonyíthassák a jelenlegi román erdésziskola ősi eredetét. Az anyakönyvek a mai napig a soproni iskola irattárában találhatók.

A soproni iskola történetének összeállításakor feldolgoztuk 121 éves múltját. Szerintem az iskolában tanító erdőmérnökök között a legnagyobb egyéniség Török Sándor volt. Ő teremtett igazi erdésziskolát Temesvár-Vadászerdőn. Jól megválogatta munkatársait, kötelezte őket, hogy írják meg elsőként az általuk tanított szakmai tantárgyak tankönyveit. Ő hozta be a szakmai gyakorlatok rendszerét, épített tanműhelyt. Több ezer holdas vadászterületet eszközölt ki, ahol szinte nagyüzemi módon – az uradalmakéhoz hasonlóan – magas színvonalú vadgazdálkodást valósított meg. Rangja volt az iskola által évente megrendezett vadászatoknak, ahová a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezetői is hivatalosak voltak. A korszerű iskolavezetésben – véleményem szerint – 100 évvel megelőzte korát. Török Sándort nagyon megrendítette, hogy tantestületével és tanítványaival el kellett hagynia Vadászerdőt. Sok huzavona után Tata város fogadta be a menekült iskolát, a két erdészosztályt.

Az egyik általános iskola két tantermét kapták meg ideiglenes használatra. Az ideiglenességet Török Sándor nagyon komolyan gondolta. A máig meglévő pecséten, az iskola bélyegzőjén a következő felirat olvasható: „A Tatán ideiglenesen állomásozó Temesvár-Vadászerdői Erdész Szakiskola". Amikor megtudta, hogy a visszamenetel lehetetlen, a családtól tudható, hogy egy tüdőgyulladástól 58 évesen ágynak esett, testileg lelkileg megadta magát. Amikor pedig az Esztergomba való áthelyezés hírét vette, végleg elengedte magát, nem akart tovább élni. Tatán hunyt el 1924-ben.

Az iskola 1924-től 1950-ig működött Esztergomban. Jó néhányszor átszervezték, megváltoztatták az óra- és tantervét, de végeredményben 26 éven át, 1950-ig kerületvezető erdészeket képzett. Kiváló tantestület jött össze: Ebergényi Samu, Erdődi Miklós, Ágfalvy Imre, Balázs István erdőmérnökök, mindannyian nagyszerű szakemberek, akik kiváló tankönyveket írtak, amelyek a maguk idejében korszerűek és úttörők voltak, de napjainkban is megállják a helyüket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tehát Esztergomban egy nagyszerűen összekovácsolódott, mindenki egyért, egy mindenkiért, keresztény szellemiség uralkodott, ami erősen irritálta a kommunistákat.

Így van. Nagyon fiatal tanárként mentem oda, és ott találkoztam három öreg főerdőtanácsossal, akik ezt a szellemet hordozták, amire nyitott és fogékony voltam, hiszen a szegedi Baross tanári kara és főleg édesapám is ezt képviselték. Mindhárman megszállott erdész emberek, keresztények és „vad magyarok" voltak. Ez volt az iskola megszüntetésének, illetve Sopronba való áthelyezésének az igazi oka Azt hitték, ezzel elhalványodik és megszűnik az esztergomi szellemiség is. A három főerdőtanácsost nyugdíjba küldték, én meg kaptam egy áthelyezési papírt Sopronba. Egy hét múlva azonban egy vékony papírcetlin újabb áthelyezés érkezett, amin az állt, hogy különféle szervezési okok miatt a soproni áthelyezés tárgytalan, és Szolnokra kerülök, ahol szakfelelős leszek. Akkor nem tudtam elképzelni, hogy mi lehetett ennek az oka. Később tudtam meg, amikor a soproni igazgató – aki különben korrekt ember volt – egyszer elszólta magát, ismerve a minisztérium álláspontját, azt mondta: „az esztergomi szellemet Esztergomban kell hagyni". Saját fülemmel hallottam a kijelentést. Akkor döbbentem rá, hogy miért kellett nekem Szolnokra mennem. Mert én voltam akkor az egyetlen tanár Esztergomban, akiben összpontosult az Erdélyből hozott ősi keresztény–magyar–erdész szellemiség.

Tehát 1950-ben Szolnokra helyeztek.

Igen. Az furcsa egy iskola volt. Az épületében előzőleg, a Horthy-korszakban, arany- és ezüstkalászos gazdáknak tartottak továbbképző tanfolyamokat. Egy nagy terem volt, azonkívül több kisebb szoba, amelyekben tízesével szállásolták el a behívott tanulókat. Az iskola igazgatója korábbi életében jégkihordó kocsis volt, talán a hat elemije sem volt meg. Az igazgatóhelyettes zöldségbolti segéd volt, aki már elvégzett két polgári osztályt a négy elemi után. A szakmai tárgyakat rajtam kívül két erdei szakmunkás oktatta, akik valamilyen tanfolyamon szereztek szakmunkás-bizonyítványt. Az oktatás, szovjet mintára, előadásokból és az azt követő szemináriumokból tevődött össze. A tanulókat – mintegy 50 főt – azért küldték oda, hogy papírt szerezzenek működésükhöz. A zömének hat elemije volt, de a fele nem tudott rendesen írni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Büntetésnek és mellőzésnek vettem a szolnoki áthelyezésemet, és az első időkben igen kedvetlenül kezdtem munkához. Az is megfordult a fejemben, hogy otthagyom a szakoktatást és elmegyek valamelyik erdőgazdasághoz. Az iskolában zajló események azonban meggyőztek arról, hogy itt most nekem missziót kell teljesítenem. Elhatároztam, hogy – mivel az erdésziskola működésének a feltételei nem voltak meg – minden erőmmel azon leszek, hogy az iskola szűnjön meg Szolnokon. 1951 júniusában meg is szüntették.

Az iskolában én voltam az egyetlen pártonkívüli. Fura is volt, hogy amikor pártgyűlés volt, egyedül csak én csellengtem az épületben. Én voltam az egyetlen tanult ember, az értelmiségi, korban egyébként a legfiatalabb.

Lassanként erősödött meg bennem, hogy ennek a képtelen kihívásnak megfelelek. Lépésről lépésre szereztem meg a szellemi vezetést. Ennek érdekében minden tudásomra, személyiségem minden erejére szükségem volt. Végül kíváncsi is voltam, hogy mire vagyok képes. Milyen tudást, milyen erőt adtak nekem a szüleim, tanáraim. A szolnoki iskolában én voltam az egyetlen keresztény, mert az ateizmus hirdetése központi feladata volt az iskolának.

Az előadások tervezetét a minisztérium állította össze. Ilyen előadásokat írtak elő: Az élet eredete. Az ember származása. A klerikalizmus hatása. A kapitalizmus. Az imperializmus. A kizsákmányolás. A szocializmus. A kommunizmus. A tananyagnak mintegy 70%-át ölelték fel ezek a témák.. A szakmai részre mindössze 30% jutott a rendelkezésre álló időből. A politikai előadásokat az igazgató és a helyettese tartotta meg, 2–3 oldalas brosúrák alapján, elmondhatatlanul alacsony színvonalon. A brosúrák hátoldalán kérdések és az azokra adható válaszok is ott szerepeltek. Az elképesztően tudománytalan, materialista, marxista, néhol már liberális szövegek előbb lehangoltak, majd felbőszítettek. Első lépésként a tudásomat kellett elfogadtatnom. Ez elég gyorsan megtörtént, mivel minden felmerülő kérdésre tudtam a választ. Rövid időn belül mindenki hozzám fordult kérdéseivel. Miután mindenki elfogadott, hozzáfogtam a marxista tételek csendes megcáfolásához. Nyugodtan tehettem, mert a „tanárok" és a tanulók szinte semmihez nem értettek. A marxizmus ellentmondásait pedig alaposan kiéleztem. Az iskolatervezet előírta a matematikával való foglalkozást is. Mivel én elsősorban a szakmai tárgyakat oktattam, a „számtant" az egyik erdei munkás tanította. Egyik alkalommal véletlenül bementem az órá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jára. Éppen a szabályos trapéz területének kiszámítását kellett előadnia. Döbbenten hallottam, hogy nála a trapéz területe a két párhuzamos oldal összege szorozva a harmadik oldallal. Az igazgató végighallgatott, majd azt mondta, hogy nincs különösebb jelentősége, fontosabb az imperialisták elleni harc. De azért azt elértem, hogy attól kezdve nekem kellett tanítanom a matematikát is.

A rendkívül alacsony hatásfokú szemináriumi oktatást nem tudtam sokáig nézni. Az igazgatót meggyőztem, hogy térjünk át az órarendes oktatásra. Megkérdezte, milyen az. Majd én megszervezem, mondtam. Megcsináltam az órarendet, amit mint új, érdekes dolgot, mindenki elfogadott.

A minisztériumból elrendelték, hogy a tantestület minden tagjának meg kell szereznie a nyolc általános iskolai végzettséget. A két politikai vezető meg a két szakmunkás elkezdett tanulni. És folyamatosan hozzám jöttek magyarázatokért. Így a kezembe került a teljes iskolai vezetés. A tanulók is rájöttek, hogy a „tanárok" nem sokat tudnak, s minden kérdésükkel hozzám jöttek. Két hónap alatt az iskolában az történt és úgy történt, ahogyan én akartam.

Szolnokon semmiféle feltétele nem volt az erdészetképzésnek. A növénytani órákon bemutatásra kerülő egy-egy juhar- vagy hárslevélért kilométereket kellett kerékpároznom. Amikor ezt jeleztem a minisztériumban, azt is megkérdeztem, hogy a fadöntéseket hogyan fogom bemutatni. Egy „hozzáértő" azt mondta, hogy ássak le az iskola udvarán egy oszlopot és azt döntsük ki. Mindezt azért mondom el, mert a maiak el sem tudják képzelni, hogy milyen mélyre süllyedt a kommunista hatalomátvételkor a rendkívül színvonalas magyar szakoktatás. Volt még egy elképesztő jelenet. Egy „főosztályvezető" nagy, állami autójával, és természetesen kirendelt gépkocsivezetőjével, Szolnokra jött „ellenőrizni". Az órarenden azonnal fennakadt. Fogalma sem volt az órarendes oktatás és a szemináriumi foglalkozás közti különbségről, de megkérdezte, milyen alapon vezettük be engedély nélkül. Az indoklásom nem győzte meg, mondta, hogy majd egy másik főosztályvezetővel megbeszéli a dolgot. Azon is fennakadt, hogy hetente kétszer, reggel 7 és 8 között helyesírási órát iktattam be. Amikor mondtam, hogy nem tudnak helyesen írni, felkapta a fejét és azt mondta: „Na és, én se tudok helyesen írni, mégis a munkásosztályt képviselem és főosztályvezető vagyok." Erre nem tudtam mit mondani.

A dolognak következménye lett, mert kiszállt Szolnokra egy öttagú bizottság és ellenem fegyelmi vizsgálatot rendeltek el. A kivizsgálás el-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sősorban az órarendes oktatás engedély nélküli bevezetése miatt folyt ellenem és a beleegyező igazgató ellen.

A szemináriumi oktatás lényege – mint a Szovjetunióban, a pártiskolákban vagy egy kirgiz jurtában megtartott pártgyűlésen –, hogy az elhangzott előadáshoz hozzá kellett szólni, az előadónak pedig tovább magyarázni, hogy mindenki egy véleményen legyen. Szovjet pártvonalon teljesen ismeretlen volt Comenius Ámos János neve, aki a XVII. század végén az általa legeredményesebbnek ítélt megismerési folyamatban, órarendes formában tanított Sárospatakon. A lexikonokban Comenius cseh tudósként van feltüntetve, pedig Pozsonyban született és Szeges Márton, magyar ember volt az apja! A magyar apától és szlovák anyától származó Comenius hogyan lehetett cseh? Íme, a marxista lexikon valódisága, igazsága!

A bizottság megszállta az igazgatói irodát és odahívattak. A bizottság vezetője a személyzeti főosztály vezetője, Tímár elvtárs volt. Közölte, hogy mivel engedély nélkül tértünk át az órarendes oktatásra, az igazgatóval együtt azonnal hatállyal felfüggeszt. Észrevették, hogy nem gyulladtam be, nem félek, tehát hozzátették, hogy egyelőre folytassuk a munkánkat, majd ők közben figyelnek bennünket. A volt jégkihordó kocsis begyulladva jött hozzám, félve a külön pártfegyelmitől is. Megnyugtattam, bízd csak rám. Éppen erdőhasználattan-órám volt és a fahibákat tanítottam. Lementem a pincébe és az ott tárolt tűzifából kiválogattam a jól látható fahibákat. Felhoztuk és bevittük a tanterembe. A hátul ülő öt ellenőr szájtátva hallgatta az órámat. Ők még ilyet nem láttak. Óra után bevonultak az irodába és fél órai csend következett. Ezután az igazgatóval együtt hivattak. Tímár főosztályvezető kesernyés mosollyal mondta: „Hát, Firbás elvtárs, ilyenkor az szokott lenni, hogy vagy fegyelmit adunk, vagy jutalmat." Védekezésemkor elmondtam, hogy az ózdi kohászok sem adnak be kérvényt a minisztériumba, hogy egy félórával előbb csapolhassanak. Ennyivel hamarabb építik fel a szocializmust. Én ugyanúgy vagyok az oktatással. Ez sokkal eredményesebb forma. Tímár elmondta, hogy meglepte őket a tanulók nagy tudása. Megszüntette a fegyelmi eljárást, és a továbbiakban engedélyezte órarendes tanítást.

Tímár szintén nagy, állami autóval érkezett Pestről. Ez kijárt egy főosztályvezetőnek. Felajánlotta (mivel még Esztergomban laktam), hogy szombat-vasárnapra Pestig elvisz. Az utazás alatt elsütöttem azt a nagyon banális dolgot, amit az alig iskolázott kommunisták legtöbbször bevettek,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

miszerint engem a Horthyék neveltek fel, nekem magammal is meg kell vívnom az osztályharcot. Ez nagyon tetszett ezeknek a félművelt párttagoknak. Utólag olvastam az '56-os események után kezembe adott káderlapomon, hogy „Nagyon tehetséges fiatalember, mindent el kell követni, hogy belépjen a pártba. Minden kérését eleinte teljesíteni kell."

A szolnoki egy év alatt mindent elkövettem, hogy megszűnjön az erdésziskola. Egy értekezleten kifejtettem, hogyha valahol egy fodrászatot akarnak létesíteni, akkor a fodrászokat előbb egy jól felszerelt fodrászüzletben képezik ki. Erdő nélkül nem lehet erdészeket képezni. Magyarország legkevésbé erdősült megyéje akkor Szolnok megye volt. Nem is nézhettek volna ki előnytelenebb helyet az erdésziskolának. A szakmát sem kérdezték meg ebben az ügyben. Szolnoki száműzetésemben keresett fel két agitátor, és rá akartak beszélni, hogy menjek ki a Szovjetunióba. Ösztöndíjat, teljes ellátást kapok. Végzés után pedig itthon vezető beosztást. Világnézeti felfogásom ezt a dolgot kizárta, azonban az egyenes elutasítás az 1950/51-es évben veszélyes volt. Minden elképzelhető kibúvót megkerestem. Tudtam, hogyha kimegyek, be kell lépni a pártba, továbbá mindenben a párt utasításait kell követnem. A hosszas agitációt csak úgy tudtam kivédeni, hogy előhozakodtam a „napokon belüli" házasodással. Kérdeztem, hogy menyasszonyt vihetek-e ki? Ez volt az, ami kibúvást jelentett. Jól sejtettem, ezzel a kifogásommal nem tudtak mit kezdeni. Helyettem mást, sőt, másokat vittek ki, akiknek be kellett lépniük a pártba. Feleségül kellett kint venniük orosz kommunista lányt. Visszatérésükkor valóban országos, kiemelkedő beosztásokat kaptak. Ez a beszervezési kísérlet Tímár elvtárs fegyelmi vizsgálata után történt. Ezután még három alkalommal akartak beszervezni, de mivel nem találtak zsarolási felületet, abbahagyták a zaklatásomat. Az egyik agitáló közölte velem, hogy ő pártfeladatként kapta a beszervezésemet, ezért segítsek rajta. Elképzelheted a válaszomat.

Tímár beváltotta az ígéretét és az 1951/52-es tanévtől kezdve áthelyeztek a soproni technikumhoz. Újra osztályfőnöke lettem annak az osztálynak, amelyiknek a felvételi vizsgáján 1948-ban Esztergomban jelen voltam és két tanéven át osztályfőnöke is. Elégtétel volt számomra, hogy én vihettem őket az érettségire, képesítőre. Ez az osztály beírta nevét az iskola történetébe. Az esztergomi felvételi vizsgán a több, mint 120 jelentkező közül csak a rangsorolt első 20 jelöltet vettük fel. A tehetséges tanulók igen kitettek magukért. Az érettségin 10 tanuló lett kitűnő és jeles rendű, 9 jóra végzett és csak 1 közepes akadt köztük. A 4,48-as átlagot a mai napig nem tudta egyetlen osztály sem túlszárnyalni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mikor létesült az erdőipari technikum?

Alig illeszkedtem be a soproni tantestületbe, amikor 1952-ben megkerestek a Földművelésügyi Minisztériumból, hogy megszületik az Állami Gazdaságok és Erdők Minisztériuma, és annak keretében indítják az erdőipari technikumot, vállaljam el az igazgatói posztot. Nagy ambícióval láttam munkához, a semmiből létrehoztam egy új iskolát. Az iskola csak kér éven át működött, ismét átszervezések következtek. Az erdőgazdálkodás önállósodását sokan nem nézték jó szemmel, elsősorban a mezőgazdászok nem. Rövidesen meg is szűnt az Állami Gazdaságok és Erdők Minisztériuma, beolvasztották a Földművelésügyi Minisztériumba. Ezzel egyidejűleg megszűnt az erdőipari technikum is, beolvasztották a soproni technikumba.

Beosztásom ügyében Budapestre rendeltek megbeszélésre. Többféle lehetőséget ajánlottak fel. Nem éltem egyikkel sem. Én tanítani szerettem, visszakértem magam a tanítványaimhoz. Tuskó László három évvel idősebb volt, mint én, felettem járt az egyetemen. Nekem ezzel semmi problémám nem volt. Kiderült azonban, hogy Tuskónál ez nem így volt. Miután visszakerültem a soproni erdőgazdasági technikumhoz, tíz éven át tartott tőlem. Tíz év kellett ahhoz, hogy ráébredjen, én nem akarok igazgató lenni. Tíz éven át se előlépést, se jutalmat nem kaptam, pedig már a gépírónő is az erdészet kiváló dolgozója volt A soproni iskola abban az időben jutott fel a csúcsra. Tuskó jó érzékkel szedte össze a tantestület tagjait. Elsőként említem Gál Istvánt, aki nemcsak kiváló szakember, nagyszerű magyar ember, példamutató keresztény, hanem kiemelkedő igazságérzettel, humánummal megáldott ember is, szinte utolérhetetlen volt. De ott volt Jereb Ottó, Kondor Antal, Brandisz Márton, Gillay József, aztán jött Kulacsi János bácsi, Takács Zoltán. Mind olyan nevek, amelyekre Madas András azt mondta, amikor az érettségi, képesítő vizsgán elnökölt, hogy szeretné, ha ez a tantestület átmenne az egyetemre, és átvenné a megfelelő tanszékek vezetését.

Az előbb említetted, hogy a mezőgazdászok nem nézték jó szemmel az erdészek önállósodását. Vajon miért volt rossz a viszony köztük?

Ezt a helyzetet is a pártállami idők hozták magukkal. Az igazság az, hogy a második világháború előtt és az úgynevezett rendszerváltoztatás után semmi bajunk nem volt egymással. Mindkét ágazat önállóan

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

működött. A nehézségeket és a bajt a pártállami diktatúra élezte ki. Jó erről beszélni, mert minden megérthető ezek alapján.

Talán kezdjük azzal, hogy a második világháború előtt az állami gazdaságokban és az uradalmakban a mezőgazdaságot egy gazdász, az erdőgazdálkodást egy erdőmérnök vezette. A két vezető megnevezésében lévő különbség onnan adódott, hogy a Magyar Tudományos Akadémia kimondta, a mérnök elnevezést csak azok a diplomások használhatják, akiknek a képzéséhez a tananyag legalább 50%-ban műszaki ismereteket ír elő. A harmincas években a mérnökképzés keretébe tartoztak a bányászok, a kohászok és az erdészek is, mert a tananyaguk több, mint 50%-ban műszaki jellegű volt. A mezőgazdasági képzésben – akkor a mezőgazdasági munkák még alig voltak gépesítve – műszaki ismereteket csak mintegy 30%-ban oktattak. Ezért az okleveles mezőgazdászok hivatalos elnevezése okleveles gazda lett. Ennek az elképzelésnek az alapján viszont a bányászokat,a kohászokat, az erdészeket képző soproni egyetem a Budapesti József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Bánya-, Kohó- és Erdőmérnöki Kara lett. Az uradalmakban az erdőmérnök „mérnök úr" volt, a mezőgazdaság vezetője meg „csak" „gazdász úr". A gazdászok ezt természetesen nem nézték jó szemmel. A második világháború után minden megkülönböztetést ki akartak küszöbölni. A párt is támogatta az ilyen felvetéseket, mert szavazatokat remélt az ilyen csoportoktól. A mezőgazdászok, már csak nagy számuk miatt is, gyorsan megszerezték a mérnöki címet a kertészekkel együtt. Mivel a pártnál minden növényekkel kapcsolatos ágazat a mezőgazdasághoz tartozott, a párt az erdőgazdálkodást a mezőgazdálkodás alágazataként kezelte. Megszűnt a Földművelésügyi Minisztériumban az Erdészeti Főosztály, a mezőgazdászok irányítása alá kerültünk évtizedekre. Mivel a mezőgazdászok körében is igen jelentős volt a kontraszelekció, a kisebb tudású, gyengébb képzettségű mezőgazdasági szakemberek beléptek a pártba, hogy párttagságukkal ellensúlyozzák gyengébb felkészültségüket, szinte mind ilyenek kerültek vezető pozíciókba, kivéve a kiugróan nagy tudású tehetségeket. Hosszú időn át erdészeti ügyekben az arra felkészületlen mezőgazdászok valósították meg elképzeléseiket, alkottak szabályokat, rendeleteket. Az erdészek a képzetlen pártvezetők szemében túlságosan konzervatívoknak tűntek, nem beszélve a nyilasokkal azonosított zöld színről. A mezőgazdasági vezetés hamar rájött, hogy a laikusok számára nagyon vonzó vadászatot is el kell venni az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdészektől, ezzel aztán minden befolyásuktól meg lehet fosztani őket. Végre is hajtották. Annak ellenére, hogy az első időkben csak a soproni egyetemen folyt tervszerű vadgazdaságtani oktatás (Bencze Lajos kezdeményezésére tanszéki szinten), gomba módra létesültek a mezőgazdaság-tudományi egyetemeken a vadgazdálkodással kapcsolatos tanszékek. Vadászati ügyekben az erdészeknek alig volt szavuk. Az elmondottak miatt nagyon sok hátrány érte az erdészeket.

Ezt kifejtenéd egy kicsit részletesebben?

A két őstermelő ágazatot nem lehet összehasonlítani, egy nevezőre hozni. A mezőgazdálkodás a monokultúrára rendezkedett be, minden vonatkozásban belterjes, trágyázással, vegyszerezéssel dolgozó, mesterséges világ, alapjaiban tér el az erdőgazdálkodás természetszerű működésétől, ahol minden évben erőteljes felhalmozódás megy végbe, szemben a mezőgazdálkodás felhalmozódás nélküli tevékenységével. Ez utóbbi a rövid távú – éves – termelések forgója, szemben az erdőgazdálkodás évtizedes, sokszor évszázados távú termelésével. A mezőgazdászok nem is értették meg a kétféle rendszerből adódó különbségek jelentőségét. Ehhez még hozzá jött a kommunisták utópisztikus elképzeléseinek a termelésben való érvényesítése. Azt kürtölték széltében, hosszában, hogy a tudomány majd mindent megold, mindent megismerünk, mindenre választ kapunk, tetszés szerint megváltoztatjuk a világot. A környezet- és természetvédelem teljes semmibe vétele sokfelé katasztrofális helyzetet teremtett a természetben. Ezért is volt végzetes a erdőgazdálkodásnak a mezőgazdálkodás gyámsága alá való erőltetése. A két ágazat egymás alá rendelése mellett ugyanez történt a szakoktatás területén is. A Földművelésügyi Minisztériumban a Szakoktatási Főosztályon az erdészeknek nem lehetett egy szava sem. A sok mezőgazdasági iskola mellett az eleinte két erdésziskola jelenlétét éppen hogy csak tudomásul vették. Az évtizedek alatt a legtöbb mezőgazdasági iskolát újjáépítették, felújították vagy teljesen új iskolát építettek, mialatt a két erdésziskola szinte szükségépületekben – Sopronban öt helyen, Szegeden egy volt kolostorban – küzdött a nehézségekkel.

A mezőgazdasági szakemberek számára érthetetlen volt, hogy a soproni iskola miért akarja tanulóit tanulmányút keretében elvinni Bajára, a Duna-ártérre, az ásotthalmi homoki erdőkbe, Piliscsabára, a kopárfásítás hazájába. És mit kerestünk a Bakonyban, Zalában vagy a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Bükkben, a bükk természetes felújításának tanulmányozására. A „csemeteültetés" itt is, ott is csemeteültetés. A mezőgazdászok a növény- és állattenyésztési iskoláikat olyan helyeken létesítették, ahol az említett ágazatok művelése 5–10 km-en belül vizsgálható volt. Csak hosszas küzdelem után kaptunk engedélyt elképzelt tanulmányútjaink megszervezésére, hogy a Sopronban be nem mutatható homoki, ártéri vagy kopárfásítási munkákat a helyszínen tanulmányozhassuk. Volt olyan év is, amikor az illetékes – kifejezetten rosszindulatú – mezőgazdasági szakember nem engedélyezte ez egyhetes tanulmányutat. Csak úgy tudtuk a kérdést megoldani, hogy a tantárgyi gyakorlatok egy részét igazgatói hatáskörben összevontuk.

Sajnos, a párt rendelkezései szerint működő média is melléjük állt irányított propagandájával. Minden jelentős erdészeti szakmai tanácskozáson, összejövetelen ott pózoltak a vezetőségekben. Országos erdészeti kérdésekben ők döntöttek. A tervgazdálkodás erdőkre vonatkozó sarokszámait ők határozták meg. A következő tervidőszak tényszámait ők közölték, mintha értettek volna hozzá. A központosított újságírás odáig ment, hogy az ország erdeiben dúló amerikai szövőlepke károsításáról, majd az országosan elhíresült tölgyszáradás kérdéséről az „illetékes" mezőgazdaság-tudományi karok kiemelt professzorai nyilatkoztak a tévében, a rádióban, az újságokban, miközben az európai hírű Majer Antal és Igmándy Zoltán professzorokat meg sem kérdezték.

A szakoktatás területén ugyanez volt a helyzet. A mezőgazdászok döntöttek arról, hogy az erdésziskola neve csak mezőgazdasági technikum lehet. Később megengedték, hogy zárójelben feltüntethessük, hogy erdészképzésről van szó. Az első osztályban az általános tájékozódást szolgáló tantárgy neve „mezőgazdasági ismeretek" volt. Hiába tiltakoztunk, hogy nálunk erdészeti ismereteket tanítunk. Az óra- és tantervben, a bizonyítványokban mindenütt mezőgazdasági ismeretek név szerepelt.

Az erdőhasználattan tankönyvem megírásakor egy mezőgazdász lektort bíztak meg a könyvem minősítésével, aki hiányokat, hibákat sorolt fel, és gátlástalanul kihúzatott oldalakat, sőt, ábrákat az anyagból. A baleset-elhárítást előtérbe állító humoros ábrákat is kihúzta. Amikor valaki a minisztériumban elmondta neki, hogy az előző erdőhasználattan könyv nívódíjat kapott, és a díj átadásakor a mezőgazdász végzettségű miniszter dicsérőleg említette meg a figyelemfelkeltő ábrákat, a „szakember" lektor azt válaszolta, hogy ha az erdészek viccelni akarnak, menjenek ki a nyiladékokra.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A levelezők év végi vizsgáit nem lehetett hagyományosan júniusban megtartani, az aratás miatt. Hiába hangsúlyoztuk, hogy nálunk, erdészeknél előnyösebb a júniusi vizsga, az erdőben akkor nincs sok munka, viszont az év végi, decemberi vizsga a fakitermelések idején nehézséget jelent. Most is előttem van az egyik pesti megbeszélésünkön a mezőgazdász főosztályvezető, aki felsőbbrendűségének tudatában nyeglén odavágta nekünk: „A vizsgákat télen kell megtartani, nem lehet a sorból kilógni!"

Megjegyezni kívánom, hogy a mezőgazdászok jó része megfelelően viszonyult a kérdésekhez és az erdőmérnökökhöz. A helyzetükkel visszaélők kevesebben voltak, de beosztásuknál fogva ők keserítették meg az életünket évtizedeken keresztül.

Meddig tudtad az erdőtörténeti kutatásaidat végezni?

Amikor Szegedről Esztergomba kerültem, elszakadtam az alföldi kérdésektől. Kiss Ferenc példamutató szakmai munkája és magával ragadó egyénisége megérlelte bennem az elhatározást, hogy tiszteletből megírom az életrajzát. Sopronba kerülve az erdőtörténeti kutatások lehetősége csak szélesedett, mert Takáts Endre felajánlott segítsége rendkívül inspiráló volt. Csatkai Endre pedig lehetővé tette a cikkek, dolgozatok megjelenését. Így több erdőtörténeti dolgozatom jelenhetett meg a Soproni Szemlében. Az erdőtörténeti kutatás időigényes dolog. A levéltárban beleütköztem a latin és ónémet nyelven, az elmúlt századokban főleg lúdtollal írt oklevelekbe, jegyzőkönyvekbe. Nem győztem édesapám előrelátását dicsérni, hogy kötelezett a latin nyelv tanulására is. A lúdtollal „kapart" írásokat magam nem is tudtam volna lefordítani, de ezen a téren is szerencsém volt, mert segítőre akadtam dr. Emmer József, latin-német szakos tanár személyében. A nagy elfoglaltságot jelentő iskolai munkám mellett szinte minden szabad időmet a levéltárban töltöttem. Nehéz munka volt, de igen sokat nyertem belőle.

De hát a levéltáron kívül jártad a vidéket is, és források után is kutattál.

Igen, az erdőtörténeti kutatásokon kívül nagy „szerelmem" volt az erdészeti hidrológia. Ez azután teljesen összefonódott az erdőtörténettel, szakmai tantárgyaim témáival. Az is sokat nyomott a latban, hogy olyan területbe botlottam, ahol elég nagy volt az erdészszakma lema-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

radása. Az erdő és a víz, a víz és az erdő kapcsolatában hatalmas fehér foltok mutatkoztak. Érezték ezt az erdész ősök is. Több erdőmérnök foglalkozott korábban a vízzel – hiszen elég csak Kiss Ferencre gondolni –, de aztán kezembe került Szántó István erdőmérnök munkája, aki az erdőgazdasági tájak és hazánk vízhálózatának összefüggéseiről írt jelentős könyvet. Koltay György is kereste az ártéren az erdő és a víz kapcsolatát. A szinte kimeríthetetlen témában csak egyetlen módja van az előrelépésnek: megfigyelni, kutatni, feljegyezni, gyűjteni az adatokat hangyaszorgalommal. Ezért el is határoztam, hogy nekiállok a soproni hegyvidéki erdők vízrajzi felvételének elkészítéséhez, továbbá az adatok gyűjtéséhez. Több mint negyven éven át gyűjtöttem az adatokat, amelyeket a tájrendező és környezetvédő szakmérnöki diplomamunkámban összegeztem. Sikerült felvenni a területen található – az erdészek, jórészt volt tanítványaim hathatós segítségével – forrásokat, patakokat, vízfolyásokat, tavakat, kutakat, szóval az összes vízfelületet. Sikerült megszervezni néhány forrás, kút vízszintingadozásának mérését is. A Tanulmányi Erdőgazdaság igazgatója, Sallay Ferenc, megértette a téma fontosságát, és mindenben a segítségemre volt. Miután le tudtam beszélni arról, hogy igazgatói utasítással kötelezze az erdészeket a megfigyelések elvégzésére, sikerült némi, a mérésekért járó díjak kifizetését megszervezni. Időm jelentős részét elfoglalta a mérések összeszedése, ellenőrzése, az elvégzett munka elszámolása és a kifizetések után való járkálás. Sikerült továbbá kapcsolatot találnom a Vízgazdasági Kutató Intézet neves főmérnökével, Kessler Huberttel, aki hozzásegített egy patakmederbe beépíthető mérőbukó felállításához. Megkaptam tőle a parabolikus keresztmetszetű, zsilipen átbukó víz magassági mérését lehetővé tevő, centiméter beosztású, alumíniumból készült mérce adatait, rajzát. Egy táblázat segítségével meg lehetett állapítani a percenként átbukó víz mennyiségét literben. A mérőbukóhoz tartozó vízgyűjtő terület nagyságát pontosan megmértem. Kessler Hubert tanácsára azért választottuk ki a görbehalmi tó feletti patakmedret a mérőbukó helyéül, mert a patak vízgyűjtője egyértelműen meghatározható volt. A trianoni magyar határ a vízválasztó hegygerinceken halad át. Planiméterrel megállapítottam, hogy a Bán patak 942 hektárról gyűjti össze a csapadékot. Ha ismerjük a lehullott csapadék mennyiségét literben, akkor az elpárologtatás és az elfolyás levonása után maradó vízmennyiség a faállomány által felvett víz. Ennek megállapítása azonban nem olyan egyszerű, tehát el kell indulni a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mérésekkel. Ilyen megfigyelést az 1950-es évekig senki nem végzett a hazai erdőségekben.

A Tanulmányi Erdőgazdaság később azt is lehetővé tette, hogy megszerezzek egy, az átbukón áthaladó vízmennyiséget folyamatosan mérő műszert. Ennek beépítésére azonban pénzhiány miatt nem kerülhetett sor. A napjainkra már elavult német mérőszerkezet valamelyik raktárban pihen dolgavégezetlenül. Végső soron azért is jelentkeztem a környezetvédő és tájrendező szakmérnöki diploma megszerzésére, hogy rászorítsam magam a 30 éves adatok összegzésére. Bár az adatok gyűjtése és összegzése csak hobbi volt részemről, mégis nagy volt az örömöm, amikor a diplomamunkám elkészült. Egy parányi téglácskát én is hozzátehettem a hazai hidrológiai kutatáshoz.

Ezen a téren az utánam jövő Führer Ernőnek – akit Járó Zoltán és Szodfridt István barátaim hoztak el a lakásomra – át is adhattam a stafétabotot. Járó Zoltánék nagyon korrektül az iránt érdeklődtek, hogy mi a szándékom az összegyűjtött adathalmazzal, a jövőben milyen tudományos lépéseket kívánok tenni. Elmondtam nekik, hogy a tanári munkámat akarom folytatni, a hidrológiai megfigyelések folytatására már nincs időm. A folytatás érdekében készséggel átadtam az összes adatomat, tapasztalatomat Führer Ernőnek. Többször is cseréltünk gondolatot a kutatással kapcsolatban. Azután Führer Ernő szárnyra kelt és folytatta a kutatásokat az Erdészeti Tudományos Intézeten belül. Örülök, hogy elindíthattam és útjára bocsáthattam ezt a fontos megfigyelési sorozatot.

Erkölcsi kötelességemnek érzem megemlíteni Hégely Miska bácsi nevét. Nagyon egyszerű, talán még négy elemivel sem rendelkező, útkaparóként dolgozó ember. Éveken keresztül ő olvasta le naponta a mérőbukó mércéjén a patakvíz szintjét. Miska bácsi nem nagyon értette, hogy mire valók a mérések. Azt kértem tőle, hogy pontosan olvassa le minden reggel a vízállást centiméterben. Hihetetlen lelkiismeretességére példa, hogy amikor a hóolvadás és az esőzés úgy megárasztotta a patakot, hogy a víz teljesen elöntötte a mérőbukóhoz vezető patakmedret, és vagy 20 centivel folyt a mérhető legnagyobb vízállás felett, Miska bácsi a mérőbukótól begyalogolt a lakásomig. Éjjel két órakor csöngetett és kétségbeesve kérdezte, hogy mit csináljon, mert a leolvasást nem tudja majd reggel elvégezni. A 21 kilométeres éjszakai gyaloglást és a lelkiismeretes munkavégzés példáját sokszor mondtam el azóta a tanítványaimnak.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A szegedi munkáiddal kapcsolatban beszéltünk Kerkápoly Gézáról. Bizonyára ismerted Szecső János bácsit is.

Mindkettőjüket jól ismertem. Kerkápoly volt az első hivatalos főnököm, amikor másod-, majd harmadéves erdőmérnök-hallgatóként a nyári gyakorlatot a szegedi erdészeti hivatalnál az ő vezetésével töltöttem el. Az erdészetnél későbbi főnököm Gyarmathy Endre bácsi volt. Akkor Kerkápoly már az erdőfelügyelőség vezetőjeként tevékenykedett, majd a szegedi iskolában nyugdíjasként dolgozott. Nagyszerű szakemberek, igaz emberek voltak.

Kerkápoly nekem állattant tanított. Egyszer dolgozatot íratott. Én versben írtam meg a dolgozatot. Teljesen odavolt. Nem rúgott ki, mint azt más tanár tette volna, hanem felolvasta. Értékelte a buzgalmamat. És Szecső János bácsi is igaz tanár volt a maga szigorúságával, szuggesztív előadásmódjával. Sajnálom, hogy nincs róluk fotó, hang- vagy képi rögzítés. Mert ilyen emberek, tanárok már nem nagyon vannak.

Valóban mindkettő kiváló tanár volt, nagy egyéniség, példakép. Fel kellett rájuk nézni. Nemcsak nagy tudású szakemberek, hanem erkölcsi példaképek is voltak. Működésük meghatározó volt a tanulók életében.

Visszatérve a soproni iskola tanári karához, működésük következtében kiváló szakmai eredmények születtek. Jellemző volt a tantestületre, hogy egyetlen párttag sem volt közöttük. Ennek ellenére, vagy éppen ezért minden évben megnyertük a május elsejei városi felvonulás fegyelmezettségi versenyét. Szinte minden évben elhoztuk a hansági építőtáborokból az iskolák közötti versengések eredményeképpen a vándorzászlót. Egy alkalommal leszóltak Budapestről, a KISZ Központi Bizottságtól, és telefonhoz kérték az iskola párttitkárát, vagy a pártbizottságból valakit. Csak én voltam telefonközelben. Közöltem, hogy az iskolánkban nincs párttitkár, de még pártsejt sem. Jött a csodálkozó kérdés: „Akkor hogyan lehetséges, hogy az iskola éveken keresztül nyeri a különféle versenyeket?" A nagy csönd után az illető elmondta, hogy országos elismerésben részesül iskolánk, majd közölte, hogy a jutalmul adott színes televíziót, vándorzászlót és pártjelvényeket majd valahogyan eljuttatják. Így elmaradt az ünnepélyes jutalomátadás. Akkor az igazgatót berendelték a városi pártbizottságra, és közölték vele, hogy ezentúl csak párttagokat vehet fel a tantestületbe. Kontraszelektálás.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Attól kezdve csak párttag jöhetett a tanáriba. Nem akarok rosszmájú lenni, de volt is baj velük, nem is kevés, mind szakmai felkészültségükkel, mind emberi tulajdonságaikkal kapcsolatban.

Miközben vívtad, vívogattad a magad osztályharcát, közben volt egy 1956!

Számunkra igen veszélyes volt az 1956 Sopronban, a határvárosban, a kapitalizmus határbástyáján. Tanulóink egy pillanat alatt szikrát fogtak. Minden erdőmérnöktanár, de minden tantestületi tag is azonnal egyetértett abban, hogy mi, az ország minden részéből érkezett tanulók szülei helyett szülők vagyunk. Feladatunk a háborús viszonyok között, a vészhelyzetben is megmenteni kiskorú tanulóinkat minden veszélytől. Ezért nagyon szigorúan vettük a kollégiumi rendet. Többször volt feszült a helyzet, mert a lelkes fiatalok jó néhányszor puskákkal, kézigránátokkal felszerelve jelentek meg a kollégium ajtajában. Mindig elzavartuk őket. „Azonnal viszed vissza, ahonnan hoztad!" utasítással nem engedtük be a kollégiumba a fegyvereket, lőszert. Minden tanár egységesen képviselte ezt a véleményt. Ha engem Budapesten ér 1956 októbere, minden bizonnyal a harcolóknál jelentkeztem volna a Corvin-közben. Sopronban azonban a sors más feladatot jelölt ki számomra, más feladatot kellett megoldani a nemzet jövője szempontjából. Eszembe jutottak Modrovich professzor 1945-ben, a német megszálláskor mondott szavai. A fiatalokat a jövő érdekében meg kell menteni.

Az iskola szellemiségének, a tantestület nevelésének hatására a tanulóink engedelmeskedtek, egyszer sem fordult elő a tanárok működésével kapcsolatos egyet nem értés, ellenállás. A tanári kar tevékenysége látványosan beivódott a közhangulatba is. A rendőrség, a katonaság, de legfőképpen a pártvezetés félreértette magatartásunkat. A szabadságharc leverése után minket úgy könyveltek el, hogy a „jó" oldalon álltunk. 1956 őszén mintegy 100 diákunk lépett át a határon, közülük azonban mintegy 60 fő vissza is jött. Ezeknek nem lett bántódásuk. Nem történt egyetlen negatív esemény sem, a tanári kar tekintélye megóvta a tanulóinkat mindenféle szélsőségtől, így nyugodt lelkiismerettel állhattunk később a hálálkodó szülők elé. Így vészeltük át a forradalmi heteket. Engem azonban nagyon piszkált a dolog. Elhatároztam, hogy a tanulókkal fogom kimondatni azokat a szavakat, amelyek akkor legbelül bennünk forrtak.

Elővettem Katona József Bánk bánját. Elhatároztam, hogy betanítom, és majd nyilvánosan előadjuk. Lépésről lépésre kellett haladnom.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Előbb betanítottam a Tiborc panaszait tartalmazó Bánk–Tiborc jelenetet. Ezzel nem volt baj, mert egy elnyomott magyar paraszt vádoló szövege a merániaiak ellen megfelelő volt ideológiailag a pártbizottság számára is. Nem kellett semmit indokolni. A Bánk–Tiborc kettősét többször is előadtuk iskolai ünnepélyeken. De hát én Petúr bán mondatát akartam hangosan kimondatni, mégpedig a soproni színházban. „Sokáig éljen a magyar szabadság!" Végül ez is sikerült, bár csak másfél év múlva. Előadtuk a teljes ötfelvonásos drámát.

A színházban?

Igen, a soproni színházban.

Ez fantasztikus!

Előbb meg kellett győznöm a tantestületet és az igazgatót, hogy nagy vállalkozásba kezdtünk. Az igazi okot nekik sem árultam el. A beleegyezés után felutaztam Major Tamáshoz Budapestre. Kértem a Nemzeti Színház támogatását. Akkor nem volt Sopronnak állandó színtársulata, a színház legtöbbször üresen állt. Major megígérte a díszleteket, a jelmezeket és kilátásba helyezte, hogy fiatal rendezőjét – Bognár Sándort – az előadás előtt leküldi Sopronba segíteni. Bognár végignézte a próbát, majd közölte, hogy a rendezést jónak tartja, nem akar beleavatkozni. Megítélése szerint jól csináljuk. A darab legvégén a szöveg szerint hordágyon hozzák be Melinda holttestét. Ekkor mondja Bánk, a király előtt térdre hullva: Uram, engedd meg illendően eltemetnem. A király beleegyezően bólint, majd Gertrudis koporsója felé fordulva mondja, rámutatva a térdelő magyarokra: „Hogy ily nemes szívekkel nem tudtál egybeférkőzni, oh, Gertrudisom!" Ezzel megy le a függöny. Pestre is elvittem a főszereplőket és végignéztük a Bánk bán előadást Bessenyei Ferenccel és Lukács Margittal. A pesti előadást is látva a darab befejezését átrendeztem. Amikor a király engedélyt ad a temetésre, Tiborc vezetésével kiviszik Melindát szomorú, ősi furulyaszó-kísérettel – ez Erkel Bánk bánjából való furulyaszóló volt –, és a Melinda után lépkedő Bánkkal együtt az összes magyar kivonul a színről. A magyar király ott marad egymagában, a merániaiakkal, az idegenekkel, a felravatalozott Gertrudisszal, magyarok nélkül. Ezután mondja a király a kivonult, eltávozott magyarok után intve, hogy „Ily

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nemes szívekkel nem tudtál egybeférkőzni, oh, Gertrudisom!" Így egyértelműbbé válik a magyarok vesztesége, és még élesebbnek tűnik a király Gertrudis miatti egyéni tragédiája. Bognár Sanyi azt mondta, hogy legközelebb Pesten is így fogják játszani.

A lényeg azonban a második felvonásban hangzott el. A békétlenkedők, majd összeesküvők vezére, Petúr, letépve a királyné képét a falról, sarkantyús csizmával alaposan megtapossa, majd a kardját kirántva kiáltja: „Sokáig éljen a magyar szabadság!" Elmagyaráztam a Petúrt alakító tanulónak (Rosenberger Ferencnek), hogy ezt a mondatot most az utcán nem lehetne kimondani, csak ő mondhatja el következmények nélkül a színpadon.

Lenin képét nem tettétek ki?

Azért talán már börtön járt volna. De hatalmas vastaps következett. Hogy egy kicsit előadásról előadásra ezt meg is erősítsem, megbíztam három fegyelmezett tanulót, hogy a mondat elhangzása után kezdjenek el tapsolni. Tudod, mi az érdekes? És ez esett nagyon jól. Bolla Sándor, egyik legkiválóbb tanítványom évtizedekkel később mondta, hogy emlékezik jól: amikor senki nem nyithatta hasonló megnyilvánulásra a száját, elhangozhatott a soproni színpadról ez a mondat. Maga a tény, hogy elhangozhatott, továbbá egy tanítványom évekkel később emlékezett a jelenetre, ez nekem kimondhatatlanul jó érzés. Ha semmi más eredménye nem volna a közel 60 éves tanári működésemnek, azt mondanám, hogy akkor már megérte, megtettem azt, amit adott esetben megtehettem a közösségért eredményesen.

Az akkori párttitkár nem állhatta meg és rákérdezett: „Nem volt ez a jelenet túlhangsúlyozva?" Azt feleltem, hogy a dráma 1213-ban játszódik, az akkori érzelmeket kellett visszaadni.

Gondolom, ahogyan ismerlek, máskor is volt problémád a párttitkárokkal. Sosem féltél?

Nem mondanék igazat, ha nemmel válaszolnék. De munkám szeretete, lendülete, továbbá az elém tűzött messzi cél, mindig túllendített az aggodalmaskodásokon.

Fiatalember koromban találkoztam a fasizmussal, majd utána a számomra még undorítóbb kommunistákkal. Neveltetésem, vallási meg-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

győződésem az első perctől kezdve kizárta mindkét irányzat elfogadását. Az oroszok bejövetelével teljesen szabad kezet kaptak a kommunisták. Viselkedésükkel, tetteikkel tökéletesen hitelesítették az öregjeink által elmesélt 1919-es események valódiságát.

A fasizmus mindössze 13 éven át uralkodott, hiába próbálja utólag az összefonódó, rafinált, pénzelt, kozmopolita propaganda – a mérhetetlen és nagyságrendekkel hatalmasabb, kommunisták okozta károk elbagatellizálása árán – a német fasizmust folyamatosan a figyelem középpontjában tartani.

A pártdiktatúrát annak idején tudomásul vettem és némán ellenálltam a hatásoknak, amelyek egy egész évszázadot raboltak el az emberiségtől. A magyar nép végeredményben egyik áramlatot sem fogadta el. A felszínre kapaszkodó és az orosz pártot kiszolgáló uralkodó réteg alig néhány száz, legfeljebb ezer emberből állott. Ezek többsége sem volt kommunista, csak az érdek kötötte őket össze. A 45 éves kommunista diktatúra elnyomása alatt felnőtt több mint két generáció, akik meghamisított könyvek, filmek, kiadványok és a kommunista értékekről állandóan áradozó agymosás hatására eltávolodtak az ezeréves keresztény magyar nép felfogásától, egészséges érzelmeitől.

Az 1948-as Rákosi-féle hatalomátvételtől kezdve előbb az elrettentő, majd később a „puha", de nagyon alattomos diktatúra mellett kellett oktatni, tanítani, nevelni. Oktatni még csak könnyebb volt, a nevelés azonban már nehézségekbe ütközött. A kettős nevelés csapdája évtizedeken keresztül működött, mind a családban, mind az iskolákban, de legnagyobb hatásfokkal a társadalomban. Sokszor jártam mondataimmal, cselekedeteimmel a megengedhető szélső határon, az idegenek többszöri feljelentéseit azonban nagy-nagy szerencsével mindig megúsztam.

Ki jelentett fel?

Éveken keresztül végeztük a kerületvezető erdészek továbbképzését. Az erdőhasználati előadásaim keretében mintegy 50, az erdőgazdaságok által beküldött hallgató előtt kijelentettem, hogy az akkor még jugoszláviai Krskóban és Sramska-Mitrovicében felépített papírgyáraknak a hazánkból olcsón kapott nyárfanyersanyaggal való ellátása, idegenek becstelen kiszolgálása, felér egy hazaárulással. A jugóknak, akik csak akkor voltak „testvérek", ha az előnyükre szolgált, nem volt nyersanyaguk, de azért Moszkva parancsára felépítettek a magyar nyárfaalap-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

anyagra két papírcellulózgyárat is. Ez a kommunista világhatalom szokásos eljárása volt. A magyaroknak van alapanyaguk, de nem tudják feldolgozni, a jugóknak most már van gyáruk, de nincs alapanyaguk. Ez a helyzet tökéletesen megfelelt a Moszkva-központú irányításnak. Egyik ország sem tudott önmagában érvényesülni. A kommunista magyar kormány, ahelyett, hogy a fafeldolgozást itthon szorgalmazta volna, szolgai módon, fillérekért eladta a kiváló minőségű nyár papírfánkat a kommunista „testvérországnak". Ez a folyamat később megszakadt ugyan, mert a jugók nem tudtak fizetni. Talán azt is gondolhatták, hogy a leszállított nyersanyagért a kommunista testvéreknek nem is kell majd fizetni. A magyar kormány kénytelen volt a fával dugig megrakott uszályokat visszatartani, míg meg nem érkezett a Nemzeti Bankhoz az ellenérték. Erről volt tanítványaim folyamatosan informáltak.

Nos, nem tudtam, hogy a továbbképzésre küldött kerületvezető erdészek között ül egy párttitkár. Ez feljelentett az igazgatónál azzal, hogy „a Firbás jó szakember és jó előadó, de állandóan szidja a pártot, a rendszert, reakciós, kommunistaellenes hangot üt meg". Az igazgató korrekt módon jól lehűtötte a pártfit, aki talán azt hitte, hogy az iskolavezetés is Moszkva-bérenc. Az igazgató félreérthetetlenül közölte az izgága párttitkárral, hogy tanulni küldték ide. Ő itt most diák és az itteni nagy tudású tanároktól van is mit tanulnia. Egyébként a bejelentését tudomásul vette. Ezután hívatott és azt kívánta, hogy ne politizáljak. Elmondtam, hogy a nyárfanyersanyag áron aluli elkótyavetyélése legalább annyira szakmai kérdés, mint politikai. Az ügynek nem lett folytatása.

A legközelebbi továbbképzési csoportnál már az első órán megkérdeztem, hogy van-e közöttük párttitkár. Ha volt is, lapított, sose jelentkezett senki, de a csoporthangulat miatt nem is mert volna.

Volt egy melegebb ügyem is. Ez már a nagy nyilvánosság előtt történt. Valamelyik március 15-én, a hatvanas évek vége felé, az iskolai ünnepélyt szervező tanár összeállította a műsort. Hosszú idő alatt kialakult az a szokás iskolánknál, hogy mindig én kezdtem el a Himnusz, a Szózat közös éneklését, hogy normális mederben lehessen énekelni. Ne legyen az alaphang túl magas vagy túl alacsony. Mivel minden évben az újonnan érkező elsősöknek megtanítottam az Erdészhimnuszt, meg egyéb erdészénekeket, kézenfekvő volt, hogy engem kértek meg mindig az alaphang megadására. Akkor is így történt. A rendező tanár megkeresett, és kérte, hogy a műsor elején a Himnusz eléneklésével kezdjünk, a műsor végén pedig az Internacionálét éne-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

keljük el. Elképedtem, és kijelentettem, hogy március 15-én nem fogjuk az Internacionálét énekelni, hanem a Szózatot. A rendező tanár készséggel meghátrált és beleegyezett a Szózat éneklésébe. Rendes menetben elkezdődött a műsor. Az egyik negyedéves tanuló volt a bemondó, és felkérte a jelenlévőket, hogy közösen énekeljük el a Himnuszt. Felállt mindenki, én pedig megadtam az alaphangot és elindítottam az éneklést. Utána sorban következtek a műsorszámok, a bemondó mindegyiket bekonferálta, az igazgató ünnepi beszédét is. A műsor végére értünk. A műsorvezető hangosan bemondta a mikrofonba, hogy végezetül közösen énekeljük el az Internacionálét. Elképedve hallottam, hogy megállapodásunk ellenére nem a Szózatot mondták be. Nem tudhattam, hogy csak információ át nem adásáról van-e szó, vagy közönséges provokációról. Századmásodpercnyi időm volt a döntésre. Mindenki felállt, én pedig elkezdtem énekelni a Szózatot. Örömmel hallottam, hogy az ifjúság azonnal bekapcsolódva, nagy erővel, hangosan, szinte tüntetőleg énekli velem a Szózatot. Közben átfutott rajtam, hogy ezért nekem felelnem kell. A szervező tanár talán elfelejtett szólni a bemondónak, de arra is gondolhattam, hogy a bemondással engem így akartak kényszeríteni a visszakozásra. Vége lett az éneklésnek. A tanulók izgatott beszélgetés közben távoztak a tornateremből, ahol az ünnepélyt tartottuk. Vártam a számonkérést. Legnagyobb meglepetésemre azonban senki nem jött hozzám, a párttitkár is a fal mellett lépkedve hagyta el a termet. Az ügynek nem lett folytatása. Néhány baráti kolléga tett csak megjegyzést: „De jó, hogy meg merted csinálni, én nem mertem volna…Máig sem tudom, hogy miért maradt el a számonkérés.

No de aztán – szintén a '60-as évek vége felé – történt még valami, amit kizárólag egyik tanítványomnak köszönhetően úsztam meg.

Az egyik városi pártbizottsági ülésen egy fiatal pártfunkcionárius felszólalásában elmondta, hogy van az erdészeti technikum tanári karában egy reakciós erdőmérnök, aki állandóan bírálja, sőt szidja a rendszert és a pártot. Sürgősen intézkedni kell. Nagy szerencsémre éppen akkor ott volt a jelenlévők között iskolánk KISZ-titkára. Negyedéves volt, másodikban tanítottam vadgazdaságtanra, harmadikban és negyedikben erdőhasználattanra. KISZ-titkárunk iskolánk kiemelkedő eredményei miatt állandó meghívottja volt a városi pártbizottsági üléseknek. Nyomban szót kért és kiállt mellettem. A jelenlévők elmondták, hogy rágalmazásnak nevezte a felszólaló szövegét. Kijelentette,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy az általa igen becsült tanárról van szó, aki sokat tesz az ifjúságért, a szegény sorsú tanulókért, egyáltalán az erdész szakemberképzésért. Az első titkár levette a napirendről a felvetést. Nem is volt folytatása az ügynek. De mi lett volna a dologból, ha történetesen a tanítványom nincs jelen. Lehet, hogy kihallgatás nélkül elvisznek. A KISZ-titkár becsületére legyen mondva, hogy csak az érettségi után mondta el személyesen a dolgot, abban a hiszemben, hogy én nem tudok róla.

Tanítványaim sosem jelentettek fel, pedig elég sokszor adtam rá alkalmat megjegyzéseimmel. Szigorú tanár voltam, több tanulót kellett megbuktatnom, jó néhánynak fegyelmit adnom. Az erkölcsi igazamat tanítványaim mindig elfogadták. Évtizedek multával is ezt tapasztalom folyamatosan.

Ebben a cipőben én is jártam Szegeden, ahol önképzőkört irányítottam, iskolarádió-vezető voltam, itt Sopronban pedig egyetemi színpadi szereplő. Szegeden „francos hírolvasó"-nak titulált egy-két tanár. Nem voltak ellenségesek, de az egyetemen némelyik oktató olykor sandán nézett, hogy mit kell itt ripacskodni, ez nem szakma. Ebből úgy sem lesz erdész. Akkor ezek szerint te is átélted ezt az érzést?

Eleinte tanártársaimtól én is megkaptam azt, hogy egy erdészgyereknek miért kell betanulnia az ötfelvonásos Bánk bánt. De hála Istennek, Bolla Sanyitól – és rajta kívül többektől – évtizedek múlva megkaptam a visszacsatolást: „Tanár úr, akkora élmény volt a Bánk bán, nem lehetne a szereplőket összehívni és újra eljátszani?" Az ilyen felvetések megnyugtatnak, a valamikori munkám helyes voltát igazolják.

Nagyon örülök, hogy te is így élted meg. Olyan példát teremtettünk, amire bátran lehetett hivatkozni. Egy pécsi vendégjátékon odasomfordált hozzám egy orvostanhallgató: „Hát, én csak most tudtam meg, hogy Sopronban egyetem is van!"

A kultúra, a művészetek információhordozó és rendkívüli átalakító erejének bevonása a középiskolai tanulók személyiségének minden oldalú fejlesztésébe fontos célja kell, hogy legyen az iskolák nevelési munkájának. A magas szintű szakmai oktatás mellett erre is nagy szükség van.

Utólag én sem sajnálom, hogy mindez része volt az egyetemi éveimnek. Egy-két utóvizsgával megúsztam azt, hogy nemcsak a szakmával foglalkoz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tam, hanem mással is. A professzor nem azért rúgott ki, mert csináltam, vagy azért nem rúgott ki, mert csináltam. Egyébként milyen volt a kapcsolatotok az egyetemmel?

Elég szoros volt, de megmondom őszintém, hogy inkább a második vonallal, az adjunktusokkal és a tanársegédekkel.

Azoktól a diákoktól, akiket felvettek az egyetemre, milyen visszajelzés érkezett a szakmai tantárgyakról?

Egybehangzó volt, hogy a szakmai tantárgyakat a soproni technikumban végzetteknek alig kellett tanulniuk. Némelyik profnak nem tetszett, hogy volt diákjaink szakmai ismeretekből sokat tudnak. Nekem három professzor is mondogatta, hogy a technikusoknak nem kell annyit tudniuk. Egyik volt diákom elmondta, hogy az erdőhasználattanból az egyetemen kevesebb ismeretet kapott, mint a technikumban. Arra is volt példa, hogy egy hallgató a „kínai bajusz" fahibáról a vizsgán elmondta mindazt, amit a technikumban tőlem tanult. Az egyetemi jegyzetben nem is szerepelt a kérdéses anyagrész. A prof megkérdezte, hogy ezt honnan tudja, mire a diák elmondta, hogy a Firbás tanár úrtól tanulta. „Adja ide az indexét", és további kérdések nélkül beírta a jelest. Ez nekem jól esett, de azért nem tartottam helyesnek, hogy az egyetemen egyes tantárgyakból nem teszik rá a középszintű ismeretekre azt a bizonyos pluszt.

Milyen volt a mindennapos tanári munkád?

Összetett dologról van szó. Édesapámtól örökölve, és következetes nevelésének eredményeként mindig komolyan vettem a tanári munkát, az órákra való felkészülést. Az első időkben az oktatás, a tanítás, de leginkább a nevelés spontán módon történt. Szorgalmasan olvastam a szakmai könyveket, a szaksajtót, Az Erdőt. Főleg azokat a könyveket, cikkeket, amelyek az általam tanított szaktárgyakkal voltak kapcsolatosak. Az órákra való alapos felkészülés elengedhetetlen, ezt ma is megteszem, annak ellenére, hogy én állítottam össze az ismeretanyagot, én írtam a tankönyveket. Szükség van minden alkalommal a felkészülésre, mert minden osztály, minden csoport, minden tanuló más. Minden alkalommal a legeredményesebbnek tűnő összeállítást, formát és megoldást

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kell megtalálni, a végrehajtásban pedig a leghatékonyabb módszereket kell alkalmazni. Azután persze jöhet a folyamatos improvizálás.

Milyen tantárgyakat tanítottál huzamosabb ideig?

Az erdészeti oktatásban eltöltött majd 60 esztendő alatt az orosz nyelv kivétel szinte minden tantárgyat, ha csak rövid időre is, taníthattam, helyettesíthettem. A magyar- és történelem óráimra nagy beccsel készültem, mivel a szegedi Baross gyakorlógimnázium jelentős és értékes muníciót adott nekem. Élveztem azokat az órákat, amelyek a nemzeti öntudattal, identitástudatunkkal voltak kapcsolatosak. De szívesen tanítottam a matematikát is. A soproni iskola matematikatanárát – aki egyben KISZ-tanár is volt – behívták katonának. Az igazgató engem jelölt ki a folyamatos helyettesítésre, ami, mint kiderült, három éven át tartott. Így a második osztályt felvittem az érettségiig. Élveztem, hogy sikerült felkeltenem a tanulók érdeklődését, és a többség azonnal megértette az összefüggéseket. Az érettségin is jól szerepeltek, pedig az elnök matematika–fizika szakos volt.

És a szakmai tantárgyak?

Folyamatosan – persze – a szakmai tárgyakat tanítottam. A párhuzamos osztályokban megoldottuk az egyes szaktárgyak tanítására való specializálódást. Kezdettől fogva fő tantárgyaim voltak az erdőhasználattan, a termőhelyismeret-tan és a vadgazdaságtan. Az erdőhasználattant megszakítás nélkül több mint 50 éven át, a másik két tantárgyat is évtizedeken keresztül tanítottam. Az erdőhasználattanból és a vadgazdaságtanból tankönyvet is írtam. A még alaposabb elmélyülés miatt a termőhelyismeret-tan anyagában – már csak Kiss Ferenc működésének ismeretében is – a víz szerepét tartottam a legfontosabbnak. Ilyen előzmények után kezdtem el előbb az erdőtörténettel, majd később az erdészeti hidrológiával foglalkozni.

Megírtad Kiss Ferenc életrajzát. Ez is erősítette az erdőtörténeti kutatásaidat.

Igen közel jársz a valósághoz. Édesapám történelem szakos lévén, több ízben is buzdított arra, hogy a történelmi Magyarországon az erdőségek elhelyezkedése, kezelésük módjainak ismerete fontos lehet az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

egész erdészszakma számára. Ilyen indítás után találkoztam Kiss Ferenccel, akinek a Szeged erdészete című, 1939-ben megjelent műve elég sok történelmi vonatkozást tartalmaz.

Legénykoromban a Szegről indított kerékpár-kirándulások alkalmával a Szabadka melletti Palicsi-tó közelében molyhostölgyesekre akadtam. Kiss Ferenc könyvéből megtudtam, hogy az Alföld közepén található molyhostölgyes a XVI. és XVII. századi török hódoltsági időben a Balkánról és vissza a Balkánra menő török lovascsapatok pihenőhelyén etetett molyhostölgy-makkokból visszamaradó magokból származik.

Az erdőtörténeti kutatásokkal kapcsolatos elhatározásomat nagymértékben megerősítette a dr. Takáts Endrével Sopronban való találkozásom. 1951-ben, amikor újra Sopronba kerültem, már a soproni levéltár igazgatója volt. Édesapám soproni látogatásakor felkerestük a levéltárban. A jóízű beszélgetés folyamán Takáts Endre vetette fel, hogy tudományos kutatásokat kellene folytatnom. Ő ebben tudna segíteni. A meghökkentő az volt a dologban, hogy volt tanárom nem is tudhatott az én erdőtörténeti, továbbá az erdő és a víz viszonyát érintő érdeklődésemről, amelyeket Kiss Ferenc alföldi vizsgálatai bontottak ki bennem. Felhozta, hogy itt a város közelében húzódik a Fertő tó, amely a vízzel és az erdőségekkel kapcsolatos problémák egész tárházát hordozza. Felvetése végleg megerősítette bennem az erdők történetével és a vízkutatással kapcsolatos elhatározásomat.

Ebben az időben találkoztam a soproni múzeum Kossuth-díjas tudósával, Csatkai Endrével is. A két nagyszerű ember párhuzamosan hatott rám. Csatkai megláthatta bennem az igyekvő kutatót, az eredmények összeállítására és megfogalmazására alkalmas embert. Sopron és környéke történelmének fáradhatatlan kutatója munkatársává választott a Sopron életében mindig is nagy szerepet játszó erdők történetével, a város közösségére gyakorolt hatásaival foglalkozó kutatásokban. Egymás után tálalta elém kutatásra, érdeklődésre számot tartó, erdővel kapcsolatos felvetéseit. Biztatására – és néha sürgetésére – számos cikket, tanulmányt írtam a soproni erdőkről a XVI. és XVII. századból származó, legtöbbször lúdtollal írt jegyzőkönyvekről, a forrásokról, a vízzel kapcsolatos jelenségekről. Takáts Endre pedig segített a megoldásban, a feldolgozásban, az okmányok lefordításában és értelmezésében. Takáts Endre hat nyelven beszélt. A lúdtollal írt okmányokat úgy olvasta, mint én a napilapokat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A kutatások jelentősen segítettek a tanításban is, az óráim motiválásában. Idővel néhány kiemelkedő tanulót is be tudtam kapcsolni a régi okmányok vizsgálatába, kijegyzetelésébe. Némelyiküket sikerült ráhangolnom a múlt kutatására, az erdőgazdálkodás helybeli múltjának megismerésére, továbbá néhánynak segíteni tudtam abban is, hogy kisebb cikkeket megjelentethessenek. Volt tanítványaim közül ketten is múzeumigazgatók: Zalaegerszegen, Keszthelyen. Kettőnek pedig lektorálásommal segítettem doktori disszertációjuk elkészítésében. A múzeumigazgatók erdész végzettségük megszerzése után szerezték meg valamelyik egyetemen a bölcsészkari oklevelüket, így kerültek azután a múzeumi pályára.

Úgy hallottam, hogy te a Szász Tibor vezette országos és nemzetközi fakitermelő versenyeken konferáltál és riportereskedtél is.

Jó pár alkalommal valóban belevágtam ilyen dologba is. Régebben az a gondolatom támadt, hogy a még élő, nagy erdészekkel interjút készítek, hogy rögzítsem a múlt szakmai és emberi történéseit. Ilyen elképzelés alapján még 1960-ban felkerestem Fekete Zoltán professzorunkat, aki akkor már 83 éves volt. Megértéssel fogadta jelentkezésemet. Kilátásba helyezte, hogy egy nagy ládában őrzött családi leveleit a rendelkezésemre bocsátja, továbbá azt is ígérte, hogy válaszol a kérdéseimre. A levelekből kiemelhetem és felhasználhatom a közösségre, a szakmánkra vonatkozó részeket. Elöljáróban elővett egy alaposan megsárgult levelet, amelyet Zoli bácsi dédanyjának írt az unokaöccse az itáliai garnizonból, Veronából Kolozsvárra. A monarchia katonái ott állomásoztak 1805-ben, amikor a levél íródott. Ebben a levélben említi meg Napóleon 1804. évi császárrá koronázását is, és kérdezi, hogy mit szólnak az eseményekhez az erdélyiek. Izgalom fogott el, és kértem a mielőbbi lehetőséget a kutatásra. Zoli bácsi arra kért, hogy tudományos akadémiai elfoglaltságai miatt később keressem meg. A sors kegyetlen fintora volt, hogy többször váltottunk telefonüzenetet a találkozást illetően, és nem tudtuk összeegyeztetni időpontjainkat. Abban az időben heti 34 órában tanítottam, kollégiumi nevelő is voltam. Zoli bácsi vagy négy alkalommal jelezte, hogy nem ér rá. Legutóbb én kértem a találkozó elhalasztását, mert levelező hallgatókat kellett vizsgáztatnom. Hónapokon, féléveken át húzódott a találkozás. Ilyen előzmények után szakmai tanulmányutat készítettem elő a Bükk hegységben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A szilvásváradi erdészet területén szerettem volna egy kétnapos programot összeállítani, és ezért, jó előre jelezve érkezésemet, az erdészettől kocsit kértem a vasútállomásra. Az elém küldött hintó várt az állomáson. Akkor – 1962-ben – ez volt az erdészet személyszállító eszköze. Ekkor szólított meg Wágner Lajos bácsi, a bükkiek neves erdőmestere, aki szintén az egri vonattal érkezett Szilvásváradra. Akkoriban szakfelügyelőként dolgozott. „Megengeded fiam, hogy veled menjek az erdészetre?" Tisztelettel leléptem a hintóról és felsegítettem Lajos bácsit az ülésre. Alighogy a hideg miatt betakaróztunk és elindultunk, megkérdezte, hogy hallgattam-e a rádiót reggel. Nemleges válaszom után elmondta, hogy bemondták Fekete Zoltán akadémikus halálát. Nyomasztó érzés fogott el, ami azóta is tart. Mitől fosztott meg a sors, de ami fontosabb, mit veszített a magyar erdészet, családtörténet. Mi mindent lehetett volna megtudni a ládában őrzött ősrégi levelekből! Utóbb kerestem Zoli bácsi lányát, Ágnest, aki azonban nem tudott a leveleket tartalmazó ládáról.

Mi lett a vízügyi kutatásokkal?

Mint már említettem, meg akartam írni Kiss Ferenc életrajzát. Ezért igyekeztem felkutatni irodalmi tevékenységét, elolvasni írásait. Hónapokba tellett, amíg a szegedi levéltárban, Budapesten és Sopronban összeszedtem az írásait. Az egyik talajvízzel kapcsolatos írásában említette, hogy „...ahogyan én azt a Föld és az Ember című folyóirat 1930-as számában már megírtam...". Ezután igen izgalmas nyomozás kezdődött, mert ezt a folyóiratot sem a szegedi levéltárban, sem a soproni egyetemi könyvtárban nem találtam meg. A budapesti Széchényi Könyvtárban sem volt meg, de ott kilátásba helyezték, hogy felkutatják magánkönyvtárban. Így is történt. Mivel nem adták ki a kérdéses anyagot, mikrofilmre kellett vetetni a cikket. Csak így tudtam hozzáférni ehhez az íráshoz. Ebből kiderült, hogy az Alföldön a vegetációs időben igen csekély a lehulló csapadék mennyisége, így fő éltetővé lép elő a talajvíz. Ennek mérhető dagálya és apálya van, szinte szabályos sinusgörbéhez hasonló futású. Ezt a hegyvidéki viszonyok között is szerettem volna vizsgálni és igazolni. A vizsgálódásokba bekapcsoltam a tanulókat is. Az első lépés a hegyvidéki terület vízrajzi felvétele volt. Minden forrást, vízfolyást, eret, patakot, tavat, kutat felvettünk. Sor került forrásfoglalásokra is. A források vízhozamának, a levegő és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a víz hőmérsékletének mérése jelentős feladatnak ígérkezett. Több ezer mérési adat alapján állíthatom, hogy a Kiss Ferenc-féle dagály–apály mozgás kísértetiesen hasonlít az alföldi talajvízmozgásra. A vizsgálatok eredményessége arra sarkallt, hogy számos beszámolót, cikket írjak Az Erdőbe, a Hidrológiai Közlönybe, a Soproni Szemlébe. Végső fokon ez vezetett a tájrendező és környezetvédő szakmérnöki diploma megszerzéséhez.

Említetted, hogy fő tantárgyadból, az erdőhasználattanból szakkönyveket is írtál a technikusok és a szakközépiskolások számára…

Nemcsak tankönyveket írtam ebből a tárgyból, hanem erdőhasználati témából doktoráltam 1974-ben a soproni egyetemen. „A korszerű erdőhasználat feltételeinek néhány kérdése" volt a doktori értekezésem címe. Ami pedig a tárgy oktatását illeti, nyugdíjazásomig tanítottam erdőhasználattant. Nem titkolom, büszkeséggel tölt el, hogy megírtam az erdőhasználattan tanításának módszertanát, utána pedig – arra építve – didaktikai alapokon az első szakközépiskolai erdőhasználati tankönyvet is. Bíztam abban, hogy ennek példájára majd megszületik a többi erdészeti szaktárgy tanítási módszertana is. Ebben csalódnom kellett. A mai napig az erdőhasználattan az egyetlen pedagógiai alapokon megírt erdészszakmai középiskolai tankönyv. Minden fejezet csak egy-egy tanóra ismeretanyagát dolgozza fel. A tanárnak nem úgy kell feladni a leckét, hogy a „bekezdés aljáig".

Vadgazdaságtant is tanítottál. Ennek kapcsán érdekelne, hogy álltál a vadászathoz?

Örülök, hogy így tetted fel a kérdést, mert valójában vadgazdaságról és vadgazdálkodásról van szó. Az erdőgazdálkodáshoz szorosan hozzá tartozó vadgazdálkodás három részből tevődik össze, mint az idetartozó ismereteket magában foglaló vadgazdaság tantárgy is. Az első rész a hazánkban vadászható vadfajok alapos megismerésével foglalkozik, a második rész az erdőben és az erdőhöz tartozó vadászterületeken élő vadállomány kezelését, életfeltételeinek megteremtését, létszámát, ivararányát és a minőségi vadgazdálkodás szempontjából nagyon fontos kormegoszlást, azaz az egész vadállomány optimális szerkezetét vizsgálja, elemzi. A harmadik rész a szakmai tevékeny-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ség befejezését jelentő vadászat. A laikusok számára ez a legfontosabb és egyben a leglátványosabb tevékenység. A marxista világ ezen a téren avatkozott be igen erőteljesen az erdőgazdálkodásba és a vadgazdálkodásba. A vadászat valamikor ősi mesterség volt. Az élelemszerzést szolgálta. Később csak az uralkodó rétegek szórakozásává vált. A tervszerű gazdálkodások előretörésekor a vadászat – helyesen – a folyamat szerves részévé vált. A pártállami időkben azonban szinte a feudalista viszonyokat hozták vissza. Minden vezető pártfunkcionárius korlátlanul akart vadászni, ahogyan a főurak is vadásztak. Hogy a szórakozásukba senki bele ne szólhasson, a vadászatot függetlenítették a vadgazdálkodástól és az erdőgazdálkodástól. A „mindenki egyenlő" hangzatos, egyben hazug szöveg ezen a téren szenvedett csúfos vereséget. A közösség tulajdonát képező vadállomány kíméletlen vadászata jelentette a pártapparátus szórakozását. Még a puritánnak kikiáltott Kádár János is igénybe vette a fejesek számára elkülönített területeken az élvezkedést. Erőszakosan szétválasztották a természetvédelmet, a környezetvédelmet, az erdőgazdálkodást – benne a vadgazdálkodással – a vadászattól, hogy mindenféle korlátozás nélkül szórakozhassanak. A Földművelésügyi Minisztériumban teljesen különálló Vadászati Főosztályt hoztak létre, kiemelve és önállóvá téve a vadászati tevékenységet. Többször is alkalmam volt vitatkozni az akkori Vadászati Főosztály vezetőjével, Rácz Józseffel. Akkor jött rá a helyzet abszurd voltára, amikor példaképpen említettem, hogy a mezőgazdasági tevékenységekből nem lehet az aratást önkényesen kiemelni és önállóvá tenni. Az aratás a gabonatermesztés utolsó fázisa. Soha sehol nem létezett aratási főosztály. A pártemberek szó szerint ki is mondták, azért kell a vadászatot különválasztani, mert az hozza a pénzt. A tanultabbja sem akarta megérteni, hogy az erdőgazdálkodás adja a lehetőséget a vadfajok életben maradására, teszi lehetővé fejlődésüket és azt, hogy a területen élő vad trófeája akár világrekorderré is növekedhet.

Az önálló Vadászati Főosztály megkívánta, hogy az erdőgazdálkodás és a vadgazdálkodás a kiemeltek szórakozását szolgálja. Hogy a gazdálkodásban jelentkező bevételkiesést valamennyire ellensúlyozzák, a kiemelt területek egy részében megengedték a külföldi vadászvendégek fogadását is, hogy a párttagok által ingyen elvitt trófeák értékének egy részét a külföldi vadászokkal fizettessék meg. A vadászok országos szervezete a hivatalosan kijelölt vadásztársaságokból állott, ahová közönséges földi halandó nem nagyon kerülhetett be. A vezető

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

párttagokon kívül a fegyveres testületek vezetői, a kiemelt termelőszövetkezetek elnökei, talán még néhány helyen a bányászok lehettek vadásztársasági tagok. A világhírű magyar szarvas-, őz-, dámállományok szolgáltatták a Horthy-korszak után a világrekorder trófeákat. A kommunisták 45 éve alatt eltékozolták ezt a páratlan értéket. Azt a Fejér megyei állományt, ahonnan világrekorder őzbakok származtak, mintegy 5 év alatt tették tönkre Minden valamirevaló pártvadász oda járt bakot lőni. Abban az időben a főosztályvezetők sofőrjeinek is aranyérmes trófea jutott. Ugyanez a dolog történt a zalai világrekorder szarvas területén is. Ma már csak hírmondók maradtak a kiváló állományokból. Évtizedek kellettek a lezüllesztésükhöz. Az állomány elfiatalodott, a trófeák leromlottak. Az utóbbi években megritkult a külföldi vadászvendégek sora is.

Te, személy szerint hogyan kapcsolódtál a hazai vadgazdálkodáshoz?

A Pilisben 1970 és 1978 között mellékfoglalkozásként vadgazdasági szakértőként működtem. A Pilisben nehéz volt a helyzet. A terület közel volt Budapesthez, a pártközponthoz. Dvorák Oszkár vezetésével a Pilisi Parkerdőgazdaságon belül létrehoztak egy, csak a vadászattal foglalkozó egységet. Azaz, államot az államban. Az egységet ki kellett szolgálnia a gazdaságnak. A pártvezetők, a külföldi kommunista vezetők, az ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet hadsereg tábornokai térítés nélkül vadásztak és vitték el magukkal a szebbnél szebb trófeákat. A vadászatok idején nem lehetett semmiféle tevékenységet folytatni a területen, hogy ne zavarják a lövöldözőket. A vadőrök egy része állásukból felfüggesztett titkosszolgálati emberekből, ávósokból került ki. Ezek – szakmai tudatlanságukkal, egyéb személyiségi zavarokkal küszködve – hajmeresztő, legtöbbször életveszélyes cselekedetekre ragadtatták magukat. Az igaz magyarságáról és kiváló szakmai tudásáról híres igazgató arra kért, hogy segítsek megszabadítani a Pilist ezektől az emberektől. Arra hivatkozott, hogy mivel nem vagyok párttag, továbbá Sopron messze van, rám nem tud a pártbizottság közvetlen nyomást gyakorolni. Hozzá is láttam a feladat végrehajtásához, amit igen megkönnyítettek ezeknek a tudatlan, fegyelmezetlen, de azért hatalmaskodni akaró embereknek a felelőtlen tettei. Több kutyát is tartottak, éjszakánként azokkal hajkurászták a sűrűket. Tiltott időben barkás agancsú bakokat, bikákat fojtottak meg kutyáikkal. Jó né-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hány esetben tetten tudtam érni őket, s ilyenkor jegyzőkönyvet vettem fel. Így is csak nagyon nehezen sikerült az ilyen emberektől megszabadulni. Ennek igazából csak akkor lett vége, amikor már – a „puha diktatúrában" – maga a párt számolta fel ezt az állapotot. Jóleső érzés, hogy ebben kevéske szerepet én is játszhattam.

A vadgazdálkodás terén szerzett tapasztalataimat a vadgazdaságtanóráimon használtam fel. Ebben az időben találtam rá Bakkay László erdőmérnök 1932-ben, a Nimródban megjelent cikkére, amelyben – hazánkban elsőként – részletesen foglalkozik a szarvasállomány szerkezetének szabályozásával, az egy területen tartható vadlétszám ivararányával és kormegoszlásával. Az volt a benyomásom, hogy abban az időben, féltékenységből vagy más okból, nem karolták fel – megítélésem szerint nagyon helytálló – elgondolását. Jól jött nekem a pilisi lehetőség. Kipróbálhattam a gyakorlatban a Bakkay-féle elképzeléseket. Ebben szabad kezet kaptam az igazgatótól. 1972 és 1974 között egymás után dolgoztam ki a pilisi erdészetek számára a területükre vonatkozó vadállomány-szabályozási terveket a Bakkay-számok alapján. Volt olyan erdészetvezető, aki csak azt kérdezte meg tőlem: ebben az évben hány darab nagy bikát lövethetek ki? Az éppen akkor készülő új üzemtervek mellékleteként megjelenő vadgazdálkodási tervekhez adatokat kértek tőlem. A terület erdőfelügyelője azt az alapvető kérdést vetette fel, hogy hány darab szarvas engedhető meg a Pilisben? Mennyit bír el a terület? A vadeltartó képesség, a vadeltartó érték, az ivararány és a nagyon fontos kormegoszlás optimális értékeit a Bakkay-féle ajánlás alapján számítottam ki. Erdőrészletről erdőrészletre vizsgáltam a vad rendelkezésére álló élelem mennyiségét, mind a nyári, mind pedig a téli időszakban. A vadlétszám pontos megállapítására abszolút biztos módszer nem létezik, pedig a létszám ismerete nélkül csak hibákkal terhelt becslés alapján lehet a vadkilövési terveket elkészíteni. A Pilisben eltöltött évek tapasztalatai igazolták a Bakkay-féle számokat. Sikerült vele is találkoznom, amikor még a trófeaközpontban dolgozgatott. Egyik volt tanítványomnak derűsen mondta el, hogy évtizedek multával nem gondolta volna, hogy ajánlásait valaki még felkarolja. A Nimródban a hetvenes évek végén, a nyolcvanas években egymás után jelentek meg a vadállományszabályozással kapcsolatos javaslatok, amelyeket „nagy"-nak kikiáltott vadászok jelentettek meg, s amelyek csak kerülgették a Bakkay-féle elképzeléseket. Voltak olyanok, akik nemes egyszerűséggel kisajátították Laci bácsi számait.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Te egyébként vadászember vagy?

Hogyne. Itt vannak a lakásom falain a trófeáim. Mindegyikhez kedves emlékem fűződik. Nem lehet valaki úgy a vadgazdaságtan tanára, hogy aktívan ne űzze a vadászatot és gyakorlatilag ne foglalkozzék a vadállomány kezelésével.

Szenvedélyes vadász vagy?

Szívesen vadászom, de azért nem vagyok megszállott. 1971 novemberében rendkívüli vadászszerencsében volt részem. Egy havas, télies napon egy percen belül két remetekant ejtettem el. Testvérek lehettek, egy nagy dagonyából zavarták fel őket a hajtók. A 21 és 20 centiméteres agyarú kanok trófeái ma is a szobám falát díszítik. A lövésem után egy rendkívül sűrű, fiatal erdeifenyvesben eltűnő egyik kan megkeresése szintén egyedülálló élményem volt. Mintegy 30 métert hason csúszva kellett megtennem, miközben a fegyvert folyamatosan magam előtt tartottam. Ezt a jelenetsort sohasem fogom elfelejteni, mint azt sem, amikor a mozdulatlanul fekvő szürke tömeget megpillantottam a sűrű ágak között.

1978-ban a minisztériumtól kaptam egy selejt dámbika lelövésére szóló engedélyt. Varga János, volt tanítványom vezetett. Abban az évben igen jó volt az agancsfelrakás, több, hatalmas agancsú bikával találkoztunk, amelyeket természetesen az útjukra bocsátottunk. A vezetőm azt mondogatta, hogy „majd megnézzük azt a «selejt» bikát". Sikerült is egy 4,87 kg-os agancsú bikát elejtenem. Akkoriban ez igen jó bikának számított. Napjainkban a legjobbak alig érik el a 4 kg-os agancssúlyt.

2003-ban, nyolcvanadik születésnapomra – a gyulajiak előzékenységéből – lőhettem barcogáskor egy szép dámbikát.

A hivatalos vadászatokon kívül számomra értékesebb az, ha számos tanítványom hív meg alkalmanként vadászni. Jól esik, ha valamelyikük kap egy őzbakra lelövési lehetőséget, és azt nekem felajánlja. A legfontosabb számomra, hogy így fenntarthatom tanítványaimmal a kapcsolatot.

Az elméleti vadgazdaságtani órákon tárgyaltam a Bakkay-féle számokat, majd a gyakorlati foglalkozásokon megadott becslési adatok alapján közösen készítettük el a vadállomány-szabályozási terveket.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ilyen ismereteik alapján nagy számban kerültek ki tanulóimból a vadásztársaságok fővadászai, vadászmesterei.

A vadgazdasági gyakorlatokhoz tartozott két, kimondottan vadászati gyakorlat is, amelyen az utolsó évesek fegyverrel a kézben vadásztak, míg az alsóbb osztályok tanulói hajtottak. A gyakorlat lefolytatásakor a vadászfegyverek mellett lőszerre is szükség volt.

A fegyvertulajdonlás lehetősége, igen szigorú kezelése és a lőszerelszámolás az '56-os szabadságharc után nagyon nehézkessé vált. A tanári karnak a tanulókat féltő és megmentő magatartását a párt félreértette. Ezért továbbra is megbíztak az iskolában, továbbra is beleegyezett a rendőrség, hogy az iskolai fegyvereket kezelhessem és a lőszerelszámolást is vezethessem, pedig a múltamban „pöttyök" voltak. Minden hónapban rovancsoltak, minden „veszélyes" időpontban – március 15., március 21., április 4., május 1., október 23., november 4. és november 7. alkalmával – be kellett szállítani a fegyvereket és a lőszert a rendőrségre. A vadászfegyvereket tokban vittük be, a lőszereket pedig egy erre a célra kialakított nagy faládában, amit le lehetett lakatolni. Mivel a kulcsokat is le kellett adni, a láda zárját pecsétviasszal is lezártam. A rendőrség eleinte ezzel nem is törődött. Hoztuk, vittük a fegyvereket és a lőszert. A hatvanas évek vége felé azonban az egyik főhadnagy – tudomásom szerint érettségije sem volt – a lőszeresláda bevitelekor a rendőrségen, négyszemközt kért tőlem egy doboz (25 db) 20-as öbnagyságú, sörétes vadászfegyverbe való töltényt. Azonnal közöltem, hogy kérésével keresse meg az igazgatót. Azt hittem, ezt nem meri megtenni. Azonban felhívta az igazgatót, aki természetesen visszautasította. Ha nem hívja fel és elveszi, sosem tudom hihetőleg bizonyítani, hogy miért lett lőszerhiány. Elteltek a kérdéses napok, a főhadnagy telefonált, hogy menjünk a fegyverekért és a lőszeresládáért. Feltűnt, hogy eléggé idegesen mondta, hogy igyekezzünk, mert a láda a rendőrségen útban van. Elméletileg mód volt arra, hogy átvételkor ellenőrzést kérjek, de hát ki mert abban az időben packázni a rendőrséggel. Akkor még alig szűntek meg az akasztások, egyeseknek rágalmazással való megvádolása. Azonnal észrevettem, hogy a pecsétviasz ki van bontva. A főhadnagy szinte kituszkolt a rendőrségről. Akkor már biztos voltam benne, hogy baj van, csak azt nem tudtam, hogyan másszok ki a dologból. Az iskolába érve azonnal rovancsoltam, és valóban hiányzott a lőszerből 25 darab töltény. Azonnal rohantam az igazgatóhoz és beszámoltam a történtekről. Az igazgató ekkor elmondta, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a főhadnagy őt is felhívta. Ez nagy megkönnyebbülés volt számomra. A hiány azonban hiány maradt. A lőszerelszámolás igen szigorú volt. Az igazgató kijelentette, hogy a lőszerért én vagyok a felelős, gondoskodjam a hiány pótlásáról. Tanácsként még hozzátette, jelentsem fel a rendőrséget. Mondtam, akkor engem legjobb esetben Sopronból kitoloncolnak. Kínomban kitaláltam egy megoldást, amit Tuskó is elfogadott. A lopás tényét bizonyítani nem tudom, de az is lehetséges, hogy a rendőrség így akarta próbára tenni „éberségünket". Azt javasoltam, hogy vegyünk fel egy jegyzőkönyvet, amelyben megállapítjuk a hiányt, az igazgató pedig ad egy határidőt, ameddig azt pótolni kell. Hosszabb idő eltelte után, amikor majd nyilvánvalóvá válik, hogy nem bennünket akart ellenőrizni a rendőrség, hanem a főhadnagy közönséges lopásáról van szó, a papírt el lehet tépni. Ez utóbbi következett be. A nyolcvanas éves elején, azaz 15 év múlva, amikor Tuskó nyugdíjba ment, behívott az irodába és a cédulát előttem tépte szét. A hiányt még akkor vadászbarátaimtól kapott töltényekkel tudtam pótolni, bár az sem volt veszélytelen, mert ők is szigorú elszámolásra voltak kötelezve. A párttag ismerősöm azonban megoldotta a dolgot. Neki nem kellett olyan szorosan elszámolnia a lőszerrel.

A vadásztársaságokkal milyen volt a viszonyotok?

Sikerült a környék vadásztársaságainak egyikével szerződést kötni. Akkoriban voltak nagy nyúlbefogások. Mi vállaltuk, hogy vasárnaponként, a nyúlbefogások alkalmával, hálóba hajtjuk a nyulakat, a társaság viszont megengedi, hogy a vadászati szakkör tanulói egypár tarvadat elejthessenek. A sikeres lesvadászat néhány tanulónk számára életre szóló élményt jelentett. A magaslesen megbeszélhettük a vadászatokon való viselkedés legapróbb mozzanatait, a nyiladékra kilépő tarvad elejtésének lépéseit.

Úgy tudom, hogy a soproni iskolában hivatalosan is meg lehetett szerezni az országos érvényű gombaismerői oklevelet, ami piaci ellenőrzésre is felhatalmazta az illetőt.

Jól tudod. 1961-ben felkereste az iskolát dr. Kalmár Zoltán főiskolai tanár, az Országos Gomba-szakoktatási Bizottság titkára, és szakmai irányultságunkra hivatkozva kérte a középfokú gombaismerői tanfolyam

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

beindítását. A tanfolyamokat azonban csak olyasvalaki vezethette, akinek felsőfokú gombaszakértői oklevele volt. Az igazgató felkérésére vállalkoztam, hogy levelező úton megszerzem ezt az oklevelet, ami meg is történt. Ezután az iskolában minden évben beindítottuk szakkörként a gombaismerői tanfolyamot. Ez 1961-től a nyolcvanas évek közepéig működött. A közel másfélezer kiadott gombaismerői oklevél lehetővé tette, hogy azok a tanulók, akik ezt megszerezték, piacellenőrként mellékkeresethez jussanak. Ezért a munkáért a Gomba-szakoktatási Bizottság és a Kertészeti Egyetem közös javaslatára kaptam meg 1983-ban az Országos Erdészeti Egyesülettől a Carolus Clusius-emlékérmet.

De a gombaismerői és a vadászati szakkörön kívül éveken át vezettem az önképzőkört és a zeneszakkört is. Az önképzőkör nagyszerű szereplési, személyiségfejlesztési lehetőséget kínált a tanulók számára. Talán ez is az egyik oka annak, hogy végzett tanítványaink közül jó néhány közéleti pályát választott. Több tanulónkból lett polgármester, vadásztársasági elnök vagy vadászmester, titkár, a termelőszövetkezetekben vezető. Az önképzőkörben megtanultak előnyös témát választani, adatok után kutakodni, előadásokat összeállítani, végül az összeállítást szabadon előadni. Később, az önképzőkör működése után alakult természettudományi szakkörben voltaképpen ugyanezt a munkát végeztük. Az iskola mintegy 300 tanulójából minden évben 40–50 fő vett részt a szakkör munkájában. A tanulókkal való foglalkozás sok időt és energiát igényelt, de az elért eredmények bőven kárpótoltak a fáradságos munkáért.

A zeneszakkör egyetlen célja a komolyzene megszerettetése. Meglehetősen gazdag hanglemezgyűjteményem volt, több száz lemez albumokban, így a foglalkozásokon mód nyílt arra, hogy megfelelő ismertetés és méltatás után közösen meghallgassuk a szerzeményeket a legkiválóbb karmesterek vezényelte világhírű külföldi és magyar filharmonikus zenekarok előadásában.

Az iskola büszke az Országos Mezőgazdasági Múzeum pályázatain elért eredményeire.

1970 óta minden esztendőben kiírták a Magyar Mezőgazdasági Múzeumi pályázatokat „Hazánk mezőgazdasága diákszemmel" címmel. Az igazgató megbízott a lebonyolításával. Jó néhány tanulónak sikerült az érdeklődését felkelteni, de rám hárult mindannyiuk felkészíté-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

se is. Irányítani kellett őket a témaválasztástól az anyaggyűjtésen át a megfogalmazásig. Külön munka volt a mellékletek összeállítása. Az iskola segített a dolgozatok legépelésében, cserébe az iskolánál maradt egy pályázati példány. 1970 és 1990 között mintegy 200 tanulónk vett részt a pályázatokon. Közülük huszonnyolcan szereztek első helyet, azaz aranyérmet. Amit ünnepélyesen a budapesti Vajdahunyad várában kaptak meg. Közülük az „Erdészportrék a Bakonyból" című aranyérmes pályamű teljes terjedelmében megjelent Az Erdő 1985-ös decemberi számában.

A pályázatok között a csúcsot a Sopron várossá nyilvánításának 700 éves jubileumára írt összeállítás jelentette. 1977-ben a II.b. osztályfőnöke voltam. Sikerült a tanulók érdeklődését úgy felkelteni, hogy az egész osztály kollektíve pályázott. Mind a 32 diákom fél éven át dolgozott a részfeladatok megoldásán. Megírtuk az iskola utcájának, a Szent György utcának a történetét. A kutatások a megyei és a városi levéltárakban kezdődtek. A fellelhető adatok alapján a tanulók felkeresték a Szent György utca mind a 24 házát, térképpel, alaprajzokkal a kezükben bejárták valamennyit a pincétől a padlásig. Vázlatokat készítettek, a lakókkal beszélgettek. Egy külön csoport készítette a fényképeket. A 64 oldalas, 55 levelezőlap nagyságú fényképpel illusztrált pályamű kiemelt miniszteri különdíjat kapott. Az osztályküldöttséggel ugyancsak a Vajdahunyad várában vehettük át nyilvánosan az első díjat.

Éveken keresztül az iskola kollégiumában nevelőtanár is voltál. Az alacsony tanári fizetés kényszerített erre?

Nem csak az anyagi kényszer miatt vállaltam a kollégiumi nevelőséget, bár bevallom, a túlterhelés miatt jó lett volna néha lazítani, de a család fenntartása nem hagyott választási lehetőséget.

A középiskola életében jelentős események az érettségi találkozók.

Valóban. Sokan csak külsőségnek tekintik, pedig egy-egy találkozónak mind a volt diákok, mind az iskola életében igen nagy a jelentősége. A találkozók időről időre megerősítik a tanulók összetartozását, az iskolához való ragaszkodást, lehetőséget adnak összegzésre, összehasonlításra, további erőmerítésre, tanulságok levonására. Az iskola számára is fontos egy ilyen összejövetel, mert a tanárok találkoznak ko-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rábbi munkájuk eredményeivel, különféle visszacsatolásokkal. Az iskola életében a hagyományőrzés és a fiatalabb korosztályok nevelése miatt is fontosak ezek a találkozások.

Mostanában egyre-másra érem meg az 50, a 45, a 40 éves és a többi érettségi találkozókat. Jó hallani a beszámolókat sikeres életutakról, jó hallani, hogy a tanítványok között már vannak Bedő- és Kaán-díjasok is. Vannak olyan osztályok, különösen a több évtizeddel ezelőtt végzettek között, amelyek már nem ötévenként tartják találkozójukat, hanem más és más osztálytárs rendezésében minden évben összejönnek az ország egyik zugában. Igen jó érzés meghívót kapni egy ilyen összejövetelre.

Mi a különbség az ötvenes évek első beiskolázott tanulói és a mostaniak között?

Elég nagy a változás, amilyen a társadalmi változás. Fél évszázada még az ország egyértelműen keresztény és magyar volt. A keresztény erkölcsöt és a magyar nemzeti hagyományokat meg sem lehetett kérdőjelezni. Az 1950-es tanulók még erőteljesen hordozták magukban a családi hagyományokat, amelyek legnagyobbrészt konzervatív felfogást tükröztek. A több mint 40 éves „kommunista" nevelés meghozta a gyümölcsét. A kommunisták célja a magyar identitás visszaszorítása volt. A szélsőségesnek, irredentizmusnak, revizionizmusnak kikiáltott nacionalizmus elítélése volt a fő cél, a „bűnös nemzet" fogalmának sulykolása, a történelem gátlástalan meghamisítása. Mi, szaktanárok lelkesen oktattuk a szakmai ismereteket, de egyre inkább fel kellett figyelnünk a materialista félrevezetésre. A kommunisták módszere igen hatásosnak bizonyult, majd három generáció materialista felfogású emberré vált. A kommunisták által alaposan szétzilált keresztény-magyar értékrendet – az úgynevezett rendszerváltás óta – még tovább bontotta a gátlástalan liberalizmus, ami azután szinte másfél évtized alatt a felnőtt lakosság felét a saját magyarsága ellen fordította.

Valamikor az erdőkkel kapcsolatos romantika erősen éreztette hatását. A nagyon egységes, keresztény, magyar és túlnyomórészt kemény, konzervatív tanári kar, mint például a Bánk bán dráma előadásával, hosszú ideig kivédte a negatív hatásokat. Mi voltunk az egyetlen erdésziskola, ahol sohasem volt „tanár elvtárs", nálunk mindig a „tanár úr" járta. Az első időkben meghatározott világnézetű szakembereket neveltünk. Az iskolai fegyelem is ennek megfelelő volt. Az emberek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

azt mondogatták, hogy az erdészek igen fegyelmezettek. A társadalmi hatások miatt azután a szakmai képzés terén is negatív irányban mozdultak el a dolgok. A tanulók egyre anyagiasabbak lettek. A megéri, nem éri meg gondolkodás elharapódzott. Valamikor az egyén nevelése, a személyiség fejlesztése azon az alapon történt, hogy „fejleszd magadat, hogy a közösség javára tudj dolgozni". Ez a felfogás ma már szinte nevetség tárgya. A média, a sajtó, a könyvek, a filmek évtizedeken keresztül ennek az ellenkezőjét sulykolták. A liberalizmus mérhetetlen önzést hozott.

Napjainkban a magyarországi iskolák kétféle szellemet hordoznak a tantestületekben domináló tanárok neveltetése, felfogása, működése alapján. Sajnos, egyre több olyan tantestület létezik, ahol a marxista szellemiség az uralkodó. Az is előfordul, hogy a zömében keresztény erkölcsiséget hordozó testületben egy-két neoliberális felfogású tanár negatív befolyása – a társadalmi ráhatások segítségével – „eredményes" lesz.

Tapasztalatból állíthatom, hogy a keresztény-magyar alapon álló iskolákban a diákok tudása messze megelőzi a liberális vezetésű iskolák tanulóinak tudását. Ez egyre nyilvánvalóbb.

És a soproni erdésziskola?

1950-től több mint 30 éven át szinte változatlan összetételben dolgozott együtt az iskola tantestülete. Közel egyidősek voltunk. A több évtizedes érettségi találkozókra érkező diákjaink nem mulasztják el feltenni a kérdést, hogy miért volt olyan kiemelkedő a tantestület munkája. A testület ereje az egységben volt. Mindannyian megingathatatlan keresztény magyarok voltunk, erdészszakmánk rajongói. Még egy nagyon lényeges tényező is volt, amit hosszú időn keresztül nem volt tanácsos emlegetni. A tanári kar szinte minden tagja mélyen vallásos és templomjáró volt. Ezt abban az időben nem vertük nagydobra, nem is lett volna tanácsos. Nem véletlen, hogy piszkálódás, széthúzás, klikkek alakulása sohasem volt a testületben. A tanulók lestek bennünket, ahogyan a találkozókon ma már el is mondják.

Egyik tanulmányutunkon elvittem az osztályt az esztergomi bazilikába. Pártellenőrzéskor indokolnom kellett, hogy erre azért volt szükség, mert az ország egyik legnagyobb épületéről van szó, amelyet Hild József, európai hírű építész tervezett. De a több száz éves Bakócz ká-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

polna még művészettörténeti szempontból is jelentőssé teszi. Ezzel a válasszal a párttitkár nem tudott mit kezdeni, a hetvenes, nyolcvanas években már különösen nem. A találkozókon mesélték a diákok, hogy megfigyelték tanáraikat, akik a csendesebb pillanatokban egy oszlop mögött térdet hajtottak és keresztet vetettek. Ezek a jelenetek – bevallásuk szerint – igen nagy hatással voltak rájuk. Tudták, hogy a tanárok nem beszélhetnek nyíltan világnézeti, vallási felfogásukról, de a néma példa nagy erővel hatott. Az első időkben ez teremtette meg számukra az erkölcsi alapokat, és ebben aztán az életük folyamán sohasem csalódtak. Az erkölcsi tartás, a becsületesség, a hazaszeretet, a lelkiismeretesség, a kötelességtudat tökéletes egységben volt. Szerintem ez volt az oka a tantestület eredményességének és jó hírének.

Úgy tudom, a Soproni Városszépítő Egyesületben együtt munkálkodtál Majer professzorral.

Nem sokkal Sopronba érkezésem után már bekapcsolódtam a Városszépítő Egyesület munkájába. Kötelességemnek éreztem, hogy a befogadó városban én is dolgozzam a közösségéért. A hetvenes években az egyesület Erdészeti és Természetvédelmi Bizottságának elnökévé választottuk Majer Antal egyetemi tanárt. Felkérésére titkári szerepet vállaltam mellette. Egyetemista koromtól kezdve ismertem Majer Antalt, én voltam az egyik kortese, sikerült is az Ifjúsági Kör elnökéül őt megválasztani. Maga volt a korrektség. Hatalmas tudás, a közösség érdekében kifejtett munka jellemezte. Igen sok ötletét sikerült megvalósítanunk. Nagy lelkesedéssel segítettem munkájában. A soproni pártvezetés a Lövérekben lóversenypályát akart építeni, ezért fel akarta parcellázni a Károly-magaslat oldalában álló erdőt. Valószínűleg olyan „kutyaólak" létesültek volna az erdő helyén, mint Tatabányán a Turul emlékmű alatti hegyoldalban. Törtük a fejünket, hogyan lehetne ezt kivédeni. A felparcellázás csak a közösség rovására, a bennfenteseknek lett volna jó. A bombázások helyén új erdő növekedett. Az jutott Majer professzor eszébe, hogy nevezzük el az erdőt „felszabadulási emlékerdő"-nek. Az orosz megszállást ugyan soha nem ismertük el felszabadításnak, de most az erdő megmentése volt a cél, és tudtuk, hogy a javaslatot el fogja fogadni a párt. Elmentünk a városi pártbizottság első titkárához, előadtuk elképzelésünket és felkértük az avatási beszéd megtartására. Csapdánk bevált, mert a titkár, anélkül, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

utánanézett volna, hol is van ez a terület, elvállalta a szónoklatot. Ezzel a beleegyezéssel mentünk a parcellázás ötletgazdájához, a tanácselnökhöz, aki a városi pártbizottság első titkárának ígérete után, szintén látatlanban, elvállalta a szereplést. Így mentette meg Majer professzor a várisi tölgyerdőt a kiirtástól. Amikor a parcellázni akarók rájöttek a turpisságra, már késő volt.

Kulturális működésed alaposan kiszélesedett a városi ifjúsági színházi előadásokkal.

Ez a megbízás nagyon kedvemre való volt, de hamar rájöttem, hogy végeláthatatlan munkába kezdtem. Az iskolai ünnepi műsorok összeállítása, a szereplők kiválasztása, majd a műsorra való felkészítése nagyon sokrétű, időigényes dolog. Ehhez egyrészt kértem az irodalomtanárok segítségét is, másrészt a szegedi iskolából kapott irodalmi tudásom felelevenítése nagy erőket mozgósított bennem.

Sopronnak akkor nem volt állandó színtársulata, csak hébe-hóba jöttek szerepelni a városba. Sikerült a győri színtársulattal megegyezni, hogy legalább évi 4–5 ifjúsági előadást tartsanak. Kértem a színház vezetőségét, hogy állítsunk össze egy négyéves szakaszban ismétlődő tervet, amelybe kerüljenek be alapműveltséget hordozó darabok. Négyévenként kerüljön színre a Bánk bán (a dráma és az opera is), a János vitéz, egy-két Shakespeare-mű, és szép, magyar operettek is. Szélmalomharc volt, mert a színház nem volt érdekelt az ifjúság számára fontos darabok előadásában. Kevés volt, hogy bérleteket ígértem cserébe. Ez is késztetett azután arra, hogy betanítsam Katona József drámáját, és adjuk elő a soproni színházban, ahogy erről már korábban beszéltem.

Igazi szerelmed mégiscsak a tanítás volt.

A szakmai oktatásban egyre inkább rádöbbentem a pedagógia, a didaktika fontosságára. Erre kényszerített az osztályfőnökség, ahol éreztem a lélektan, a logika a neveléselmélet törvényszerűségeinek nélkülözhetetlenségét. A tanári oklevél megszerzésének szükségessége elég korán felmerült bennem.

1966-ban Tuskó igazgatót, Kondor Antalt és engem felhívtak a tanári oklevél megszerzésére. Az első erdőmérnökök voltunk az ország-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ban, akik mérnöktanári oklevelet szereztünk. Akkor már 22 éve tanítottam. Kíváncsi voltam, hogy a pedagógiai képzés mennyivel könnyíti majd meg tanári működésemet. Nagy szerencsére Gordos István professzor keze alá kerültem, aki nagyszerű tanár és egyben kiváló ember is volt. Óráin döbbentem rá, hogy pszichológiai, logikai, neveléselméleti, didaktikai és módszertani ismeretek elsajátítása nélkül nem szabadna senkinek katedrára lépnie. Akkor már, sajnos, édesapám nem élt, de eszembe jutottak figyelmeztető szavai. Az erkölcsi és jellembeli tulajdonságokon kívül az előbb említett tudományok alapjait ismernie kellene minden szaktanárnak. Örültem, hogy megszereztem a mérnöktanári oklevelet. Most már nekifoghattam a pedagógiai alapokon való oktatáshoz, valamint az eddig nem létező erdészeti szakmai módszertan összeállításához, amire évtizedes tanári tapasztalataim szolgáltattak alapot. Hozzákezdtem a középfokú erdészeti oktatás egyik legfontosabb tantárgyának, az erdőhasználattan tanításának módszertani feldolgozásához. Szerencsés helyzetem következtében módom volt mind a középfokú, mind pedig az egyetemi szintű módszertani megállapítások kipróbálására.

Úgy tudom, a soproni egyetemen is…

Igen, immár 35 éve – és napjainkban is – adom elő a leendő erdőmérnök-, faiparimérnök-, vadgazdamérnök-tanároknak a szakmai módszertant. Először 1971 és 1992 között – 21 éven át – Gödöllőn, az ottani Tanárképző Intézetben, majd 1992 óta Sopronban. A konzultációk után a tanárjelöltek számára három hét tanítási gyakorlat következett, amelyet éveken keresztül csak magam vezettem. A Gödöllői Tanárképző Intézet minden évben felkérte a soproni erdésziskolát, hogy a tanárjelöltek az előírt tanítási gyakorlatot Sopronban végezhessék. Már akkor gyakorlóiskola lehetett volna a soproni Roth Gyula szakközépiskola. Tuskó igazgató azonban – máig ismeretlen ok miatt – ezt nem vállalta. A tanítási gyakorlat ideje alatt a tanárjelöltek a vezetőtanár óráira való bejárás mellett önállóan is tanítottak bizonyos osztályokban, bizonyos tantárgyakat. Választhattak az erdőhasználattan, a termőhelyismerettan vagy a vadgazdaságtan oktatása között. Később néhány szakmai tárggyal bővült a lehetőség.

A nyolcvanas évek elején az országos benépesítésű iskolákat leadták a megyéknek, majd pénzügyi nehézségek miatt az iskolákat továbbad-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ták a városoknak. Előre látható volt, hogy a városi tanácsok felvetik a kérdést: miért képezzenek például Sopronban – Sopron város pénzén – miskolci, meg zalaegerszegi tanulókat erdésszé. Már közvetlenül az iskola megszűnése volt napirenden, amikor Rónai Ferenc igazgató eljárt az iskolának gyakorlóiskolává való előléptetése ügyében. Közreműködése sikeres volt, és amióta a soproni szakközépiskola a Nyugatmagyarországi Egyetem gyakorlóiskolája hivatalosan is, megoldódott minden szervezeti és pénzügyi kérdés. Kinevezett vezetőtanárok működnek, akik tantárgyaik tanítása közben a tanárjelölteket is irányítják.

Nemrégen került véletlenül a kezembe Sopron híres tudósának, dr. Csatkai Endrének az emlékére összeállított vastag tanulmánykötet, amelyben – meglepetésemre – egy érdekes tanulmányodra bukkantam. A könyv 1996-ban jelent meg. Ezek szerint te még mindig foglalkozol erdőtörténeti munkával is?

Korábban már említettem, hogy Csatkai Endre atyai irányítóm volt első soproni éveimben. Egy alkalommal említést tett nekem a Zettl-lövérről. Megjegyezte, hogy jó lenne a híres soproni család lövérkertjével részletesebben foglalkozni. Tehát kutakodni kezdtem a Zettl-családdal kapcsolatban. Kiderült, hogy kiváló dendrológus tanártársam, Varga Gábor erdőmérnök részben már felvette a Zettl-lövért. Tudomást szerzett munkálkodásomról és felajánlotta segítségét. Átadta az általa készített felvételt azzal, hogy ő erdőfelügyelőként kutyafuttában készített a területről egy gyors felmérést. A dolog érdekelt és nekifogtam a munkának. Részletes felvételt készítettem a parkról, amiben nagy segítségemre volt Varga Gábor munkája. A tanulmány befejezése és főleg megjelenése akkor elmaradt, legfőbb oka Csatkai Endre, majd Varga Gábor sajnálatos halála volt.

Környei Attila múzeumigazgató, aki egy Csatkairól szóló tanulmánykötet legfőbb szorgalmazója és szervezője volt, megkeresett, hogy van-e valami olyan írásom, ami Csatkai Endrével kapcsolatos. Úgy tudja, nekem jó kapcsolatom volt az öreggel. Nyomban eszembe jutott a Zettl-lövér, amellyel kifejezett kérésére kezdtem el foglalkozni. A 14 oldalas összeállítás – térképvázlattal, fényképekkel, táblázatokkal – a fiókomban hevert majd két évtizeden át. Úgy gondoltam, hogy nem is adózhatnék méltóbban Csatkai Endre emlékének, mint hogy az általa kijelölt feladatot végrehajtom. Így került sor a dolgozatom újraélesztésére és az emlékére összeállított kötetben való megjelentetésére.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hosszan sorolhatnám a legkülönbözőbb témakörökben publikált írásaimat, disszertációimat. Összegzésképpen elmondhatom, hogy mintegy 110 tanulmányom, dolgozatom, cikkem jelent meg Az Erdő, az Erdőgazdálkodás és Faipar, a Természettudományi Közlöny, a Soproni Szemle, a Hidrológiai Szemle, a Szeged, a Helyzet és a Soproni Műhely című folyóiratok (két utóbbi a Nyugat-magyarországi Egyetem lapjai voltak) hasábjain és egyéb kiadványokban, mint a Soproni Erdészeti Technikum évkönyveiben. Egy újságírói kérdésre utánanéztem: mintegy 4000 normál oldalnyit tesznek ki könyveim, cikkeim, dolgozataim. Hat tankönyvet írtam, társszerzőként pedig hét szakkönyvben szerepeltem.

Mit jelentett számodra az 1885-ben Temesváron alapított erdésziskola centenáriuma?

A soproni erdésziskola évszázados jubileuma közeledtekor felötlött bennem, hogy alakítsunk egy baráti kört, amelynek Soproni Erdész Diákok Baráti Köre lenne a neve. Azok a hagyományok, a kiművelt magyar identitás, a kiemelkedő szakmaszeretet, amit az ifjúság kapott a tantestülettől annak idején, valahogyan áramoljon vissza a jelenlegi tanulóifjúsághoz, már csak a nagy elődök emléke, tisztelete és a hagyományok elmélyítése érdekében is. Bársony igazgató nyomban felismerte a gondolat jelentőségét, és teljes erővel hozzáláthattunk a megvalósításához. 1984-ben tizenegy volt tanítványunk nyilatkozata jelentette a megalakulást. Meglepetésünkre két éven belül ötszáz tagja volt a Baráti Körnek. Hosszú éveken keresztül voltam a Kör tanárelnöke. 2003 óta a közgyűlés örökös tiszteletbeli tanárelnöknek választott.

Tudjuk, hogy kezdve az erdőtörténeti, majd a hidrológiai munkásságodon át az erdészpedagógia tevékenységedig valamennyit számos elismerés övezte. Többet már beszélgetésünk során említettél is. Melyikre vagy a legbüszkébb?

Valóban hosszan sorolhatnám az elismeréseket a Kiváló Dolgozói kitüntetésektől, a Carolus Clusius-emlékéremtől kezdve a Kaán Károly-, a Bedő Albert-díjon át a Kossuth Lajos szabadság emlékéremig. Talán az Apáczai Csere János-díjat emelném ki, amit Rónai Ferenc igazgatómnak köszönhetek. Álmomban sem gondoltam volna, hogy egy erdőmérnök is megkaphatja a legmagasabb pedagógiai kitüntetést. És arra vagyok különösen büszke, hogy ezt a nemzeti keresztény magyar

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kormánytól kaptam meg. Nagy elégtétel számomra, hogy a díjat 1991-ben, a kommunista diktatúra évei alatt végzett munkám elismeréseképpen, Andrásfalvy Bertalan oktatási miniszter kezéből vehettem át a Parlamentben.

Nagy megtiszteltetés volt számomra az is, hogy a Nyugat-magyarországi Egyetem Tanácsa 2004-ben egyetemi docensi címet adományozott „évtizedes szakmai, oktatási, publikációs és közéleti tevékenységem elismeréséül".

Mióta vagy Országos Erdészeti Egyesületi tag?

Az egyesületbe 1947-ben léptem be, mint az esztergomi erdészkola szaktanára. Kutasi Tibor vezetésével az Erdészeti Tudományos Intézet hivatalosan látogatta meg az iskolát. Kíséretében volt Sziklai Oszkár és Szász Tibor is. Szorgalmazták az Országos Erdészeti Egyesületbe való belépést. Éltem is az alkalommal. 2007-ben lesz ennek 60 éve.

Amikor 1952-ben az Erdőipari Technikum igazgatója lettem, beválasztottak az egyesület elnökségébe, ahol Láng Lajos egyesületi elnök felkérésére 1958-ig részt vettem a közös munkában. Láng Lajos erdőmérnök volt egyébként a megtervezője, majd elkészítője Magyarország erdősávokkal való behálózottságát tartalmazó térképnek.

1960-ban, Kiss Ferenc születésének 100. évfordulójára sikerült felkutatni szilsárkányi szülőházát, amelyet szinte az utolsó pillanatban – összeomlása előtt – mentett meg az Országos Erdészeti Egyesület hathatós segítsége. Nagy eseménye volt akkor a falunak az egyesület által a szilsárkányi iskola falán elhelyezett emléktábla felavatása, amelyen egy autóbusznyi soproni erdészdiák is részt vett.

Igen büszke vagyok arra, hogy Madas András felkérésére 1968-ban Az Erdő szerkesztőbizottságának tagja lehettem. Ezt a munkát 22 éven át végezhettem. Talán egy kis közöm van ahhoz, hogy a folyóirat didaktikailag előrébb lépett, olvasmányosabb lett. Jelentős egyesületi munka volt a Temesvár-Vadászerdőn 1885-ben létesített erdésziskola 100 éves jubileumakor az intézmény működési helyein emléktáblák elhelyezése, valamint a Soproni Erdész Diákok Baráti Körének megalapítása.

A 100 éves soproni erdésziskola 1985-ben Az Erdő egy egész lapszámát kapta múltjának bemutatására. Tudósítást adhattunk a tatai, az esztergomi és a soproni emléktáblák leleplezésével kapcsolatos egyesületi ünnepségekről.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

2007-ben veheted át a gyémánt okleveled, remélve, hogy még akkor is előadsz a mérnöktanároknak. Összesen hány évet is töltöttél el az erdészeti oktatásban?

2007-ben lesz hatvan éve, hogy tanítok. A középfokú erdészeti iskolában kerek ötven évig oktattam. Hetvenéves koromban mehettem nyugdíjba. Rónai Ferenc igazgatóm tette lehetővé a tízéves „túlórázást". Az egyetemi oktatásba 1971-be kapcsolódtam be, s mint említettem, ez jelenleg is folyik. Huszonhat éven át párhuzamosan végeztem a kétféle feladatot. Valójában 1993-ban az erdészeti szakközépiskolából mentem nyugdíjba, de szerződéssel még 1996-ig tanítottam ott. Attól kezdve már csak az egyetemen oktatok, immáron harmincöt éve.

El kell mondanom, hogy nagyon sokat köszönhetek a feleségemnek. Nélküle nem is tudtam volna enynyi időt szentelni a munkámnak. Biztos háttér volt. Mindig mellettem állt, ha kellett, bíztatott, erősített. Sok családi gondot vett le a vállamról. Fiatal házas korunkban dolgozataim, tankönyveim kéziratának legépelésével segített. Volt olyan idő is, amikor tanulmányúton voltam, vagy egyéb hivatalos elfoglaltságom volt, helyettem ment be a levéltárba, ahol megbeszélt időre előkészített okmányokból, jegyzőkönyvekből kellett jegyzetelnie. Ő volt mindig az első bírálóm. Neki olvastam fel először írásaimat. Biztos ítélettel szólt hiányosságokról. Legtöbb esetben igaza volt. Később, amikor a felnövekvő gyerekek nevelése és a háztartási munkák miatt már kevesebb idő jutott gépelésekre, a szövegeimet átolvasva javította a hibákat. Amire azt mondta, hogy mehet, arról meg lehettem győződve, hogy megállja a helyét minden szempontból. Többször is mondta mosolyogva, hogy lassan ő is le tudna vizsgázni egyes szakmai tantárgyakból. Ezért is igen nagy bánatom, hogy az utolsó évtizedben meggyengült egészségi állapota nem tette lehetővé hathatós segítségét. De mozgáskorlátozottsága ellenére, karosszékében is a legutolsó időkig meghallgatta írásaimat. 2005-ben távozott el, kitölthetetlen ürességet hagyva maga után unokáinkban, gyerekeinkben és bennem.

Fiaim, lányom személyiségének kibontakozásában, jellemük megszilárdításában döntő szerepet játszottak a közös családi kirándulások, a sok szakmai és nyári üzemi gyakorlaton, tanulmányutakon való részvételük és a változatos nyaralások. A nevelésben a csúcsot kétségkívül a két fiammal egyvégtében megtett kéktúra, az ezer kilométeres, gyalogosan megtett turistaút igazi, emberformáló megmérettetése

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

volt. Ha még egyszer ilyen helyzetbe kerülnék, akkor is ugyanezt tenném. Nevelési, erkölcsnevelési szempontból, a természet megszerettetése szempontjából, a magatartás, a kitartás edzése szempontjából óriási értékű volt ez a túra. Sok mindent megtárgyaltunk a 17 és 15 éves fiaimmal a hosszú gyaloglások – napi 30–32 kilométer megtétele – közben. A kéktúránál jobb erkölcsi és fizikai edzést nem ismerek.

Lányom is kikövetelt több száz kilométeres kerékpártúrát a fiúk kiröpülése után.

A nagyobbik fiam, Miklós közlekedésmérnök, mérnöktanár. Felesége tanárnő. Két fiuk és két lányuk született. Nagy segítségemre volt a könyvtári munkában és a családi ősök felkutatásában a szlovákiai Murányváralján és Szkacsányban, a csehországi Krumauban és Strakonicében.

Kisebbik fiam, Nándor erdőmérnök, technológus szakmérnök, legújabban vadgazdálkodási szakmérnök is. Felesége óvónő. Két fia közül a kisebbik negyedéves erdőmérnök-hallgató, így a szakmai utánpótlás biztosítottnak látszik a családban.

Judit lányom tanárnő, férje gépészmérnök. Három fiuk és egy leányuk van.

Hosszú éveken át sikerült a család és főként az unokák egybetartása. Az ugodi erdőben, Hubert-lakon, 14 éven át minden nyáron, szinte mindannyian együtt nyaraltunk gyerekeimmel, unokáimmal. A villanyáram nélküli erdészházban felejthetetlenek voltak a hajnali cserkészések, az esti tábortüzek.

A család együttes megmozdulásának tetőpontja az volt, amikor 70 éves koromban gyerekeimmel és hat unokámmal együtt állhattam a Magas Tátra 2499 méteres Tengerszem (Rysy) csúcsán. Oda nem vezet fel kötélpálya. A tátrai hegycsúcsok megmászása, a három nemzedék együttes teljesítménye egyik kiemelkedő eseménye volt életemnek.

Befejezésül…

Hálát adok a Mindenhatónak, hogy életutamat így járhattam végig. Elsősorban azért vagyok hálás, hogy a 45 éves kommunista diktatúra ellenére megtartottam tisztán keresztény, katolikus személyiségemet, megingathatatlan magyarságomat és megszakítás nélkül szolgálhattam sokféle formában a magyar erdőket, a magyar erdőgazdálkodást. Taníthattam, nevelhettem az erdészeti oktatás minden szintjén. Kis

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

környezetemben sikerrel küzdöttem meg a fasizmussal, majd a marxizmussal, utóbb pedig a liberalizmus gátlástalan hatásait igyekeztem korlátozni. Mindig magamat adtam, rejtegetés, köntörfalazás nélkül.

Egész tevékenységem legjelentősebb eredményének az erdészeti szakmai módszertan megírását, az első – didaktikai alapon összeállított – erdőhasználattan tankönyv elkészítését, a szakmai módszertan egyetemi tankönyvként való megírását, végül a mintegy 7500 kerületvezető erdész és 250 mérnöktanár kiképzésében való közreműködést tartom.

Az 1945-ös vesztes háború és az 1948-as kommunista hatalomátvétel után nem hittem volna, hogy megérem a kommunizmus összeroskadását, világméretű szétbomlását. A jövő nagy kérdése a hazai oktatás terén, hogy erdésziskoláink tanárai, akiket a Kádár-kor nevelt fel, hogyan tudnak – remélve, hogy akarnak is – a liberálkommunizmus hatásai ellen küzdeni.

Megérhettem – koromnál fogva – a nagyon fontos visszacsatolásokat. Jó érzés, amikor tanítványaim büszkén mutatják az évekkel vagy évtizedekkel ezelőtt ültetett erdőket, amelyekben – úgy érzem – talán az én munkámból is található egy parányi rész. Nagy elégedettséget jelent, ha több tanítványom közös meghívására összejöhetünk egy vadászházban és visszaemlékezhetünk az elmúlt évtizedekre, a régi iskolára, a tanárokra, a volt kiváló tanárokra és a már eltávozott osztálytársakra. Felülhetünk egy magaslesre és élvezhetjük az erdők csendjét, békéjét, nyugalmát.

Boldog vagyok, hogy mindig azt csinálhattam, amihez kedvem volt, hosszú ideig szolgálhattam tanítványaimon keresztül a magyar erdőket, a magyar erdőgazdálkodást, magyar hazámat.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Bencze Lajos
(1912–)

Érsekújváron 1912. augusztus 15-én születtem, még a Monarchia idején. Sőt még békeidőben. Az I. világháború vége 6–7 éves gyerekként ért, és ezek mély nyomot hagytak bennem.

Éspedig?

Mégpedig ma is emlékszem erre az egyetlen mondatra: vége lett az Osztrák–Magyar Monarchiának, és ma már mindenki egyenlő a törvény előtt.

Ezt hol hallottad?

Ez az elemi iskola első osztályában hangzott el, amit akkor csodálatos megállapításnak éreztem. Ennek hátrányait, következményeit azután „élveztem", és esetenként elszenvedtem, de mindenféleképp pályafutásom egyik meghatározó eleme volt. Édesapám Érsekújvár erdésze volt, nagyapám is erdész volt, keresztapám is, és a rokonságban még számtalan, több generációra visszamenőleg. Természetes, hogy figyelmemet a Nyitra folyó partján fekvő családi ház környezete kötötte le. Így hát az erdő és a víz volt az életelemem, ezeket mindennél jobban kedveltem. Szerettem, állatvilágát, szépségeit, de esetenként nehéz körülményeit és az ezzel járó következményeit is átéltem. Gondolok itt azokra az árvizekre, amikor az erdészház előtt hömpölygött a Nyitra hulláma. És azokra a kedves momentumokra, amiket ilyenkor barátaimmal, pajtásaimmal végigéltünk, mint hancúrozó gyerekek, nem sejtve ennek a csodálatos természeti jelenségnek a hátterét, és annak a káros és hasznos mivoltát az erdőre, a természetre néz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ve. Érettségi után, 1931-ben a brünni erdőmérnöki főiskolára iratkoztam be, és 1936-ban abszolváltam, ami azt jelentette, hogy az utolsó vizsgámat is letettem, a kötelező abszolutóriumokat, de államvizsgát, végszigorlatot nem tettem, tehát végbizonyítványt nem kaptam. Abból a megfontolásból, hogy akkor be kell vonulnom katonának, mert akkor már kezdődtek a politikai átalakulások, forrongások, a hitleri érának a következménye. Semmiféleképp sem volt kedvem csehszlovák katonának beállni, bár sok magyar fiú szolgált csehszlovák állampolgárként az ottani hadseregben. De valahogy sejtettem, érezhető volt a levegőben, hogy katasztrofális események következnek. Így éltem meg 1938-at, közben a Pozsonyban székelő egyházi birtokok, Zsitvaapáti erdőgondnokságán és Párkány mellett, Csenkepusztán erdőrendezőként dolgoztam két évig. Tehát 1938 Érsekújvárott talált, otthon, a szülői háznál, és ahonnan egy fél évre átjöttem Sopronba, hogy a végszigorlatot letegyem, és az oklevelet megszerezzem.

Ennek nem volt semmi akadálya?

Mindössze annyi, hogy néhány tárgyból különbözeti vizsgát kellett tennem, de olyan tantárgy is volt, amiből tulajdonképpen jó eredménnyel levizsgáztam, csak a bizonyítványom valahol elkallódott. Hát ezeket meg kellett ismételni, mint például az erdőművelést, azután az erdőrendezést. De még érettségi tárgyakból, például magyar történelemből is vizsgáztatni akartak, de Modrovich professzor úr megkegyelmezett nekem, tekintettel a múltamra, miszerint annak idején a brünni magyar főiskola egyesületének az elnöke voltam, és akkor azt kértem tőle, fogadja el ezt tőlem úgy, mint aki a magyar történelmet ismeri, és valami kapcsolata és vonzódása is van is ehhez a néphez, ehhez a tájhoz, amit Magyarországnak neveznek.

Sőt, talán történelemalakítás is volt egy ilyen szervezetnek a feladata, nem?

Hogyne, így kerültem kapcsolatba annak idején a felvidéki magyarság vezetőivel, és mindenek fölött Esterházy Jánossal, akit újabban kezdenek fölfedezni.

Aki dicstelen halált halt, ugye?

Aki dicstelen halált halt. Ő akkor a felvidéki magyarság egyik pártjának az elnöke volt, és ez a párt nemcsak magyarokat, hanem felvidéki

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

németeket, cipszereket, szlovákokat, ruszinokat és másokat is felkarolt. A politikai világnézetemet ő alakította ki. Fiatalok, valamennyien hajlamosak voltunk lelkesedni azért, hogy változás következzék be, politikai változás, ami jót hoz és főleg a magyarságnak. Óva intett akkor bennünket a túlzásoktól. És tőle tanultam meg azt, hogy a szélsőségnek, a sovinizmusnak egyszer s mindenkorra véget kell vetni. Jellemző még Esterházy Jánosra – ezt még szabadjon elmondanom –; hogy a bécsi döntés után, amikor a Felvidék magyarlakta területének nagy része visszakerült Magyarországhoz, akkor Jaros Andor volt a magyarságnak az ottani első számú vezetője, ő képviselte a magyar parlamentben a felvidéki magyarságot és futotta be a maga pályáját, sajnos szomorú véggel, mint ismeretes, Esterházy János pedig a Felvidéken maradt, az akkor önállóvá vált Szlovákiában. Ő volt az egyetlen az önálló, Tisó-féle szlovák állam parlamentjében, aki nem szavazta meg a zsidók elhurcolását, kitelepítését és koncentrációs táborokba való szállítását. Ezért került annak idején feketelistára. Története újabban már ismertté vált, úgyhogy erről a kapcsolatról ennyit.

Mivel a személyes ismerős egyre kevesebb, és akinek életszemléletében olyan mély nyomokat hagyott az ő egyénisége, mint nálad, te hogy látod most így utólag? Azt az embert, aki az említett zsidótörvényt illetően szembeszállt egy egész parlamenttel, az a II. világháború után mégis egyik börtönből a másikba került, és hát tudjuk, hogy aztán valamikor '56 körül nyomorultul pusztult el, vajon miért üldözték?

A magyarság volt akkor az első számú ellenség, és az ellenségképet ki kellett alakítani. Ennek a politikai célpontja akkor Esterházy János volt. A leszámolásnak az egyik része, egyik fejezete vele zárult le. Hiszen a magyarságot akkor szinte hontalanná nyilvánították, állampolgári jogaitól megfosztották. Kollektív bűnösség alapján kitelepítésre, széttelepítésre, tehát a magyarság likvidálására került sor. Rettenetes események zajlottak le akkor, de nemcsak itt, hanem Európa-szerte, különösképpen a keleti blokkhoz csatlakozó utódállamokban.

Visszakanyarodnék még egy kicsit az első világháborúhoz, tehát a trianoni időkhöz. Említetted, hogy édesapád városi erdész volt. Trianon után meghagyták az állásában vagy volt üldöztetés? Éreztétek azt, hogy egy teljesen más politikai és helyi szituáció alakult ki?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egy időben igen, később azonban ez teljesen föloldódott. A Maszarik-féle első csehszlovák republika valóban demokratikus berendezettségű állam volt, és minden kisebbség élhette a maga identitását. Ez érthető is, hiszen közel 4 millió német maradt Csehszlovákiában, akkori becsléseink szerint hivatalosan ugyancsak egymillió, de körülbelül másfél millió magyar, meg lengyelek, ruténok és így tovább. Tehát ugyanazokat a terheket örökölte ilyen szempontból, politikai szempontból és nemzetiség-összetétel szempontjából, mint amibe szenvedett a monarchia. Így hát a nyelvhasználat természetes volt. Érsekújváron például az első világháború után csak magyar középiskola tudott alakulni, annyira magyar jellegű város volt. A szlovák tagozatba, amelyik pár év múlva nagy nehezen megnyílt, úgy kellett fogni a diákokat a magyar fiatalok közül. De ezek is majdnem mind megmaradtak magyarnak, ez természetes, csak szlovák iskolába jártak. Brünnben volt ilyen évfolyamtársam is, Éder Tibornak hívták, édesapja tanárember volt.

Visszatérve édesapámhoz. Egyszerű volt az érvényesülése, mert a városnak mindenkor magyar vezetése volt. Egy korszaka volt csak a város történetének a 20 év alatt, amikor nem ellenzéki magyar pártnak a soraiból került ki a polgármester, hanem a kormánytámogató pártból, de az is magyar párt volt. Így hát a hivatali dolgok intézésében a magyar nyelvtudás elegendő volt, a levelezést, a jelentéseket magyar nyelven írták, fogalmazták, úgyhogy ebből semmi hátrány nem adódott.

Mondhatom, hogy a klasszikus demokráciának az ismérvei és jellemzői a Maszarik-féle republikába még mindenütt felfedezhetők voltak. Csak az idők múlásával, a háború kezdetén változott a helyzet, amikor a sovinizmus mindkét oldalról lángra kapott, no és a német területek elcsatolása, a protektorátus, az önálló Tisó-féle államnak a megalakulása, a csehek és szlovákok közötti viszonynak a romlása, elidegenedése..., mindezeknek a természetes folyománya volt, hogy a magyarság itta meg a levét.

Ezt sajnos tudjuk. Mi volt a feladata egy városi erdésznek?

Hát különösebb gondja nem volt, végezte a maga erdész feladatát, a fahasználattól az erdőművelésig, telepítésekig, a vadászattal bezárólag. Egy ideig területet is bérelt ott a szomszédságban, és az ehhez tartozó erdőnek egy része is hozzá tartozott. Tehát a vadászati lehetőség

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megvolt, sőt, a Nyitra folyónak azon a szakaszán, ami az erdőt érintette, halászati jogot is bérelt a vízügyi hatóságoktól azért, hogy tudja, hogy ki tartózkodik az erdő területén. Nem annyira a halászat miatt, mert inkább a barátainak engedte át ezt a lehetőséget, semmint hogy ő maga halászott volna. Mi gyerekek azonban ennek óriási módon örültünk, a barátaimmal tobzódtunk a halászatban, a flóbertozásban. Egyszóval a kötődést az erdőhöz a szülői házon és a foglalkozáson keresztül kaptam meg.

Teljesen nyilvánvaló volt a felsőfokú pályaválasztásod?

Gyerekkorom óta csak arra gondoltam, hogy egyszer én is valamikor erre a pályája lépek. Nagyon imponáltak nekem azok az erdészeti vezetők, akik évente megjelentek, az erdőfelügyelőkkel inspekcióra. Ezeket rettenetesen nagy és okos embereknek tartottam, és rendkívül szimpatikusnak. Persze, valamenynyien tudtak magyarul, és látogatásuk alkalmával mindig ott sündörögtem körülöttük és igyekeztem megfürödni ebben a légkörben, mintegy készülve a leendő pályára. Ami elég körülményesen kezdődött. Hála az érsekújvári gimnázium szellemének, mégpedig annak a törekvésnek, hogy minél több nyelvet próbáljanak a gyerekekkel elsajátíttatni. Öt nyelvet tanultunk. Először is az anyanyelvet, mert magyar nyelven oktattak. A latin kötelező volt, természetesen a szlovák is mint államnyelv, a francia is kötelező volt mint az akkori politikai világnyelv, a német pedig fakultatív tantárgy volt, mert hát a szülői háznál vagy itt-ott minden gyerek hallott német szót, és akaratlanul is ragadt rá valami. Ha nem is tökéletes szinten, de ezekkel a nyelvekkel az ember megismerkedett, többet-kevesebbet elsajátított, az egyikből többet, a másikból kevesebbet.

Melyiket szeretted a legjobban?

A franciát és a latint. És ennek nagyon nagy hasznát vettem és vettük valamennyien. Visszatérve az induláshoz, Brünnben, a főiskolán azokból a tárgyakból vizsgáztunk először, amelyikben a latinból, a latin nevekkel, kifejezésekkel meg lehetett élni, így az állattan, a növénytan, a kémia, a matematika, az ábrázoló geometria az első vizsgáink közé tartoztak. És ezek sikeresek is voltak. Azután egy év leforgása alatt elsajátítottuk az állam nyelvét is, mert az alapjaival tisztában vol-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tunk, főleg a szlovákot, amit konyhanyelv szinten már ismertünk. Bár Érsekújváron, mondom, enélkül is meg lehetett élni. Nos, így indult az évfolyamunk, amelyre tizenkilencen iratkoztunk. A tizenkilencből három német, három magyar, két szlovák fiú volt, de volt bolgár meg lengyel is. Tehát egy nemzetközi összetételű csoport volt, és valahogy a brünni főiskolás éveim alatt így váltam én a szó igazi és nemes értelmében internacionalistává, nemzetközivé. Megtanultam tisztelni és becsülni a másikat, és megtanultam megtartani, védeni körömszakadtáig a magamét, a magam igazát, a magam csoportjának az érdekeit. Védeni minden rendelkezésemre álló eszközzel. Az egyik ilyen eszköz volt a magyar főiskolás egyesület, ami nemcsak az erdészeket, hanem a Brünnben tanuló összes magyar diákot egyesítette. Ott mi mindennap rendszeresen összejöttünk ebéd után, esténként megtárgyaltuk, meghánytuk-vetettük dolgainkat. Meglátogattak minket a magyarság vezetői, amint említettem, gyakran Esterházy János is, és hát így alakították világnézetünket, nemzeti tudatunkat, és próbáltak bennünket eligazítani az akkor igen szövevényessé váló politikai zűrzavarban.

Az említett soknemzetiségű évfolyamban, iskolában voltak-e feszültségek?

Annak sohasem éreztem hátrányát Brünnben, a főiskolán, hogy magyar vagyok. Sőt, inkább az előnyét élveztem, mert többségünk tudott németül, vagy ha nem, ott megtanult, és a mi kis csoportunkból mindenki mindenkivel tudott a saját anyanyelvén érintkezni, tehát a németekkel, a szlovákokkal, a csehekkel, és ezen keresztül egy kicsit népszerűvé is váltunk. Hogy vadász mivoltunkat is kiéljük, egyik évfolyamtársammal, Balázs Sándorral (aki ma Kassa mellett, Jászón nyugdíjas éveit tölti) kölcsönösen jártunk egymáshoz vadászni, én hozzájuk nagyvadra, ő hozzánk, később Újvár környékére, apróvadra. Tehát arra törekedtünk, hogy az ifjúsági egyesületen belül a vadászati referensnek, a vadászati előadónak a posztját, tisztjét megszerezzük, mert ebből bizonyos előnyeink származtak. De semmi más rivalizálás nem volt, együtt mulattunk, együtt szórakoztunk, együtt búsultunk, együtt drukkoltunk egymásnak, és esetenként együtt kurizáltunk, udvaroltunk. Persze nem ugyanannak és nem ugyanott.

Említetted, hogy vizsgát kellett tenni Sopronban. Éreztél különbséget a két egyetem között?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A két egyetem között egy lényeges különbség volt. Alapvető különbség. A brünni főiskola, illetve kar inkább biológiai beállítottságú volt. Kitűnő tanáraink voltak, például művelésből, botanikából, zoológiából, erdőrendezésből is. Nemzetközileg elismert nagyszerű tanárok. És a biológiai indíttatásomat is tulajdonképpen ott kaptam a kitűnő botanikusoktól, többek között Zlatnyiktól, aki akkor még asszisztens volt, később már professzor lett. Azután Konser professzor, a művelés tanára és így tovább. Tehát biológiai beállítottságú volt a brünni főiskola. Ezzel szemben Sopronban a műszaki tárgyak voltak erősebbek, mint például az út-, vasútépítés. Bár ugyanezeket a tantárgyakat mindkét helyen oktatták a leckekönyvünk bizonysága szerint. De ez alapvető különbség volt a két fakultás között. Érdekes visszaemlékezés, szabadjon elmondanom, hogy mi volt az én személyes véleményem erről a különbségről és az oktatásrendszerben lévő két irányzatról. Amikor Pankotai Gábor volt a rektor, azokban az években kezdődött az oktatási reform, így a soproni erdőmérnöki karnak, egyetemnek a reformja is. Egy kari tanácson – ezt Pankotai Gábor többeknek említette már – én voltam az egyetlen, aki amellett kardoskodtam, hogy az egyetemről nem szabad száműzni a műszaki tantárgyakat, és azoknak a jellegét nem szabad megváltoztatni, tehát változatlanul erős figyelemmel kell kísérni, és komoly ismereteket kell adni az erdőmérnököknek. Mert nemcsak oklevelet adunk, hanem kenyeret is. És ennek volt köszönhető, hogy a magyar erdőmérnökök mindenütt, minden szinten, minden foglalkozási ágban megtalálhatók, a vasútépítéstől kezdve az útépítésig, a halászatig, a vadászatig, a madarászatig. Egyszóval egy olyan széles skálán mozgó műszaki és biológiai alapot adott a soproni főiskola, ami a legkritikusabb időkben is lehetővé tette a magyar erdőmérnökök talpon maradását. Ilyen kritikus idő volt az első világháborút követő, illetve a két világháború közötti korszak, amikor az utódállamokból az a magyar értelmiség, köztük az erdészek, erdőmérnökök is mind özönlöttek az anyaországba. És az elhelyezkedésüket az segítette, hogy volt mihez nyúlniuk, tudtak mire hivatkozni. A második világháború után pedig a kisemmizett, lenullázott, elbocsátott 40–50 év körüli erdőmérnökök, főleg az 50 év körüliek, ezek is hol a bányánál, hol a különböző műszaki pályákon és műszaki munkakörben találtak menedéket. Úgyhogy ezt én a soproni oktatás nagy előnyének tartottam és tartom ma is.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Kanyarodjunk vissza akkor a bécsi döntések korszakára. Hogy éltétek azt meg?

Hát óriási eufóriával és hatalmas lelkesedéssel. Azt el lehet képzelni, hogy minden vágyunk az volt, hogy egyszer mi is az anyaországhoz csatlakozhassunk. Tekintve, hogy ez egy összefüggő etnikai egység volt, és szerintem Magyarországnak, az egykori történelmi Magyarországnak magyarok által legtisztábban lakott területe éppen a Felvidék, a Csallóköz, tehát az a terület, ahol egy tömbben felhígítás nélkül élt a magyarság. Csodálatos magyar községnevek, Bátorkeszi, Udvard, Diósförgepatony. Ilyen csodálatos névvel csak eggyel találkoztam a Csallóközben, egy odavaló diáktársam révén tudtam meg, hogy van ilyen, és úgy hívják, hogy Köbölkút, amit nagyon nehéz volt szlovákra lefordítani. Hogy is lehetett volna mondani, hiszen a szláv nyelvekben az ö, az o, a nyílt e hiányzik. Tehát a Köbölkútból Kebelkút lett. Úgyhogy legfeljebb ennyiben tudták a neveket módosítani, de néhány névnek adtak azért szlovák nevet, különösen, ha valami kapcsolata volt a történelemmel. De olyan névátalakítások és változtatások, mint amilyenek a második világháború után történtek, erőszakolt és szinte antagonisztikus jelleggel, olyan nem volt.

A szlovákság hogy viselkedett akkor? Mert végül is itt ezer évet leélt ez a két náció békében, barátsággal, egymás mellett. A köznép hogy változott ezekkel a hol ide, hol oda csatolásokkal?

Igen, a peremterületen észlelhető volt bizonyos sovinizmus. Ott, ahol a magyarság és a szlovákság kölcsönösen átszövődött. Ilyen területeken, például Érsekújvár környékén is, volt egy kis szlovák település, több faluból álló etnikai egység, Surány, Tótmegyer, az egykori Károlyi-birtoknak a központja. Azután Ondrogó meg Jató, meg egypár ilyen község; ami az Érsekújvár–Nyitra–Léva háromszögbe tartozott bele. Ebbe a háromszögbe ékelődött be egy kis szlovák csoport. Ezek között fellelhető és érzékelhető volt a sovinizmus és az elfogultság. A régi történelmi szlovák területeken kiegyensúlyozottabb volt a helyzet. Nagyon érdekes, hogy például a Szepességben, ahol a németek jelentős számban éltek egy tömbben, ott a három nyelvnek az ismerete egészen természetes volt. Vagy például Pozsonyban. És ez feloldotta az ellentéteket a különböző népcsoportok között. Mindenki szívesen beszélte a másik nyelvét anélkül, hogy azt tehernek vagy megalázónak érezte volna, Sőt, a szellemes beszélgetések rendszerint két vagy három nyelven folytak. Amikor minden nyelven a legti-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

pikusabban, a legpregnánsabban tudta kifejezni magát, vagy érzékeltetni azt, amit hangsúlyozni szeretne, mondani szeretne. Kassán annak idején megjelent egy Szmercsányi nevű szerzőtől egy könyv, aminek az volt a címe, hogy Dobrij luft. Mindenki érti, értheti, közérthető. Ez egy olyan könyv volt, amit csak hahotázva lehetett olvasni, három nyelven, vagy tudja Isten, még a lengyel is beleszövődött a latin alapokkal. Jellemzésképpen mondom ezt arra, hogy a felvidéki értelmiség többnyelvű volt, a latintól kezdve és így tovább, amit korábban az érsekújvári gimnáziummal kapcsolatban is elmondtam.. A szlovák nyelv is teli volt lengyel kifejezésekkel, illetve akcentussal. A magyar nyelv is átjött ilyen vagy olyan kifejezéssel, mondom éppen, hogy a Dobrij luft. Aztán egymás kölcsönös heccelésére, egymással való szellemes évődésre nagyszerű alkalmat adott a több nyelvben való jártasság, és egymás szokásainak, gyengéinek, erényeinek, nemzeti jellegének az ismerete.

Akkor ez olyasmi lehetett az, mint egy sajátságos eszperantó.

Igen, ez a sárosi nyelv és a kelet-szlovákiai nyelv, mondom, ez át volt szőve latinnal, lengyellel, hiszen a lengyel elzálogosított városok egy ideig lengyel fennhatóság alá tartoztak, tehát ennek a hatása is érezhető volt. De a felvidéki, az igazi szlovák területeken nem volt érezhető a nép között a gyűlölködés. A peremterületeken jelen volt a kölcsönös sovinizmus.

Ezzel a kevert nyelvvel kapcsolatban jut eszembe, hogy gyakornok koromban hallottam a szlovákoktól a Pilisben, hogy „idszi klapec do városá"..

Igen, és sajnos ez ma is így van. Ez egy kicsit a nyelvhígítás és a nyelv vulgarizálásának egyik módozata volt. A Felvidéken sok az olyan magyar, aki talán még most sem tanult meg szlovákul, főleg az idősebb generációkból. Ők bizonyos kifejezéseket úgy használnak, ahogy ott az illető intézményt, szervezetet vagy ügyet hívják: „elmegyek a národnij domba". A nemzeti ház, ugye, a nép háza. Nem rendelőintézet, hanem poliklinika, ami mondjuk nem is szlovák kifejezés. Egyszóval ezeket az alapvető kifejezéseket gyakran használják magyarítva, és ugyanez volt és van a szlovákokkal, hogy a magyar kifejezéseket szlovákos akcentussal és szlovákos végződéssel használják. Ez sajnálatos jelenség egyébként minden nációnál, mert szegényíti a saját nyelvét azáltal, hogy összemossa a másikéval.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A bécsi döntést követően a Felvidék visszatért. De már előtte szerveződött egy úgynevezett rongyos gárda, és ebben egypár soproni főiskolás is részt vett. Volt ennek kint valami tényleges hatása?

Hát, szerintem inkább jelképes volt, mert a dolgok a maguk rendje és módja és a politikai erők működése szerint zajlottak, történtek és végződtek. Mindenesetre figyelemfelkeltő, az ügy iránti lelkesedést tanúsító magatartás volt. De nagyon sokan komolyan is gondolták, és hajlandóak voltak akár komoly kockázatot is vállalni ebben, odáig, hogy egyik-másik az életével fizetett, vagy pedig később számolnia kellett a következményeivel. De ez nem volt meghatározó a felvidéki területek visszacsatolásában, inkább egy jelképes akció, erős demonstrálás volt, aminek természetesen megvolt nemcsak a politikai veszélye, hanem a közvetlen fizikai veszélye is.

Akkor kanyarodjunk vissza az életutadhoz.

Tehát két évig mint abszolvált főiskolás, okleveles erdőmérnöki munkarendben dolgoztam az erdőrendezésben, hogy áthidaljam ezt az időt az abszolutórium és a bécsi döntés között. Azután jöttem Sopronba, itt három vagy négy hónapot töltöttem, és Danis János egykori kollégámmal és évfolyamtársammal együtt raktuk le ezeket a különbözeti vizsgákat. Az első benyomásunk Brünn után az volt, hogy egy nagyobb városból egy kisebb, provinciális helyre kerültünk. Mert a város jellege, összetétele, különösképpen az intézményei merőben mások voltak. Ugye, Brünn kétnyelvű város volt, és nemcsak cseh nyelvű egyetem és főiskola volt – kivéve az erdőmérnökit, az agrármérnökit és az állatorvosit, mert ezek csak csehül oktattak –, hanem majdnem minden más fakultásnak megvolt a német pandanja is. Németül volt műegyetem, orvostudományi és így tovább. Életünk egy részét, illetve diákéveink sok estéjét, délutánját kávéházban töltöttük. Voltak diákkávéházak, ahol akkor is kiszolgáltak bennünket, amikor pénzünk nem volt, aufra, úgy mondtuk. És elsején szépen törlesztettünk. Ott tanultunk, ott összejöttünk, ott olvastuk az újságokat, biliárdoztunk, esetleg megittuk a magunk sörét vagy kávéját, és hazamentünk a hideg diákszobába aludni, mert ezzel, úgymond, megspóroltuk a fűtést.

Na, ezt hiányoltuk mi, amikor idekerültünk, hogy hol is vannak azok a jó kis kávéházak, ahová beülhetünk, minden különösebb fele-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lősségvállalás nélkül és diákpénzen is. Hát ilyet találtunk az olasz cukrászdában annak idején. De az is valahogy szűknek bizonyult, mert ha ott a diákok leültek, akkor inkább kislányok, hölgyek társaságában, mintsem a könyvek biflázgatása közben. Valahogy az volt a megállapításunk, hogy nagyon szép ez itt, nagyon jó minden, mert itt olyan hagyományok, diákhagyományok vannak, amelyek nem ilyen formában voltak ismeretesek előttünk. Brünnben, ahol 25 ezer diák tanult tulajdonképpen, nem volt ilyen zártkörű a diákság, mint itt Sopronban. És arra a végkövetkeztetésre jutottunk, hogy ez így is nagyon szép, nagyon jó, a hagyományok is tetszenek. Kicsit ugyan anakronisztikusaknak tűntek némely vonatkozásban. De úgy éreztük, hogy azért itt nehezebb diáknak lenni, mert egy kisvárosban mindenki szeme előtt zajlik az élete, és valahogy nem tud elvegyülni, nem tud megfürdeni abban a közegben, amiben él, és nem tud olyan sajátosságokat kialakítani magában, ami az őt körülvevő környezettel, közeggel a közvetlen kapcsolatot jelentené. Nem tud feloldódni ebben a közegben. Brünnben a diákság nem volt különleges dolog, és az egyetemi tanár sem volt valami rendkívüli személyiség. Köztiszteletben álló emberek voltak, ez természetes, de nem olyan nagy tekintélyű személyiségek, mint a soproni professzorok, akiknek még a puszta látása is feltétlen tiszteletet parancsolt a diákokban. Mert ott mindennap találkozott vele, szinte úton-útfélen, szórakozóhelyen vagy társasággal, vagy pedig az egyetem keretein belül, ami természetes. Tehát itt több volt a kötöttség. Kétségtelenül, ennek is van előnye, mert a szélsőségektől esetleg visszatartotta az ifjúságot, és közvetlen ráhatással azért irányítani tudta annak a jellemét és magatartását.

Érdekes, amit mondasz, annál is inkább, mert végül is Selmecbánya sem volt nagyobb település, mint Sopron, és a hagyományokat teljes egészében onnan hozták át. Tehát előtted vagy előttetek sem lehetett ismeretlen a selmecbányai előzmény. Hiszen nektek szűkebb pátriátokból került el a főiskola.

Hát, az én korosztályom csak elbeszélésekből tudta meg ezeket a dolgokat. Mert a brünni főiskolának nem volt közvetlen kapcsolata a soproni főiskolával. Én voltam az egyetlen összekötő kapocs a brünni erdészeti fakultás, erdészeti kar magyar diákjai és az itteni ifjúsági kör között, aminek akkor itt Sopronban Sopp László volt az elnöke. Vele leveleztem, és kaptam néhány könyvet, jegyzetet azért, hogy a magyar

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szakkifejezéseket megtanuljuk, mert hiszen az alatt a három vagy négy hónap alatt, amikor vizsgákat kellett tenni, főleg ezekkel kellett megküzdeni, hogy a cseh vagy esetleg német megfelelőjét a magyar szakkifejezések között megtaláljuk. Szóval, nekünk nem volt közvetlen kapcsolatunk Selmeccel. A selmeci hagyományok is csak úgy éltek bennünk, mint amit egyik-másik elbeszélésből, regényből olvastunk, vagy a Felvidéken maradt idősebb erdőmérnököknek az elbeszéléseiből, tanulmányútjaink vagy nyári gyakorlataink során hallottunk. Főleg tőlük értesültünk a selmecbányai diákéletről.

Időben valahol a második világháború körül tartunk. Azt hogy élted meg?

Pesten éltem át és éltem meg a háború végét. De hogy még a pályafutásomról mondjak valamit, '39 őszétől három hónapon át a lévai erdőfelügyelőségen szolgáltam, majd innen Kárpátaljára hívott az ösztönöm, a vágyaim és az elképzelésem, ahol az akkori Latorica Részvénytársaság zsdenyovai (szarvasházai) erdőgondnokságán beosztott erdőmérnökként kaptam állást. Nagyon jól éreztem magam. Ez kis falu, aminek Szarvasháza a magyar, Zsdenyova a ruszin neve, a Vereckei-szoros mellett feküdt. Innen azután az államerdészethez kerültem 1941-ben, Beszterce-Naszód vármegyében a kisinói erdőhivatal vezetőjeként, ahol '43. január elsejéig szolgáltam, illetve töltöttem az időmet. Szép, rendkívül érdekes emberekkel való ismerkedés és sok egyéb, szakmai tapasztalatokban is nagyon gazdag, termékeny időszak volt ez a két év. Akkor a minisztériumba rendeltek föl, az akkori erdészeti főosztályra, amelynek a vezetője vitéz doktor Ilosvay Lajos volt, akinek a múltja ismert, és aki méltatlan elbánásban részesült a háború után. Teljes mellőzöttségben és néhány kollégát kivéve elfelejtettségben és elhagyatottságban töltötte éveit, nagyon sanyarú körülmények között. Rendkívül tehetséges ember volt. Kár érte, hogy nem juthatott szerephez.

Hát igen, mert ha jól tudom, neki a „bűne" az volt, hogy a Szálasi-éra alatt is vezette az ágazatot, ami, gondolom, nem politika vagy pártállás kérdése volt, hanem egyszerűen egy állapot, illetve helyzet.

Messze állt tőle a Szálasi-féle ideológia. Nemzeti alapon álló ember volt, aki nagy kompromisszumkészséggel rendelkezett. És türelmes volt az ifjúsággal szemben. Velem szemben is türelmes volt. Akkor én

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az úgynevezett baloldalhoz tartoztam, a háborút elleneztem, éppen Esterházyhoz fűződő politikai meggyőződésem és hagyományaim révén, aki azt mondta nekünk annak idején, hogy háború lesz, szörnyű háború, és ha ebben a magyarság részt vesz, az végzetes lesz a magyarság számára, katasztrofális lesz. Isten óvjon meg ettől bennünket. Nahát, ezt magamévá téve, ellene voltam mindennek, ami a háborúba való sodródást és az érte való lelkesedést táplálta volna. Nos, ilyen politikai meggyőződéssel és kiállással szívesen látott maga mellett. Volt, amikor nyilatkoztam az egyik törvény-előkészítéssel kapcsolatban, mégpedig arról volt szó, hogy az akkori magyar földművelésügyi kormányzat, illetve a magyar kormány visszaadja azokat a földingatlanokat az eredeti tulajdonosoknak, amelyeket a korábbi csehszlovák vagy román rezsim kiosztott. Az ügyintézéseim során jöttem rá arra, hogy azoktól a magyar ajkú őslakosoktól, akik földet igényeltek és kaptak, vagy akiknek a csehszlovák vagy éppenséggel a román hatóságok földet osztottak – mert ilyen is volt azért –, a magyar állam visszavette, vagy szándékozott visszavenni a területet e törvényjavaslat alapján. A számára nem emlékszem, a 930-adik vagy nem tudom melyik számú törvény volt. És erről nyilvánítottam ki a véleményemet. Azt mondtam, hogy ez nagyon sajnálatos és szomorú dolog a magyarság szempontjából, mert nem lehet még tudni, hogy a háború után azoknak a magyarlakta területeknek a sorsa, amelyeket a müncheni, illetve a bécsi szerződéssel Magyarországhoz visszacsatoltak, nem népszavazással dől-e majd el. Ebben az esetben azoknak a magyaroknak a voksára nem lehet számítani, akiket a magyar kormány egy szerencsétlen rendelet által ellenségévé tett. Ilosvay akkor ezt mondta nekem: Lajcsikám, te ne politizálj. Nagyon sok mindenben egyetértek veled. De minekünk az a feladatunk, hogy végrehajtsuk azokat az utasításokat, amire kötelezve vagyunk. Ezt megértettem és ő elfogadott. Egy rendkívül lojális, széles látókörű, kitűnő szakember volt, jó vezetőkészséggel. Ő vitte a csoportot nyugatra. Hívott engem is, de azt mondtam, hogy én kétféleképpen hagyom el az országot: vagy erőszakkal, vagy öntudatlanul. Hát egyiket se választottam. Pesten éltem meg az ostromot. Annak összes borzalmaival, rendkívül tanulságos epizódjaival, szomorú jeleneteivel és azokkal a tragikus sorsokkal, amik előttem játszódtak le. Ötször kerültem az oroszok kezére, és ötször szöktem meg. Utoljára akkor, amikor már közel voltunk Gödöllőhöz. Egy olyan kétméteres orosz, egy hatalmas, nagydarab ruszki, tudja Isten, hová való lehetett..., az arcára nem emlék-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szem, csak a termetére. Betereltek minket ott Gödöllő környékén egy iskolába, ahol az iskolaudvaron gyülekeztünk. Abból a házból, ahol én az ostromot lapulva átvészeltem, vagy tíz-tizenöten voltunk, és mind körülöttem gyülekeztek, mert azt mondtam, hogy én fogságba nem megyek, inkább lőjenek agyon, vagy bármi történjen, de nem bírom elviselni a fogság gondolatát sem. Mindenáron szökni fogok. Aki akar, az tartson velem. Nos, így aztán ott az udvaron lődörögtünk, és azon spekuláltunk, hogy tudunk a kerítésen túljutni. Jön ez a hatalmas ruszki őr, és azt kérdezi, mit akartok. Én csak annyit tudtam mondani, hogy mi civilek vagyunk, ruszinul, orosz akcentussal. Erre a szokásos, trágár kifejezéssel, az anyai kapcsolat emlegetésével hátulról úgy megbillentett a súlypontomon, hogy a kapun kívülre kerültem. A talpával belém talpalt. És akkor a többieket is utánam zavarta: igyi dámoj! Na, hát azt mondtam, hogy ha van Isten, akkor egy jól időzített rúgásnak is van jótékony hatása. Hát így menekültem meg aztán az ötödik összeszedésből.

Jelentkeztünk szolgálatra, megkezdtük a minisztériumban a romok eltakarítását azokkal, akik Pest akkori, úgynevezett felszabadítása után megmaradtunk. A csatazaj elülése után jó néhányan maradtunk a pesti oldalon, de Budáról is átjöttek a megmaradt kollégák, és kezdtük az életet elölről, romeltakarítással, éhezéssel, koplalással, rettegésben még egy ideig. Hiszen az elején még Budáról átlőttek a pesti oldalra. Mire május-júniusban már végképp elült a csatazaj Európában és világszerte, nagyon meguntam az éhezést, a nélkülözést és a pesti életet.

Mezőhegyesen akkor alakult az állami gazdaság keretén belül a szegedi erdőigazgatóság kihelyezett csoportjaként egy erdőhivatal. Akkor az állami gazdaság kötelékébe tartoztam, hát ennek a vezetését kaptam meg. Kiegészítve a mezőhegyesi, úgynevezett rezervátum vadászterülettel, ami 30 000 katasztrális hold volt, a régi ménesbirtoknak a területe. Itt másfél évig voltam. Életem egyik rendkívül mozgalmas időszaka volt. A háború utáni átalakulást a Viharsarokban megélni, túlélni és – hogy mondjam – kicselezni nagyon körülményes, nagy feladat volt. Egy népítélet alkalmával, ez történt 1945. november 5. és 7. között, pogromot szerveztek a mezőhegyesi értelmiség és a környékbeli agrárértelmiség ellen. Valahonnan, innen-onnan összesereglettek különféle politikai múltú és magatartású emberek, akik akkor, a pártstruktúrák alakulása idején csoportosultak. Olyannyira, hogy a kórházban kötöttem ki, a ménesbirtok kórházában.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tettlegességre is sor került?

Tettlegességre, hogyne. Mégpedig bent a hivatalban, az úgynevezett kantárban. Mezőhegyes közepén volt egy emeletes épület, az állami ménesbirtok épülete, azt hívták kantárnak, tekintve, hogy a nőtlen gazdatisztek abban az épületben kaptak elhelyezetést. Innen kapta a kantár nevet ez az épület. Ott volt a hivatal az emeleti részén. Két munkatársnőm is velem együtt szorgoskodott. Éppen ki akartam menni a területre valamit megnézni, a pisztolyom ott volt az aktatáskámban, akkor kaptam engedélyt szolgálati pisztolyra, de újra volt vadászfegyverem is. Na, tehát a pisztolyom ott volt az aktatáskámban, mert azt azért tanácsos volt magával vinnie az embernek. A határ mellett meg különösen. Bejött két suhanc a hivatalba, de már előtte figyelmeztettem a két kolléganőt, hogy ne menjenek az ablakhoz, és főleg ne mosolyogjanak, mert vörös zászló alatt gyülekezik a tömeg, és ennek nem lesz jó vége, ne hergeljük őket, inkább húzódjanak vissza. A két suhanc bejön, és kérdezik, hogy maga az erdőmérnök? Mondom, én, persze. Na, akkor gyűjjön le, a nép között a helye. Hát mit tehettem, gondolkoztam, mondom, itt már valami kemény dolog következik, vigyem az aktatáskát? Ott hagytam, nem vittem semmit, hajadonfőtt voltam. Kilépek a lépcsőházba, ezek nekem estek ütlegelni. Akkor még egész jó kondícióban voltam, diákkoromban mint lelkes sportoló, a bokszolás alapelemeit és fogásait is eltanultam, hát sikerült kiütnöm őket úgy, hogy ők gurultak le a lépcsőn. De amikor kiléptem a kantár elé, ahol két sor bukszus vezetett ki az utcára, illetve a járdára, valaki előugrott az egyik bokor mögül és egy suhánggal tarkón vágott. Beestem a bozót alá, ott rúgtak, tapostak, úgy tértem magamhoz, hogy felöntöztek. Másnap azután a kórházban kezeltek, sebeimet nyalogattam. Nyílik az ajtó a kis kórházi szobámban, és belép az egyik vadőr, öreg fővadőr, Mengyár Gyuri bácsi, az is kalap nélkül. Az első szavam az volt, hogy na, Gyuri bácsi, velem aztán jól kibabráltak. Az öregúr megfordul, azt mondja, de velem is ám ma reggel, nem is olyan régen. A feje búbjától a sarkáig csupa vér volt. Valami suhancok kimentek, közel volt a lakása Fácántelepen, és megkérdezték tőle, maga a Mengyár Gyuri? Azt mondja, én vagyok. Na hát akkor a biciklipumpákkal nekiestek, és agyba-főbe verték, úgy került be. Az előzményekről én nem tudtam. Az előző este – már ez előtt a pogrom előtti este – az egyik intézőt, Kiss Lajost (azt hiszem, úgy hívták) az egyik majorban leütötték, a Jármai

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Gézát – akinek az egyik leánya erdőmérnök lett, Sopronban végzett –, ő is egy ilyen kerületvezető főintéző volt, azt is a lakásából hívták ki, és alaposan elagyabugyálták. A jegyző az Battonyára futott el, a titkárnőt a hajánál fogva húzták ki a jegyzői irodából. Egyszóval szörnyű napok voltak.

De miért volt ez?

Az értelmiség iránt táplált gyűlöletnek és rossz emlékeknek a levezetésére vállalkozott egy szélsőséges viharsaroki csoport, amelyik nem volt azonos az ottani néppel és az őslakossággal. Csak egy szélsőséges kis csoportnak az akkori képviselői voltak. Nem a helyi lakosok többsége, hanem csak egy összevissza sereglett népség volt. Ja, és nekem még annyi bűnöm volt, hogy a pesti tartózkodásom alatt alakult, illetve már korábban létrejött egy ellenzéki csoport Bajcsy-Zsilinszky Endrére, Erkhardt Tiborra visszavezetve és így tovább. Ezek egynémelyikével, néhánynak a barátaival kapcsolatba is kerültem. És mint ilyen, a Kisgazda Pártban láttam akkor azt a pártot, azt a csoportosulást, amelyik alkalmas lehet arra, hogy a háború utáni zűrzavarból valamerre elinduljon, és a nemzetnek meg a létünknek az új alapjait lerakja, és garanciát vállalna az újraszerveződésre és az új életre. Mint ilyennek a hirdetője is, ismerté váltam Mezőhegyesen és környékén. Az egyik csatakiáltás az volt, hogy itt a kisgazda vezér, vágd el a torkát, akasszuk föl. Nem sokat jósoltam magamnak, ezt minden túlzás nélkül mondhatom, ellenben valamelyik bölcs, előrelátó polgár elkiáltotta magát a tömeg között, hogy lopják a disznókat az oláhok valamelyik határ melletti majorban. Na, mi se kellett több a népnek, abban a pillanatban elfelejtette a politikai harcot, egyenesen ki a majorba, menteni a disznókat és a jószágokat. Így én szépen ott maradtam az orvos kezei között, és sikerült átvészelni a dolgot.

Gondolom, nem maradtál ott tovább?

De, hogyne. Akkor jött Makóról egy Kallós nevű valaki, nem tudom, talán párttitkár volt. Följött hozzám, miután már a kórházból két hét után kikerültem, és mondta, hogy nézze, mérnök úr, menjen el innen, mert itt magának nem sok jövőt jósolunk. Mondom, tudja mit, nekem nincs mit takargatni, én ide önként jöttem, és önként fogok elmenni,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

majd megmondom, hogy mikor. Hát nehéz időt éltem meg, mert akkor az ágyam mellett a puskám is be volt töltve, meg a pisztolyom is be volt töltve. A kalapomat, a Hubertus kabátomat, aktatáskámat – amikor a két suhanc keresett – elvitték. Nos, szóval jött a Kallós, és akkor megfogadtam, hogy elmegyek, de még egy évet kivárok. Ilyen nehéz körülmények között már későn oldódtak ezek a dolgok. Új igazgató került az állami gazdasághoz Izinger Pálnak a személyében, aki a Földművelésügyi Minisztériumban is szolgált. Élveztem a bizalmát és sokat segített. Egyszóval, sikerült átvészelni a nehézségeket, és '46 októberében helyeztek vissza Pestre, a saját kérésemre. Azt mondtam, hogy ha ezt az évet, másfél évet itt kibírtam, szeretnék nyugodt körülmények között dolgozni. Ismerősök is voltak, támogatás is volt, és így kerültem Pestre.

Még egy érdekes epizódot Mezőhegyesről. Akkor rendeztük az első protokollvadászatot. A színhely egy szlovák település, Pitvaros volt. A fővadász, a Mengyár Gyuri bácsi, akit már említettem, egy Medve nevű vadász, egy kocsis meg szerénységem, együtt szorongtunk egy bricskán. Úgy november vége, december eleje volt. Ott volt az úgynevezett négyes erdő, ott kellett kitűzni a lőállásokat és megbeszélni, hogy mi van. Megyünk közelebb az erdőhöz, nagy fegyverropogás. Siettünk megnézni, hogy kik vadásznak. Gondoltuk, hogy nem legális vadászok, mert arról tudnánk. Lekeveredtünk a főnyiladékra közéjük, ahol innen is, onnan is lövések hallatszottak, lőttek golyóval is, sörétel is a csatárláncban fölvonult, különböző öltözékű emberek. Az egyik pufajkában, a másik civilben, a harmadik katonaruhában. Éppen szlovákul, szláv nyelvet beszéltek. Az öreg Mengyár Gyuri is tudott szlovákul, tehát értettük őket. Szemmel villantottunk egymásnak, hogy nem fedjük föl magunkat. Kijöttek körénk, és bizony nehéz volt megszólalni, nem tudtam, hogy kezdjem el. De én hallottam, hogy mit beszéltek. Nagy nehezen, a torkomat köszörülgetve megszólalok, hogy látom, jól vadásznak. Azt mondja az egyik szlovák akcentussal, hát persze hogy vadászunk. Tudják-e, hogy itt nem szabad vadászni, mert egy hét múlva kormányvadászat lesz? Erre azt mondja, na és, hogy nekünk nem szabad vadászni? Hát mondom, maguknak, meg nekem se, én csak jöttem a vadászatot szervezni, előkészíteni. Erre az egyik megszólal szlovákul: nyírd ki, az anyja istenit, mit pofázik! Hát ez már komoly dolog volt. A puskáinkat megtöltöttük, mielőtt a kocsiról leszálltunk. Mind a hárman, akinél puska volt, a vállunkon tartottuk a fegy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vert, kezünk a tusán, hogy gyorsan tudjuk kapni, ha kell. Hát kritikus volt a helyzet, de aztán megúsztuk, atrocitásra nem került sor, a hidegvérnek és a jó szerencsének köszönve. Egy rossz mozdulat, még egy rossz szó, és biztos, hogy elindul valami, és akkor most aligha került volna sor erre a beszélgetésre, ennyi bizonyos.

Pesten az erdőgazdasági központban az elnökigazgató titkári feladatait láttam el, ifjú dr. Tildy Zoltánnak a titkárságát vezettem. És mint ilyen, sok kollégával, illetve mindenkivel, aki akkor Pesten szolgált, de a vidéki kollégákkal is kapcsolatba kerültem. Némi befolyást szereztem a vadászati osztályon is, és együttműködtünk Szederjei Ákossal, akivel nagyon jó barátságban voltam. A vadászat újraélesztésén is fáradoztunk. Tildy Zoltán egyébként felkarolta ezt az ügyet, és felkarolta azokat a személyeket, akiket az akkori rendszer bélistára – mondjuk úgy –, hidegre tett. Kiemelkedő, nemzetközileg ismert vadászokat, Széchenyi Zsigmond, Kittenberger Kálmán, Fekete István személyében. Ezek mind az állami erdőgazdasági központi státuszába tartozó kinevezett tisztviselők voltak, akiknek az volt a feladatuk, többek között, hogy írjanak. Mint ahogy Fekete Istvánnak és Széchenyi Zsigmondnak is. Kittenberger Kálmán Nagymaroson egy nyusztfarmot vezetett, ami egy „fedő" foglalkozás volt. Ők szinte naponta bejártak az erdőközpontba. Csodálatos élmény volt ezekkel az emberekkel, ezekkel az urakkal találkozni, akik mögött történelem volt, akik mögött olyan tudás és emberi magatartás volt, ami páratlannak nevezhető. Kezdve Kittenberger Kálmánnal Széchenyi Zsigmondig, Fekete Istvánig. Nagyszerű emberek voltak, nagyon megszerettem, tiszteltem őket. Később, ez alatt az idő alatt, amíg Pesten tartózkodtam, sokat vadásztunk együtt. Megcsodáltam Széchenyi ragyogó vadászati ismereteit, lőkészségét. Söréttel és golyóval egyaránt olyan bámulatos reflexekkel, olyan csodálatos lőkészséggel rendelkezett, ami nagy tiszteletet váltott ki bennem. Mert nagy felelőssége van annak, aki a fegyvert bármilyen élőlényre ráemeli, elsüti. Az, ha nem biztos a lövés, vegye vissza a válláról a fegyvert, vagy ha igen, akkor lehetőleg úgy ejtse el, hogy a vad ne szenvedjen, ne kínlódjon, sebzetten ne vonuljon vissza a vackába. Egyszóval, ezek az emberek felelősséget és tiszteletet éreztek a természet kreatúrája iránt. Nemcsak vadászni szerettek, hanem a vadnak az életkörülményeit, magát a vadat becsülték, tisztelték és szerették. És a vadászat ügyét olyan nemzetközi szintre emelték, ami azóta is páratlan.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Visszatérve kicsit a régi felvidéki emlékekhez, Tótmegyerhez. Tótmegyer Károlyi Lajosnak a birtoka volt, Érsekújvártól 10 km-re fekszik, híres fácános erdő volt, és annak idején közismert volt az ott született fácánteríték-világrekordról. Amikor is... – vagy 1909-ben vagy 1911-ben történt, nem tudom pontosan – 6260 apróvad esett egy nap Tótmegyeren, ennek a zöme fácánkakas volt, és mindössze csak vagy 200 nyúl, meg egypár üregi nyúl, és véletlenül egy-két fácántyúk került terítékre. A többi kakas, és – ami a lényeg – vadon nevelkedett kakas. Mert azóta született fácánteríték-rekord itt-ott, de ezek vadon felnőtt fácánok voltak, valamennyi. Az emberi beavatkozás annyi volt, hogy védelmet biztosítottak, és a fácántyúkok kikaszált fészekaljait begyűjtötték a vadőrök, kotlóssal kikeltették és újra hasonló korú fáncsibékhez, kis családokhoz helyezték ki ezeket a kotlóssal kiköltetett csibéket. Az életük úgy folyt, mint a többi élettársuké vagy sorstársuké, vadon nőttek föl, megtanultak védekezni, reflexeik kialakultak, repülni is tudtak.

Aki sokat hibázott vagy sokat sebzett, az Tótmegyeren többet nem vadászott. Széchenyi Zsigmond ezekről a vadászatokról is írt. Az ő kitűnő lőkészsége kapcsán jutott eszembe Tótmegyer és a valódi fácánteríték-rekord, a vadon nőtt, jól repülő, egészséges fácánkakasokból és nem tyúkokból álló teríték.

Arra nem emlékszel, hogy hány puskás volt erre a hatezer valahány száz fácánra?

10–12 puskával vadásztak általában. Ott lőni kellett. És az munka volt. Komoly fizikai igénybevétel. Abszolválni egy ilyen vadászatot nem kis dolog. Gyerekkoromban magam is szenvedélyes vadász voltam. Kilencéves koromban kaptam az első Flóbertet, majd tizennégy éves koromtól, atyai jótállással, mivel vadászjegyem is volt, önállóan vadászhattam. Egy-két területbérlő, aki a foglyot nem tudta levadászni, egy nálam két évvel idősebb barátommal – aki szintén nagyon jól kezelte a puskát – és velem vadásztatta le a területét.

Kató Pali bácsit ismerted?

Hogyne! Egyetlen élő tanúja ennek, amit most elmeséltem. Ezzel a barátommal, Prázlowszky Miklóssal profi vadásszá váltunk. Az édes-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

apja ügyvéd volt, ő maga is ügyvéd lett később. Az volt a feladatunk, hogy minél több foglyot lőjünk. Naponta ez olyan 50 és 100 darabot jelentett fejenként. Az én személyes rekordom 153 darab volt. Egyszer, és soha többet. Próbáltam megismételni, de nem sikerült. Na, szóval augusztus elsején kezdtük a foglyászatot. Egyik jó barátunknak – aki különösen szeretett bennünket – az oldalkocsis motorkerékpárján utaztunk. Ő, Miklós barátom, egy kutya és én magam. Én ültem hátul, a barátom az oldalkocsiban, a kutya az ölében, atyai jó barátunk pedig vezette a motort. Hazafelé lassabb tempóban jött a motorbicikli, mert színültig meg volt töltve fogollyal az oldalkocsi. Egyenesen a vadkereskedőhöz mentünk. Mint ilyent, más területekre is meghívtak bennünket. Felibe kiadták a vadászatot. Ott már mi vittük a töltényt, saját költséggel vadásztunk, de a fele elejtett vadat megkaptuk. A foglyot értékesítettük és nagyon jól éltünk belőle. Soha annyi zsebpénzünk nem volt, nem is lesz, mint akkor. Ezek olyan diákkori emlékek, amelyek az egyszer volt, hol nem volt kategóriába tartoznak.

Pali bácsi úgy fogalmazott, hogy ilyen talán nem is volt a történelemben, hogy valaki azért fizetett, hogy vadásszanak. Csak úgy mellesleg: emlékszel a fehér fogolyra?

Adamovics Ferdinándnak hívták az urat, akinek több területe is volt, két vagy három helyen is bérelt területet. Ő karolt fel bennünket. Olyan kikötés volt, hogy legalább 80%-ra kellett lőni a foglyot, ami óriási feladat. Hibázni nem lehetett, mert akkor az a mi költségünkre történt. Ha 80%-nál rosszabb arányt hoztunk ki terítékbe, akkor már bennünket terhelt a töltény használata. Ugyanis fizetségként naponta 5 foglyot kaptunk vagy 25 cseh koronát. 5 koronával váltotta meg a foglyot tőlünk, ami nagy pénz volt abban az időben. Például egy sportcipőnek (annak idején mi nyúlcipőnek neveztük) 25 korona volt az ára. És azon számtalan sört lehetett meginni, ami természetes vadászat után. És mozira is bőven tellett. Ő tanított meg bennünket arra, hogyan kell a vadat kellő távolságból biztonsággal meglőni. Az első alkalommal, amikor minden kukoricaparcellában, krumplitakarásban, lucernatáblában vagy egyéb helyen volt egy pár csapat fogoly, igyekeztünk minél gyorsabban és minél többet lőni. Ha közel szállt fel, akkor is lőttük, ezért sokat ronccsá lőttünk. A vadászat végén teríték este. De már közben az egyes dűlőkben lőtt foglyokat kizsigereltük még ott a helyszínen. Gallyból, ágból rögtön-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zött kampóval kibeleztük. Egy hajtógyereket viszszahagytunk, aki a legyeket hajtotta róluk, és egyben hűtötte is, nehogy befülledjenek. Két terítéket csináltatott velünk. Az egyikbe a szétlőtt foglyokat rakta, a másikba pedig azokat, ami a vadkereskedőnek ment. A végén azt mondta: gyerekek, ez mind a tiétek, érdem szerint. Ami ronccsá szét volt lőve. Vigyétek haza, jó étvágyat kívánok hozzá, és mondjátok meg édesapátoknak, hogy tiszteltetem őket! Mind a kettőnk édesapja vadászott. Soha többet foglyot vagy vadat nem lőttünk közelről, és a rendes, vadászias távolságon túl se lőttünk, nem akartunk brillírozni és távlövéseket csinálni, növelve a sebzés esélyét. Az Adamovics Ferdinánd egy nagyszerű üzletember volt, kitűnő sportember is, három-négy nyelvet jól beszélt, valamikor katonai akadémiát végzett Bécsben. Jól tudott franciául, németül, szlovákul is. Szóval nagyszerű ember volt, mindenből üzletet csinált. Fehér foglyot talált, vagy valahol fogott valamelyik polgár ott az egyik faluban, Naszvadon, Érsekújvár szomszéd falujában, és ki akarta tömetni, preparáltatni. Adamovics Ferdinándnak volt egy német származású, Kengott nevű preparátora, aki sose tanult meg magyarul, de kiváló ember volt. Ketten minden huncutságra vállalkoztak. Egyszer csirkét fogolyfejjel összekombináltak, és még nem tudom, milyen alkatrészeket csempésztek bele, majd a kitömött fehér hibridet feláron adták el a megrendelőnek és mulattak rajta, hogy milyen nagyszerű üzletet csináltak. Az pedig boldog volt, hogy milyen különös trófeához jutott.

Az említett nagy fogolylevadászásokra üzleti vállalkozásból volt szükség, vagy szakmai oka volt?

Tulajdonképpen mind a kettő benne volt. Nem arra törekedett valaki, hogy kilövesse a vadat az utolsó szálig, vagy olyan szintre csökkentse, hogy az ne tudja magát évről évre reprodukálni. A maihoz viszonyítva óriási terítékek mellett mindig szinten maradt a vadállomány, és az egyre fokozódó kilövések ellenére sem sikerült tönkretenni a fogolyállományt. Például az 1928–29-es tél rendkívül szigorú volt. Akkor már mint diák, suhancgyerek, javában vadásztam. A tél kissé megtizedelte a vadállományt. A következő szezonban, augusztus elsejéről augusztus 20-ára, illetve szeptember elsejére tolták ki a tilalmi időt, illetve a szezonkezdetet, tehát három héttel, majd később négy héttel meghosszabbították. Egy év múlva már észre sem lehetett venni, hogy az 1929-es nagy tél a vadállományt érzékenyen megtizedelte.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mi történik, ha nincs vadászat?

Ha nincs vadászat, akkor nem kerül sor a vadállomány kártevőinek, az úgynevezett görbecsőrű ragadozóknak – akkor úgy mondták – az apasztására. Beáll egy természetes egyensúly, amikor a ragadozó és a zsákmányállat egymást kiegyenlíti, féken tartja a másikat, illetve a másik létét biztosítja. Lőfegyverrel, vadászattal az akkori törvényekkel szabályozott körülmények között nem lehetett az apróvadállományt tönkretenni. Kizárólag az élőhelyen, a környezetben, a mezőgazdaságban bekövetkezett hatalmas, nagyarányú változások, a monokultúrás termelés, a gépesítés, a vegyszerezés eredményeként érte sokkhatás az apróvadat, és ezt azóta sem tudta kiheverni. Erről nemrég, körülbelül két hónapja írtam egy cikket a Nimródnak, reflektálva az Élet és Tudományban a Szerintem rovatban „Mi történt az agyonlövöldözött foglyok kihűlt helyén?" címen megjelent írásra. Adatok sorával igazoltam és bizonyítottam, hogy nem a vadászok és a vadászat tette tönkre a vadállományt, nem a vadászok lőtték ki a foglyot, és attól hűlt ki a helye, hanem a mezőgazdasági területeken bekövetkezett változások, kedvezőtlen hatások eredményeként zsugorodott össze a legtöbb helyen magát már reprodukálni nem képes populációvá.

Na, hát, ezeket az emlékeket gyakran emlegetem fiatal kollégák között, de inkább a vadásztörténetek világába tartoznak, mert ma már meséknek tűnnek. Van, aki hiszi, van, aki kételkedik benne. De ez így volt igaz.

Ez már történelem.

Ez már történelem, ez már soha többét vissza nem térhet. Azok a történelmi, gazdasági, politikai viszonyok és környezeti adottságok, amelyek akkor jellemezték a mezőgazdaságot és általában az ember környezetét, soha vissza nem térnek.

Lajos bácsi, ha már így belebonyolódtunk, akkor járjuk körül a mostani helyzetet. Neked mi a véleményed az erdészeti, illetve a vadászati törvénnyel kapcsolatos vitáról, a vadászok álláspontjáról, a vadászok megosztottságáról, az erdészek–vadászok–természetvédők hármasáról, a vadászati joggal kapcsolatos birkózásról?

A törvény-előkészítés stádiumában élünk. Már ezzel kapcsolatban számtalan javaslat látott napvilágot a vadászszövetség részéről, egyes sze-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mélyek részéről, a mi soproni szövetségünk részéről is, sőt még szerénységem is közvetlen véleménynyilvánítást tett ezzel kapcsolatban. Itt nagyon nehéz prófétának lenni, és nagyon nehéz mindenki számára igazságos elméletet kialakítani. Nem is igazságosat. Itt vannak vágyak, vannak elképzelések, szoktam mondani a kollégáknak az összejöveteleken. A realitás azonban egészen más. A törvényt a parlament hozza, a parlament összetételétől, véleményétől, hangulatától függ annak a kimenetele.

Ami teljesen más is lehet, mondjuk, mint a szakma véleménye.

Ez egy veszély, amire fel kell készülni, amit elő kell készíteni, és ezekre jók az előzetes megbeszélések, írásos anyagok, meg a különböző javaslatok. Ezeknek az összevetéséből lehet majd valami egészségeset kihozni. A magam részéről mindenféleképp követendőnek és megvalósítandónak tartom azt az alapfeltételt – ami elvezethet az egész ügy megoldásához –, hogy a vadászatban, a vadászati jog hasznosításából az ingatlan tulajdonosát, a földtulajdon birtokosát nem szabad és nem lehet kizárni. Mert ezzel a vad élőhelyének a maximális veszélyeztetettségét idéznénk elő. Ha nem érdekelt valaki abban, hogy a területén a vad állandó jelleggel tartózkodjék, tevékenykedjen, ha nem érdekelt abban, hogy megtűrje a területén esetleg időközönként a mezőgazdasági, erdőgazdasági kultúrában kárt okozó vadállományt, akkor nem is várhatjuk el tőle, hogy gondoskodjon annak életfeltételeiről, élőhelyét javítsa, fenntartsa. Milyen jogon követeljük meg tőle, hogy anyagi és szellemi ráfordítást adjon ezért az ügyért, amikor neki ebből semmiféle erkölcsi, anyagi haszna nincs. A vadászati jog, illetve a vad tulajdonjoga tartozhat az államhoz is. Tehát lehet állami tulajdonban a vad, mint olyan, mint nemzeti kincs, mégpedig azért, mert nem területhez közvetlenül kötött objektumról vagy élőlényről van szó, hanem egy nagyobb területen mozgó – itt elsősorban a csülkös vadra gondolok, tehát a nagyvadra –, területeket átfedő állatfajokról, amelyek ma itt, holnap a másik területen, valamilyen ok folytán nagyobb körzetben jelennek meg, élnek. Hol itt, hol ott okoznak problémát, vagy éppenséggel követelnek beavatkozást vagy segítséget, érdekükben történő közbenjárást, közbelépést. Nem azon fog múlni a vadállomány sorsa, hogy a vad állami tulajdon-e vagy földterülethez kötött tulajdon, hanem azon, hogy ki milyen mértékben érdekelt a vadállomány fenntartásában. Ha a föld tulajdonosa nem érdekelt benne, az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mindenképp óriási hátrányt jelent a vadállomány, valamint az életkörülmények és a vadgazdálkodás viszonyainak a fenntartása szempontjából. Hogy miért látnám én jobb kezekben az állam esetében a vad tulajdonjogát, tehát miért volna jobb, ha a vad tulajdonjoga az államé lenne? Helyesebben, nemzeti kincsként, társadalmi tulajdonként az állam tulajdona volna? – ez talán így jobban hangzik. Éppen azért, mert nem meghatározott és lehatárolt helyhez kötött. A vadállomány valójában területeket, sőt országokat átfogó, sőt kontinenseket átfogó kincs, az emberiség nagy kincse. Mert a vadon élő állatvilág az ember természeti környezetének, a mindenkori természeti környezetének egyik megbízható, s mondhatni, a legmegbízhatóbb biológiai indikátora, visszajelzője. Ahol megfogyatkozik, megcsappan a vadállomány valamilyen ok folytán, ott a környezetben biztos olyan változások következtek be, amelyek nemcsak az ott élő állatvilágra – a mikro- és makrofaunára egyaránt –, hanem magára az emberiségre nézve is óriási veszélyeket rejt. Így van ez a vizekkel, a halállománnyal is, a vizek szennyezettségével. Az érzékenyebb fajok már eltűntek, előre, időben jelezve, hogy ember, vigyázz, mert olyan változásokat okozol saját környezetedben, amelyek előbb-utóbb rád is visszahatnak. Értem ez alatt a víz minőségét, de nemcsak azt, hanem a víz gazdasági hasznosítását is, akár halászatilag, akár más vonatkozásban.

Bocsáss meg, hogy itt megszakítalak, de egy nagyon érdekes összefüggés jutott eszembe. Az említett veszélyeztetett, úgynevezett érzékeny fajok általában a legízletesebb húsúak, mint a fürj, a fogoly,a lazac, a pisztráng…

Éppen ezt akartam mondani, ha már fölvetetted ezt a kérdést, mert valóban így van. A fürj az apróvadnak és a szárnyasvad pecsenyéjének a kis királynője. De nem a vadászok miatt tűnt el. Ezt is valamelyik írásomban emlegettem. Mert hiszen ki reszkírozott az utóbbi 40 esztendőben egy fürj lelövésére akár egy patront is. Vagy a haris például. Már szinte csak az irodalomból ismerhetjük, hogy nem harsog a haris. A gyerekek nem is tudják elképzelni, hogy az milyen madár lehet, de nemcsak a gyerekek, hanem az átlagpolgár sem, hogy az hogy is nézett ki, milyen madárfaj volt. Ezek valóban érzékeny szervezetek, amelyek elsőként reagáltak a mezőgazdasági területeken eluralkodó kemizálásra. Elsősorban a kemizálásra, nem is annyira a gépesítésre. Mégpedig közvetlenül és közvetve is. Közvetlenül azért, mert eltűntek a gyom-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

magvak, eltűntek a gyomok, eltűntek azok a rovarok, amikből a csibék, a fogoly és a fürj az első években táplálkoznak, és meghatározó fontosságú állati fehérjét jelentenek a számukra. Közvetve pedig maga a méreghatás érvényesült az elfogyasztott mag által, amire a táplálkozása során rákényszerült. Ezek olyan szoros összefüggések, amelyek mementóként kellene, hogy eszébe jussanak az embernek. Az állatvilág a legjobb, legmegbízhatóbb egészségügyi indikátora a környezetének, az ember környezetéből visszajelző legmegbízhatóbb partner. Ahol tehát ezek eltűnnek, ott nagy baj van. Így volt például a Rajna esetében. Ugye, a Rajnából és a mellékfolyóiból eltűnt a pisztráng, meg a lazac. A Rajna tisztulásával fokozatosan kezd visszatérni, és most már kijelöltek a Rajna mellékfolyóiban olyan szakaszokat, amelyek a lazac ívására és előfordulására kedvező feltételeket teremtenek. Ezek szoros összefüggések. Mint ahogy az erdőnek – a beszélgetésünk elején szó volt erről – a legfőbb funkciója az életszabályozó funkció, a vadon élő állatvilágnak pedig egyedülálló biológiai indikátor szerepe van az ember környezetében, ami nem pótolható semmivel. Érzékelhetné majd a veszélyeket különböző műszerekkel is, az emberi leleményesség és tudomány biztosan talál megoldásokat, de azt a rendkívül szenzibilis, érzékeny szervezetet, amit egy ilyen állatfaj képvisel, azt nagyon nehéz pótolni és nagyon nehéz leutánozni teljes egészében, és akkorra már késő lesz.

Ahová csak betette a lábát az ember, többnyire negatív hatások jelentkeztek, a természeti népcsoportokat kivéve.

Ezt én úgy szoktam fogalmazni, hogy az ember gyakran a saját kardjába dől.

Az egyik vadászati szaklap egyben természetvédő alcímmel látta el magát. A természetvédők oldaláról hangzott el az az igény, hogy a vonuló szárnyasokra, a lepusztult apróvadas területeken 5–10 éves teljes vadászati tilalommal kielégíthetnék a természetvédelem elvárásait?

A természetvédelem egy nagyon összetett fogalom, az én megítélésem szerint inkább a környezetvédelem egy szűkebb területének tekinthető. Csak egy passzív vadászati tilalommal nem lehet megoldani. Itt a fogoly esete. A fogolyra már jó egy évtizede, ha nem korábban, tel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jes tilalom van az országban, csak a tenyésztett foglyot szabad lőni. Vannak nagyon örvendetes események itt Sopron körül is, éppen tegnap a vadásztársaságunk vadászmesterével beszéltem, azt mondja, hogy itt Harka térségében az utóbbi tíz évben nem látott annyi foglyot, mint most. Párokra szakadtak már, és fészkelnek lassan. Erről tavaly magam is meggyőződtem más térségben, nagyon szép fogolycsapatokat láttam ősszel, amit már régóta nem. Ez annak köszönhető, hogy elég sok parlagon hagyott terület van. Visszafogták egy kicsit a vegyszerezést is, mert nagyon drága a vegyszer. A kiskertek, gyümölcsösök, szőlők, zártkertek kialakításával rengeteg élőhely vész el, és veszélyeztetetté válik a fogoly meg az apróvad szaporulata. A mezőgazdasági struktúra utóbbi években bekövetkezett föllazulása kedvező hatásúnak ítélhető meg, már ami az apróvad várható felszaporodását illeti. Maga a passzív védelem, a lövési tilalom nem oldja meg tartósan a kérdést. Az élőhelyet gondozni kell, legyen búvóhely, hogy a táplálkozási viszonyok biztosítva legyenek. De elsősorban a búvóhely és a táplálkozását meghatározó környezet, növény- és állatvilág. Azonkívül a vad kártevőinek féken tartása nélkül vadat fenntartani, olyan szinten, ami vadászható is, elképzelhetetlen.

Ez alatt mit értesz? A dúvad kategóriát nem kellene fölülvizsgálni? Hiszen az ember teljesen önkényesen kategorizált, hogy mi a dúvad, mi a nem dúvad.

Én a dúvad kategóriát legalább 30 évvel ezelőtt rendbe tettem. Előadásaimban, írásaimban, könyveimben lehet erről olvasni. Olyanról, mint dúvadról, sehol nincs említés, legfeljebb a vad kártevőjéről. Dúvad egyedül csak az ember. Az képes mindent földúlni, tönkretenni maga körül, néha a legjobb szándék mellett vagy a tudomány nevében, lásd a mai világot. Fölhalmozódott atomfegyverek és egyebek, központok, amelyek bármikor bábeli toronyként az emberre zuhanhatnak, ezek az ember által létrehozott tényezők.

Sajnos a téglák már potyognak is.

Csak egy őrült kell, aki a legalsót kihúzza. Reméljük, hogy erre nem kerül sor.

No, egyszóval a környezetet gondozni, kezelni kell. A környezet gondozásához az is hozzátartozik, és a vadon élő állatvilág fönntartásához,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gondozásához azt is figyelembe kell venni, hogy a természeti egyensúly már régen fölbomlott. Azok az erők messze differenciálódtak, amelyek fenntartották azt a csodálatos egyensúlyt, ami a természetben volt valamikor, még ezelőtt 100 évvel is, a századforduló elején. Az már rég a múlté. Ezt az emberi beavatkozással, célszerű, céltudatos, tudományosan megalapozott tevékenységgel kell pótolni. És ehhez hozzátartozik az is, hogy ha a természetvédelem legjobb szándéka ellenére egy állatfaj – amelyik egy másik állatfaj létét vagy populációit veszélyezteti – túlszaporodik, oda be kell avatkoznia az embernek, és helyére tenni ezt az egyensúlyt, amit a természet nem képes önmaga által beszabályozni. Értem alatta például az egyoldalú ragadozóvédelmet. Mindig nagy barátja voltam, és vagyok ma is, a ragadozóknak és a természetvédelemnek. Könyveim, írásaim, jegyzeteim ezt bizonyítják. De sohasem gondoltam arra, hogy egyoldalú ragadozóvédelmet folytassunk. Ez oda vezetne, hogy a ragadozó és a zsákmányállat közötti viszony, kapcsolat teljesen eltorzul, és olyan irányba terelődik, ami már netán a végén magának a ragadozónak sem kedvez, vagyis elszaporodik és feléli a zsákmányállatait. Zsákmányállat például a fogoly, a fürj, meg a varjú, az ürge. Adott terület csak meghatározott mennyiségű és számú ragadozót tud eltartani, vagy adott terület csak meghatározott mennyiségű és számú növényevő nagyfajt tud területén eltűrni vagy eltartani. Úgyhogy a mai világban már nem lehet egyoldalú passzív természetvédelemről beszélni, csak aktív természetvédelemről. Nemcsak közvetlenül egy faj vagy egyed védelméről, hanem annak egész környezetéről és élőhelyláncolatáról, illetve populációkapcsolatokról van szó. Ez azt jelenti, hogy a vadgazdálkodás tárgyát képező vadfajok csak akkor tarthatók fenn vadászható szinten, ha azok alkalmas élőhelyét, búvóhelyét óvjuk, kártevőiket, ellenségeiket féken tartjuk. Ez a két alapfeltétel. Ez nem azt jelenti, hogy valaki ragadozóellenes vagy rókapárti, vagy éppenséggel ölyvpárti vagy héjapárti vagy sólyompárti, az természetes, hogy minden veszélyeztetett élőlénynek a segítségére kell sietni. Végső soron az ember a maga segítségére is siet azáltal, hogy környezete gazdagabb, változatosabb, számtalan olyan élőlényt ismer és tart fönt, vagy tűr el, ami a saját biztonságát is igazolja és visszajelzi, mert fontos az említett biológiaiindikátor-szerep.

Az apróvadállománynak, különösen a fogolynak és az érzékeny vadfajoknak a védelme és gondozása, egyáltalán, a vadon élő állatvilág fenntartása aktív természetvédelem és környezetvédelem nélkül nem oldható meg. Értem alatta, hogy a kritikus esetekben, akkor, ami-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kor a természet önszabályozó képessége már fölmondta a szolgálatot, az embernek be kell avatkoznia, hogy a természetes egyensúlyi állapot fentmaradhasson.

Ha jól emlékszem, ott tartottunk életutad rögzítésében, hogy a minisztériumban dolgoztál.

Igen, '46 őszétől '49. január 1-jéig. 1946 novemberében helyeztek föl Pestre. 1948. január 1-jével szolgáltam az erdőgazdasági központban az említett beosztásomban. Akkor már láttam, hogy felbomlóban van az erdőgazdasági központ, az az erdőgazdasági szervezet és szervezeti irányítás, ami a háború után a MÁLLERD volt, teljes nevén Magyar Állami Erdőgazdasági Központ. A MÁLLERD olyan lehetőséget teremtett az erdészet számára, amiben érdemes volt dolgozni, ami a munkafeltételeket és az erdésztevékenység értelmét meghatározta. A folyamat személyi változásokkal kezdődött, mégpedig a régi szakemberek sorozatos elbocsátásával, ami már korábban is megindult, sajnos nemcsak '48 elején. De akkor volt felbomlóban az egész erdőgazdasági központ, kialakultak az új gazdasági egységek, szervezetek, munkásigazgatókkal, a beosztott és degradált, megalázott erdőmérnökökkel, vagy pedig a száműzött erdőmérnökökkel, amit már ugyancsak említettem korábban, hogy éppen a műszaki alapképzettségük folytán hol a bányánál, hol az útépítésénél, hol a vízgazdálkodásban és ki tudja, hol találtak menedéket. Éreztem, hogy a hajó süllyed, és erről a hajóról lehetőleg ép bőrrel menekülni kell. Nem is annyira a menekülés vezérelt, hiszen megszoktam azt, hogy kritikus helyzetekben – már volt szó róla – az ember valahogy helyt tud állni és túl tudja verekedni magát, hanem egy szakmai recessziónak a kezdetét sejtettem meg. Gondoltam, hogy más területre, a szakma más területére kell átváltanom. Mindig is hajlamot éreztem egy kicsit az oktatás iránt, volt bennem valami ilyen készség. Nos, előtte egy évvel került sor Esztergomban az erdőgazdasági szakközépiskola indítására. De ebben az évben, tehát a 47/48-as, majd a 48/49-es években még működött a régi kétéves erdészeti szakiskola is. Nagyon érdekes összetételű volt ez a két tanintézet. A szakiskolában idősebb növendékek tanultak, közöttük olyanok is, akik háborút, világháborút jártak és hadifogságot éltek meg, a szakközépiskolába pedig 14–15 éves gyerekek iratkoztak be. De azok között is volt olyan, aki hadifogolyként megjárta a hadak útját. 15

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

évesen vitték el fogságba például Prém Jenőt, akit a diáktársai csak Öregnek hívtak, mivel 17 évesen tért haza Oroszországból, valahonnan Szibériából, és így iratkozott be a szakközépiskola első évfolyamába. Nagy tekintély volt a 14–15 éves gyerekek között a 17–18 éves „meglett férfi". Ő volt az én jobbkezem, a vadászati és állattani szertárnak a kezelője. Úgyhogy ennél az intézménynél nagyon jól éreztem magam. Nagyszerű összetételű volt a tanári kar is. A régi emberek, de az újak is. Például Firbás Oszkár, az örök tanár, az örök fiatal, akkor kezdte a pályafutását Esztergomban a műszaki tárgyak előadójaként. Egyszóval az egy üdülés volt ahhoz képest, ami akkorra kialakult az erdőközpontban és az erdészet más területén. Fogékony, figyelmes, értelmes ifjúság volt. Olyannyira fegyelmezett, hogy abban az időben, amikor a váltás kezdődött az oktatás területén, és a tanár tekintélye semmivé, nullává vált, nálunk katonai fegyelem uralkodott, mégpedig abból kifolyólag, hogy a szakiskolások, az idősebbek között katonaviseltek is voltak. Volt közöttük egy Kovács nevű, aki őrmester volt. Amikor az akkori diákfölvonuláson a mi esztergomi diákjaink kivonultak, akkor nem lehetett megkülönböztetni, hogy ez egy katonai alakulat vagy egy szolid, szerény diákcsoport. Úgy vágták a díszmenetet meg a katonalépéseket, mint egy fegyelmezett, szabályozott katonai csoport. Nagyon élveztem, mert rendkívül ügyes fiúk voltak. A Prém Jenő később elvégezte az egyetemet is, majd később Őriszentpéteren polgármester lett, azzal fejezte be pályafutását. Aztán volt, aki Amerikába került egyetemre, volt, aki igazgató lett. Például ottani szakiskolás volt a bükki Nemzeti Park igazgatója, Bartucz Feri. Aztán korábban Galgamácsán vadgazdaság-vezető volt Stoflicz, aki Telkiben is volt egy ideig erdő- és vadászati igazgató, miután a börtönök útját ő is megjárta, és kapuit néhányszor ki- és becsukta. De rehabilitálták, és a Kádár szabadulása utáni időkben ő is előtérbe került. Ezek nagyszerű fiatalok voltak, fegyelmezhetőek és fegyelmezettek. Minden diákcsínytevésre hajlamosak, még az orvvadászatra is. Megtudtam, hogy orvvadászkodnak, és nagyon szigorú nevelést vezettünk be, illetve a hagyományok révén mindazt folytattuk, ami addig is volt. Szerénységem megjelenésével a vadászat terén változás, mozgás indult be a gyakorlati oktatás egy s más szegmensében. Például védelmi szolgálatot tartottunk az iskolához tartozó területen, ami a Dunától, a Táti-szigettől Dömösig terjedt. Akkor – régi kapcsolataim révén – sikerült megszerezni az iskola vadászterületének. Csodálatos nagy egység volt, sík-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ság, víz, hegyvidék, nagyvad, apróvad, minden, ami csak létezett. Csodálatos vadászterület. Rákaptak az orvvadászatra. Daróczi Márton volt a szolgálatvezető főerdésze az iskolának. Régi erdőaltiszt, vagy hogy mondjam, erdész, a szó igazi, nemes értelmében, ízig-vérig erdész és ember. Ifjúságszerető, de hallatlan szigort tartó valaki. Vezetőnek, tanároknak jobbkeze, de főleg az enyém, mert a vadászatba mélyen be volt avatva. Ő jelezte nekem, hogy baj van, itt valamit tenni kell. Mondtam, hogy ezt bejelentem az igazgatónak, Kollwentz Ödönnek, aki akkor testi-lelki jó barátom volt. Ha nem tudom esetleg bizonyítani, bonyolult lesz. Majd én elrendezem ezt, mondtam. Elhíreszteltem, hogy megyek Pestre, színházba. Tudták, hogy szombatonként többször jártunk fel színházba, és csak hétfőn jöttünk haza. Kettesével beosztottam a fiúkat szolgálatra, egy öreg és egy fiatal gyerek, szóval egy régi szakiskolás és egy középiskolás gyerek. Fegyverrel ellátva. Képzeld el, hogy ez micsoda tekintélyt jelentett a diáknak, és micsoda felelősséget. Hogy adott esetben ő ezt használhatja, vagy nem, hogy ő valaki a területen. Gyakran előfordult, hogy vagy az öreg Daróczi úr, vagy én, vagy valamelyik erdész, de legtöbbször magam jeleztem, hogy éjfélkor a Feketehegyen ennél és ennél az útkereszteződésnél találkozunk. És akkor kimentem, vagy kiment az erdész, és a gyerekeknek is ott kellett lenniük, éjjel. Az egyik kocsmárosnak szép lánya volt, hát oda vitték a vadat a fiúk. Akkor még sok apróvad volt, fogoly is bőven. Ha az iskolába vendég jött hirtelen, és nem tudunk mit adni vacsorára vagy ebédre, az nem volt gond, hogy nyulat vagy a kisparcellákban meglőtt öt-hat foglyot hazavigyük a konyhára. No, de a diákokat tőrbe kell csalni, mert különben nem lesz vége az orvvadászatnak. Elhíreszteltem tehát, hogy megyek Pestre, beosztottam ide-oda-amoda, párosítottam őket, tudtam, hogy kik a cimborák, én meg nem mentem, hanem elálltam a Tátiba, ez egy kis nádas, talán most is megvan Tát és Esztergom között, egy kis vízfelülettel. A nádas szélére álltam, és tudtam, hogy a barátaim hova vannak kirendelve. Megjönnek kis idő múlva, hallom ám, hogy szól a puska, de szaporán. Amikor velem egy vonalba értek, fogom a távcsövem és fölismerem őket, hogy Jenő meg Feri, meg ez, meg az. Elkiáltom az első nevet, hozzám! Akkor viszszarettennek és beállnak a kukoricába. Akkor nyomdafestéket nem tűrő hangon megismételtem a felszólításomat, gyertek elő, mert ez meg az lesz, meg közétek lövök. Nagy nehezen előjöttek, ki a tarlóra, zsákmány nélkül, természetesen puskával. Kérdezem, na, és hol a vad? Hát

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kérem, mi nem lőttünk. Mondom, ne beszéljetek, ismerlek én titeket, úgy lőtök, mint Old Shatterhand. Vissza, hátra arc, és a vadat idehozni. Odahoztak kettőt, mondom, most menjetek vissza, mert én keresem meg. Meghozták, elég szép számban volt. Mondom, most menjetek haza, megírjátok apátoknak, anyátoknak, hogy búcsúztok az iskolától, ki lesztek csapva. A vadat szedjétek össze, vigyétek az intézetbe, adjátok le Daróczi úrnak, hogy használja föl a konyhán. Hátra arc, irány hazafelé! Nahát, hogy ezek gyerekek mit szenvedtek körülbelül egy hónapig, azt gondolhatod. Mert a Kollwentz Döncivel, kedves jó barátommal, mint említettem, megbeszéltem, hogy nem akarom nyilvánosságra hozni a tanári testület előtt, mert akkor kicsapás lesz, nincs mese. Egy erdésztanulónak a vadorzás csak kicsapással járhat. Minden tettest mindennap berendeltem 10 perc hallgatási szünetre az állattani szertárba. Bejött, üdvözölt, én is üdvözöltem. Ülj le, 10 perc eltelt, elmehetsz, holnap ugyanekkor gyere. És ezt így folytattam majdnem egy hónapig. Végül az egyik előállt, talán Bartucz Feri, hogy tanár úr, tessék már velünk valamit csinálni, mert ezt így nem lehet kibírni. Soha többé nem fogok orvvadászni! Mindből derék, nagyszerű ember vált, mindből. És ha akkor nem kegyelmezek meg nekik…

Volt még egy ilyen vadorzás eset. Nem is vadorzás, csak amolyan diákpajkosság. Monostori Kázmér, most már megmondhatom, felnőtt, becsületes, derék ember lett. Valahol Somogyban, jó vadász és jó erdész is. Akkor elég magas gyerek volt, nagy, fekete művészkalapot hordott, vadászatra is. A Strázsa-hegy mögötti részen vadásztunk, sok nyúl meg fogoly volt ott akkor. Egy hajtásban lőttem ott vagy 10–12 nyulat a szőlő között. Mikor kimegyünk, ez a Kázmér gyerek, meg egy másik tanuló volt ott hajtónak, kihoznak vagy öt-hat nyulat a terítékre. Kérdezem, na és a többi hol van? Hát, azt mondja, ennyit tetszett lőni. Mondom, gyerekek, azt, hogy nem tudok lőni, biztos tudjátok, hogy nem igaz. De azt, hogy hülye vagyok, azt nem hiszem el nektek, ezért gondolkozzatok. Hátra arc, irány a szőlő, és az összes nyulat idehozni! Meghozták a 12 vagy nem tudom hány nyulat. Kérdem, most miért tettétek? Tudjátok, ha nyúlra lett volna szükségetek, vagyok olyan nagylelkű, hogy megajándékozlak vele vadászrészként, ha udvarolsz a kislánynak, de azért a tanár urat becsapni, azt nem illik. Na, ennyivel napirendre tértem felette. De ennek már volt nyilvánossága, és volt egy másik eset is, úgyhogy tanári konferenciára került ez is, a másik ügy is. Volt két verekedős pécsi diák, olyan 16–18 éves gyerekek, akiknek hírük volt az esz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tergomi fiatalság közt. Nagyon összetartottak. A hosszú bunyós Tamásiban van most, Weimpert Tivadar, szegénynek bokában levágták a lábát. Azt hiszem, cukorbajos volt. A másik Kovács nevű, aki valahol Somogyban szolgált, azt hiszem, Kaszópusztán, ő volt a rövid bunyós. Ezektől igen tartott az esztergomi ifjúság. Szóval mindig menteni kellett őket, mert olykor nagy verekedések voltak. Mint említettem Kollwentz Dönci volt az igazgató, s már minden védelmi érvből kifogytunk. Az egyik kolléga – nem akarom megnevezni azt a tanárt – valahogy vérszomjat kapott, és szeretett volna példát statuálni, hogy valakit most már ki kell csapni. Akkor föltettem egy kérdést: urak, ti milyen embernek ismertek engem? Hát Lajoskám, így meg úgy, meg amúgy, természetesen rendesnek, meg ez, meg az, csupa szuperlatívusz jelző, meg minden. Hát mondom, nem egészen így van, mert én ebben a korban rettentően fékezhetetlen voltam, és ha akkor engem valaki így korlátozott volna szabadságomban, és így megalázott volna, talán a torkának is ugrottam volna. Ezen a jogcímen kérek pardont.

Ezzel el is volt intézve?

El is volt intézve. Mind végeztek, mind nagyszerű ember lett. Bartucz Feri a legjobb példa. Sok aranyos eset volt. Még a baglyot is megetették velem szalonka helyett.

Milyen íze van?

Rágós, szívós. Egy szolgálati úton szalonkáztunk a pilismaróti részeken, és én is lőttem szerencsére két szalonkát, a tanulók meg fölajánlottak hármat, úgyhogy volt öt madaram. Arra még vendéget is lehet hívni. Mondom a gyerekeknek, pucoljátok meg, és úgy hozzátok haza. Jó tanár úr, persze, rendben van. És hatot hoztak az öt helyett. Mondom, ezt hol szedtétek össze? Bokrászás közben, ki tudja, ki lőtte. Hát jól van, meg sem néztem. Az évfolyam, középiskolás évfolyam, végzésük 10. évfordulóját itt tartották Sopronban, a Pannóniában, meghívtak engem is. Ott kérdezték, tanár úr, tetszik-e emlékezni arra a hat szalonkára? Mondom, hogyne, nagyon jó lakomát csaptunk belőle. De abból egy bagoly volt! Elmesélték, hogyan csinálták, hogy megviccelnek. Azért gyanús volt egy kicsit, hogy a szegycsont jobban kiállt, de gondoltam, a hosszú úton lefogyott szegény.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tudsz-e bizonyos esetekben felmentést adni az orvvadászoknak?

Akkor, amikor az ellenállhatatlan ösztönből, a vadászat, a természet ügye iránti mélységes elkötelezettségből fogan, és akkor, amikor valakit valamiből – a saját akaratán kívül, emberi mivoltát is megalázva – teljesen kirekesztenek. Tehát a hús-orvvadászatot mélységesen elítéltem, mert azt mással is lehet pótolni, húst másból is lehet szerezni, és az éhenhalás határán, de az már nem orvvadászás. Egyszóval, ha nem hússzerzésre megy a dolog, hanem a vadászszenvedély kielégítésére, de korrektül, tisztességesen, értem ez alatt, hogy nem egy vemhes sutát, nem egy fejlődő agancsú őzbakot, fiatal állatot, tehát olyat lő, amiből emléke marad, amire visszagondol, mint élete nagy élményére, ezt föl tudom menteni minden további nélkül. Ilyenek voltak is, vannak is.

Orvvadásztál valaha életedben?

Várjál csak. Gyerekkoromban egyszer-kétszer, sőt azzal kezdtem pályafutásomat. A kilences Flóberttel. Akkor azt a területet nem édesapám bérelte, hanem egy vadászbérlő, és annak volt egy öreg vadőre. Még arra is emlékszem, hogy Dudásnak hívták az öregurat. Karácsony volt, és ez az öreg vadőr megbízott azzal, hogy a fácánetetőket nézzem meg. Volt egy kis hátizsákom, fogtam a Flóbertemet, és hát mentem a fácánokat etetni, vittem a kukoricát, meg mindent. De annyira csábított a dolog, amikor mentem az etetőhöz, szétfutottak a fácánok, alattam még hó volt, friss hó. Szétfutottak, és az egyik kakas úgy meglapult az egyik bozót aljában, meghúzta magát, mert gondolta, most hozzák az élelmet, majd ha az ember elmegy, én visszajövök, minek menjek messzire. No, nem volt ideje, hogy visszamenjen, mert ahogy elmentem, ő még mindig sanda szemekkel pislogatott rám, hát fölkaptam a kis Flóbertemet és meglőttem. Hazavittem, de mire hazaértem, nemsokára az öreg vadőr is ott volt. Körülbelül abból a filozófiából indult el, mint én az esztergomi gyerekekkel. Hogy aki puskát hord, gyerek, fiatal, az valamikor biztos kísértésbe esik. És hallotta a kis csattanást, megy az etetők körül, ugye tudta, hogy hol járok. Megtalálta a nyomaimat, megtalálta, ahol a fácán vergődött, tollat, vért; mi sem egyszerűbb. Otthon, az erdészház mögötti hátsó kertben, az úgynevezett méhes kertben, ahol a kaptárok voltak, szépen eltettem a magam fácánját. Édesanyámnak megmondtam, hogy bent van a fácán a kap-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tárban. Alighogy ezt elárultam, megjelent az öreg Dudás bácsi. Lebuktam. De ő is nagylelkű volt, napirendre tért fölötte, csak az ujját fölemelve megfenyegetett, hogy ez volt az első és az utolsó!

Azóta azért voltam rapsic a háború alatt, az ínséges időkben. De az nem volt orvvadászat, valóban.

Lajos bátyám, hogy definiálnád a vadászszenvedélyt? Mert az előbb olyan sok kizáró ismérvet említettél, hogy ez kíváncsivá tesz. Hogy aki ezt meg azt átlépi, az nem etikus vadász.

Igen, aki válogatás nélkül mindent öl, mindent pusztít, mindenfélére fölhasználja az általa elejtett vadat, a táplálkozástól kezdve mindenfélére.

Az a vadászszenvedély, amiről előbb említést tettél, hogy felmenti még az orvvadászat vádja alól is, legalábbis a vadásztársadalom saját magát, ha nem is „de jure"...?

Ezt hangulatilag és érzelmileg Széchenyi Zsigmond nagyon szépen megfogalmazta. Hogy erdőzúgás és így tovább. Ez mind beletartozik. A vadászat több annál, mint erdőzúgás és vadűzés. A zsákmányolás, a zsákmányszerzési vágy az ember és minden élőlény alaptermészetben mélyen szunnyadó ősi ösztön. Hogy kibe-kibe mennyi szorult ebből az ösztönös érzésből, atavisztikus tulajdonságból, hogy mennyit mentett át az ember a mai zűrzavaros korba, hogy mennyi jön a felszínre etikus formában, hogy milyen elfogadható külső – nemcsak magatartásbeli, hanem etikai – normák szerint űzi és ejti el a vadat, ez itt a kérdés. Például a hegyvidéki emberek esetében ezt meg tudom érteni. Arról az egyetlen zergéről, amit ejtettem, jut most eszembe, hogy gyerekkoromban mindig vágytam arra a vidékre, ahol a zergék élnek. Csodálatos képeken, kerámiákon, rézkarcokon, egyebeken láttam ezeket a hegyvidéki vadászokat. Bemutatták a vadorzó, az orvvadász és a vadász találkozását, ennek a vérfagyasztó találkozásnak a képét. Hogy mit érezhet egy orvvadász, amikor tetten érik, és mit érezhet egy hivatásos vadász, aki leleplez. Mert abban az időben életre-halálra ment a vadorzó és a hivatásos vadász vagy erdész találkozója. Aki ilyen szituációt vállalni mer, én nem tudom, hogy azt mennyire kell elítélni. Mert akiben annyi vadászszenvedély gyűlt föl, és annyi a zsákmányolás, vagy a trófeaszerzés, vagy a vadászhírnév iránti vágy, egyszóval valami becsvágy fűti,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

hogy a vadat elejtse, titokban, rejtve, fegyvert bujtatva, vállalva annak összes veszélyét – szóval ilyen emberre én nem tudok haragudni. Ha menekül, ne lőjék meg, Isten őrizz, nem érdemli meg. De ha a fegyverét azért veszi kézbe, hogyha valaki őt a vadorzásban megakadályozza vagy megakadályozni szándékozik, azt ő elpusztítsa, agyonlövi, hát természetes, hogy az semmiféle fölmentést nem érdemel.

De hát említettem, hogy minden emberben és minden élőlényben benne van a zsákmányolási vágy. Például az ölyv, a kígyászölyv megeszi a kígyót, a kígyó megeszi a békát, a béka megeszi a legyet, és még folytathatnám vagy kezdhetném máshol.

Hát igen, ez a nagy körforgalom.

Ez a nagy körforgalom, a táplálékklánc. Minden új élet egy másik élet elmúlását vonja maga után. Ez örök természeti törvény, amely alól nincs kivétel. Legfeljebb a kultúrtársadalom termeli ki az emberből ezeket az úgynevezett humanitárius jó tulajdonságokat, hogy ne ölj, ami természetesen csak a saját fajtájára érvényes. De hogy más élőlényt ne pusztíts el, hogy fennmaradj, hát... Nézz a cipődre, a dzsekidre, nézz a húskirakatokra, a húshalmazokra, ez mind állati élet volt. Most miért kimondottan csak a vadon élő állatvilág zsákmányolása kifogásolható, ami nem is üzemszerű, és amihez esetenként – főleg a régebbi időben – olyan ember tulajdonságok kellettek, olyan kvalitásokkal kellett rendelkezni, ami egyenlő partnerré avanzsálta, avatta a vadászt. Igaz, manapság ezeket a fizikai, emberi képességeket (amikkel legyőzte a zsákmányállatát) a modern technikai eszközök könnyen áthidalják, és valóban lehetővé teszik, hogy az utolsó vadat vagy egy fajnak az utolsó képviselőjét is bárki könnyedén elpusztítsa, akár elefántról, akár oroszlánról van szó.

Nagyon szeretem a természetfilmeket, mindig megnézem. Legutóbb volt egy film, ahol a sakálokról volt szó. Ahogy a sakál leválasztja a kafferbivaly borját, és ez az állatoknak a hitványa, amit Kittenberger és Széchenyi is annak tartott, bár a maga nemében tiszteletreméltó faj, és mint kreatúrát, természetesen nem szabad az átkozottak vagy az elátkozottak kategóriájába száműzni. Félelmetes, hogy ez a ragadozó milyen fondorlattal, milyen kegyetlenséggel tudja zsákmányul ejteni és meggyilkolni áldozatát. Olykor a saját fajtáját is elpusztítja az ember – lásd a háborút –, esetenként még a családját is kiirtja. De most normál

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

társadalomról, normál emberekről van szó. Az oroszlán úgy serkenti a nőstényt párzásra, hogy – az ne legyen elfoglalva a gyerekgondozással – elpusztítja az előző alom kölykeit. Tehát az állatvilág, a természet nem olyan kegyes, mint amit a tízparancsolat előírt, és mint amit az emberi civilizáció és társadalom kitermelt magából.

Az embernek nincs joga ahhoz, hogy bármilyen kiszolgáltatott élőlényt kedve és kénye szerint pusztítson, gyilkoljon és öljön. Ahhoz senkinek sincs joga. És én ezt tartom alapvetőnek. Az ember által megváltoztatott környezetben, természetben és a vadon élő állatvilág összetételében bekövetkezett eltolódásokat, néha torzulásokat egyensúlyba kell hozni. Ezt manapság csak lőfegyverrel lehet szabályozni normálisan. És ezt valakinek el kell végezni. Most az, hogy én ezt természetvédő szemmel állományszabályozásnak nevezem, vagy állományapasztásnak, vagy vadászszemmel azt mondom, hogy vadászom, és vadászatnak nevezem, végeredményben ugyanaz. Egy időben Kenyában a védett elefántokat géppuskával mészárolták le. Ausztráliában a kengurukat milliószámra öldöklik. Ember csinálja.

Vagy a cápákat, a bálnákat.

Próbáld ezt megállítani. És ugye, a Brigitte Bardot nevű hölgyek, akik nagy tiszteletet érdemelnek mint természet- és állatbarátok, de bizonyára ők is csak később jöttek rá, hogy vajon melyik állat életét követelte az a prém, amelyiket ifjúkorukban olyan nagy előszeretettel fogadtak el hódolóiktól vagy vásároltak meg saját maguknak, mert hát idővel változik az ember és változhat a nézete, felfogása is. De egyetlen ember sem tudja magáról azt elmondani, hogy a fönntartása, az életvitele nem jár együtt más élőlénynek a pusztulásával. Akár az öltözetéről, akár a táplálkozásáról, akár a puszta létéről van szó. Nincs olyan. De a mikéntje és a végrehajtás módja, az megint más lapra tartozik. A vadászatban sem a lövés, az öldöklés az egyetlen momentum. Hanem a természettel való találkozás, annak megismerése – az igazi vadászra gondolok. Mi kivetnivaló van ebben, amikor futószalagon pusztítjuk az általunk dédelgetett állatokat, amikor a háznál nevelt szép kis malacot disznóvá hizlaljuk, majd nagy hejehuja közben tort tartunk fölötte, hát akkor gondoljon mindenki arra, hogy ez is szeretett volna még élni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Bizonyára. Kanyarodjunk vissza az Esztergom utáni időkre.

A szakiskola, ez a csodálatos intézmény – egészen Pilismarótig terjedő erdőgazdasági hátterével – kétfele bomlott. Az akkori politikai viszonyok, a Mindszenthy ellen indult hajsza Esztergom leépítésével járt, és az esztergomi szakiskolát, meg a másik tanintézményt felszámolta az akkori vezetés. A kétéves szakiskola elnéptelenedett, megszűnt. Az utolsó évfolyam '50-ben végzett. A középiskola felét pedig áthelyezték Debrecenbe, Pallagpusztára, másik felét Sopronba. Így kerültem az általam szerencsésebbnek nevezett helyzetbe, és idejöttem Sopronba, a többiek pedig Debrecenbe. Két évig voltam az akkori technikumnál, illetve szakközépiskolánál, majd az egyetemre kerültem mint adjunktus, az Erdőműveléstan Tanszékre, ahol részben a vadászattal, vadgazdálkodással foglalkoztam. Itt konfliktusom támadt az akkori tanszékvezetővel. Az akkori vezetés később kiment Kanadába, akikről az én külön bejáratú véleményem akkor is megvolt. Ugyanis az egész erdésztársadalom és az erdészeti szervezet felbomlásában az egyik úr jelentős szerepet játszott akkor Budapesten, majd később idekerült tanszékvezetőnek. Az olyan, most magam korabeli, vagy fiatalabb professzorokról az volt a véleményük, hogy kriptaszökevények meg múmiák. Ezt a saját fülemmel hallottam. Ők az akkori rendszernek nagy lánccsörgetői voltak, és mint ilyenek, érvényesültek. '56-ban hazafiakká váltak, majd '90-ben, múltjukat elfelejtve, már csak mint áldozatot hozó hazafiak, és érdemeik elismerésére vágyó urak jelennek meg itt-ott a porondon. Nagy részük, mondhatni 90 százalékuk azonban nagyon derék, rendes, tehetséges ember volt. Nos, ezek az urak akkor engem távozásra késztettek innen az egyetemről, és így kerültem le Tamásiba 1953 júliusában. A Tolna megyei Állami Erdőgazdaság főmérnökének neveztek ki, ahol 4 évet töltöttem, egészen 1957 tavaszáig vagy nyaráig, akkor költöztünk vissza Sopronba.

Hogy az életutamat gyorsan elmondjam még. Itt Sopronban alakult egy erdővédelmi állomás, a dunántúli erdővédelmi állomás, és annak a vezetője lettem. Ez az erdővédelmi állomás később bekapcsolódott az ERTI kötelékébe, és tudományos munkatársként egy ideig ott dolgoztam, kandidátusi fokozatot szereztem. Az egyetemen meghívott előadóként, az ERTI-nél kutatóként működtem, majd '63-ban kineveztek docensnek a művelési tanszékre mint önálló docensi feladatot ellátó beosztott, azzal a főfeladattal, hogy a vadgazdálkodás szervezését

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és oktatását lássam el. Azután 1969. január 1-jével, hosszú munkásságom eredményeképpen és szerény tevékenységem révén, sikerült elérni, hogy önálló vadgazdálkodási tanszék létesülhetett. Ennek a vezetésével bíztak meg, és egészen '79 végéig tanszékvezető egyetemi tanárként működtem, majd 1980. január 30-ával, 68 éves koromban szűnt meg a szolgálati viszonyom. Azóta vagyok nyugdíjban, immár 12 éve. Annak, hogy önálló tanszék létesülhetett, három előfeltétele volt. Volt egy alapkövetelmény, amivel indokolni lehetett a tanszék értelmét és funkcióját. Ezt előzetes munkámmal, szerény kutatásaimmal igyekeztem bizonyítani. A másik dolog, hogy jókor jött a vadászati világkiállítás, amire rengeteg feladatot vállaltam. Vagy nyolc bizottságnak voltam a tagja. Nemzetközi vadászati tudományos konferenciát szerveztem, az elsőt Magyarországon, az Akadémián. Ez is indokolta egy olyan önálló vadgazdálkodási tudományos oktató bázis létrejöttét, amely méltóan reprezentálja Magyarországon a vadászat ügyét. Széles körű nemzetközi kapcsolataim alakultak ki. A harmadik – hogy rövidre fogjam –, hogy jött Pankotai Gábor, aki felismerte munkásságom és az ügy fontosságának a lényegét – ami merőben tiszta ökológia volt már akkor – és segítségemre volt. Mert addig hiába próbálkoztam, csak szép és jó ígéreteket kaptam. Már a harmadik mondatnál, amikor azt mondtam neki, hogy Gábor, itt a lélektani első és talán az utolsó pillanat, hogy az egyetemen önálló vadgazdálkodási tanszék létesüljön, megértette. Egy éven belül, hogy elkezdtük, meglett a tanszék. A legkiterjedtebb nemzetközi és főleg nyugati kapcsolatot elsőként én hoztam létre, ezt büszkén és minden önteltség nélkül mondom magamról, a legjobb, legtisztább meggyőződésem szerint. Például akkor jött ide egyéves tanulmányútra Coloradóból dr. Nagy Gyula, a coloradói egyetem vadgazdálkodási tanszékének a vezetője, akinek a magyarországi meghívását senki nem merte aláírni. Én feketén írtam alá és egy tanszéki pecséttel láttam el, a rektor, mindenki tudta nélkül, és elküldtem Amerikába. Így jött tanulmányútra – és így alakult ki az egyetem első amerikai kapcsolata.

Nem lett következménye? Már amitől féltek.

Amikor már itt volt, egyszerre nagyon kedves ember lett belőle. Egyébként egy nagyszerű fiú, most is jön látogatóba haza, éppen júliusban várom. Kialakult a párizsi egyetemmel is egy szoros kapcsolat,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és évenként francia diákokat küldtek hozzám nyári gyakorlatra, vadgazdálkodási és ökológiai témakörből. Ezt nagy ügyszeretettel és becsvággyal csináltam, mert gyerekkori álmaim egy része valóra vált, hogy a franciákkal, francia emberekkel, tájjal, tudománnyal élő kapcsolatot teremthetek. Több jeles fiatalember került ki, aki ma is vezető személyiség, vadászember, például Michel Jacob, aki könyvet is írt. Nagyon élveztem a dolgot, igaz, az egész nyaram ráment, mert másfél–két hónapig itt voltak, de így kapcsolatban voltam a francia ifjúsággal és egy kicsit a nyelvet is gyakoroltam. És ez a kapcsolat azután kivitt engem 1968-ban Franciaországba egy hónapra, és ettől kezdve majdnem minden évben egy hónapot töltöttem Franciaországban. A Pireneusoktól kezdve a La Manche-on, Bretagne-on, Elzászon át bejártam az országot, sok kedves jó barátra tettem szert. Befejezéseként elmondom, hogy valamikor '78-ban, nyugdíjazásom előtt meghívtak a francia köztársasági elnök vadászterületére vadászni. Hát ez olyan megtisztelés volt, aminél nagyobb már nem érhetett volna itt Európában.

És sikerült ott lőni valamit?

Szarvasra hívtak, de sajnos nem lőttem meg. Rendkívüli módon élveztem a körülményeket. Egy nagyon távoli lövést kellett volna reszkírozni. Pedig lőttem őzet is, meg őz nagyságú vadat nagyobb távolságról is, de valahogy, hogy mondjam, annyira a hatása alatt voltam akkor ennek a kapcsolatsorozatnak, hogy nem mertem kockáztatni. Őszintén szólva, nagy megtisztelés volt ez a meghívás, mert a francia rendkívül befelé forduló fajta, nemigen fogad el kívülállót..

Rátartinak mondják mifelénk.

Igen, rátarti. Annak az elbánásnak, annak a vendégszeretetnek, fogadtatásnak az emlékére csendes maradt, szótlan maradt a puskám. Mondom, lőttem jó 300 méter fölötti távolságról is őzbakot, nem is egyet, nem is kettőt. De nem reszkíroztam, hogy el ne rontsam, meg ne zavarjam ezt a hangulatot.

És még valamit a kapcsolatokról. Nagyon jó kontaktusaim voltak a csehekkel, kitűnő vadászoknak tartom őket, jó szakembereknek. Ott kezdtem tulajdonképpen, ahogy említettem. A németekkel is nagyszerű kapcsolataim alakultak ki, no és a lengyelekkel. Egy helyre nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vágytam, és ez a Szovjetunió volt. Ezt nem azért mondom, mert most divatos ilyen dolgokat mondani. Volt egy borzasztó élményem a háború utolsó szakaszában. Említettem, hogy úton-útfélen többször elkaptak, amikor szöktünk haza. Egyszer, amikor megint elkaptak, befogtak lövészárokásásra. Kaptunk lapátot meg ásót. Onnan azután éjszaka – ásókkal, lapáttal a vállunkon – gyalog jöttünk Budapestre az én vezényletemmel. Föltettem a karszalagot, és mondtam, hogy munkából jövünk és munkába megyünk. No, akkor éjszaka egy rettenetes sikolyt hallottam, tőlünk nem messze, egy kis tanyáról. Tavaris, tavaris, és egy sikoltó női hangot. Egy meggyalázott, emberi mivoltában letiport magyar nőről volt szó. És akkor megfogadtam, hogy – hacsak kényszerrel nem visznek –, én a lábam oda be nem teszem. Nem is tettem. Ezt most nem azért mondom, hogy különleges tiszteletet ébresszek, de ez volt a hátterében. Nem mentem, pedig sokszor mehettem volna, és a Szovjetunióba egyszerűbb volt kijutni, mint Amerikába, mert oda is kivitt aztán a kapcsolat.

És gondolom, egy tajgai vadászat sem egy utolsó dolog.

Rettenetesen vágytam oda, de nem tudtam magamban legyőzni azt az érzést. Ez mindig kísértett. Biztosan életre szóló élményekben lett volna részem, de hát…

Lajos bátyám, beszélgetésünk végén azt kérném, hogy a legjobban szívedhez kötődött vadászemlékedet, élményedet meséld el.

Hát olyan igen sok volt. Szívemhez kötődik ez a siketfajd is a szobám falán, a gyerekkori foglyászatok... A gyerekkori foglyászatok emlékét nem lehet kitörölni semmivel. Az annyira szép volt, annyira kedves, annyira hangulatos, annyira szívem szerint való, annyira gyereknek meg fiatalnak való. Augusztus 1-jétől kezdődött a vadászat. Mindennap jöttek értünk, mindig megfogadtuk Miklós barátommal, hogy másnap már nem megyünk, mert már nem bírjuk emelni a lábunkat. Lefogytunk. Mint a kóró, olyan soványak voltunk. Egész nap a tűző napon, a fölső testünk pucér volt, hajunk elöl bekötve zsebkendővel (nem is kalap), kurtanadrág, fogolypénzen vásárolt kis sportcipő, nyúlcipő. Hát, ezeknek a vadászatoknak a hangulata még kísért. A lengyelek meghívtak, hogy menjek el az ősszel foglyászni, mert náluk

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

még van. Nem tudom, hogy meg tudom-e valósítani, megpróbálom, mert nagyon szeretném felidézni ezeket az emlékeket.

Na, a siketfajd. Kétszer vágtam neki ennek a vállalkozásnak. Az első az nem sikerült. Itt az alacsony Tátrában voltunk Bancik Lajos zólyomi kollégámmal, aki magyarul is jól beszélt, az ottani vadászati előadó volt, neki köszönhetem, ő szervezte meg, meg egy Baka nevű kolléga, aki szintén magyar származású. Természetesen nagyszerű emberek. Szóval megszenvedtem az első cserkelésen, mert éjjel 12-kor ébresztő, ugye, alvás ott nincs olyankor, este beszélgetés. Míg az ember a dürgőhelyre kijut – tudvalevőleg pirkadat előtt kezdődik a dürgés –, hát addig a hegyeken jócskán föl kell kapaszkodni. Az első alkalommal az erdőhatár mentén kellett följutni. Mire odajutottunk, kivirradt, a siketfajd beszállt, nem elém, hanem az akkori asszisztensem elé, aki egy másik kísérővel ment vadászni. Szegénynek csak fényképezési engedélye volt, nekem meg lövési, úgyhogy ez volt a siketfajd szerencséje. Másodszor pedig Feketevár forrásvidékére, megint az alacsony Tátrába vezetett az utam. Este már bejártuk, beazonosítottuk a leszállóhelyeket, de nem oda mentünk, hanem egy vágáson keresztül föl megint az erdőhatár szélére. Friss hó is esett, régi hó is volt, olyan térden fölüli hóban kapaszkodtunk föl. Mire fölértünk a dürgőhelyre, hát hol az egyik húzta a másikat, hol a másik az egyiket, mert az ágak, gallyak között beszakadtunk a hóba, nem láttuk, hová lépünk, csetlettünk-botlottunk a sötétben. Az erdész nagyszerű sportember volt, valami cseh származású fiatalember, főerdész, olyan sportoló típus. Hát az megjáratott alaposan. Oda is értünk a dürgőhelyhez, és hallottuk a kappogó hangját a siketfajdnak. Kezdtünk közelíteni a hótörésekhez, széltörésekhez, mindenen keresztül, mondom, kegyetlen dolog volt, és akkor szarvasbőr nadrág volt rajtam. Elképzelhető, hogy az hogy nézett ki, cafat víz voltam mindenhol. No, közel jutottunk végül, mert akkor lehetett csak ugrani két-három lépést, amikor éppen kappogott, illetve dürgött meg köszörült. Ha nem, akkor ki kellett várni a következő dürgést, és akkor megint kettőt-hármat lépni. Ha beszakadt, akkor úgy kellett maradni, fogtam a kezét vagy ő az enyémet, kihúztuk egymást és megint kettőt léptünk. Hát ezt végigkínlódtuk odáig. Már készültem a lövésre, amikor azt mondta, hogy ott a siketfajd a másik fán, ő már látja, kicsit húzódjunk kijjebb, mert megmozdult ott az ág. Nagy dohányos volt ez a nagyszerű sportember. Éreztem én, hogy folyton köszörüli a torkát és küzd valamivel, s amikor kiléptem volna, kicsit

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kijjebb húzódtam volna egy-két lépéssel a következő fázisban, hogy onnan már lőhetek és már előttem lesz a madár, akkor elköhintette magát. A madár egy nagyot rúgott, ledobta magát a fáról, elment. Hát, amíg hazajutottam, még egy másik dürgőt is becserkeltünk. Csuromvíz voltam kívülről-belülről, minden létező erő kiszállt belőlem. Hullafáradtan beértünk, se inni, se enni nem tudtam, egy stampedli pálinkát megittam, utána elaludtam, aztán az idő lejárt nekik is, és odalett minden lehetőség. Dolgavégezetlenül megint. A harmadik helyen – háromszor voltam mégis, nem is kétszer – a harmadik alkalommal lőttem ezt meg. Akkor gyönyörű napfényes időben, április végén érkeztünk Besztercebánya mellé – Feketebalognak, Csernibalognak hívják a környéket –, ahol olyan 1000–1200 méter tengerszint feletti magasságban volt egy vadászház. Na ott, a ház körül a hó elolvadt, gyönyörű sétaösvényen, cserkelőúton odamentünk a dürgőhely közelébe, és egy fél órán belül megvolt a siketfajd. Tehát hosszú az út a beteljesülésig.

A zerge hasonló volt, azt már meséltem, a nagyszarvast is, az csak lövészetben volt tudomány, de azt is egy hétig üldöztük, míg olyan alkalom adódott, hogy lőni tudtam. Megfigyeltem magamon, hogy ha valami nagy tétről van szó, vagy jeles vadról, vagy olyan körülményekről, hogy nehéz becserkelni vagy nehéz lőni, akkor előtte úgy beremegek –főleg a disznónál –, mint a nyárfalevél, még annál is jobban. De abban a pillanatban, amikor elérkezik az az időpont, hogy döntenem kell, lövök, nem lövök, akkor mindent kikapcsolok, és csak arra az egy pontra, momentumra koncentrálok, hogy jól lőjem meg. Úgy, hogy ne kelljen utánakeresni, vagy ha igen, hát ne szenvedjen sokat. Ezt a nagy bikát is olyan 140–150 méterről lőttem meg, a szívem majd kiugrott. Váradi Miska akkor volt fővadász Zalaegerszeg mellett, Bakon, ő volt a kísérőm, egy öreg, nyugalmazott iskolaigazgató, tanító, nagyszerű vadász, bájos, aranyos ember. Az ő ölébe ültem, mert másképp nem lehetett odalátni a magaslesről, mindent próbálgattunk. Azt mondja, ne reszkess, mert én is beremegek. És az utolsó pillanatban lecsillapodtam, az ő válláról lőttem. Csodálatos élmény volt. Mikor odaértünk, hát nehéz volt szóhoz jutni, mert azért egy ilyen élőlénynek az elpusztítása az nem kis emócióval jár. Nem csak agyonlőttem. Nálam az sosem úgy volt, és sosem úgy van, hogy agyonlőttem és hazavittük, a trófeát fölakasztottuk, megettük, lakomáztunk. Engem mélyen megrázott. Az valahogy csodálatos állapot, az ilyen remekbe metszett trófeát termelő valaminek az elpusztítása. A kisujjától a haja száláig vé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gigjárja az embert az izgalom, a remegés. És mondom, mielőtt a fegyvert elsütöttem volna, úgy adódott a helyzet, hogy a barátom ölében ültem. Csodálatos volt. Ennyi izgalmat megélni egyetlen éjszaka, pedig voltak izgalmas éjszakáim, kellemesek és kellemetlenek is. Az élet mindenfélét produkált, életveszélyeset is és végtelenül boldogat is, mind emlékezetes. Éjszakára kint kellett hagyni a szarvast, ott fölravataloztuk, hogy majd reggel jövök és lefényképezem. Képzeld el, ezt a csodálatos trófeát ott kint tudni éjjel, a Válicka patak mellett, a jágerkender kellős közepén. Ha ezt valaki meglátta, gondoltam, késő. Hát azok nyissz-nyassz, reggelre letörik nekem az agancsot, végem van, megszégyenülök, megalázkodva és önmagammal meghasonulva biztos még a vadászatot is abbahagytam volna. Megtaláltuk reggel, lefényképeztük.

Lajos bátyám, te magad is említetted, hogy nincs vadászat gasztronómiai élvezetek nélkül. Ilyen téren milyen trófeákkal dicsekedhetsz? Gondolok arra, mit tartasz a legízletesebb főztnek?

Hát sok mindent! Főleg azt, amit a feleségem készít, és ilyen irányú művészi hajlamait kiéli vendégeivel és főleg velem. Nem győzöm fékezni, hogy kicsit fogja vissza a szakácsművészetét, mert a jó ízeknek nem tudok ellenállni, viszont a ruháimat nem szeretném kihízni.

Szerinted melyik a legfinomabb vadhús?

A dám borjú. Azt tartom a legfinomabbnak, meg a fogolypecsenyét, de tulajdonképpen minden vadat, halat, s mi jó falat, amit egy konyha-, illetve szakácsművészethez értő valaki elkészít. Voltak barátaim, akik – a feleségem csodás vadasakat tud csinálni – azt mondták, hogy halálra eszik magukat, beteggé eszik magukat, vigye már el, mert a fenséges íz miatt még ennének. Egyszóval nincs rossz falat, csak rossz szakács van. De vannak alapanyagok, melyek csodálatosak, és ilyen a fürj, az őszi fürj, amit annak idején lehetett lőni. Gyerekoromban, ifjúkoromban még százszámra lőttük. Ősszel mentünk fürjezni a kisalföldi, csallóközi tájakon, Érsekújvár környékén. Közel szállt föl a fürj a muharos részekben, meg a répában, meg az alacsonyabb füves helyeken. Szeretett a répában, de a kukoricásban is. Mivel közel szállt föl, a fogolyra használt 12-es sörét nagynak bizonyult, gyakran közelről is lőt-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

te az ember. Volt, hogy fölszállt a fürj, 1–2 métert repült, aztán leszállt. Na, akkor kitaláltuk, hogy fél patronokat gyártunk, mert akkor még mi készítettük, újratöltöttük a patronokat, mert az olcsóbb volt, és mivel a saját zsebünket terhelte estenként a lőszer, ahogy már említettem, hát ilyen fél patronokhoz madársörétet, 14-es dunsztsörétet használtunk. És azzal azután akár 5–10 méteren belül lőttünk, ahogy föltette a csőrét. Nem volt semmi baja. Olyan kövérek voltak ősszel, hogy ahogy letottyantak, a bőrük alól kibuggyant a sárga, finom zsiradék. Nahát, ez megsütve, megfűszerezve… Meg a fiatal fogolypecsenye..!

Igaznak tartod te is azt, hogy vadat kettesben nem is szabad enni?

Nem szabad. Egyáltalán, a jó ételt kettesben nem szabad enni, mint ahogy a jó bort se. Illetve legalább kettesben szabad a jó ételt fogyasztani. Legalább. Hogy legyen, akinek dicséri az ember, mert az már fél élvezet. És az hasznos. Egyedül a rossz bort kell egyszerre, gyorsan meginni. Múljon el a keserű pohár. A rossz ételt meg kell enni, mert létfenntartás vagy illem, mindegy, de valami miatt. És úgy vagyok a nemes itallal, például a konyakkal is. Jó néhány barátomat láttam már vendégül. Volt köztük egy-kettő, aki a legfinomabb konyakot megfogta, és addig tartotta a fejét hátul, amíg le nem öntötte, mondom, pajtás, te énnálam többet konyakot féldeciként nem iszol, nem kapsz.

Köszönöm szépen a beszélgetést!

Én meg köszönöm az alkalmat, és ezt a baráti együttlétet. Jó szerencsét, jó vadászatot!

Jó egészséget!

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

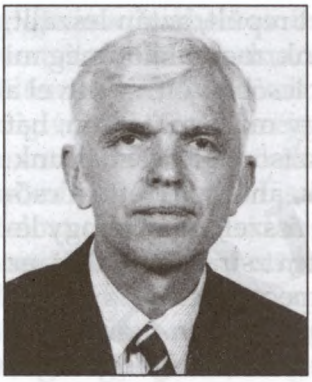

Grátzer Miklós
(1934–)

Te miként jutottál Ausztriába?

Én nem az egyetemi csoporttal mentem ki. Amikor a Vöröskeresztnél bejelentkeztem, ott a tudomásomra hozták, hogy a soproni egyetemről egy nagyszámú csoport a menekülttáborban tartózkodik. Akkor léptem kapcsolatba velük és így kerültem a soproni menekültcsoportba.

Teljesen nyilvánvaló volt, hogy menni kellett?

Én csak a magam részéről nyilatkozhatok. Nem voltam képes elfogadni azt, hogy a forradalom elbukott és a szovjet csapatok ismét megszállják Magyarországot. Az ország elhagyásával kapcsolatos elhatározás részemről teljesen egyéni volt. Számomra meglepetés volt, hogy sokan szintén úgy gondolkodtak, mint én, és ott kint találkoztam velük. Mint említettem, én akkor vettem fel a kapcsolatot, amikor már Ausztriába kerültem. Merész választás volt, mert egy erdész főleg a saját hazájában tud működni. A magyar erdők szeretetére tanítottak meg minket, és elég nehéz elhatározás volt elhagyni az országot és idegenben folytatni. Közel álltam az egyetem befejezéséhez, tehát az a veszély is fennállt, hogy az összes tanulást, munkát, amit befektettem, azt nem tudom érvényesíteni máshol, azt újra kell kezdeni. De vállaltam ezt a kihívást, ezt a felelősséget.

Folytassuk az ausztriai gyűjtőtábortól – ha szabad így fogalmazni.

Igen. Láttuk azt, hogy milyen nagy csoportról van szó. Ezért, hogy a Vöröskereszttel való munkát megkönnyítsük, szervezkedni kezdtünk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az ifjúság megválasztott vezetőnek, és a dékán úr vezetésével és az én közreműködésemmel ekkor indult meg a nyugatra menekült soproni egyetem megszervezése, hogy a nagy menekülttáborból ki tudjuk vonni a mieinket. Így sikerült az egyetemieket áttelepíteni Ferienholtba, ahol egy iskolában szállásoltak el. Tehát, ahogy azt már Roller dékán leírta a krónikában, különböző nyugati államok segítségét kértük és a válaszlevelek alapján úgy látszott, hogy a kanadaiak érdeklődése a legkomolyabb irántunk. Kanada erdőmérnökhiányban szenvedett, főleg a nyugati partvidéken. Erdőmérnökképzés nem volt, pedig az ország erdeinek feltárásához főleg erdőmérnökökre volt szükség. Tehát a kanadai érdeklődés nyomán megkezdődtek a tárgyalások. Gordon Cox, Kanadát képviselő angol nagykövet vette fel a kapcsolatot velünk, majd a hivatalos kanadai kormánykörök, a Powell River Társaság képviselői. Ezek alapján decemberben, karácsony előtt Roller dékánnal átrepültünk Kanadába, – a dátumra pontosan nem emlékszem – és megtekintettük a lehetőségeket. Szenteste jöttünk vissza Vancouverből. Utasok csak ketten voltunk a gépen. Bécsbe érkeztünk, Bécsből pedig továbbmentünk az akkorra már Salzburg mellé áthelyezett táborba. Egy nagygyűlés keretében ismertettük a kanadai ajánlat lényegét. A tanári kar és a hallgatóság nagy része úgy döntött – demokratikus szavazással –, hogy elfogadjuk az ajánlatot és pár nap múlva a csoport vonattal átutazott a kontinensen. Liverpoolban hajóztunk be és hétnapos, viharos tengeri út után értünk Kanadába.

Lényegében harminc nap alatt bonyolódott le a felajánlkozás, annak elfogadása, a kanadai helyszínelés. Ki finanszírozta ennek a nem jelentéktelen számú embernek az utazási költségét?

A nyugati ügyvitel sokkal gyorsabb, mint ahogy megszoktuk itthon, de nekünk mégis hihetetlenül lassúnak tűnt a válasz. A napokban adtam az egyetemnek egy hangszalagot, amelyet a harmincadik évfordulóra készítettünk. Abban egy igen jól illusztrált példája volt ennek a gyorsaságnak. A Powell River Társaság tulajdonosa, egy nagyon vallásos, katolikus ír azt mondja a hangszalagon, hogy misére ment, ahol a pap azt prédikálta, hogy kétszázezer menekült van Ausztriában, ne elégedjünk meg a saját jólétünkkel, próbáljunk meg segíteni. Amikor Pickersgill, a kanadai bevándorlásügyi miniszter átrepült Bécsbe és látta, milyen nagy a menekültáradat Ausztriában, akkor éjjel felkeltette a miniszterelnökét és sür-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gette, hogy a kanadai kormány azonnal tegyen valamit, nemcsak a soproni, hanem az összes magyar menekült ügyében. A miniszterelnök azt mondta, hogy ha a pénzügyminiszter valamilyen keretet tud találni erre, akkor máris akcióba léphetnek. Még azon éjjel álmából felverte a pénzügyminisztert, és másnap reggel már összeült a kanadai minisztertanács és már délután döntés volt a kezében, hogy az akciót megindíthatják. Ugyanakkor felhívták a Powell River Társaság vezetőjét és tájékoztatták a fejleményekről. Ilyen gyorsan megoldották ezt az akciót. A gyorsaság egyáltalán nem lep meg. Most, ahogy ismerem Kanadát és az USA-t, teljesen normális, hogy így kell dolgozni egy országnak.

Ott tartottunk, hogy partra szálltatok Kanadában.

Egy kezdeti nehézség volt, amihez nem volt közünk sem nekünk, sem a kanadai kormánynak. Sztrájk miatt a vonatutazás egy darabig elmaradt, de utána egy menetben utaztunk át Kanadán keresztül. A vonatot több helyen üdvözölték, illetve megálltunk például Montrealban, ahol a helyi egyetemek ifjúsági vezetői és diákjai fogadtak bennünket. (A soproni diákok fogadásának egyik szervezője azóta a Kanadai Tudományos Akadémia elnöke lett. És szintén hangszalagra kerültek az abban az időben erről készült rádió- és televíziófelvételek.) Amikor átértünk Brit Columbiába, a csoport ideiglenesen elhelyezést nyert Powell Riverben. Akkor ott egy hatalmas papírgyárat építettek. A felvonulási épületek az éttermekkel, a munkásszállókkal elég szépen fel voltak szerelve, több mint 500 ember befogadására voltak alkalmasak. Tehát nem volt probléma az elhelyezés. Megindult a nyelvtanulás, a felkészítés a tavaszi szemeszterre, ismerkedtünk Kanada politikai, erdészeti módszereivel. Nyáron nagyon sokan kimentek dolgozni, majdnem mindenki. Bármilyen munkát elfogadtunk. A legtöbb fiatal ugyanis úgy érezte, hogy a sok tétlenség után a fizikai munka segít, és mindnyájan nagyon igyekeztünk, hogy a munkával anyagi lehetőséget teremtsünk magunknak, mert az egyetem ösztöndíjat nem adott. Általában a kanadai diákok sem kapnak ösztöndíjat. A soproniak egy fillérrel se kaptak többet, se kevesebbet, mint minden más magyar menekült. Viszont minden menekültnek az állam biztosította a repülő- vagy hajóutat és a táborban való élelmezést. Mi még pénzt is takarítottunk meg a Bevándorlási Hivatalnak, mivel szervezett csoportról volt szó, akik nem várták el a kényeztetést. Amíg állandó munkát nem kapott,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

minden magyar menekültnek járt egy egész kis összegű – de nekünk elég komoly pénzeszköznek számító – támogatás. A legtöbb soproni diák ebből és a nyáron megtakarított pénzéből fizette be a tandíjat. Mert tandíjat is kellett fizetnünk. Egyeseknek nem volt munkája, azok kölcsönt vettek fel, amit később visszafizettek.

Erről jut eszembe! Egyesek azt beszélik, hogy – mai szóhasználattal élve – fejvadászok is válogattak a menekültekből.

Ha arra gondolsz, amit Csapody István feltételez visszaemlékezésében, hogy a mieink közül bárki is anyagi előnyhöz jutott volna, és ennek köze lett volna ahhoz, hogy egyik vagy másik csoport melyik országban telepedjen le, azt valamennyiünk nevében a leghatározottabban vissza kell utasítanom. Olyan természetesen biztosan volt, hogy egyes cégek elküldték embereiket „szakember-beszerző" céllal, hiszen azért a soproni erdész- és bányászképzés magas színvonala köztudott volt a világon. Gondoljunk csak arra, hogy az erdőmérnöki diplomát a legtöbb országban minden további nélkül elfogadták. Ennyi erről.

Akkor térjünk vissza a ti tandíjatokra. Mennyit lehetett keresni és mennyi volt a félévi vagy egyévi tandíj?

Akkor a tandíj elég magas volt. Most, harminc évvel később is mondom a diákjaimnak, amikor panaszkodnak az USA-ban, hogy a tandíj akkor körülbelül 540 dollár volt két szemeszterre. Ami egy szakember, egy erdész vagy egy tanító kéthavi teljes fizetésének felelt meg. A mi segélyünk havi 65 dollár volt, viszont a nyári fizikai munkán elég jók voltak a fizetések. Például, sokan dolgoztunk erdőbecslésnél, ahol 200–250 dollár körül fizettek havonta, és mivel a terepen nem nagyon lehet költeni, mert ellátást adtak és a lakott helytől távol voltunk, jóformán az összes fizetést el lehetetett tenni. Tehát akár egy kanadai, akár egy magyar diák meg tudott takarítani mondjuk 800 vagy 1000 dollárt a nyári munkán, és ebből 540 dollár tandíjat kifizetett. Abban az időben egy szoba havi bérlete 20 dollár körül volt, tehát ha meghúzta a derékszíját, akkor úgy-ahogy ki tudott jönni belőle. És megvolt a lehetőség, ami arra biztatott, hogy gyorsan be kell fejezni az egyetemet, diplomát kapni és dolgozni kezdeni. Tehát érdemes összehúzni a derékszíjat egy vagy másfél évre, és befejezni a tanulást.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Bizonyára olvastad a Szilvási-féle könyvet, a „Bujkál a hold"-at. Mi az igazság abból, amit ő leír?

Szilvási könyvét egy borzasztó szennyműnek tartom, mert olyanról ír, amit abszolút nem ismert. A könyv tele van ostoba hibákkal. Leírja például az ő elképzelése szerint a mi életünket, és mindjárt a második oldalon azt írja, hogy ül a négy diák és nézi a Sziklás-hegység mögött lenyugvó napot. Ha Brit Columbiában lakik az ember, akkor a Nap a Sziklás-hegységnél jön föl és a tenger felé megy le. Annyi fáradtságot nem vett, hogy megnézze a regényének a terepét, ahol az lejátszódik. Olyanról ír például, hogy a legnagyobb gyereket a csoportban a többiek segítették ennivalóval, hogy többet tudjon enni. Tudnivaló, hogy a fakitermelőket hagyományosan bőven ellátták ennivalóval. Annyi pénzt költenek a munkások etetésére, hogy azóta sem ettem talán olyan sokat és olyan jól, mint a telepen. A szakszervezet megköveteli, hogy minden tizenöt munkásra egy szakácsot kell alkalmazni. Ha hatvanan dolgoznak a telepen, ott négy szakács főz. Ők sütik a kenyeret, a friss süteménytől kezdve, a déligyümölcsökig minden van, tehát jól tartják a munkásokat. A munka fizikailag nehéz, de nagyon jól megfizetik. Egy fakitermelő telepen egy munkás többet keres, mint egy magasabb beosztású, végzett erdőmérnök, de megérdemli. Sok soproni is vállalta és nagyon jól megállta a helyét. De bárki, bármikor abbahagyhatja. Az orvosi ellátás is jó. A szakszervezetek olyan erősek voltak, hogy egy fakitermelő telepen például a lepedőt is lecseréltetik az ember ágyán, a szobáját takarítják. A telepek általában elzárt helyeken vannak, tehát nincsenek kultúrálódási lehetőségek, például mozi vagy ilyesmi, de a kényelem megvan. Ugyanakkor nemcsak a fizikai munka nehéz, hanem az éghajlatot is szokni kell. Nagyon esős a tengerpart. A tél nem nagyon hideg, de a nyár elég hűvös.

Amikor álomra hajtottátok a fejeteket, gondoltatok arra – a hazától jó pár ezer mérföldre kerülvén – hogy mi lesz?

Nagyon nehéz volt, de az ilyen elzárt helyek lehetővé tették azt, hogy a honvágy – legalábbis magamról beszélek megint – elviselhető legyen. Kanada egy igen érdekes ország és hihetetlen természeti szépségei vannak. Ha esetleg városban dolgozom, és városban töltöm az első évet, ahol munka után járhattam volna a kihalt utcákat és mindig

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

összehasonlítottam volna, hogy mi történik, mondjuk, Pesten. Ha állandóan olvasom az újságokat, hogy otthon mi történik, akkor valószínűleg nagyobb lett volna a honvágyam. De amikor az ember kikerül olyan helyekre, ahol kemény munka van, sokszor olyan helyre, ahol ember talán még nem is járt; vízesések, hatalmas, nagy hegyek, akkor az köti le a gondolatait. A munka sokat megkövetel az embertől, majdnem hogy kalandos is, akkor az ember örül, hogyha a nap befejeződik. Gyönyörű a naplemente és annyi mindent lát és tapasztal, hogy van ugyan honvágya, amikor bebújik abba a hálózsákba valami sátor alatt, és arra gondol, hogy vajon mégis mi lehet otthon, de aztán hamar elalszik. Néha egy hónap is eltelik, amíg visszatér oda, ahol esetleg postát kap. A légiposta-borítékokat azonnal megismerte az ember és tudta, hogy ez otthonról jött. Szerencsére szinte minden egyes ilyen terepen dolgozó csapatnál volt egy-két magyar. Tehát mindig tudtunk egymással beszélgetni. A nehéz munka sok időt elvett, így arra már nem jutott, hogy gondolkodjon, mert este a fáradtságtól nagyon hamar elaludt. Persze, mindenkit másképp érint a honvágy, és esetleg olyankor jön elő, amikor nem is számít rá. Esetleg egy hang, vagy egy dallam, vagy egy étel illata idézi fel.

Milyen volt a viszony az „őslakosokkal"?

Az sok szempontból érdekes volt. Kanada akkor is már teljesen független ország volt Angliától. Általában a viszonyunk jobb volt a kanadaiakkal, mint az angolokkal. Sok angol dolgozott például az állami erdészetnél, ahol alkalmazott voltam. Az angol világbirodalom nagyon összeszűkült, főleg a második világháború után. Nagyon sok angol szakembernek el kellett hagynia kényelmes gyarmatbirodalmi életét és azoknak Ausztráliában, Új-Zélandon vagy Kanadában kellett állást keresni. Többen bevallották később – öt–tíz év múlva, amikor már egyfajta szakmai barátságban is lettünk –, hogy nagyon ellenezték a magyarok befogadását. Úgy látták akkor – amikor ők is éppen állást kerestek –, hogy a magyar erdőmérnökök igen erős versenytársak lesznek, és részükről sok ellenségeskedés volt, több mint a kanadaiak részéről. De szerintem nem volt verseny, mert az angolok készsége és erdőmérnöki tudása általában gyengébb volt. Csak valamit konyítottak az erdészeti dologhoz, emellett a magyarok sokkal keményebben dolgoztak, mert más életkörülmények közül érkeztek, mint az angolok.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De a kanadaiak egy része – hogy úgy mondjam –, ha nem is ellenségesen, de azért nem a legjobb szemmel nézte a magyar szakembereket.

Érdekes volt, hogy hogyan alakult a társadalomhoz való viszony. Mikor az ember teljesen nincstelen menekült, akkor több barátja van, azután ahogy fut föl, szakmailag kezd eredményeket elérni, akkor ezek a vállveregető barátságok lassan-lassan megszűnnek. Akkor már versenytársnak nézik. Egy kanadai miniszter egy későbbi magánbeszélgetés alkalmával azzal nyugtatott meg minket, hogy – ez nagyon jó. Ha egyre több ellenségetek van, ez azt jelenti, hogy nemcsak tökéletesen integrálódtatok, hanem már olyan szerepet töltötök be, amit irigyelnek. Mert, amit nem irigyelnek, az szakmailag nem fut. Tehát minél több haragost és irigyet kívánok számotokra. Hála istennek úgy is lett, vagyis lett sok haragosunk és irigyünk.

A nyelvtudás szintje nyilván hátrányt jelentett.

A nyelvtudással valóban sok probléma volt az elején. A nyelvtanulást az első év tavaszán kezdtük. Ha valaki például olyannal dolgozott együtt, aki nem tudott jól angolul az nagyon hibás angollal tért vissza, akinek szerencséje volt és egy angolul kitűnően beszélő munkatárssal volt együtt, az jobban megtanulta a nyelvet. A nyelvtudással probléma volt, de később nem.

A soproniak elérték azt – több dokumentáció is megjelent ezzel kapcsolatban, az egyiket, azt hiszem a Sziklai és Adamovich professzor urak írták –, hogy néhány évre rá a magyarok már jobban kerestek, magasabb beosztásban voltak, mint az ugyanabban az időben végzett kanadai erdészek. Ha például a brit columbiai erdészetnél megnézzük, a legmagasabb posztokon zömében a volt soproniak vannak. Ha megnézzük a magánvállalatok mérnökeit, igazgatóit, üzemmérnökeit; a legtöbb vezető helyen magyar van. De megemlíthetem azt is, hogy Észak-Amerikában a soproniak közül huszonhárman egyetemi tanári rangot értek el. Szinte mindenki elismeri azt ott kint is, hogy a tudásuk alapján érték el, mert semmilyen protekció vagy családi összeköttetés nem állt mögöttük. Amerikában nagyon elismerik azt, aki alulról kezd. Milliomosok közül azokat becsülik legjobban, aki kétszer tönkrement és fillér nélkül kezdte megint és úgy futott be. Ennek bizonyos becsülete is van ebben az országban. Nagyon szeretnek erről írni, állandó visszatérő téma regényekben és a hollywoodi filmekben, hogy valaki a hamuból, a roncsok-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ból kiemelkedik és csinál valamit. Ilyen szempontból még valami kis romantika is kialakult a nincstelen bevándorlókról, akik megállták a helyüket. Tehát maradandó féltékenységről nincs szó. Inkább egyfajta kiérdemelt megbecsülésről vagy tiszteletről beszélhetünk.

Pickersgill, ex-bevándorlási miniszter kijelentette, hogy Kanadának egyik legjobb üzlete volt befogadni a magyar erdőmérnök menekülteket. Pár szóban, ha összefoglalnád, hogy mi változott meg Kanada erdőgazdálkodásában azzal, hogy ez a maroknyi magyar szakember oda kikerült?

Pickersgill megkapta az Országos Erdészeti Egyesület díszoklevelét, melynek átadásán ott voltam én is.

Ez most volt.

Annak idején, amikor átutaztunk Kanadába, akkor ő volt az útitársunk, személyesen ismerem és azóta is tartom a kapcsolatot vele. Sőt, egy torontói találkozónkon gratuláltam neki kitűnő könyvéhez. Történeti munkát írt. Nagy nevetve azt mondta, hogy „nem hiszem, hogy kanadai erdész elolvasta volna, és pont egy magyar erdész ismeri a történelmi munkámat", és nagyon meghatódott akkor. Most is, három hónappal ezelőtt, az ünnepélyen hangoztatta, hogy Kanada megtalálta számítását a magyar erdészekkel. A kérdést úgy tetted föl, hogy „maroknyi". Ha megnézzük, hogy abban az időben Kanadának négy erdészeti egyeteme volt, de abból egy francia nyelvű, és a hallgatók csak Québecben helyezkedtek el, így tehát három erdészeti iskoláról lehetett szó az országban, és legfeljebb talán 20–22 hallgató fejezte be a tanulmányait egy évben. A U. B. C. erdészeti kara majdnem kisebb volt, mint a soproni kar, amelyik akkor megalakult azon az egyetemen. Tehát nemhogy egy kis számú magyar érkezett, hanem majdnem megduplázta az erdészeti karon végzők számát.

Ez – ennek a hatalmas országnak a méreteihez képest – nóvum nekem.

Ezt meg kell érteni ahhoz, hogy, a mi helyzetünket vagy általában az erdészet helyzetét meg lehessen érteni ebben az országban. Érzékelni kell a méreteket. Amikor a Brit Columbia állami erdészeténél dolgoztam, egyszer, csak úgy kíváncsiságból, készítettem egy kis statisztikát.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Brit Columbia államnak 164 millió hektár erdőterülete van és ebben kb. 130 végzett erdész dolgozott. Tehát több mint 1 millió jutott személyenként. Az akkori szakmai vélemény szerint nagyon külterjes gazdálkodás folyt, ami azóta megváltozott és sokkal belterjesebb lett ahhoz képest, ami volt. De összehasonlíthatatlan az európai viszonyokkal. Például az én államomban, New Yorkban az erdőterület körülbelül ötszöröse vagy hatszorosa Magyarország erdőterületének, amiben talán 120–130 erdész dolgozik összesen. Úgyhogy a méretek mások. Tehát 200 erdészről beszélünk, aki kijött olyan helyre, ahol csak több száz erdész volt a gyakorlatban. Odajött 200 ember európai felkészültséggel, természetes, hogy azonnal hatalmas különbséget teremtett.

Gondolom ez inkább az erdőművelés terén mutatkozott meg.

Nem tudom. Lehet, hogy erdőművelő kollégáim, akik ezen a területen dolgoztak, azt mondják, hogy ők csináltak valamit, de nem hiszem, hogy Kanadában beszélni tudnánk komolyabb erdőművelésről. A legtöbb magyar a magánszektorban, az erdőkitermelésnél helyezkedett el. Magánvállalatoknál, ahol a kitermelés gépesítése, útrendszerek tervezése egy üzemeltetési problémát oldott meg. Amire a diplomájuk képesítette őket. Nagyon messze van Kanada attól, hogy ott erdőművelés (ahogy mi Magyarországon értjük) folytatódjon. Természetesen bizonyos hatással volt azért a szakmai gyakorlatra a soproni egyetem is. A kicsit belterjesebb, kicsit más szemléletű erdőkezelésre. Például a U. B. C.-n a tanmenet megváltozása is eredményes lett. Többek között Adamovich professzor úr, aki a kitermelés témakörével foglalkozott, több tárgy bevezetésével megváltoztatta a tanmenetet, de ennek ellenére Kanadában még nem beszélhetünk belterjesebb erdőgazdálkodásról.

Bevallom, most egy kicsit bajban vagyok, hogy az időhiány miatt hogyan folytassuk ezt a beszélgetést. Az életpályádon menjünk-e végig, vagy evezzünk szakmai vizekre? Talán rád bíznám, hogy egy pár mondatban elmondanád, amit úgy gondolsz, hogy fontos és tanulságos. Mint említetted, még egy pár hétig vagy hónapig itt vagy Magyarországon, tehát bizonyosan sort tudunk keríteni arra, hogy ezt a beszélgetést folytassuk.

Nem tudom, hogy mit mondjak még? Talán azt mondanám, hogy a soproniak nagyon nagy százaléka szerzett magasabb tudományos képe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sítést. Akik munkát kaptak, esetleg már nyáron is vállalatnál dolgoztak, mert a vállalat visszavette őket. Biztosítva látták a jövőjüket és látták azt, hogy sokat tudnának tenni egy magánvállalaton belül is. Sokan, akik az állami erdészetnél dolgoztak – biztos állás lévén – szép karriert futottak be. Egy időben – mivel nagy rádióhálózata van az erdészeteknek és este 5–6 óra után az állomások között már megakadtak a hivatalos közlések – szinte csak magyar szót lehetett hallani. A sok soproni a tartomány minden részéről beszélgetett. De érdekes, hogy akkor, amikor Brit Columbiában a diplomásoknak kb. 5 vagy 6%-a tanul tovább – azt hiszem, hogy pontos a statisztika –, a soproniaknak 40%-a magasabb fokú képesítést, „master of scienece" vagy doktorátusi képesítést szerzett. A soproni egyetemmel többen is tartottak kapcsolatot, különösen faipari vonalon, de más területen is. Gondolom, azért, mert sokakat érdekelt a továbbfejlődés, esetleg a tudományos munka vagy a kutatási lehetőségek. Az ösztöndíjak sok esetben lehetőséget adtak továbbtanulásra, és én is azok közé tartozom, akik föladták az erdészeti munkát. Én elég hamar fölfutottam a brit columbiai állami erdészetnél, de valahogy hiányérzetem volt, amikor a U. B. C.-n tanultunk. A mindennapi megélhetés, a nehéz tanmenet annyira elvette az energiámat, hogy nem tudtam szellemileg továbbfejlődni, nem tudtam kihasználni a könyvtár lehetőségét, a könyvek gazdag választékát mindenféle kulturális vonalon. Ezért választottam a továbbtanulást. Tanulmányi szabadságot kértem a brit columbiai állami erdészettől és mentem az egyetemre. Ha nem is tudok elérni mást, csak azt, hogy egy évig könyvtárakban legyek, olyan előadásokat hallgassak, amilyet szeretek vagy engem érdekel. Valahogy rendszerezni tudjam a fejemben azt a hétéves megfeszített munkát, amit kint végeztem, hogy továbbfejlődjek. Tehát én másként kerestem utat, de ez nem valami különös, mint mondtam, mert a soproniak nagy százaléka magasabb képesítést szerzett a kutatás területén, vagy pedig egyetemeken való munkában vette ki a részét, vagy arra orientálódott. Ugyanakkor az állami erdészetnél is, valamint a magánszektorban is sokan maradtak. Tehát egyharmad, egyharmad, egyharmad az arány a három terület között.

Mennyi időt kell Kanadában eltölteni, ahhoz, hogy a magyarból kanadai legyen? Vagy ez generációs kérdés?

Nehéz megmondani. Ezt Ady írta le legjobban – nem egy versében, hanem egy esszéjében – a kompnemzedékről, hogy egyik parton sem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

áll az ember. Úgy gondolom, hogy aki idősebb korában megy ki, az érzelmileg soha nem lesz a befogadó ország tagja, aki fiatalabb korában megy ki, az meg nagyon hamar beolvad. De az az érzésem, hogy a soproni egyetem hallgatóságának zöme pont abban a korban volt, amikor már felnőtt volt. Felnőtt volt és egy komoly szellemi és kulturális anyagot vitt magával, de ugyanakkor még fiatal volt, ezért fizikailag dinamikusan be tudott illeszkedni. És nem hiszem, hogy a mi nemzedékünk teljesen kanadai lenne, de azt sem hiszem, hogy idegen test lenne Kanadában. Azt hiszem, nálunk a beolvadás megtörtént a gyakorlati és a társadalmi életben, de ugyanakkor legtöbbünk azért megmaradt magyarnak olyan szempontból is, hogy nem vesztette el az érdeklődését az otthoni, a magyar események iránt, a magyar ügyeket támogatja. Mi már idősek voltunk ahhoz, hogy Magyarország el tudjon múlni az agyunkban. Mi talán „hídnemzedék" vagyunk, a gyerekeink pedig az ottani országhoz tartoznak elsősorban.

Hát köszönöm szépen, és abban a reményben fejeznénk most be a beszélgetést, hogy rövidesen folytatjuk. Köszönöm!

*

Professzor úr! Hál' Istennek újra leülhetünk és folytathatjuk ezt a diskurzust. Ugorjunk még vissza oda, amikor Roller professzorral kimentetek és előkészítettétek a kanadai exodust.

Kanadában akkor már karácsonyra készültek. Nagy élmény volt leszállni a gyönyörűen kivilágított Vancouverben. A tárgyalásaink egy része az egyetemmel volt kapcsolatban, a Brit Columbiai Egyetemmel. Harold Foley, ír milliomos sokat segített, övé volt a papírgyár. Ő ajánlotta fel a telephelyet nekünk, ahol fizikailag elhelyezést nyerhettünk volna. Meglátogattuk Powell Rivert. A tárgyalások során az egyetemmel az anyagi részletekről is beszéltünk, de különösebben nem kaptunk jobb ígéretet, csupán az elhelyezési lehetőséget és ugyanolyan bánásmódot, mint a többi magyar menekült. Hozzá kell tennem, hogy akkor föderális szinten liberális kormány vezette Kanadát, és hogyha lett volna egy nagyon pontos megegyezés, az is teljesen ellehetetlenült volna, mert utána rövidesen megbukott a Saint Laurents kormány és a Diefenbaker kormány jött be, tehát a konzervatív kormány eleve nem fogadta volna el a másik kormány felté-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

teleit. De mindenesetre az egyetem garantálta azt, hogy a menekült soproni csoport, mint önálló kar, teljes jogokkal működhet az egyetemen belül. Az elhelyezkedési lehetőség megteremtődött Powell Riverben, az egyetemi tanároknak a költségeire fedezetet nyújtottak, és gyakorlatilag ez volt a lényege a kanadai ajánlatnak, amit azután szenteste hoztunk vissza Európába Roller dékán úrral. Azt említettem, hogy ez elég nehéz idő volt. Indulás előtt el akartunk menni éjféli misére, de nem engedtek be minket a templomba, mert tűzrendészeti előírások miatt csak meghatározott számú ember mehet be, előre vásárolt helyjeggyel. Még egy imát sem tudtunk elmondani szenteste. Éjjel kimentünk a repülőtérre és egy hatalmas, teljesen üres repülőgépben hét stewardess társaságában ketten visszaindultunk. Megettük a nagyon szép vacsorát és egész éjszaka repültünk. Jóformán semmit nem láttunk Vancouverből, mert a nappalok nagyon rövidek voltak. Gyakorlatilag 26-án reggel érkeztünk meg Amszterdamba, elfáradva. Végeredményben egy karácsony kiesett az életünkből, teljesen eltűnt. Az egyetem akkor már – minden részlege összevonva – Salzburgban volt. A salzburgi táborban volt az a gyűlés, ahol ismertettük a kanadai kormány ajánlatát. Szavazásra került a sor. A többség elfogadta a kanadai javaslatot, kisebb csoportok leváltak, amit mi támogattunk. Ezek Európában akartak maradni és az érdekükben levelezést folytattunk svéd, nyugatnémet, svájci megbízottakkal, hogy az ő elhelyezésük és ösztöndíjuk is megoldódjon. Ezután került sor az indulásra, vonaton Salzburgból Angliába, Liverpoolba, ahol a Canadian Pacific hajója várt bennünket. A Canadian Pacific akkor éppen sztrájkba lépett, tehát amikor a hajóra felszálltunk, a kapitány már tudta, hogy általános sztrájkot fog megszavazni a közlekedési vállalatuk. Viszont a nyílt tengeren nem lehet a munkát megtagadni. Úgyhogy pár órával előbb indultak el, és amikor kint voltak a 12 mérföldes zónában, akkor közölték az alkalmazottakkal, hogy az összes többi Canadian Pacific munkás sztrájkol. Ez az egyetlen hajó, amelyik kint van a tengeren és folytatja útját. Ez rányomta bélyegét az útra, mert az alkalmazottak nagy része igen morcosan viselkedett az utazás alatt. Ugyanakkor januárban az északi Atlanti-óceán a legnehezebben hajózható, rengeteg vihar van. Tehát elég nehéz hajóút után érkezett el az egyetem a kanadai partokra. Hozzá kell tennem egy igen érdekes epizódot. Amikor a kapitány megmondta, hogy mikor lesz az a pont vagy az a pillanat, amikor – Írországnak egy csücskét – az utolsó földdarabot lehet látni Európából, szerveztem egy összejövetelt a hátsó fedélzeten. Fagyott, hideg, jeges szél fújt, de hát ez volt kint a fedélzeten Európától a búcsú. Ezen részt vett a Nemzeti Színház művésze,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Rajczy Lajos, aki szintén menekült volt és akivel délután már megbeszéltem, hogy ő szaval ezen az összejövetelen. Nagyon szépen szavalt Rajczy, kitűnő művész, egyik legnagyobb magyar színészünk volt. Nem sokkal Kanadába érkezésünk után öngyilkosságot követett el. Nem bírta el a közönség hiányát, és így a magyar színészet egy nagy embert vesztett el benne. De ez az Európától való búcsú mindenkiben mély nyomott hagyott, aki ott volt a hajón. A partot érés után ideiglenesen megrekedt a haladásunk nyugat felé, amíg a sztrájknak szavazással vége lett. Ezután mentünk át vonattal Brit Columbiába. Utunk során a kinti egyetemisták üdvözöltek minket. Megvan eredeti hangszalagon, televíziós és rádiófelvételeken a montreali napunk, amit egyetemi diákvezetők szerveztek három montreali egyetemről. Aki a McGill Egyetemtől beszélt, ő most a Kanadai Tudományos Akadémia elnöke. Itt egyébként érdemes felidézni az erről írottakat Roller Kálmán visszaemlékezéséből.

»Az 1957-ben készült felvétel segítségével teljes képet kaphatunk az egész fogadtatásról. Birt Cunning, a CBC rádióriportere így kezdte a közvetítést: „…itt állok most a montreali vasútállomás 19. számú befutó vágánya mentén. Most begördül feldíszített mozdonnyal az egyforma kocsikból álló szerelvény. A mozdony elején a magyar nemzeti lobogó és a kanadai zászló, a Union Jack lengedezik. A kocsi ablakában fiatal, 20–25 év körüli arcok néznek, egy néhány idősebb arc is megjelenik, valószínűleg a tanárok arcai – mind kissé meglepődve nézik az üdvözlő tömeget. A vonat megáll, leszállnak és sorakoznak, táblákat tartanak kezükben, amikkel üdvözlik a várakozó embereket, öltözékük megfelel a kanadai hideg időjárásnak, valószínűleg St. Johnban kapták. A sorok kicsit tétováznak, aztán megindulnak a központi csarnok felé, ahol a hivatalos fogadás kezdődik. A zenekar a csarnokban a szokásos indulókat játssza: Beszállás, Az Érzelmes Utazás, 76 trumbones és a többi." Gibson folytatja: „Ismét a vasútállomás csarnokában vagyunk. Mielőtt megkezdődik az ünnepélyes fogadtatás, néhány szót beszélek Stewart Smith-szel, a McGill Egyetem fogadóbizottságának elnökével, aki előkészítette ezt a fogadtatást a soproni csoport számára. Smith, az egyetemi diákszervezet külügyekkel foglalkozó csoportjának a vezetője – Stewart, mit tudnál mondani nekünk erről a jól megszervezett fogadtatásról? Stewart így válaszolt: „Ez egy spontán kezdeményezés volt, a McGill-diákok egyetemes akaratából úgy éreztük, hogy magyar kollégáink hasonló fiatalok, mint mi vagyunk, a politikai nyomástól felszabadulva új otthont keresnek, amiben nekünk segíteni kell őket, és ezzel a fogadatatással ki kell mutatnunk az irántuk érzett szimpátiánkat. A McGill egyetem diákjai és a Sir George Williams diákjai összejöttünk, és egy bizottságot hívtunk életre, ami a fo-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gadtatás minden részletét kitervezte. Üdvözlő beszédek fognak elhangzani a helyi szervek részéről, amire a soproniak dékánja fog majd válaszolni, akit táviratilag kértünk fel St. Johnban, pár nappal előbb, amikor elindultak. A zenét az Amerikai Zenész Szövetség zenekara szolgáltatja, minden ellenszolgáltatás nélkül. Amint túl leszünk az üdvözléseken, az emigrációs szervek és a kanadai nemzeti vasutak vezetői átveszik az egész csoportot, és díszebédet szolgálnak fel nekik, majd ebéd után 4:30-ig lehetőség nyílik, hogy a megjelent közönség beszélhessen a vendégekkel és a helyi újságok, rádiók és tv-állomások riporterei kérdéseket intézhessenek a magyar forradalom lefolyásáról és a diákok részvételéről a mozgalomban. Közben cigarettát és csokoládét osztunk ki, főleg a kis gyermekeknek, akik mint családtagok szép számmal vannak a csoportban." Hal Gibson folytatja: „A csarnok közepén egy pódiumot helyeztek el. Egyik oldalán a magyar zászló, másik oldalán a kanadai Union Jack. A soproni diákok körüllállják a magyar lobogót. A közönség egy része hozzájuk csatlakozik, kezet fognak a diákokkal és megölelik egymást. A soproni diákok szeméből meghatódás és csodálkozás tükröződik az ünneplők felé, akik a szabadság oldalára hívják testvéreiket nemzetük elnyomásából. Színes táblákat tartanak üdvözlő mondatokkal. Isten hozott magyar diákok! Sok szerencsét Kanadában!, Üdvözlünk benneteket Kanadában!, Nagy boldogság legyen részetek a jövőben! Közben szól a zene, a zenekar angol népdalokat játszik. Nagy a mozgás, zsongás, folyik a beszélgetés, magyarul, németül, franciául és angolul, ki hogyan tud, de aki nem tudja megértetni magát szóban, az vidám gesztusokkal egészíti ki a hiányos szavakat. Egyszerre elcsendesedik a társalgás és felhangzik először az angol himnusz. God Save the Queen, majd az Isten áldd meg a magyart. Most a McGill Egyetem egyik diákja lép az emelvényre, üdvözli a megjelenteket, és felkéri diáktársát, Peter Clark-ot, a Sir George Williams Egyetem kiküldöttjét, hogy szóljon a soproni egyetemistákhoz: Szeretettel üdvözlöm a soproni műszaki egyetem hallgatóit és tanári karát. Sok mindent kellene elmondanom érzéseinkről nektek, munkánkról és életünkről. Hosszúra nyúlna üdvözlésem, ezért talán legjobb, ha azt mondom, hogy mindarról, amit mondani szeretnék, magatok győződjetek majd meg új hazátokban. Egy dolgot azonban meg kell mondanom, ebben az országban mindenki számára egyformán érvényes a szabadság gyakorlása félelem nélkül, itt szólás-, vallás- és sajtószabadság van. Egyszer, a 16 pont, aminek a teljesítését követeltétek, meg lesz valósítva. Addig veletek fogunk imádkozni és remélni, hogy hazátok, Magyarország felszabaduljon a szovjet elnyomás és kommunista zsarnokság alól."«

Így érkeztünk meg azután, megint ideiglenes szállásunkra, az abbotsfordi katonai repülőtáborba, ahonnan végül átmentünk Powell

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Riverbe, a papírgyár mellett meglévő telepre. Ez egy felvonulási telep volt, de jó elhelyezést nyújtott, éttermekkel, tantermekkel, szobákkal. Itt töltöttük a tavaszt, és ősszel kezdődött az egyetem. Szóval ezek voltak akkor a főbb állomásai a kimenekülteknek.

Említetted, hogy a nyári szünetben dolgozni kellett, hogy a tandíjat előteremtsétek.

Hozzátenném, hogy ösztöndíjat nem kaptunk, 65 dollár segélyt kapott minden menekült, öreg, fiatal, csecsemő, és mi egy fillérrel sem kaptunk többet, mint a többi 36 ezer magyar menekült. A nyári munkán kerestük meg a továbbtanulás költségeit. Amikor végeztünk, én a tartományi erdészetnél kaptam munkát. Már két nyáron ott dolgoztam előtte, és úgy látszik meg voltak elégedve a munkánkkal. A végzős évfolyamokból kilencen vagy tízen mentünk a tartományi erdészethez erdőmérnöki munkára. Ugye, ez egy indulást jelentett az állami erdészeten belül. Én próbáltam nagyon komolyan venni a munkámat és elég szépen haladtam a tartományi erdészetnél. Például letettem a tengerésztiszti vizsgát. Mert erdész végezte az erdőmérő munkákat és egy tengerésztiszt vezette a hajót. Mivel önszorgalomból leraktam a vizsgát, ezt figyelembe vették, úgyhogy a hajó vezetését is rám bízták.

Ezt úgy kell érteni, hogy hajóról mértétek fel az erdőket?

A hajó az olyan volt, mint egy mozgó iroda. A hajón volt 17 emberem. A fakitermelés hatékonyságának a felmérésével még kutatómunkát is végeztünk, de jórészt erdőbecslési, erdőrendezési munkát. A hajóról kiraktunk kettes, négyes csoportokat terepi munkára, míg azok kis csónakkal eltávolodtak. Néha félnapi csónakútra mentek. Időnként visszajöttek, ennivalót vettek föl, leadták a jegyzőkönyvet. A hajó úgy dolgozott, mintha egy expedíció lett volna, és az támogatta a parton folyó munkát, egyfajta bázis volt. A Vancouver-sziget nyugati oldala teljesen úttalan volt akkor, és a fakitermelő telepek élelmiszer-ellátását is hajóval oldották meg. Az állami hajók nagy szerepet játszottak. A brit columbiai erdészetnek volt az úgynevezett zöld tengerészete. Akkoriban 30–40 ilyen kisebb-nagyobb erdészeti hajó szelte a vizeket, különböző munkaterületeken. Úgyhogy sok igazgatóság is hajóra volt telepítve.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mit jelent kanadai viszonylatban egy folyó, vagy az a vízfolyás, amin ti dolgoztatok?

Hát, mi kint a nyílt tengeren dolgoztunk. Gyakran előfordult, hogy tengeribeteg volt a hajón dolgozók egy része. Amikor Vancouver sziget nyugati oldalán jártunk, szemben Japán terült el, itt 8–10 méteres hullámokat kavaró vihar is előfordulhatott. Például az én hajómat Skóciában építették, átjött a Panama-csatornán keresztül Vancouverbe. A háború alatt sorozták be a hadseregbe, katonai szolgálatra, és utána a tulajdonos nem vette vissza. Így maradt az állam kezén a hajó. Szóval ezek a hajók át tudtak kelni az óceánokon. Viszonylag nagyok és megbízhatóak voltak. De a nagyobb tavakon is voltak az erdészetnek csónakjai. Szóval, a méretek is nagyok, a folyóknak, a tavaknak a mérete olyan óriási, hogy oda bizony elég komoly méretű csónak, vagy a legkitűnőbb terepjáró autó kellett a felmérési munkához. Aztán jött számomra a nagy lehetőség, amikor egy üresedés állt elő az erdészetnél. Addig elég szépen futottam, sőt, talán azt mondhatnám, hogy mi magyarok jobb helyzetben voltunk, mint a helyiek vagy az angolok. Brit Columbiában az állami erdészet kezében van az erdők 90%-a. Hatalmas erdőterületei vannak a tartománynak, de ők nem termelnek ki fát. A fakitermelési jogot átadják vállalatoknak. Na most ez egy ütközési felület. A társadalomnak meg kell kapnia az erdők ellenértékét, tehát az az érdeke, hogy minél nagyobb pénzt kapjon a kitermelő vállalatoktól a kitermelési jogért, függetlenül attól, hogy mennyit termelnek ott ki. A vállalatoknak pedig érdekük, hogy minél kevesebbet fizessenek ezekért az erdőkért. Az évek során állandó vita alakult ki a törvényekkel kapcsolatban. Hogy ki dolgozik a területeken, ki mennyivel tartozik, hogyan lehet a törvényeket kijátszani stb. Ezért a legfelsőbb bíróság vizsgálatot rendelt el, hogy hogyan lehetne ezeket a konfliktusokat redukálni. A legfelsőbb bíróság javaslata az volt az állam felé, hogy egy magas rangú erdész vezetésével állítsanak fel egy csoportot, amelyik kivizsgálná ezeket a vitákat, és – hogy úgy mondjam – döntő szerepet játszana a vitákban az állam és a vállalatok között. Egy nagyon magas rangú erdész kapta meg ennek a csoportnak a vezetését, de a rengeteg munka és az állandó utazás tönkretette az egészségét, úgyhogy pár hónap alatt lemondott. Ezután egy szintén magas rangú, gyarmatokról visszatért, gyakorlott erdész kapta meg ezt a munkát. Egy évig bírta, azután az egészsége felmondta a szolgálatot, és akkor kaptam meg én ezt a munkát, bár én voltam a legfiatalabb erdőfelügyelő. 16 évvel fiatalabb,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mint az összes többi. Kérdezték, hogy elvállalnám-e ezt a munkát. Gondolom azért, mert a rangom ugyan nem volt meg, de az egészségemet jónak tartották. Ráadásul két beosztott is tartozott a munkakörhöz, az egyik az erdőmérnöki munkát végezte, mert rengeteg mérnöki tudás kellett például a szállítás vagy az üzemeltetés területén lévő munkák elvégzésére. De ő elment Új-Zélandba, így annak a munkáját is átvettem. Úgyhogy nagyon sok pénzt spóroltak meg rajtam. És ez valóban igen kimerítő munka volt. Volt úgy, hogy reggel mínusz 40 fokos hidegben voltam kint valahol északon Brit Columbiában, azután délután Vancouverbe repültem, hogy a bankban átnézzem a vállalatok számláit, és itt enyhe, tavaszias volt a hőmérséklet. Éjfélkor esetleg visszarepültem, és másnap reggel már egy teljesen új területen dolgoztam. Úgyhogy feladtam a lakásomat és rekordot állítottam föl, 252 különböző hotelban és motelban aludtam egyetlen év alatt. Állandóan úton voltam. De az életben ilyen alkalmam még nem volt, mint ez. Rengeteget tanultam. Ha valami vita volt, ráállítottam a technikusaimat. Általában az állam érdekeit jól képviseltem, de bizonyos fokig a vállalatok is meg voltak elégedve az igazságos javaslatokkal. Úgyhogy ez a munka nekem szakmai tekintélyt szerzett. Előléptettek és elég magas szintre kerültem az erdészetnél. De valahogy bennem volt a tanulási vágy. Ebben a megerőltető munkában hiányzott, hogy nem volt alkalmam leülni, értelmiségiekkel beszélgetni. A rengeteg új ismeretet rendezni a fejemben, és bár fiatalabb voltam, az egészségem nem sínylette meg, de az agyam már nem bírta állandóan ezt az új adathalmazt rendezni, összerakni. Ekkor kértem a minisztert, hogy engedjenek el egy év szabadságra, hogy egyetemen lehessek, hogy legyen időm nyugodtan olvasni, rendezni a megtanultakat és azért, mert a vancouveri egyetemen az angol tudásom is elég gyenge volt, a pénzem is nagyon kevés volt, és nem tudtam egyetemi életet élni. Így elengedtek tanulmányi szabadságra. Az USA-ba mentem, az egyetemek között válogathattam volna. A jelenlegi egyetem is felajánlott ösztöndíjat, de azért mentem Montanába, mert igen kedves, jó szakember volt a dékán. Ráadásul ott volt a legszebb környezet és a legjobb terep a síelésre is. Tehát oda jelentkeztem. Felajánlottak egy tanársegédi munkát, amíg ott leszek az egyetemen. Emellett felvettem tárgyakat, de nem készültem magasabb tudományos szint elnyerésére. A felvett tárgyak mindegyikéből levizsgáztam. A dékán azt mondta, hogy bár csak nyaralni vagyok ott – úgynevezett tapasztalatszerzésre –, mégis kétszer annyi tárgyat vettem fel, és felajánlotta, hogy átírják a papírjaimat, hogy egy „master of sci-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ence" diplomát kapjak. Írjak diplomatervet és készítsem el. Meg is csináltam, elég hamar. A kutatópénzemet az amerikai szenátus elnökétől Mike Mansfieldtől kaptam. Valamikor ott volt történelemprofesszor az egyetemen. Amikor odalátogatott, találkoztam vele, sokat beszélgettünk a vidék fejlesztéséről. A Columbia folyó vízgyűjtő területén van egy közös amerikai-kanadai gond, ennek a nagy folyónak a rendes üzemeltetése. Kanadai oldalon már dolgoztam ezen a folyón. Hatalmas új gátrendszer épült volna ki akkor, és Mike Mansfield nagyon támogatta az elképzelésemet. Azt mondta, kezdjek el bármilyen munkát, ő azt anyagilag támogatni fogja Washingtonból. Így kaptam kutatópénzt. Írtam egy szakdolgozatot a Columbia folyó fejlesztéséről és egy nemzetközi rekreációs terület kialakításáról Montana és Brit Columbia között, mivel egy 160 km hosszú tórendszer alakult ki a gát építése miatt. Ez nagyon érdekes munka volt és tetszett is az amerikaiaknak, amit a pénzükért kaptak tőlem.

Ez vízügyi vagy környezetvédelmi feladat volt?

Ez vízügyi is volt. Mert megváltoztatunk egy 160 km-es folyószakaszt, s abból állóvizet létesítünk. Természetesen volt ennek környezeti jelentősége is, de ugyanakkor el kellett készíteni egy földhasználati tervet az egész zónára. Hogy mi minden változik meg, hiszen utakat, vasutakat kellett áttenni, átépíteni. Tehát ez egy mindent összefoglaló munka volt. Amikor ezt befejeztem, nagyon meg voltak elégedve. Azután mentem volna vissza Brit Columbiába, mert lejárt a szabadságom, de a dékán azt mondta, hogy szeretné, ha ott maradnék náluk doktorátust készíteni. Minden anyagi feltételt megadnának, mert nagyon meg voltak elégedve a munkámmal. Megmaradt a tanársegédi feladatom az egyetemen, és nagyon érdekes kutatási lehetőségeket is adtak, emellett elintézték a brit columbiai provinciával, hogy meghosszabbítsák az ott tartózkodásomat.

A meghosszabbítás biztosan nem vízumjellegű, hanem munkajogi vagy inkább diplomáciai jellegű volt.

Mind a kettő, hogy megmaradjon a szabadságra a lehetőség, hogy státuszban maradjak még továbbra is Kanadában. Ebben az időben már kanadai állampolgár voltam. Másik pedig az, hogy dolgozhassak az Egyesült Államokban is, nemcsak mint diák, hanem mint alkalma-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zott is. Ezt elintézték, úgyhogy nekem csak a munkámra kellett koncentrálni. Amikor leraktam az összes vizsgát a doktorátushoz, akkor megint csomagolás előtt álltam, de elhatároztam, hogy végigcsinálok valamit, amin már sokat gondolkodtam. Ha az ember elkezd megint dolgozni, akkor csak két hét szabadságot kaphat. És én elhatároztam, hogy gyalog elmegyek a Yellowstone Parktól a Banfi Nemzeti Parkig, a Sziklás-hegység gerincét követve. Kiszámítottam, hogy öt hónap alatt össze tudom kötni a nagy parkokat és a gyönyörű helyeket egy ilyen gyalogtúrával.

Egyedül?

Egyedül. És amikor ezt megcsináltam, elfogyott a maradék pénzem, úgyhogy kész voltam visszamenni az erdészethez. De a visszaérkezésem napján felhívtak az egyetemtől azzal, hogy azonnal üljek föl a repülőgépre, mert üresedés van a connecticuti egyetemen, éppen azon a területen, amiből a doktorátusomat készítettem. A doktorátusomhoz sok mindent egyénileg állítottam össze: pszichológiát, szociológiát, tanultam esztétikát, kulturális földrajzot, terület- és tájtervezést. Az erdészeknek ez fontos lett, főleg a rekreációs területek beindításánál. A connecticuti egyetemen pont ezt akarták megteremteni. Nem is gondoltam, hogy én valaha egyetemen tanítsak szakmát. Annak ellenére, hogy csak tanársegédi gyakorlatom volt, az is kevés, ráadásul egész életemben megmarad a magyar akcentusom az angolban is, mégis elmentem oda. Először megnéztem az egyetemet, megismerkedtem az egyetem vezetésével. Átvizsgálták a képesítésemet és felajánlottak egy nagyon jó állást. Docensi beosztásban kellett megszervezni ezt az új területet az egyetemen. Tudtam, hogy nem tudok majd jól tanítani a nyelvi háttér miatt. A szakmai munkát el tudom végezni, abban biztos voltam. Tudtam, hogy egyéves szerződésem van, amit meg lehetett hosszabbítani még egy-két évre, összesen három évre. Azalatt majd meglátom a lomberdőket. Más környezetben vagyok, sokat tanulok a kontinensről, tehát ezt úgy tekintettem, hogy ideiglenesen egy vagy három évig Connecticutban fogok élni. Megint kitűnő emberekkel dolgoztam együtt. Szerencsém volt az életben, mert mindig megtaláltam őket, vagy valahogyan így sikerült. Jól indult az a munka. Egyik napról a másikra elkezdtem az új tantárgyrendszert, mert öt új tantárgyat hoztam oda be, az szépen futott. Előbb-utóbb az lett a legnépszerűbb

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az egyetemen. A harmadik évben pedig megkaptam az év legjobb professzora címet, amit évenként titkos szavazással dönt el a diákbizottság. Ez engem annyira meghökkentett, hogy ritkán érzékenyülök el, de akkor ez nagy hatással volt rám. Akkor éreztem igazán, hogy egyetemen vagyok, és úgy látszik, hogy versenyképes lettem az ott születettekkel szemben is. Ott maradtam. Az egyetem nagyon megbecsült, véglegesített professzora lettem és mindennel meg voltam elégedve. Főleg azzal, hogy nemzetközileg is kezdtem elismert lenni, és az Egyesült Nemzetek meghívására Dél-Amerikába mentem, ahol Kolumbiában és Venezuelában nemzeti parkokat terveztem. A külföldi munka jól jött olyan szempontból, hogy megint sok mindent tanultam. Tanítottam már előtte is egy tárgyat Montanában, a nemzetközi erdészetet, de ez a dél-amerikai út nagyon segített. Mexikóban, Guatemalában már előtte is voltam. Az Egyesült Szervezeteknél rajta maradtam az állandó listán szaktanácsadóként, és többször hívtak, sok munkám volt még velük. Egy fél évig Washington államban Aldous Huxley íróról elnevezett szakmai, környezetvédelmi kollégiumban voltam vendégprofesszor és 1973-ban a syracuse-i egyetemtől kaptam meghívást. Ez a magánegyetem az USA 42 erdészeti egyeteme közül a legnagyobb és a legismertebb. A legnagyobb kutató és posztgraduális képzést folytató egyetem. Jelenleg például 700 doktorandusunk és magasabb szinten tanuló diákunk van a világ kb. 70 országából. Tehát egy nagyon nagy egyetem és oda kaptam meghívást 1973-ban.

Említetted a 42 egyetemet az Egyesült Államokban, ami annyit jelent, hogy nem minden államban van egyetem?

Michigan államban három ilyen egyetem van, Washington államban kettő. De sok államnak nincs erdészeti egyeteme, és hogy ha megnézzük az arányt, különösebben nem más, mint Magyarországon. Egy amerikai állam kb. akkora, mint Magyarország, Csehszlovákia vagy Románia. Bár az egyetemek között van különbség, de mindegyik erdészeti egyetemet az Erdészeti Kamara hagyja jóvá az akkreditáció folyamán, és minden egyetemet tízévenként alaposan felülvizsgálnak minden kategóriában a könyvtártól az oktatói tanképzésig, a tanmenetig, minden szinten. Emellett egy-kettő kicsi marad, mondjuk akkora, mint egy nagyobb tanszék, és így folytat négyéves erdészképzést. Ugyanakkor a mienk 8–10 intézeten keresztül, technikailag jól felszerelt, na-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyon komoly posztgraduális képzést is végez. A többi pedig a kettő között van, de mind a negyvenkettőt az Erdészeti Kamara hagyja jóvá. Vannak még más egyetemek, ahol erdészetet is lehet tanulni, de a diplomájukat a legtöbb állam nem fogadja el állami munka végzéséhez. Tehát a 42 elfogadott egyetem közül a syracuse-i a legnagyobb, és amikor oda meghívtak '73-ban, elég nehezen mentem át, mert Connecticut nagyon szép erdővel borított, és annak ellenére, hogy Boston és New York között van, rengeteg a kulturális lehetőség, gyönyörű a vidék, a tengerpart is csak ötven percre van az egyetemtől. Az egyetem kint az erdőben van, a legközelebbi várostól kb. 40 km-re, festői környezetben. Nagyon szerettem ott lenni. De mégis, Syracuse neve és nemzetközi reputációja nagy, rengeteg a kapcsolatkiépítési lehetőség, a gyűlések ott vannak. Úgyhogy mégis Syracuse mellett döntöttem. Az évek folyamán mindig változik egy kicsit az ember munkája. Ott kettős beosztásom van. Az Erdészeti Intézeten belül erdészeti rekreációt, parkerdőüzemeltetést tanítok, a Környezettudományi Karon belül pedig területfejlesztést, tájtervezést, környezetfejlesztést és -védelmet. A másik intézetben hét tantárgyat tanítok két szakon. Természetesen kutatómunkát is végzek. Ez úgy van valahogy, mint a lavina, hogyha az ember kiépít valamilyen reputációt. Az egyik munka hozza a következőt. Sok, nagyon tehetséges hallgatóm van. Sokan harminc-, negyvenévesen jönnek más országból a doktorátus megszerzéséért, kitűnő háttérrel, és ezek a válogatott, jó fejű férfiak és nők sok örömet szereznek a munkámban, mert érdekes együtt dolgozni velük. Jó látni azt, hogy érdeklődést, tapasztalatot hoznak, és én is fejlődök azzal, hogy velük dolgozom. Ha jól számolom, 79-en végeztek nálam a 19 év alatt, amióta ott vagyok. Közülük nagyon sok vezető beosztásban van. Hogyha megnéznénk annak a listáját, hogy hol dolgoznak ezek az emberek, kiderülne, hogy igen változatos területeken hasznosítják a tudásukat. Például Fulbright ösztöndíjjal volt egy közgazdaságszakos nyugatnémet diáklányunk, akivel percepciós munkát végeztünk (percepció = a valóságnak érzékszervi észlelése, a szerk.). Ez abból áll, hogy felmértük, hogy hogyan látják az emberek a különböző régiókat: városokat, hegyeket, vizes, tengerparti területeket. Végeztünk egy ilyen kutatást. A diplomaterve, illetve a disszertációja alapján vette fel a Lufthansa és most ott kutató. Egy jugoszláv hallgatónővel arról készítettünk pszichológiai felmérést, hogy hogyan lehetne eladni a Jugoszláv tengerpartot, mint turisztikai vagy rekreációs központot, versenyben Spa-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nyolországgal, Görögországgal és Olaszországgal. És ennek a munkának az alapján lett ő az adriai térség fejlesztésének az igazgatója. Hogy manapság mi marad abból a munkából, ami ott elindult..., nem tudom. De ez a két példa is jól illusztrál. Ugyanakkor részt vettem a chilei nemzeti parkok igazgatóinak kiképzésén. Malajziából a kiválasztott legtehetségesebb hallgatók nálam tanulnak parküzemeltetést. Kenyában szintén van munkám az ottani tanársegédekkel, akik nálunk tanulnak tovább, de a munkájuk kenyai viszonyokra vonatkozik. Mind a 79 embert nem lehet megemlíteni egyenként, de majdnem mind nagy lelkesedéssel képezte magát. Az időm nagy része a hét tantárgy tanítása mellett azzal telik, hogy ezeket a fiatal kutatókat képzem, s ennyi év után lassan kiépült egy olyan hálózat, hogy a volt hallgatóim már a következő generációt küldik hozzám továbbtanulni. Szóval ez igen érdekes munka, s nagy megelégedéssel tölt el.

Az ipar jobban fizet az erdészetnél. A munkámért talán több pénzt kapnék ott, viszont ez a szellemi tőke, és ami elismerést ezen keresztül kapok, ez fontosabb. Megemlíteném még azt is, hogy az egyetem értékelte a munkámat, én vagyok az egyetlen disztingvált professzor az erdészetnél. Ez kiemelt professzori státusz, egyetemi tanár fölötti pozíció és ebből tizenkettő van a New York-i egyetemeken, ahol 64 egyetemen négyszázezer diák tanul, és a kiemelt professzorok a kultuszminisztérium tanácsát alkotják. Tehát az egyetem értékelte a munkámat. Nálunk nagyok a követelmények, de tisztességesen megfizetik. A kiértékelést nagyon komolyan veszik, éppúgy, mint a termelékenységet, de ugyanakkor különböző módon támogatják azt, aki nagyon akar dolgozni.

Önkéntelenül adódik a kérdés: hogyan látod a világ környezetvédelmi helyzetét, te akihez éveken keresztül az egész glóbuszról áramlottak azok a szakemberek, akik ezen az első vonalban vannak?

Egyik legnagyobb probléma az, hogy a környezettel kapcsolatos feladatok – levegő-, víz-, környezetvédelem, környezetfejlesztés, területfejlesztés – majdnem minden országban más minisztérium, más vállalat, más szakemberek kezében van, így nincs egyetemes képzés. Az erdészet – mint szakma – foglalkozott ezzel. Sok helyen, sok államban az erdészet továbbfejlesztette a meglévő oktatási rendjét és kiterjesztette az erdészet definícióját. Más államokban másként történt ez. Ehhez azonban olyan széles tudás kell, hogy egyikünk sem tudja megtanulni minden részletét. Ez az a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

munkaterület, ahol csapatmunkára van szükség. Olyan egyetemi központokat kell létrehozni, ahol rengeteg szakember találkozik egymással, és közösen tudnak megoldani dolgokat. Kell toxikus, veszélyes anyagok tárolásához értő szakember, kell esztéta, vízügyi szakember. Egyetlen erdőmérnök sem ért ehhez egymaga. Ha valamilyen felsőfokú tervezés révén összeszekerülnek a szakemberek ezen a területen, létrejöhet az együttműködés. De hát melyik az az intézet, az az egyetem, amelyik képes a kérdés megoldásához szakembert is adni? Általában mindenhol az jelent gondot, hogy ez kihez tartozik, ezt ki szervezi, ki csinálja, ki mondhatja magát szakembernek ezen a területen? Ez a legnagyobb probléma a világon. A másik nagy dilemma pedig az, amit főleg a fejlődő országokban látunk, hogy etetni is kell a lakosságot, és így a mezőgazdaság vagy az ipar fejlesztése elsőrendű feladat. Ugyanakkor legtöbbször ez a fejlesztés a környezet rovására megy, amiért igen nagy árat fizetnek a fejlődő országok 20 év múlva. Azonban ezt igen nehéz megmagyarázni. Ha a mai éhséget ki lehetne váltani a 20 év múlva felmerülő problémákkal, akkor általában a választás majdnem mindig a mai nehézség megoldására esik, a jövő kárára. Magyarországon is valószínűleg úgy áll a helyzet, mint egyes fejlődő országokban – természetesen én ettől Magyarországot Európának és Nyugatnak tekintem, minden szinten. Erről most írtam, hogy olyan problémák vannak nemzeti önhitben, hogy mi azt hisszük, hogy fel kell fejlődni. Már felfejlődtünk. De ugyanakkor vigyáznunk kell arra, hogy nagyarányú fejlesztés vagy útépítés, vagy ipari fejlesztés során ne okozzunk környezeti károkat. Tehát bizonyos mértékben egy-két problémánk olyan, mint a fejlődő országoké. A mai gondokat meg kell oldani, de nem a jövő kárára.

Professzor úr! Bedő Albert korához viszonyítva az, hogy erdész, most mit jelent?

Az amerikai Erdészeti Kamarának van egy nagyon jó definíciója, amit legalább harmincszor megváltoztattak, és nem tudom én, hány és hány bizottság ült össze, amíg végre egy mindenki által elfogadott definícióval tudtak kijönni. Nekem az az érdekes ebben a definícióban, hogy a művészet és a tudomány szavakat ötvözi. „Erdész az, aki az erdészet tudományát és művészetét tudja alkalmazni az erdő és az azzal kapcsolatos természeti kincsek emberi felhasználására". Ebben sok minden benne van. Ez azt mondja, hogy sok mindenre van formulánk, sok minden teljesen tudományos alapon történik – a művészet alatt nem azt kell ér-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

teni, amit Magyarországon értünk alatta, hanem azt, ami pontosan fel nem mérhető, de társadalmi normák azért kialakulnak. Az erdész tehát mindkettő. Ugyanakkor pedig nemcsak az erdőkről van szó, hanem az erdővel kapcsolatos természeti kincsekről is, amiben nehezen definiálható dolgok is benne vannak, például a vizek, az összes élőlény, az erdőhöz kapcsolódó földterületek. És ez egy nagyon széles definíciót ad, ami szintén fontos az emberiség szolgálatában. Tehát a rekreáció is, a fatömeg is, az erdővel kapcsolatos területeken a bányakincsek is, mind az emberiség hasznát szolgálják. Persze, amikor ezeket a definíciókat alkalmazzuk, vitára adhat okot, hogy mit milyen arányban használjunk. Kevesebb fatömeget, jobb rekreációs lehetőségekért. Hogy az esztétikából mennyit adunk fel a bányászat miatt. Tehát itt ez egy egyensúlyozó művészet, és itt jön be a művészet, ami a tudáson alapszik. Tehát az egyensúlyozás az a társadalmi arénában történik.

Ez a vita késhegyig menő, mondjuk az Egyesület Államokban vagy Kanadában?

Igen, nagyon erős, de ugyanakkor ennek van egy kialakult módozata is, ha az érdekképviseletek kialakulnak: a természetvédők, a természetbarátok – vagy általában, vagy specifikusan egy meghatározott területre –, a gyáriparosok szövetsége, a szakmai szövetségek, a különböző társulások és csoportosulások, és mindegyik a saját érdekét próbálja előnybe helyezni. Persze ennek egy jól működő demokráciában megvannak a megfelelő útjai, vagyis a fórumokon lehetséges a gondolatok kicserélése, a kompromisszumok megkötése. A politikai aréna nagyon aktív ezen a területen. De nagyon sokszor megmarad egy teljesen megszabott koreográfia szerinti keretben. Ilyenkor mindenki tudja, hogy mit vár el a többitől. Mindenki ismeri a határokat, mindenki ismeri a szerepét, és ez segít a szakembernek, hogy olyan döntést hozzon, amelyiknek ha nem is örül mindenki, de a kompromisszumban meg tud egyezni, azzal együtt tud élni. Például itt van most az asztalon egy parkfejlesztési terv. Három variáció lehetséges. Ha valaki a Fertő-tavi tervezésen dolgozik, az tudná használni. Mind a három variációban különböző zónák, eltérő nagyságú területek lennének, és ennek megfelelően a szabályok is másként alakulnának. Ezt a tervet aztán különböző kultúrházakban, iskolákban megvitatják, erre lehet reagálni írásban, szóban. És mondjuk, egy évet adnak az össztársadalomnak arra, hogy reagáljon a különböző variációkra. Tehát nemcsak joga, hanem lehe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tősége is van mindenkinek beleszólni, hogy hogyan alakuljon ki az a nemzeti park. Hogy a különböző zónákban mit szabad, mit nem szabad csinálni, mekkorák a zónahatárok, hogyan kompenzáljuk azokat, akik esetleg elvesztenek valami használati lehetőséget. Amikor végre ez kialakul, akkor a társadalom zöme támogatni fogja az ott levő nemzeti parkot. Egy erdőtervnél ugyanez megy, tehát egy széles körű társadalmi bevonás szükséges ahhoz, hogy a kompromisszum elfogadható legyen mindenki által. A szakember szerepe csökken olyan szempontból, hogy tudja a tudományos realitásokat, de nem fogja ráerőltetni a véleményét a társadalomra. A társadalom megadja a célt és a szakember kidolgozza. Tehát ilyen szempontból nagyon fontos, hogy az erdész ismerje a társadalmi megnyilvánulások módszereit, hogy benne legyen a társadalom vérkeringésében. Ugye, ez egészen más koncepció, mint amikor fiatalok voltunk. Akkor azt hittük, hogy az ember elmegy az egyetemre, erdész lesz, kap egy darab erdőt, ott boldogan él élete végéig és ott nem zavarják. Még az Erdészhimnuszban is van egy ilyen kitétel, hogy: feledve rég a külvilág. Tehát egy békés, nyugodt, nosztalgikus életforma alakul ki. De a modern erdészet az nem ilyen. Ezért fel kell készítenünk a fiatal erdészgenerációt is, hogy igen, a politikai arénában is képviselni kell erdészeti érdekeket, és egy jól elkészített erdőterv a társadalom széles támogatását kapja.

Professzor úr! Életed eddigi szakmai szakaszát hallgatva nem nagyon tudok fölfedezni benne akár 1–2 hónapos nyugodt időszakot. Hiányzik-e neked valami, az előbb említett „külvilágot feledtető" erdészéletből, akár nosztalgikusan is, vagy azt mondod, hogy jól választottál, amikor ezt a zaklatottnak tűnő, de szakmailag ambiciózus részét választottad a pályának?

Csak úgy tud dolgozni az ember, ha időnként kikapcsolódik, de sajnos nem így alakul az életben. Például, hogy el tudjak jönni ide Sopronba, majdnem két műszakban dolgoztam egész nyáron, hogy ne hagyjak semmi befejezetlen munkát magam mögött. És amikor megérkeztem Magyarországra, láttam, hogy mennyi mindent lehetne tenni, és nem tudtam nemet mondani semelyik megkeresésre. Ez azt jelenti, hogy rengeteg munkám halmozódik fel. Ide is küld már munkát a titkárnőm New Yorkból. Egy részén – amit ott elmulasztanék – már dolgozom itt, és amikor visszaérek, attól a pillanattól kezdve, hogy a repülőtérről beérkezem az irodámba, megkezdődik a hajtás. Tehát ez egy igen hajszás szakasz lesz. Ezért aztán az egyetemmel kötött 12 hó-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

napos szerződésemet fölmondtam, 10 hónapos szerződésre változtattam, hogy nyáron több időm legyen. Van egy kis teherautóm, bele van építve egy ágy. A tetején egy kajaknak és egy kenunak van hely, és az elmúlt nyáron a fiammal becsavarogtuk a Sziklás-hegységet, kb. 35 ezer kilométert hajtottunk. Jó pár folyón lejöttünk kenuval, táboroztunk egész idő alatt, néha-néha beugrottunk egy-két soproni kollégát megnézni, és ez kikapcsolódást jelentett. Jövő nyáron, vagy ha nem sikerül, egy éven belül szeretnék végigmenni a Mackenzie folyón. Az körülbelül 3000 kilométer hosszú. Kajakkal lemegyek az északi Jegestengerig. Ez olyan kikapcsolódás lesz, hogy a vége felé már valószínűleg a sirályokkal is beszélgetni fogok, csak hogy valami társaságom legyen. Tehát próbálok teljes kikapcsolódást beépíteni az életembe, amikor még embert sem látok, talán egy hónapig se. De különben az biztos, hogy a hajsza nagy, és nálunk a követelmények még mindig nőnek. Magasabb beosztásban még magasabbak a követelmények. Az az érzésem, hogy amíg nyugdíjba nem megyek, addig a hajsza, a hajtás megmarad, mert az egyik munka a másik után jön még az egyetemen. Úgyhogy nehéz lesz. Hála istennek, volt az egyetemen egy-két olyan lehetőségem, hogy ha rövidebb időre is, de ki tudtam kapcsolódni.

Hát én egy Mackenzie-túrára sirálynak is nagyon szívesen elmennék veled. Említetted, hogy a Yellowstone-parktól gyalogosan mentél ezer vagy másfél ezer mérföldet. Hogy van ez Amerikában. Ha röviden el tudnád mondani, hogy indulsz neki? Hátizsákkal stb., milyen szerelés kell ahhoz, hogy egy ilyen hatalmas utat megtegyél egyedül?

Persze, én csaltam. Többször abbahagytam. Amikor dolgozni kezdtünk kint az erdészetnél, a felszerelés elég primitív volt. Akkor ezek a ponyvákba csavart háti táblák voltak. Nehéz volt, nyomta az ember gerincét. Ennivaló nem volt, de a rekreációs erdőhasználat azért lendült fel az Egyesület Államokban és Kanadában, mert hihetetlenül nagy technikai változások történtek. Vannak olyan sátrak, amelyek olyan vékony műanyagból készülnek, hogy talán az egész egy kiló és teljesen eső- és viharálló. Így nem probléma vinni. Olyan kitűnő élelmiszerek vannak fóliazacskóban, amihez csak vizet kell adni és az íze is jó, hogy egy tojásrántotta gombával és sonkával mondjuk 2 deka. Tehát ez mind megoldódott. Annak idején nem tudtunk volna elegendő ennivalót vinni, és általában csokoládén éltünk. Megettünk naponta több, mint fél kiló csokolá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dét. Az erdészet azt adott, hogy kalória legyen. De most már jó a technikai felszerelés is. Például az esőkabátok ebből a modern, szellőző anyagból készülnek, amilyent az olimpián a sífutók is használnak, tehát valaki versenyezhet, de nem izzad meg benne. Ugyanakkor kívül teljesen vízés esőálló. Ha az ember így fel tudja magát szerelni, akkor nagyon könnyen viszi azt, ami kell egy egy- vagy kéthetes túrához. Egyik hobbym az volt, hogy hegyet másztam Dél-Amerikában, és azért fogadtam el nagyon sok munkát, hogy magasabb hegyeken tudjak mászni. Tehettem, mert a felszerelés súlya egytizede annak, ami 40 évvel ezelőtt volt. Az Appalache-i túra 4000 km hosszú a keleti parton, és akik ezt legyalogolják az egyik végétől a másikig, azok kapnak egy plecsnit. Én egy kicsit csaltam. Ha egy szakaszt megtettem, és mondjuk, egy völgyben egy utat kereszteztem, ott lejöttem, besöröztem, zuhanyoztam, megettem, amennyit csak tudtam, és utána folytattam a túrát.

Miért, ezt nem szabadott volna?

Hát, azt mindenki maga mondja meg, hogy mit szabad, mit nem. Abban az időben még nem volt készen a vízválasztó ösvény, tehát sok helyen le kellett jönni, más irányban folytatni. Akkor másként volt ez. Most már megvan az ösvény nagy része, így megcsinálhatja valaki az egészet, hogy legyalogol Kanadától Mexikóig egyben, ha van ideje és energiája, de egy szakaszát is megteheti. De ha az ösvény keresztez, mondjuk menedékházakat vagy vendéglőket, éppúgy megállhat és egy hétig pihenhet, akkor is megteszi előbb-utóbb azt az utat.

Ez olyasmi lehet, mint nálunk a kék túra. Akkor ezt igazolni kell helyi stemplikkel?

Ezzel mi nem úgy vagyunk. Azt, hogy ott járt valaki, azt vagy elhisszük, vagy nem. Viszont vannak hasonló lehetőségek, például nálunk az egyetemen. Az Adirondack hegyekben 46 csúcs magasabb, mint 4000 láb (1220 méter). Aki mind a 46-ra fölmegy, az kap egy plecsnit.

Ez olyan 1500 méter.

Igen, szóval az a sport, hogy mindegyiket megmásszák. Ez inkább amolyan magán passzió. Nem különösebben azért, hogy bárki dicseked-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jen vele. Montana gyönyörű helyen fekszik, és amikor az egyetemen voltam, sokat jártam hegyet mászni is. Ott arra ment el a szabadidőm, hogy ezeket a gyönyörű lehetőségeket kihasználjam. Hála Istennek, amikor odakerültem, egy olyan professzorral dolgoztam együtt, aki végeredményben a tanácsadó tanárom volt. Négy hónappal volt idősebb, mint én. Ő most Arizonában az erdészeti kar dékánja. Nagyon jó síversenyző és hegymászó volt. És mivel ilyen tanácsadó professzor keze alatt dolgoztam, ezért nagyon gyakran kimentünk a hegyekbe. A Yellowstone-park délre esik onnan, a legvadregényesebb részek, a Glacier Nemzeti Park északra. Minden irányban hegyek vettek körül. Ott könnyű megtanulni és megszeretni a túrázást, és az ember minél többet van kint, annál többet akar. Még hosszabb utakra elmenni, még magasabb hegyekre felmászni. Ugyanakkor rengeteget tanul is. Például amikor lóval mennek ki a csoportok a vadonba, akkor az egyetem minden ilyen nagyobb csoportban fizette egy oktató útját. Azért, hogy egy oktató is legyen ott. Ezeket a lovas túrákat magáncégek szervezik. Például az egyik csoportban újságírók voltak, egy másikban meg csak egyetemi rektorok más egyetemekről. Az egyetem mindig odaadta a pénzt, hogy egy egyetemi oktató is részt vegyen ezeken a vadonban szervezett túrákon, mert hiába van ott negyven rektor, de egyiknek sincs erdészeti képesítése, csak érdekli őket a kinti dolog. Ha befizet egy kéthetes túrára egy csoport a vadonban, akkor legyen ott valaki, egy képzett erdészeti oktató, aki válaszol a kérdésekre, és ott nagyon sok politikát bele lehet vinni, ami jó az erdészeknek. Mind a negyven újságíró írni fog valamit, mert hat rá a környezet. Megérti, hogy a vadon az nemcsak az, amiben nem csinálunk mást, csak kirándulunk, hanem rengeteg üzemelési problémát is meg lehet magyarázni, és egy ilyen út erre jó. Az egyetemen rengeteg lehetőségünk volt ide kijárni, ugyanakkor az embernek az étvágya is megnőtt, mondván, hogy ebben még nem voltam, azt még nem láttam és így tovább. Szóval, a természet szeretete és az újabb felfedezés reménye nagyon jó dolog.

Professzor úr! Hogyan alakult a magyar politikai vagy szakmai élettel a kapcsolatod a diplomád átvételétől addig a pontig, hogy itt ülünk Sopronban és veled mint vendégprofesszorral beszélgethetek?

Hát, az '56-os kimenet után a kapcsolat jóformán zéró volt köztünk és a hivatalos kormány között. Mi soha nem éreztük azt, hogy Sopront ól elszakadtunk, s a szemünkben a soproni egyetem volt nyugaton. Ez a vi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lág egyetlen olyan egyeteme, amelyiknek még a Csendes-óceánnál is volt fiókegyeteme. Úgyhogy Soprontól nem szakadtunk el, de politikai okok miatt a hivatalos kormánytól elszakadtunk. Személy szerint nagyon kevés kapcsolatom volt az egyetemmel, bár még abban az időben is gyakran küldtem könyveket az egyetemi könyvtárnak, sokszor névtelenül adtam föl. Ha megláttam egy jó tankönyvet, úgy gondoltam mindig, hogy ha valaki elolvassa, tanul belőle, akkor jobb erdész lesz. Tehát nem a rendszernek hozok hasznot, hanem az erdészetnek vagy egy fiatalabb magyar kollégának. Ilyen formában megvolt a kapcsolat, de személy szerint semmi más. Azt nem mondom, hogy nem járattam például Az Erdőt, a Faipari Lapokat. Körülbelül húsz magyar újságot, folyóiratot járatok már úgy harminc éve. Megvan a Soproni Szemle is, és rengeteg magyar újságra fizetek be és járatom őket. Tájékozott vagyok arról, hogy mi történik az országban. De hivatalos kapcsolatom nem volt. Többször elutasították az útlevélkérelmemet is, tehát hivatalosan nem engedtek be Magyarországra látogatóként sem. Érthető, hogy ez a helyzet eltávolított Magyarországtól, de nem érzelmileg vagy hovatartozás szerint, mert soha nem volt kételyem az eredetem felől. De sajnos úgy alakult, hogy nagyon sokáig semmi kapcsolatom nem volt a soproni egyetemmel. A kimentek nagy része hazajárt látogatóba, és mivel kapcsolatban vagyunk, tőlük is értesültem az itt történtekről. De nagyon élénken követtem a szakmai eseményeket, elolvastam az összes tudományos cikket, amit megjelentetett a Soproni Szemle (Erdészeti és Faipari Tudományos Közlemények), azonban közvetlen kapcsolatom nem volt egészen mostanáig. Most vagyok először Magyarországon 35 év után. És ez talán a múlt év novemberi közös ünnepély eredménye. Szerintem az adta meg a lehetőségét, hogy ilyen komoly változás történt, hogy személyesen is visszajöhetek és hogy – úgy mondjam – intézményesen is dolgozhatok valamit a magyar erdészetért.

Mit ad a szakembereknek az amerikai egyesült államokbeli vagy a kanadai szaklap? Többet ad, mint mondjuk az elmúlt évtizedekben a magyar? Hogyan látod te, miben kellene nekünk előbbre lépnünk?

Én sokat kritizálom az amerikai erdészeti újságot azért, mert elzárkózik a napi eseményektől. Nagyon fontos erdészeti politikai változásokról és törvényekről nem cikkez eleget. Például, ha valaki 10 évig végzett – mondjuk – magcsíráztató kísérleteket és ez az alapos 10 éves kutatómun-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ka másik 10 kutató szerint is jó munka, akkor a cikket közlik. Viszont nem hiszem, hogy ez nagyon felkavarná az erdésztársadalmat, azokon kívül, akik azon a területen dolgoznak. Ezért szeretnénk, hogy legyen a tudományos cikkekről egy sorozat, az erdészeti újság pedig foglalkozzon a napi, igen fontos, egész szakmát érintő témákkal is. Az utóbbi időben átszervezték, és most már sokkal jobb, ugyanakkor olvashatunk az állás-lehetőségekről, egyéb hírekről, ülésekről, és ez fontos része az újságnak. De van egy amerikai Erdészeti Szövetség, van egy Erdészeti Kamara, és van egy American Forestry Association. Van egy kitűnő, havonta megjelenő lapja, az American Forest, amelyik nem annyira tudományos cikkek közlésével, hanem inkább átfogóbb szakmai kérdésekkel foglalkozik. Az utóbbi 5–6 évben sokkal olvasottabb volt erdész körökben. Verseny lévén, ez azt eredményezte, hogy az erdészeti lapok is fejlődnek, mert megnézik, hogy miért olvassák jobban ezt a lapot. Ugyanakkor adnak még szakcikkekből tudományos mellékletet, ami egy könyvnyi anyag az erdészeti újságból. Sok vita van azzal kapcsolatban, hogy mit adjon az Erdészeti Szövetség. Mert ugye, itt arról beszélünk, hogy egy egész kontinensen vagyunk, és egyetemből is 42 van, sokan a magánszektorban dolgoznak és teljesen más az érdeklődési körük. Nagyon nehéz ott újságot szerkeszteni, és ezért elszaporodtak a kisebb példányszámú erdészeti újságok. 50–60 erdészeti újság van, amelyik specializálódott valamilyen területre. Vagy pedig – és sok ilyen van – egy szakadár csoport hozza létre. Például a föderális erdészetnél dolgozik egy fiatalabb csoport, amelyik nincs megelégedve az erdészet munkájával. Ezek megalakítottak egy 200-300 emberből álló, lazán megszervezett, saját egyesületet. Az a neve – azt hiszem –, hogy az Elégedetlen Föderális Erdészek. Nekik is van folyóiratuk, amit szintén járat a könyvtárunk, és érdekes volt belőle megtudni, hogy ők hogyan gondolkodnak. A hivatalos lap nagyon nehéz helyzetben van, mert borotvaélen kell táncolnia, hogy minden frakció helyet kapjon, vagy egyik irányban se tolódjon el túlzottan. Kanadában nincsenek erdészeti lapok, ezt az űrt az erdészeti krónika próbálja betölteni, főleg egyesületi hírekkel, itt-ott szakcikkekkel. Magyarországon – ahhoz képest, hogy egyetlen egy ország, egyetlen egyetem – szerintem elég jó, ahogy az erdészeti lapok dolgoznak, de az utóbbi számokban láttam, hogy itt is átszervezés történt. Új formátum keletkezett, de ebből nem tudnám még megmondani, hogy ez hogyan szolgálja, mondjuk a kinti erdészeket is. Vagy ha valaki nyugdíjas. Gondolom, nálatok az erdészek 10–15%-a nyugdíjas, aki megkapja a lapot és lehet, hogy azt más érdekli,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mint a szakmakezdés előtt állókat. Sok olyan aktuális kérdés van, amiről cikkezni kellene. Ugyanakkor a kint lévők nagy részét nem érdekli, azok már így fogják befejezni, ahogy kezdték. Szóval, ez elég nehéz probléma. És nem voltam itt még annyit, hogy véleményt mondjak róla. Mondom, 30 éve olvasom az első betűtől az utolsóig.

Mi a véleményed a kezed alatt lévő diákságról, hallgatókról?

Általában a benyomásaim pozitívak, de van egy-két dolog, ami nagyon furcsa. Én is itt voltam diák és tudom, hogy ugyanúgy csinálok sok mindent, mint akkor. Például előadni nehéz. Odakint ez sokkal közvetlenebb. Odakint a diák az előadást szolgáltatásnak veszi, és sokszor kérdez és vitába is száll a profeszszorral, ha nem egyezik meg a véleménye. Itt pedig úgy éreztem, hogy száz ember beült abba a terembe és semmilyen kapcsolatom nincs a diákokkal. Egyszer-kétszer leültem velük beszélgetni esténként és jól esett, hogy olyan élénk eszű, ügyes gyerekek, sok önálló gondolatuk van, de ez a tanmenet nem teszi lehetővé ennek a kihasználását. Az óraszám igen nagy, rengeteg előadást végigülnek, számtalan gyakorlatot elvégeznek és kapnak egy diplomát. Én levenném az óraszámot felére, csak a lényeget tanítanám, és sokkal több szakmunkát adnék a könyvtárban. A könyvtárnak kellene minden tárgyból az egyetem központjának lennie és ahelyett, hogy 45 előadást kell hallgatniuk, kapjanak 30-at, de írjanak egy szakcikket, ahol az eredeti forrásmunkákat ők keresnék meg. A diákok jól képzettek, a gimnázium jobb Magyarországon, mint Amerikában, tehát jobb alapokkal jönnek ide. De itt sok szempontból iskolarendszer van, nem egyetemi oktatás. Mert nem adunk nekik önálló munkát, mert nincs is idejük. 40–42 óra mellett nem is lehet. Különben jó véleményem van a diákok képességeiről, jó véleményem van az itt végzett hallgatókról, mert az ötéves, diplomatervvel befejeződő oktatás annyi anyagot ad, legalábbis mennyiségben, hogy a legtöbb országban megfelelne egy „master of forestry"-nek, tehát egy fokozattal feljebb lévő anyagnak is. De mint mondtam, ez a flexibilitás hiánya, és ezt én passzivitásnak tekintem, pedig ez csak egy megszokott viselkedési mód itt az egyetemen, hogy illik csendben végigülni egy előadást. Ez, mondjuk, egy kicsit meglepett. Az egyik benyomásom ez. Van persze több is. Nem kérte ugyan senki, lehet, hogy el sem olvassák, de naplót vezetek, és leírom a benyomásaimat, és amikor elmegyek, átadom a rektor úrnak, a rektor-helyetteseknek és a dékánoknak, hogy sok mindenről mi a véle-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ményem, mit tapasztaltam az ittlétem alatt. Több dolgot beszélgetések formájában már közöltem is. Például feltétlenül ki kellene építeni a posztgraduális képzést, hogy versenyképes maradjon az egyetem. Egy-két átszervezésre is szükség lenne. A követelményrendszer nagyon alacsony Magyarországon. Ennyi emberrel a tantestületben háromszor annyit lehetne produkálni, ha jól meg lenne szervezve a munka. Ezek itt csak apróságok, mert az összbenyomásom nagyon pozitív. Viszont ha ezeket megváltoztatnánk, akkor még jobb lehetne.

Na, azért szeretném, ha belemennénk a részletekbe, hiszen annak idején még te is a „selmeci" struktúra szerint hallgattál, tanultál és vizsgáztál. Egyszer összeszámoltam, és azt hiszem, több, mint ötven tárgyat kellett elsajátítanunk. Most anélkül, hogy konkrét tárgyakról lenne szó, sok ez, vagy kevés?

Csak azt tudom mondani, hogy sok ember azért nem mer elköltözni, mert rengeteg kacat gyűlik össze a házában. Minden nap hazavisz valamit és semmit nem dob ki. Ha vesz egy új bútordarabot, a régit leviszi a pincébe, vagy fel a padlásra, mert talán majd megjavítjuk – bár sohasem javítjuk meg. És egy költözködés borzasztó lelki traumával járna. Az egyetemek ugyanígy vannak, mindent eltesznek. Mi is ebben a dilemmában voltunk. Rengeteg tantárgyunk van, és azért nem lehet új tantárgyat bevezetni, mert nem szavazzuk meg a régi, elavult tárgy eltörlését. De nem a múlttal kell foglalkozni, hanem a jövővel. Sok esetben a tanmenet és a tárgyak száma azt tükrözi, hogy melyik tanszékvezetőnek milyen politikai befolyása van vagy volt. 30 év múlva is hangsúlyozza a tanmenetben a tantárgy jelentőségét, hogy az egy 4 órás tárgy, a másik meg egy 3 órás, mert X. Y. esetleg rektor volt régebben és az ő tárgya most is fontos. Itt bizonyos fokig presztízskérdés, hogy amelyik tárgy fontosabb, annak több óraszáma legyen. A foltozás rengeteg vérontással jár. Egy tantárgyból egy órát levenni, az vitát szül, és emberek egy évig nem állnak szóba egymással. Gyökeresen kellene megváltoztatni a tanmenetet, abból kiindulva, hogy egy 2000-ben végzett erdőmérnök milyen munkaterületeken dolgozhat, és mi kell ahhoz, hogy azt el tudja végezni. A változásnak deduktívan kellene kiindulni, hogy azzal vértezzük fel a diákokat, azzal a tudással, ami majd kint kell neki, és akkor aszerint állítsuk össze a tanmenetet. De nem úgy, hogy most ezt kivesszük, és azt tesszük a helyére. Mondanék egy példát. Sokan fognak dolgozni a jövőben az önkormányzatoknál,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lesznek a városoknak erdődarabjai s az erdőtörvény szerint – nem tudom pontosan, de – minden 3000 hektárra kell egy erdőmérnök. Az biztos, hogy a város mellett lévő erdők feldaraboltabbak, a parcellák itt-ott vannak. Ott területfejlesztési és vízügyi problémák is lesznek. Aki erdőmérnökként majd ott dolgozik, annak talán fontosabb lesz egy közigazgatási tárgy felvétele, mint például a fitocönológia. Tudni kell a dendrológiát, botanikából – mondjuk – a növénytársulási tulajdonságokat. A fitocönológia igen fontos tárgy, Sopron világszínvonalon is jól műveli. (Például Orlóczy – aki velünk jött ki és most Ontario államban professzor – akadémikus szintű ezen a területen.) Egy önkormányzati erdőmérnök a telepítések közelében nem is talál olyan területdarabokat, ahol fitocönológiailag még normális állapotok léteznek. Ez egy példa, hogy aki itt dolgozik, annak jobban kell a közigazgatási háttér, legalábbis egy tárgyban, s csak alapvető botanika kell, és nem kell vadgazdaság sem. Mert nem lesz szarvasvadászat, ha valaki mondjuk Győr önkormányzatánál dolgozik. Tehát azt kell nézni, hogy hol fognak dolgozni. Vagy pedig legyen szakosítás. Nálunk, Amerikában az Erdészeti Kamara kisszámú tárgyat ad meg, például erdőművelésből, dendrológiából, üzemeltetésből egy minimum számot, ami tényleg minimum, alapvető, és az összes többi szabadon választható tárgy, ahonnan majd mindenki gravitál valamerre. Itt is meg kellene határozni azt a minimumtudást, amire a fontos erdészeti területeken szükség van, és viszonylag szabaddá tenni a választást – főleg az utolsó évben – a szaktárgyak között, ami segítené a kinti elhelyezkedést. Tehát a jövőnek képezni az erdőmérnököket, nem a múltnak.

Még egy kérdés további terveidről. Nem csak itt, általában.

Hát, otthon elég sok új dolog vár. Nálunk szintén átalakítások vannak. Az új feladat a környezet, a fejlesztés, az állam, a föderális kormány szerepe még megoldatlan, és ezen dolgozunk. Valószínűleg az erdészet definíciójának kifejlesztésében lesz a legtöbb munkám, ami átszervezési tennivalót is jelent. Új tanerőim vannak, egy új docenst vettünk föl két évvel ezelőtt, aki nagyon sokat segít a munkában. Hozzáadtuk az idegenforgalmat és a turizmust, tehát még két új tantárgyat. No, és amikor visszaérek, egy igen érdekes munka vár rám. Valamikor a csatornák tárták fel az USA keleti részét. A híres csatornák – amelyek a Mohawk és a Hudson folyóktól jöttek fel New Yorkból – kö-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tötték össze a Nagy-tavakat, és ezek a révén vált lehetővé ipari termékek és emigránsok szállítása a Nagy-tavak környékére. Ezek elvesztették jelentőségüket, mint szállító területek, de valószínűleg megkapunk 600 km csatornarendszert, zsilipekkel. Ez mind hajózható terület, amihez legalább 2–3 éven át fogunk terveket készíteni, hogy egy egész országot kiépítő hálózaton keresztül az egész rendszerre táborozóhelyek, éttermek, vendéglők, tanösvények, oktatóhelyek, múzeumok létesüljenek. Nem tudom, hogy lesz-e rá pénzünk az egészet egyben elkészíteni. De ez egy nagyon érdekes munka lesz, és valószínűleg 8–10 továbbtanuló hallgatónak ad pénzbeli lehetőséget is, hogy egy ilyen állami mestertervet készítsen.

Elvileg nálunk nincs nyugdíjaskor. Az, hogy meddig dolgozom, teljesen tőlem függ. Nálunk magánnyugdíjrendszer van. Akár egy év után is el lehet menni nyugdíjba, de nem kap semmit az ember. Viszont minél tovább dolgozik és fizet, annál többet kap. A befizetett pénzt – amit az állam és én fizetünk be – kötvényekbe teszik, tehát ha a tőzsde rosszul megy, akkor nyugdíjba mehetek jövőre nagyon kevéssel, ha a tőzsde jobban megy, akkor kétszer annyival. A nyugdíjazás napján érvényes tőzsdei árfolyam szabja meg, hogy mennyi lesz a nyugdíjam. Ilyen szempontból a munkában töltött évek nem számítanak olyan súllyal a nyugdíjba, mint az, hogy hogyan áll a tőzsde akkor. Sőt, tőzsdekrach esetén az egész nyugdíj elúszhat. Tehát ez lehetséges, de engem különösebben nem izgat, mert többször változtattam állást és országot is. Azt hozzá kell tennem, hogy most is kanadai állampolgár vagyok. Tehát 28 éve tanítok az USA-ban, a hadseregbe is behívtak és a szakatanácsadói munkámon keresztül van egy biztonsági védőernyőm is, amíg kanadai állampolgár vagyok. Valószínűleg dolgozom még 7–8 évet, ennyit tervezek. Az egyetemmel nagyon meg vagyok elégedve, de ha adódna egy jó lehetőség, egy érdekes munkaterület, azt elvállalnám. Ha például egy új egyetem épülne, ami pár év múlva készülne csak el, de három embert szeretnének odahozni, hogy tervezze meg azt az új egyetemet, mondjuk ilyet elvállalnék. És ha bármikor nemzetközi munka lenne, szívesen csinálnám. Az öbölháború miatt egy kenyai kiküldetésem elmaradt. Legalább még 7–8 évig szeretnék tanítani és kutatómunkát végezni, mert fejlesztjük nálunk is az egyetemet. Hogy azután mi lesz ebből, azt nem tudom. Tehát ezek a terveim. Nagyon messzire nem mernék menni, mert az életben is annyi minden változott, úgyhogy hosszú lejáratú tervet nem... Sőt, elmondom, hogy'56 szeptemberében volt egy lehetőség, hogy végzés után magyar erdőmérnök-hallgató

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kimehetne Kanadába ösztöndíjjal. Akkor negyedéves voltam. Ebben az épületben lejöttem a tanulmányi osztályra és kértem, hogy adjanak egy ilyen pályázati ívet. Hát, majdnem lerúgtak a Tanulmányi Hivatal lépcsőjén. A DISZ-ből is ki dobtak, pedig DISZ-tag sem voltam. Évfolyamfelelős voltam az első évben, később onnan is kidobtak. Szóval nagyon rosszul állt politikailag a szénám. Azt mondták, hogy örüljek, hogy nem dobnak ki és végezhetek, nemhogy még Kanadába pályázzak. Azt mondták, hogy Kanadát soha nem látom meg. Aztán egy év múlva gondolkodtam azon, hogy levelet írok a Tanulmányi Hivatalnak, hogy üdvözlöm őket, hogy a jóslatuk ellenére mégis ott kötöttem ki. Az élet kiszámíthatatlan, és aki elveszti a flexibilitását, az nem fog előre menni. Tehát elképzeléseim vannak, de sehol nem vagyok annyira lekötve, hogy ha egy jó lehetőséget kínálnának Afrikában vagy Ázsiában, és ott lehetne valami értelmeset csinálni, akkor holnap indulnék, de valószínűleg nem így fog történni. Valószínűleg az egyetemen fogom befejezni a karrieremet.

Professzor úr! Rendhagyó módon most kérlek arra, hogy mondjál néhány szót gyermekkorodról és a Sopront megelőző évekről.

Biatorbágyon születtem 1934-ben karácsony napján, mint második fiúgyermek a családban. Apám MÁV-tisztviselő volt. Biatorbágy viszonylag kis állomás, arról közismert, hogy Matuska Szilveszter – a '30-as évek terroristája – ott robbantotta fel a viaduktot. Azonkívül különösebbre nem emlékszem, mert nagyon hamar elköltöztünk Zánkára, a Balaton mellé. Apámat, aki MÁV-tisztviselő volt, sokszor ide-oda helyezték, így egyik helyről mentünk a másikra. Zánkán, a Balaton mellett nagyon szép gyermekkorom volt. Nyáron fürödtünk a Balatonban, télen korcsolyáztunk, fakutyáztunk, ősszel, tavasszal az erdőt jártuk. Kisgyerekkoromból jól emlékszem a szalonnasütésekre az erdőben. A helyi erdészt én csak Mókus bácsinak hívtam, ő gyakran kivitt az erdőbe különböző dolgokat mutogatni, és akkor kezdtem igazán érdeklődni a természet iránt. Később Pestre költöztünk, hogy gimnáziumba járhassunk.

Hol jártál gimnáziumba?

A mátyásföldi Corvin Mátyás Gimnáziumba, ami magániskola volt, ahogy visszagondolok, igen jó tanárokkal. Kitűnő képesítésű embe-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rek, akik megszerettették a tanulást az emberrel, és később az egyetemen, és még posztgraduális képzés esetén is használtam azt, amit a gimnáziumban tanultam. Tehát nagyon jó gimnáziumom volt. Családunk igen kiterjedt, mindkét ágon 14 nagybátyám és nagynéném volt, akik valamennyien komolyan vették a tanulást. Az iskolázás, tanulás fontos szerepet játszott. Így mindenfajta szakma képviselve volt a családban: pedagógus, jogász, patikus, orvos, két nagybátyám Magyaróváron végzett gazdászként, volt apáca, újságíró, a bátyám kultúrmérnök. Szerettem a tanulást, kitűnően érettségiztem és nagyon energikus gyerek voltam. Sokat sportoltam, nagyon szerettem az atlétikát és úztem is. Az atlétika mellett az úszást is nagyon kedveltem, hiszen a Balaton mellett nőttem fel. Később a Vörös Meteorban úsztam és még a vízipólót is megpróbáltam. Cserkész voltam, önképzőkörben ügyködtem, és sokat utaztam. Apám révén szabadjegyem volt, így lehetőségem volt bármikor felugrani a vonatra, a széles rokonságot látogatni, Magyarország minden sarkát megismerni, mert könnyen utazhattam. Persze, '45 után az anyagi helyzetünk és az életünk nagyon megváltozott. Egyre fontosabb lett az anyagi gondjaink megoldása. Korán kezdtem dolgozni. Tizenhárom éves koromban egy éjszakai mulatóban hanglemezeket raktam fel éjfélig és borravaló helyett féldeciket fizettek. Dolgoztam bontáson, kaszárnyaépítésen culágerként. Tizenhat éves koromban a tokodi mélyfúróknál vállaltam nyári munkát. A felcsúti homokbányában dolgoztunk, hihetetlenül rossz körülmények között. Egy földbe ásott gödörben laktunk négyen. Főtt ételt három hónapig nem ettünk. Kenyéren, tejen, szalonnán éltünk. Éjjel-nappal dolgoztunk. Igaz, hogy jól fizettek, de nagyon keserves munka volt. A következő nyáron, egy mélyfúrótoronnyal – szintén a Tokodi Mélyfúró Vállalatnál – Bábolnán dolgoztam. Ott 600 méterre fúrtunk artézi kutat a Bábolnai Gazdaságnak. Furcsa csoport volt együtt. Főleg politikai elítéltek, osztályidegenek. De valahogyan mi négyen, diákok jól beálltunk a sorba, és ott tanultam meg, hogy a fizikai munka igen nehéz, de egyben értékes élmény. Persze, Sztálinvárosban is befogtak kényszermunkára. A sztálinvárosi munkában részt kellett vennem, mert azt mondták, hogy értelmiségi származásom miatt nagyon kicsi az esélyem, hogy egyetemre mehetek, és ezért a betonos brigádban dolgoztam. Sátorban laktunk. Keserves munkakörülmények voltak, de végigcsináltuk. Igaz, hogy az épületek zöme nagyon vacak állapotban volt, és a túlhajtott munkatempó sem segített a minőségi építkezésben.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Utáltam benne mindent, de az volt a fontos, hogy így talán egyetemre tudok menni.

Hogyan kötöttél ki mégis az erdőmérnökin?

Az erdőt nagyon szerettem. Gimnazista koromban, hétvégenként gyakran jártam a Pilisbe kirándulni. Ismertem majdnem minden hegyet Dobogókőtől a Szurdok-völgyig, Visegrádig. Nagyon szerettem a pilisi erdőket. Biciklivel elmentem a Mátrába, a Bükkbe, a Bakonyba. Ezek a hétvégi kirándulások a magyar erdők megismerésében nagy szerepet játszottak. A gimnáziumban nagyon szerettem a mérnöki alaptárgyakat. Ábrázolót három évig tanultam, jó voltam fizikából, számtanból. Számtanból részt vettem az országos tanulmányi versenyeken. Sopront is jól ismertem. Gyakran jártam ott rokonlátogatóban, és mivel szegről-végről Mahatsek Gyuszi a rokonom volt, tudtam az egyetem történetéről is. Már fiatalon megismertem az erdőmérnöki pályát. Őszintén megvallva; a szívem vágya az volt, hogy tengerész leszek. Nagyapám a Duna Gőzhajózási Társaságnál dolgozott. Tengerészként bejárta a Fekete-tengert, a Földközi-tengert, és egész életét hajón, vízen töltötte. Apám, aki Esztergomban született, csónakkal lement kétszer Passautól a Fekete-tengerig. Egy másik rokonom, Grátzer Miklós, a Monarchia tengerésztisztje volt. Hajója éppen Kínában volt a boxerlázadás idején. Természetes, hogy ezek alapján úgy éreztem, nekem ez a pálya illene a legjobban. Tizenhat éves voltam a gimnáziumban, amikor beadtam a pályázatomat, hogy tengerésznek szeretnék menni. Egy hétig be se mentem az iskolába. Tudtam, hogy a családi hátteret figyelembe véve úgyis fölvesznek, úgyhogy mehetek tengerésznek. Persze nem lett az egészből semmi. Visszautasították. Abban az időben, amikor Magyarországnak nem volt tengere, amikor a politikai hatóságok majdnem mindenki előtt lezárták a határt, ez egy bolond lázálom volt a részemről, és tudnom kellett volna, hogy ebből nem lesz semmi. De mit tesz Isten és a gondviselés. Vancouverben, 1959-ben, a végzés után, munkám egy erdészeti hajón kezdődött.

Hogy-hogy erdészeti hajón? Olyan is van?

Igen. A brit columbiai tengerpart nagyon felszabdalt, hasonló a norvégiai partvidékhez, hasonló a fjordokhoz, és 1000 kilométeren át csak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

két útkapcsolat van. Az erdészeti hajókon történik az erdőbecslés, a térképezés, a vállalati ellenőrzés, a kutatómunka. Az erdészet úgynevezett „Zöld flottájának" számos kis hajója és öt nagyobb, nyílt tengert is járó hajója van. 1959-ben hat hónapot töltöttem a B.C. Forester-en – ez volt a hajó neve –, azután télen leraktam a tiszti vizsgát és következő nyáron a nagyobb B.C. Surveyor nevű hajón voltam parancsnok. A hajó a Vancouver-sziget nyugati oldalán állomásozott, erről végeztük 17 beosztottal az erdészeti munkát. Hát így lett ebből a tengerészeti álmomból valóság. Gyakorlatilag majdnem két évet töltöttem állami hajókon a tengeren, de nem olyan volt, mint ahogy azt az ember romantikusan elképzelte. Sokszor nagyon viharos volt, nagyon szűk hely van a hajón. A munkakörülmények nagyon nehezek, az emberek között igen nehéz békességet tartani. Örülök, hogy sikerült ezt is megcsinálni, és ezzel lezárni egy szakaszát az életemnek. De voltam hajón, voltam tengerész és valahogyan mégis csak sikerült.

Ez a hajózás nagyon érdekes, de térjünk vissza a soproni egyetemi éveidre. Hogyan kerültél be mégis az egyetemre?

Tanáraim nagyon ösztökéltek irodalmi pályára. Országos versenyeken is jól szerepeltem, és érettségi után kaptam egy tisztességes ösztöndíjat az újságírói karra. Persze, én akkor már elhatároztam, hogy erdőmérnök leszek. Az újságírói kar ajánlata nagyon szép volt. Kétszer kijöttek hozzánk, hogy miért nem megyek oda, miért akarok Sopronba menni? De én eldöntöttem. Apám és a bátyám szerepet játszottak ebben. Nagyon szkeptikusak voltak. Azt mondták nekem: az újságírói pálya nagyon szép, de ebben a rendszerben ez bértollnoki feladat. Ne menj oda! És így határoztam el, hogy inkább az erdőmérnökire megyek.

Milyenek voltak a diákéveid Sopronban?

Ugyanolyan, mint sok-sok más kollégámé. Tanultunk, próbáltunk úgy-ahogy megélni. Nem voltak könnyű évek. Voltak zökkenők. Ha visszagondolok, sokat koplaltam. Az ösztöndíjamból nem telt rendes ennivalóra, néha csak reggelire fizettem be, néha csak vacsorára. Azt hiszem, négy évet éltem úgy, hogy majdnem mindig éhes voltam. De nagyon szerettem az egyetemet, szerettem a szakmát, amire készültem, sok életre szóló barátságot kötöttem ott. A tanulás könnyen ment – szerintem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

azért, mert kitűnő gimnáziumom volt. Tehát „szép idő volt, jó idő volt..." Három dolgot említenék, ami különbözött egy átlagos erdőmérnöki hallgató életétől. Az egyik az volt, hogy szerettem atletizálni és igen jó és lelkes atlétacsapatunk volt Sopronban, a Soproni Haladás. Vörös Jóska bácsi volt az edzőnk és Dobribán Géza, veterán társunk és évfolyamtársaim H. Fülöp és Kósa Zoli. Arra emlékszem, hogy az edzések élményszámba mentek. Jártunk versenyekre, és ez is hozzáadott valamit a diákéletemhez. Sok pozitív élményem maradt a Soproni Haladásban való versenyzésről. Második dolog talán az volt – lehet, hogy más is így volt, ahogy én –, hogy bennem mély benyomást keltettek a selmeci hagyományok. Nagyon megfogtak ezek a szép, történelmi érzések. Ha ellenezték is a hivatalos szervek, megtanultam a nótákat, kerestem az idősebb diákok és tanárok társaságát, akiktől tanulhattam Selmecről. Volt egy jó öreg valdenem, és egyszer a vérünkkel írtuk fel a Fenyőgyöngyében a falra, hogy „SELMEC". A Fenyőgyöngye egy kis vendéglő volt, a mai Lövér Szálló helyén. Fölvágtuk a karunkat. Elég sok vér kellett, mert a fal fölitta, de felírtuk, hogy „SELMEC". Amikor nyolc év múlva tatarozták az épületet, fennhagyták ezt a feliratot a falon, gondolom, ránk emlékezve. Persze, azóta lerombolták a régi épületet s most ott van az új Lövér Szálló. Barátaimmal megalakítottuk a hegyközséget a Lövérekben lakók összefogására, és annak fő pennája voltam. Gondolom, ez is egy rossz pont lehetett a káderlapomon. Mint ahogy minden mohamedán el akar zarándokolni egyszer életében Mekkába, ugyanúgy én is el akartam zarándokolni Selmecre akkor, amikor a selmeci hagyományokat még tiltották. Abban az időben még a szomszédos, úgynevezett szocialista országokban sem lehetett utazni, és pénzem sem volt. De ez nem tartott vissza. Egy évig tartó munkával sikerült kihajszolni, kikunyerálni, megszerezni a vízumot, és 1956 augusztusában, Kósa Zoli barátommal – akinek az apja Selmecen kezdett – elindultunk két öreg, lestrapált biciklivel, pokróccal, egy rúd Pick szalámival, pár fillérrel Komáromnál. Selmecből azután nagy út lett. Élmény volt Selmec is, de utána elmentünk Körmöcbányára, elmentünk a Tátrába és Kassánál tértünk vissza. Az 1100 km-es út főleg sörön és kenyéren telt el. A cseh sör jó volt és olcsó. A kenyéren és a sörön kívül nem volt pénzünk vendéglőben enni valami más ételt. Kazlakban, fák alatt, útszélen aludtunk, de nagy élmény volt ez az 1100 kilométeres út, ezt nem adnám semmiért. Kassa alatt, Hidasnémetinél tértünk vissza Magyarországra és kezdtük el a negyedéves tanulmányainkat Sopronban.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A harmadik rendhagyó dolog az volt diákéletemben, hogy vállalkozó szelleműek voltunk. Összeálltunk tízen évfolyamtársak, és rábeszéltük Roller Kálmán dékánt, hogy a valéta- és balekbálokon ne egy állami vállalat mérje az italt és zsebelje be a hasznot, hanem legyen diákkézben az italmérési engedély. Roller dékán vonakodva, de a rábeszélésemre ráállt, és így lett belőlünk vállalkozó. Több száz poharat kellett kölcsönöznünk, mert nem tudtuk megvenni, csak kölcsönöztük az állami áruháztól. A sörgyárral szerződést kötöttünk söröshordókra. Borpincéket jártunk borkóstolóra és rendeltünk tőlük bort. 600 szendvicset készítettünk az első vállalkozásunkhoz és mindannyiunk meglepetésére sikerült a dolog. Mindenki meg volt elégedve. Áraink jutányosak voltak, az ital nagy része elfogyott, a költséget fedeztük. Kiváltottuk a zálogházból a holminkat, és hetekig ittuk a hasznot. Mert anyagi hasznunk nem volt, csak annyi, hogy utána nem kellett vendéglőbe menni, mert maradt annyi borunk otthon, azokban a Lövérekbeli kamarákban. Aki följött, mindenki ingyen bort ivott. Elvégre vállalkozók voltunk. Egy másik vállalkozásunk is volt. A Lövérekben, a két sípálya között volt egy nagyon szép vörösfenyő-állomány, magyarországi viszonylatban az egyik legjobb, s abban ki voltak jelölve java fák, amelyeknek a magját meg kellett volna szedni, de nem akadt senki bolond, aki fölmászott volna azokra a magas fákra. A vörösfenyőnek a kérge pikkelyes, nagyon könnyen törik, az ágai vékonyak, érintésre pattannak, a tobozok kicsik, a koronája nagyon kicsi, és oda fölmászni – ezeknek a nagyon magas fáknak a legtetejébe – és az ágak végéről tobozt gyűjteni életveszélyes vállalkozás. Úgyhogy ezt nem nagyon vállalta senki. Hárman összeálltunk; Tarnóczay Karcsi és én Wolfgang-mászóvassal felmásztunk ezekre a fákra. Ez a mászóvas egy olyan kis kétélű karom volt, ami általában nagyon könnyen letörött. Emlékszem, egyszer az egyik fán a bal oldali mászóvasam eltörött és egy lábbal kellett lecsúszni a fáról. Akkor azt hittem, hogy ott maradok. Jandó Tibor volt az üzleti vezetőnk. A leszedett tobozt ő adta el a telepítés tanszéknek. Volt valami kutatómunkájuk és ők vették meg a vörösfenyőtobozt. A telepítés tanszék vezetője éppen Roller Kálmán dékán volt akkor, aki azt mondta: „az én embereim nem reszkírozzák az életüket 3500 forintért" – annyi volt, amit fölajánlottak a toboz kilójáért. Négyezret kérünk, mondtuk, mert arra már van ajánlatunk. Nem volt ajánlatunk, de ha jól emlékszem, akkor a Mecseki Erdőgazdaság érdeklődött igen jó minőségű vörösfenyőmag iránt. Hát el is adtuk egy részét. Sajnos, a többi ottmaradt a szobánkban '56-ban, amikor eljöttünk. Valószínűleg az egerek ették meg, és ha jó

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kövér egerek rohangáltak a Lándzséri úton, az azért volt, mert volt vagy 8 kiló vörösfenyőtoboz a lakásunkban. Veszélyes munka volt. Negyven évvel később, amikor visszamentem Sopronba, megnéztem azokat a fákat. Kettőre emlékszem, a 19-esre és a 21-esre. A világ minden kincséért nem másznék föl azokra. Az ember fiatal volt, kellett a pénz. Sőt még arra is emlékszem, hogy fölajánlottuk Tarnóczay Karcsival, hogy fölmegyünk a Tűztoronyba és levesszük a kétfejű sast a torony tetejéről, mondván, hogy az a Habsburg Monarchiának egy szégyenletes jelképe. Aztán megmondták a városházán, hogy annak semmi köze a Habsburgokhoz, úgyhogy nem kellett fölmásznunk a Tűztorony tetejére.

Mondj valamit a szakmai munkádról. Egyetemi munkásságodat ismerjük a szakmai területről, de mit tudnál hozzáadni tanári életedhez, mint személy?

Sokat. Az egyetemi tanárság irodai munka. Az irodában végzett munka az embert helyhez köti. Egész nap asztal mellett ül, ehhez kell valami fizikai kihívás vagy felvállalás. Egész életemben aktív maradtam. Ha nyolc vagy tíz órát is dolgoztam az íróasztal mellett, mindig fordítottam néhány órát fizikai elfoglaltságra is. Amikor Siracuse-ban tanítani kezdtem, vettem egy darab erdőt. Ott minden évben kivágtam 14 öl fát. Kidöntöttem a fákat, földaraboltam, hazahordtam a teherautómmal, kézzel felhasogattam és azzal fűtöttem a házam. Minden házban modern fűtés volt, olaj- vagy elektromos fűtés; az enyémet fával fűtöttem. Ez igen jó, önellátó érzést adott 20–25 évig. Saját magam vágom a fát, a saját erdőmből jön az a meleg, ami a házamat elárasztja. Fárasztó munka volt, de élveztem minden pillanatát. Amellett szenvedélyes kajakozó és hegymászó is voltam. Nagy szerencsém volt mindig, hogy össze tudtam kapcsolni a kinti kalandozást a kutatómunkámmal. A disszertációmhoz le kellett kajakoznom a Columbia folyó fölső szakaszán, hogy onnan térképezzek. Az északi Jeges-tengeren is kajakoztam, amikor ott kutatómunkát végeztem. Persze a kajakozásról is van egy-két negatív emlékem. Volt egy-két rosszul sikerült utam is. Egyszer az Adirondack hegyekben, márciusban, jégzajlásos folyón felfordultam a kajakkal. Valahogyan kikecmeregtem a partra, a havon gyalogoltam mezítláb. A lábujjaim elfagytak. Egy hónapig papucsban adtam elő az egyetemen. Nemcsak hogy nagyon fájtak a fagyott sebek, hanem ráadásul hülyének éreztem magam. Szégyelltem, hogy ilyen ügyetlen voltam, hogy nem tudtam bent maradni a kajakban. Szerintem saját hibámból történt a baleset és elhatároztam, hogy ilyen

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

többet nem történik velem. A következő évben nyílt tengeren voltam, nagyon rossz időben. Nem kellett volna bemennem, de azt hittem, nem lehet baj. Felfordult a kajakom, éppen hogy életben maradtam. Most már, hogyha kajakozom, akkor tiszteletben tartom a tengert is, meg a folyókat is. Ha rosszabb az idő, nem megyek ki, és respektálom a viharokat, a hullámokat és a sebes folyású folyókat. A hegymászás szintén a szenvedélyem volt. Szerencsém volt, hogy a montanai egyetemre kerültem. Montana a Sziklás-hegység közepén van. Az egyetem több mint 1000 méter magasan van, 300 méter magas hegyekkel körbevéve. Rengeteg alkalmam volt kint lenni, hegyet mászni. Úgyhogy az ideális állapot volt, amikor ott laktam. Voltam Dél-Amerikában, az Andokban, nemzeti parkok tervezésével kapcsolatos ENSZ munkán. Ott eljutottam hegymászásban 5500 méter magasságig, de a tüdőm cserbenhagyott, nem tudtam tovább menni, mert ahhoz is gyakorlat kell. De a kisebb hegyekben is nagy élvezet van. Most, ahol lakom, itt van ez a Cascade hegylánc, ebben is vannak 3000 méter feletti csúcsok. Itt már kétszer összetörtem magam. Az egyik alkalommal fejsérülések, bordák, a lábam három helyen eltörött, de szerencsére jó orvosok voltak, összeraktak szépen. S az a nagy szerencsém – ami Amerikában nem mindenkinek van –, hogy jó betegbiztosításom volt. Úgyhogy nem került semmibe az összefoltozásom. Volt egy nagyobb balesetem '63-ban, szintén a Cascade hegyekben, de azt is elég szerencsésen megúsztam, és egy hónap alatt – mankóval és a gipszbe téve – talpra álltam megint. Persze ez egy olyan dolog, hogy az embernek az irodai munka mellett szüksége van arra az érzésre, hogy kimegy, szabadnak érzi magát és azt csinál, amit akar. A másik fontos dolog – a tanári életemhez kapcsolódik az is –, hogy az atlétika egész életemben kísért és nagy része volt az életemnek. Siracuse-ban nagyon jó klubcsapatunk volt. Minden nap edzettem. Évtizedeken keresztül évi10–20 versenyt futottam, gyakran jártunk nagy versenyekre. Télen fedett pályás versenyeken 1 mérföldes számokban futottam. A nyári szezonban mezei versenyeket, országúti versenyeket futottunk a csapattal, elég szép sikerrel. Korosztályos bajnokságban, csapatban és egyéniben tizennégyszeres amerikai bajnok vagyok, és fél szobám tele van trófeákkal, meg a versenyeken nyert különböző dolgokkal. Mindez nemcsak a sikerélmény miatt volt fontos. Az ember összekapcsolja a szellemi munkát a fizikai munkával és így mind a kettő előnyét élvezheti. Hatvanéves koromban hagytam abba a versenyzést, de még ma is, hetvenéves koromban, hetente háromszor kimegyek, futok egy órát az ösvényeken, és ez

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

még mindig jó érzéssel tölt el. Persze, nem merném azt mondani, hogy amit most csinálok, az futás. Ez, hogy úgy mondjam, egy tisztességes kocogás, de ez is valami, és mivel erdei ösvényeken végzem, ez kikapcsolódás ma is, hozzátartozik az életemhez.

A soproni egyetemen vendégprofesszor voltál 1991-ben. Azóta hogy tartod a kapcsolatot az egyetemmel?

Nagy kitüntetésnek érzem, hogy Sopron visszahívott 1991-ben. 35 évig nem jöhettem Magyarországra, és már majdnem úgy könyveltem el, hogy soha nem térhetek vissza. Az egyetem meghívása igen jóleső, meleg érzést váltott ki bennem, és próbáltam mindent megtenni, amit tudtam a soproni egyetemért, meghálálni a meghívást. 1992-ben visszatértem az egyetemre, átvenni a díszdoktorátust. Később, '95-ben, egy külföldi akkreditációs bizottság delegációjának voltam a tagja Sopronban. Komoly élménynek számítom ezt, mert az objektív átvizsgálás megerősítette bennem a magyar erdészet, az erdészeti oktatás magas nemzetközi színvonalát. Büszke voltam Sopronra. Büszke voltam, amikor a bizottságunk tagjai leültek, megbeszélték a benyomásaikat, elolvasták a jelentéseket, összehasonlították a véleményeket, és az az egyöntetű vélemény alakult ki, hogy Sopronban kitűnő erdészeti oktatás folyik. Nagyon örültem, hogy ennek részese lehettem. Néha átmegyek évfolyam-találkozókra és most, mint a kinti soproniak elnöke is, tartom a kapcsolatot az egyetemmel. Soprontól soha nem szakadtam el. Ha nem is voltam sokáig ott, a soproni egyetem az életemet jelentette, és sok mindenben ez a legfontosabb, ami Magyarországhoz köt. Őszinte jóindulatot és a közös értékek ápolását látom mindkét oldalról.

Úgy tudom, nemrégen nyugdíjba mentél. Hogy alakul az életed most?

2001-ben teljesen megváltozott az életem. Az egyetemi munka kezdett felőrölni. Évente 6–7 tárgyat tanítottam, a Fulbright ösztöndíjasok tanácsadója voltam, mint distinguished professzor (ennek nem tudom a magyar megfelelőjét) –, ez azt jelenti, hogy mint kiemelt professzor, az egyetemi tanársági rang fölött voltam, és ez megtiszteltetés is, de rengeteg extra munkát jelentett. A mindennapi munkám mellett évente még egy hónapot kellett töltenem az egyetemi rendszerünk problémáinak megoldásával. A New York-i egyetemi rendszernek 62 egyeteme van négyszázezer diákkal. Az egy hónap, amit nem a saját egyetememen töltöttem,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

számtalan problémának, nehéz, szinte lehetetlen dolgoknak a megoldásával volt tele. Sokat vártak tőlünk és sokat kivett belőlem ez a munka is. Sok esetben már tudtam azt, hogy, amit változtatni akarunk, az úgysem fog sikerülni. 67 éves voltam, kértem a nyugdíjat, de másképp is megváltozott az életem. Megnősültem és 5000 kilométerrel odébb költöztem. Vissza a Csendes-óceánhoz, Washington államba. Feleségem magyar származású, Anni, és vele végre otthon is tudok magyarul beszélni. A magyar szó nagyon hiányzott. 35 éven keresztül, amíg Siracuse-ban laktam, nem volt alkalmam használni. Rengeteget olvastam, de magyarul senkivel nem tudtam szót váltani. Szégyellem – és hogy ha visszanézek az életemre – nagyon röstellem azt, hogy megkopott a magyar tudásom, szürke lett a magyar kifejezésmódom a hosszú kihagyás miatt. Most megvan az örömöm, hogy otthon is tudok magyarul beszélni és ez nagy élmény nekem. Washingtonban Bellinghamban lakunk, az erdő szélén. Bellingham nagyon szép kisváros, hasonlít Sopronhoz, erdőkkel van körülvéve. Tengerünk is van és vannak magas hegyeink is. Sokat dolgozom a kertemben. Duglászfenyőket ültettem, mert azt az őz nem eszi meg, és bambuszültetvényem van, főleg azért, hogy a szomszédokat ne lássam. A bambusz nagyon gyorsan nő és teljesen el tudom határolni magam minden oldalról. Így nem látok házakat körülöttem. Szeretem a szomszédokat, de ha nem látom őket, az még jobb. Az is nagy előnye a falunknak, hogy közel vagyunk Vancouverhez. Vancouverben vannak a soproni kollégák. Minden hónap második keddjén van soproni öregdiák-ebéd Vancouverben. Rendszeresen feljárunk oda, soproni találkozókra, soproni bálokra, magyar misékre. Úgyhogy közel lakunk Vancouverhez, és bár USA államban lakunk, azért még kanadai állampolgár vagyok. A feleségem amerikai állampolgár és itt az egyetemen tanít.

Egy egész szemeszteren át tanítottál erdészeti esztétikát. Melyik a legszebb erdő, amit valaha láttál?

Mindegyik. Minden erdő szép. Minden erdő más és éppen ez adja a szépségét. Az alpesi erdők a dél-amerikai Andokban és a Sziklás-hegységben gyönyörűek. De ugyanolyan szépek Kelet-Kanadában és az USA északkeleti részén a vegyes lomberdők. Gyönyörűek az Appalache-hegység déli részén lévő erdők, hihetetlen gazdagságú növénytakaróval. Teljesen mások Brit Columbia part menti esőerdei, azok is szépek. És szépek a magyar erdők is. Mindegyiknek megvan a maga szépsége,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mindegyiket lehet élvezni, mint amikor az ember bemegy egy képtárba, és ott mindenkinek vannak kedvenc festményei. Az utóbbi két évben egy-egy hónapot Sopronban töltöttem, és ha alkalmam volt, sétáltam az erdőben. Ott jöttem rá, hogy a soproni erdő talán nem szebb, de nekem az az igazi otthonom. Egészen más a hangulata – talán azért, mert az ifjúságomat hozza vissza, talán más okokból, és a Bakonyban is ezt élveztem. Nem szebbek, mint amiket más országokban láttam – mert 26 országban jártam –, de a magyar erdőkben érzem igazán otthon magam. Ott úgy érzem, hogy hazajöttem. Olyan ez, mint amikor az ember érdekes emberek társaságában van, és egypár év után megtér a családi körbe. Nekem a soproni eredők ezt jelentik.

Mit mondanál zárószónak?

Egy hosszú lejáratra berendezett társadalomnak fontos jellemzője az, hogy milyen viszonyt teremt, milyen harmóniát teremt a környezet és az ember között. Ez érdekelt mindig, fiatal korom óra és egész egyetemi munkám alatt is. Mi történik, ha az ember találkozik a környezetével? Amelyik társadalom sokáig fenn akar maradni, az kialakít egy harmonikus viszonyt a természetes környezetével. Amelyik társadalom nem ezt teszi, az eltűnik. Másik jellemzője egy hosszú időtartamra berendezett társadalomnak az, hogy milyen formában szervezi meg, és milyen fontosságot tulajdonít a tudás, a tapasztalat átadására a következő generációnak. Igen szerencsésnek tartom magam, mert egész életemben ezt kutattam: az ember és a környezet kapcsolatát, ezt tanítottam és kitüntetettnek érzem magam, hogy ezen a területen tehettem valamit nemcsak a jelen, hanem a jövő érdekében is. Sok kollégám visszatérhet oda, ahol fiatal erdészként kezdte, ránézhet és azt mondja: ezeket az erdőket én telepítettem, ezeket az erdőket én neveltem, ami itt van, ez az én munkám eredménye. Én több mint 4000 diákom munkáján keresztül tudom ezt felmutatni, és ez ad nekem megnyugtató érzést.

Megköszönöm a beszélgetést. Végezetül engedd meg, hogy zárásként felidézzük újságotokban, a Kapocsban megjelent írásodat az '56-os gyógyszerszállítmányokról.

»Közel 50 év távlatából, sok ezer kilométer távolságból és egy zsúfolt, mozgalmas élet eseményei alól nem könnyű előkeresni pontos és tényszerű hozzá-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

járulást egy történelmi igényű könyvhöz. Ugyanakkor, ha még élő szemtanúk és cselekvők kibújnak legalább a próbálkozás alól, akkor mulasztásuk csak gátolja a tisztább összkép kialakítását. Ilyen elgondolás után próbálom papírra vetni a Budapestre irányított szállítások általam ismert részét, és ebben nagy segítséget adott Török Pál barátom. A legelső útról, amit tettem, nem hiszem, hogy van dokumentáció, mivel az kezdeti vállalkozás volt, s csak annak sikeres végrehajtása után indulhatott meg a rendszeres, szervezett szállítás.

A vöröskereszt és a külföldi kórházak szállítmányai már október 26-án kezdtek érkezni Sopronba. Október 28-án a központi diákbizottság gyűlésén voltam, amikor megérkezett a pesti hívás (akkor már a mi kezünkben volt a „vörös vonal"): „Az általános gyógyszerellátás még elfogadható, de rövidesen szükséges lesz a pótlás szervezett ellátása. Viszont vér és plazma nagyon sürgősen kellene az ugrásszerűen megnőtt műtéti beavatkozások miatt."

Arra is figyelmeztettek, hogy Budapest blokád alatt áll, a főutakat az oroszok elzárták. Én azonnal vállalkoztam az útra, és Török Pál (alias „Mackó") V. éves geodéta hallgató habozás nélkül csatlakozott hozzám. Nála jobb partnert nem lehetett volna találni ilyen útra. Jól megtermett sportoló volt, nikkelezett szemű földmérő, és erdei tájékozódó versenyeken is kitűnt tájérzékével. A budai hegyeket úgy ismerte, mint a tenyerét. Három éve már egy házban laktunk a Lánzséri út 1. alatt, ami egyben Hernitz Laci házigazdánk borkimérése is volt, a romos Lövér Szálló mögött. Én is Pesten jártam gimnáziumba, és a Pilisben otthon éreztem magam. A teherautót a „Soproni Fésűs" gyár adta, de nem akármilyet, hanem egy öreg Mercedest. A sofőr ügyes, rátermett fiatalember volt, sajnálom, hogy a nevére nem emlékszem. A szállítmányunk 90 százaléka vérplazma volt, és ahhoz jutott gyógyszer, kötszer, hogy megteljen a rakodótér. A kocsi jobb oldalára egy lepedőre vöröskeresztet festettünk (remélem, Bognár néninek nem volt problémája a diákszállási leltározásnál).

Már sötétedett, amikor elindultunk. Sima utunk volt, jóformán semmi forgalom, és egy igazoltatás Győrnél. Úgy határoztunk, hogy északnyugatról, Tokod felől megyünk be. Már kezdtem bízni, hogy az aggodalom teljesen felesleges volt, amikor Piliscsabán, vaksötétben, majdnem belementünk egy orosz tankba. Szépszámú katonai kísérettel, feltartott kezekkel bevittek bennünket az út melletti iskolába, ahol az oroszok ideiglenes hadiszállása volt. Egy hadnagy kezdett kihallgatni bennünket. Tudtam elég jól oroszul, de szerencsére nem nyitottam ki a számat. Tolmácsot hoztak, aztán bejött egy mérges, álmából felkeltett, borotválatlan őrnagy. A tolmácsot maga a Jó Isten küldhette. Mondta, hogy tagadjuk, hogy diákok vagyunk, nincs sehol fegyver (volt a motorházban!), nincs a kocsin vérplazma, és az egész egyszerű helyi szállítmány a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyárból a kórházba, ami hetente megy, és mi melósok vagyunk. Kivittek bennünket a kocsihoz, vaksötétben egy őrmester hátul felmászott. Belelépett vagy belekönyökölt egy ládába, ahogy felmászott, és üvegcsörömpölést hallottunk, és erős „kórházi bűzzel" telt meg a levegő. Visszavittek megint az iskolába. Az őrnagy tábori telefonon hol kiabált, hol bólogatott, és a homlokát ráncolta. Látszott rajta a bizonytalanság, tehetetlenség és a határozatlanság. Persze mi sem lehettünk a magabiztosság példaképei, és a kezem már majdnem kiborult, ahogy tartottam fenn a falon. Végül megparancsolta, hogy forduljunk vissza, örüljünk, hogy nem lövetett szét, mert megérdemelnénk. A tolmács csak annyit adott hozzá, hogy „fiúk, ezt megúsztátok, söpörjetek vissza, mert ha ez szabadkezet kap, még az anyjának is nekimegy. Az alvó medvét nem szabad felkelteni!"

Felmásztunk a kocsiba, visszafordultunk és elmentünk addig, amíg biztosak voltunk, hogy őrjárat nem láthat bennünket. Eszünkbe se jutott, hogy ne folytassuk az utat. Átvágtunk Tinnye felé, és le Zsámbék irányába. Nem létezik, hogy az oroszok ismerik a földutakat, és bárhol is lehet gyalogság. Mellékutakon, erdei földutakon, kertek alatt haladtunk, többször is elakadva. Egy helyen betörtünk egy léckerítést. Mackó helyismerete fantasztikus segítség volt, és sötétben is kitűnően tájékozódott. Budára a Farkasréti temetőnél értünk be, és onnan mentünk be a János Kórházba. Kb. éjfél felé érkeztünk. A kórház viszonylag normálisan üzemelt, csak a halottasház volt tele, mert probléma volt a temetés. A vér Pesten, a sebészeti klinikán kellett, és kaptunk irányítást, meg egy kis utcai helyzetjelentést. Egész nap nem ettünk, kaptunk enni, pár órát aludtunk, és még hajnali sötétben indultunk tovább. A Clark Ádám téren egy nagyobb katonai egységbe ütköztünk, de a sötétben olyan hirtelen, hogy azt sem tudtuk, hogy oroszok vagy magyarok. Csak a híd közepén kezdtünk megint normálisan lélegzeni, annyira váratlanul jött a dolog. A Baross utcai klinikát minden különösebb probléma nélkül elértük. Amikor rakodtunk, az épület előtt fegyverropogást hallottunk. Három sebesültet hoztak be a kapunál, de az egyik, egy fiatal fiú már halott volt. A hátsó kijáraton küldtek ki bennünket, és ott útbaigazítottak Az előző esti terepjárás majdnem kiürítette az üzemanyagtartályt. Egy egyszerű aláírásra feltankoltunk, és délnyugati irányból indultunk vissza. A Kálvin tér borzasztóan fel volt dúlva, olyan volt, mintha egy akadálypályán vergődtünk volna át. Gumidefekttől féltünk, nem kívánatos hely volt megállni, hiszen minden irányból belőhető. A sofőr azt is megjegyezte, hogy itt két perc alatt több közlekedési kihágást csinált, mint az előző két évben. A műegyetemisták mondták, hogy Budaörsnél is oroszok vannak az úton. Így Gazdagrét, Irhás árok irányából visszamentünk Zsámbék felé, és kö-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

vettük az előző esti utat. Nem szerettünk volna ismét találkozni Piliscsabán az oroszokkal (bár az optimista bennem azt mondta, hátha az őrnagy kialudta magát és jobb kedvében lehet). Nagy megkönnyebbüléssel hallottuk Piliscsabán, hogy hajnalban az oroszok visszamentek Esztergom felé. Soproni viszonylag sima utunk volt, csak éhesek voltunk. Visszaérve tájékoztatást tartottunk, és beszámoltunk, hogy a jelenlegi helyzet alapján meg lehet indítani a rendszeres szállítmányt, az utakon jelenleg nincs probléma. Persze a helyzet állandóan változhat.

A következő szállítmányt egy Rába teherautón vittük Török Palival. Micsoda különbség volt egy öreg nyugati kocsi és egy szocialista masina között, az előző javára. De legalább a rakodótere jóval nagyobb volt. A csornai gépállomáson töltöttünk üzemanyagot, és itt ettünk meleg ételt először négy nap óta. Nagyon kedves, segítőkész volt mindenki. Ez simán, minden nagyobb probléma nélkül ment. Visszafelé jövet csatlakozott hozzánk egy soproni tanárunk felesége, aki Pesten volt kórházban és egy diáklány, aki a szüleihez akart visszajönni. Visszafelé két, forradalom alatt született vers sokszorosított példányait is magammal hoztam. Az idő nagyon hideg volt, és a „vendégek" miatt mi hátul kuporogtunk a nyitott teherautón, komolyabb kabát nélkül. Nagyon köszönöm a kapuvári patikának azt, hogy adtak meleg teát, amikor már a fogunk vacogott.

A harmadik útra október 30-án, Török Palival és egy elsőéves geodétával mentünk, s gyógyszert vittünk, ismét a János Kórházba. A következő szállítmányt november 3-án este vittem fel Pestre egyedül. Az az egyéni ok is vezetett, hogy beugrom a szüleimhez, és megnyugtatom őket, hogy minden jól van, és szerettem volna hírt kapni a bátyámról, aki akkor pont katona volt a frissen végzett pesti kultúrmérnökökkel. Persze ebből nem lett semmi. A Rókus Kórháznál lerakodtunk, és ott ért bennünket kora hajnalban a megdöbbentő hír, hogy az oroszok megindították az offenzívát Pest ellen, a keleti oldalról. Mikor visszaértem Sopronban az egyetemre, akkor már az évfolyamom indulóban volt Kópháza felé. Hozzájuk csatlakoztam. A balsikerű „kópházi csata" után az én egységem elszigetelve maradt egész nap az út északi oldalán. Onnan vágtuk át magunkat Fertőrákos és Mörbish felé a következő éjjel.«

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Rózsa József
(1936–)

Itt vagyunk Berecken Rózsa József erdésznél, aki a Gyökerek és lombok című sorozathoz szeretne most elmondani egyet s mást múltról, jelenről, jövőről…

Bereck községben születtem, 1936-ban, május hónap 5-én. Tavaszi gyerek voltam, azt mondták akkor, az volt a szokás, hogy a tavaszi gyerekből még lehet valami. Ez volt az öregeknek a mondása. Lett is belőlem, így lassacskán felcseperedtünk. Legelőre arra emlékszem, azok az első emlékeim, amikor a román katonák itt voltak nálunk Akkor minden háznál, ahol volt egy felesleges szoba, vagy hogyha nem volt nagy a család, ott rekviráltak, úgy mondták, lefoglaltak egy szobát. Egy-két katonát betettek, nálunk hárman-négyen is voltak, és azok ott feküdtek a földön, priccseken. A lakást nem szabadott nyitva hagyni, a szobát édesanyám örökké zárta, mert ha beléptek a kamrába, örökké eltűnt valami. Ők készítettek maguknak ételt, és még a tyúkok alól a tojást is ellopták.

Ez hányban volt?

1939-ben. Arra is emlékszem, hogy 1940 őszén még ott voltak a román katonák, de akkor már kezdődött az idegesség. Nagyon idegesek lettek, veszekedtek, meg mindenféle, és akkor 1940 őszén egyik napról a másikra eltakarodtak a lakásunkból. Ez a '40-es ősz felé volt. Emlékszem, hogy a falubeliek, édesapámék és édesanyámék egyszerre jókedvűek lettek. Gyerekfejjel nem tudtuk megérteni, hogy ez mit jelent. Azután egyszer egy délután kimentek az utcára – a főút ott ment fel a kapunk előtt – és vártak-vártak, kicsordult az egész nép, a falu lakossága ki volt gyűlve az út szélére, és akkor nagy robajjal jöttek a magyar

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

katonák. Piros-fehér-zöld lobogót addig nem láttunk, mert akkor egy faláska szalagért, egy faláska piros-fehér-zöld szalagért halálra verték az embert. Akkor láttuk, hogy a lobogó fel volt téve, és hogy magyar honvédekkel teli autók jöttek. Énekelték a himnuszt meg a magyar nótákat, és elöl piros-fehér-zöld lobogó volt feltéve. Az autóknak elöl kerekük volt, gumikerék és hátul lánctalpas. Azután tudtam meg, hogy ezeket Rába-Botond kocsinak hívták. Mentek a határ felé, vonultak fel, sok-sok száz kocsi, gyalogosok is utána, meg lovasok, mentek Sósmezőre a határt lezárni. Ezek az első emlékeim.

Gyerekkorunkban az volt a szokás, hogy a libákat a kisgyerekre bíztak rá. Amikor már a három–négyéves tudott menni, akkor rá lehetett bízni egy libát vagy 8–10 pipével. Ki kellett vinni őket az út szélére, a szabad legelőre, a kapuk elé, és ott jól kellett tartani, lehajtani a vízre és haza kellett hajtani. Most jöttem rá, hogy ez a falusi gyereknek mit jelentett tulajdonképpen. Akkor nem tudtuk ennek az értelmit, de most már tudom, hogy a felelősségtudatot a gyerekbe, kicsi korába bele kellett oltani.

Ahányat lehajtottál, annyit vissza kellett hajtani.

Az öregek tudták, hogy a gyereket így lehet megszoktatni, hogy azt az állatot szeresse. A felelősségtudatot bele kellett nevelni a gyerekbe. Azután báránykát bíztak ránk, kettőt-hármat. Azokat azért tartották itthon, a gazdaság körül, hogy ősszel, aratáskor, csépléskor levágjanak egyet-egyet belőle. Akkor úgy voltak a cséplések is, kalákába'. Jól meg kellett vendégelni a munkásokat, akik segítettek a cséplőgép mellett. Azért bárányt szoktunk nevelni és jó kövéren levágni, szeptember végén. Azután borjút neveltünk, állatok voltak örökké, 8–10 darab marhánk is volt az istállóban. Amikor akkorára cseperedtünk, egy nagyobb testvérrel vagy a szomszéd gyerekkel, amelyik 2–3 évvel nagyobb volt, kihajtottuk a marhákat. Én már 9 éves koromban, a háború előtt, a magyar világ alatt, '44-ben jártam a marhákkal. Elmentek a marhák az erdőbe, úgy mondták az akkoriak, hogy a legyek elől elbogároztak. Hazajöttem sírva, édesanyám volt a gazdaság felelőse, mert édesapám a fronton volt, a bátyám élt még akkor. Sírva jöttem haza, hogy elmentek a marhák. Édesanyám visszaküldött, mondta: Fiam, menj vissza, ahol elmentek, oda ülj le, és estére – volt egy nagyon jó tehenünk, amelyik vezetett haza – oda fognak jönni. A bokrok közül kijöttek és estére hazahajtottam a 11 darab állatot. És akkor jött a második világháborús ké-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szülődés. A gyerekek között nagy szenzáció volt, hogy annyi repülőgép ment a hegyek előtt, a Kárpátok hegyvonulata előtt. Nagyon gázoltak, örökké nagyon túráztatták a motorokat, mert itt feljebb kellett emelni, a síkság felett, ahol jöttek. Később tudtam meg, hogy miért burrogtak olyan erősen a repülőgépek, mert itt a hegyek felett fel kellett emelkedjenek, hogy keresztülmenjenek a Kárpátok koszorúja felett. Miután megkezdődött a Barbarossa-hadművelet az oroszok ellen, akkor a német csapatszállító gépek... olyat is láttunk, hogy előre ment két–három vadászrepülő, aztán utánament harminc–negyven–ötven repülő. Mentek és szállították a csapatokat az orosz síkságok felé. Amikor ennek vége volt, akkor jött a csapatszállítás a főúton, mert ugye Németország felől Bereck volt a végállomása a vasútnak, és itt le kellett tegyék a tankokat és a hadfelszerelést, a lánctalpasokat meg a nagy ágyúkat szállították idáig a berecki vasúton. Aztán itt letették a vasútról, és gyalog folytatták az utat Onestig, Ófalváig, ott megint vasúti kocsikra rakták őket, és onnan mentek Jásig. Jásnál megint le kellett szedjék a németek a keskenytávú normál európai vasutakról. Az oroszoknak állítólag 11 cm-rel szélesebb volt a táv, és átrakták újra az orosz vasúti szerelvényekre a járműveiket. Akkor már gyalog mentek a tankok. Amikor jött egy szállítmány, örökké mentünk ki az út szélére, néztük. Akkora ágyúik is voltak a németeknek, hogy a vékony német katona bebújt a csövibe, olajos ronggyal kitörölgette és elöl kibújt, kidugta a fejit és integetett nekünk. Úgy emlékszem erre, nem tudom elfelejteni ezeket a mozzanatokat. Lassacskán hazaengedték édesapámat a frontról, '44-ben, mert egy kis sebesülést kapott. Egy hétig idehaza volt. A sebesülést arra használta fel, hogy édesanyám keziből kivette a kaszát, elmentünk az erdőre, kaszáltunk. Tele volt az erdő németekkel, mert itt vonult keresztül az Árpád-vonal, a Mogyoróstetőn a Hunyadi-vonal. Ő katonaruhában volt, vitte magával a papírokat, mentünk az erdőbe együtt kaszálni, csináltuk a szénát az állatoknak, a téli eledelt elő kellett állítani. Már augusztus eleje volt, éjszaka lefeküdtünk a földre, mert ott háltunk az erdőn, úgy is hívják azt a helyünket, hogy a Veres Tamás, ott csináltuk a szénát, és éjszaka lefeküdtünk a földre, a szénába, és éreztük, hogy remeg a föld Az orosz hadsereg áttörte a határt, és a román hadsereg rögtön melléjük állt. A háború után jött haza hadifogságból egy altiszt a szomszédba, és az pontosan ott volt, ahol a német hadseregnek rakták át a felszerelését, ott volt szolgálatban, alhadnagy volt, azt hiszem, és az mesélte el esténként édesapámnak, hogy történt az átállás.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hogy történt?

Úgy történt az átállás, hogy a román tisztek egy asztal mellett ültek akkor este a németekkel, amikor a szovjet hadsereg már ostromolta a román határt. A törzstisztek ott ültek egy asztal mellett, nagy mulatságot rendeztek a németekkel, mert ugye szövetségesek voltak. Abban a percben, amikor meg voltak egyezve, kaptak egy jelet, és akkor mindegyik román tiszt fogta az oldalfegyverét és elfogta a német partnerét, amelyikkel addig a pohárral koccintott. Elfogták a fegyverit, azok fölemelték a kezüket, és így tartóztatták le a német Wehrmacht törzstiszteket Jásnál. A németek visszavonultak és körülbelül három hadtest be volt fészkelődve a szokolai erdőbe, úgy hívták ezt Jás mellett. Ők azt akarták, hogy, amikor a Vörös Hadsereg átvonul, bevonul Romániába, akkor ők onnan hátba támadják. De ezt elárulták a román kémek az orosz hadseregnek, és az orosz hadsereg körbezárta az erdőt, és egészen karácsonyig kitartottak a németek ott az erdőben. Érdekes, hogy ezt a hadtörténeti írásokban és munkákban sehol nem hallottam és nem láttam leírva. Karácsonykor, miután földbe ásták magukat a németek, és amíg muníciójuk volt, és amikor mind megették a lovaikat, aztán tartóztatták le őket, sokan elhullottak éhségben. Onnan nem is jöttek haza, hanem akik kitartottak ottan, azokat egyenesen vitték Szibériába. És Szibériából pedig nagyon kevés tért haza, úgy magyar, mint német, vagy bármilyen nemzetiségű volt, aki részt vett a háborúban.

Hogy folytassam tovább az itt való eseményeket, ugye '44. augusztus 27-én érték el Sósmezőn a magyar határt, ott legyilkolták a sósmezői határon lévő határőröket. Csupán egy főhadnagy maradt meg egyedül, ő felmászott megsebesülve a völgyzárig, és mondta, hogy elesett a határ. Augusztus 27-től szeptember 8-ig folytak a harcok az Ojtozi-szorosban. Úgy meg volt erősítve az út, a szoros, hogy még 50 évig sem tudtak volna keresztüljönni az oroszok az akkori technikával. Vissza kellett vonuljanak, és felrobbantották az összes bunkert. Az erődvonal területén 32 bunker volt, egyméteres betonbunkerok voltak, 1 méter vastag betonból voltak öntve, és úgy meg voltak erősítve, hogy abba befért 40–45 katona, teljes felszereléssel. Tankelhárító, páncéltörő ágyúk voltak mindegyikbe beszerelve, azokat fel kellett robbantsák. Szeptember 8-án hagyták el az utolsó magyar és német egységek Berecket, akkor éjjel. Rá egy napra megjelent az orosz hadsereg. Néztünk ki az útra, hallottuk a nagy robajt, páncélosok törtek keresztül.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Zsukov marsallnak a csapatai, azok törtek keresztül az Ojtozi-szoroson, és azok értek aztán be Bereckbe. Az út szélére nem álltunk ki, csak a kertek mellől lestük. Jöttek, addig nem is láttunk T34-eseket, most már tudom, T34-esek voltak, azok jöttek. Rengeteg sok amerikai és német tankjuk is volt, amiket hadizsákmányul elfoglaltak, kijavítottak, és azokkal jöttek. Ezek a tankok a délelőtti órákban érkeztek Bereckbe, és egész estefeléig a tankok folytak le, utána jöttek, ha jól emlékszem, az ágyúk, és azután másnap érkeztek meg a kozákok. Füles sapkájuk volt a kozákoknak, meleg volt, a teteje piros posztóból volt csinálva a füles sapkának. Négyszögű arcuk volt nekik, olyan otromba kinézésük, de az öregek, az idősebbek, azok nagyon művelten beszéltek, jöttek be az udvarba, kértek „hlebát", kértek „vodát", keresték a németeket, még a szekrénybe is benyúltak, édesanyám poharait le is verték szuronnyal. Német pedig nem volt a szekrényben.

Különösen a polcon.

Főleg a polcon. Berúgták a vitrinnek az ablakát, meg alul a kasztennek az ajtaját. Aztán rá három-négy nap múlva, mikor jött a gyalogság, azok aztán úgy ki voltak éhezve ott a hegyek között három hétig... Még elfelejtettem itt az előző pár perchez hozzátenni, hogy amikor már nem bírták tartani az Ojtozi-szorost, a völgyzárat nem tudta tartani a magyar és a német hadsereg karöltve, akkor hívták segítségül a német – úgy hívtuk – stukákat, zuhanóbombázókat, ezek a Messerschmittek. Jött 25–30 zuhanóbombázó, hallottuk, 10 perc múlva feküdtünk le a földre, és hallottuk, hogy remeg a föld. Itt Bereckben, amikor az ojtozi völgyet bombázták lefelé. Ez körülbelül kétszer történt meg, két vagy három esetben, és akkor viszszanyomták az Ojtozi-szoroson a támadó Vörös Hadsereget. Akkor egy nap csend volt, akkor már nem lőttek. Másnap, két nap múlva megint lőtték Berecket, és a legelső partizánok a Kishavason törték keresztül a frontot, a román testvérek vezették keresztül az orosz egységeket. Lóháton át tudták hozni a kisebb aknavetőket, és azzal kezdték lőni Berecket. Az akna ráesett a golyószórós egységnek az autójára, ott haltak meg, és ott vannak eltemetve az én házam előtt, a túlsó kertben. Ott van 11 vagy 15 német. Még egy kereszt sincs téve, pedig jelentettem volt a német követségre a forradalom után, de jött volt egy válasz, hogy írjak románul. És a hadisírgondozás, azt hiszem, még most sincs megoldva a két or-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ság között. Például a magyar és a román állam között sincs egyezményben rögzítve. Úgyhogy nem gondozzák egyáltalán az elesett katonák sírját. Még most is ott pihennek, tudom pontosan a helyet, meg tudnám jelölni most is a német katonákat, ott pihennek. Ezt akartam még adalékként az előbbi mozzanatokhoz hozzátenni.

Most már megyek tovább a folyamatokkal, ahogy történt. Tulajdonképpen körülbelül 3 hétig vonult a szovjet hadsereg nyugat felé Berecken keresztül. Az orosz hadseregből visszamaradtak a rendfenntartó egységek, ezek álltak telefonistákból meg közigazgatásilag abból, hogy ne legyenek lázongások a faluban. A Maniu-gárda a környező falvakban – mint ahogy tudjuk, ugye – Szárazajtán is lefejezett embereket. Ez a dezertált hűséges román katonákból állt. Ezek járták a környező falvakat, a katonaszökevényeket gyűjtötték össze, a földvári haláltáborba. Rengeteg sok magyar, meg német katona halt meg, legtöbben hastífuszban meg étlenségben. Úgyhogy most már ott, a földvári fogolytábornak is állítottak emlékművet, nagy nehézségeken keresztül, mert először nem akarták elismerni.

Csak utólag tudtam meg ezeket a dolgokat, de térjek vissza az én gyerekfejjel átélt emlékeimre. A németek meglőtték a bátyámat a kertben, véletlenségből. Az utolsó előtti való nap. Akkor a pincében voltam, kicsi, barna gyerek voltam, egy németnek ültem a térdin, amikor beszaladt egyszer egy német katonatiszt, tiszta vér volt a nyaka, valahol itt érte a szilánk a nyakát, és beszaladt egy villám géppuskával a pincébe, annak is az állványzatát érte valami. Ott egy kicsi műhelyük is volt nekik a pincében, és ott kicserélték az alkatrészeket, és olyan 10–15 perc múlva bekötözték a német katonát, aki nem közlegény volt, hanem azt hiszem, tizedes, valami rangjelzése volt; bekötözték, és kiszalad géppuskával a pincéből, befűzött egy szalagot, a nyaka körül volt meg a derekán, és kiszaladt onnan. Két perc múlva én is szaladtam utána, hogy nézzem meg, hogy hogyan lő. A kertben volt egy bunker, még édesapám csinálta a háború előtt, cserfával volt lefedve, 15-ször 15 centire vágott, négyszögű cserfákkal, fél méter föld volt rátéve. Édesanyám még tököt ültetett volt reá, hogy a friss földhányást a repülőről ne lássák, ugye, hogy ne bombázzák azt a részt. Az ajtó a túlsó felén volt, a német katona nem láthatta azt az ajtót, nem járt ott soha. Nekitette a gépfegyvert, hogy sorozattal próbálják ki, hogy működik. És a bunkerban benne volt édesanyám, a levente katonabátyám, és a szomszéd 19 éves, gyönyörű szép lánya, aki bújt örökké a katonák elől. Annak a lánynak be volt téve a bunkerbe

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

párna, paplan, derékalj, meg mindenféle, ami a legkedvesebb volt akkor a nőknek, arra le volt feküdve a lány, a bátyám meg fel volt ülve, olvasta a leventeújságot. A bátyámat elvágta a sorozat derékban, édesanyámnak – ő font elöl, a belépésnél – a guzsaly a kezében volt. Édesanyám felkapta a bátyámat és az ajtót kétfelé vágta, és jött ki, még a száját mozgatta a bátyám. A dereka el volt szakítva, csak a hátgerince tartotta. Még akart mondani valamit, de édesanyám letette, és abban a pillanatban meg is halt. A lánynak levágta a jobb kezit a sorozatgolyó, és a combjába belement vagy 11 golyó. Le is írtam az emlékirataimban, hogy az a lány ott ült, mert az anyjáék elmenekültek, a nyári konyhában ott ült a lány, édesanyám bekötözte, ahogy tudta, fehér rongyokba. Akkor nem volt egészségügyi szesz, egyedül valahol kapott egy kis denaturált szeszt, azzal lemosta, és akkor lefeküdt. Három napot ordított az a lány, közbe bejöttek az oroszok, és amikor az első roham lement, másnap édesanyám kiment, addig néztük a kapuból, a kert mellől az oroszokat, amíg jött egy vöröskeresztes autó, és utána hozott egy utánfutót, és abban is sebesültek voltak. Az elejibe letérdelt édesanyám, az ablakon kinyúlt egy katona, és egy sorozatot eleresztett édesanyámnak a feje fölé, hogy miért akarja megállítani. Kiabálta, hogy partizán, partizán! S akkor megállt az autó, az autóból kiszállott – szerencsére egy magyarul tudó – zsidó orvos. Édesanyámtól kérdezte, hogy mi a baj. Édesanyám imádkozott, kérte, hogy jöjjön hátra hozzánk, mert van egy súlyos sebesült. Akkor hátrajött az a tiszt, és mellette még jött egy katona géppisztollyal. Mikor meglátta a lányt, már el volt üszkösödve a lába, kukacok mozogtak azokban a sebekben. Amikor meglátta, hogy hogy ordít – bár már nem tudott ordítani se, már csak pár órája volt –, akkor mondta, hogy tüzet, gyorsan. Zsindelyek voltak, szenet vittünk, tüzet csináltunk az udvarra, és egy vasdarabot megveresített, és a golyókat, amiket el tudott érni a csipeszével, vagy 8–10 darabot kiszedett a lábából, és az egész sebet kiégette a veres vassal. Úgy ordított…, semmi sújtatás, semmi anesztézia nélkül, és bekötözte jódtinktúrával. Abból két üveggel is hagyott édesanyámnál, és azt mondta, néni, tessék kimosni minden nap kétszer. Kötszert is hagyott, mert kötszer sem volt, csak lepedők voltak fölhasogatva. És ezt végigcsinálta édesanyám. Ekkor elvonult az orosz hadsereg, csak a rendfenntartók maradtak hátra, és lassacskán az élet kezdett visszaszivárogni a kerékvágásba. Elhajtották az állatainkat, egy tehén maradt, meg a borja. A disznóknak levágták géppisztollyal a fejit, egy sorozattal – így ölték meg a disznókat. Néztük, hogy még villogott a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

disznók szeme. A szomszédban ott volt egy konyha felállítva, azt bevitték oda, megmeresztették, és főzték az ételt. Becsületes volt a szakács, egy öreg orosz, mert egy tál ételt beküldött nekünk is a disznóból, amit főztek belőle. Úgyhogy megmaradt volt egy tehén és egy tinó, az is úgy maradt meg, hogy édesanyám kihajtotta az erdőbe, jó messzire, és ott hagytuk az erdőben, ott megmaradtak. Aztán, mikor megehültek, akkor hazajöttek. Volt húsz család méhe édesapámnak, a méheket azokat felperzselték, jöttek a hideg éjszakák, összze voltak gyűlve a lépeken a kaptárok mellé. Édesapámról nem tudtunk semmi hírt. A bátyámat úgy temettük el, hogy a szomszéd bácsit behívtuk, ástunk egy gödröt, deszkákból összeszegeztük a koporsót, beletettük a sírba. Most is ott nyugszik szegény. Aztán beszenteltettük a pappal, amikor a békeidő bekövetkezett. Ezek voltak az életemnek a legmegrázóbb útjai, amire csak keserűséggel tudok emlékezni…

És hányan voltatok testvérek?

Ketten voltunk csak. Aztán '45-ben született egy húgom, egy kislány, ő most Sepsiszentgyörgyön él, és így maradtam meg. A háború viszontagságai után leselkedett a velem egykorú gyerekekre a legnagyobb szerencsétlenség, a legnagyobb baj.

Mielőtt ebbe belefognál, azért azt mondjad el, mi lett ezzel a meglőtt, üszkösödő lábú lánnyal?

Édesanyám gondozta, akkor jobban volt. A doktor azt mondta, még 2 órája volt hátra, mert felindult volt a vérmérgezés a testibe. Meggyógyult a lány, úgy maradt, hadirokkantnak volt nyilvánítva, segélyt kapott az államtól. Férjhez ment aztán. Gyönyörű szép lány volt, 19 éves korában sebesült volt meg, és férjhez ment azután Bereckben, most valahol Csíkszereda mellett van, ha még él. Ferenczy Mancinak hívták ezt a lányt.

Tehát mondtad, hogy a legborzalmasabb emlékek…

Azután már könnyebben ment az élet, mert édesapám hazakerült. Mezítláb jött haza a magyar határról, valahol Szatmárnémeti mellől. Ötször fogták el a román gárdisták, egyszer megszökött, de aztán úgy jöttek egy tolnai barátjával, hogy csak az éjszaka leple alatt bújtak az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdőkön át, sehol lakott helyiségen. Bogyókkal táplálkoztak, mogyoróval, makkal, meg gesztenyét szedtek valahol, és sütötték a tűzben. Így jöttek haza, mezítláb, amikor volt már vagy 15 centis hó. Bebugyolálta rongyokba a lábait, előtte jó bakancsai voltak, katonabakancsok, de mindent elszedtek tőlük; egy rongygatyában dobták ki, illetve zárták be őket. Egy helyen a vasrácsot feszítették ki, más helyen másként, de ötször szökött el, és valahogy hazavergődött. És amikor hazajött, csak egyedül talált engemet meg édesanyámat, és akkor két nap sírt. A bátyámnak a sírján... Ezek nagyon szomorú emlékek...

Elkezdtem az előbb, hogy normalizálódott a helyzet. Az állatoknak nem volt mit enni adni, és akkor az édesapám elment a lent való falukba, fát vitt oda, és disznótököt hozott az állatoknak. A tehén meg a tinó megmaradtak, így tudtunk elindulni a háború után. Az épületek egészben maradtak, de a cserép le volt verve, aknatalálat érte a szomszéd csűrt, sztalinorgonával össze volt lőve a fél Bereck, még a templom is. A legnagyobb baj ott leselkedett ránk, hogy az egész erdő mindenütt tele volt robbanóanyagokkal meg aknával, botaknától kezdve tányéraknáig. Jártunk az állatokkal, nagyon kellett vigyázni, ahol drótocskát láttunk kifeszítve a bokrok között, mentünk és hatástalanítottuk az aknát. Ki kellett csavarni a biztosítékot anélkül, hogy kihúztuk volna a drótot, mert akkor abban a pillanatban robbant. Kibiztosítottuk és dobáltuk el az aknákat, kicsavartuk az ütőszeget. Mindenféle gránátot, lőszert, de még aknavetőt is kaptunk (találtunk). Az aknavető mellett ott voltak meghalva a német katonák. Legépfegyverezték őket, és ott volt az aknavető meg mindenféle. Nem tudtuk, hogy működik, aztán megtudtuk, mert belőttünk egy aknát az árkon keresztül a marhák közibe. Túl meredeken hajtottuk a csövit, és egyet beledugtunk, és az túl közel esett. Tudtuk, hogy ha leeresztjük a csövit, akkor messzébb visz. Az oroszok észrevették, hogy fél nap lődöztünk vele, addig kerestek, hogy megkaptak az erdőn, aztán jól megpofoztak, megvertek az orosz katonák, a rendfenntartók, aztán elvitték az aknavetőt.

És a marhák, akik közé lőttetek, elpusztultak?

Nem, szerencsére egy kis mély patakba esett az akna. Itt is marhák voltak, ott is marhák voltak, de a mély patak felfogta a szilánkokat, úgyhogy nem pusztult el állat. Így tapasztaltuk ki, hogy a gránátot hogy kell eldobni. A különféle vécsei, nyeles gránátot, a kukoricagránátot, a tojásgránátot, mindegyiket tudtuk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Voltatok 11 évesek.

Olyan 11, 12, 13 éves gyerekek. A nagyobbak megtanítottak, hogy ezt így kell eldobni, azt úgy kell eldobni. A vécsei volt a legveszélyesebb, mert kezdett rozsdásodni neki a pipája, a kalapja, volt egy bőr biztosítéka neki, azt kellett az oldaláról felszakítani, kihúzni, és akkor a kalapját hozzászorítani és dobni. Amelyiknek nem csavarodott le a kalapja esés közben, az nagyon veszélyes volt, mert ha odament a másik gyerek, vagy véletlenül hozzányúlt, lecsavarodott automatikusan a kalapja, és abban a pillanatban robbant.

És volt ilyen baleset?

Hogyne. Sok gyerek halt meg a faluban, olyan is volt, hogy egyszerre három halt meg. Összeszaggatta őket dirib-darabra. A kukoricagránátnak ilyen barázdás volt az oldala, a gyertyagránátot, azt ki lehetett lőni fegyverből is. Történt egy olyan eset, hogy kaptunk (találtunk) egy hosszúkás gránátot, mint amilyen most a dobozos üdítőital, kóla vagy sör, csak picivel vékonyabb volt és hosszabb, középen volt egy karika, a szélén ismeretlen betűk voltak. Mozdítottunk a rézkarikán, akkor egyet kattant, akkor dobtuk el, akkor még mozdítottunk rajta, nem robbant, lebújtunk, vártunk 5 percet, nem robbant, akkor még felvettük, megmozdítottunk még egyet a karikán, akkor csak nem robbant. Egész nap dobáltuk, egyik ide, másik oda. Estefelé azt mondja az egyik barátom – egy kút mellett ültünk, a küküs kút mellett – …

Milyen kút?

Küküs kút. Egy lyukas fatörzset beleásnak a forrásba, hogy a marhák ne tapodják be, és abból ittunk. Ez a kükü, így hívták. Azt mondja az egyik barát, én már többet nem lódigálom ezt a gránátot, belevágta abba a selymékbe (ingoványba), és ott robbant föl előttünk a gránát. Szerencsére csak őt érte egy szilánk, a nyakát elvágta, nem az ütőeret, a mellett, nagyon spriccelt a vér. Egy–másfél méterre, és akkor letéptük az ingét, elhasogattuk, megköttük a nyakát, elszorítottuk, nem tudott szuszogni. Akkor rászorítottuk az ujjunkat, tiszta sárok voltunk, az arcunkat megterítette homokszemcsével a robbanás. Tőlünk két méterre robbant fel. És abban a sáros ruhában, úgy ahogy voltunk, lemostuk egy-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mást, és még hazudni is kellett idehaza, de akkor már kezdett elfehéredni, mert rengeteg sok vére elfolyt a Janinak. Együtt nyomtuk az ujjunkkal, négyen voltunk, hárman megfogtuk a lábát és vittük a falu felé, a falu szélén laktak, bevittük az udvarra, ott letettük, és kiabáltunk, hogy Janival baj van. Jött az édesanyja, doktort hívtak, aztán Jani megélt, de olyan sárga volt már, mint a viasz. Elfolyt egy vagy két liter vére.

A négyből.

Ha volt négy neki. 14 éves gyerek volt. Na és akkor ezek megtörténtek, este hazamentünk, már híre volt a faluban, hogy a Fazekas Jani megsebesült, meg a Rózsa Józsi is ott volt vele, meg a Fülöp Pista is ott volt vele. Este vártak a veréssel, mikor a marhákat hazahoztuk. Édesapám kérdezte, mit csináltatok? Azt mondtuk, beesett egy csipkebokorba. Akkor nem ment a hazugság, jól elvertek, ez volt a fizetség. Akkor meg kellett mondani, hogy mi történt, felrobbant a gránát. De hogy robbant fel? Hát láttuk, hogy a tehén hozzáért a lábával... Hogy nem sebesült meg a tehén? Ugye, mert mi dobáltuk a gránátot. Ilyenek után jó leves járt, két rendelve, három rendelve, nadrágszíj, satöbbi. Na aztán ezt azért csak nem hagytuk tovább, ezt a betegséget, hanem aztán is robbantgattunk örökké. Ez körülbelül 3–4 évig még ment.

Ez fontos. Mert valaki a gyerekkorát manapság a moziban, a McDonald's-ban tölti, a tiétek meg így telt.

Ezt azért mondtam el, hogy a Jóistennek velem valami terve volt. Azért hagyott meg annyi nehézségen keresztül. Még most is jött ki, egyik esztendőben, egy szilánk a hasamból fürdés után, megkarcolt a kezemen. Egy rézlemezke, egy gyutacsnak volt a köpenye az a szilánk, és kibújt a bőr alól.

A mindenit!

Igen, úgy vettem észre. Aztán csipesszel kivettem, nem volt nagy, az egész akkorácska volt, mint öt borsszem körülbelül. Ez volt nekünk akkor a foglalkozásunk, gyerekeknek. Azután, amikor már nem volt robbanóanyag, nagyon szerettünk mindenféle állatot megfigyelni az erdőben, minden madárról tudtam, hogy milyen helyen költ, milyenek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a tojásai; ez rigó, ez csuszka, ez harkály. Nem szedtük ki a tojásait, de ha friss volt, megsüttük a tűzben, mert kellett enni, akkor kevés volt az élelem. Volt a két szomorú esztendő, a '46-os és '47-es esztendő, nagy szárazság sújtotta ezt a részt, és akkor jártuk az erdőt a marhákkal, legeltettük az állatokat, megfigyeltük a mókusnak a fészkét, minden madárnak a fészkét, hogy hogy költ. A mókusnak, amíg nem tapasztaltam ki, hogy hogy lehet megfogni a fiókát, mert annak örökké két kijárata volt, sokszor három is. Kicsikék voltak a fiókák, elöl nyúltam be, hátul már szaladtak ki, a hátsó lyukon, akkor már szerteszaladtak a fán, nem tudtuk megfogni. Aztán kaptunk kismalacokat az erdőn, vaddisznó malacokat, akkor megtámadott a koca, el kellett szaladni, ott kellett hagyni, mert visítottak a malacok, nem tudtuk hazahozni. Engemet kicsi koromtól is nagyon érdekelt az, hogy ha leejtettem egy kenyérmorzsát, és azt megkapta egy hangya, akkor az már rögtön idegessé vált. Addig csendesen ment az a hangya. Érdekelt, hogy hogyan kommunikálnak ezek az állatok egymás közt. Ha találkozott egy másik hangyával, akkor az is idegessé válott. Jött a többi hangya, és 10 perc múlva már rengeteg hangya volt a kenyérmorzsa körül. Érdekeltek ezek a dolgok engemet, és mai nap is ez vagyok, és mai nap is nem tudok eleget elcsodálkozni a természetnek ezeken a nagy-nagy rejtélyein, hogy ez kiismerhetetlen. A földön annyi titokzatos dolgok vannak. Csak most, ahogy a tévét nézem, látom, hogy ezek a kaliforniai lepkék is hány ezer kilométert tesznek meg, azon a nyomon mennek végig, mert elhullassák a hímport a levegőbe, és a hímpor úszik a levegőben.

Kanadából Mexikóba mennek.

Igen, Mexikóba mennek telelni. Most jövök rá ezekre a dolgokra, hogy a természetnek mekkora hatalmas csodái vannak még most is a földön.

Hogy folytassam tovább az életemnek a menetit, már akkor nőttem, 7 osztályt kellett akkor kijárni, kijártam. Ebből 3 évet jártam magyar iskolába, magyar idő alatt, és akkor a többit ugye, már románul is tanították, meg oroszul is tanítottak, és akkor ez így folyt tovább. Az iskolát kijártam, nem tudom pontosan, talán '49-ben. Akkor a magunkfajta gyerekeknek minden tavaszon kellett menni az erdőre, csemeteültetni. Akkor már nem adtak fát, mert államosították az erdőket. Nem adtak egy ágra sem erdőlési bárcát – úgy hívtuk – a népnek, Egy hetet ingyen kellett dolgozni az erdészetnek. Csemeteültetni, ágszedni men-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tünk, és ott kezdtem az erdészéletemet tulajdonképpen, hogy dolgoztunk az erdészetnek éhbérért, meg majdnem ingyen.

Bocsáss meg, az előbb elfelejtettem megkérdezni – nem akartam közbeszólni –, hogy itthon mit ettetek? Édesanyátok mit tudott adni ebédre, vacsorára?

Termőföldünk volt összevissza 3–4 hektár, de az nagyon nehezen tartotta el a népet, mert akkor megvolt már a beszolgáltatás. Ott kellett beadni az államnak mindenféléből, majdnem felit. Disznót kettőt neveltél, az egyik az állam bácsié volt. A fő élelem akkor a tej volt a gyerekeknek. Az erdőn is, amikor nagyon megéhesedtünk, volt a tehén, szaladtunk, volt a katonakulacs meg a katonacsajka, evvel voltunk feltankolva, ezt hordoztuk örökké, és fejtük meg a csajkába a Virágot meg a Pirost. Megfejtük a csajkába, felfőztük, ha főztük, de még szoptunk is, amikor nem volt csajka. Ez volt a fő tápláléka a gyereknek. Disznót minden évben vágtunk, édesanyám egy darabka szalonnát és egy darab kenyeret tett fel az erdőre, amikor a marhákkal mentünk. Idehaza a táplálkozás akkor gyümölcs volt, aszalt gyümölcs, télen. Például a tavaszi nagyböjtben nem ettünk egyáltalán zsíros dolgot, húsfélét, ilyesmit, hanem akkor csak a bogyósokat meg az aszalt gyümölcsöt, meg hígabb leveseket. Amikor tavasszal kibújt a csihány a verőfényes oldalakból…

A csalán, ugye?

Igen, a csihány, azt édesanyám szokta tojással főzni, a spenótot főzeléknek is, ez volt a táplálkozás. Akkor nem voltak úri ételek ugye, mint mostan, mindenféle.

De mondjuk egy vasárnap, akkor mi volt?

Húsleves. Majorság. Az örökké volt. Volt úgy is, hogy 50 darab majorság volt. Liba, réce, tyúk, tojás volt a főételünk, meg a tej, meg a puliszka. A kenyeret, azt meg rozsból sütöttük. Akkor búzaliszt nagyon kevés volt.

A búza itt nem is érik be.

Itt nem nagyon termett akkor búza.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mondtad, hogy négy hektár szántótok volt.

Olyan három és fél hektár.

És mennyi erdő?

'48-ban államosították, az erdő tartotta el itt a népet tulajdonképpen. De annyira kimértük az erdőt, hogy a száraz fákat meg a rossz fákat vágtuk csak ki a saját erdőnkből. Közbirtokossági erdő is, meg társtulajdonos erdő is volt édesapámnak, meg magánerdő is volt, összeviszsza olyan 20 hektár körül. Nagyon védtük az erdőket, mert örökké arra tartott a székelyember, hogy netalán ha tűzvész elpusztítja az épületeket, akkor legyen miből újraépíteni. És azt el is lehetett adni, és akkor abból pénzt lehetett csinálni. Szóval nagyon őriztük az erdőket, és ha valami fa kellett, akkor inkább elmentünk az államiba vagy a szomszéd községéből vágtunk. Az államnak nem nagyon volt itt erdeje, a szomszéd községéből inkább.

Azok meg jöttek ide.

Hát igen. De akkor sem vágtunk nyersfát, hanem csak szárazat, lábán száradt fákat – így hívták ezeket a fákat. Azt szabadott, nem volt annak törvénye, azt lehetett vágni. De akkor a '48-as államosítottnál nem számított, hogy milyen fa, még azokat sem engedték kivágni. Ennek az volt a következménye, hogy a sok lábán száradt fa, ami megsérült a háborúban, azok termelték a bogarakat. A szút meg a sokféle bogarat. Az erdők akkor még épek voltak nálunk. Az I. világháború előtt vágtak le nagy területeket. Jöttek volt az örmények és a zsidók, ők foglalkoztak az erdőkitermeléssel itt nálunk. Azok vették az erdőket, és azok tarolták le. Ezek voltak a legveszedelmesebbek az erdőre.

És a vadorzás?

Édesapám mellett tanultam meg a vadászatot. Akkor éjszaka mentek vadászni nagyobbrészt. A háború után minden odvas fában volt édesapámnak valami fegyvere eldugva az erdőn. Vadászfegyverek nem voltak akkor, katonafegyverekkel vadásztunk. Én is lőttem volt szarvasbikát az '50-es években, az, amit megmutattam, fel van téve,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

azóta tartogatom emlékül ezt a bikát, nem is adom el senkinek se. Hagyom az utókornak.

Ha már itt tartunk, akkor ezt meséld el részletesen Józsi bátyám.

Úgy volt a vadászata ennek a bikának, hogy a '46-os évben vagy '47-ben, már nem tudom pontosan, a két sógor bácsi bejött édesapámhoz egy este beszélgetni. Ők azt hitték, hogy én alszom, de én közben a paplan alatt mindent hallgattam. A háborús meséket is mind ott hallgattuk le, horkoltunk is, hogy hallják, alusznak a kölkök. Na és ott elbeszélték, hogy el kéne menjünk, hogy lőjünk, mert jön a tél, és télre valami hús kéne. (Akkor nem volt hűtőszekrény, ha borjút vágtak, a húst úgy tartották el, hogy egy nagy cseberben belesózták, hideg helyre tették, és a só tartósította a húst.) Amikor ezek elmentek – édesapámmal együtt aludtam egy ágyon –, akkor felkeltem. Kértem, vigyen el engemet – akkor magáztuk. Minek jössz te? Könyörögtem, hogy édesapám, de vigyen el engem. Hát én már láttam szarvast, láttam bikát, láttam medvét, láttam mindenféle vadat, ismertem meg tudtam jól lőni, még lehet jobban, mint ő, de erről nem tudtak. Nekem is volt fegyverem eldugva az erdőn. Vigyen el édesapám! Na jól van, kölök, gyere. De akkor hamar feküdjünk le, mert reggel 3 órakor indulunk. Ez szeptember végén, október elején volt, még volt egy-egy bőgés az erdőn. Akkor elindultunk éjjel 3 órakor innen Bereckből. Meg volt beszélve a találkahely, aki előbb odaért, az leült és várt. Mentünk zsebre dugott kézzel, egy katonahátizsákba édesanyám beletett volt egy kenyérsarkat egy darab szalonnával, egy kicsi sót, és egy pár fej vöröshagymát. Ahova mentünk az erdőre vadászni, mentünk a vízen – úgy mondták, az Ojtoz vizén – túl, az volt a bikáknak a jó hely. Amikor megérkeztünk az Ojtoz vizén túlra, akkor virradt meg. Setétben értünk el odáig. Akkor elővette egyik innen a fegyverit, másik onnan a fegyverit, egyiknek ilyen fában volt, másiknak a kősziklába volt eldugva a fegyvere. Elővettük a fegyvereket, muníció volt bőven, minden zsebüket megrakták munícióval. Édesapámnak volt egy tízlövetű, félautomata orosz fegyvere, a zárdugattyút fel kellett húzni, az elsült előtte, és saját magát ismételte, nem lőtt sorozatot, hanem ismétlőfegyver volt, csak kellett húzni a ravaszt. Volt neki még sok azon kívül, de ez volt kézügyben, és ezt vittük. Elindultunk, kiértünk a havasra, ott megvirradtunk. Még nem volt hó akkor, leültünk egy domb tetejire és

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ott hallgatóztunk. Hallottunk nagy messze tőlünk, két-három kilométerre, egy másik völgynek a túlsó oldalában egy bőgést, két bőgést, na, menjünk oda. Mire átmentünk oda, akkor abba az oldalba hallottunk egy bőgést, kettőt, ahonnét elmentünk. Járkáltunk egész nap, de nem történt semmi. Délután elkezdett havazni, estére kerestünk egy olyan szálláshelyet, egy nagy fenyőfát, amelynek az ágai majdnem a földig értek, és alatta volt egy jó száraz hely. Akkor oda csináltak ők egy fekvőhelyet, körberakták fenyőággal, jó tüzet raktunk, és ott megvirradtunk reggelre. Engem takargattak egész éjjel, mert gyerek voltam, mocorogtam, meg fáztam, meg mindenféle. Ugye, akkor bakancsunk volt, de beázott a bakancs. Reggelre lett volt egy jó araszos hó, a friss hóban még nem indult meg a vad, nyomot nem kaptunk. Mentünk, kószáltunk, cserkeltünk, mindenféle. Elértünk egy nagyon messzi, nagy vápa alá, az már Berecktől 20 km-re volt még légvonalban is. Elértünk oda, kisütött volt délutánra a nap, úgy emlékszem, mintha most látnám ezeket a dolgokat. Kisütött a nap, kérlek szépen, egy nagy meredek oldal volt, és a tetejében volt egy jó, teres hely, oda visszavonultunk, egy fa alatt száraz volt a hely, oda tettünk egy tüzet, a maradék ételt megettük, ami még volt. Azután nem maradt már semmi. Azt mondja édesapám: na, ezután már csak éhkoppot nyelünk. Lefeküdtek, és a tűz mellett, mivel hogy akkor éjjel ők nem aludtak, hát a tűz mellett ott elszenderedtek, a nap is sütött. Egyszer csak hallottam az oldalban egy roppanást. A tűz kialudt volt, semmi zaj nem volt, belül hallottam egy roppanást. Én addig szarvasbikát nem láttam, tehént (tehenet) láttam, de szarvasbikát nem. Hát láttam, hogy belül, tőlem körülbelül egy 50–60 méterre jön kifelé egy nagy állat. Mint egy bokor, akkora volt az agancsa. Láttam, jön kifelé, sréhen jövöget kifelé, felénk. Elvettem édesapámnak a fegyverét, hátrahúztam csendesen a zárdugattyút, megcéloztam mellbe, ahogy rézsúton jött kifelé, egy lövés, ugyanabban a pillanatban másikat is ismételtem utána, úgyhogy két találatot ért a nyaktörzsön, a két szügyin. Egy nagy robaj és csend. Édesapámék felugrálnak a tűz mellett, játszadozol a puskával, hátha meglőttél volna minket! Mivel lőttél, mit lőttél? Ugye játszottál a puskával? Nem, mondom, édesapa, jött egy nagy állat kifelé, szarvasbika kellett legyen. Hol céloztad? Mondom, itt, ni. Avval szaladunk bé, hát az első lövésnél még nem volt ott vér, de már tovább megindult a vér, mert az egyik golyó hátul, a törzsénél, a farkeresztjénél jött ki. Az a katonai lőszer átvitte. A nagy robaj az volt, hogy már szaladt a lejtőn be-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

felé a bika, és egy olyan rakottyabokornak ugrott neki, elveszett a szeme világa, vagy mi volt, és kidöntötte azt a 10–12 centis fát. Nekirontott annak, és oda fel volt hengeredve a bika, már nem mozgott. Az öregek aztán ölelgettek, csókolgattak engemet, mind a három sógorbátyám, meg édesapám is. Szinte már egy pofont adott volt a tűz mellett, mert könnyen járt a keze neki. Nézzétek, hogy milyen vadászok vagyunk! Ha gyermek nincsen, nem lövünk ma semmit sem, étlen kellett volna hazamenni. Aztán nekiálltak, vágjad, nyúzzad, ahogy lehetett, combjából, de már úgy délután felé volt. Vágtak hamar ki a tűzre, újraélesztettük a tüzet, volt só szerencsére, kenyér már nem volt. Akkor aztán süttünk egy darabot ott a szénen, ugye, a vadhús, amilyen rágós, az öreg bikának. Sütöttek, sóztak, mindenféle, szenes volt. Mindent felpakoltak a nagy katonai hátizsákba. Akkor a magyar katonai hátizsák is még úgy volt csinálva, hogy a legtöbb fért belé. Úgyhogy abból a húsból biztosan olyan 30 kilót bele lehetett rakni abba a hátizsákba. Édesapám megrakta, a sógor bácsik is, de még a bikának ott maradt még vagy negyede, fele szinte. Nagy testű állat volt erősen. Szarvával mit csináljunk? Akkor még nem mondták, hogy agancs. A szarvával mit csináljunk, hé? – mondták. Hát, azt mondja, viccelt a kölyök, hogy a fára akasszuk, hogy a medve ne vigye el. Felvittem egy olyan sűrű fenyőfára, de nem volt, amivel felkössem, hanem egy olyan hármas ágon keresztültettem a fenyőfán, és jól megjegyeztem, mert olyan jó megjegyző képességem volt, hogy az erdőn mindenfélét úgy meg tudtam jegyezni, hogy még 10 év múlva is megkaptam minden ágat, amit én odatettem, meg amit eldugtam valahova. Elég az, hogy felvittem oda a fára, egy olyan 10 méterre felvittem a szemerkefának (fenyőfának) a hegyibe, akkor ott két ágon keresztültettem, de ugye tavasszal, vagy ki tudja mikor, télen, a medve megkaphatta azt az agacsont, és lerágta az egészet. Azután leszereltem a katonaságtól, visszamentem 10 évre rá, nincs ott a fán. Hanem aztán ott a környéken addig kerestem, amíg a patakban megkaptam ezt az agancsot, és még eldugtam egy más helyre, és akkor úgy hoztam haza volt sok idővel. Olyan sűrű fák voltak itt nálunk, hogy az eső nem esett be a fa közibe, a lombkoronába. Ez volt az első vadászélményem, azóta ez a bacilus, hanem most már kezd kihalni, de a vadászösztön megvan az emberben, hív is a fiam, hogy menjek, apa eljössz-e lesre, eljössz-e ide. Lőttem azért körülbelül 50 farkast, sok vadászélményem volt, a disznó is egyszer elvágott, sok minden történt velem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Menjünk vissza most a szakmai dolgokra.

Akkor úgy volt már, hogy a normaidő bejött volt, a kommunista idő kezdete volt akkor. Ugye a normaidő, hogy ennyi csemetét el kell ültetnie ennek a brigádnak vagy ennek a csoportnak. Amikor köves talaj volt, akkor nem lehetett olyan mély lyukat vágni a csemetéknek. Amikor az erdész tovább volt (távol volt), akkor kiadtak nekünk 1000 darab csemetét reggel, azt mondták, ezt el kell ültetni. Ültettük a csemetét, de amikor nem nézett oda az erdész, hármat-négyet a lapos kő alá betettünk, hagytuk ott, ültettünk tovább. Na, el van ültetve a norma. Annak köszönhették, azt mondták, ezt a területet bé kell ültetni. Akkor 1 méter 50-re ültettük a szemerkecsemetét, ez volt a szabvány. És kellet legyen a lik, a fészek tulajdonképpen 60 centi, meg kellett kapálni, és a lik legalább 25 centi mély, ahová a csemetét tettük bele. És a gyökereket meg kellett húzni lefele, de nem mi húztuk meg a gyökereket lefele, hanem oda csak csavartuk bele, és most, amikor elmegyek az erdő mellett, csak nézem, hogy milyen könnyen kitöri a szél az ilyen (fenyő)fákat. Csak úgy belenyomtuk a gyökérzetét. Nem úgy van, mint ami, ugye tudjuk, a magról felkel és a vezérgyökér, az megy lefelé. Ennek az erdőknek a felszínen is ment a gyökere. A talaj mentén szerteszaladt, hogy is mondják, ennek megvan egy megnevezése, ennek a gyökérzetnek, felszíni gyökér…

No, és ezt ültettük minden tavasszal, mentünk erdőpucolni, csemeteültetni, csemetekapálni. Akkor ott is megvolt a szórakozás, mert akkor már leányok is jöttek, és vegyesen voltak fiúk, lányok, és volt egy 40 m hosszú barakk, ugye tudjuk, milyen a barakk, középen volt a szabad tűz, volt az üstnek ilyen guzsba, úgy hívták azt, amire az üstöt akasztottuk, egy ilyen ágas fa, azt lehetett fordítani a tűz felé, meg visszafordítani. Itt főztük a puliszkát, meg amit tudtunk az erdőn. Madártojást kaptunk, azt is megfőztük, ezt is, azt is, csigát is ettünk, mert akkor nem volt egyéb. Csupasz csigát, forró vízbe bele kellett dobni, és akkor kétfelé vágtuk, egy bele volt neki, azt ki kellett dobni. Tojást ütöttünk rá, olyan fenséges ételt lehetett csinálni belőle. Akkor a patakból pisztrángot fogtunk kézzel, mert akkor horog, ilyesmi nem volt, azt is megsütöttük, mókust is fogtunk az erdőn, akkor evetpirit, annak is jó a húsa ősszel, azt is ettem.

Az a mogyorós pele?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Az. Ősszel úgy meghízik, hogy a saját zsírjában meg lehetne sütni még kettőt-hármat, amelyiknek nincsen zsírja. Annyira felhízik ősszel. Úgyhogy ez volt az élet akkor. Minden tavasszal mentünk csemeteültetni. Na, a barakknál tartottunk. A barakkba befeküdtünk este, amikor elvégeztük a sütést-főzést a szabad tűz mellett, a füst ette meg a szemünket. Akkor voltak olyan 10-12-13-14 éves lánykák, még 15 évesek is, akiknek ki voltak jőve a domborulatok, azokkal hancúroztunk, játszadoztunk, mindenféle, de közeledésről nemigen volt szó, mert sok volt a szem. Éjjel a pokróc alatt esetleg, ha oda tudtuk dugni, akkor az már nagy élmény volt. Csak meg kellett érintse, akkor egzekutált a fegyver, ugye. Gyereknek ugye, élesre van töltve a dolog.

Ki volt biztosítva…

Ki volt biztosítva, élesre volt töltve. Tovább nem mondom!

Így telt el a gyerekkorom. Amikor elvégeztem az iskolát, az egyik barátom, László Karcsi ment az erdészeti iskolába. Gyere te is, ne menjek egyedül. Gyere te is, menjünk, iratkozzunk. Kézdivásárhelyen az előző évben indult volt az erdészeti iskola, technikum. Be is iratkoztunk úgy nyár derekán, vagy nem is tudom, ezek már homályosak, ezek az évek. Beiratkoztunk, ősszel kellett menni az iskolába, azt hiszem, szeptember 1-gyel vagy szeptember közepén kezdődött az iskola, már nem tudom. Bementünk a városba, volt ott a Karcsinak egy rokona, az egy ágyat adott neki, de azt mondta, hogy én is ott maradhatok, de akkor fizetni kell a bentlakásért, szállásért. Édesapám meg olyan smucig ember volt, isten nyugtassa meg, azt mondta, nincs pénz az iskolára, maradj itthon. Mert akkor már megvolt a húgom, és mondta, te maradj itthon, mert kell az erdőbe járni, a mezőre, dolgozni. Egész nyáron dolgoztunk a mezőn, de semmink sem volt mégsem, mert az államnak le kellett szolgáltatni. Láttam, hogy nincsen jövő benne, maradtam az iskolában egész őszig. Akkor ősszel a Kommunista Párt kitalálta volt azt, hogy akinek az apja nem kommunista, nem áll be a pártba, annak nincsen mit keressen a fia az iskolában. Akkor felszólítottak, hogy menj haza, mondd meg apádnak, írjon egy papírt, hogy beáll a Kommunista Pártba, ha beáll, akkor jöhetsz tovább az iskolába. Apám, amikor meghallotta ezt, azt mondta, még te sem kellesz, nemhogy a Kommunista Párt! Három hónapot jártam volt az erdészeti iskolába, akkor haza kellett jönni. Egész télen jártunk az erdő-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

be fuvarozni, fát hordtunk, pénz nem volt, élelem hovatovább kevesebb, ez így ment egy darabig. Akkor az egyik keresztapám a postánál volt alkalmazott, vonalas volt, azt mondta, gyere hozzám, fiam, dolgozunk, telefonvonalat építünk a mezőbe, kapsz fizetést. Elszöktem itthonról, édesapám nem tudott róla, édesanyám felpakolt egy bőröndbe valami élelmet. Elmentem Sepsiszentgyörgyre, ott felvettek a telefonistákhoz, egész őszön dolgoztunk a mezőkön, egészen, míg tél jött. Megfagyott a föld, akkor már nem tudtunk dolgozni, akkor eljöttem haza. Azt mondta, na, most télire hazajöttél tartani. De akkor nem kellett tartson, mert akkor mentem az erdőbe, tinók voltak, ökrök voltak, hordtuk a fát, úgyhogy csak dolgoztam tovább. Aztán más esztendőben tavasszal hívtak megint le Brassóba. Ez a főnököm, aki volt, román ember, nagyon rendes ember volt, Szentgyörgyről lekerült Brassóba telefonpalotához, hívott oda, levelet írt, hogy menjek le, mert tetszett, ahogyan én dolgoztam neki. Vonalast tanultam, mert ugye kellett tanulni. Iskolába nem jártam, de ott a helyszínen, úgy mondták, hogy kvalifikáltak, szóval kiképeztek. Minden nap volt három óra, amikor előadásokat tartottak, a főnök, és voltunk vagy négyen-öten ilyenek, és helyben kitanultuk ezt a mesterséget. Telefonista lettem, megbecsültek. Olyan nehéz szektorokat adtak nekem, mint Posztovár, Brassó fele. 2100 méterre volt Posztovár, oda is telefonvonal volt, a katonaságnak, a légelhárítósoknak. Odaadták nekem, éjjel is ki kellett mennem az erdőbe, ha a vihar letört egy fát, megszakadt a vonal, nem szabadott, hogy másfél óránál tovább zavar legyen. Akkor ez volt. Légelhárító ágyúk voltak ott a 2000 méteres magasságon. Ez volt az én szektorom. Közben az '50-es években brassói lakos lettem, ott megismerkedtem a házigazdámnak – mert be voltunk téve egy szász családhoz – a gyönyörű szép leányával. Azzal kezdtem volt beszélgetni, azzal a szász leánnyal, de az apja nem is akarta, hogy szóba álljon velem. Nem udvaroltam semmit, csak úgy beszélgettünk, megtanultam németül, mert ugye, németül beszélgettek. Elég jól beszéltem a német nyelvet, úgyhogy már velük németül beszélgettem. Abban az időben nagyon fogékony az ember. Már kezdtem volt udvarolni, ez már '56-ban volt. Akkor már besoroztak Brassóban. Onnan '56 tavaszán beiratkoztam – egy másik barátommal együtt – a sofőriskolába, magán-sofőriskolák voltak akkor. Kijártam a sofőriskolát, a magam kereste pénzből. Még egy hónap kellett volna, novemberben kellett volna vizsgázni, '56 novemberében, de minket már szeptember végin, október elejin elvittek

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

katonának. Bukarestbe kerültem, onnét küldtem egy levelet a sofőriskolához, küldjék el az aktáimat, a dossziémat Bukarestbe. '56. október végin a magyar forradalom már javában folyt... Elfelejtettem ezzel kapcsolatban, hogy Brassóban Bereckből is voltak többen ilyen fiatal gyerekek, mint én, voltak nálamnál idősebbek, amelyek már be voltak szervezkedve az '56-osok közi. Mert egy mozgalom indult volt meg a gyárban, az autógyárban és a traktorgyárban, a magyarok között. Egy pap egy brassói plébános úr szervezte volt ezt, hogy van az '56-os mozgalom, hallották, hogy Magyarországon mi történik, meg hogy van, meg mint van. Akkor itt is, Torján, meg Bereckben is volt egy szervezet, Sepsiszentgyörgyön is volt egy ilyen szervezet, de ezekről mi nem tudtunk. Mi magyarok vagyunk, össze kéne fognunk – hallgattuk, titokban. Volt ez a lámpás rádió az egyik barátomnak a szüleinél, és hát hallgattuk, hogy Magyarországon mi van, kitört a forradalom, az ellenforradalom, ahogy mi tudtuk. Mindenfelé szervezkedtünk, bennünk volt ez a szabadságvágy már akkor is. Én vagy kétszer voltam ilyen szervezetben esténként, de nem vettem részt semmifélében, mert elvittek katonának. Egy hónap múlva kellett volna letegyük a katonai esküt. Kérdezték, hogy mihez értek, mi a mesterségem. Akkor mondták, jó, megyek a telefonistákhoz. De közben egy olyan alakulathoz kerültem, ahol a tankosok voltak. Ez gépesített egység volt, ott voltak az autók, mondtam, hogy én kijártam a sofőriskolát, le is írtam ezeket a dolgokat, elkértem a papírokat. Még egy hónapja se volt, hogy bevonultunk, egy éjszaka összeszedtek minket, a magyarokat. Nem tudom, hogy a román kormánynak mi volt az elképzelése velünk, hogy miért szedte össze a magyarokat. Amelyikünknek mestersége volt, összeszedtek vagy tizenötünket, ennyien voltunk a kompániában, és egy éjszaka le kellett tegyük az esküt. Nem tudtuk, hogy miért, mert az eskü az örökké decemberben szokott lenni, aztán azután még egyszer letettük az esküt, december végén.

Amikor a katonai eskü volt?

A katonai esküt. Éjszaka letették velünk az esküt, éjjel 12-kor. A politikai tisztek voltak ott, a parancsnok. Letettük az esküt, és másnapra kiadták a hétnapi hidegélelmet, a tankokat felpakoltuk. Engem segédnek beosztottak az egyik tankba. Azt hiszem, az volt nekik az elgondolásuk, hogy inkább tölteléknek ezeket vigyük. Én így képzeltem el.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Mind magyar fiúk voltak, akik akkor esküt tettek és beosztották őket. Engem egy harmadéves tankvezető, Schwarzkopf Pali, nagybányai fiú mellé osztottak be, mint szervánt. Nem tudom, ezt magyarul hogy mondják. Mert három volt egy tankban. Ő volt a vezető és egyúttal a lövész is, a tanklövész. A szervántnak például ki kellett venni a rekeszből a töltetet, adogatni a gépfegyvertölténytyt, én ez voltam.

Kiszolgáló személyzet.

Szervánt, úgy hívták. Ez voltam én. Felpakoltak. A tankok már fel voltak téve a tehervagonokra, úgyhogy két tank volt a tengelyek fölött, a hosszú tehervagonok le voltak ponyvázva, le voltak kötözve, biztosítva, és egy éjjel bé volt téve elöl meg hátul egy marhavagon. Bezsúfoltak minket a marhavagonokba, akik mentünk, a tankba nem szabadott menjen senki. Bezsúfoltak oda, és éjjel mentünk, nappal álltunk félretolva valamelyik állomásba, egy olyan akácos erdőbe benyomták a szerelvényt. Harmadik napra Szatmárnémetiben ébredtünk, ott benyomtak egy akácerdőbe, ami a határhoz már közel volt. Ott leszedtük a tankokat, beállítottuk az erdő közé sorba. Jól emlékszem, 46 vagy 47 tank volt, teljes harci készültségben, hideg élelem hét napra, teljes muníciókészlet, mindenféle. 42 vagy 43 töltetünk volt a rekeszben. Ott voltunk három vagy négy nap, a tisztek esténként, délután eltűntek, volt vagy két-három tiszt. Mi ott unatkoztunk, láttuk, hogy nem messze van egy falucska. Egyszer elment az egyik, hozott egy korsó bort a faluból, vittünk konzervet helyette, ezt vittünk, azt vittünk, mert közben hoztak meleg ételt is, s az megmaradt. Elment a másik, amelyik merészebb volt, mert fegyveres őrség őrizte a tankokat, vagy négyen-öten. Kiadták a parancsot másnap, hogy be kell melegíteni a tankokat, ki kell menni az ottani akácosba egy darabon, azután vissza kell jőni, ki kell próbálni. Na ez így ment minden nap, egy órára, fél órára begyújtottuk őket, kimentünk, visszajöttünk, lezártuk. Jött a szantiner, pecsételte le. A nap szokásává vált négy-öt nap múlva. Egy este azt mondta, ez a Schwarzkopf – már le kellett volna szereljen, ez a barátunk, mert lejárt neki a katonaidő, nagyon megunta volt – azt mondta, te Jóska, én vagy elszökök innen éjjel, vagy valamit csinálok, de én tovább itt nem bírom, én otthon kell legyek, én elszökök Azt hiszem, nagybányai volt.. Egyszer egy este, olyan esős idő volt, már szürkülődött estefelé, azt mondja, te, gyújtsuk be a tankot, menjünk le a faluba, a lányokhoz. Hát milyen a fiatalember abban a korban? Már megvoltunk, jól éltünk, mindenféle. Menjünk el

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

a leányokhoz, hátha valamit felcsípünk. Azt mondja a szantiner: hová mentek? Kipróbáljuk, a tankot. Megyünk, a korsó bort megisszuk. De gyertek onnan vissza is, mert baj lesz Tiszt már nem volt ott, azok elmentek volt inni meg kurválkodni a faluba. Na, begyújtottuk, az erdő vége ott volt nem messze, kivágtattunk. Bé volt setétedve, mikor kihúztunk onnan. Megcéloztuk a falut, látszottak a lámpák, a világok, hogy merrefelé van. Elindultunk a falu fele. Egyszer csak előttünk – rejtett világítása volt a tanknak elöl, úgyhogy alig láttunk – előttünk egy nagy gödör. Valamit csináltak ott, valami vízvezető volt, vagy mik lehettek azok az árkok, ezt azért mondtam el, hogy milyen tehetetlen egy olyan harci jármű ilyen helyzetben. Esett volt már egy hete abban az időben, akkor volt egy nagy árok ásva, körülbelül a bemenetele lehetett olyan 8–9 méter, a feneke volt olyan 3 méter széles, túlfelől ugyanígy. S akkor 1 kilométerre a végibe bele volt sülve egy méteres cső, s ott betonfal volt öntve, a másik véginél is egy kilométerre arrafelé ugyanúgy. Bementünk, azt mondja a társam, itt be ott ki, de nem tudtunk kimenni a tankkal, kérem szépen. Fekete, agyagos föld volt, amikor értünk ki túlról, csúsztunk visszafele. Akkor fordultunk féloldalt, kijöttünk félig, jöttünk visszafele. Kipróbáltuk a másik végét, ugyanúgy. Amire kiért a tank, csúszott visszafele. Elmentünk a végére, 1 kilométerre, hát ott a 6 méter magas cső, a beton. Megfordultunk nagy nehezen, elmentünk a másik végére, még egy kilométerre, vagy mennyire volt, nem tudom. Ez mind éjjel történt, és esett az eső. Elmentünk oda, ott sem tudtunk kijönni, ott is ugyanolyan cső volt. Ott ültünk körülbelül… A motort állandóan erőltettük, úgyhogy nem sok üzemanyag lehetett. Lehetett vagy éjjel 2 óra, egyszer csak látjuk, egy autó reflektorral keres bennünket. Megcsókolt engemet Pali barátom, megölelt. Ti láttátok ezután? Én se többet, soha… Jöttek, odaálltak géppisztollyal, ránk fogják. Ki voltam ülve oda a tank mellé, a motort megállítottam, kivoltam, sírdogáltam, tudtam, hogy ennek nem lesz jó vége. Tiszta sár volt a tank teteje, ahogy hányta fel a kerék, mit kínlódtunk… Körbevesznek a tisztek, a katonák… Engem beültettek a dzsipbe, egy GAS69-esbe, elvittek. Felültettek a vonatra, vissza Bukarestbe. Katonai securitate volt akkor. Bevittek oda, ott ültem egy hétig, az ujjamat még gombostűvel is megszúrkodták, hogy mondjam meg, hogy hova indultam. Amikor elment a barátom, azt mondtuk, arról volt szó, hogy a leányokhoz indultunk, de közben én nem tudtam róla, hogy neki megmutatták az írást. Mert az egyik testvére már átszökött a magyarokhoz, és onnan írt levelet neki, és megkapták nála. Gyere, mert szabadságra megyünk Nyugatra. Megkapták nála, de én er-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ről nem tudtam. Én egy hétig ott voltam, kiengedtek, semmi baj tovább nem volt, még idehaza is jött egy agent, amelyik lekörözte a faluban, hogy milyen viseletem volt. A vállalathoz, ahonnan elvittek, ahhoz is milyen viseletem volt, satöbbi. Közben levizsgáztam, visszakerültem, szükség volt a sofőrre, akkor már rögtön jobban volt dolgom, autókra kerültem ideoda, parancsnok mellé kerültem azért, hogy szem előtt legyek. Őt vittem haza, a lakására, vissza reggel a kaszárnyára. Vezérezredes volt, general. Akkor mozikaravánra kerültem, ott még jobb dolgom volt, aztán itt ült el a katonaság. Ezért szenvedtem '56-ban ártatlanul, mert nem akartam én elszökni. Lehet, hogy ha a Pali ment volna … Neki az volt az irány, hogy menj túlfelé. Nem a leányokhoz indult ő, csak nekem így mondta. Ő ment volna keresztül a határon, már tudta, járt ki a tankkal, tudta, merrefelé van, ment volna keresztül a magyarokhoz. A fehér rongy is elő volt szerelve a tankba, hogy kidugja. Többet nem tudtam róla semmit. Vagy főbe lőtték, mert akkor hamar ment az ilyen. Rögtönítélő bíróság intézkedett mindenfelé. Erről többet nem tudok. Ez volt nekem az '56-os szenvedésem. Ez volt az '56-os meghurcoltatásom.

Arra nem gondolt, hogy a magyarok vissza fogják adni, ha ott elkapják?

Nem, akkor még nem adták volna vissza. Akkor még nem volt az orosz bevonulás. Ezekben a napokban november eleje volt. El merem mondani nektek, hogy várták a románok, hogy valahogy menjenek, hogy hívja az orosz, hogy bemenjenek. És akkor nem is jöttek volna a Tiszán vissza.

Visszajöttek volna, egész biztos. De annyiban azért a románok egyértelműen részesei voltak, hogy Nagy Imrééket itt őrizték. És ne felejtsük el, '56 ürügy volt arra, hogy az autonómiát megszüntessék. Az egész székelyföldi autonómiát, és valószínűleg ez volt az ára. Akkor annyira nagy volt a feszültség Nyugaton is, hogy ezalatt szépen – ahogy mondják, a farvizeken – megszüntették az autonómiát. Mert lehet, hogy ha nincs '56, az autonómia olyan simán nem szűnt volna meg.

Akkor motívum volt emerre, és akkor megszüntették. Mondom, ez volt nekem a részvételem, végig a körmöm alatt gombostűvel, ami nagyon fájdalmas. Aki nem próbálta, az próbálja ki, csak egyet szúrjon meg, kérlek szépen.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

És mennyi ideig voltál bent?

Négy nap, öt nap, körülbelül, a kivizsgálás alatt. De semmi olyat, terhelőt nem találtak,. Én azt mondtam, hogy a leányokhoz indultunk. És miért pont a leányokhoz? Mondom, azért, mert nem volt fehérnép ott.

Tovább folytatom az életrajzomnak azt a részét, amikor lépést váltottam. Leszereltem a katonaságtól, gondolkoztam, itthon maradjak-e. Édesapám biztatott: fiam, itthon maradsz. Nekem már akkor megvolt a sofőrkönyvem, mindenfélére, egyedül a motorkerékpárra nem vizsgáztam. Megvolt, professzionista sofőr voltam, szerettem is. Húztam az erdő felé is. Akkor nem volt lehetséges, hogy visszamenjek az iskolába, az erdészeti iskolába. Elkezdtem sofőrködni az erdőkitermelési vállalatnál. 12 évig sofőrködtem, megálltam a helyemet. De közben, amikor az autót rakták, terhelték, az erdőben voltam. Gombák, vadmegfigyelés, ez meg az, mindenféle. Közben '73-ban idekerült egy erdő-főfelügyelő a megyéhez, az Elekes Imi bácsi, aki ismert engemet. Valahonnét Gyergyóból származott ő, de azt sem tudom, hogy honnan, de ismert. Ő bemutatott az igazgatónak, aki egy román ember volt, de nagyon becsületes, megyei fő-erdőigazgató. Bemutatott neki, mert embert kerestek a berecki erdészetnél. Vadásztechnikus volt akkor a nagybátyám, a Szekrény Mihály, aki valamikor Horthynak volt a fővadásza, fényképek is vannak róla. Elvégezte az erdészegyetemet, és a négy év magyar idő alatt Görgényszentimrén volt Horthynak a fővadásza. Tudjuk, hogy Görgényszentimrén volt a koronabirtok, és azon a Teleki-birtokon ott volt Horthynak a vadászháza, vadászparadicsoma valamikor. Ő volt a berecki erdészetnél a vadásztechnikus, és hívott hónapokon, éveken keresztül, hogy megüresedett a hely, nem kapnak egy jó halászmestert az ojtozi pisztrángászathoz, és kért, hogy menjek oda. Gondolkoztam, már nem nagyon ment a sofőrködés, mert nagyon strapás volt, a család nagy volt, négy gyerekem volt, két fiú meg két lány, ők is szerették volna ezt a dolgot. Örökölték az ősi vadászösztönt, meg mindenféle bennünk volt, főleg a lányaimban, a fiaimban. Hívtak oda, gondolkoztunk, megegyeztünk a feleségemmel, neki is állás kínálkozott egyúttal, de nehéz volt, mert el voltunk szigetelve a falutól, a szülőfalutól meg az emberektől. 1974 tavaszán vettem át a pisztrángászatot, 2000 db ivadék volt, és 800 db anyahal, tenyészállat. Nagyon leromlott állapotban volt a pisztrángászat az anyahalakkal, meg minden tekintetben. Akkor nekiálltam nagy elánnal, nagy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erőfeszítésekkel, a családnak a segítségével meg a feleségemnek az odaadásával, hozzáállásával. A gyerekek is dolgoztak, a kisfiam, a Józsi, aki most vadőr, ő 6 éves volt, nekiálltunk, kezdtünk építkezni. Az erdészeten befektettek, ugye, látták, hogy akarom csinálni, villamosítottam, vízkereket szereltem fel.

Honnan volt a szaktudásod, hogy hogyan kell pisztránggal foglalkozni?

Amikor felvettek, Szekrény Mihály, a vadőr megmutatta hogy kell fejni, és már a második pisztrángot meg tudtam fejni rendesen, úgy, ahogy előírásszerű. Megfogtam én kő alatt is a pisztrángot, szabad kézzel…

Tényleg? Ezt vissza akartam kérdezni, hogy kell a kő alatt pisztrángot fogni?

Úgy, hogy szinte minden lapos kő alatt ott a pisztráng, mivel tudjuk, hogy rejtőzködő életmódot él a sebes pisztráng. Két oldalról kell benyúlni neki a kő alá. A vidra is úgy fogja, egyik felől várja a szájával a halat, másfelől a farkával piszkálja. Így halászik a vidra. És a legelső vizsgafogásomkor, mikor megfogtam a pisztrángot, azt mondták, na, úgy áll a kezedben, mintha örökké ezt fejted volna. Szerettem megfogni. Gyors kéz kellett a pisztrángnak a megfogásához, óvatosan, meg nagyon jó gyorsan kell fogni.

De nem csúszik ki a kézből?

Hát úgy megfogtam az elsőt is, hogy az nem szabadult. Nem szabad megsérteni. Kopoltyú iránt kell megmarni, és rögtön a másik kéz rajta legyen a hátsó felin. Olyan pisztrángok is voltak, olyat is neveltem, vagy 66 kg volt a hal és 65 centi volt hosszan. Kati, úgy hívták azt a nagy pisztrángot, az 15 éves volt, és minden évben adott 3000–3500 életrevaló ikrát. És akkor ezeket meg kell, ugye, fejni. És rá egy évre, mikor odakerültem, már 800–900 ezer ikrát fejtem. Reá öt évre 1millió 500 ezer ikrára mentem fel, úgy felszaporítottam a termést. Amikor odamentem, akkor fél tonnát termelt az egész pisztrángászat az előtte való években, rá négy évre én már 4 tonna pisztrángot termeltem. Villamosítottam, vízkereket csináltam, öntvény vízkereket szereltem a gyártól, megvoltak ezek a régi öntvénykerekek, akkor vízierőművet csináltam, Ganz-dinamót szereltem. Ami akkor volt 80 éves, a Ganz-dinamó. Sík csapágyon szaladt, átszerel-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tem golyós csapágyra, és még most is, reá 30 évre, az termeli az áramot. Akkor felvittem a termelést, medencéket csináltam, a keltetőházat újramodernizáltam, mindenfélét, úgyhogy reá 5–6 évre már 1 millió 500 ezer, úgy is volt, hogy 2 millió ikrát fejtem évente a kétfajta pisztrángból. Mert szivárványos pisztrángot neveltünk, és az őshonos sebes pisztrángot a hegyi vizeknek a benépesítésére, a környék négy megyéjébe. Én láttam el sebespisztráng-ivadékkal a környező megyéket. Pártember nem voltam soha, mégis kaptam vadászfegyvert az első perctől. Télen, amikor nem volt sok dolog a pisztrángászatnál, akkor adtak egy olyan 2 ezer hektáros vadászterületet ott a pisztrángászat környékén, amelyikért én feleltem. Halőr is voltam, meg vadőr is, meg a pisztrángászatért is felelős voltam. Meg akkor volt fizetve A feleségem és egy gyerek – valamelyik leány vagy fiú is – rendes fizetést kaptak nagykorúságoktól kezdve. Így kezdtem el fellendíteni a pisztrángászatot. Télen, amikor szabad időm volt, akkor a hobbim a vadászat volt. Ez volt a hobbim, de nemcsak vadászni szerettem, inkább vadat nevelni. Vigyáztam a vadakra, 30 darab sózó volt a környéken, körülbelül olyan 1000–3000 hektár területen (az erdészetnek a területe az én völgyem, az Ojtoz völgyén körülbelül 20 000 hektár). Vadásztam, de csak a ragadozókra, a fűevőket, őzet, szarvast csak úgy bántottam, ha engedélyt vettem ki. Őzengedélyt vettem minden évben, selejtezni, ugye, kellett. Akkor volt a vadhúsleadás is, plánt (tervet) kellett csinálni, besegítettem a vadőrnek. Szarvast selejteztünk, vaddisznót selejteztünk, lőttük. A vaddisznó, az meg volt engedve, farkast, rókát, azt ott rengeteget pusztítottam. Amikor jó rókászó tél volt, akkor nagyon nagy volt a hó, kevés volt az élelem a rókának. Levadászta az egereket, meg mindenfélét. Volt két-három les a halastó körül, ezek fűtetlen lesek voltak, azután jöttek be a '70-es évek végitől a fűtött lesek, ezek a modern, kályhával meg ággyal felszerelt lesek, a medvék végett, mert, ugye, akkor Ceauşescunak kellett lessük a medvéket. Úgy is volt, hogy egy leselés alkalmával egy éjszaka 8–9 darab medve jött be a leshez. Azokat meg kellett nevezni, meg kellett jelölni. Mindegyiknek megvolt a neve, ez a Mikike, ez a Péterke, ez a Jancsika, ezek jönnek bé. Amikor nagy medve jelent meg, ezt kellett jelenteni, és akkor kijött valamelyik vadász – amelyik felelős, vagy inspektor –, azok megnézték, hogy lőhető volna, ide lehet-e hozni Ceauşescut, de hát Ceauşescu a völgyben nem járt sohasem. Ezek a magas miniszterek jártak, az ő testvére is járt, Ilie, meg többen a központi bizottságból, lőttek is medvét, de őt nem hozták sohasem, mert nem volt megbízható a völgy, nagyon vad volt, nagyon zárt, és fél-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tek, nehogy valami „ólommérgezés"-ben elpusztuljon. Amikor megjelentek tavasszal, március közepén a medvék – meg kezdtek indulni –, s amíg tartott a medveszezon, addig minden éjjel egyvalaki ott kellett legyen, vagy egy erdész, vagy közülünk valaki a családból, aki figyelemmel kíséri, hogy jelent-e meg nagy medve, új medve, vagy csak a régiek jártak. Voltak 500 pontos medvék, voltak 400 pontos medvék, többféle.

És mivel etették be ezeket?

Lóhússal. Minden héten két-három lovat húztunk fel a fára. Ilyen csigarendszerrel fölhúztuk, a négy lábát összekötöttük, meglőttük a lovat. Élve kivezettük oda, ott meglőttük, felhúztuk a csigával, és rákaptak a medvét. Akkor már úgy jöttek, libasorba.

Milyen magasra húztátok fel?

Olyan 3–3,5 méterre.

S hogy ment oda a medve?

Felérte. Felállva felérte. És addig húzta, cibálta, míg lerángatta. A másik felment a lábon – mert ilyen háromágú állvány volt –, azon felment, ott evett belőle, meg addig ráncigálták, ameddig letépték onnan. Akkor megint újrakötöttük, megint újra. Azután a '80-as években jött be ez a granulátum mézzel, amit szeret a medve, akkor azzal etettük. Az azért volt jó, mert azt nem tudta elvinni a medve. Mert a lóból, ha leszakított egy negyed lovat, azt bevitte a sűrűbe, akkor mindenesetre onnan többet nem jött ki, akkor azt ette meg előre. De akkor jöttek a kisebbek. Amíg a nagy medve bent volt, addig soha nem jött a kisebb, csak a puszta szélin, körbe kerülték, de nem mertek odamenni. Aztán lőttek farkast is a medveleselés közben. Nem volt szabad, de ha jöttek a farkasok, akkor azt is lőttem, rókát is. Egész éjjel ott kellett az ablaknál ülni. Ketten mentünk, sokszor a leányommal vagy valamelyik fiúval, akkor 12-ig ült az egyik, akkor lefeküdtünk, akkor 12-től reggelig ült a másik. Távcsővel figyeltük őket, volt egy füzet, abba fel kellett írni, hogy Misike bejött 9 óra 4 perckor, de már a napvilág is eljött így március vége felé, amikor nagy, méteres hó volt az erdőn. Akkor nekik élelem nem volt ott, hanem rá voltak utalva, hogy ide a lesekhez jöjjenek.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Szekrény Mihály volt a sógorod, meg a nagybátyád is, mint mondottad. Említetted, hogy tőle sokat tanultál.

Amit tanultam vadászatot, azt tőle tanultam, a többit meg saját magamon tapasztaltam, abból tanultam a vadászatot. Szekrény Mihály valamikor Gödöllőn négy év alatt járta ki az agrártudományi egyetemet. 1 méter 90-es ember volt, és akkora tenyerei voltak, mint egy evezőlapát. Jó régi, székelyvonású ember volt, de annyit tanultam tőle vadászatban, hogy... Neki volt ez a mondása, ha megengeditek, elmondom ezt a mondást, tőle tanultam: Soha nem szabad sietni a vadászatba, amit a Diána és a Jóisten neked szánt, az úgy is a tiéd lesz. Akárhogy szaladsz a vad után.

És egy epizódot elmondok, hogy milyen temperamentumos ember volt ő. Volt két jó vadászkutyája, korcs kutyák voltak, de nagyon be voltak idomítva vaddisznóra. 2000 kiló vadhúst csinált egyedül egy télen, az erdészetnek ez volt kötelező. Be voltak idomítva a kutyák, ugye, a kisebbfajta süldőt azok fogták, a vadász csak meg kellett ölje. Elvitt egyszer vadászni, akkor még én is csak olyan zöldfülű vadász voltam. Soha nem ment ő mással. Egyedül vagy velem ment vadászni abban az időben. Elmentünk vadászni, azt mondja, na, Jóska, ideadta a kétcsövű kis fegyverét. Neki golyós fegyvere volt örökké, és volt még egy tartalék, egy kétcsövű 12-es sörétes fegyvere – ideadta, azt mondta: itt van, egyik csövibe teszed a golyót, a másikba a szatymát (ólomdarabkák). Kisebb disznónak a szatymával – mi úgy hívtuk, posta –, avval lőtt 20 méteren belül. Megállított itt e mellett a fa mellett, megáll, azt mondja: ha vénasszony szotyog az égből, és a disznók vernek le akkor es a legnagyobbat célozzad, de futtában, mert a disznónak örökké elejibe kell tartani. Megmagyarázta nekem, hogy hogy kell, mert addig nem nagyon lőttem futás közben disznó után, csak lesből, meg így-úgy. És azt mondja: ettől a fa mellől te el nem mozdulsz, akár itt ugatnak a kutyák, akár ott ugatnak a kutyák, innen te el nem mozdulsz, innen tudsz lőni. Na jó. Egyszer hallottam a kutyákat, láttam is, tovább olyan száz méterre vannak a disznók. Szaladtam oda. Akkor elszaladtak. Akkor beljebb láttam, fogják a disznót a kutyák. De azon a helyen, ahol maradnom kellett volna, háromszor is ott szaladt el a konda, azon a szent helyen. Ő már lőtt kettőt is abból a kondából, egy nagy sűrűben voltunk, egy olyan 100 hektáros sűrűben. Visszajött oda. Én visszaálltam a régi helyemre, mert láttam, hogy baj van, visszajött oda,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

és azt mondja: miért mászkáltál el innen? Hányat lőttél? Mondom, egyet se. Azt mondja: mit mondtam, hogy innen, ebből a helyből... Na, most többet nem vadászol, a puskát elvette, mész haza gyalog! Nem sikerült lőnöm, mert nem hallgattam meg az ő szavát. Ott mentek el háromszor, ott vonultak el, ahol nekem kellett volna állnom, de mivel nem álltam ott, nyugodtan továbbmentek. Ő lőtt hármat a kondából, egy nagy kant és két kisebb süldőt. De akkor az volt a szabály, hogy le kellett adni az erdészetnek, plán volt, azt meg kellett csinálni. Engemet elküldött, gyalog, haza. Onnét 5 km volt gyalog. Elmész haza, hozod a kocsit, addig én kizsigerelem a disznókat, tesszük fel az autóra, hogy holnap el tudjuk vinni az erdészetnek, leadni a disznókat. Akkor nem volt hűtőház, hanem akkor a disznókat meg kellett fagyasztani, ugye, tél volt, nem volt nehéz, mert a „nagy hűtőszekrény" működött. Reggelre megfagytak a disznók és adták le, azt Marosvásárhelyre kellett küldeni. Na most, ekkor tanultam meg, hogy neki egy különös vadászszokása volt. Nem nagyon ment vadászatra, csak amikor közös vadászat volt. Akkor mindenkit felállított standra, és aki nem fogadott szót neki, azt leszállította a standról, azt hazaküldte. Az többet vele nem vadászott, azt mondta, maga megbízhatatlan, mert kap egy eltévedt golyót vagy valamit, én nem záratom be magamat maga miatt. Maga el fog menni, félbehagyja a vadászatot. Elvette a fegyvert tőle, és küldte haza, lehetett az akárki. Nagy emberekkel vadászott, vadászott például a Krupp fiával is. Szeretett vadászni vele Maurer miniszterelnök. Amikor Maurer miniszterelnök jött volt vadászni, akkor kezdték csinálni a magasleseket, és beetették a szarvasokat a sózókra. Azt mondta Maurer: „te Misi, hány szarvas bőg nálad?" Azt mondta a Misi – úgy mondtuk neki, Misi, Mihály – jelentette a telefonban: miniszterelnök elvtárs, nálam öt darab bika bőg a területen. „És abból hányat lehet megnézni egy este?" Azt mondja a Mihály, hogy négyet. Eljött ide, addig nem ismerte a Mihályt, az országos vadásztitkár Romániában, az kísérte el Maurert. Bemutatkozott a Mihály, és elvitte ki a lesre, és húsz bika bőgött akkor este a lesnél. „Na – azt mondta –, ilyen emberekre van nekem szükségem! Mert más helyen örökké fordítva volt, jelentettek húszat, és bőgött kettő. De még ilyen emberrel nem találkoztam, amelyik ötöt jelentett és bőgött húsz." Azt mondta: „benned megbízok Mihály, megláttam, hogy ki vagy, megismertelek". Jött örökké ide vadászni, mert ugye, ez egy rezerváció volt tulajdonképpen, az ojtozi vadászterület, meg a kászoni Republican, úgy mondták. Nemzeti va-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dászterülete volt az országnak, és itt lőtték a legnagyobb szarvasagancsú bikákat. Például 1910-ben itt lövődött a szomszédos erdőterületen, a Kásin völgyében a 24-es bika, 224 pont volt, úgy emlékszem, Montenuovo herceg lőtte volt 1910-ben. Úgyhogy itt jó trófeák voltak örökké minden esztendőben, és gyönyörű trófeákat vittek el. A Bayer Krupp akkor is lőtt volt egy olyan bikát, hogy szinte világrekord lett volna, csak akkor a pontszámot lecsökkentették, úgyhogy 228 pont lett volt az a bika végül. A Központi Bizottság parancsára engedték neki kivinni a bikát. Aranyérmes kanokat lőttek. A legnagyobb egy 28-as volt, de azt is elvitte a Securitate, mert az ilyen aranyérmes dolgokat akkor nem engedték az ilyen egyszerű vadászmesternél a házban, hogy lógjanak a falon, hanem rátették a kezüket. Nekem is volt egy olyan farkastrófeám, amelyik aranyérmes lehetett volna, és az eltűnt a vadászkiállításon, mert a vadászkiállításra odaadtam, és ott eltűnt. Soha nem kaptam vissza. Akkor hiúzgereznái voltak olyanok, hogy azok is aranyérmesek lehettek volna, hogyha a kiállításon bévétettek volna. Ez tulajdonképpen dióhéjban az ojtozi vadászat története..

Józsi bátyám, egy pillanat erejéig szaladjunk vissza a tízegynéhány éves gyerekre, aki, míg ott szundikáltak körülötte, meglőtte azt a bikát, az hány pontos lett volna? Gondolom, csak méregettétek.

Nem, akkor nem is tudtuk.

De mégis.

Hát 220 ponton biztosan felül volt, mert azután megmértem, 20 év múlva is olyan 12 kilós a bika. Olyan 11 és fél, 12 kilós, kis koponyával csak. A nagy koponyát azt lerágta a medve róla, és nagyon sokat vesztett a súlyából, mert újra kellett barnítani. Mert a sok fán üléstől kifehéredett, amelyik részét érte a nap, kifakult volt. Diófapáccal barnítottam, én főztem a pácot. Elkövettem azt a hibát, hogy leragasztottam utána, ami nagy hiba volt, de akkor nem tudtam ugye, hogy miféle. Akkor nem értékeltük az agancsot, úgy is volt az erdőn, megbotlott az ember egy hullajtott agancsban, ki volt fehéredve, ott hagytuk, mert nem volt értéke. Bicskanyélnek, ha esetleg el tudtuk adni nagy nehezen, de akkor nem volt értéke az ilyennek. Azt mondtuk: szarv. A szarvban megbotlottam.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akkor menjünk szépen vadfajonként végig egy-egy izgalmas, vagy akár több jópofa történettel. Mondtad a végén a hiúzt, az egy érdekes vad, nálunk, ugye, nincs.

A kisebb fiam most vadőr, ő mondja sokszor, most már hovatovább kevesebbet kezdtem járni a hegyekbe, azóta nőttek a hegyek. Én már pár éve nem kezdtem úgy annyira el. Most kocsival szoktam, terepjáróval kimegyek. Erdőültetvényem van, azt megnézem, azt gondozom, meg ezekkel foglalkozom, de közben figyelem a területet, összeszedem a hurkokat, amiket a rabsicok kiraknak az erdőre elé-hátra, azt is össze szoktam gyűjtögetni, eldobom, hogy ne kapják meg. Aztán megfigyelem, hogy hová járnak a vadak, meg hogy milyenek lehetnek. Még egyik esztendőben találtam hullatott agancsot, minden tavasszal el szoktam menni, azokat szoktam keresgélni. A hiúz. Az optimálisnál picit nagyobb a létszám itt nálunk, meg a farkasokat, azokat kigyérítette a rühesség. Mert jó pár évvel ezelőtt megjelent a rókáknál a rühesség, mivelhogy a rókagereznáknak nagyon leesett az értéke. Amíg én voltam szolgálatban, addig nem volt rókaveszély, sem veszettség, sem rühesség itt a területen, meg a környéken sehol. Mert én kipusztítottam őket minden tavaszra. Sokszor olyan tavasz is volt, hogy 25–35 darab rókának húztam le a gereznáját egy télen, vadászidényben, november végétől január végéig, ez volt a vadászidény. A legjobb gereznákat akkor lehetett zsákmányolni, és azt, ugye, értékesítettem, de a pénzt a családi kasszába fektettem be, nem a vendéglőbe, a bodegákba, meg a kocsmákba.

Egyszer lőttem életemben hiúzt, úgy véletlenül összeszaladtunk. Nálam villámlott, nála meg mennydörgött, így történt. Inkább csapdával szoktuk fogni, örökké, őztetemekkel. Ahogy egy őzet megkaptunk, frissen megöltet, ő vissza szokott járni reá – ha közben nem ölt frissebbet –, vissza szokott járni az őztetemhez, meg a maradékhoz, és akkor oda szoktam letenni tányérvasakat, csapdát, egyet-kettőt, az ösvenybe. Nagyon sokszor fogtam. Jó pár darabot, de nem mondom, hogy menynyit, mert már kérkedésnek tűnne, meg nagyzolásnak.

Több százat?

Nem. Száz alatt mondjuk. Farkast meg ötvenkettőt. Azt díjazták, a farkast, azt meg kellett jelölni, amikor adtuk le a bőrit a farkasnak. Az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

körülbelül ötvenkettő, ami nyilván van tartva. Ez sem mind lőve volt, hanem csapdával is fogtam, akkor még volt gázméreg, a letolin, avval is fogtam. Az volt a legemberségesebb fogás. Mert amit csapdával fogtak, abban nagyon sokat szenvedett. Hogyha nem vetted észre hamar, hogy a csapdában benne van, nem nézted meg a csapdát például éjszaka vagy korán reggel, vagy csak három-négynaponként, mert távolabb volt a csapda, akkor vagy lerágta a lábát, vagy ott döglött meg a csapdában, nagyon sok kínszenvedéssel, meg a fogait mind összetörte. Viszont a gázméreg – azt két esetben kaptam az erdészetnél kiutalással, lakat alatt kellett tartani, mert komoly dolog volt az –, a letolin, meg a cián gázméreg pillanat alatt végzett vele, nem szenvedett.

És azt hogy kellett használni, kapszulában volt?

Kapszulában, üvegkapszulában volt. És azt be kellett tenni neki, és úgy ölt. De a farkast soha nem lehet úgy megfogni, hogy például ő megölt egy szarvastehént, odamegyek a hóba, beteszem a gázmérget a szarvastehénbe. Az többet arra a helyre nem megy, ahova az ember egyszer odamegy. Ha az ember odaállt vagy rátette a kezét valamire, a szagát megérezte, többet oda nem ment. Esetleg egy vagy két hónap múlva. Azt csak úgy lehetett, hogy a patak mellett fogták, vitték le a szarvastehént, még ott volt a fele vagy a negyede a szarvastehénnek, akkor a vízben, hosszú csizmákkal mentem oda, és ott tettem bele a mérget. És ha a holló nem rontotta el a mérget, vagy a rókák nem törték össze, akkor elesett esetleg egy farkas mellette. De voltak nekem ennél rejtettebb metódusaim is, másféleképpen is fogtam én a farkasokat.

Na, erről pár szót.

Nem szívesen mondom én el ezt.

Nem baj az.

Talán még most is támadnak evégett engemet. A juhászokkal nem voltam jó viszonyban, és még most is köszönhetem nekik az árulkodást, mert közben a sok kutya közül el-elpusztítottam néhányat. Mert a törvények szerint a hegyi vidéken engedélyezve van három kutya egy csapat juh mellett, és van tizenhárom. Még egy erdész se mer ujjat

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

húzni velük, mert Bukarestig gurul a sajt, így szokták mondani. És mindent elintéznek, hogy az embert befeketítsék. Például tavalyelőtt valakik meglőttek vagy három juhot, a juhok közé belőttek. A fiamnak van vadászengedélye, fegyverengedélye az egész környéken, mert az erdészek anélkül vannak, fegyver nélkül. És a fiamat rángatták bele a mocsárba, szinte alig tudott kimászni, hogy ő lőtte meg a juhokat. És avégett házkutatások, meg hurcolták hónapokon keresztül hazugságvizsgálóra, meg engemet is, mindenféle. Ez végett nem nagyon szeretek erről beszélgetni, mert nálunk még most is a törvénytelenség nagy lábon jár itt az országban. Egy pár birkával, bárannyal, egy jó pár kiló sajttal úgy elintézik, hogy még a fekete is fehér lesz, meg a fehér is fekete. A korrupció egészen Bukarestig megy. Ugye, az egyszerű embernek, mint nekem, nincs ahhoz tehetségem, viszont nekik nagy vagyonuk van. Mert olyan is van, hogy nincsen egy talpalatnyi földje, meg egy talpalatnyi erdeje sem, és van 600–700 darab birkája, és a jövedelme az mind arra való, hogy annak a jövedelemnek a 10 százalékából mindent el tud intézni, fel a minisztériumig, amikor probléma van. Úgyhogy nagy nehezen kászálódtunk csak ki a bajból, mert olyan alibink volt, hogy nem tudták azt megmásítani, és így kecmeregtünk ki.

Például, amíg szolgálatban voltam, egy csobánnak meglőttem a lábát önvédelemből, akkor is három évig folyt a per, katonai bíróságon végeztük.

Ez hogy volt részleteiben?

Önvédelemből a lábát keresztüllőttem.

Na de hogy? Miért?

Nyolc kutya reám volt jőve, és a kutyák téptek szerte, és ő ütött a bottal, és uszította a kutyákat reánk. Már csak percek voltak az életemből hátra, muszáj volt, önvédelemből keresztüllőttem a lába fejit. A mérés megállapította, hogy 50 centire állott tőlem a csobán, és úgy állította, hogy 40 méterről lőttem sík terepen reá. És a golyónak a nyomát kísérve a ballisztikai expertise (szakvélemény) megállapította, hogy 50 centire állott, és így vesztette el ő a pert. De már 50 darab juhot feláldozott erre a célra, jobban mondva az árát, és ki tudja, hány száz kiló sajtot, hogy intézkedjenek, hogy többet ne lőjem a kutyákat,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

meg mindenféle. Úgy is volt, hogy egy juhsereg mellett volt 14 kutya, kettőt meglőttem, már rögtön bepereltek. És a fiam evégett nem tudja gyakorolni a szolgálatát, mert ha ő is úgy csinálná, mint én, akkor már vagy megütték volna, vagy bezáratták volna. Ez aktuális most is.

De még mindig nem értem azt, hogy miért baj, ha olyan sok a kutya, és mi kárt tettek benned, vagy kiben tettek kárt?

Amikor annyi kutya van egy esztenánál fenn a havasokon, azoknak soha, egész nyáron egy darab húst nem adtak, csak amit ők fogtak, a vadból. Ahogy a szarvasból esett ki a borjú, az már az övéké volt egy-két napon belül. A vaddisznó kicsinyeit is ők gyűjtötték. Ősszel láttam egy kocát, egy malaccal, két malaccal, hogyha ennyi maradt. Ezek a kutyák szedik össze a vadszaporulatot az erdőben. Nem itt nálunk, hanem az egész Kárpátokban, ahol juhseregek vannak, ez a divat. A csobán nem visz ki a hátán a falutól 30 km-re minden héten 100 kiló vagy 50 kiló húst. Az másképpen nem eszik, és az a kutya úgy ki van éhezve, azzal összefuttassák az egész erdőt, és azok szedik össze a vackot.

És a birkát nem bántják?

Hát a birkát, azt nem bántják, azok meg vannak szoktatva a birkához, azt védik. És azért tartottak anynyi kutyát, hogy megóvják, ugye, a vérmedvétől, mert a medvék azok nagy pusztításokat vittek végbe. Akkor a kutyák felhajtják a medvebocsokat tavasszal, nyár elején, amíg kicsikék a bocsok, felhajtják őket a fára, és akkor a csobán nem megy el onnat, míg le nem esik a bocs, vagy le nem verik a fáról, mind megütik a medvebocsokat, azért, mert ezek pusztítják a juhállományt. Úgyhogy itt törvénykedés ebből a tekintetből..., megvannak a román törvényekben, mindenre megvan a paragrafus, és megvannak a büntetések, hatalmas büntetések, de a Jóistenen kívül senki be nem tartja, mert nem lehet betartani. Mert ők az urak.

És ezek milyen fajta kutyák?

Mindenfajta. Korcs kutyák, komondorok, kuvaszok. Ezek párosulnak a farkaskutyával, akkor ilyen-olyan kutya lesz. Te, ezek a kutyák egész nyáron, még tégedet is ellátnak hússal. És annyira becsben tart-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ják ezeket a fajta kutyákat, mert nekik is húst visznek. Hallják, hogy megfogták a malacot, visít a malac, mennek oda, elveszik tőlük, a javából ők is esznek. Olyan csobánok is vannak itt Bereckben, tudok vagy ötöt-hatot, hogy szarvasborjúbőrből van a sapkájuk csinálva. Hát így fogják a szarvasborjút. Meg a szarvasborjút – ez egy nagy titok, ezt csak ők tudják egymás között –, azt szopós korában a föld fenekiről is felkeresik, hogy tudják megfogni, hogy az oltóját ki tudják venni. Mert annak olyan erős az oltója, hogy avval tudják csinálni a legfinomabb sajtot. Bárányoltóból soha nem lesz olyan, mint annak a szarvasborjúnak az oltójából. Nem tudom, tudjátok-e, miféle?

Az egy gyomormirigy.

Igen, a gyomrában van az oltógyomor, amíg szopik. Minden kérődzőnek megvan. A szarvasborjú oltója egész nyárra elég, mert csak picit tesznek bele a tej közi. És abból lesz a legfinomabb sajt, tudod, összekapja. És ez mind titok. Azért kell nekik a szarvasborjú. Mondtam a mérnöknek, kérdezze meg, hogy honnét van, mert a törvény szerint azt meg lehetne kérdezni, hogy honnét van neked a sapkádhoz ez a bőr. Akkor agancsból minden ház tele van. Vannak olyan juhászok, akiknek sem vadászengedélye, sem fegyverhordozási engedélye nincs, de tele van agancsokkal a ház, kérlek szépen, trófeákkal. Olyan trófeákkal is, amik lehet, hogy a világkiállításon aranyérmet kapnának, meg világrekord lenne belőlük. Tele vannak, mert hol itt kapják meg hurokban, hol ott kapják meg. Aztán az utolsó időkben, a '70-es évektől errefelé nagy érték kezdett lenni a hullajtott agancs, meg az agancs. És akkor kiraktak az erdőn akkora hurkokat, 2 méter átmérőjű hurkokat, ahol a szarvasoknak van a csapása. Ott belemegy nyáron is, télen is. Egész nyáron ott van az a hurok. Úgyhogy az agancsa beleakad, megrántja. Kaptunk ilyen hurkokat, sok trófeát kaptunk, amire rájöttem, hogy mit kell csinálni. Hónaponként egyszer szokták a hurkokat végigjárni a rapsicok, s akkor, télen a havazásnál a nyomukon csak mentem. De nem mennek el a hurokra reá, hanem csak a huroktól 20–30 méterre, s ha van benne valami, odamegy, kiveszi belőle, s azt a hurkot már viszi is el onnan vagy újracsinálja. Ha nincs semmi benne, akkor hagyja ott tovább. Ha érintetlen, akkor nem megy ott el, nehogy más menjen el a nyomára és akkor megkapja. Ezek mind olyan dolgok, hogy nincsenek leírva sehol, de ha ezt nem tudja az ember, akkor csak csodálkozik, hogy hol a vadállomány. Az őszszel elvoltam szarvas-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

bőgésen, egy bőgést hallottam a legjobb helyen, ahol ezelőtt tíz bika bőgött. Kérdem a fiamtól, azt mondja, eltűntek a szarvasok, nincsenek, hiába kérik tőlünk. Mondom, hát nem nézitek meg a hurkokat. Azt mondja, minek, úgysem adnak még benzint sem, csak azt várják, hogy lövessünk a vendéggel. A leghatalmasabb kizsákmányolása a vadállománynak most történik itt nálunk, írja ott a lapokban elöl, hátul, Csíkban is meg mindenütt. De az ilyenre rögtön rátenyerelnek. Például a vadszámlálást úgy végzik el, hogyha ezelőtt 10 évvel a minisztériumnak jelentettünk 12 szarvasbikát, hát most tegyünk hozzá még kettőt, az 14. Akkor ebből adnak engedélyt kilövésre. Minél többet jelentenek be, annál több kilövési engedélyt osztanak le a megyébe. Tegyünk hozzá még négyet. Úgy 20 éve, 30 éve minden erdész leírta, hogy ennyi szarvasbikát láttam. Akkor a mérnök ráförmedt, hogy ez hogy létezik? Te hol voltál egész nyáron? Nem szaporodtak ezek a bikák? Tavaly is ennyi volt. Még egyet odatett, vagy hármat. És ez így ment örökké, ez most is ugyanígy van.

Miért vannak ilyen nagy becsben tartva ezek szerint ezek a juhászok?

Azért, mert kerek a sajt. És gurul.

És annyi elég?

Annyi elég.

Na de nem az állami vezetők vadásznak? Ha kevés a vad, akkor nem tudnak vadászni ezeken a helyeken.

Most már nem nagyon vadásznak az állami vezetők, a nagyfőnököt, azt meghívják, ahol nagy medve van, mint most is. A régi szokás megvan. Jönnek a külföldi vadászok, ugye, azoknak a föld fenekiből is mutatni kell valamit. De a legtöbb vadász úgy megy vissza. A medvebőrt állítólag nem engedik be a német környezetvédők. A magyar vadászok beviszik, azt hiszem.

Nehezen viszik be a magyar vadászok is.

A spanyolok jöttek tavaly is, azok viszik, meg van nekik engedve. Az olaszok jönnek, azok mindent meglőnek, ami repül és szalad, az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nem számít, hogy mi. Annak a puskát nem tudod kivenni a kezéből, amikor lőni kezd. Olyan hajtások voltak például (az egyik esztendőben lekoncentrálódtak a medvék és a disznók ide a tölgyesbe, mert fönt nem volt semmi makktermés), hogy kilencven-, nem tudom, hány medvét számoltak meg egy hajtásban. Akkor egy jamaicai – vagy honnan volt egy – vadász, valamelyik lapban benne van, egy király vagy herceg, vagy mi volt. Na, az lőtt volt négy medvét akkor. Volt pénz, ugye, megfizetni. És annyi volt a disznó, hogy vagy hatvan nem tudom, hány disznó volt a hajtásban.

És annyit lőttek?

Ebből, mondjuk, négy-öt esett. De akkor ez olyan ősz volt... Össze voltak gyűlve a falu mellett ezekben a gyér cserésekben, mert fent mind megfagyott volt a tölgynek a virága. És a falu mellett, a déli oldalon volt csak foltokban makktermés. Akkor persze az összegyűjtötte a vadat. Fent egy nyomot nem láttál a magas hegységekben, csak mind ide voltak összegyűjtve, és azért volt annyi vad. Akkor világgá kürtölték, ott filmezték, hogy ez mindenféle Eldorádó. Akkor más esztendőben jött tíz vadász, nem láttak tíz vadat egész őszen. Úgyhogy ez a terméstől függ. Ez vonzza őket.

Etetés nincs?

Hát a fiam kitette a sót, elvitték. Énnekem rejtett sózóim vannak. Kiteszed a sót, mén a juhász, megfogja, viszi a juhoknak. Kiteszed a kukoricát, megy a juhokkal, télen is, eteti fel. Nem tudsz semmit csinálni.

Odahajtja a kukoricához?

Odahajtja a kukoricához, feleteti, nem tudsz semmit csinálni. Hiába jelented, mert még téged csesznek, hagyd békét fiam, feljön az ukáz...

Itt nincsen kukoricasiló?

Nincs. De itt olyan vadállomány van, higgyétek el, olyan vadállomány, hogyha kivinnéd a silót az erdőbe, világgá szaladnának a szagától. Életében még nem is érzett olyan szagot, nemhogy egyék belőle.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akkor mondjál el egy jó kis, izgalmas medvekalandot. Amikor megcsapott a medve.

Ha megcsapott volna, akkor most már nem mondanám el nektek. De majdnem megcsapott. Két esetet szeretnék elmondani.

A '70-es évek végén, '80-as évek elején akkora volt a medvelétszám, hogy akkor bizony nem volt játék éjszaka kimenni, mászkálni az udvaron. Akkor a pisztrángokat hússal etettük. A lóhús volt az első számú pisztrángtáplálék. És a húsból rengeteg csont, vágóhídi hulladék visszamaradt. Példának kedvéért, nekem a pisztrángászat részére évenként a vágóhídtól 80–90 tonna hulladék jött be, máj, tüdő stb. Ezt fel kellett dolgozni, meg kellett őrölni, növényi lisztekkel kellett keverni. A lovakból, meg a hullott állatokból, amit küldtek oda, ugye, ezekből visszamaradt sok csontozatot meg mindenfélét, ezt nem lehetett semmiképpen hasznosítani. Minden két évben ásattam exkavátorral egy mély gödröt, a halastótól körülbelül 200 méterre, és ez bűzlött, ugye. Egy gödröt ásattam, és évenként egyszer-kétszer betemettem földdel azt a rengeteg sok csontot. És ott, az erdő közepibe, a vadregényes őserdő közepibe, ugye, ott volt ez, ez a szag terjengett kilométerre és tíz kilométerekre az erdőben, úgyhogy az összes ragadozó vadállat, ami a hússal élt, a medvéktől kezdve mindenféle járt oda egész nyáron, és onnan cibálták ki azokat a csontokat, hurcolták szerte az erdők között. Most is teli van régi csontokkal az erdő, lófejekkel, mert kilométerekre elvitték a lófejeket, meg mindenféle. Ugye, ez nem volt nagyon legális, de akkor ez volt a szokás. De ebben nem volt semmi, ez mind szerves anyag volt, ez mind felbomlott az erdőben. Amit elrágtak a farkasok meg a rókák, táplálkoztak vele, ebbe semmi különös nem volt. Most már lehet, hogy nem lehetne ezt megcsinálni. Amikor nem volt hús a ragadozóknak, akkor biz' az istállómat is megközelítették a medvék, úgyhogy már sokszor az udvarra is bejött Sokszor reggelenként felkeltem, a kutyáim ki voltak fáradva, 5-6 kutyám is volt láncon, dróton hosszan eresztve. Azok harcoltak egész éjjel. Kettőt-hármat megöltek a farkasok a láncon, a másikat leszakították a láncról, úgy ölték meg. Ugye, minden félórában nem tudtam felkelni éjszaka –20 °C-os hidegekben, hogy szaladgáljak, meg lőjek a levegőbe, meg elkergessem a medvéket, pihenni kellett. Volt egy olyan eset, ami kirívóbb a többi közül. Volt egy jó korcs kutyám, Tisza, úgy hívták, egy farkas meg drótszőrű keverék, egy olyan jó, köpcös kutya volt. Senki rajtam kívül, még a fiaim, meg a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gyermekeim sem tudták megsimogatni, se a kezüket rátenni, mert olyan érzékeny volt, harapott. Csak én tudtam vele vadászni, csak én tudtam érteni a nyelvén, ketten tudtunk beszélgetni. No, és ez megtörtént olyan áprilisi időkben, a '80-as évek elején, hogy nagyon fogtak a kutyák, tudtam, hogy valamelyik kutyám bajban van. Lementem ide a csontos gödör felé éjszaka, egy olyan kezdetleges villanylámpám volt, én csináltam volt négy elemmel. Az mikor gyúlt fel, mikor nem gyúlt fel. Elvittem a puskát, havazott, esett. A puska, ha megvizült, akkor már rögtön takarítani kellett, mert ha nem, rögtön rozsdásodott, akkor az volt a baj. Lementem a puskával a lakásban az utolsó helységtől, ahol őröltük a húst, attól körülbelül 50–60 méterre volt a csontos gödör. Ott volt két-három medve biztosan a gödörben, akkor elcsaptam ezt a Tisza kutyámat, hogy szaladjon le, hajtsa el őket. Amikor ott mentem le az ösvényen, egyszer csak látom, hogy a Tisza kutya nagy robajjal jön szembe velem. A puskát már letettem volt a húsőrlő házban, otthagytam bent, hogy ne vizüljön meg. Amikor megpillantottam a kutyát és utána egy nagy fekete, ugye, abban a sötétségben, a lámpám pont nem gyúlt fel, én már megszaladtam, megfutamodtam vissza a ház felé. Csak az az egy szerencsém volt, a háznak az ajtaján nem volt küszöb, és kinyílott egy olyan betonplaccra, és az nyitva volt. Amikor odáig elértem, akkor már a gumicsizmát a hátsó lába körmével elérte és lerántotta a lábamból a medve, de én már az épületnek az ajtaját elkaptam a kezemmel, mikor leestem, hasra estem, és bemásztam az épületbe belül. Abban a pillanatban a kutya hátulról hozzácsípett a medvéhez, és akkor megtért a medve, lehet, hogy még oda is bejött volna utánam. Akkor megtért a medve, és a kutyát úgy kivágta, hogy 15 centis hasadás volt a hasán. Odacsapott a lábával. Még akkor éjjel bevittem a házba és a család lefogta a kutyát, én meg nejlonzsinórral, ilyen halászzsinórral, damillal bevarrtam, benyomtam a belet, mert künt volt a bele, kijött. Benyomtam a belet, a beleket, lemostam szesszel a környékit, egy hét múlva már ugatta a medvét. Olyan kutya volt, te, ez olyan hűséges volt hozzám, hogy akkor is, amikor a csizmát kikapta a lábamból, ez az első eset, amikor biztos, hogy a haláltól mentett meg. Mert ha elkapott volna és maga alá gyűrt volna a medve – a puska még volt tőlem olyan 3 méterre bent az épületben –, akkor most nem mondtam volna el ezeket az eseteket. Mert, ugye, a család vagy meghallotta volna, hogy ordítok, ha tudtam volna ordítani és segítséget hívni vagy mi, akkor se tudtak volna kivenni alóla, mert a medvének öt másodperc elég egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ember életéhez. Több eset is van, például itt van egy ilyen juhász bácsika, amelyiket leskalpolta, a fél fejiről a bőr most is hiányzik, és az egyik szemit kiszedte egy csapásra. És van egy másik gyerek, mikóújfalusi gyerek, amelyik most is a kórházban van, a háthúsát kivette egy csapásra, ruhával együtt. 14–15 éves gyerek volt akkor, még most is a kórházban van. Úgyhogy ilyen a medve, az nem megy oda lekezelni, hogy aztán összeveszünk és kezdünk verekedni, ez nem úgy megy, mint a filmekben. Ez volt a hiteles leírása a medvetámadásnak.

A másik eset meg a kaszálón történt. A halastó mellett, az épület és a csontos gödrök között volt egy egyhektáros terület, sima kaszáló, és éjszaka már nagyon odakaptak volt a medvék. Délután már vonultak a csontos gödörhöz. Féltem, hogy a háziállatokat megint megtámadják, borjaim voltak, disznók voltak, tehén volt, meg mindenféle, féltem, hogy már odáig jutnak, hogy elviszik őket. Gondoltam – egy szabad délutánom volt –, estefelé kiülök a lesemre. Csak egy olyan les volt csinálva, hogy a fenyőfának két vízszintes ágára két deszka keresztül volt szegezve, egy háttámla volt téve, és oda széna volt téve, és arra ültem fel. Egy olyan öt méterre a földtől. De most már hogy csináljam, hogy tudjak pihenni is, meg észrevegyem, amikor bejön. Ott volt előtte egy frissen meglőtt ló, olyan 20 méterre. Volt ilyen réztekercs drótom, 2–2,5 mm vastag drót, bekötöttem az egyik végét a lónak a lábaira, a másik végét az én lábamra. Hogy amikor bejön a medve, húzza a lovat, felébredjek. Egy nagy medve volt, de egy nagyon agresszív medve volt, úgyhogy attól én is féltem, nem szerettem volna elejibe kerülni. Na, és éjszaka ugye, elaludtam, első álmomból egyszer csak úgy ébredtem fel – első álmában az ember ugye úgy elvan, ki van rekedve az esze –, azt éreztem, mintha a feleségem úgy húzná ki a lábamat az ágyból. Mintha bent volnék az ágyban, mintha ő rángatná a lábamat. Abban a szekundumban jöttem rá, hogy én hol vagyok, és a drót már lehúzott volt félig, úgyhogy abban a pillanatban kapaszkodtam meg. Mert nem szakadt el a drót. Máskor könnyen elszakadt, de akkor nem szakadt el az a drót, kérlek szépen, és a medve húzta a lovat tovább, és a lábamon van a drót. És a két deszkácskán szinte már hogy leestem volt. Abban a pillanatban ébredtem fel, akkor jöttem reá, hogy mi történik velem. És abban a pillanatban a puskám már a kezemben volt, egy ilyen bok puskám volt akkor, és láttam, hogy melyik a hátsó fele, olyan 20–25 méterre. Akkor úgy szoktam, hogy 4-es söréttel odameszelek neki szemből. Hogy ne is legyen halálos, de ijedjen meg is. De nem tudtam, hogy melyik végéhez forduljak a sötétben, melyik vége

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

melyik vége, pontosan az első végéhez találtam odameszelni, és körülbelül valamelyik szemit érhette, mert nagyon felhördült, és forgott körbe a ló körül. Volt legalább 500 pontos medve, olyan 250 kilós. Forgott a ló körül, én mozdulni nem mertem, nehogy feljöjjön hozzám, közelebb kerüljön. Erre a lövésre – olyanok voltak a kutyáim, hogy mikor lövést hallottak, akkor még a láncot is elszakították, hogy tudjanak jönni segíteni – az egyik kutyám, (nem ez a Tisza, az már akkor megdöglött volt, 14 évet élt), amelyik olyan jó medvés kutya volt, az elszakította a láncot és lerohant oda, és olyan halálos csapást kapott a medvétől, túl közel ment hozzá, és ahogy megvolt ő vadulva, maga alá gyűrte. Csak egy nyivogást, egy pár nyivvantást hallottam, akkor már nem mertem lőni, mert tovább is mentek, meg gondoltam, hogy a kutyát is érem, de már a kutyát akkor kétfelé szakította. Pedig volt egy olyan jó 30 kilós a kutya, jó nagy kutya volt. Kétfelé volt szakítva a két első lábánál. A bele ki volt szakítva. Aztán akkor elment onnan, elment a medve, ugye, nem volt ez halálos lövés, csak körülbelül fél szemmel járhatott utána, ahogy én vettem észre. Nem ment el a doktorhoz, hogy üvegszemet tetessen vagy valami. Ezt a két történetet, hiteles történetet úgy érdemesnek találtam, hogy az utókornak elmondjam, szalagra mondjam.

Például a törvény, nem tudom pontosan kívülről, megvannak ezekben a lapokban, ez és ez a paragrafus szerint az erdőben való legeltetés tilos. Komoly büntetések vannak. Például a 2003-as őszt magyarázom el. Ez általános jelenség itt a Kárpátokban, ez nemcsak a berecki erdőkről szól, hanem a Kárpátok-beli erdőkről. Mindenütt tele voltak, ugye, a havazó későn jött, egészen karácsonykor jött a havazó, borzasztó nagy volt a makktermés az ősszel, a tavalyi évben. Úgy bükkmakk, mint tölgymakk, cseremakk. Mi úgy mondjuk, nagy volt a termés. És ezek a nagy sereg juhok, ugye, például Bereckben lehet venni körülbelül egy olyan öt-hatezer darabot. Bereck községben, van vagy öt-hat-hét-nyolc ilyen juhászgazda, román juhos gazda, amelyiknek öt-hatszáz darab van, és akkor a magyar emberektől ezek szokták összeszedni tavasszal, legeltetésre összegyűjtik. Egyik bácsikámnak, magyar embernek, van öt, a másiknak négy, a másiknak tíz, a másiknak kilenc, ezektől összeszedik, és ők legeltetik egész nyáron.

És akkor vissza tudják adni ugyanazt?

Ősszel visszaadják.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De hát honnan tudják, hogy kié melyik?

Hát az meg van jelölve, mindenkinek a fülibe'. Minden gazdának van egy jegye. Egyiknek így van becsípve, másiknak úgy van becsípve, ez a füljegy.

Nem tartozik szorosan ide, de gondolom, hogy ez az öt-hat alom ebben a nagy, kétszáz darabos nyájban többnyire összekeveredik?

Nem, asszimilálódnak. Utána ősszel a füljegy szerint megismerik, meg a jó gazda arra emlékszik, hogy ez is az enyém, az is az enyém. Amikor kimentünk ősszel édesapámmal, és meglátták a mieink édesapámat, kétszáz darab juh, ötszáz darab juh közül szaladtak oda hozzá, az öreg juhok megismerték, hogy ez a mi gazdánk. Ő csak odament, és jöttek a juhok.

Ha már itt tartunk, mit fizet azért az, aki adja az öt juhot, és mit kap érte, szaporulatot, ilyesmit? Nem tudom, hogy van ez.

Megbárányoznak odahaza, míg kivinnék a seregbe tavasszal. Május közepén szokták kivinni. Odahaza lebárányzanak, amelyik bárányt úgy akarja, éljen, azt adja az anyával oda, és az szopja az anyját, de nagyon ritka dolog ez. Hanem inkább odahaza szokták tartani a bárányokat, miután elválasszák. Amikor kiadták a seregbe, akkor elválasszák a szopástól a bárányt, és odahaza marad, odahaza felneveli a gazdaember, de a juhásznak, a román juhásznak odaadja a tíz darab juhot, ősszel annyit kell visszaadjon. Ha egyet elvitt belőlük a farkas, akkor a fülit nem szokta megenni a farkas. A jegyes fülit összerágva visszaadja a gazdának, avval bizonyítja, hogy a farkas tépte össze. De újabban annyi eszük van, hogy megeszik a jó juhot, odadobják a kutyáknak a fejit, azok összevissza rágják a bőrt, kérlek szépen, és akkor vissza: Pista bácsi, itt van a juhának a feje, mert megették a farkasok. Úgyhogy a farkasra sok mindent reá lehetett kenni, és hogyha nem hiszi, akkor menjen, kérdezze meg a farkast. Ez tiszta dolog. Na, ezek legeltetnek, egész nyáron mennek fel a havasra. Most újabban még odáig sem mennek fel, hanem az emberek ott területenként legeltetnek egész nyáron, meghizlalják a juhaikat, egy juh után 5 kiló sajtot, a fejősök után 1 kiló ordát adnak a gazda bácsinak, aki odaadta neki.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Egész évre?

Igen, egész évre, és akkor követelnek még, mondjuk 100 ezer lej őrzési díjat. Ennyi haszna van a magyar bácsikának. És nekik van 500–600 darab juh, nincs egy hektár területük sem, egész nyáron járják a magyar embereknek a területét, legeltetnek. Onnan indultam ki az elébb, és ezt most folytatom tovább, hogy a 2003-as őszön a rengeteg magtermés volt, későre jött a hó, egész nyáron ezer és ezer juh járta az erdőket. Az erdészek nem merték megszólítani, mert ők is megkapták a bárányt arra az évre, meg a sajtrészüket, amiért hallgatnak. És az erdészetvezető mérnöknek egész nyáron hordja minden juhász, le kell adjon egy bárányt, két bárányt, meg van szabva, mennyi juha van, és a taksát le kell adja a mérnöknek. A mérnök küldi fel, fele felmegy Bukarestbe, fele felmegy a megyéhez ezeknek a taksáknak, és így esznek, kezdve a berecki erdészettől, az erdészetfelelőstől, a főmérnöktől föl egészen Bukarestig. Még Bukarestben, azt hiszem, a sepergető nő is ingyen kapja a korrupciós jellegű sajtot meg bárányhúst. A román húsvétra százával küldik fel, egyiknek itt van ismeretsége, a másiknak ott van ismeretsége, százával küldik föl a bárányokat, a sajtot. Jönnek le húsvét előtt a bukaresti jelszámú luxuskocsik. Ezelőtt dácsiával jöttek, most Mercédeszek jönnek, meg Volvók meg dzsipek. Felpakolják a román húsvétra, már mindegyiknek megvan a gazdája. Láttuk, hogy itt is áll a kapu előtt két bárány szépen levágva, olyan 10–12 kilós gyönyörű szép bárányok nejlonba befogva, azt viszik ennek, ennek, ennek, ennek. Ez így van az egész erdő területén. És a törvény szigorúan írja, tilos a legeltetés.

Na most, onnan indultam ki, hogy egész őszön ez a sok rengeteg juh járta ezeket az erdőterületeket. Vannak azok a gyönyörű szép fiatal, kétéves, harmadik éves fehérfenyőkelések, amik a saját fája, saját maga alá település. Elültette a természet azokat a gyönyörű szép csemetéket, a vezérgyökérrel egyenesen le, amit nem fog kidönteni a vihar stb., stb. Lévén az a sok makk, ez nagyon konzisztens élelem a juhnak. Ha megfigyelte az ember, én sokszor megfigyeltem, sokszor, nincs fű, semmi, mert tiszta száraz mindenfelé. Csak ez a makk és fenyőág, és ezt eszi, mert ki van égve a gyomra, és eszi ezeket az apró csemetéket, úgyhogy milliószámra vannak a földön ezek a csemeték, de mindegyiknek a vezérhegyecskéje vagy a lapicskája le van csípve. Na most már, milyen jövő vár, amikor a jövő nyáron ennek a csemetécskének

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

megnő megint egy vezérágacska, kiindul belőle a főága, a vezérkoronácskája. Más ősszel megint egy ilyen helyzet van, megint lecsípi, és megint lecsípi, és elburtokosodnak és díszcserjécskék lesznek belőlük. Életerős fa? Közben a termőtalajt lemosta az eső, meg a körmivel lemozgatja a talajt, és a nagy viharok viszik el a humuszt mindenünnen, és marad ki a kő, a kő, a kő. Hogy ha őseink így gazdálkodtak volna ezelőtt 200 évvel, akkor ezek a hegyek, a mi erdős hegyeink, gyönyörű szép hegyeink…

…úgy néznének ki, mint Kolozsvár környékén a kopárok.

Pontosan. És a moldvai részeken, ahol ezelőtt is ezt csinálták, ezt a legeltetést, ott most meg lehet nézni, mert a kopár hegyek és az ösvények, a hegyek oldalán látszik, ahol a birkák járnak végig, és nincsen termőtalaj, nincsen humusztalaj, nem tud beerdősödni. Hatalmas ráfektetés kéne az állam részéről, hogy újra erdősítse ezeket a területeket. Hogy ennek mi lesz a vége, azt csak a jóságos Jóisten tudná megmondani. Nem is akarom ezt megérni, hogy lássam, hogy itt csupaszok az erdők.

Miért nem tudunk mi a románsággal kibékülni vagy zöldágra vergődni, vagy megegyezéseket betartani. Miért?

Azért nem tudunk, kérlek szépen, mert a román felfogásban meg a mentalitásban benne van az, hogy inkább kiegyezni, inkább lehajtom a fejem, inkább kibékülök vele, inkább megalázkodok, meghunyászkodok, mert az őseink, például a nagyapám és az édesapám is úgy mondta, hogy volt nekünk a székely szólásmondásban a szók között, hogy ha valakit láttunk az erdők között úgy lopózkodni, úgy ment, úgy budákolt. Te, valaki mintha ott oláhkodik.

Ólálkodás, ez így ……?

Ez oláhkodás. Valaki mintha ott oláhkodik. Volt még egy másik mondás, kérlek szépen, ugyanígy láttál valakit, hogy az erdő körül settenkedett, nem bújt elő. Te, ott mintha oroszkodik valaki? Mert az oroszok is ilyenek voltak. Na, ezek a mondások mind így maradtak hátra. És a román mentalitásba…, tulajdonképpen szolganépek voltak örök-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ké, hol a törököket szolgálták, ugye a bizánci uradalom megszűnése után... A román népet, hogy ne oláhozzam le őket, az őseink úgy hívták, hogy vláhok. Ők vláh nemzet volt, de mivel ezt a magyar embernek nagyon nehéz volt kiejteni (a nyelvünk törött el, most is eltörik, hogy ha úgy kell mondani, hogy vláh, vlahok), tulajdonképpen akkor kezdték el az oláhozást. Oláh nemzet volt ő. Na most már, ők évszázadok alatt Erdély területit úgy foglalták be, megvan a könyvekben, sok könyvet olvastam, és megvan ott is, hogy ők szállingóztak bé. Náluk a Havasalföldön, Moldvában az adózás, meg az elnyomás, meg mindenféle robot sokkal nagyobb volt. És Erdély örökké egy olyan kuriózum volt, amelyik idejött, az többet soha, egy nemzedéke se ment vissza. És most már tudjuk, hogy az iparosítás az utolsó fél századba nagyon sokat hozott ide belőlük. Egy se megy haza. Hanem inkább meghunyászkodnak, szépen beolvadnak, veszik a bennvalókat, meg mindenféle. Eltávolodtam picit a témától, oda térek vissza, hogy ők tulajdonképpen élősködő emberek voltak, a magyar embernek elmentek szolgálni szívesen. A hegyen túlról ott megütte az apját, a testvérit, akkor átszökött a hegyen innen, a Monarchia, Magyarország területire, itt ő nagyon jól érezte magát, mert ő rögtön beállott. Miért van az, hogy a hegyek alatt mindenütt, az erdőnek a hegyes vidékein – a sík területet magyar meg a szászság lakta –, a hegyek alatt mindenütt ők vannak többségben, mert ők ott szaporodtak el. Mert ő rögtön beállott az egyik báróhoz, az egyik grófhoz, valahova juhásznak. Nagyon jól értett a juhokhoz, más ember nem is bírta volna ki ott. Egész nyáron fent ült a havason, őrizte a bárónak az ezer vagy kétezer darab juhát. Más esztendőbe hazaszökött, hozott magának egy futás román leányt vagy elvitt innen egy szegényebb sorsú leányt és hozzáment, abból lett 8–10–12 gyermek. Szaporodtak, szaporodtak, az évszázadok során elszaporodtak, és a magyarságnak az élőhelyit kiszorították. Tulajdonképpen ez nem is élőhelye volt a magyaroknak, hanem egy szűz terület volt ez, a hegyek.

Éhbérért, meg egy ruházatért, meg egy pár bocskorért egész nyáron dolgozott, aztán télen a juhot gondozta. Akkor megvolt nekik ez a nomád élet tulajdonképpen. Az itt való románoknak, akik több juhot kezdtek tartani, például a Szeben környéki románoknak, akkor a középhegységbe, az érchegységbe való románoknak megvolt az a szokásuk, ez a félnomád élet, hogy ősszel örökké hajtották a nagy sereg juhokat le a Dunadeltába, meg Dobrudzsába, keresztül, a Duna melletti mocsarakba, ott te-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

leltették ki a juhokat, mert ott nem kellett élelmet biztosítani nekik. Nekik nem volt, ahol szénát csináljanak a juhoknak, nekik nem volt területük, ott kiteleltették. Még most is, napjainkban is vannak olyan esetek, a Szeben melléki juhok száz és száz kilométereket vonulnak vissza a Duna-deltából az országutak mellett, és akadályozzák az autóforgalmat és mindenfélét. Most már újabban kamionokba rakják fel, meg vonatba, és úgy viszik vissza Szebenbe, Szeben mellé az állomásra, és úgy kezdik elfoglalni a nyári legelőket a hegyeken, a Fogarasi hegyeken, meg a Szeben melléki hegyeken. És most már, újabban, ez a sajtértékesítés is úgy van, hogy a szebeni városszélin, meg a környező falukban minden megállóhelyen szabad ég alól árulják egész nyáron a sajtot, az ordát, a juhok termékeit. Ott árulják, járják a legyek, vagy nejlonzacskókba teszik, meg mindenféle. Nem tudom, hogy az Unióban ez majd így fog menni vajon? Azt hiszem, hogy nem.

Én is azt hiszem.

Meg az úton hajtanak ezer-ezer juhot keresztül, akadályozzák a forgalmat.

Én is többször beleakadtam ebbe Kézdivásárhely és Brassó között.

A szamár hátára fel van rakva, ugye, minden kellék, az a házuk, mert az nem is volt nekik. Ott vannak a nagy subák, úgy hívják azt, suba, azokban telelnek, kettő van neki, egyet magára veszen, belül nagy szőr rajta, és a –20 °C-os hidegben a juhok mellé lefekszik a földre, a hóba belefekszik, a kucsmát belehúzza a fejibe, és a másik subával még betakarózik. Ott ül reggelig, és nem mozdul el arról a helyről. És kutya baja nincsen. Sem nem tüdőbajos, sem nem influenzás, sem nem reumás, sem semmi. Ezen tudok csudálkozni. Csak románok. Ennyi az egész.

Ott láttam, hogy a szamaraknak az oldalán ilyen zsebes, nagy cserge van, és a frissen született kései vagy ilyen kóbor bárányt, azt meg oda rakják bele.

Oda rakják bele, mert ugye, azt viszi a szamár magával, az a mindentudó keresztapi, az a szállító. Két-három ilyen szamár meg van málházva, le sem veszik a málhát, csak este, amikor megszállnak valahol. A mezőbe. Aztán holnap már nincsenek. Tönkretesznek egy nagy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

darab vetést, búzavetést vagy valamit, másnap reggelre már állnak tovább, aztán menj, keresd meg, hogy ki volt a tettes, hol van, el van tűnve, nincsen tettes. Az utak mentén lelegelnek mindenfélét, az erdőn összeszedik a vadállományt, ami akkor született, mint ahogy elmondtam az elébb. Úgyhogy ezek után csak ennyi öröm van.

Sáskajárás.

Mint a sáskajárás. Így lehet elképzelni. És ha összetűzik az ember velük, mint ahogy én összetűztem velük, vagy mi, akkor úgy meggyűl a baja, hogy én három esztendeig pereltem, ők pereltek. Én nem adtam sehova semmit, én csak az igazam mellett tartottam ki, és dokumentumokkal igazoltam, hogy hogy történt, mi történt, mert szerencsére fényképezőgép is volt nálam, örökké azt hordoztam magammal. És ezek az igaz szólások és dokumentumok mentettek meg a bezárástól, meg az ítéletektől. Így voltam én, de ilyen ember nem jó, hogy sok legyen, mert akkor már itt szólnának a fegyverek, meg a pofonok, meg a gyújtogatás, meg mindenféle. Úgyhogy mi meg kell húzzuk magunkat most is. Egyedül március 15-én – 1990-től idáig – errefelé ezt megtartjuk, felvonulunk Kézdivásárhelyen, megmutatjuk, hogy élünk, vagyunk, piros-fehér-zöld zászlóval, lovas szekéren felvonulunk. A főtéren végigvonulunk, elénekeljük az énekeinket, a szent imánkat, és avval jövünk haza. Ez nekünk az ünnep.

Őseimtől a szájhagyomány szerint Erdély elvesztése 1916-ban kezdődött. Nem is 1916-ban, mert 1914-ben, amikor valaki azt mondta volt, hogy mire a levelek lehullnak, ugye tudjuk, hogy ki volt…

Igen, Ferenc Jóska.

Igen. De jó párszor lehulltak a levelek, édesapám is elment 1915-ben és jó három évet ott húzott le. És ezalatt, ami megvolt: a haza. Ez alatt a négy-öt év alatt az is elveszett, ami volt. Nemhogy még megmaradjon valami. Berecki viszonylatban csak annyit tudok elmondani, amit őseimtől hallottam, meg az öreg elődeink elmagyaráztak (ennek megvan a hiteles leírása), hogy 1916-ban csak azt vették észre az itt való népek, az öregasszonyok, mert Bereckben 22 idős ember volt akkor csak, akiket nem vittek háborúba. 19 évestől kezdve 55 évig mindenkinek mennie kellett a háborúba. Sasos behívóval hívták be, vitték. Hol az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

orosz frontra ágyútöltelèknek, hol Galíciába stb., elmagyarázták, amikor hazajöttek, így mondják el az öregek, csak azt vették észre az itthon való öregasszonyok meg öregemberek, hogy szártekerős, csuklyás román katonák jelentek meg a sáncokban, egy üstöt felüttek egy guzsbába, az az ágas fa, és mentek be a házakba, kilincseltek. Idegen nyelven beszéltek, mert ugye, egy román szót addig itt nem hallott az itt való nép. Idegen nyelven beszéltek, és megtanulták azt, hogy só. Kértek egy pici sót, máshelyről kértek egy pici faszulykát, hogy nincs-e valami száraz faszulyka, fasule, mutatták, hogy miféle. Egyik nap volt kettő, négy, hat. Másnap már voltak tízen, tizenketten, tizennégyen, tizennyolcan, húszan. És lassacskán annyian voltak, hogy már nem lehetett járni az úton tőlük, vonultak, vonultak, bocskorba, szártekerős lábbelibe. Vonultak, végül, amíg észre tértek az itt való emberek, addig mindent felfaltak, akkor már brutálisabbak lettek hovatovább, akkor már nem kértek, hanem vettek. Megfogtak egy borjút az utcán, levágták, megfőzték. Nem volt senkihez apellálni, mert nem volt biztonság a faluban, a csendőrség már nem szerepelt. Melyik elmenekült, az osztrák csendőrség, melyik itt volt, melyik ott volt, nem volt biztonság a faluban, végigvonultak. Csak azt vették észre, hogy már valahol a Tisza mellett voltak. És akkor tért észbe a Monarchia vezetősége, de akkor már szerte voltak cibálva a hadtestek, meg mindenféle, hogy határőrizet nélkül maradtunk, mert ugye, addig szövetségesek voltunk velük. Nem gondolta senki, hogy a szövetséges szépen elfoglalja Erdélyt. Édesapámék akkor valahogy a gyergyói területeken voltak mint katonák, és akkor észbe kaptak, jöttek a német tüzérek, visszakergették őket. Amit ők mentek 94 nap alatt arrafelé, azt harminc- –nem tudom, hány – nap alatt visszamenték. Úgyhogy visszajöttek, és akkor lezárták a határokat. Akkor már hadba lépett Románia a központi hatalmakkal, az antant oldalára állott, és lassacskán így vesztettük el Erdélyt. Amire az olasz fogságból, meg az orosz fogságból, az olasz frontról, a lengyel frontról hazajöttek a honvédeink, akkorra két tűz közé volt szorítva Erdély lakossága. Még a székely hadosztály kitartott valahol Torda mellékig, de aztán azt is elnyomta a vörös terror, úgyhogy a magyar lőtte a magyart, valahol a magyar határ környékén. Ezt tudjuk nagyon jól. És így veszett el a haza. Mert Kun Béláék azt mondták, nem szabad tovább harcolni, katonát nem akarok látni. Azt hiszem, ezt Károlyi Mihály mondta volt. Így lassacskán a nyitott kapukon besétáltak. Akkor visszanyomták őket. Édesapámékat akkor visz-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szahozták egészen Gyimesig. Gyimesből visszahozták az Ojtoziszorosba, itt harcoltak édesapámék, és amikor a falun vonultak végig – le van írva a füzetbe –, arra vigyázott a Monarchia, hogy a magyarok mellé egy cseh parancsnok legyen. Cseh katonaság is volt a Monarchia hadseregében, oda egy magyar tisztet tettek parancsnoknak, úgyhogy úgy össze voltak zavarva, hogy a cseh tiszt nem tudott magyarul, és reggel németül osztotta ki a parancsot, mert kellett tudjanak három nyelven, amikor többnyelvű volt a katonaság. Három nyelven osztották ki a parancsokat, és mégis azt mondják, hogy a Monarchia elnyomó politikát folytatott. Megvannak még a magyar papírpengők, amin három-négy nyelven van írva a felirat. Annyira soviniszták voltak, és annyira nemzetgyűlölő volt a magyar nép, hogy négy-öt nyelven feltüntette még a pénzen is a feliratot meg az értéket.

Jóska bátyám, beszéljünk inkább szakmai dolgokról. Folytassuk a vadászattal.

Elmondanám a fajdkakas ügyet. Ez nagyon rövid lesz. A fajdkakas kőkorszakból, jégkorszakból visszamaradt madár. Soha, hogyha előttem szaladgált a cserkészösvényen vagy az erdő között megpillantottam 10–20 méter lőtávolságban, soha fegyvert nem emeltem reá. Semmiféle madár nem szerepelt a házamban. Ott van az ő helye, ahol született, a Havasokon, a borsikabokrok között, ott van az ő helye. Ennyit tudnék mondani a fajdkakasról. Tiszteltem, becsültem örökké, soha puskát, fegyvert nem emeltem reá. Mert egy őshonos madár, és hovatovább olyan ritka. Minden tavasszal sokan fűzik fel terítékre, az oldalukra, az aggatókra, vagy úgy viszik a kézbe. Sok elpusztul, egyre kevesebb marad meg. A létszám most is már csak ott van, csak a kihalás szélén tengődik szegény állat. Az menti meg őt, hogy jól lát, jól hall. Csak akkor nem hall, ha dürög, és azt az időt kihasználják a cserkészettel a vadászok, akik arra jönnek. Habár egyre többen jönnek, és kevesebb a fóka, mint az eszkimó, így mondva. És jó pár szemfülest adjon a Jóisten nekik, hosszú életet. Állítólag azt mondják, hogy még száz évig is elél. Én nem néztem a fogát egynek sem, mert nem lőttem meg, de adjon a Jóisten hosszú életet, és őrizze meg a Jóisten a kihalás veszélyétől, hogy a piros könyvbe ne kerüljön. Ennyit mondok csak a fajdkakasról.

Még mondhatok egy fajdféléről, a császármadárról, nálunk úgy hívjuk, hogy mogyoróstyúk, nagyon szép állatka, nem mondom, mert arra lőttem, de csak arra, hogy a húsát kóstoljam meg. A combjai ehetet-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lenek, egyedül a májhúsa, ami jó, mert a combjában ezer meg ezer szálka van. A mogyoróstyúknak van egy nagyon érdekes, életfenntartó szokása, ami ha nem volna meg, akkor azt hiszem, már ez sem volna. Mert a nyestnek a fő eledele, a nyusztnak jobban mondva, mert ugye a nyuszt az elég szapora állat, még a falu közé is be kezdtek szaporodni, költözni, miután a gereznájuk nem nagy érték. Valamikor olyan ára volt, hogy egy fejőstehenet adtak az értékéért, a régi román időben. A zsidók gyűjtötték akkor a nyestgereznát. Nagyon érdekes szokása van a császármadárnak, szóval a mogyoróstyúknak, hogy az itt való nevén említsem. Sokszor láttam a télen, a nagy hóban, az erdőkben, mert ugye, erdőjáró ember voltam, és mindenféle megkapta a figyelmemet. Úgy nem tudott egy madár se felszállni a földről, hogy ne tudjam, ez miért, hogy szállott fel, ijesztve, vagy saját magától szállott fel. Na most már, a császármadár, mogyoróstyúk az úgy szokott, hogy az ágról belecsap a friss hóba, egy kis lyukat csinál, és a hó alatt elmegy 8–10 métert is ilyen kacskaringós formában, ide is kanyarog, ássa maga előtt az alagutat. Körülbelül egy fél méterre, ha jó friss hó van, akkor még mélyebbre is elmegy a hó alatt, és ott egy kis fészket csinál magának, egy kis lyukat, és ott alszik. De a becsapódástól örökké elmegy 8–10 méterre. És ez azért van, hogy ha esetleg a nyest reáakad az ő becsapódására, akkor az is megy a lyukon, a madár hamar észre tudja venni, és kirepülhet a hó alól. Még éjszaka is kirepül. De a nyest nem szokott a lyukán menni, hanem – több esetben is tapasztaltam, leolvastam a földre leesett térképről – hogy a nyest pontosan ott ugrott reá a madárra, ahol volt a hó alatt. A madár felrepülvén még vitte a nyestet, fel tudott repülni és vitte 10 métert a nyestet, és ott le kellett ugorjon, mert az egy ágba megbotlott. És ott esett le a nyest, és koppon maradt a szája, mert a madárnak több volt az esze, meg tudta menteni magát. Akkor a nyestnek a fő tápláléka a mókus, a mókus pedig örökké télen a harakálylikba (harkálylukba), főleg a fekete harkály lyukába szokott telelni, oda hordja be a tartalékát télire, mert ugye ő nem alszik téli álmot. A tartalékát, a makkot, mindenfélét oda hord be, és a nyestnek csak picivel nagyobb a feje, mint a harkályluk. És ez menti meg a mókust. Mert sokszor láttam, hogy felment a fára és rágta, a fa alatt megkaptam a rágást, hogy próbálta a lyukat bővíteni, csak a fekete harkály átlagban 10 centi élőfát hagy maga után, és azon keresztültörve, még 30–40 centire a lyuktól lefelé, a fának az odvában csinálja meg a fészkit, és ott kelti ki a fiókáit.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

És még van egy meglátásom, még egy dolgot derítettem ki. Télen az északi madarak, tulajdonképpen a csonttollú madarak lejönnek, levonulnak északról. És sok a gyertyánmakk, meg a bükkmakk itt nálunk. A bükkmakkot nem nagyon tudják kivenni, mert az már lehullott a földre, hanem a pillangós gyertyánmakk az a hó tetején áll meg, meg az égerfának, egerfa, mi úgy mondjuk, az egerfának a magvát, azt is eszik. És ezek a madarak az őserdőben a nagy odvas fáknak a belibe szoktak százával és ezrivel beköltözni. A téli éjszakákon, a hideg, –25 °C, –30°C-os hidegekben oda mennek be. A sok száz madár meleget csinál abban az odúban. Onnan lehet tudni, hogy abban az odúban teleltek éjjel, hogyha reggel a friss havon az ember végigment (mert nemcsak egy éjjel használták az odút, hanem több éjjel egymás után), akkor látta a környéken az ürülékükből, meg a fának az odvából reáragadt toplós darabokból, hogy ott ők megrázzák magukat, amikor kijönnek, és ott telelnek, abban a fában. És ne adj Isten, hogy ezt a nyest felfedezze, mert akkor nem kell neki éléskamra, annyit fog meg belőlük, és annyit zsákmányol azokból az apró madarakból, amennyi éppen neki kell. Sok ilyen meglátásom van, ezeket nem nagyon olvastam könyvben, ez az én saját tapasztalatom, mert ugye, én nyitott szemmel járogattam az erdőben, most is úgy szoktam járni, és vannak olyan dolgok az erdőn, amik csak specifikus területekkel függnek össze. Például egy fenyvesben ne keressen az ember olyan állatfajt vagy olyan ragadozót, ami csak a nagy bükkerdőkben, meg az őserdőkben, meg a jó korhadt fás erdőkben van. Például a bagoly, a gyöngybagoly, ami nálunk költ, ez őshonos, meg az uhu, ezek télen is előszeretettel használják ezeket a nagy, odvas fákat, mert a nagy hidegekben búvóhelynek nagyon jó. És számát vettem, hogy nappal azért nem lehet sokszor látni a nagy hideg időkben, mert nappalra nem hagyja el azt a jó meleg odút, főleg amelyikbe délre besüt a nap is egy kicsit, és ott szokta a nappalt tölteni, és nincsen zavarva a madaraktól. Mert itt leghamarább a mátyás az ellensége, ugye, észreveszik, ha kijön az odúból, akkora ricsajt csapnak körülötte, hogy az már idegesíti őt. Körülbelül azért olyan ideges, mert egy ágon el tud ülni 24 órát is anélkül, hogy a fejét mozdítaná.

Egyszer fogta meg a kezemet. Soha nem lőttem le. Előttem leesett egy mókus a földre, abban a pillanatban megálltam, és utána, mint a pille, úgy szállott le a fáról. A mókus még fel sem ocsúdott a földről a nagy eséstől, és úgy szállott le. Gyorsan elkaptam, és megfogtam a baglyot. Egy óráig mozdulatlanul ült a karomon. Aztán egy óra múlva

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

egy hirtelen mozdulattól úgy belemart a két kezembe, hogy a vér ellepte a kezeimet. Addig úgy ült, mint egy kezes bárány, még a fejét sem mozdította. A mókusra csapott le, aki a körme közül szabadult ki valahogy a fán. El akarta kapni, és arra csapott le. Hát ilyen apró esetek, ugye, de nem nagyon illik, hogy ilyen apróságokról töltessem az időtöket, a drága időt.

Nem, nem. Ezért jöttünk!

De ez egy esemény, amin én keresztülmentem. Sok nyestet fogtam meg, mert akkor a gereznája nagyon értékes volt. Csapdáztam, lőttem, meg kutyákkal zaklattam ki a fából, vagy így, vagy úgy. Az is sok ment keresztül a kezemen, de ahogy a gereznának az ára lement, akkor közükbe is bevágott a rühesség, ami aztán elintézte a dolgokat. A fiam is kapott (talált) télen, az erdőn elhullva nyestet, meg farkast is. Ha valamilyen vadfaj – mint ahogy a biológiában, a természetnek a törvényszerűségében benne van –, főleg a ragadozók közül elszaporodik, akkor utána jön egy csapás rájuk. Mert a természet ezt az egyensúlyát nagyon érzékenyen meg tudja tartani. Például számát vettem annak, hogy egy esztendőben nagyon nagy makktermés volt az erdőn, és nagyon elszaporodtak az erdei egerek, mi úgy mondjuk, féreg. Úgy mondjuk, vörös féreg, akkor erdei pocok, akkor hosszúfarkú féreg, akkor ez a szökőféreg. Nem úgy nevezzük, mint nálatok. Ezekből a rágcsálókból többféle van, ami itt nálunk az erdőn tanyázik. Elszaporodnak, s akkor automatikusan abban az esztendőben a nyest is többet kölykezik, a róka is többet fial, mert terített az asztal nekik. Viszont amikor ők már túlszaporodtak, akkor megjelenik a rühesség vagy a veszettség, akkor ez annyira megtizedeli őket, hogy visszacsökkennek az optimális létszám alá. Például a farkasok a '70-es években nagyon elszaporodtak nálunk. Akkor egy farkasért, ha jól emlékszem, 2000 lej prémiumot kaptam, ha lőttem. Az erdészetnél be kellett mutatni a farkast a vadásztechnikusnak. Bemutattam, akkor a talpát megkereszteztük, az első két lábánál a talpikáját meg kellett vágni, hogy még egyszer ne lehessen bemutatni azt a gereznát. A gereznát megtarthattam magamnak, vagy leadhattam a gyűjtőközponthoz, akkor megkaptam a pénzt. Úgyhogy bizony, én a farkasokból elég jól pénzelgettem telenként, mert a környéken való erdészeteknek is én csináltam meg a tervet, de viszont nagy kitartás kellett. Sok éjszaka virradtam meg a les-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ben, meg a fán, a keresztülkerített deszkán. Meg megöltek egy szarvastehént a patakban, akkor odamentem úgy, hogy messziről megközelítettem, a legközelebbi fára fákat szegeztem keresztül, létrát szegeztem keresztül, és feljebb két ággal keresztültettem egy deszkát a lábamnak, egyet az ülőkémnek, egy subát magamra vettem, posztócsizmát húztam. És be szokott jönni a farkas, hogyha nem fogta a szelet. De legalább 6 méterre fel kellett menni a fára, hogy a talajszinti légáramlat ne vigye az orrukba a szagomat. Mert ha szagot kaptak, akkor ülhettél ott egy hétig, és a farkas nem jött sohasem. Én úgy tartottam, hogy ő kijárta az egyetemet, éppen csak a diplomamunkát nem tette le. A farkas. Nagyon óvatosan kell lőni, megközelíteni. Jó, volt olyan esetem, hogy összeszaladtunk, én voltam a gyorsabb, lőttem. De én, ha egyszer lehetett, a farkasnál is megadtam a lehetőséget. Mondjuk a lesvadászatnál nem lehetett kesztyűs kézzel bánni vele, hanem amikor megjelent, lőni kellett, mert ha szagot kapott, elment a farkas. De viszont a nemes vadnál, a fűevőknél, főleg az őznél megadtam azt a lehetőséget cserkelésből, hogy ha én voltam ügyesebb, akkor szerencsém volt, meglőttem a vadat. Nem kellett volna egyék, lehajtsa a fejét, vagy másfele figyeljen, meg volt adva a lehetőség, elszaladhatott volna. Ezért szerintem vadászias dolog.

Hát, mondjuk, igen.

Szépen szabad csinálni csak. Őseimnek ez volt a megélhetése.

A gyógynövényekkel, gombákkal kapcsolatban van-e valami mondanivalód?

Itt is nagyon sok megfigyelésem van. Nagyon sok. Újabban most már a tudósemberek, meg az írástudók, akik csak a könyvekkel foglalkoznak és nem járják az erdőt – tisztelet a kivételnek – és nem tudják azt, hogy én hiába keresem a rókagombát ott, ahol nincsen meg a szimbiózis, mert minden gombának meg kell legyen az ő növénye. A növényének, az elkorhadt fának a levele, meg az adottsága a talajnak, meg minden. Én hiába keresek feketehátú laskagombát olyan helyen, a nyárfán, vagy hiába keresem a fenyőfán. Minden növénynek, gombának, gombafajnak meg van adva a környezete, az ő szimbiózisa, melyik növényekkel szeret együtt élni, hol van az előfordulási területe. Például a terület, a környezet, a levegő szennyeződésétől nagyon sokat függ. Ná-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lunk ezelőtt volt, úgy hívták, hogy a péterkegomba. Harapégés gombának is mondták az őseink, az öregek, mert erre a célra a nyárerdőkben, ahol sok volt a nyárfa, fel szokták gyújtani ősszel a lombot, hogy más esztendőben a harapégés..., úgy mondták – nem hallottatok erről?

Nem.

Ez a harapégés. Amikor felgyújtják a lombot, de a tűz nem bántja az erdőt, az csak a száraz levélen elszalad, úgyhogy még a kisebb csemeték sem perzselődnek meg. Mert tavasszal, amikor mén el a hó, a levél, az szárad meg a leghamarabb. Ez a harapégés gyorsan átszalad a fűvön, a száraz füvek égnek el, meg minden. Ott szokott megjelenni ez a péterkegomba. Na most már, ez a péterkegomba ott szokott megjelenni, ahol tűzhelyek voltak, meg fenyőhelyek, meg főleg a nyárfának a levele korhad el a földön. Nálatok kucsmagombának mondják, úgy tudom. Ez belül üres, ez a kucsmagomba. Hovatovább minden esztendőben megvoltak nekem ezek a lelőhelyek, aztán egyre kevesebbet és nem is kapok most már tavaszonként. Ezt nem tudnám megállapítani, hogy mi okozza, levegőszennyezés, habár itt nem észleljük még annyira a levegőszennyeződést. A kucsmagomba után rögtön jelenik meg a szilvafa gomba, úgy hívják, galagonyafák, csipkebokrok alatt szokott megjelenni, ez az első gomba. Ezután mindjárt, nemsokára jelenik meg nálunk egy seperkegomba, csak a mezőkön van, az erdőkön nem szokott lenni, ezek után nemsokára jelenik meg a keserű gomba, a cserjésekben. A keserű gomba, a galambgomba, zöld galamb, kék galamb, ez nálatok is van, és már aztán az első termés a vargányából.

Itt is úgy hívják, hogy vargánya?

Nem, nem. Ezt csak a magyaroktól örököltük, ezt a szót, nálunk úgy mondták régen, úgy mondták Bereckben, hogy medvegomba. Vagy úgy is mondták, hogy úrigomba. A szomszéd faluban, Ozsdolán azt mondják, hogy bábasegg-gomba. Más helyen úgy mondják, medvegomba.

A rókagomba?

Az rókagomba, ezt másképpen nem hívják. Akkor van a zöld galamb, kék galamb, akkor van a keserűgomba, azt ismeritek, az a tölgyesekben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

van nálatok is, a tejes, mert kifolyik a teje. Az keserűgomba, az csakugyan keserű, ha nem forrázod meg. Ezek a gombák ősszel jelennek meg, úgy október felé, a laskagomba, a tuskógomba, de azt mi nem esszük, azt a románok szeretik erősen. Úgy mondják a románok, hogy gébegomba, Van az őzlábgomba, az is nagyon finom, szeretjük azt is, szoktam szedni, de csak akkor, amikor még olyan kicsikék. Utána jön a feketehátú gomba, laskagombának is mondják, feketehátú gombának. De most már újabban úgy szoktam, hogy tuskókat hozok haza, beoltom, és akkor azon négy-öt évig terem, és nem kell mászkáljak a hegyeken utánuk. Ezek a gombafajtáink. Aztán volt még nekem egyfajta gombám ezelőtt, régen, a pisztiricgomba, az tavasszal jön ki nagy levelekben a bükkfának az oldalán, sárga színű és olyan barna pettyek vannak rajta. Fiatal korában az is jó, de már, ha nagy lesz, akkor akár a fát rágod, akár a gombát, akkor már mindegy. Akkor már nincs semmi íze.

Ahol fa van, meg erdő van, ott falopások is elő szoktak fordulni. Itt eléggé rafinált módszereket hallottam én.

Most már csak az bűn, hogy ha valaki egy szálfát elvisz. Az bűn, azt bezárják, az bíróságra kerül. De aki egy vagonnal lop, vagy erdőt lopnak el, olyan félhivatalosan, az nem bűn. Annak semmi baja nem lesz, az olyan embernek, az nem bűn, aki úgy visz el. Aki egy szálfát el talált lopni, egy szegény falusi bácsika elvitt egy szálfát, levágta és elkapták, azt megbüntetik, bezárják. Azon elverik a port, azt szokták mondani. Ez a törvény most itt, ez uralkodik. Akkora erdőterületek tűnnek el, és most nem úgy van, mint ezelőtt, hogy kicsi fűrésszel neki, két bácsika húzta két oldalról, elvittek egy szálfát. Most nincs. Most ezekkel a motorfűrészekkel percek alatt dől le minden percben egy szálfa, egy kétszáz éves fa, minden percben dől le, ha kell. Tudnék én mondani, holnap reggelig is el tudnék beszélgetni erről a témáról.

Na, akkor beszéljünk még az ojtozi vízimalmokról.

Az ojtozi víz elég jó vízhozamú víz volt, amikor ezek az őserdők megvoltak az Ojtoz völgyén felfelé. Akkor minden falunak felnyúlott az erdőterülete a vizek mellé. És ahol olyan erdőség volt, minden falu, egyszerű parasztbácsikák csináltak maguknak vízikereket, nagy fakereket tölgyfából. Körülbelül 2–2,5 méter átmérője is volt annak, és fából volt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

csinálva majdnem az egész. A tengelyt, azt főleg vagy tölgyfából vagy szilfából csinálták, és a csatornán víz volt levezetve, az kente. Ez volt a kenőanyag tulajdonképpen. A tengelyt, azt vasból is csinálták a századforduló után, már igyekeztek, hogy a nagy vastag fába vascsapot ütöttek bele, de azt is csak víz kente. Egy csatornán folyt le a víz. És ezeken a fűrészeken (fűrészmalmokon) deszkát vágtak. Egy vas volt beleszerelve, és egy olyan rendszer, ami tolta előre. Amennyit vágott, ha egy centit vágott, akkor tolta előre az a rendszer, a rönk meg fán csúszott. Ilyen fakanálisba volt a rönk beletéve, és azon csúszott, de az nem mozdult el, a rönk. Olyan deszkát vágott, hogy 70 centis, 80 centis deszkák is voltak. Ilyen széles deszkák, ajtófílungoknak, meg ennek-annak. Ott vágták azt a jó deszkát, és megválogatták az erdőben, és akkor ökörfogattal húzták bé. És télen vágták örökké a jó deszkát, mert akkor azt mondták, hogy erős a víz. Mert minél hidegebb a víz, annál nagyobb a fajsúlya, a malmot jobban vitte. És akkor nem kellett a mezőre menni kapálni, kaszálni, télen egész éjszaka ment. Elfoglalták magukat, vágták a deszkát, húzták a fát, vágták a deszkát. Amelyik nagy fa volt, annak fogtak négy ökröt, ha négy nem bírta, akkor hat ökröt fogtak, ha nem, nyolc ökröt fogtak. Akkora fákat húztak bé. Édesapám magyarázta, hogy az 1800-as századforduló körül meg azelőtt indult bé Magyarországnak ezen a részén az építkezés, a vasútépítés, meg minden. Vashidakat nem csináltak még abban az időben, hanem fából volt a hídgerenda és a vasúti gerendák. Most indulj el ezekben az erdőkben, még két-három olyan erdőfoltot tudok, ami olyan négy-öt hektárdarab – tíz hektár a legtöbb –, ami őserdő. Tudnék mutatni még most is, abból szeretnék egy jó felvételt csinálni, egy videofelvételt, hogy még olyan fák vannak fenyőből, hogy 45 méter, 48 méter hosszú, és 1 méter 80, nem ritka a 2 méter átmérőjű fa sem. Tudok még ilyen erdőket. De már nagyon kevés van belőlük. És ezekből az erdőkből vágták ezelőtt a metres fát, úgy mondták. Azt 25 méter hosszan ki kellett faragni, hogy 50x50-es legyen a fa. Fejszével faragták a helyszínen, ősszel. Ezek a fák olyanok kellett legyenek, hogy megbíztak a faluban, háromnégy hozzáértő embert, bácsikát, és elmentek oda, a határszéli őserdőkbe. Ott voltak olyan helyek, ahol szél nem érte azokat a völgyeket, ott nőttek meg ilyen nagyra a fák. Mert 25 méterre ki kellett faragni, 25 méternél is meg kellett legyen az 50 centi. Úgy, hogy héj – szóval szegy – ne maradjon rajta a fán. És ezeket a fákat 8 ökörrel, még többel is a patakok mellől húzatták ki. Sokszor úgy is volt, egy fát egy hét alatt hoztak haza Bereckbe, az állomásra. Egy hét alatt volt oda 8 pár ökör, de úgy megfi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zették ezeket a fákat, hogy nagyon. Télen a nagy hóban húzták, hogy ne kopjon a fa, szárazon nem lehetett húzni, csak hóban, hogy ne kopjék a fa kifaragva. És nem szabadott elcsavarodjék a fa. Még azt is meg kellett nézni, mintát vettek a fából, hogy egyenes szálú legyen, hogy amikor kifaragják, ne csavarodjék el. Ilyen fákat válogattak, és ezeket vitték innen Magyarországra. A Tisza-híd ezekből a fákból volt építve Szegednél, valamikor a századforduló előtt. Aztán ugye, amikor Baross, a vasminiszter elindult a kiegyezés után, akkor megépültek ott a vasöntödék, a diósgyőri gyárak, meg mindenféle, azután kezdték a vas tartógerendákat önteni. Azután kezdtek áttérni. Akkor a Monarchia azzal vesztett nagyot, hogy a végeken kezdték kiépíteni az ország vasúthálózatát, az infrastruktúráját a magyar államnak. A Predeálon keresztül. Nem tudom, járatok-e vasúton, én nagyon sokat jártam ott, mellette is, mert ott is voltam Brassóban. Az ott való sínekre még most is rá van írva, hogy diósgyőri gépgyár. A dupla vágányú vasutat ott csinálták. És amit az állam ebbe beléfektetett, ebbe a hatalmas, nagy építkezésbe: egészen a Predeálig, a határig ki volt építve az első magyar vasút. Akkor építették Berecken a vasútállomást, akkor Csíkon keresztül, mindenfelé. Amikor a trianoni döntés jött, akkor mindent levágtak, a magyarnak csak a törzs maradt meg.

Ez a Felvidéken is így volt.

A végeken kezdtek építkezni, és úgy jöttek, ez volt a vasminiszter elképzelése, a végeken építkeznek, és úgy jönnek a főváros felé.

Itt volt az a hatalmas széldöntés, volt ilyenre példa az elmúlt évszázadokban is?

1995-ben, november 5-én volt a nagy széltörés. Én akkor az erdőben voltam vadászni. Alig vártam, hogy kiérjek a kisebb, fiatalabb erdőbe, mert úgy törte a fákat. Na most, az a borzasztó dolog, hogy ebből a széltörésből, ebből a széltörött fából lehet, hogy csak egy olyan 50%-ot hasznosított az állam, a többi ott korhadt az erdőben. És ennek a kalapja alatt levágták a hatalmas erdőket, mert az a famennyiség ki kellett jöjjön, amit megállapítottak. Műholdas felméréssel tudták evalválni ezt a nagy kárt, és amit megállapítottak, annyi famennyiség jött ki, nem tudom, hány millió köbméter.

Három vagy négy millióra emlékszem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

De olyan helyek voltak, hogy oda utakon nem tudtak elérni, mert ezek eldugott erdők, ahol se infrastruktúra, se semmi, erdei út nem volt. Gyergyószentmiklós körül a nagy erdőt még jobban érintette, mert itt csak egy ilyen tincset kapott el, amelyiknek északkeleti fekvése volt, és így érte a szél. Döntött sokat Kovásznán is. Amíg odaértek – a fenyőfa tudjuk, hogy milyen – a négy évet, amelyik ott ült az erdő között, azt még a papírgyár sem vette meg, meg volt veresedve, meg el volt kékülve.

A múlt században volt-e ilyen nagy széltörés?

Nem volt ilyen nagy széltörés, soha. Mert nem voltak ültetett erdők. És ha megfigyeltük, mindenütt az ültetett erdőket döntötte ki a szél. Azok, amelyeknek itt tették a gyökerét bele a földbe.

És ezek hány évesek voltak?

Ezek olyan 70–80 éves erdők voltak. Például itt egy olyan 50 éves erdőt döntött. Mind ültetett erdők voltak. Mert ahol vegyesek, itt soha egyforma erdő nem volt a Keleti-Kárpátokban. Itt örökké vegyesek voltak. Bükk meg szemerke.

Jóska bátyám, elszaladt az idő. A mai napra még van tennivalód a ház körül. Mielőtt befejezzük a beszélgetést, néhány gondolatot mondjál Bereckről.

Itt vagyon ez a könyv, most adtuk ki nemrég, Berecki tájakon a címe. Olvasd el, abba mindent megkapsz. A legbüszkébbek Gábor Áronra vagyunk, aki itt született. Szobrot is állítottunk neki. Nagyon szépen írt Bereckről és az itteni történésekről Sylvester Lajos újságíró Hegyek, kövek fák és emberek írásában. Azt tedd bé a könyvedbe.

Köszönöm a beszélgetést és a jó tanácsot.

»A múlt század utolsó évtizedének dereka táján, 1994-ben a Keleti-Kárpátok egyik szinte járhatatlannak vélt hegyszorosában, az Úz völgyében kopjafás kőtömbbel emlékeztettünk az akkori erdélyrészi Magyarország első szovjet katonai elözönlésének székely határőr és levente áldozataira. Az elismerő és bátorító szavak mellett már akkor sok szemrehányással illettek bennünket az emberek, s azt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kérdezték, mikor állítunk emlékjelet az Úz völgyével szomszédos szorosban, az Ojtoz völgyében is, hiszen a történelem során mindig vérükkel adózó székelyek közül a két világháborúban is ezrek és ezrek hulltak el a haza határainak védelmében.

Érkeztek a levelek, jöttek az üzenetek az egykori Magyarország minden szegeletéből, fél évszázad távolából, sőt az első világháború messzeségéből is szívfacsaró sorokkal: édesapám, bátyám, öcsém, a nagyapám, az ükapám az Ojtoziszorosban esett el, mi még mindig keressük halála helyét, mondják meg, hova helyezzük el az emlékezés virágait, hol gyújtsunk rájuk emlékeztető gyertyát?

A budapesti Dunatáj Alapítvány filmes műhelyének csapatával dokumentumfilmet készítettünk Úz-völgyi hegyomlás címen. Én, életemben először, afféle muszáj-Herkulesként rendező-riporterként tüsténkedtem, és gépész-gazdaember felmenőimre emlékeztetően a filmkészítés maradékanyagát sem volt lelkem „eldobni", és írtam egy, a dokumentumfilmmel azonos című könyvet. A majdnem harmincórányi filmforgatás anyagából futotta a könyvre is. A kötet, és főleg a film híre bejárta a világot, még tíz esztendő múltán, Észak-Amerikában is akadtam úzi riportalanyra.

Erre mondják, hogy a mű tovább írja, film esetében a mű „tovább képezi" magát.

Az ojtozi emlékműállítás búja-baja, gondja ott szorongott tehát a környezetünkben, miközben az Ojtoz vizéhez hasonlatosan zubogtak elő az ismert ismeretlenségből azok a történetek, amelyek kőbe, fába, papírra, világhálóra kívánkoznak.

Az Ojtoz völgye több évezrede használt és ismert híres-neves átjáró, a ki-be jövő-menő hadak útja, a Kárpát-medence védő árka-sánca, bástyája, hatalmas torlasz a folytonosan beözönleni óhajtók és az erőszakoskodók előtt, de fontos kereskedelmi út is, a história során kapocs is a moldvai csángómagyarság és az erdélyiek között.

Egyik kapuja, ahol a múltba révedő, nosztalgiázó magyarok még mindig keresik – és néha román hegyi pásztorok segítségével meg is találják – az egykori országhatár köveit, de ezeknél is számosabb azoknak a serege, akik egyszerűen a történelmi tények, illetve az igaz történetek után érdeklődnek és kutatnak, vannak, akik azért, hogy az eltorzult magyar történetírást helyrebillentsék, és mások történelemhamisítását helyreüssék.

Így esett meg, hogy miután egyik budapesti katonaember, Szabó József János alezredes-hadtörténész az Úz-völgyi filmemen, könyvemen felbuzdulva nekiveselkedett és hol egymagában, hol társaival bejárta a Keleti-Kárpátok ívének egész szélét és hosszát, írt a második világháborús kárpáti hadműveletekről egy remek könyvet Az Árpád-vonal címen. Baráti kötelességünknél is több volt az, hogy ezt a művet megismertessük azokkal is, akikről a história szólt. (Azóta már angol és flamand (!) nyelvre is lefordították.)

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Dr. Szabó József Jánossal, többek között és sokak mellett, elmentünk Felső-Háromszékre, Kézdivásárhelyre is. Író–olvasó találkozóra.

Ezt megelőzően Gelencén, Kelemen Dénes fafaragó mesterrel, a felsőháromszéki népművészeti és katonai hagyományőrzés apostolával, egykori tanítóképzőbeli osztálytársammal többször is osztottuk-szoroztuk egy Ojtoz-völgyi világháborús emlékmű létrehozásának esélyeit.

Eme gond mellett ért bennünket egy másik Ojtoz-völgyi sérelem is, a diktatúra utolsó éveiben, amikor nálunk világháborús vehemenciával pusztítottak mindent, ami magyar, egy idétlen ember Ojtozban darabokra tört egy többféle jelképes üzenetet is hordozó székely kaput.

A monumentális faragott kapu az ojtozi honvédlaktanya-épületek egyike előtt állt. Ezek vakolat nélküli boronaházak voltak, fánc nélküli zsindellyel fedettek, amelyek tökéletesen érvényesítik a fa természetes formájának, színének, fa voltának minden esztétikai értékét, miközben, hegyvidéki lakhatási funkciójukat tekintve is remek alkotások.

A törött kapu maradványait a kistáj közismert erdésztechnikusa és pisztrángtenyésztő mestere, Rózsa József, mint valami ereklyéket mentette meg, s a kapu egy darabját a diktatúra megdöntése után a saját kezével be is építette a Jeneyné Rózsa Janka lánya által építtetett ojtozi várkastélyszerű fogadó faragott kapujába.

A világháborús emlékmű ötletét, amellyel én a gelencei faragóembernek előhozakodtam ez a törött székely kapu sugallta. Fafaragó mester barátommal azért is passzolt a szó, mert ő is faragott kapus emlékművet, vagy kopjafásat képzelt el, amivel, elvben, én is egyetértettem, de azt is jeleztem, hogy az „átkos" idők kapu- és kopjafaüldözései után olyannyira elszaporodtak ezek a térplasztikai alkotások, és néha eredeti formájukból (főleg szerkezeti arányaikból) annyira kiforgatják őket, hogy ezt már mi is sokalljuk. Nekem érvényesítendő szempontom volt az is, hogy a törött székely kapu emlékét is meg kellene őrizni, örökíteni, mert ez is a mi sorsunkhoz tartozik, ennek a tükre.

Azt is végiggondoltam, hogy a törött kapu viszonylag épségben maradt bejárati oszlopát és a rajta fekvő, illetve belőle kinyúló szemöldökfa szép ívét egy törött kaputorzó elemeként térplasztikai funkcióval érvényesíteni lehetne a leendő emlékműnél. A torzó – törött oszloptorzó, akt stb. – az ókori világtól máig érőn ismeretes. Valaha, természetes úton, természeti csapás vagy szándékos törés-zúzás következményeként jöhetett létre, később meggondoltan faragtak szimbolikus üzenetű törött oszlopot, aktot, az emberi élet vagy egyéb összeroppanására, végességére emlékeztetve.

A faragómester „vette a lapot", értette az érvelésemet, s azt a gondomat is, hogy a kaputorzó elvileg elfogadható ugyan, jelképi üzenete is helyén való –

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

emlékeztető arra nézvést, hogy törtek-zúztak, csonkoltak bennünket, de ebben az állapotban is, töredékeinkben és az egészre törekedünk –, mindezek ellenére a kapuoszlop és a belőle kihajló faragott szemöldökfa íve egy akasztófa képzetét kelti a szemlélőben.

Ábrákat rajzoltam, s nem tudtam az akasztófaképzettől szabadulni.

Erre „Déneske", ahogyan az iskolában szólítottuk, elkérte tőlem az ácsplajbászt és a kapu törött íve alá berajzolta a magyar koronás címer kettős keresztjét, s ezt ráállította a hármas halomra.

Mit cselekedett? Egyszerűen plasztikailag kitöltötte az üres teret?

Ez az a pillanat, amikor a fafaragók azt mondják, hogy a faragatlan, összeácsolatlan fa csupán halott anyag. Elpusztított fa. De ha a virágmintás életfa motívumát vésővel és kalapáccsal felfuttatják rajta, ha az idő múlását érzékeltető székely szimbólumok, a nap meg a hold és a csillagok felkerülnek a kapu tükrére, s ha a galambbúgos, zsindelyes tető rákerül, akkor a halott fa kivirágzik, énekel, élővé válik.

Így született meg Kelemen Dénes gelencei faragott bútoros lakásán az ojtozi első és második világháborús emlékmű terve.

Előbb kedves játéknak véltem, de kísértett a kivitelezés ördöge, illetve biztatott a megvalósítás angyala is.

Ekkor toppant be hozzánk – természetesen nem véletlen, hanem előzetes egyeztetések alapján – dr. Szabó József János hadtörténész a Kárpátok védelmének hadászati létesítményeit és ezek szerepét, történetét bemutató könyvével, Az Árpád-vonallal.

Találkozósorozatunk kézdivásárhelyi állomásán megjelent Kelemen Dénes, sokadmagával végighallgatta, -nézte a könyvbemutatót, bekapcsolódott a vitába is, és mielőtt berekesztettük volna a találkozót, a kis pódiumra lépett és kicsomagolt két méretarányos emlékmű-makettet. Az egyiket budapesti vendégünknek, a másikat nekem, a Szoborlajiként is emlegetett művelődésszervező újságírónak adta át.

A makett nem csupán a gelencei beszélgetéseinkre emlékeztetett, hanem az ojtozi kötelességemre is.

Mostanra áll az ojtozi székely kaputorzó a faluközpontban, a római katolikus templom cintermében, a forgalmas műútról is jól látható helyen.

A faragóművész, természetesen, alkotásába beépítette, mint ereklyedarabokat, az ojtozi honvédkaszárnya épületének kapumaradványait.

A történetnek viszont nincs vége. Akárcsak az Úz-völgyi könyvem, filmem esetében, az esemény híre, neve, képe továbbgyűrűzött a nagyvilágba.

Nagy a gyanúm, hogy a felvidéki – egykori felső-magyarországi – Nagy-Szelmenc és Kis-Szelmenc törött székely kapuja, illetve kaputorzójának a for-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rása is ilyen gondolkodás és érzelmek körül keresendő. Annál is inkább, mert a két fél kaput háromszéki – zabolai – ácsok faragták. Ez a két fél kapu sem halott fa, nem csupán plasztikai alkotás, hanem a történelmi igazságtétel egy mozzanata.

A szimbólum erejével sokkolta a civilizált világot, és részben eltüntette az Ukrajna és Szlovákia közötti helyi határzárat.

A mi ojtozi emlékműállító ügyködésünknek híre tehát a leggyorsabban az egykori magyar határvidék ellenkező oldaláig, a hűség városáig, Sopronig pattant át.

A soproniak érzékenysége is históriai beágyazottságú, az Ojtoz iránti érdeklődés 1917 óta folyamatos.

Az ojtozi Honvédemlékmű cikcakkos útja Szent István országában

Szent István országának két települése, az Ojtoz és Sopron közötti nyolcszáz kilométernyi távolság is jelzi, hogy valami, a mai Magyarország méreteihez szokott szem számára a szó földrajzi értelmében „szélsőséges" ügyről van szó. De ha belemélyedünk történelmünk összekuszált és meg sem írt lapjainak olvasásába, a história még szövevényesebb tekercseihez jutunk.

1917-ben a magyar hadvezetés az ojtozi völgyszoros védelmét a soproni ezredre bízta.

A sors fintoraként eközben Székelyföld harcosai Nyugaton, az olasz fronton, Doberdónál, Piavenál harcoltak és véreztek el, s groteszk módon mire az összeomló nyugati frontról a székelyek visszatértek, már nem volt hazájuk, részben azért is, mert a magyar hadügyminiszter, a világtörténelemben is páratlan és példátlan módon, „nem akart többé katonát látni."

A soproni 18-as gyalogezred tisztjei és katonái 1917-ben Ojtozban rettenthetetlen harcosoknak bizonyultak. Négy napon át feltartóztatták és visszaverték a túlerőben lévő orosz csapatokat, miközben az ezred elveszítette tiszti állományának háromnegyedét és legénységének mintegy felét.

Nos, a soproniak még a világháború harcainak idejében hősi helytállásukat honvédemlékművel örökítették meg az Ojtoz völgyében. Egy honvéd alakját bevésték a függőleges sziklafalba. Ezt az alkotást az ország politikai összeomlása közben az Erdélyt lerohanók barbár módon lerombolták.

Az emlékmű tehát egy hatalmas, az országút fölé benyúló sziklafalra elhelyezett egész alakos honvéd féldomborművéből állott. A sziklát az emlékműről Honvédkőnek hívták akkor is, amikor már nem volt ott, csak a honvéd odaképzelt emlékképe függött a sziklafalon. Aztán 1961-ben a műút szélesítése ürügyén a Honvédkövet is berobbantották, amelyet a helybéliek képzeletben még

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mindig ott látnak, és a helyet ma is Honvédkőként mutogatják, holott már se honvéd nincs, se kő.

De van még emlékezet.

Emlékeztek a soproniak is.

A soproni 18-as bajtársi kör 1934-ben Dabóczy István szobrászművésszel, a Rákóczi Honvéd Főreáliskola tanárával elkészíttette a honvédemlékmű féldomborművének mását, amelyet 1934. augusztus 5-én avattak fel Sopronban, és az akkori Gleinchenberg-allé ojtozi fasorában helyeztek el. Érdemes megjegyezni, hogy az Ojtoz sétány Sopronban azóta sűrűn látogatott kegyeleti hely, s arról sem szabad megfeledkezni, hogy Dabóczy István a hírhedt recski táborban pusztult el, ahová Rákosi pribékjei 1951-ben elhurcolták.

Az ojtozi emlékmű és az Ojtoz-völgyi harcok történetét felelevenítő írásaink és rendezvényeink hatására a Soproni Erdélyi Kör elhatározta, hogy elkészíttetni a Magyar Királyi 18. számú Soproni Gyalogezred emlékműve honvédalakjának kicsinyített mását.

Ez és vázlatosan ennyi az ojtozi honvédemlékmű története, amely látszólagos ziláltsága ellenére egyenes és jól járható gondolati-érzelmi vonallal köti össze a Szent István-i Magyarország nyugati és keleti végvidékét. De bizonyságul szolgál arra is, hogy Sopront nem csupán a Magyarországhoz tartozás voksolásos megerősítése végett lehet a „Hűség Városa" titulussal kitüntetni, hisz ezredének katonái a keleti végeken is közemlékezetre érdemes módon védték a hazát, s akiknek maradékai olyan időkben is átmentették kegyeleti tárgyainkat, alkotásainkat és emlékeinket, amikor ezért Recsk járt, és nem kitüntetés.

Kő, fa és bronz. És föld. Négy olyan anyag, amely az ember értelemi és érzelemi világa révén holtából élővé elevenedhet, a föld hármas halommá, a fa székely kapuvá és kopjafává, a kő emlékművé, ezek épített együttese lakóhellyé, faluvá, várossá, országgá, bennünket védelmezővé, megtartóvá lényegül át.

Ojtozban s annyi más helyen mindez az élő természet együttesében, sok helyen még az eredetihez közeli vagy hasonló állapotában lelhető fel.

Az esztelen háborúkban az emberrel együtt szenvednek a fák. Jó emlékezetű apósom, Feri tata – gyergyói, majd háromszéki erdőmester, hosszabb ideig az ojtozi fatelep vezetője – sokat mesélt, miként siratja el a favágók harcsafűrésze a háborúban elesetteket, amikor foga beleharap a fában rekedt lövedékbe, repeszbe.

Pokorny Hermann vezérezredes, aki 1918-ban a galíciai majd az olasz frontról csapattiszti szolgálatra az Ojtoz völgyébe kérette át magát, emlékiratában hátborzongató képet rajzol az erdők szenvedéséről.

„Másnap indultam harcálláspontomra, amely a Lesuntul-völgy egyik szakadékos elágazásában feküdt. A lejtőhöz simuló három kis fabarakkból állott,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ahol az ágyakban szalma helyett fenyőgallyak szolgáltak. Illatos és elég rugalmas volt. (…) Az állások teljesen az erdőben húzódtak, alig akadt itt-ott egy kis kilátás, tisztás. Hosszú szakaszon mehettem anélkül, hogy saját katonával találkoztam volna. Ez felette bizonytalan érzés volt, mert ellenséget sehol sem lehetett látni, csak sejteni, mert az is az erdőben bujkált. Gyönyörű bükkerdők voltak, hatalmas törzsek, csonkok, melyekről embermagasságban lerobbantották a koronát."

Ahogy a népdal mondja: még a fák is sírtak.

De szenvedett a kő is. A Honvédkőről előbb a honvéd képét, majd magát a hatalmas sziklát is lerobbantották. De az elnevezés, a név él tovább.

Él az ojtozi Honvédkő emléke, miközben járja, illetve járatják véle a magyarság sors-útját az Ojtozi-szorostól Sopronig s onnan ismét vissza az ojtozi templom cinterméig. Itt, a templomdombon a törött székely kapu emlékmű két pusztító háborúra, a soproni honvéd-domborműnek a gerincét és oldalát tartó andezit szikla a soproniak történelmi folyamatot élő testükkel elbarikádozó harcaira emlékeztet. Szemben vélük, a kertes családi ház gyümölcsfái alatt az 1940-es évek óta áll a valamikor országzászló oszlopát tartó kőből rakott hatalmas hármas halom is.

Arrébb Rózsa József erdész leánya, Jeneyné Rózsa Janka megkapóan szép kővárat épített

Janka asszony, miután kereskedelmi diplomata férjével bejárta a nagyvilágot, két Amerikát és más kontinenseket, úgy vélte, hogy szülőhelyének tartozik annyival, hogy aki az Ojtoz völgyén át Kelet felől megérkezik, az láthassa, hogy itt valami más, valami egyéb kezdődik. És az is emlékezzék erre a helyre, aki fordított útvonalon halad, az is vegye és vésse észbe, hogy mit hagyott maga mögött.

És emellett strázsálnak múltra emlékeztető emlékjelekként a mi, semmi pénzből, de sok segítséggel és nagy elszántsággal épült emlékműveink, afféle közösségi alkotásokként, s ezt a vendégcsalogató várkastélyos, emlékműves helyet gyönyörködtető kép- és érzelmi keretbe fogják a termetükkel hegyek magasságát kereső, vezérágukkal az eget szurkáló székelyföldi társaink, barátaink és szimbolikus támaszaink, a fenyvesek."«

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Rakonczay Zoltán
(1929–)

Kicsit utánabogarásztam. Nem túl gyakori név a Rakonczay. Tudsz-e valamit a családfátokról?

Soha nem néztem utána, de tudok róla, mert egyszer egy öreg történész megírta nekem barátságból a tatárjárástól a török dúlásig, majd pedig a szabadságharcig. Odáig visszamenőleg pedig a zsidótörvények értelmében – mivel apám kincstári erdész volt – be kellett szerezni azokat a keresztleveleket, amelyek bizonyították, hogy 120 évre visszamenőleg ereiben nem csordogál zsidó vér. Így anélkül, hogy kutattam volna a család történetét, a tatárjárástól napjainkig mindenről hiteles okmányaim vannak. Ezek szerint a Rakonczay család a jelenlegi határainkon kívül került, Hont vármegyei Rakonca nevű faluból származik, ahol elődeim királyi emberek, királyi vadászok voltak. A nemesek nevüket y-nal, a jobbágyok i-vel írták.

Az oklevelek szerint 1283-ban Benke fiai: Miklós, Fülöp és Jakab kapták meg Rakoncát, s birtokjogukat III. András király 1296-ban megerősítette. Leggyakrabban előforduló keresztneveik: Pál, Miklós, Margit, István, Fülöp, Jakab, László, Benedek, Gergely, Dorottya, Tamás, János, György, András, Orsolya, Fruzsina, Lőrinc és Simon, valamennyien római katolikusok voltak. A falu a királyi Magyarország és a török hódoltság határán feküdt, amit ugyan nem szállt meg a török, de néha el-ellátogatott a határába. Ennek bizonyítéka egy okmány, amelyben többek között az alábbi olvasható: „1649. február 11-én Rakonczay Gergely feleségének, ki pogány kezekbe (nyilvánvalóan török fogságba) került, kiváltására a felsőrakonczai birtokát… elzálogosítja."

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A török hódoltság alatt elszegényedtek, többek között azért, mert abban az időszakban királyi vadászokra nem volt szükség, így sokan elvándoroltak. A törökök kiűzése után az elnéptelenedett Csanád vármegyei Földeák nevű község területét az ugyancsak Hont megyéből származó nagyváradi kanonok, majd csanádi püspök, Návay János 1729-ben négyezer aranyért megvásárolta, és a Felvidékről telepített be jobbágyokat, közöttük mintegy húsz Rakonczayt. A püspök a Rakonczayakat – mint olvasni és számolni tudó embereket – a sertésállomány rendben tartásával bízta meg, amiről „kanász" ragadványnevük is árulkodik. Egyik okmány szerint Rakonczay János „uccakapitány" fizetése 1844-ben 14 aranyforint volt. A feljegyzések szerint a család fejlődő- és szaporodóképes volt. Apámék például tizenegyen voltak testvérek. Ez volt az egyik oka, hogy elszegényedtek és sokan más vidékre vándoroltak munkát keresni. Ennek ellenére Földeákon a lakosság jelentős része még mindig Rakonczay. Az 1846-ban – a nagy marosi árvíz után – létesült új temetőben pár évvel ezelőtt százhuszonkét Rakonczay nyugodott, rajtuk kívül az I. világháborúban a csatatereken tízen, a II. világháborúban pedig nyolcan pusztultak el, így az azóta meghaltakkal együtt körülbelül százötvenen lehetnek.

Érdekes, hogy Abaúj megyében, ahonnan édesanyám való, szintén nagy szegénység volt és onnan az elmúlt száz év alatt nagyon sokan kivándoroltak Amerikába. Ugyanakkor a hasonlóan szegény Rakonczayak közül egy sem vándorolt el, ide viszont sokan jöttek munkát keresni. Az apám családjából például négyen Borsod és Abaúj megyében telepedtek le.

Nem a családom, hanem az akkori viszonyok megismerése céljából kérlek, hogy a makói újság egy 1987-ben megjelent, az egyik kilencven esztendős nagybátyámmal foglalkozó írásából légy szíves néhány kivonatolt bekezdést beilleszteni. Ez nem erre a családra, hanem szinte az egész korabeli magyarságra jellemző volt.

»Földeákon születtem 1894. április 7-én. Korán árvaságra jutottam és szüleim földjéből 5 kishold földet örököltem, melyet az árvaszék bérbe adott, s én pedig béresként szolgálni kényszerültem – 12 hoszszú éven át. Az örökségből befolyó bérleti díjat az árvaszék takarékbetétben helyezte el, mely összeg a korona romlása folytán egy pakli gyufát sem ért.

Közben 1915 újév napján, mint katonát, a frontra vezényeltek. Nemsokára Isonzóban találtam magam, ahol 16 géppuskalövedék okozta lyukat számláltam meg a köpenyem alján, míg 1915. október 28-án olasz fogságba estem.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Isonzó húsdarálójáról hosszú, drámai könyveket írtak, de csak aki átélte azt, az tudja, hogy mit jelentett élve kikerülni a poklok poklából.

Olaszországban, Páduában egy irdatlan, három méter magas kőfallal bekerített kolostorban voltunk foglyok 1917. májusáig. Innen Genovába, egy másik lágerbe kerültünk. Ott éltünk pár hónapot, majd Lombardiába adtak ki bennünket, ahol parasztoknál rizsföldeken dolgoztunk.

Az ingyen turizmus útját jártam 1919. november 25-ig. Akkor értem haza eredeti, de már elnyűtt magyar katonaruhában a szülőfalumba, Földeákra. A béres élet tovább folytatódott.

A II. világháború folyamán ismét behívtak katonának, de idős koromra való tekintettel nem vittek ki a frontra, a világégést mégsem úsztam meg, mert 1944. szeptemberében a magyar katonák két lóval és kocsival elhajtottak. Az idegtépő állapot hetekig tartott, mígnem Kiskunmajsa mellett a front áthaladt rajtunk, s két hét múltán sértetlenül kocsistul, lovastul szerencsésen hazaérkeztem."«

Mutatok az apám egyik nagybátyjáról az 1800-as évek vége felé készült fényképet, amelyen egy magas, jóképű, büszkének tűnő vőlegény és egy szép arcú, de kissé szomorkás tekintetű menyasszony látható esküvőjük alkalmából a templom előtt, mindketten mezítláb.

Feltételezem, téged is befolyásolt a pályaválasztásodban az ősök foglalatossága, múltja?

Nem, hiszen amikor az előbb elmondottakat megtudtam, már harminc éve erdész voltam. Az azonban kétségtelen, hogy az apám és két erdész nagybátyám, akik valamennyien a Királyhalmi Erdészeti Szakiskolán végeztek, akaratlanul is befolyásoltak, mint ahogy én is befolyásoltam másokat. A családban már hét erdész van (két nagybátyám, apám, feleségem, húgom, fiam és én). Én egyébként azt, hogy erdész (persze nem feltétlenül erdőmérnök) leszek, olyan természetesnek tartottam, mint azt, hogy magyarnak és fiúnak születtem, soha nem akartam bolíviai vagy lengyel lány lenni. Egész gyermekkoromat erdészek között töltöttem, mindig olyan helyen laktunk, ahol több erdészcsalád lakott, így barátaim, osztálytársaim egy része is erdészgyerekekből verbuválódott.

És nem tántorított el tőle – nekem ilyenkor mindig felrémlik – a régi idők egyméteres, félméteres hava, a farkasordító hidegek, amikor ott általános iskolába jártatok? Azért az egy bitang kemény dolog lehetett.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ez csak egy városi embernek okozhat gondot, egyébként akkor még nem volt általános iskola, mi elemi iskolába jártunk.

Az ott akkor nem tűnt fel. Nemhogy nem tántorított el, inkább vonzott. Én egyenesen féltem a várostól. Húszéves koromban voltam először Budapesten. Egy kis tanyán, településen éltünk, és akik ott születtek, ott nőttek fel, ott laktak, azoknak az volt a természetes. Arról szó sem lehetett, hogy ez az embert eltántorítsa. Csak arról lehetett szó, hogy ezen keresztül megszereti. Lehettek olyanok is, akik ezt nem szerették. Én nem ezek közé tartoztam.

Nem akarok nagyon elidőzni a múltnál, de érdekelne, vajon emlékszel-e olyan tanárodra, akinek sokat köszönhetsz?

Egy kivétellel, nem. Mi túl sok helyen laktunk, hiszen apámat, mint jól képzett, „írástudó", kincstári szakembert, mindig oda helyezték, ahol valami baj volt. Dolgozott az Abaúj megyei Nyésta községben, a Miskolci Királyi Erdőigazgatóság Parasznyai, Lillafüredi és Diósgyőri Erdőhivatalaiban, majd Kárpátalja és Erdély visszacsatolása után Máramarosszigeten, Nagybocskón, Gyertyánligeten s az erdélyi Görgényszentimrén. Az erdők államosítása után báró Radványi sajókazai államosított erdőbirtokán, Dubicsányban, Nagybarcán és még máshol is. Amíg a szüleimmel éltem, apám tizennégy helyen dolgozott, de a család nem követte mindig. Én körülbelül nyolc helyen laktam. Volt úgy, hogy az iskolában megkérdezték, hova való vagyok, és nem tudtam megmondani. Visszatérve a kérdésedhez, a pályaválasztásomban tanáraimnak semmiféle szerepe nem volt. A Miskolci Királyi Katolikus „Fráter György" minorita Gimnáziumban az első három osztályban volt egy kedvenc tanárom, aki a földrajzot és a természetrajzot megismertette és megszerettette velem. Ő sajnos belépett a nyilaskeresztes pártba és a harcok során agyonlőtték, mások szerint a front közeledtével, a feleségével együtt öngyilkos lett. Apám háború során történt vándorlásainak volt előnye is. Egyes kincstári erdőgazdaságokat hadiüzemnek tekintették, így az ott dolgozókat nem hívták be katonának, nem kerültek ki a frontra, de bármikor, bárhova átvezényelhetők voltak. Minket folyamatosan átvezényeltek.

Utána, amikor elvégeztem a gimnáziumot Miskolcon, 1949-ben felvételt nyertem Sopronba, az Erdészeti Főiskolára. Mivel otthonról segítségre nem számíthattam, onnan jelentkeztem külföldi ösztöndíjas-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak. Akkoriban nagyon sok hely volt a Szovjetunióban, de én nem tudtam megtanulni a cirill betűket és kértem is, hogy latin betűs országba küldjenek, mert latinul meg olaszul tanultam nyolc évig, és ez a nyelv úgy ragad rám, mint mézes madzagra a légy. Így elküldtek Romániába és ott is maradtam öt évig, ahol kiválóan éreztem magam. A Brassói Transsylvania Egyetem Erdészeti Karán szereztem erdőmérnöki diplomát 1954-ben. Végig nagyon elégedett voltam.

Bocsáss meg, az, hogy „elküldtek", annyit jelentett, hogy nem is nagyon választhattál?

Akkor az egyetemi hallgatókat – legalábbis az ösztöndíjak elosztása szempontjából – négy kategóriába osztották: voltak munkás-, paraszt-, értelmiségi és egyéb származásúak. Az erdészek – a földbirtokosokkal, kereskedőkkel, iparosokkal, csendőrökkel, katonatisztekkel együtt – az „egyéb" közé tartoztak, így egy kicsit gyanúsak voltak és nem kaptak ösztöndíjat.

Én Finnországba akartam menni. Nem nevettek ki, csak mondták, hogy ez naivitás. Írtam a finn követségre, hogy nem lehetne-e ott ösztöndíjat szerezni. Hát kiderült, hogy akkoriban nem is volt Magyarországnak Finnországban követsége. A moszkvai nagykövetségnek volt ott valami kirendeltségféléje, és ők írtak egy nagyon udvarias levelet, hogy nincs finn ösztöndíj. De összehoztak egy finn emberrel, akivel ma is barátságban vagyok, hallgató volt a helsinki egyetemen. De ez már két év múlva történt, mert abban az időben két év alatt fordult meg akkor egy levél. Én akkor már régen Brassóban voltam és az az érzésem, ha engem akkor elküldtek volna Helsinkibe, talán már nem mentem volna, mert nem akartam volna két évet veszíteni. És nem volt nekem semmi bajom Brassóban. Nekem a német nyelv is nehezen ment, Romániát választottam. Évfolyamtársaim közül Hangyál Tibor Lengyelországba, Cziráki Jóska Csehszlovákiába, szobatársam, Gál János meg a Szovjetunióba ment.

Milyen emlékeid vannak Brassóról? Gondolom volt ott egy-két magyar innen is, meg a helybéliek.

Hát azt hiszem a Magyarországon élőknek egy kicsit más a véleménye, az érzése, meg a hite arról, ami volt, ahhoz képest, ami most van.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Akkor Románia egy viszonylag kiegyensúlyozott ország volt, egy európai úriember, Petru Groza államfő vezetésével, aki úgy beszélt magyarul, mint én, és nem voltak olyan szélsőségek, amilyenek Magyarországon. Sovinizmus létezett, de soha nem éreztem ezt az egyetemen. Én voltam az első magyar ott, és én végeztem először Romániában a külföldiek közül. A románoknak az nagyon tetszett, hogy egy külföldi megtanulja a román nyelvet, különösen, ha az egy magyarországi magyar. Az ugye, természetes, hogy itt megtanulunk angolul, spanyolul, meg franciául, de az már nem, hogy egy angol idejön és megtanul magyarul. A románok ezt nagyon elismerték és engem megszerettek a hallgatók is, az évfolyamtársaim, meg a tanárok is, és segítettek abban, hogy mielőbb elsajátítsam a nyelvüket. Tehát ott nekem jó dolgom volt. De ez a jó dolog eléggé viszonylagosan értendő, mert például laktam olyan teremben, ahol nyolcvanan aludtunk, negyven emeletes ágyon. 1953-ban, Sztálin halála után amnesztiát hirdettek, sok börtön és internálótáborban épített fabarakk feleslegessé vált, amelynek egy részét diákszállónak az egyetem kapta meg. Nekem jobban tetszett a fabarakk, mert az szép helyen állott, meg a börtönben csak emeletenként volt egy WC és nem volt ablaka. Ott viszont melegebb volt. Magyarországon már a tízágyas szobákat is zsúfoltnak tartottuk. Meg kellett szokni, hogy három hónapig ugyanazt a kaját ettük, mondjuk mamaligát aszalt szilvával, utána meg három hónapig birkahúst juhtúróval. Szóval kellett hozzá gyomor a szó szoros értelmében. Én mindenevő voltam. El kellett viselni azokat a körülményeket. És ha azt az ember az első hónapokat kibírta, akkor meg is szerette. Én legalábbis megszerettem.

Az egyetemnek volt még egy előnye Romániában, illetve Brassóban, mégpedig az, hogy a románok saját magukat úgy istenigazából soha nem ismerték el, ott azt tekintették igazi egyetemi tanárnak, akinek legalább egy, de inkább két nyugati diplomája volt. Ők mindig franciaimádók voltak. A gyerekek is majdnem mind tudtak franciául, mert a gimnáziumban megtanulták, ugyanis a román nyelv nagyon hasonlít a franciához. Bevallották, hogy román erdőművelés nincs, de itt van a finn Cajander, az orosz Morozov, a francia Gayer, a magyar Roth Gyula, a német Wagner, a horvát Filipovics, az ukrán Dokucsájev vagy Giovanni professzor Rómában, akik az erdőművelésről, az erdőtipológiáról vagy a talajtanról ezt és ezt mondják, és önök válogassák ki, hogy melyik tetszik maguknak. Majd attól függően, hogy hova kerülnek, alkalmazzák a finn, a né-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

met, vagy az orosz módszert. Tehát ilyen szempontból az az egyetem nyitottabb volt a világra akkor is, ha a soproni egyetem színvonala szerintem mindenképpen magasabb volt, meg most is az. De egy előnye volt, hogy megtanultuk egész Európa erdőművelését és tipológiáját. 1952-ben már tipológiából, meg ökológiából vizsgáztam és olyan oktatás volt, hogy tudtuk is, hogy az egyes országokban ez hogy s mint alakul.

Amikor hazajöttél ezzel a diplomával – az előbb említetted, hogy a soproni színvonal magasabb volt – hogy fogadtak? Származott-e valamilyen hátrányod ebből?

Származott. Nem sokáig és nem nagyon nagy, de származott. Azzal kezdődött, hogy amikor hazajöttem, mindenki azt hitte, hogy aki külföldön végzett, az a Szovjetunióban kapott oklevelet. Nem is hallottak arról, hogy valaki Romániában végzett volna. Mindenki azt hitte, hogy ezek miniszterek, meg igazgatók lesznek, mert az volt a divat, meg a mende-monda. Én meg elkerültem a legrosszabb erdőgazdaság legrosszabb erdészetéhez művelési műszaki vezetőnek, és így nem tudtak hova tenni. És kijelöltek mellém egy mérnököt Murányi János személyében, akinek az volt a dolga, hogy engem tanítson meg magyarul, mert azt hitték, hogy nem tudok.

Már magyarul művelni vagy beszélni?

Beszélni. Tehát azt, hogy hogyan mondják a villanyoszlopot, a vasúti talpfát vagy a parkettát, mert mi nyilván másként tanultuk. De én azért azt megtanultam magyarul is, mert mindig megszereztem a soproni jegyzeteket, és tudtam, hogy Magyarországon hogyan mondják a kocsirudat, szóval nem csak románul tudtam. Na, a lényeg az, hogy volt egy instruktorom. Ő azonban hamar rájött, hogy nem sok dolga lesz velem, de azért néha megkérdezte tőlem, hogy mondják a szőlőkarót magyarul és így tovább. Hátrány volt az is, hogy nem fogadták el a diplomámat, tehát honosítani kellett. Ez eltartott úgy két-három évig, amikor is kaptam Sopronból egy írásművet, amelyben elismerik Magyarországon az én román diplomámat. S azóta az az érzésem, hogy egyenrangú vagyok a soproniakkal, olyan megkülönböztetést, ami pejoratív lett volna, nem éreztem. Csak ugye, nem tanultam meg még mindent, amit Sopronban illett volna tudni, nótákat, szokásokat, meg kártyázni és így kilógtam a sorból.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Hogy ne legyen ez a kisebbségi érzésem, megtanultam mindent. Tarokkozni, énekelni, mulatni, tehát mindazt, amit Sopronban illett tudni. Szóval felszívódtam és magyarrá váltam ilyen szempontból is.

Mi hárman érkeztünk Brassóba, de két évfolyamtársam egy fél év múlva nyelvi nehézségek és az étkezéssel kapcsolatos gondok miatt visszajött Magyarországra, így egyedül maradtam. A következő évre kiküldtek egy újabb hallgatót, de ő Nagyváradon érettségizett, onnan átment Sopronba és egy év múlva visszajött, tehát tulajdonképpen nem volt igazán magyarországi. Így a brassói egyetemen én voltam az első magyarországi ösztöndíjas. Bukarestben is volt vagy tíz olajmérnök-hallgató, de azok egy része szintén hazajött. Ők elsősorban a táplálkozásra panaszkodtak. Nekem ez semmilyen gondot nem okozott, mindenevő voltam, a románok el is kereszteltek ursulet-nek, ami magyarul medvebocsot jelent. Az igazsághoz azonban az is hozzátartozik, hogy én Sopronban egyszer sem laktam jól, Romániában viszont minden olcsó volt, főképpen az élelmiszer. Szép ösztöndíjam volt, képzeld el, hogy amikor 1000 lei volt a havi ösztöndíjam, 5 leiért lehetett vásárolni egy liter bort.

Azt tapasztaltam, hogy a románok Magyarországról nagyon keveset tudnak, ami vonatkozott az erdélyi magyarokra is. Városaink közül például Budapesten kívül csak Debrecenről és Szegedről volt tudomásuk. Miskolcról, Pécsről, Veszprémről még az egyetemi hallgatók sem hallottak. Megismerkedtem egyszer egy ötven év körüli kolozsvári egyetemi oktatóval, aki soha külföldön nem járt, nem is vágyódott oda, és úgy tudta, hogy Magyarország egy olyan sivatagos alföld, ahol sem hegyek, sem erdők nincsenek.

Még sajnálatosabb, hogy a magyaroknak Romániáról – kivéve Erdélyt – ugyanolyan hiányos, téves ismereteik vannak. Néhány példa: a magyarok zöme nem ismeri Olténiát, Munténiát, Börögánt, Dobrudzsát, pedig ezek olyan nagy országrészek, mint nálunk a Tiszántúl vagy a Dunántúl. A legtöbben összetévesztik Moldovát Moldáviával, sohasem hallottak például Szucsaváról vagy Botosánról, és nem tudják hova tenni Besszarábiát.

A magyarok erdélyi ismeretei is eléggé hézagosak. A legtöbb magyar azt hiszi, hogy az a terület, amely a történelmi Magyarországtól Romániához került, mind Erdély, jóllehet a régi Máramaros, Szatmár, Szilágy, Szolnok-Doboka, Bihar, Zaránd vagy Arad vármegyék sosem tartoztak Erdélyhez, ezek az úgynevezett Partium részei. A magyar határtól legalább száz kilométert kell utazni, hogy megérkezzünk Erdélybe. Nem

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tartozott, és most sem tartozik Erdélyhez, továbbá Temes és Torontál vármegye sem, ezek a Bánátban vannak. Érdekes az is, hogy Dél-Erdélyt milyen felszínesen ismerik. Fogaras, Hunyad és Krassó-Szörény vármegyében például a magyar uralom alatt is alig-alig éltek magyarok. Itt a lakosság jelentős részre korábban szász volt, most pedig román. Őseink ezeket a területeket nem szállták meg. Én úgy látom, hogy – a székelyek kivételével – a honfoglaló magyarok a Kárpát-medencének csak azokat a területeit szállták meg, ahol tölgyerdők voltak. A fenyvesekbe és a bükkösökbe nem, vagy nem szívesen mentek fel. Sajnos azt is tudomásul kell vennünk, hogy – különösen Dél-Erdélyben – nagyon sok településnek, pataknak, hegycsúcsnak nem volt és most sincs igazi magyar neve. A Magyarországon készült útikalauz szerint magyar nevek például a következők: Rüsz, Sellemberg, Boica, Pojana, Esztena, Sztraigy, Klopotiva, Zenega, Bucura-tó, Nuksora, Banica, Boli-barlang, Petrilla, Rusu és Gredistye. Jellemző például, hogy az utóbbi időben nagyon sokan olvassák Magyarországon Wass Albert könyveit. Az egyik kiadó engem bízott meg az író önéletrajzának pontosításával. Érdekes, hogy az a magyar író, akit a románok halálra ítéltek, önéletrajzában elég sok román kifejezést használ. Ilyen például a család ősi vadászháza, ami a Dealul-Brád nevű dombon épült, ami magyarul Fenyves-dombot jelent. Persze mindez ötven évvel ezelőtt volt, feltételezem, hogy azóta a románok, meg a magyarok is jobban megismerték egymás országát.

Azt is tapasztaltam, hogy sok magyarországi magyar úgy gondolja: a Székelyföld Románia szélén, a magyar határ közelében van, jóllehet például a Háromszék megyei Zágon a Fekete-tengerhez 250, a magyar határhoz pedig 400 kilométerre fekszik. Marosvásárhely pedig pont Románia közepén fekszik, úgy, mint nálunk Pusztavacs.

Érdekes az is, hogy amikor én kikerültem Romániába, az öt legnagyobb magyar város közül csak három volt Magyarországon. A második legnagyobb magyar városnak Bukarestet tekintették, ahol 200 000 körüli magyar lakott. A román fővárosban mindig nagyon kapósak voltak a magyar származású erdélyi ácsok, asztalosok, kőművesek, szerelők, de sokan vállaltak gondnoki, kertészeti, villanyszerelői, liftkezelői állást, és az éttermekben sok magyar pincér és szakács dolgozott. Azt mondták, hogy Bukarestben több tízezer magyar származású erdélyi cselédlány dolgozott.

Észak-Erdély visszacsatolásával kapcsolatban is mást tapasztaltam, mint amit itthon tanultam. A magyarok természetesen örültek, de kö-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

zülük is találkoztam olyanokkal, akik a bevonulásról nem a leghízelgőbben nyilatkoztak. Közülük több volt a nő, mint a férfi. Általános panaszuk az volt, hogy a nem egészen tisztán beszélőket románoknak tekintették, jóllehet színmagyarok voltak, de bizonyos szavakat nem ismertek magyarul. A legtöbb erdélyi magyarnak az igazolvány mindig is dokument, az útlevél passaport, a villamos tramvajn, a mozdony lokomitív, a túró pedig brünza volt és ma is az. Volt egy Szendrei László nevezetű évfolyamtársam, akinek – érdekes – az apja volt román és az anyja magyar származású. Egyszer a karácsonyt náluk töltöttem, és az édesanyja a fiát a következő módon küldte el a boltba: Lacikám! Dute repede la népbolt si aduce un kilogram de kockacukor és ha van, egy stanicli biszkuicot is. (Lacikám! Szaladj el gyorsan a népboltba, s hozz egy kiló kockacukrot, és ha van, egy zacskó kekszet is.)

Kérdezted továbbá, hogy hány magyar volt az egyetemen? Rajtunk, vagyis a két magyarországi magyaron kívül egy szász származású tanár beszélt tökéletesen magyarul. Az abszolút román dékán nekem mindig mondott egy-két szót magyarul, például azt, hogy: céruza, szerbusz, hogi vagi? A hallgatók között körülbelül tízen lehettek magyarul beszélők, de közülük csak hat tekintette vagy vallotta magát magyarnak. Mivel ezek téged nagyon érdekelnek, meg egyébként is jellemző, érdekes őket külön-külön ismertetni:

»– Évfolyamtársunk volt T. Stefán (vagyis T. István), kimondottan csángó-székely fiú, aki sokat segített nekünk a nyelvtanulásban. Nagyon rendes szülei voltak, szerettem őket. A tízéves találkozón a románoktól tudtam meg, hogy állítólag a Securitate (vagyis az ottani Állambiztonsági Szolgálat) engem vagy minket vele figyeltetett. Utólag is állíthatom, hogy legalábbis nekem sose ártott. Az egyetem elvégzése után egy kutatóintézetbe került, ahol nagyon rosszul érezte magát, és nem is voltak vele megelégedve. Segítettem neki családostul együtt kivándorolni Magyarországra, munkát is biztosítottam számára, de a minimális követelményeknek sem felelt meg. A Madártani Intézethez helyeztem, de sem az ügyintézést nem tanulta meg, sem a madarak magyar neveit. Kollégái is kiutálták. Sajnos fiatalon meghalt.

– D. Zoltánnal moziban, kocsmában, étteremben gyakran együtt voltunk, igazi magyar fiú volt, két évvel előttünk végzett, de ötven éve semmilyen jelet nem adott magáról.

– P. Zoltán egy siméria (piskitelepi) magyar srác volt, aki tökéletesen tudott, de nem beszélt magyarul és románnak tekintette magát.

– K. Zoltán egy igazi falusi magyar gyerek, akinek az anyja egyáltalán nem tudott románul, és ő maga is törte a románt. Úgy tanult meg románul, mint

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

mi. Végzés után körülbelül húsz évvel találkoztam vele Constanţában, amikor elmesélte, hogy román lányt vett el feleségül, a gyerekei egy szót se tudnak magyarul, ő ott kiválóan érzi magát, de már törte a magyart. Egy alkalommal egy abszolút ortodox magyar pártküldöttség látogatott el a megyébe, akikhez őt kérték fel tolmácsnak. A román házigazda a magyar vendégeket körülbelül a következők szerint köszöntötte: Szeretettel üdvözöljük kedves magyar vendégeinket ezen az ősi román földön. Ezt ő a következőképpen fordította: Isten hozta magukat erre a rögös talajra. Azonnal elküldték.

– E. Imre kiköpött székely fiú, akinek a húga a nemzetközileg is ismert kardvívó bajnok volt. Sohasem csatlakozott hozzánk, román lányt vett el feleségül, román gyerekei vannak, Ceau°escunak volt az erdélyi fővadászmestere, sok medvét lövetett vele és mindig románnak vallotta magát.«

Ez nagyon érdekes. Egy, a soproni diáksággal, az egyetemi élettel foglalkozó kiadványban olvastam egyszer – meglepett, de szó szerint így volt leírva –, hogy az erdész az olyan „Sopronból jött embertípus". És gondolom, hogy amikor hazajöttél, ennek a mentalitásnak a szele csapott meg, mert ez egyfajta „übermensch" szemléletet tükröz, hogy aki nem tud tarokkozni vagy nem ismeri a hagyományokat, az nem is erdész.

Volt ilyen. Például nem hitték el, hogy nem tudok tarokkozni, egyszer nem jött össze a parti, négyen voltunk, és leültettek engem is, hogy tarokkozzunk. Azt hitték, hogy lusta vagyok, vagy csak kéretem magam, de én valóban nem tudtam, amire a harmadik körben rá is jöttek, mert egészen nagy hülyeségeket csináltam. Azután mindig úgy hozták össze ezeket a tarokkpartikat, hogy öt ember volt, és nekem csak az volt a dolgom, hogy töltögessem a bort. De azután megtanultam, és azóta ugyanúgy tudok tarokkozni, mint azok, akik Sopronban tanulták. Egy ideig nem kellett mindenben részt vennem, amiben a soproniaknak részt kellett venniük. De ezt nem úgy mondom, hogy számomra kedvezőtlen lett volna, hanem egy kicsit olyan „előkelő idegenként" tudtam nézni a soproni dolgoknak a kellemes és a kellemetlen oldalait egyaránt. De most már ezt nem érzem és mások sem érzik.

A diplomád honosítása szakmailag miből állt?

Hát van rajta két mondat, hogy ezt a diplomát a Soproni Erdészeti Egyetem elismeri magyar oklevélként. Magyar János írta alá, ő volt ak-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kor a főigazgató. Van rajta egy nagy pecsét. Le kellett magyarra fordítani, hiteles fordítást készíttetni az eredeti diplomámról, és azt a pecséttel, meg egy nemzeti szalaggal hozzákötötték az én diplomámhoz. Gondolom, ilyen sok száz, meg ezer példányban készült Magyarországon, hiszen nem csak én végeztem külföldön. Ennek volt egy külön érdekessége, ugyanis amikor én Brassóban voltam, akkor ezt a várost Sztálinvárosnak hívták („Orásul Stalin"), így az én okmányaimon Sztálin neve szerepel. Például a diplomámat az „Institutul de Silvicultura din Orásul Stalin" adta ki. Ebből többször volt kellemetlenségem, például az afrikai Zaire-ban (ahol akkor a Mobutu nevezetű diktátor uralkodott). A hatóságok arról faggattak, hogy mi közöm van nekem Sztálinhoz. Próbáltam megmagyarázni, de nem sikerült, így az ott szokásos borravalóval oldottam meg a dolgot. A lényeg, hogy Sztálinhoz kb. annyi közöm volt, mint egy Dunaújvárosban készült vasúti sínnek.

A honosítással kapcsolatban arra lennék kíváncsi, hogy a szakmai részt elfogadták-e úgy, ahogy van, vagy valamiféle különbözeti vizsgát kellett tenned?

Nem volt erre szükség. Nem kérdeztek semmit, nem kellett vizsgázni, bár én attól nem féltem. Csak magyarból kellett bizonyítani nyelvtudásomat, tehát ez inkább egy nyelvvizsga volt. De mielőtt kimentem, itthon a legjobb jegyet kaptam magyarból, akkor az hetes volt, hát látták, hogy én tudok magyarul. A szakmai részt az indexből, meg egyéb információkból jól össze lehetett hasonlítani a soproni követelményekkel (néhány tantárgyat – pl. a halászatot, a vadpatak-szabályozást, az ökológiát és az éghajlattant – magasabb színvonalon oktatták, mint itthon, az ábrázoló geometriát viszont nem, de abból még Sopronban levizsgáztam). Egyébként utánam már elég sokan végeztek ott Brassóban, ugyanazon az egyetemen, de sosem hallottam azt, hogy azok alulképzettek lettek volna.

Köztudott, hogy a magyar erdésztársadalom nincs híján a hazaszeretetnek, ami teljesen természetes, és a trianoni idők óta talán a valóságtól kicsit elrugaszkodva viselkedik. Hogy láttad ott a román szakemberek között, szóba kerül az erdélyi magyar kérdés?

Nagyon sokszor szóba került. Én azt hiszem, hogy nekem szerencsém volt – lehet, hogy a természetem miatt, lehet, hogy mert hamar megtanultam a nyelvüket, vagy azért, mert tudtam alkalmazkodni –, szóval en-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gem sose bántottak. Ugyanakkor éjszakákon át és heteken keresztül vitatkoztunk arról, hogy Trianon igazságos-e vagy nem. Én mondtam, hogy igazságtalan, azért mert ... és mondtam a szabvány magyar szöveget, ők meg azt mondták, hogy azért nem igazságos, mert a Tiszánál kellet volna meghúzni a határt, tehát Debrecennek még Romániához kellene tartozni. Ők erről meg voltak győződve. A románok maguk között mindig elismerték, hogy Erdély az egy kicsit más, mint a Regát, tehát a régi királyi Románia és Magyarország is más, csak ezt nem vallották vagy vallják be, illetve csak nagyon diszkrét körülmények között. Ez egy kicsit zavarta őket, egyfajta kisebbrendűségi érzést adott nekik. És ezzel minden román tisztában van, de ez nemcsak az erdészekre vonatkozik, hanem mindenre. Mint ahogy egy magyar ember egy angollal vagy egy svájcival szemben mindig érez valami olyat, hogy gazdagabb, meg jobban él, meg több nyelvet tud, meg szebb autója van. Na hát, ez ugyanúgy volt Romániában is. De ezt az egyetemen emberségesen csinálták, más kérdés, hogy egymás között ők ezt nyíltan bevallották. Sokszor voltam olyan társaságban (mint tolmács is), ahol nem tudták, hogy én magyar vagyok, különösen azt nem tudták, hogy magyarországi magyar vagyok, ilyenkor egymás között olyan dolgokat elmondtak, amit nekem sose mondtak volna. Például a VIT-en voltam tolmács és akkor ők egymással megvitatták a dolgokat, én meg végighallgattam és jelentkeztem, hogy ez azért nem egészen így van és akkor az is kiderült, hogy én ki vagyok és nagyon kellemetlen helyzetbe kerültünk. Tehát ők egymás között elismerték azt, hogy a magyar erdészet vagy a magyar diploma magasabb szinten van, többet ér, mint az övéké, de ezt sosem fogják leírni, a TV-ben, rádióban elmondani. Ezt ők nagyon önkritikusan ítélik meg. Az, hogy ott jól oktattak, nem vitás. Tehát, aki szorgalmas volt és elolvasott mindent, meg végighallgatta az előadásokat, az – szerintem – tud annyit, mint aki Sopronban végzett. Ott elég nagy volt a szigorúság, az egyetemen is középiskolás módszert alkalmaztak, például nem lehetett hiányozni, időben le kellett vizsgázni, voltak nagygyakorlatok, nagyon sok volt a praxi, a nyári gyakorlat, a tavaszi gyakorlat stb. Végig kellett csinálni a munkákat, jóval gyakorlatiasabb volt a képzés, mint itthon. Kellett csemetét ültetni, fát vágni és így tovább. Nem volt az egy rossz egyetem, de akkor körülbelül olyan helyzetben leledzett, mint a soproni egyetem lehetett, amikor Selmecbányáról Sopronba költözött. Akkor még pakoltak, rendezkedtek, helyet foglaltak, mert ennek az egyetemnek két jogelődje volt. Az egyik Bukarestben, a másik Moldovában (Campulung), és 1948-ban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

költöztek oda Brassóba. Így ez egy vadonatúj egyetem volt nagy ambícióval, hogy mutassuk meg mi, románok, hogy mit tudunk. És az volt az érzésem, hogy meg is mutatták. Velem mindig emberségesen bántak, de semmiféle engedményre nem számíthattam, ilyet nem is igényeltem, a románokkal együtt minden vizsgát időben leraktam. Minden olyan rendezvényen is részt vettem, ami nem volt kötelező. Én a magyarokkal is jóban voltam (hiszen „városfelelősnek" is megválasztottak), de „rázós" esetekben csak román barátaimra számíthattam.

Nem kérdezted, de elmondom, hogy a külföldi ösztöndíjasságnak – még egy jelentéktelen nyelvű országban is – vannak különböző előnyei. A nyelvet beszélő ember olyan vezető emberekkel kerülhet kapcsolatba, olyan rendezvényekre és helyszínekre juthat el, olyan bizalmas megbeszéléseken vehet részt, amely egyébként szinte lehetetlen. Vegyük például elsőnek a tolmácsolást. Én voltam tolmácsa Groza Péternek, Románia első, nagy tekintélyű köztársasági elnökének, a később kóbor kutya módjára kivégzett Ceauşescunak (igaz akkor még csak a román fegyveres erők miniszterhelyettese volt), Losonczi Pálnak, Cinege Lajosnak, Ion Ionica hadseregtábornoknak, a román fegyveres erők miniszterének és más minisztereknek és vezetőknek. Tolmácsként eljutottam a III. Világifjúsági Találkozóra, a Plovdivi Vadászati Kiállításra, vagy a IX. Téli Főiskolai Világbajnokságra. Meglátogathattam a román királyok sinaiai kastélyának, a nagyközönség számára zárt részeit, vadászházakat, parlamenteket, gyárakat, atomerőműveket és más nevezetes épületeket. Voltam például a Ceauşescu számára felépített és fényűzően berendezett fekete-tengeri üdülőben (amit Neptunnak neveznek).

Én a román nyelv alapján viszonylag könnyen megtanultam spanyolul és ennek köszönhetően eljutottam Spanyolországba, Costa-Ricába és az egykori Belga Kongóba. Így voltam vendége János spanyol királynak, a Costa-Rica-i elnöknek és Zaire, a volt Belga Kongó nagyhatalmú, hírhedt diktátorának, Mobutunak, aki sok ezer ember haláláért volt felelős.

Az előbb említetted, hogy amikor hazajöttél, az ország legrosszabb erdőgazdaságához és ezen belül is a legrosszabb erdészethez kerültél. Hányban volt ez? Hol?

Ez érdekes volt. Engem, amikor hazajöttem 1954-ben, beküldtek a pártközpontba, és azt kérdezték tőlem – egy állatorvos volt ott –, hogy hol aka-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

rok igazgató lenni? Körülbelül ez volt az egyetlen kérdés. Én meg mondtam, hogy sehol, nem is tudnám ellátni, nem is vállalnám. Az ábécét az „a" betűnél kell kezdeni. Kérdezte, hogy ezt hogy értem? Mondtam, úgy, hogy elmennék valamelyik erdőgazdasághoz, annak valamelyik erdészetéhez, és ott valamilyen alacsony beosztásban kezdeném. Nem is nézett valami normálisnak a szivar, és akkor elküldött a Főigazgatóságra. Tömpe István volt a főigazgató, Fila pedig az illetékes szakmai nagyember, így őhozzá kerültem. Ők is megkérdezték, hogy mit szeretnék, és mondtam, hogy teljesen mindegy. – És hova akarnék menni? – Az is teljesen mindegy. – Hát hogyhogy? Nem vagyok sehova való? – Mondtam, hogy nem, öt év távollét után mindenütt otthon fogom magamat érezni, mindegy, hogy hova tesznek, és akkor azt mondták, hogy menjek el a legrosszabb erdőgazdasághoz. Kérdeztem, hogy az hol van? Mondták, hogy Mátrafüreden. Sose voltam még ott. Megérkeztem és bementem az igazgatóhoz, mondtam, hogy ideküldtek. Azt mondja erre: – akkor elküldöm magát a legrosszabb erdészethez. Tehát így kiderült, hogy én az ország legrosszabb erdőgazdaságának legrosszabb erdészetéhez kerültem Mátrafüredre. Egyébként nem volt olyan rossz, sőt nagyon is jó volt, még ma is vissza-visszajárok. Lehetett volna élüzem is, a lényeg az, hogy papíron utolsók voltak akkor.

És ez az instruktor mérnök, Murányi János mondta nekem, hogy komám, innen most már nincs más hátra, csak előre. Egyébként érdekes, hogy 1954-ben én voltam az első mérnök a Mátrában az erdészeteknél. Minden mérnök a központban dolgozott. Minden erdészetnek a vezetője erdész volt és minden helyettes is. Mikor eljöttem, kb. 40 mérnök dolgozott ugyanennél az erdőgazdaságnál. Egy kicsit olyan furcsán néztek rám. Nemcsak azért, mert Romániából jöttem, hanem azért is, mert erdészethez kerültem. Ez akkor különlegesnek számított. Egyébként nagyon rendes emberek voltak, barátságosan befogadtak és korántsem volt az olyan rossz. Sem a gazdaság, sem az erdészet, kivéve egy-két bunkócskát.

Milyen megítélés, paraméter alapján mondták azt, hogy ez a legrosszabb?

A dekádjelentés alapján, ami egy olyan formanyomtatvány volt, amelyet az erdészeteknek tíznaponként kellett kitölteni, majd erdőgazdaságonként összesítve felküldték a Főigazgatóságra. A függőleges első oszlopban piros színnel voltak beírva az éves feladatok (tervszámok), a másodikban a tények, a harmadikban pedig az elért százalék. Pl.: éves tervszám a bükkrönktermelésből 1000 m^3 teljesítése, a tizedik dekád végéig

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

(vagyis április 10-ig) 300 m3, ami 30%-os teljesítést jelentett. A Mátrafüredi Erdészet (de az egész erdőgazdaság) területén a feladatokat nem lehetett időarányosan, vagyis az év során egyenletesen elosztva teljesíteni, mert pl. a fülledékeny bükkrönköt (megelőzendő annak befülledését) május elsejéig vagonba kellett rakni. A Kékes-tetőt azonban áprilisban még vastag hótakaró borította, így az ősszel vagy a télen kitermelt faanyagot meg sem tudtuk közelíteni. A bükk azonban így sem romlott el, mert csak akkor fülled be, ha süti a nap és meleg van, ott viszont hó alatt, hidegen álldogált. A hosszú tél és a vastag hótakaró miatt a tavaszi erdősítést sem tudtuk időben elkezdeni, de a faszénégetést meg az egyéb munkákat sem tudtuk beindítani vagy teljesíteni. Az erdészetnek pl. mindig jelentős cserkéreg-termelési, -értékesítési feladatai voltak, viszont a hántást csak a nedvkeringés megindulása után lehetett könnyen végezni (vagyis a dorongot megnyúzni), ez azonban csak májusban – vagyis a 16–18-ik dekádban – indult meg, s addig a tervteljesítés 0% volt. Ezért voltunk mindig az utolsók. (Amikor odakerültem, pl. május elsejére virradó éjszaka Mátrafüreden, vagyis 300 m tengerszint feletti magasságban több mint 10 cm vastag hó esett, ami a Kékesen meghaladta a 20 cm-t.)

Az erdőgazdaságnak 60–80, az erdészetnek 10 pár lova, vagyis 10 fogata volt. Az akkori norma szerint a fogatoknak legalább 80%-át faanyagmozgatásban kellett foglalkoztatni, ami nálunk lehetetlen volt. A bivalyerős, nagy testű, hidegvérű, nehéz muraközi lovak úgy cammogtak, mint a tetű, a munkahelyre 4–5 óra alatt értek föl, az úttalan utakon szakadt a hám, tört a kerék, leesett a patkó. Így az önkezeléses fogatórák aránya jóval – kb. 30%-kal – meghaladta a megengedettet, ami azt jelentette, hogy húsz lóból legalább hat takarmányt, szalmát, abrakot és trágyát hordott, a szíjgyártónál, a malomban, a kovácsnál, a kerékgyártónál vagy az állatorvosnál volt, egy-kettő pedig a „betegszobában" pihent. Én egyébként is sajnáltam a lovakat meg a fogatosokat, és nem hagytam őket agyondolgozni, lerongyolódni.

A dekádjelentés, illetve az akkoriban érvényes tervteljesítési rendszer a finomságokat nem tudta követni, hiszen pl. a Vértesben, Somogyban vagy Zalában a bükköt 200–300 m tengerszint feletti magasságban termelték, méghozzá jól megközelíthető helyen, a legtöbb esetben a vasúti rakodókhoz közel. Egyébként az utolsó helyet jól meg lehet szokni. (Én pl. az iskolában magasságom és egyéb körülmények miatt majdnem mindig az utolsó sorban ültem, és el sem tudtam képzelni magamat az első sorban.) Az biztos, hogy amikor az utolsó helyen voltunk, semmivel

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

sem dolgoztunk kevesebbet, mint amikor élüzemek lettünk, és bekövetkezett a szentté avatási hókuszpókusz, a megdicsőülési szertartás.

Mint már említettem, a mi erdőgazdaságunk egyaránt előfordult az elsők és az utolsók között. Én a két szélsőséges állapot között – elsősorban a munkában – semmiféle különbséget nem tudtam felfedezni. A leglelkiismeretesebben kidolgozott feltételek is szubjektívek voltak. Két jellemző esetet mondok el. Az erdőgazdaságok sorrendjének megállapításakor, elbírálásakor mindig szerepet kapott a balesetek alakulása, ami mindig is esetleges volt. Ellenem a balesetek miatt háromszor indítottak fegyelmi eljárást, egyszer pl. azért, mert egy közbirtokossági erdőben az egyik (nem teljesen józan) tagot a saját lova halálra taposta. A végén felmentettek ugyan, de abban az évben sem jutalmat, sem nyereségrészesedést nem kaptunk. A többi feltételnél voltak divatok. Amikor pl. Balassa Gyula lett a főnökünk, előtérbe kerültek az egyébként teljesen jelentéktelen, mondvacsinált vadászati vonatkozású feltételek, előírások. Néhány őzbak vagy muflonkos kilövésének vagy értékesítésének elmaradása egyenlő lehetett sok ezer köbméter faanyag kitermelésével, feldolgozásával, elszállításával, avagy értékesítésével. Én ezeket sosem vettem komolyan, nem úgy, mint szeretett igazgatóm Fila Jóska bácsi. Ő szeretett élüzem lenni, az utolsó sorban rosszul érezte magát. Lehet, hogy rossz a példám, de az élüzemfeltételek engem gyakran emlékeztettek a szakestélyeken történő kötelező ivászatokra vagy jópofáskodásokra. Én, pl. tudtam hülyéskedni, de felszólításra soha. Mindig sokat és lelkiismeretesen dolgoztam, de nem azért, mert kötelező volt, még kevésbé, hogy kitüntessenek.

Az értékelés után valamilyen morális vagy anyagi megkülönböztetés volt-e az élüzemek és az – úgymond – utolsók között? Előmenetel, prémium, jutalom egyéb szempontjából?

Volt. Több kitüntetést kapott az élüzem, azután kaptak különböző pénzügyi kereteket, azt hiszem, néha a reprezentációs keretet is felemelték, Egyiknek nem járt magas rangú kormánykitüntetés, a másiknak járt öt darab. Azután kaptunk ingyenes üdülő-beutalásokat. Egyszer ilyen élüzemszerűség lettünk és egy egész favágóbrigádot elvihettünk Finnországba ingyen. Fizette a MEDOSZ vagy a minisztérium. Én kalauzoltam őket. Érdekes volt: a Tretyjakov-képtár, a Lenin Mauzóleum, meg az Ermitázs helyett mindenki a vasáruházat választotta, ahol olcsón lehetett vásárolni forrasztópákát. Tehát azért nem volt közömbös az, hogy valaki

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

élüzemnek a főmérnöke vagy nem, mert akkor én már főmérnök voltam. Emberileg ez egy kicsit sértő volt. Egyszer például egy közbirtokossági erdőben agyonrúgott a ló egy embert, amiről én nem tehettem, de hát mindig a főmérnök volt a balesetvédelmi felügyelő, és akkor kizártak a jutalomból, prémiumból, nyereségrészesedésből, mindenből. Szóval az ember egy kicsit meg lett szégyenítve. Következő évben meg semmivel se tettünk többet, mégis élüzem lettünk. Szóval ezek eléggé spontán mentek, meg eléggé olyan bürokratikus úton, de azért volt nagy szerepe, hogy valaki élüzem, vagy nem. Így sokan rá is hajtottak. Meg ugye, voltak a Balassa-időkben ezek a vadászati kizáró feltételek. Az erdőgazdaságnál sok ezer köbméter fát termeltünk. Nekünk volt ötezer emberünk, vagyis ennyi munkakönyvünk volt a szekrényekben. Ott a fakitermelés, az erdősítés, az értékesítés, meg a fagyártmány-termelés volt a leglényegesebb, mindenki abból élt. És akkor a kizáró pontok között voltak ilyenek, hogy teljesíteni kell vagy az exportot, meg a MAVAD-nak ennyi és ennyi vadat kell leadni, előírták, hány őzbakot, meg muflont lőjünk. Néha a vadászat olyan volt, mint a kényszermunka. Az, hogy leszállítok ötezer köbméter parkettát, nem számított annyit, mintha lemaradtam három muflonkilövéssel. Tehát ezek nem voltak egyenértékűek, egyenszilárdságúak. Mind a kettő egy-egy pontot számított. Ezek eléggé összeollózott szabályok, meg feltételek voltak, a kollégák se szerették őket. Nem is szívesen vettem részt ilyen kitüntetések osztogatásában, meg én nem is nagyon kaptam, amíg ott tevékenykedtem. De a közösség részére ez nem volt közömbös.

Ott hagytuk abba, mielőtt elkalandoztunk ezekre a vizekre, hogy a legroszszabb erdészetnél kezdtél. Na most, ott a főmérnöki kinevezésed és e között az idő között mennyi idő telt el, hogyan tudtál előremenni a ranglétrán.

Hát, kérlek szépen, én azon szerencsés kollégák közé tartozom, akik szinte az egész szakma minden lépcsőjét bejárták. Ehhez szerencse kell, meg még valami más is. Én csak titkárnő nem voltam, meg miniszter, de a kettő között minden. Odakerültem művelési műszaki vezetőnek, majd két év múltán kineveztek erdészetvezetőnek, azt is csináltam úgy másfél évig, s azután kineveztek főmérnöknek egy kis gazdasághoz. Öt erdészetünk volt a Dél-mátrai Erdőgazdaságnál. Az is voltam egy darabig, akkor összevonták a két gazdaságot, az Északmátrait, meg a Dél-mátrait, ahol én maradtam a főmérnök és egyben

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

igazgatóhelyettes. Tizenhárom erdészetünk lett. Akkor összevesztem a megyével és eltanácsoltak onnan. Több helyre ki akartak nevezni igazgatónak, Debrecenbe, Szegedre és máshova is, de nem akartam igazgató lenni, és hogy megmentsenek, felvittek a Főigazgatóságra. Ott is voltam osztályvezető-helyettes, osztályvezető, helyettes főosztályvezető, főosztályvezető és voltam fahasználó is, meg erdőrendező is. Szóval végigcsináltam a szakmát. Én nem akartam feljönni Budapestre, ott akartam maradni. Semmiféle vonzó nem volt abban, hogy valaki felmenjen a minisztériumba. Sem anyagilag, sem erkölcsileg, de hát így jött ki a lépés. Tizenegy évet szolgáltam a Mátrában, öt igazgató „uralkodása" alatt.

Mi volt az oka annak a bizonyos megyei nézeteltérésnek?

Én mindig rossz viszonyban voltam a pártbizottsággal. Volt ott egy primitív instruktor, egy Holló Endre nevezetű bunkó káder, aki ráadásul legtöbbször engem szórakoztatott a hülyeségeivel. Akkoriban akarta elvégezni levelező úton a mezőgazdasági technikumot, és a vizsgákra az egyik vadászházunkban készült fel. Elvárta, hogy a vadászház mindig legyen befűtve, mert ő ott tanul. Egyszer nagy hó esett, neki vizsgára kellett volna menni, de nem tudott bejönni és engem kért meg, hogy küldjem ki a hóekét. Egyetlen német gyártmányú UNIMOG-unk volt, amelyre hóekét lehetett szerelni, így közöltem vele, hogy előbb a tanyákról lovas kocsival a faluba járó iskolás gyerekek útjait tisztíttatom meg, majd felszabadítom a patikát, az orvosi rendelőt, a postát és az élelmiszerboltot. Ez természetesen azt jelentette, hogy már nem volt idő a vadászház útjainak megtisztítására.

És akkor följelentett. Különféle dolgokat rám kent. Eljött hozzám. Én örököltem ott egy vallásos ember irodáját, Sági István volt az elődöm, és én nem néztem meg, hogy milyen képek voltak ott kirakva a falra. Azt hiszem volt közöttük egy Rákóczi kép. Ott lógtak a fejem fölött, de nem én tettem oda, korábban akasztotta fel valaki. És ez a bunkó azt mondta, hogy minden szobában Lenin kép van, nekem meg Rákóczi. Mondtam neki – Bandikám szedd le, vidd el a raktárba, kérj róla elismervényt és hozz egy Lenin képet, de én ki nem cserélem. Hát ilyen jelenet volt vagy egy-kettő. Meg előszedték a régi dolgaimat, hogy kulákszármazású vagyok – jóllehet annyi földünk volt, ami az anyukám virágcserepeiben a muskátli alatt elfért –, meg hogy 1956-ban voltak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

különféle dolgaim és akkor eltanácsoltak onnan. Följutott ez az egész ügy a minisztériumba, ahonnan megkeresett Földes László miniszterhelyettes, és hosszas győzködés után végül felhozott ide Budapestre. Az egy rossz megye volt. Ötvenhattal kapcsolatosan ellenem két vádpontot fogalmaztak meg:

– az egyik, hogy az ellenforradalom alatt állandóan lóháton jártam és lövöldöztem,

– a másik, hogy Gyöngyösön részt vettem a Sztálin szobor ledöntésében.

Több mint negyven év után elmondhatom a színtiszta igazságot:

– Én, mint erdészszármazású, a fatolvajokat és az orvvadászokat genetikailag utáltam és üldöztem. Erdészetvezető koromban jó néhány fatolvajt elfogtam és lecsukattam. Nekem a lakossággal semmi problémám nem volt, de a fatolvajok, azok rokonai és ismerősei nem nagyon imádtak. Október 23. után az illegális fakitermelés népmozgalommá vált, tömegek lepték el az erdőt és irtották azt. Én kötelességemnek éreztem a fatolvajlások megakadályozására mindent megtenni, de eléggé magamra maradtam. Az igazgató – akire állítólag rálőttek – az első napokban elmenekült és csak tavasszal jött vissza, így átmenetileg én láttam el az igazgatói teendőket is. A tolvajok között elég sok volt a dezertált katona és a bányász, akiknek a ruházata hasonlított a szovjet gyakorlóruhához, így sose tudtam, hogy magyar katonákkal, bányászokkal, esetleg szovjet katonákkal állok-e szemben. Így mielőtt a fatolvajokat megközelítettem volna, látótávolságból mindig leadtam néhány figyelmeztető lövést, természetesen sem emberre, sem lóra célzott lövést sose tettem, nem voltam őrült. A tömeget csak akkor közelítettem meg, amikor meggyőződtem arról, hogy nincs náluk fegyver. Többször figyelmeztettek, hogy ne járjak egyedül, de a gazdaságnál csupán két nőtlen kolléga volt, akik az ilyen munkára teljesen alkalmatlanok voltak. A családosok pedig nem szívesen tették ki magukat ilyen veszélynek. Én nem ijedtem meg a saját árnyékomtól, de óvatos voltam, mert a legközelebbi rendőrségtől 16 kilométerre, a legközelebbi élelmiszerbolttól pedig 8 kilométerre laktam egy olyan vadászháznak nevezett kunyhóban, ahol sem víz, sem telefon nem volt. Már az ötvenhatos események előtt is mindig volt egy fegyverem a munkahelyemen, egy a lakásomon és egy magamnál. A fatolvajok egyébként nem voltak olyan veszedelmesek, mint az orvvadászok. Őszintén megvallom, hogy gyermekkoromban nagyszüleimtől mindig a háború

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

borzalmairól, meg az elesett katonákról hallottam és, amivel te nem fogsz egyetérteni, a háborúban elesetteket nem tekintettem hősi halottaknak, hanem szerencsétlen áldozatoknak.

De, ezt én is pontosan így gondolom, persze honvédő háborúban árnyaltabb a dolog.

... Egyszóval, én sem hősi halott, sem áldozat nem akartam lenni.

– A második vád annak a bizonyos szobornak a ledöntése volt. Ha jól emlékszem, október 28-án bementem Gyöngyösre kenyeret és egyéb élelmiszert vásárolni, ahol az utcákon óriási tömeg tolongott. Miután a hátizsákomat megtömtem kajával, én is csatlakoztam hozzájuk, meg azokhoz, akik átkozták Sztálint meg Rákosit. A tömeg előbb a nyomdához, utána pedig a templom melletti szovjet emlékműhöz ment. Ott már készenlétben állt egy tank, néhány katona és egy hosszú drótkötél. Én már korábban a Munkástanácsban – amelynek tagja voltam – hallottam, hogy a nép haragjának levezetése céljából a hadosztályparancsnok utasítást kapott az emlékmű ledöntésére. Én a templom és az emlékmű között álltam és láttam, hogy az a három-négy kétbalkezes katona olyan hülyén helyezi fel a kötelet az emlékműre, hogy ledöntés esetén pontosan rájuk, meg a tüntetőkre zuhant volna. Intettem az őrnagynak – akit már korábbról ismertem –, hogy ne indítsa el a tankot, hadd igazítsam meg a drótkötelet. Ez csupán néhány percet vett igénybe, és én ezt a műveletet kimondottan munkavédelmi feladatnak tekintettem, hiszen a munkavédelemért a gazdaságnál is én feleltem. Miután intettem, az őrnagy parancsot adott a tanknak és a kőtömeg pont oda hullott, ahova kellett. A tömeg természetesen őrjöngött, és rólam számtalan fénykép készült. Függetlenül a dolgok politikai vonatkozásaitól, én szobrok és emlékművek ledöntésével – különösen ilyen módon – nem tudok egyetérteni. November 4. után mindent folytattam úgy, mint azelőtt, de elkobozták fegyvereimet, megfosztottak katonai rangomtól, és legalább három fegyelmi indult ellenem. Viszonylag gyorsan tisztázódott minden, visszakaptam tartalékos alhadnagyi rangomat, fegyvereimet és minden fegyelmit megszüntettek ellenem. Februárban megjutalmaztak és megdicsértek.

A dolgok ellentmondásosságának bizonyítására három rövid korabeli papírt csatolok ezen íráshoz, megjegyzem azonban, hogy a fegyelmik elindításáról sosem tájékoztattak, mindig csak a végeredményről.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Első melléklet:
„Délmátrai Állami Erdőgazdaság

Rakonczay Zoltán főmérnök
Mátrafüred

Az októberi események következtében a Délmátrai Állami Erdőgazdaság eltulajdonítások miatt komoly károkat szenvedett.
Az okozott károk megtérítése érdekében Rakonczay Zoltán főmérnök az Erdőgazdaságunkat környező falvakban házról-házra járva, élete kockáztatásával is félmillió forint értékű faanyag visszaszerzésében példásan, önfeláldozó munkát fejtett ki. Ezért a Főigazgatóság hozzájárulásával 1500,- Ft pénzjutalomban részesítem.
Gazdaságunk érdekeinek, valamint ezáltal a népgazdaság érdekeinek példás védelmében kifejtett munkájáért a fentebb feltüntetett pénzjutalommal egyidejűleg köszönetemet és elismerésemet fejezem ki.

Mátrafüred, 1957. február 26.

Csillag Lajos
igazgató"

(Magyarázat: az események lezajlása után azokban a falvakban, amelyek határában a legtöbb fát lopták el, pontos felmérést végeztünk, majd elmentem a két illetékes megyei rendőrkapitányságra és megkérdeztem, hogy mi a további teendő. Ők határozottan azt mondták, hogy Magyarországon tömeges bűnüldözés nincs, vagyis egész falvakat akkor sem lehet feljelenteni, ha mindenki lopott. Javasolták, hogy minden faluban keressek egy-két főkolompost, akiket példaképpen el lehet ítélni. Erre nem voltam hajlandó, így végigjártam a falvakat és megegyeztem a tanácselnökökkel, hogy mivel azt az óriási mennyiségű faanyagot, amit eltulajdonítottak, lehetetlen elkobozni, egyrészt azért, mert olyan szakszerűtlenül darabolták el, hogy azt továbbértékesíteni nem lehet, másrészt pedig lehetetlen elszállítani, így a tanácsok és a lakosság nagy örömére úgy döntöttem, hogy a felmért faanyagot hatósági áron befizettetem. Ennek a lakosok nagyon örültek, mert akkor a fa hivatalos ára hihetetlenül kicsi volt, és óriási fatömeget legalizáltunk nevetséges áron. Egy köbméter mezőgazdasági szerszámfa például 86,- Ft volt. Így egy Nógrád megyei községben találtam olyan udvart, ahol több, mint tíz köbmé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ter fáért a tolvaj még 1000,- Ft-ot sem fizetett, és még tovább lehetett lopni. A rend csak május körül állt helyre.

Második melléklet:
„Országos Erdészeti Főigazgatóság
Főigazgató-helyettes

Rakonczay Zoltán elvtárs főmérnök
Mátrafüred
Délmátrai Állami Erdőgazdaság

A Főigazgatóság vizsgálat tárgyává tette az ellenforradalmi események alatt tanúsított magatartását. Ennek során megállapította azt, hogy az események alatt nem tanúsított kellő politikai szilárdságot és a vezetést kiengedte kezéből.

Mindezek alapján figyelmeztetésben részesítem és elvárom, hogy a jövőben vezető állásához méltó határozott magatartást tanúsítson, mind a politikai, mind a gazdasági vezetés kérdésében.

Budapest, 1957. május 13.

Keresztesi Béla"

Harmadik melléklet:
„Magyar Szocialista Munkáspárt
Városi Bizottsága
GyöngyösGyöngyös, 1957. szeptember 7.
Fő tér 3.

Rakonczay Zoltán elvtárs
Mátrai Erdőgazdaság, Mátrafüred

Értesítjük az Elvtársat, hogy a Városi Párt Végrehajtó Bizottsága 1957. augusztus 28-án megtartott ülésének a Fegyelmi Bizottság határozatát jóváhagyta és az elvtárs ellen a fegyelmit megszűntette.

Elvtársi üdvözlettel:

Bozi Béla — *Fegyelmi Bizottsági elnöke*

Csomós Miklós — *elnök*

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

(Az akta hátiratán a következő feljegyzés olvasható: A Libertinyi rendőrőrnagy elvtárs szóbeli utasítására fegyvereit a benti személy visszakapta.
Eger, 1957. szeptember 14.
olvashatatlan nevű rendőrtörzsőrmester)"

Mindezek után az ötvenhatos eseményekből megdicsérve, megróva és megjutalmazva kerültem ki.

Említettem már a megyei pártbizottsággal való rossz viszonyomat és Holló Endre ármánykodásait. Barátaim azt javasolták, hogy tegyek panaszt a megyei első titkárnál, aki egy jó szándékú, mátraballai származású ember, méghozzá szereti az erdészeket, Bíró Józsefnek hívták. Bementem hozzá, minden panaszomat elmondtam és kértem, hogy szabadítson meg Holló elvtárstól. Ő mindent megígért, de semmit sem tett, úgy látszik nemcsak jó, hanem tehetetlen, pipogya, beszari káder is volt.

Mindezek után egyszer váratlanul felkeresett Földes László miniszterhelyettes, az Országos Erdészeti Főigazgatóság akkori vezetője. Minden különösebb bevezető nélkül azt javasolta, hogy menjek fel dolgozni a főigazgatóságra, mert itt a pártbizottság előbb-utóbb kikészít és „kár lenne magáért". Én kértem, hogy – mivel nagyon jól éreztem ott magam – inkább segítsen meggyőzni a pártbizottságot, amire ő azt válaszolta, hogy ő mindent tud, de ezeket nem ő, még a kormány sem tudja jobb belátásra bírni. Tovább győzködtem és javasoltam, hogy vigyen fel másvalakit, hiszen például Káráll János a kisalföldi, Vida László a Csongrád megyei, vagy Andor József a Dél-zalai Erdőgazdaság főmérnöke jobb lenne, mint én. Mivel mi sosem találkoztunk, de mégis ragaszkodott hozzám, nem tudtam, kitől szerezhette az információit, valószínűnek tartom, hogy Sali Emiltől vagy Sitkei Jánostól. Mivel semmiképp sem akartam Budapestre költözni, kértem egy elég hosszú gondolkodási időt, meg azt, hogy kapjak lakást, meg ugyancsak erdész képzettségű feleségemet, aki az Erdészeti Kutató Intézet Mátrafüredi Állomásán dolgozott, helyezzék át. Őszintén bevallom, arra számítottam, hogy majdcsak elfelejti. Ennek azonban éppen az ellenkezője következett be, le sem járt a gondolkodási idő, s közölte velem, hogy a feleségem át van helyezve, én pedig 26 újonnan épült budai lakásból azt választom ki, ami legjobban tetszik, garázzsal és ingyen. Természetesen ezek után nem mondhattam nemet, és nemsokára a Földművelésügyi Minisztérium negyedik emeletén találtam magam, ahová kineveztek erdőhasználati osztályvezetőnek. Nem szeret-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tem ott lenni, körülbelül két évig mindennap visszamentem volna, persze tudtam, hogy nincs visszaút. Két évig csak napi dolgokkal foglalkoztam, semmi maradandót nem tudtam alkotni.

Rövidesen bekövetkezett azonban a minisztérium életében a legnagyobb átszervezés, a volt Földművelésügyi, az Élelmezésügyi Minisztériumot, az Állami Térképészeti és Földmérési Hivatalt, valamint az Országos Erdészeti Főigazgatóságot Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériummá vonták össze. A négy országos szervezetben ezernégyszázan dolgoztunk, melyek közül az új minisztériumban csupán nyolcszázan maradtunk. Minden állásért nagy volt a tolongás. A volt Országos Erdészeti Főigazgatóság több, mint kétszáz fős állományából mintegy nyolcvanan maradtunk, és csupán ketten voltunk, Szendrei Ernő meg én, akik magasabb beosztásba kerültünk. Ez azonkívül, hogy nagy megtiszteltetés volt, nekem óriási lehetőségeket adott. Az Erdőrendezési Főosztály vezetője lettem. Az erdészeti igazgatási szervezet a háború óta állandóan szétzilált állapotban volt. Működött tizenkét erdőrendezőség, huszonnyolc erdőrendezési felügyelőség, a fásítók, szakfelügyelők, szakirányítók és birtokpolitikusok több mint harminc helyen voltak elhelyezve. Ezt a szétszórt szervezetet 1968. január 1-i hatállyal tíz állami erdőrendezőséggé vontuk össze, kizárólag azokon a helyeken, ahol 1880-ban Ferenc József létrehozta az akkori erdőfelügyelőségeket. A nem decentralizálható feladatokat (fotogrammetriát, fejlesztést, központi adatfeldolgozást, beruházások irányítását) a budapesti székhelyű Állami Erdőrendezőségek Műszaki Irodája keretén belül vontuk össze. A szervezetben kilencszázhetvenszakember dolgozott.

Közismert volt, hogy Magyarországon a II. világháború óta folyó erdőgazdasági üzemtervek készítése sosem fejeződött be. Az átszervezés során sikerült olyan többletkapacitást teremteni, hogy 1970-re – az ország történetében első ízben – minden erdőterület üzemtervezve lett, és minden üzemterv érvényben volt. A több mint tízezer üzemterv adatai alapján állítottuk össze a minden adatot tartalmazó háromkötetes Erdőleltárt, s ezzel párhuzamosan a tizenegyezer erdész, vadász és faiparos szakember legfontosabb adatait tartalmazó ugyancsak háromkötetes Erdészeti, Vadászati és Faipari Címtárat. Érdekes, hogy az Erdőleltár semmiféle különösebb visszhangot nem kapott, a Címtár viszont azóta is nagy népszerűségnek örvend.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Milyen volt a viszonyod Sali Emillel?

Sali Emil, amíg én oda nem kerültem, az egész erdőrendezési szervezetet, és főleg az adatokat, egy személyben uralta. Minden fontos adatot ő maga számított ki. Az országos adatokat az üzemtervek adataiból extrapolálással állította elő, de utólag kiderült, hogy ezek nem mindig fedték a valóságot. Amikor minden üzemterv elkészült és az adatokat bemutattam neki, nagyon elkeseredett. Olyan dolgokat mondott, amelyeket korábban el sem tudtam képzelni. Azt mondta például, hogy az üzemtervezéssel kár volt így sietni, mert rájönnek, hogy a feladatok elvégzéséhez kevesebb ember is elegendő. Bennem akkor egyértelművé vált, hogy megbánta, amit velem tett, utódjának egy szófogadó kollégát kellett volna kinevezni. A legfrissebb üzemtervi adatok alapján az lett a gyanúm, hogy az utóbbi másfél évtizedben az erdőrendezők – egyébként jogosan – mindig lefelé kerekítettek, így az élőfakészlet és a növedék nagyobb a kimutatottnál. Sali reagálásaiból azonban arra is lehetett következtetni, hogy ő bizonyos adatokat tudatosan lefelé kerekített. Lényeg az, hogy kettőnk között bizonyos fokú feszültség keletkezett. Ennek természetesen más oka is volt. Őt, – nem egészen igazságosan, – de rövid idő alatt négyszer helyezték alacsonyabb munkakörbe. Hosszú ideig főigazgató-helyettes, majd hivatalvezető, ezt követően hivatalvezető-helyettes, s végül főosztályvezető lett.

Ez hányban volt?

1967-ben szűnt meg az OEF és én 1972-ig voltam ott. És akkor összekülönböztem Sali Emillel, akit korábban nagyon szerettem és tiszteltem. Okos, művelt embernek tartottam és azt hiszem, ő is szeretett engem, azért is neveztetett ki főosztályvezetőnek, én az utódja lettem. Ő meg hivatalvezető lett. De azt hiszem féltékeny volt rám és akkor átkerültem az Országos Természetvédelmi Hivatalhoz.

Azért én időznék még a rendezésnél eltöltött öt évednél. Ugyanis nekem, lehet, hogy rosszul sejtem vagy tudom, de az a gyanúm, hogy a magyar erdőgazdálkodás nyereségcentrikus motivációja ez idő tájt indulhatott el. Visszatekintve, hogy látod ezt? Mert nem volt igazán belekényszerítve a szakmánk a nyereséges gazdálkodásba. Sőt – úgy tudom – akkor azt kérdezték, hogy mennyi pénz kell nektek? Akkor még nimbusz övezte a szakmát, mondjuk a pénzosztók felé, és mintha mi ajánlottuk volna föl, hogy hagyjatok csak, majd mi megélünk.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A MÉM-ben jó dolgunk volt. Ott elég szépen volt pénz, a maradék pénzekből meg lehetett élni. Sikerült az erdőrendezőséget, az erdőfelügyelőséget nagyon szépen felfejleszteni. Gépkocsikat kaptunk, létszámot, jó fizetést, mindent. Akkor még nem volt ez a „vállalatosdi", ami most van. Tehát a vállalati nyereség-érdekeltségi rendszer, ez az egész, ami mostanra kialakult, ez még csak egészen embrionális állapotban volt, és nézetem szerint, a hetvenes évek derekán kezdték ezt komolyabban bevezetni. Én egy nagyon erős erdőrendezési rendszert építettem ki, tíz erdőrendezőséggel, és benne volt a 28 erdőfelügyelőség is. Akkor nagyon szigorúan vettük az üzemtervezést, meg a felügyeletet is, és az az érzésem, hogy én ott nemkívánatos személlyé váltam. Volt a MÉM-nek egy-két gazdálkodáscentrikus beállítottságú vezetője. Nem a miniszter, inkább az államtitkár, meg egy-két miniszterhelyettes. És én elég sokszor keresztbe tettem a lábamat, nagyon szigorúan bíráltuk el az erdőgazdaságok túltermeléseit, túlhasználatait, meg azt, ha lemaradtak az erdősítéssel. Ezért nem tudtak sem szakmailag, sem emberileg megfúrni, megbuktatni, de nem is akartak. Így hát fölfelé buktattak, hiszen három vagy négy lépcsővel magasabb posztra kerültem, de tudom, hogy a háttere az volt, hogy én ne akadékoskodjak ott tovább. Akkor kezdett a vállalati vonal megerősödni, hogy legyen az erdőgazdaság olyan, mint a téglagyár vagy a vasgyár. Én azt az elvet képviseltem – és azóta is képviselem –, hogy az állami erdő az államé, és az államot a minisztérium vagy a felügyelőség testesíti meg, az képviseli, nem a vállalat. A vállalat az egy bérlő, egy használó, egy vállalkozó, akit inkább csak a levágott fa érdekel.

Az én elvem az volt, hogy, amíg a fa áll, addig nem az erdőgazdaságé, amikor már levágták, akkor az övé és azt csinál vele, amit akar, de az erdőgazdaságok vezetői, igazgatói, vezérigazgatói sokkal nagyobb befolyással voltak az akkori politikai vezetésre. Részben a vadászatokon keresztül, részben más utakon eljutottak hozzájuk, és az ellenőrzést, a minisztérium Erdőrendezési Főosztályát nem vették eléggé komolyan. De voltak olyan főosztályvezetők, két kollégám is, akik inkább a vállalati érdekeket képviselték és adták a lovat ezek alá. Nekünk az volt akkor az elvünk, néhányunknak, hogy minél erősebb a vállalati szellem az erdőgazdaságoknál vagy a tsz-eknél, annál jobban kell egy erős felügyelet, tehát annál jobban be kell iktatni a fékeket. Ha én lejtős úton megyek, akkor egész más fék kell a gépkocsihoz, mintha egy lapos úton haladok. Úgy éreztük – én most is úgy érzem –, hogy ez az egész dolog megin-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dult egy lejtős úton és erős fékek kellettek. Mivel pedig az erdőfelügyelőség, az erdőrendezőség meg az egész főosztály erős féknek bizonyult, tönkre akarták tenni. És ez sikerült is. Akkor kezdődött az, ami most van. Én az egész negyven évet, a szocialista negyven évet úgy értékelem, hogy – az összes törvénytelenség meg disznóság ellenére – az első húsz év az erdészet aranykora volt. Az államosítás, a sok erdőtelepítés, az élőfakészlet megnövelése, a szervezet kialakítása, a szakemberképzés, ez még világviszonylatban is nagyon komoly eredménynek számít. És utána jött ez a vállalatosdi. Ami 1970-től 1990-ig lezajlott, az a régebben elért eredményeknek kicsit az elfecsérlése, felélése. Azt hiszem, hogy ha folytattuk volna 1990-ig, amit az első húsz évben végeztünk, akkor most a magyar erdők állaga sokkal jobb lenne, több lenne az idős állomány, több lenne a vastag fa, több lenne a bükk, több lenne a tölgy, de egy csomó ember kevesebb pénzt vitt volna haza, és nem lenne teniszpályája, meg villája, meg Mercedese, meg nem tudom mije. Ez kevéseknek nagyon jó volt, sokaknak, meg nagyon rossz. Az erdőknek semmiképpen sem volt ez jó. Ebben én ott egy nagy akadály lettem – az az érzésem – és azért kerültem el onnan.

Na jó, de hogyan látod most, jó pár év távlatából, hogy kinek volt az érdeke, hogy feladjuk a szakmánkból adódó misztikumot, amiért mindig megkérdezték tőlünk, hogy – mit akartok csinálni? Akkor mi mondtuk azt, hogy a 3,5 millió köbméter helyett hatot, vagy többet...? Mert ez csak rajtunk múlott.

Név szerint kérdezed?

Nem ez az érdekes benne, hanem hogy egyéni érdekek motiválták-e, vagy valami dicsfényben való sütkérezés vágya, vagy feltűnési viszketegség, vagy mi?

Ez három úton indult el. A MÉM-ben is összegyülekezett egy csomó olyan vezető, aki állandó sikereket akart elkönyvelni, de ezek egy-két kivétellel nem erdészek voltak. Volt egy-két miniszterhelyettes, meg a hivatalvezető. Név szerint is megemlítek egyet, pl. Királyi Ernőt, aki állandóan azt akarta bebizonyítani, hogy jobban is lehet gazdálkodni, mint ahogy eddig tettük. De gazdálkodás alatt csak a napi gazdálkodást értette, vagyis mennyi fát termelünk, azt mennyi pénzért adjuk el, mennyit exportálunk és mennyit tudunk kiosztani. Az, hogy mi marad vissza, ezeket nem érdekelte. Ennek a zászlóvivője Királyi Ernő volt, de volt egy-két mi-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

niszterhelyettes vagy főosztályvezető, akik ehhez, legalábbis, asszisztáltak. Ez volt a meghatározó kör. Na most, azok a vállalati igazgatók – kivétel nélkül erdőmérnökök –, akik közül sokan a rövid távú karrierben vagy a pénzszerzésben látták a jövőt, és arra rendezkedtek be, azok ezek alá adták a szöveget. Dicsérték őket, most is van közülük néhány, aki utólag is ajnározza őket. Ez nagyon hasznos volt, kaptak rangokat, majdnem mindenki vezérigazgató lett, kaptak óriási fizetéseket, külföldi utakat, vadászati lehetőségeket és így tovább. És ennek a szűk körnek, ami azután tágult lefelé – főosztályvezetőkre, osztályvezetőkre, erdészetvezetőkre, sőt az erdészekre is kihatott – tömegbázisa lett. Nem az volt a fontos, hogy milyen erdőket hagyunk hátra, hanem, hogy most, ma megéljünk. Most már ennek elég nagy tábora van. És voltak azok a hallgatag, egyébként intelligens, jól képzett erdőmérnök-vezetők, akik – ennek a zászlóvivője szerintem Sali Emil volt – mint pártonkívüliek, egy kicsit meg voltak félemlítve, kisebbségi érzésük volt, nem mertek ellenszegülni, féltették az állásukat, egyik-másikuk kisstílű is volt. Ők világosan látták a dolgokat, de nem mertek kockáztatni. Nekem vannak erről leveleim. Megdöbbentőek. Én írtam is erről cikkeket, de nem nézett senki ezeknek utána. Készültek a kimutatások, hogy ennyi a növedék, meg az élőfakészlet és így tovább, de ezek nem voltak mindig megalapozott adatok. Mondhatnám, hogy némelyik szám hamis lehetett. Egyszer valaki – véletlenül vagy céltudatosan – kimondott egy számot és akkor azt senki nem ellenőrizte le. Amikor nekem az az érzésem támadt, hogy ezek a számok nem igazak, mindet kiszámoltam, és az lett a vége, hogy el kellett onnan jönnöm. Az üzemterveket húsz-huszonöt évig mindig egy személy hagyta jóvá, és abba nem volt ajánlatos beletekinteni. A birtokomban van egy búcsúlevél, amelyet egy prominens személy írt. Megdöbbentő. Azt hiszem ketten ismerjük ezt a szakmából. Ebben benne van az, hogy az illető, aki tudta, hogy ezek a számok nem jók és nem terem tízmillió köbméter fa évente, vagy legalábbis nem lehet annyit kivágni, ez azt mondta, illetve írta, hogy félt az ÁVÓ-tól. A kérdés, hogy így harmincöt év után lehet-e félni egy megszűnt ÁVÓ-tól, vagy nem, ez egy beidegződés volt, vagy valami más, már nem lehet kinyomozni, mert ezeknek a szereplői már nem nagyon élnek.

Az ÁVÓ a III-as ügyosztályban élt tovább.

Lehet. Nekem volt néhány beszélgetésem és olyan vitám, amely után az az érzésem támadt, hogy ebben volt egyfajta szorongás, féle-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lem és volt egy rossz értelemben vett szakmai becsület, amely szerint, ha egyszer leírtuk, kimondtuk, akkor azon ne változtassunk. És amikor jöttek az új fatömegtáblák, fatermési táblák, az új üzemtervek, akkor sok mindenre fény derült, de senki nem akarta a zászlót bemocskolni, nem akarta azt mondani, hogy igenis nyolc vagy tíz évvel ezelőtt tévedtünk. És azok a számok nem jók, el lettek egy kicsit túlozva. Így mindenki egy kicsit ennek uszályába került. Én ezekben látom az ellentmondás fő okát.

Azt mondod, hogy az erdőfelügyelet nagyon megerősödött. Ott sem mondhatták ki, hogy a király meztelen?

Mondták. Mondták, azután megszüntették és leépítették őket. Volt a tíz erdőrendezőség, azon belül huszonnyolc felügyelőség és tizenkét kirendeltség. Ezt 1979-ben teljesen felszámolták. Egyszerűen megszüntették. Ez a mostani felügyelőség csak árnyéka annak, ami akkor volt. Most van egy Országos Erdészeti Szolgálat, annak van tizenegy kirendeltsége, van tíz nagyon legyengített és megfélemlített felügyelősége, kiszállásra sincs pénzük. Ezeket létszámban is, műszakilag is, fizetésben is, tekintélyben is egyszerűen megtépázták. Volt olyan ember, aki ezt leírta, felhívta a figyelmet rá, de erre nem hallgattak oda, ezek kikerültek a vezetésből. Ezeket nem hívták fel értekezletekre, például az igazgatói értekezleteken nem vettek részt, külön jutalmazták őket, külön tárgyaltak velük, és egyszerűen legyengítették őket. Szerintem, most sincs olyan, aki ezt meg meri mondani. Most is egy kicsit meg vannak az emberek félemlítve. Sali Emilt rövid idő alatt négyszer fejezték le, helyezték alacsonyabb munkakörbe.

A mindenkori minisztérium első számú, erdőkért felelős vezetőinek zöméről rémregényt lehetne írni! De kit érdekelne?

Hát gondolom, a dolgok jellegéből adódóan, a félsz beépült az emberekbe. De ha már itt tartunk, hogy látod a mai helyzetet, hogy lehetne ebből kikecmeregni?

Hát én – amit a múltkor el is mondtam –[1] csinálnék egy nagyon erős erdészeti főhatóságot, tehát egy Országos Erdészeti Főigazgatósághoz hasonlót. Mindegy, hogy minek nevezzük: MÁLLERD-nek, főigazgatóságnak, erdészeti hivatalnak, vagy valami másnak, aminek feltétlen szakmai vezérkara lenne, tehát erdőmérnök lenne a vezetője és a he-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lyettesei is. Oda nem lenne szabad politikust vagy más – nem erdész – szakmabelit engedni. Ez egy kimondottan szakmai grémium lenne, amely tartozhatna több helyre is, például az FM-hez, a KM-hez, vagy a Minisztertanácshoz, nem ez az érdekes. Olyan lenne, mint a Nemzeti Bank, a Bányaműszaki Felügyelőség vagy a Statisztikai Hivatal, egy komoly szakmai cég. És oda olyan embert kellene kinevezni vezetőnek, aki élvezi az erdésztömegek bizalmát, aránylag fiatal is, és ha nem is valamennyi lépcsőfokot, de nagyjából végigjárta a szakmai hierarchiát, tehát volt ez is, az is, amaz is. Jó svádája van, tud beszélni és becsületes. Lenne neki két nagy területe, az egyik, amelyik termel és a másik, amelyik felügyel. És ennek két teljesen egyenrangú területnek kell lennie. Nem kellene a termelő cégeket – legyen az tsz, vagy állami gazdaság vagy bármi más – jobban tisztelni, mint a felügyelőket. Olyan üzemterveket kellene készíteni, amelyek komolyak és azokat betartatni a végtelenségig. A tartamosságot, meg az élő erdőt kellene komolyan venni, a többit vegyék komolyan a maszekok, a vállalkozók, a fűrészüzemek, a tulajdonosok, vagy aki akarja. Teljesen mindegy, hogy a parkettát hol gyártják, meg az is, hogy a levágott fából mit készítenek. Csinálhat belőle szőlőkarót is, meg deszkát. De azt a részét, amíg le nem vágják a fát, nagyon komolyan kellene venni, és az ezzel foglalkozó embereket sokkal nagyobb becsben kellene tartani. Az előbb itt néztük az archívumokban a régi dolgokat. Hát valamikor Ferenc József nevezte ki az erdőfelügyelőket. Ma az erdőfelügyelőnek nincs neve, nem is köszönnek neki, nem tud kiszállni. Meg egyáltalán, kicsit meg van félemlítve, meg szegény, meg olyan embert is felvettek, aki felügyelőnek nem alkalmas. Abban látnám a megoldást, hogy egy nagyon centralizált, nagyon komoly felügyelet alatt álló erdőgazdálkodási ágazat alakulna ki. Elsősorban szervezetileg. Ez a társaság egyesülhetne a természetvédelemmel és a vízüggyel, mással nem nagyon, de legszigorúbban egyenrangúsági alapon. Szóval nem lenne szabad őket egymás alá-fölé rendelni. A természetvédelem, az erdészet és a vízügy olyan lenne, mint a szentháromság, afölött van az Atyaúristen, de egyenrangúak. Minden átszervezéstől azért féltek és most is azért félnek – különösen az erdészek –, hogy valakinek alávetik őket. Akár a vízügynek, akár a környezetvédelemnek, akár az FM egyes

[1] (A beszélgetés túlnyomó részét 1990-ben, a többit 2005-ben rögzítettük.)

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ágazatainak. Csak ez utóbbit már megszokták, mert 112 éve így van és egy megszokott rossz is jobb, elviselhetőbb, mint egy bizonytalan jó. De én sem abban látom a megoldást, hogy más tárcát választanék gazdának, hanem abban, hogy az a főigazgatóság legyen komoly szakmailag, emberileg, erkölcsileg, etikailag.

Akkor innen ugorjunk vissza. Azt mondtad, kineveztek téged a környezetvédelemhez, pontosabban elüldöztek a szűkebben vett szakmából.

Igen: nem a környezetvédelemhez, én a Természetvédelmi Hivatal elnöke lettem, Tildy Zoltánnak az utódja. És nem mondanám elüldözésnek, de nekem el kellett onnan jönni. Kirúgni, leváltani, megalázni nem lehetett, meg nem is akartak, ezért felajánlottak egy olyan állást, ami rangban, tekintélyben, mindenben egész más volt, és amelyet nem lehetett, nem is illett visszautasítani! Egy önálló főhatóság vezetője lettem, kvázi államtitkár, és közvetlenül a Minisztertanácshoz tartoztam. Nem volt miniszter fölöttem, valójában nem is volt főnököm. Az az ágazat eléggé le volt rongyolódva, pártvillongások vitték el huszonöt évig az energiát, mert Tildy kisgazda volt, az egyik elnökhelyettes kommunista, a másik parasztpárti, és huszonöt évig marták egymást. Ezt nekem meg is mondták a Minisztertanácsnál, meg áttanulmányoztam a papírokat és láttam a valóságot. Akkor arra gondoltam, hogy, amit az erdészetnél – különféle oknál fogva – nem tudtam megvalósítani, ezen a kis „szemétdombon" (idézőjelben mondom), tehát ezen a kis területen megpróbálom. Nagyon le voltunk mi maradva Európában. Az utolsók között voltunk. És ott sikerült azért sok olyan dolgot megvalósítani, ami maradandó lett. Az erdészek nem nagy örömére létrehoztuk a nemzeti parkokat, a tájvédelmi körzeteket, több száz növény- és állatfajt helyeztünk oltalom alá, föltupírozódott az egész szakma. Én ott nagyon jól éreztem magam. És jóban voltam az erdészekkel. Szerintem jókor léptem le, mert még nem kellett velük konfrontálódni, az emlékek szépek voltak és megtaláltam a partnerséget. Tulajdonképpen én mindent megtettem annak érdekében, hogy a természetvédelem valahogyan visszakerüljön az erdészettel egy családba. Ez nagyon sokszor fölmerült, de sohasem sikerült, mindig megakadályozták. Azután ez a cég 1977-ben megszűnt, beleolvadt az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatalba. Akkor úgy hívták, hogy OKTH. Tehát a természetvédelem önállósága ugyanúgy megszűnt, mint most

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

az erdészeté. Beolvadt egy tárcába, és ott egy kis alkatrész lett. Ez elég rossz volt a természetvédelemre nézve, mert a környezetvédelemnek egyáltalán nem volt pénze, nekünk se sok. Mi nagyon szerény és nagyon szegény társaság voltunk, de mégis tudtunk vegetálni, annyi pénzünk volt, hogy a nemzeti parkokat, meg a védett területeket fenntartottunk. Jött a környezetvédelem, a levegőből, nem volt gépkocsija, irodája, székháza, létszáma. Semmije sem volt és nem is adtak, a levegőből kellett összekoldulni, összetarhálni, összekaparni, és Gonda, az új államtitkár, nem tudott hova nyúlni. Nem értettem vele egyet, de lehet, hogy én sem tudtam volna mást tenni. Attól a nagyon szegény természetvédelemtől is elvett egy csomó pénzt. Ebből lett a levegővédelem, a zajvédelem, a veszélyeshulladék-kezelés stb.

De hát ezek mind valós problémák ...

Valós problémák, na de a helyzet volt szomorú, hogy egy ilyen abszolút szegény ágazatot még jobban leszegényíteni azért, hogy egy másik szegény ágazat egy kicsit fölemelkedjen. Ez majdnem embertelen volt. Én tíz évig voltam ott államtitkár-helyettes és a természetvédelem főnöke, de mindennap közelharcot kellett vívni, mindennap meg kellett védeni a természetvédelmet a környezetvédelemmel szemben is! A sok jó szándékú ember beáramlott a hivatalba, de őket nem érdekelték a madarak, a barlangok, a füvek, a növények, a források, a védett kabóca, a szarvasbogár, amelyek a természetvédelemben nagyon fontosak. Az új kollégák teljesen más körökből jöttek, más műveltségük volt. A természetvédelemben humán műveltségű, egy kicsit szűk látókörű emberek dolgoztak, madarászok, akik szeretik az állatokat, fanatikusok, megszállottak, ráadásul hihetetlen kis pénzért végezték a munkájukat. Az újonnan jöttek – mérnökök, vegyészek, gépészek, építészek, jogászok – elég nagy pénzekért. Kicsit lekezelően néztek erre az egész társulatra. Azt hitték, hogy ezek azért vannak, hogy ibolyát fényképezzenek, meg gyöngyvirágot gyűjtsenek, hallgassák a sárgarigó füttyét és semmi más dolguk nincs. Így ment el tíz év. Ott naponta meg kellett vívni a csatát, hogy maradjon valami kis természetvédelem. És minden olyan kísérlet, akár tőlem indult el, akár mástól, hogy az erdészetet és a természetvédelmet valahogy egy kalap alá be lehessen söpörni, mindig kudarcba fulladt. Ebben a MÉM is és az erdészek is hibásak voltak. Az erdészek féltékenyek kezdtek lenni. Ugye,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

furcsa dolog volt, hogy én erdőmérnök voltam és államtitkár, meg miniszterhelyettes lettem egy teljesen más területen. Az erdészek közül meg soha nem tudott erdőmérnök ebbe a kategóriába bekerülni. Igaz, hogy Madas András három éven át miniszterhelyettes volt, az erdészeti ágazat viszont nem hozzá tartozott, erdőmérnök vezetője a magyar erdészetnek Barlay Ervin óta nem volt. Engem hívtak vissza.

Ez hányban volt?

Ez akkor, amikor a FAGOK működött, ami után Madas András nyugalomba vonult, tehát 1979 körül lehetett.

Velem a továbbiakban a mindenkori főnökök három esetben dolgoztatták ki az erdészet, a vadászat és a természetvédelem szervezeti összevonásának formáit. Kétszeri sikertelen kísérlet után azonban ezekhez én már nem kerültem számításba első számú vezetőnek. Úgy hallottam, hogy egyszer Rácz Antalt, egyszer Csontos Gyulát, egyszer pedig Gonda Györgyöt szemelték ki. Én az utóbbi két esetben második számú vezető lettem volna.

És ez miért hiúsult meg?

Hát, ez azt hiszem, tőlem is függött. Én fölmértem a helyzetet: az én korosztályom tagjai, akikkel egyidős voltam, akkor voltak vezető beosztásban, sok igazgató, vezérigazgató stb. Ezeknek a felét egyből ki kellett volna rúgni, el kellett volna végezni a mészáros munkát. Én fölmértem, hogy a Lacit, a Jóskát, a Miklóst ... én rugdossam ki? Részben magamra haragítom a fél országot. Részben ez eltart legalább tíz évig, addig idegileg kikészülök, meg hát ebben a MÉM-ben minden héten van változás. A sofőrömmel kiszámoltuk, hogy tíz év alatt 30 miniszter, miniszterhelyettes és államtitkár váltogatta egymást. Kiderült, hogy átlag négyhavonta volt valamelyik poszton csere. Hát, ha én bekerültem volna ebbe a húsdarálóba, engem is biztos a legközelebbi kanyarban kirúgtak volna. És akkor azt mondtam, hogy oda egy 45 éves szivar kellene – akkor én már ötven voltam –, akinek van tizenöt éve, aki kibírja ezt a húsdarálót, aki túléli azt, hogy kirúgja a kollégáit, átszervezi az egészet. Végül nem így lett. Egészen más szelek kezdtek fújni. Nem bántam meg, de szívesebben vettem volna, ha azt mondják, hogy – írd le, hogy mit tennél, és majd valaki végrehajtja. Én leírtam

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

volna, meg úgy apródonként le is írtam. A lényeg az, hogy akkor én már az erdészetre keresztet vetettem. Ugye, átvittek a honvédséghez 70–80 ezer hektár erdőt, az erdőfelügyelőséget legyengítették, a vállalatok elkezdtek növekedni, a minisztériumban állandó, permanens átszervezés volt, sok magas poszton lévőt is ki kellett volna cserélni. Nekem nem az volt a gondom, hogy a miskolci, vagy nem tudom én, melyik igazgatót ki kell cserélni, hanem a minisztérium felére is ez a sors várt volna. Ha viszont nem építenek lakást, akkor nem lehet. Mert honnan veszel fel új embert? Ez egy bonyolult dolog volt és most is az. Szerintem 10-15 év kellett volna, hogy ezt valaki rendbe tegye. De annak jogi garanciát kellett volna adni, hogy ezt az időszakot kibírja ott, nem fúrják meg, nem alázzák meg, nem váltják le, nem rúgják ki, nem küldik kényszernyugdíjba. Ezt nem lehet stafétabotszerűen, egymást váltogatva végrehajtani. Ezt egy embernek kellett volna végigcsinálni. Én húsz évig voltam egyfolytában a természetvédelem első számú vezetője, ami így is kevés volt arra, hogy teljesen rendbe tegyem a természetvédelem szénáját, pedig végig döntéshozó beosztásban voltam. Az erdészet pedig egy jóval nagyobb kupac, ott nagyon sok olyan rendbe tenni való van, ami minimum egy évtizedet vesz igénybe, és még akkor csak az alapokat raktuk le. Hát itt vannak ezek a behemót, fél országnyi gazdaságok. Teljesen áttekinthetetlenek. Itt vannak ezek az erdészeteknek nevezett kisebb gazdaságok, üzemigazgatóságok. Ugye, annak idején az erdészetvezető betéve tudta, hogy a 4.C-ben lakik egy mufloncsalád és ott él egy császármadárpár is. Manapság egy igazgató gépkocsival szaladgál a megyében össze-vissza, csak az erdőbe nem jut ki. Vannak ezek az uradalom-nagyságú kerületek, hát egy erdészkerületnek nem adnék többet 400-500 hektárnál. Az erdész legyen gazdája az egész területnek. Legyen tanyagazda, erdészgazda, térmester. Legyen gazdája a turistáknak, az élőfakészletnek, a házaknak, a forrásnak, meg mindennek. De ezt nem tudja ellátni 2000 hektáron. Ugyanez vonatkozik az erdészetvezetőre, akinek nagyjából tudni kéne, hogy a területén mi van. Hány erdőrészletet hol kell besorolni és így tovább. Én még jelöltem is erdészetvezető koromban, kijártam gyérítést jelölni. Hát erről már szó sincs. A gazdaságok áttekinthetetlenül nagyok, és a gazdaságokban nagyon sok olyan tevékenység folyik, aminek semmi köze sincs az erdészethez. Na most, ezt mind alapvetően meg kellene változtatni, de ezt nem lehet megtenni öt, meg nyolc év alatt, meg úgy hogy kiadom a parancsot. Emberek kellenek, azokat ki kell nevelni,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

meg kell védeni. Állandóan csatázni. Persze kellett régebben is a megyékkel, akkor is mindig harcolni kellett, például egy-egy igazgatói posztért. Én tudom, hogy a hetvenes átszervezést mi előzte meg, én is részt vettem benne, sőt nemcsak részt vettem, de én voltam az egyik oszlopos tagja annak az előkészítő bizottságnak, amelyik ezt az átszervezést előkészítette. Kétségbeejtő volt, ami akkor lezajlott. Ezt is egyszer meg kellene írni, hogy miért van ott a gazdaság, ahol most van, meg miért az lett az igazgató, aki. Ezt nem a szakma döntötte el, eldöntötte a miniszter, a miniszterhelyettes, a megyei pártbizottság vagy valamelyik kis helyi szerv, olyan, amelyik már régen megszűnt, eltűnt, és semmi közük nem volt az erdészethez. Kidolgoztunk egy tulajdonképpen elfogadható erdőgazdasági szervezetet, amit minden oldalról megfúrtak. Ebben rendet tenni csak 10–15 év alatt lehetne.

Kérdezted, hogy mit tennék erdészeti vonatkozásban. Rövid válaszomat pontokba szedve a következőkben foglalom össze:

1. Erdőtelepítés. Az erdősültséget folyamatosan addig emelném, amíg el nem érjük a 25%-os arányt, ami kereken 2,3 millió hektár erdőt jelentene. E cél elérése érdekében mintegy 500 ezer hektár új erdőt kellene létesíteni, ami évi 10 ezer hektáros adagokban 50 évig tartana. (Ebben a magyar erdészetnek komoly tapasztalatai vannak, hiszen az 1950–1990 közötti 40 esztendőben 600 ezer, vagyis évi 15 ezer hektárt létesítettünk). Ennek eredményeként az erdők élőfakészlete megközelítené, esetleg el is érné a 400 millió m^3-t, az évi fanövedék, vagyis a tartósan kitermelhető fatömeg pedig a 14–15 millió m^3-t.
2. Állami erdőt (többé) nem adnék magántulajdonba, de örömmel venném tudomásul, és támogatnám, hogy az erdőtelepítések révén – mivel pucér földterülete már csak a maszekoknak van – a magántulajdonban lévő erdők aránya megközelítené, esetleg elérné az 50%-ot, területe pedig 1100–1200 ezer hektár között tetőzne.
3. Alapelvként mondanám ki, hogy a jó (pl. a zalai) erdő tartsa el a rosszat (pl. a nyírségit), az ország összes állami erdejét egy (nagy) erdőgazdaságnak tekinteném, újból bevezetném a keresztfinanszírozást (vagyis az erdőfelújítások finanszírozásának biztonsága érdekében), visszaállítanám az erdőfenntartási alapot.
4. Minden állami tulajdonú erdőterületet (tehát a honvédségieket, a vízügyieket stb. is) az állami erdőgazdaságokkal kezeltetném, ugyanakkor megszüntetném azok részvénytársasági formáját.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Ez nem jelentene a szó szoros értelmében vett költségvetési gazdálkodást (vagyis az erdőgazdaság nem olyan lenne, mint pl. a gimnázium vagy a bíróság). Mivel az erdő különleges állami vagyontárgy, gazdálkodására különleges szabályokat dolgoznék ki és vezetnék be. Nem hagynám őket sem lerongyolódni, sem igazságtalanul meggazdagodni. Komolyan venném a különbözeti földjáradék elvét.

5. Az erdőrendezés, erdőfelügyelet megerősítésével egy időben kimondanám, hogy (állami erdőben) a fa addig, amíg talpon van, állami tulajdon (az államot ez esetben az erdőfelügyelet személyesíti meg), utána pedig azé, aki azt jogosan kitermeli, s utána azt csinál vele, amit akar. Az állófa úgy lenne állami tulajdonban, mint az őzike addig, amíg legel, és le nem lövik. Utána nem érdekelne, hogy abból pörkölt lesz-e vagy szalámi, mint ahogy az sem, hogy a tölgyrönkből furnért készítenek-e, vagy szőlőkarót. A tőárat egyébként (lehetőleg árverésen) úgy állapítanám meg, hogy az utóbbi példa ne érje meg, vagyis a rönkből ne legyen szőlőkaró.
6. 6000–8000 hektárnál nagyobb erdészetet és 800 hektárnál nagyobb erdészkerületet nem engednék kialakítani.
7. Az erdészeti oktatást és kutatást szervezetileg egységesíteném.
8. Mindezek megvalósítása céljából létrehoznék egy – legfeljebb 20–25 kiváló szakembert foglalkoztató – erdészeti főigazgatóságot (erdőközpontot stb.), amely az ország teljes erdőterülete felett „uralkodna", amely egyaránt tartozhatna a földművelésügyi vagy a környezetvédelmi miniszter alá. Kedvezőbb lenne, ha ez a szervezet – a teljes egyenjogúság elvének szigorú betartása mellett – egy szervezetben működhetne a természetvédelemmel, a vadászattal, vadgazdálkodással, esetleg a vízüggyel. Ez az összevonás azonban kizárólag országos szinten valósulhatna meg, a területi szervek (az erdőigazgatóságok, az erdőgazdaságok, a nemzeti parkok igazgatóságai, a vízügyi igazgatóságok stb.) önállóságát, különállását nem érintenék. Ebben a felállásban – államtitkár vezetése alatt – akár teljes önállóságot is kaphatna (mint pl. a Központi Statisztikai Hivatal).

• Az erdészet és a természetvédelem kapcsolatának elemzése

Tekintettel arra, hogy – mindenféle békülékenységi nyilatkozatok ellenére – az utóbbi időben az erdészet és a természetvédelem közötti

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

kapcsolat, együttműködés nagyon ellentmondásossá, vagy inkább ellenségessé vált, ezzel kapcsolatos álláspontomat részletesen összefoglalom. E körben illetékesnek tekintem magam, hiszen több mint 50 éves szolgálati időmből közel húszat az államerdészetnél, valamivel többet a természetvédelemben, tizet pedig a környezetvédelemben töltöttem, ráadásul mindkét szakma szamárlétrájának szinte valamennyi fokát bejártam. Mindezeken felül a soproni egyetemen több mint 30 éve oktatok és hat évig voltam a Környezetvédelmi Tanszék vezetője. E témákról harminc körüli szakkönyvet írtam vagy szerkesztettem és kb. ugyanennyi megírásában társszerzőként vettem részt. A könyvek közül 15 tankönyv és egyetemi jegyzet. Ugyanakkor az is igaz, hogy 15 éve nyugállományban vagyok, meg az is, hogy a védett erdők nagyobb részét én helyeztem természetvédelmi oltalom alá. Elődeimtől 5000 hektár körüli – erdészeti szempontból teljesen jelentéktelen – védett erdőterületet örököltem, én személyesen ezt 260 ezer hektárral megtoldottam, utódaim pedig ezt további 100 ezer hektárral megemelték. Így ez irányú tevékenységemet egyaránt lehet elhibázottnak és eredményesnek tekinteni.

• Előzmények

A témáról Sopronban 1995-ben, a trianoni tragédia 75. évfordulóján egy nagyon részletes elemzést készítettem (ami egyébként senkit sem érdekelt). A dolgozat szerint Sopronban addig összesen 3750 (évente pontosan ötven) erdőmérnök végzett. Közülük addig Kaán Károlytól az utolsó erdőmérnök felvételéig – hosszabb-rövidebb ideig – a természetvédelemben 105 tevékenykedett. Ez az összes erdőmérnök 3%-a, de mivel az erdőmérnökök „kihordási ideje" 35 év, ők pedig átlag csupán hat évet töltöttek a természetvédelemben, az erdőmérnökök összes kapacitásának, vagyis munkaidejüknek a természetvédelemben töltött idő még 1%-át sem éri el. Ez egyébként azt jelenti, hogy száz erdőmérnökből 99 a természetvédelemben sohasem dolgozott. Nem volt időm részletesen kielemezni, de az a meggyőződésem, hogy a középfokú végzettségű erdészekre, erdésztechnikusokra is többé-kevésbé ezek a megállapítások vonatkoznak.

Jellemző, hogy az erdészek által sokat emlegetett és példaként gyakran felhozott „régi szép időkben", vagyis a hatvanas években a természetvédelmi kezelést ellátó harmincöt állami erdőgazdaság (vadgazdaság) közül tizenhatnak a területén egyetlen négyzetméter védelem alatt álló állami erdő sem volt. A többiek közül összesen nyolc erdő-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gazdaságnál nevezték meg a természetvédelemért felelős erdőmérnököt. Ezek közül természetesen egy sem volt függetlenített (ilyenre akkoriban sem igény, sem szükség nem volt). Amikor a természetvédelemhez kerültem és megállapítottam, hogy ez így tovább nem mehet, ennek a nyolc kollégának eddigi tevékenységük elismeréseképpen egy köszönőlevelet fogalmaztam meg. Közülük az egyik – akitől a többiek címét és beosztását akartam megtudni – lebeszélt a tervemről, mivel szerinte négy-öt biztosan nagyon meglepődne vagy megsértődne, ugyanis valószínűleg nem tudják, hogy a természetvédelemért ők felelnek. Csak példaként hozom fel, hogy a következő erdőgazdaságoknál a természetvédelemnek nem volt kijelölt felelőse: Békés megyei, Börzsönyi, Budavidéki, Dunaártéri, Észak-somogyi, Észak-zalai, Hajdúsági, Kisalföldi, Kelet-bükki, Magasbakonyi, Mecseki, Szolnok megyei, Tanulmányi, Tolna megyei, Vértesi és Zemplén-hegységi.

Még néhány jellemző példa: Keresztesi Béla (akiről köztudott, hogy az erdőesztétika, erdőszépészet és ezzel rokonfogalmak nagy barátja volt) 1968-ban megjelent közel 300 oldalas Magyar erdők c. művében a természetvédelemnek csupán néhány sort szentel, és egyetlen védett erdőterületet nem ismertet részletesen. Az 1964-ben kiadott több mint 700 oldalas erdészeti, vadászati és faipari lexikon szerint akkor az ország összes védett erdőterülete 1357 hektár volt, amely az akkori erdőterületnek csupán 96 tízezrelékét tette ki. S végül – miután Sopronban 23 áttanulmányozott egyetemi jegyzetben a természetvédelemről egyetlen sort sem találtam – többen azt javasolták, hogy tanulmányozzam át Tompa Károly Erdőgazdasági alapismeretek c. művét (1957), ami tele van természetvédelmi ismeretekkel. Áttanulmányoztam. A 420 oldalas könyvben két oldalt találtam, amely semmiképpen sem volt a legkorszerűbbnek tekinthető. Például van benne egy mondat, amely így hangzik: „A természet érintetlen eredetiségét az őserdők mutatják legjobban. Sajnos, hazánkban ilyen nincs".....Szerettem volna ennek szerzőjével, Baranyay Józseffel személyesen találkozni, de egykori főnöke sajnálattal tájékoztatott, hogy sajnos 1956-ban ő is elment Kanadába, és azóta sem jött vissza.

Összegezésképpen nyugodt szívvel megállapíthatjuk, hogy sok olyan dologra szeretünk hivatkozni, ami sosem volt igaz. (Idegenek előtt szóban és írásban én is ezt teszem). Nehéz a legendáktól megszabadulni.

• Mit lehetne tenni az erdészet és a természetvédelem közötti feszültségek csökkentése érdekében?

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Biztos, hogy természetvédelmi szempontból néhány tízezer hektár erdő védelmét fel lehetne oldani, de a „normális" zöldek, és általában a közvélemény, továbbá egy 1994-es alkotmánybírósági határozat, s végül egy sor etikai megfontolás miatt ezt nem szabad megkockáztatni. Éppen ellenkezőleg: néhány tízezer hektár – Bartha Dénes professzor úr által kidolgozott és több helyen publikált – veszélyeztetett erdőtípus védelem alá helyezésével a védett erdők kiterjedését négyszázezer hektár körülire kellene növelni. Utóbbiaknak egyébként semmiféle erdőgazdasági jelentősége nincs. Ez az összes erdőterületen belül jelenleg 23%, az állami erdőterületeken pedig (mivel minden védett erdőt államosítanék) 38%-os arányt jelentene. Ezek az adatok hosszú távon 17, illetve 32%-ra módosulnának. A védett erdőknek mintegy 15%-a, vagyis 60 ezer hektár körüli erdőterület (5%) áll (majd) fokozott védelem alatt.

A természetvédők és az erdészek közötti béke megteremtése érdekében az erdőgazdaságoknak tudomásul kellene venniük, hogy a védettség legalább olyan társadalmi igény, mint a faanyagellátás. Az is megfigyelhető, hogy a lakosság egyre nagyobb hányada jobban igényli az erdő esztétikai szolgáltatásait, mint a deszkát. A védett erdőkkel járó valóságos vagy mondvacsinált kellemetlenségeket olyannak kell tekinteni, mint a természeti, éghajlati, földtani, termőhelyi adottságokból származó kedvezőtlen tényezőket. Az erdészeknek nem lenne szabad egy soha nem létezett, vagy egy többé vissza nem állítható állapothoz ragaszkodni. Meg kell érteni, hogy a kincstári erdő nem a részvénytársaságé, és hogy ők nem léphetnek fel tízmillió ember képviseletében. A részvénytársaságok nem szolgálják több ember érdekét, mint a természetvédők. Teljességgel érthetetlen az az immár zsigeri eredetűnek tekinthető ellenszenv, ami az erdészek egy részének szemléletében és magatartásában a természetvédőkkel szemben megnyilvánul. Érthetetlen, különösen azok után, hogy az erdészek túlnyomó többsége az egykor egységesen államerdészeti kezelésben álló erdővagyon megtépázását, több százezer hektár erdőnek a honvédség kezelésébe vagy a maszekok tulajdonába történő átadását, elkótyavetyélését szinte zokszó nélkül tudomásul vették, jóllehet ezek az erdő szempontjából sokkal kártékonyabbak (lehetnek), mint a természetvédelem. Felvetődhet az az egyáltalán nem költői kérdés, hogy az erdészek számára mitől elviselhetőbb néhány katonatiszt vadászatának lehetővé tétele céljából 100 ezer hektár állami erdőnek a honvédség részére történő átadása, vagy 200 ezer hektár erdő felelőtlen privatizációja, mint pl. a természetvédők tevékenysége? A szaksajtóban

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ezzel kapcsolatban megjelent förmedvények, mint pl. hogy „a természetvédők elcsaklizzák az erdőket", vagy „az erdő szépen meglenne természetvédők nélkül is", vagy „a természetvédők 90%-ban madarászok" stb. csak dilettantizmusból, féltékenykedésből vagy gyűlöletből származhatnak. Ezekre csak olyan válaszok adhatók, hogy pl.: „az egykori kincstári erdőket a részvénytársaságok kisajátították", „az erdők szépen meglennének erdészek és részvénytársaságok nélkül is", s végül hogy „az erdészek 90%-ban vadászgatnak és kártyáznak". Ezek nyilvánvaló hülyeségek, orbitális ostobaságok.

Mindezekkel szemben a természetvédőknek anyagi és szellemi erőforrásaikat, minden erejüket az erdőn kívüli területek, legelők, rétek, nádasok, mocsarak, felhagyott egykori mezőgazdasági területek átvételére, rendbetételére és fenntartására kellene összpontosítani, ami számukra évtizedekig tartó feladatot jelent. Nem kellene törekedniük az erdőterületek átvételére, hiszen az előbb felsorolt művelési ágakkal szemben az erdőterületek fölött őrködik a mindenkori erdészeti főhatóság, az erdőtervek rendszere, az erdőrendezés és az erdőfelügyelet, amelyek – normális kapcsolatok esetén – garantálják a természetvédelmi szempontok érvényesítését. Meg hát, az erdőgazdaságoknál tevékenykedő több mint kétezer erdész szakember sem kimondott hóhányókból áll. A védett erdők átvétele az állami erdőgazdaságok évtizedek alatt kialakult szervezetét (az erdőgazdaságokat, az erdészeteket és az erdészkerületeket) – mivel a védett területek határvonalai ezekkel sehol sem esnek egybe – teljesen működésképtelenné tenné. Azt pedig, hogy a természetvédők a nem védett erdőkért is felelősséggel tartoznak, alapelvnek kell tekinteni. Nem lenne szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy az a mintegy 25 ezer hektárnyi erdő, amely jelenleg természetvédelmi kezelésben van, semmivel sincs jobb állapotban, mint az erdőgazdaságok által kezeltek. A természetvédelemnek figyelembe kellene vennie, hogy 400 ezer hektár körüli erdőterület a hozzá tartozó mintegy ezerfőnyi személyzettel, eszközökkel és feladatokkal történő átvétele nem azt jelentené, hogy a természetvédelem veszi át az erdészetet, hanem az erdészet a természetvédelmet. (Hasonló helyzet alakulna ki, mint amikor a második világháború után sokan hangoztatták: a Szovjetuniót Kárpátaljához csatolták).

Mi erdészek az elmúlt évtizedek alatt (amely egyébként az erdészet aranykorának tekinthető) úgy „szocializálódtunk", hogy az igazi belterjes erdőgazdálkodás az ugyanarra a területre történő mielőbbi visszatérést jelenti. A hatvanas években kialakítottak egy mutatószámot,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

amely azt jelezte, hogy az erdőgazdaság területén hány esztendő a visszatérési idő. Ha egy erdőgazdaság területén gyakori beavatkozás történt, a fakitermeléssel, gyérítéssel, tisztítással, erdőfelújítással, a rontott erdő átalakításával, „V"-fa-jelöléssel érintett terület nagyarányú, vagyis a visszatérési idő kisebb (pl. hat év), belterjesebben gazdálkodott, mintha ez tíz év körül alakult volna. Nyilvánvaló, hogy a beavatkozások egy része felesleges volt és sokba került, ezért az utóbbi két évtizedben az erdőgazdálkodás a külterjesség irányába mozdult el. E tekintetben a természetvédelem még a megszokottnál is külterjesebb, ami azt is jelenti, hogy az erdőkbe történő gyakori beavatkozásra sem szándéka, sem ereje nincs. Kis túlzással kijelenthetjük, hogy a természetvédelemnek az erdők tönkretételére nincs kapacitása.

S végül a békekötés érdekében mindkét félnek engedményeket kellene tennie. Mint ahogyan az erdészszakemberek zöme nem rejtett életet élő, ostoba és érzéketlen favágó, aki ideje nagy részét vadászattal, kártyázással és az erdők kizsigerelésével múlatja, a természetvédők többsége sem önmutogató, felbőszült, utópisztikus, zászlólengető, bazsarózsimádó ifjúgárdistákból áll, akik időnként – lehetőleg a TV-kamerák jelenlétében – fához kötözik magukat, és úgy zarándokolnak a zengői radartoronyhoz, mint a hithű muzulmánok a Kábakőhöz.

Mégis, te hogy látod? Az előbb önkéntelenül is a marokkó játék képe rémlett fel bennem. Melyik pálcához nyúlnál először?

Elmondom. A főigazgatóságot mindenképpen létrehoznám, akár hivatalként vagy egy nagyon erős főosztályként. Először is, az erdőgazdaságok számát vagy megnövelném legalább 25-re (például Somogyot kétfelé vágnám, de a borsodiakat mindenféleképpen), de sokkal jobb volna, ha erdőigazgatóságokat hoznék létre. Tehát megszüntetném a vállalati jelleget és csinálnék tíz vagy tizenkét erdőigazgatóságot, amennyi régen is volt, meg amennyit elbír ez az ország. De arányosabban osztanám el, mert most vannak egész kicsik és egész nagyok. Például a Mezőföldet nem lehet összehasonlítani a miskolcival, vagy a szegedit a kaposvárival. Tehát homogénebb, nagyjából azonos kiterjedésű erdőigazgatóságokat és azon belül vagy kétszáz erdészetet vagy gondnokságot, nevezzük, ahogy akarjuk. Nem engednék 6–8 ezer hektárnál nagyobb erdészetet. Azt én több helyen kimutattam, meg írtam róla cikkeket, hogy Magyarországon az elmúlt 120 év tapasztalatai alapján négylépcsős szervezetet nem lehet létrehozni, csak

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

háromlépcsőset. Tehát van egy fő szerve (főigazgatóság, minisztérium…), utána lehet még egy szerv, ez lehet az erdőigazgatóság és utána az erdészet. Na most, ez lenne az első, amit megcsinálnék. És gazdaság–erdészet–erdészkerület (ez utóbbi már nem számít jogilag egységnek). Enélkül én nem is tudnám elképzelni. Akkor „visszacsinálnám" az 1968-as erdőrendezőségi szervezetet, tehát az erdőrendezőséget meg az erdőfelügyelőséget összevonnám. A két szervezet, ahogy most működik, az drága is, kevéssé hatékony, túl sok a vezető, kevés az iroda, túl sok az áttétel. Itt is talán szerepe volt a hatóságnak, hogy több az igazgató, a vezető. És akkor egy olyan erdőtörvényt létrehozni, amelyik ezeket a legfontosabb sarokpontokat kodifikálja, és legalább 30 évig nem kell módosítani. Nem engedném az állami erdők területének a csökkentését. Ez a 70% ez maradna, akkor csökkenhetne, ha a nem állami erdők területe növekszik, erdősítés, telepítés által. Na most ezt a nagyon erős állami erdészeti szervezetet mintának adnám oda a nem állami erdők elé. Tehát a közbirtokosságok, a tszek és ezek a maszekok nagyjából úgy lennének kötelesek gazdálkodni, mint az állami erdészet, arra meg az erdőfelügyelőség vigyázna. Tehát visszaállítanám az erdőrendezőségek (erdőfelügyelőségek) – többé-kevésbé az egész országot egységesen behálózó – rendszerét. Az összes állami erdőt visszaadnám a rendes állami erdőgazdaságoknak, tehát én nem hagynék honvédséget. Az volna az erdőtörvényben, hogy minden állami erdőt állami erdőgazdaságok kezelnek, kivéve azt, amire valamilyen szervezetnek nagyon nagy szüksége van, de ezekre nincs szüksége sem az állami gazdaságoknak, sem a hadseregnek. Tehát így az állami erdők döntő többségét az állami erdőgazdaságok vagy erdőgondnokságok kezelnék, még a vízügyi erdőket is elvenném. És akkor kialakulna az a gerinc, amire azt a szakmai elképzelést, ami most az erdőtörvény tervezetében nagyjából benne van,építeni lehetne, meg lehetne valósítani. Az ezredfordulóig terjedő 10 évet erre rá kellene szánni. Na most, az erdőtörvényből kiszednék minden aktuálpolitikai dolgot, minden napi dolgot, és csak azokat a sarokpontokat, a főbb elveket tenném bele, ami legalább 20–30 évig biztosan nem változna. Például, hogy az állami erdők területe nem csökkenhet, a legfontosabb fafajpolitikai elveket, hogy mondjuk az őshonos fafaj értékesebb, mint a nem őshonos, hogy a tölgy szebb a feketefenyőnél, visszaállítanám az erdőfenntartási alap rendszerét, úgy, ahogy a nagykönyvben le van írva, meg ahogy működött is ez. És tulajdonképpen az egész erdészeti szervezetnek az lenne a legfontosabb, hogy lábon álló erdőt állítson elő, amiben a fatömeg, az élőfakészlet lehetőleg több, mint a mostani. Hogy az er-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

dők kicsit vastagabbak, sűrűbbek legyenek, mint most. És amelyik erdő ilyen megfontolások alapján vágásérett, azt kikiáltanám, elárverezném, vegye meg a maszek, vagy, aki akarja.

Nekem az a nagy bajom a szakmával, hogy a bajt rákenik különféle személyekre, meg szervezetekre. A pártra, a kormányra, még a Kádárra is. De tudom azt – mert ott éltem közöttük –, hogy amit fölülről elrendeltek, még a vadászat terén is, azokat nagy részben erdészek súgták azoknak, akik azt elrendelték. Én tudom, hogy miket csicseregtek az Aczél vagy a Szűcs Ferenc fülébe erdészkollégák. Tehát kaptak olyan parancsot az erdészek, amivel nem értettek egyet, de azt erdész vagy erdésznek nevezett kolléga találta ki, mert azt már nem is tekintem erdésznek. Tehát a szakmánknak a legnagyobb gondjait nem kívülről erőltették a szakmára, nem kell tízmillió köbméter fát vágni, ahhoz, hogy az erdészet prosperáljon. Nem kell ötezer embert megtartani egy erdőgazdaságban, nem kell foglalkozni gépfelújításokkal, meg óriási fűrészüzemekkel. És azt mindenféleképpen megakadályoznám, hogy az erdőben megtermelt értékeket az erdőn kívül használják fel. Ugye, felépítették ezeket a nagy fafeldolgozó üzemeket, én nem haragszom azokra. Építse fel a faipar vagy építse fel a MÁV, vagy építse fel az építőipar, tehát az, akinek a talpfa, a parketta, a villanyoszlop kell, és ne az erdőből lopjuk el a pénzt, hanem olyan drágán adjuk el a fát, hogy nekünk az erdőfelújításra legyen meg a pénzünk.

Tehát én a pénzt megkereshetem a parkettán is, meg a lábon álló fán is. Eladhatom én a bükkrönköt állagban, nem kell azt kivágni és kivinni a piacra árusítani. Tehát teljesen más alapon védeném meg az erdőállományt.

Az egyik legfontosabb dolognak tartanám azt, hogy növekedjen az erdő területe. Tehát azt az elmúlt negyvenéves ütemet – ami régebben 15–16 ezer hektár volt, most már csak 8–10, de még mindig tíz felett van –, azt tartanám, míg az ország erdőterülete el nem érné a 23–24%-ot. Most a mezőgazdák, nem a hétköznapi mezőgazdák, hanem a tudósok, azt mondják, hogy 600–700 ezer hektár mezőgazdasági föld válik feleslegessé. Amiből százezerre a természetvédelem ráteszi a kezét, de még mindig marad több mint félmillió hektár és az nem kell semmi másra, csak erdősítésre. Nem kell a természetvédelemnek, sem üdülésre, se repülőtérnek. Tehát azokat be kell telepíteni erdővel. Na most, ez 10–15 ezer hektár lenne évente. Legalább annyit kellene telepíteni, és akkor elérnénk úgy 2010–20-ra a 20–22%-os erdősültséget. Ugye, nemcsak a terület növekedne, hanem a fatömeg is, a növedék is, a kitermelhető fa mennyisége is, és ez kb. fele lenne annak az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdősültségnek, amit Árpádék itt találtak, ami – az én számításaim szerint –olyan 40–45%-os erdősültség lehetett. Fel tudnánk tupírozni annak a felére, és az tulajdonképpen elég is volna. Én nem beszélek ennek a közjóléti, meg egyéb, esztétikai szerepéről. Fatömegként, meg immateriális szolgáltatások felől megközelítve is, ez sokkal többet érne, mintha ezek parlagon fekszenek. Na most, ezek a területek nem szerezhetők meg a régi, „hagyományos" módon, hogy elvesszük a kulák földjét, meg államosítjuk. Tehát ezek az erdők nagyjából a termelőszövetkezeti, a közbirtokossági, meg a magánszférában jelentkeznének. Ilyen alapon csökkenhetne az állami erdők aránya, de nem a területe, csak az aránya. Mint ahogy a bükkfa aránya is csökkenhet, csak ne a területe. Például, ha Magyarországon van 100 ezer m^3 bükk, az maradjon meg, de ha ez nem 10%, csak 5 vagy 8, az még jó is, mert azt jelenti, hogy a feketefenyő, meg az akác volnának azokon a területeken, ahol nem nő meg a bükk. Tehát a stratégiai célkitűzéseket venném be az erdőtörvénybe, ami 20–30 évig jó, és minden erdésznek jó, és minden erdész megszavazná, és nem ezeket a napi dolgokat, hogy csak az lehet erdészetvezető, aki mérnök, meg tíz éve dolgozik. Én ezt komolyan venném, szóval azt az igazgatót, aki gyógyszerészt nevez ki erdészetvezetőnek, azt én egyből kirúgnám. Ezt nem törvénybe iktatnám. Lenne egy ilyen íratlan szabály, mint a vadászatnál, meg sok helyen, hogy az az erdőigazgató, akinek eszébe jut erdészetvezetőnek kinevezni egy hentest, hát azt én fölmenteném. Mert az is gyanús, ha mindent törvénybe iktatunk. Amit én a természetvédelemből tudok, hogy a finnek röhögő görcsöt kapnak, ha beviszszük őket egy kocsmába és ott ki van írva, hogy „a padlóra köpni tilos!" Mert ők abból azt a következtetést vonják le, hogy máshova szabad. Mondjuk a falra. Vagy „kutyát bevinni tilos!", miért, disznót szabad…, és lovat szabad? Ezeket a primitív ázsiai vagy kelet-európai maradványokat ki kellene irtani. Tehát nem szabad mindent kiírni, hogy „szeszesitalt bevinni tilos", meg ilyeneket. Azt egyszerűen ki kell közösíteni, aki a strandra, a medencébe beviszi a borosüveget, mert az egyértelmű.

Na most, ugyanezt tenném az erdőtörvénnyel, hogy ami teljesen egyértelmű, magától, értetődő, azt nem venném bele. Az erdőtörvénybe csak azokat írnám be, amielyek nagyon hosszú távon, mindenki számára kötelezőek, kardinális dolgok és – függetlenül a tulajdonviszonyoktól, meg a rendszerváltozástól – érvényesek maradhatnak. És kigyomlálnám belőle az említett, nyilvánvaló elemeket, ezeket inkább egy „erdészeti szabályzatba"venném bele. Ezt harminc éve tervezzük és sose készült el. Az erdőtörvényben egyébként oldalak vannak fenntartva olyan dolgoknak,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

amelyeket meg lehetne oldani egy nyomtatványnyal. Ahogy az útlevélnyomtatványhoz vagy a személyi igazolvány nyomtatványához sem kell törvény, mert csak azt lehet kapni. Ennek megfelelően az elsődleges rendeltetésnek készítenék egy nyomtatványt, és azt mondanám, hogy ezen kell az üzemtervet csinálni, akkor nincs más nyomtatvány a boltban, tehát másféle üzemtervet nem is csinálhat. Ezt nem törvényben szabályoznám, hanem ilyen szabályokat alakítanék ki.

Csakhogy az elmúlt évtizedek alatt hozzászoktunk ahhoz, hogy amikor megjelenik egy törvény, nem azt nézzük, hogy mi van abban előírva, hanem azt, hogy hogyan lehet kijátszani. Na most, az effajta gondolkodás kényszeríti rá a törvényhozókat, hogy lehetőleg mindent leírjanak.

Gábor, teljesen igazad van. Én nem szívesen mondom azt, amit most mondani fogok, de nem akarok mellébeszélni, szóval az erdésztársadalom morálja az elmúlt 15–20 év alatt leromlott. Szerintem a törvényt nem egy rossz morálra, egy rossz színvonalra, hanem egy jó szakmai színvonalra és egy etikailag magasabb szintű társadalomra kell hozni. Indirekt eszközökkel kell megakadályozni azt, hogy alapvető szakmai kérdésekben az erdészszakemberek állandóan a kiskaput keressék. Ennek a legelső lépcsőjeként azonnal meg kellene szüntetni az erdőgazdaságoknak azt a fajta nyereségcentrikus gazdálkodását, ami az elmúlt 20 év alatt kialakult, és ez ugyanúgy begyűrűzne, ahogy a rossz begyűrűzött. Persze, hogy az igazgatónak jó, ha egymillió forintot kap az év végén, az erdészetvezető sokkal jobban szereti az ötszázezer forintot, mint az ötvenezret és így tovább, de ha ez megváltozik, akkor ugyanúgy visszafelé is be fog gyűrűzni, és egy olyan morál alakul ki, ahol az emberek egymást közösítik ki, ha van, aki nem úgy viselkedik. Tehát nem mindent kell törvényen keresztül szabályozni, mert úgysem lehet minden kiskaput bereteszelni. Inkább a légkört változtatnám meg. Ebben nagyon nagy szerepe lenne az erdészeti sajtónak, oktatásnak, nevelésnek, továbbképzésnek. Ez az erkölcsi magatartás függ attól is, hogy bizonyos helyzetekben az embernek mennyire kell magát szégyellnie, ha a szakmai kívánalmakkal visszaél, vagy hogy menynyire marasztalja el a közvélemény, ha valaki túlságosan rámegy a pénzre. Én nem a törvény vastagságával szabályoznám, hanem egy hosszabb ideig tartó, folyamatos tudatformálással. És fizikailag is megakadályoznám a kiugró jövedelmek elnyerését, olyan húzóerőt gyakoroltatnék, amilyen valamikor volt, hogy egy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdőgondnoknak érdemes volt etikailag is mértéktartónak lennie, és elsősorban azért, mert az jövedelemtől függetlenül is társadalmi megbecsülésnek örvendett. Ne csak az számítson, hogy mekkora a fizetése, van-e külföldi út, meg hogy milyen kocsival jár, hanem valami más tartalmat sikerüljön megéreznie. Másként ez nem megy. Így van a svédeknél, a finneknél. A skandináv országokban általában sokkal vékonyabbak a törvények, mint nálunk és sokkal jobban betartják azt a részét is, ami nincs abban leírva. Én egy ilyen etikai kódexre, egy leírt, de nem kötelező szabályzatra jobban támaszkodnék, mint az országgyűlés által jóváhagyott törvényekre. A törvények is lejáratódtak, mert amikor naponta ötöt szavaznak meg, akkor azoknak nincs tekintélyük. Ugyanúgy devalválódik, mint a lei vagy a forint. Amiből nagyon sok van, az veszít az értékéből. De nem akarnék az erdészekből fakírokat..., aszkétákat, szerzeteseket... faragni, azt viszont kimondanám, hogy az erdőmérnöki hivatás, illetve állás olyan, ahol egy, a munkáját tisztességesen végző szakember a családját többé-kevésbé gondtalanul el tudja tartani, gyermekei tanulhatnak, lehet kényelmes háza és autója, járhat külföldre, de ha ennél többet akar, menjen el bankárnak vagy valami hasonlónak.

Amiről érdemes lenne beszélni, az az üzemtervektől eltérő fahasználati engedélyeknek a sora.

Valamikor az üzemtervtől eltérő használat az egy rendkívüli esemény volt, ma egy hétköznapi dolog, és szinte csak nyomtatvány kérdése. Sokan azt mondják, hogy azért van ez, mert rosszak az üzemtervek. Nem állítom, hogy az üzemtervek kifogástalanok, de azok tekintélyét csak akkor lehet megőrizni, ha a rosszat is betartatjuk. Akkor minden érdekelt arra fog törekedni, hogy jó üzemtervek készüljenek, nem arra, hogy a rossz üzemtervtől eltérő használatot kérjen. Amikor az etikáról van szó, én a rosszat is betartatnám. Azért az üzemterv az nem olyan írásmű, hogyha pl. azt az egy erdőrészletet, amit be akarok sorolni, de az üzemterv nem hagyja, akkor megállna az élet. Nem áll meg. Egy rossz üzemterv alapján is lehet az első 6–7 évben úgy gazdálkodni, hogy a rossz előírásokat félreteszem. Nem a rossz állományokat, hanem az előírásokat. Ezzel kapcsolatban az egész intézményrendszerre, az igazgatóra, az erdészetvezetőre, az erdészre, az erőfelügyelőre, az üzemtervezőre sokkal nagyobb felelősséget hárítanék. Sajnos, az elmúlt 20–25 év alatt sikerült a fegyelmet fellazítani, s ebben nagyon nagy részben hibásak az erdészkollégák.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Neked, mint újságírónak is mondom, hogy nagyon nem szeretem a nagy újévi ígéreteket, nyilatkozatokat, akármelyik újságban jelenik is meg. Legutóbb, azt hiszem, a Király Pali lapjában jelent meg, hogy fogjunk össze, mert mi azért nagyon jók vagyunk, rendesek és becsületesek, és nem az erdészben kell keresni a hibát. Ez nem igaz, részben hazug állítás, hiszen az erdőben rengeteg olyan hiba van, amit az erdészek okoztak, nem a párt, nem a kormány, nem a Hazafias Népfront és nem a Kádár, hanem az erdészetvezető, meg az igazgató. És azt ne kenjük másra. Egy vasúti balesetért a vasút felel, egy orvosi műhibáért az orvos is, lehet, hogy a beteg is... Mi gyakran a rossz beteg szerepét játsszuk.

Ha az erdőn nagy bajok vannak, akkor azokat nem kell mindenáron rákenni a vadászokra, a kormányra, meg különféle, meg nem fogható és felelőssé nem tehető szervezetekre. Ebben mi is hibásak vagyunk, és ha ebben a tekintetben lenne egy áttörés, egy szemléletváltás, akkor mindazt, amiről beszélgettünk, könnyebb lenne elérni. Én úgy tekintem most ezt az egész magyar erdészeti hierarchiát, hogy öt olyan szerv van ma Magyarországon, ami az erdészetben meghatározó kell, hogy legyen. Az egyik a minisztérium, a másik az Országos Erdészeti Egyesület, a harmadik a tudományos intézet, az egyetem és az ötödik a Magyar Tudományos Akadémia Erdészeti Bizottsága. Most én sajnos úgy látom, hogy egy van a hivatása magaslatának közelében: az egyesület. A kutatás egy kicsit háttérbe szorult, az oktatásnál zűrök vannak, az Akadémia nem találja a helyét, a minisztériumot egy kicsit mellékvágányra lökték. Az egyesület képes lenne ezt az egészet egy olyan szintre emelni, ami kívánatos.

A felügyelet és a tervezés maradjon együtt vagy ne maradjon?

Az erdészetet – sajnos – az elmúlt húsz év alatt egy kicsit szétaprózták. Erről már volt szó. Itt vannak rossz példaként a honvédségi erdők. Én etikai, meg szakmai okoknál fogva az erdészet szétdarabolását nem helyeslem. Volt, amikor írtam valamelyik újságban egy cikket és úgy megdöbbent a szerkesztő, hogy hogyan írhat le ilyet egy erdőmérnök. Azt írtam, hogy nem is az állami tulajdon a legfontosabb, hanem az, hogy az erdők nagy darabban, nagy erdőtestekben maradjanak. Ha csak tízezer hektáron lehet értelmesen gazdálkodni, az eleve csak állami lehet, mert kinek lehet tízezer hektár erdőt odaadni? Tehát én nyilván az állami erdők megrögzött híve vagyok, de kifelé mondhatom azt, hogy a Dél-Mátra, meg az Észak-Mátra egyben legyen. Mivel egyetlen maszeknak, meg tsz-nek, vagy gmk-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak nem adhatok 10–20 ezer hektár erdőt, ez egyben állami erdőt jelent. Azt, hogy nagy erdőtestek maradjanak, csak azon az úton lehet elérni, hogy az erdők államiak legyenek. Amiről korábban beszélgettünk, egy kicsit ezt is jelenti. Vannak dolgok, amelyet én indirekt módon közelítenék meg, tehát ha az erdészet egy darabban van; az erdőgazdaság, az erdőrendezés és az erdőfelügyelet egy helyre tartozik, akkor a külső dilettánsok vagy azok számára, akik ártani akarnak az erdészetnek, ez nagyobb falatot jelent. Ha az erdészet fel van trancsírozva, akkor még tovább trancsírozhatók. Tegyük föl, hogy az erdőfelügyelet átkerülne a Környezetvédelmi Minisztériumba, és jön egy új államtitkár, aki kétfelé vágná. Mert hol van arra garancia, hogy egyben maradjon. Amikor mi beolvadtunk a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumba, a korábbi Erdészeti Főigazgatóságon 217-en dolgoztunk, a minisztériumban vagy 120-an maradtunk, és 16 főosztályra passzíroztak minket szét... Minden főosztályon volt két-három ember, aki régen az erdészetnél dolgozott. Ha bármelyik minisztériumnak leadná az erdészet a felügyeletet, akkor semmilyen garancia nincs arra, hogy ott főosztályként megmaradna akár két évig is. Jön egy átszervezés, és akkor megszűnik, beolvad. Ezt csinálták a tanácsok, illetve a közigazgatás, a törvényhatóság, mindegy, hogy minek nevezzük. Száz év alatt az erdészek mindig felszívódtak. A világháború után a tanácsok komplett erdészeti osztályokat kaptak, öt év után teljesen eltűntek, akkor megint kezdődött elölről, megint eltűntek. Tehát nem az a probléma, hogy egy környezetvédelmi miniszter ne tudná az erdőfelügyeletet intelligensen irányítani, hanem az, hogy az előbb-utóbb egyszerűen felszívódik.

Van egy másik gond is, amit én a természetvédelmen belül is sokszor tapasztaltam, hogy az orvos a kórházban akar dolgozni és nem a tanácsnál egészségügyi előadóként, a tanár katedrán akar lenni, és nem a kéményseprő vállalatnál, az erdész az erdészbrancsban érzi jól magát. És ha az erdészek egyben vannak, akkor horizontálisan és vertikálisan is nagyon sok a lehetőség az erdészek továbbképzésére, összetartására, meg egy kicsit a karriercsinálásra is. De ha ezek szét vannak trancsírozva, akkor mindig másod-, harmad-, negyedosztályú állampolgárokká válnak. Amikor én miniszterhelyettes voltam a KVM-ben, és majdnem elfogadták az erdészetnek az oda történő csatolását, talán egy kis részem volt benne, hogy ez nem következett be. De akkor a Grósz Károly is, meg a Maróti László is azt mondta, hogy menjen oda, mert a MÉM mélyponton volt. És én attól féltem, hogy idejön az erdésztársadalom, és itt polarizálódik. Egy csomó erdész nem jön át, mert nem akar a Fő utcában dolgozni, jó néhány

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

azért nem jön át, mert nem akar a vizesek alárendeltje lenni, és akkor szétmászkálnak mindenüvé, mint a békák, amikor a mocsarakat lecsapolták. Sokan a szakma számára elvesztek volna. Az erdészek összetartásának van egy ilyen etikai, morális, történelmi szükségszerűsége, hiszen úgyis kevesen vagyunk. Egy főhatóságnál száz-száztíz embernél nem lehet több erdész, de ha az három minisztériumhoz tartozik, akkor mindenütt csak harminc lesz. Ott meg ugye a satöbbiben fog szerepelni. Oda fog tartozni, mint most az FM-ben. Ezért én az erdészetnek a vertikális szétválását ugyanúgy nem tartom jónak, mint a horizontálist, vagyis, hogy azt a kevés erdészt két főhatósághoz csoportosítsuk át. De meggyőződésem az is, hogy ha egy karakán, tip-top, a szakmához értő, becsületes ember irányítja az erdőfelügyelőségeket, vagy az erdőrendezőségeket, vagy az egész erdészetet, akkor az megint mindegy, hogy melyik minisztériumhoz tartozik. Egy állatorvos által vezetett FM is lehet jó és egy építészmérnök által vezetett KM is lehet rossz. A belügyben is lehetne jó dolga és az Akadémián lehet rossz dolga. Mindenesetre az egy kupacban való tartásnak több az etikai, morális, tradicionális oka, mint a kimondottan praktikus. Elsősorban a személyeken múlik. A természetvédelemnél tapasztaltam, és erről írtam is könyveket, hogy Magyarországon az elmúlt ötven évben a természetvédelem színvonala mindig a természetvédelem első számú emberétől függött. Nem attól, hogy a minisztertanácshoz, az OKTH-hoz, Marótihoz, Tildyhez, Aczélhoz, Fehér Lajoshoz, Rakonczayhoz, vagy hova tartozik. Az az egy ember határozta meg mindig, aki vezette. Most írtam egy olyan cikket, hogy én magam megdöbbentem. Volt úgy, hogy egy évben annyit teljesítettünk, mint azelőtt harminc év alatt, mert összefogott az a tíz ember, aki dolgozni akart. Na most, ha ez akárhova tartozik, de az az egy ember akarja csinálni, aki vezeti, akkor lehet jó sorsa. Ha meg olyanok vannak, akik az elmúlt tíz év alatt voltak, akkor meg megint mindegy, hogy mi hova tartozik. Ez a természetvédelemre is vonatkozik, meg az erdészetre is. Azért vagyok egy kicsit földművelésügyi-párti, mert – bár nagyon haragszom rájuk, de mégis – az erdészet ott van 112 éve (kivéve az a 13 évet, amikor az Országos Erdészeti Főigazgatóság létezett) igaz, hogy helyileg az is a minisztériumban volt. Egy folyosón voltunk, én is ott ültem. Tulajdonképpen az Erdészeti Főigazgatóság nem volt az FM-nek alárendelve, legalábbis papíron, de nagyon sok szempontból odatartozott, például nemzetközileg, vadászatilag. Mivel tehát van egy ilyen tradíció, hogy 112 éve odatartozik, akkor inkább böjtöljük ki a mostani nehéz helyzetet és ne egy új minisztériummal kísérletezzünk, ami semmivel sem lesz

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

jobb. Én állítom, hogy az a minisztérium, amiben én húsz évet dolgoztam, semmivel sem jobb, mint az FM, mind a kettő nagyon rossz. És amit meg is írtam a lapotokban – annak idején is azt mondtam, és talán ez akadályozta meg, hogy átjöjjön az erdészet –, hogy Magyarországnak most az az egyik legfontosabb feladata, hogy erdőt „csináljon". Minden pucér terület, ahova erdőt lehet telepíteni, az az FM hatáskörébe tartozik, ez sokkal fontosabb annál, mint hogy egyik vagy másik minisztérium része.

Említetted a könyveket. 1972-ben jelent meg az Erdészeti Címtár. Az előszóban Madas András azt írta, hogy jó lenne, ha legalább tízévente megjelenne a javított kiadása. Azóta eltelt már legalább kétszer tíz év, de nem jelent meg. Az erdészeti szakirodalom egyébként is valahol a béka feneke alatt van, mert igazán jó szakkönyv nem jelenik meg. Amikor összeállítottad a címtárat, gondoltad, hogy a kiadvány megjelenése után ilyen hosszan tartó csend lesz?

Szerintem, erre ugyanaz vonatkozik, mint, amit az előbb a természetvédelem kapcsán elmondtam. Csinálhatja ezt egy főosztályvezető is, meg egy miniszterhelyettes is, meg egy előadó is. Vagy van hozzá kedve, vagy nincs. Ennek van egy kis története. A 60-as évek végén alakult a minisztériumban egy bizottság – engem is beválasztottak tagnak ebbe a húsztagú bizottságba – arra, hogy 1969-ben ünnepeljük meg a Mária Terézia által kiadott erdőrendtartás 200. évfordulóját és egy évvel később, 1970-ben a felszabadulás 25. évfordulóját. Nekem is kiosztottak kisebb reszliket, de én magam eldöntöttem, hogy összeállítok egy erdőleltárt, meg egy címtárat. Egy év után teljesen egyedül maradtam. Mindenki megszűnt, meg eltűnt, meg nem jöttek össze. Nekem akkor már rengeteg munkám benne feküdt, meg egy harmadikat, az erdészettörténetet is elkezdtem írni, csak azzal nem lettem kész. Akkor azt mondtam, hogyha mindenki lekopott is – jöttek az átszervezések –, de én azért befejezem. Nem azért, mert az erdőrendtartás 200 éves, nem azért mert a felszabadulás 25 éves, hanem azért, mert 1970 az egy kerek szám, kezdődik egy új évtized. Lezártunk egy csomó más dolgot, így én 1919-től csináltam a címtárat. Ez egybeesett az egyetem Sopronba költözésének 50 éves évfordulójával. Tiszteletből azonban még a Selmecbányán végzetteket is összegyűjtögettem. És akkor szereztem a MÉM-ben pénzt, és így jelent meg mind a három kötete ennek is, meg annak is. De még elmondom, hogy mindenki azt mondta akkor; Sali Emil, Madas András, az utódom, a Gáspár-Hantos Géza, hogy ez nem tízévente, hanem ötévente meg fog jelenni. Mondtam, hogy nagyon örülnék, ha

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

tízévente megjelenne. Na, azóta sem jelent meg egyszer sem. Ezért nagyon sokat kellett gürizni. Sok éjszakába került. Az igazság része azonban az is, hogy én egy közel ezerfős szervezet főnöke és egy eléggé erőszakos (néha undok) vezető voltam, nem engedtem a 48-ból.

Igen, de minél később fog megjelenni, annál többet kell dolgozni vele. Abban biztos vagyok, hogy akinek megvan a címtár, az évente néhányszor fellapozza. Tehát mindannyian tudjuk, hogy szükség van rá, és mégsem újítottuk meg.

Hát most én kérdezem tőled: miért nem újítja meg az erdészet, az egyesület vagy az erdőrendezés, hiszen ezt bárki megcsinálhatná? Nekem nem mondta senki, hogy készítsem el, én akkor egy tisztviselő voltam, és akkor fejeztem be, amikor már nem is voltam az erdészetnél, mert már régen a Természetvédelmi Hivatalnál dolgoztam (a harmadik kötet ugyanis később jelent meg). És még 2–3 évig gondoztam, és valóban úgy éreztem, hogy majd meg is jelenik tízévente. Mondtam is az egyesület főtitkárának, a Gáspár-Hantos Gézának, aki mindent mondott, csak azt nem, hogy meg fog jelenni. Sajnálom egyébként, mert most már olyan nagy hézag keletkezett, hogy szinte elölről kellene kezdeni. Ha ötévente hozzányúlunk, akkor csak hozzá kellett volna tenni a közben végzetteket, tehát csak karban kellett volna tartani. Én 50 évet dolgoztam fel, de már 35 év hiányzik. Javasolom, hogy csináld meg te!

Amit az erdészeti irodalommal kapcsolatban mondtál, azt én a saját bőrömön érzem, mert meghívtak egy félévre a Kertészeti Egyetemre erdészetet oktatni. És kértek szakirodalmat, kértek egy olyan könyvet, amiben benne van az erdészeti alapismereteket tartalmazó magyar erdőgazdálkodás. A legújabb könyv 30 éves, Tompa Károly írta. Annál újabb könyv nem jelent meg. Olyan, amit elolvashat a tanító, a technikus, a mérnök, az orvosprofesszor, és tulajdonképpen mindenkinek megfelel. Az olyan, mint a KRESZ, hogy ha valaki közlekedni akar, akkor a primitív kőművessegédnek, meg az orvosprofesszornak ugyanazt kell megtanulni, hogy hogyan kell jobbra vagy balra fordulni, mit jelentenek a táblák, hol szabad parkolni, hol nem. Itt is kellene egy erdészeti KRESZ-nek lennie, amiben le vannak írva az erdészet alapszabályai, de nincs ilyen könyv. Én elhatároztam, hogy ha lesz időm, írok egy olyat, amiben minden röviden és közérthető módon benne van. A hallgatók erőszakoskodtak, hogy adjak le egy olyan listát, amelyben minden benne van. Hát vagy 10–15 címet összeírtam, és az a meglepő, hogy az akácról lehet olvasni ezer oldalt, a nyárfáról kétezret, a

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

fenyőkről ötszáz oldalt, de a magyar erdészetről szinte semmit. Azokat úgy kell összeirkálni. Az, hogy mi a magyar erdőgazdálkodás, röviden sehol sincs leírva. Kellene egy erdészeti alapismereteket tartalmazó könyv, egy erdőleltár tízévente, kellene egy címtár tízévente. Ez egy óriási összeírási munka. Rengeteg helyre kell eljutni. Mi eljutottunk a Csepel-szigetre is, mert ott pincérkedett egy erdésztechnikus. Tehát ehhez valami intézményi háttér kell. Sajnálom, hogy az erdészeti szakirodalom ilyen szempontból egy kicsit visszafejlődött. Mert összefoglaló, közfogyasztásra alkalmas művek nincsenek. Ilyen nagy, ezeroldalas művek vannak, vagy olyan szűk körnek szóló tanulmányok, hogy hogyan kell a drótkötélpályát üzemeltetni, jóllehet három van Magyarországon. Úgy érzem, a minisztérium nem érzi ezek szükségességét, de most az egyesület sem, az akadémia sem, az egyetem sem, a kutatóintézet sem, vagyis az ügy ellaposodott.

Említetted az egyetemet, és itt áttérhetünk erre a témára. Úgy tudom, hogy rövidesen kineveznek az egyetemre a Környezet és Természetvédelmi Tanszék vezetőjévé, vagy legalábbis te fogod oktatni ezt a tárgyat. Hogy látod, mekkora a lemaradásunk az erdőszemléletben és ennek kapcsán az oktatásban?

Sok helyen leírtuk, hogy a legjobb természetvédelmi képzés az erdészeti tanintézetekben folyt. Azt hiszem ez sose volt igaz, de most még a legkevésbé az. Szóval az erdészetben volt egy természetvédelem iránti nosztalgia, de az hihetetlenül kevés helyen öltött konkrétan testet. Nagyon kevés volt a védett terület és a természetvédelmet nagyon kevesen oktatták. De ennek ellenére egy ideig valóban az Erdészeti Egyetem, meg a többi erdészeti intézet foglalkozott a legtöbbet a természetvédelemmel. Ez a „legtöbb" azonban nagyon kevés volt. Az elmúlt 20–30 év alatt az erdészek részben nem tanulták meg ezt a szakmát, részben meg elfelejtették, amit addig megtanultak. Teljesen más beállítottságú volt az erdészeti irányítás, és a természetvédelemből egy kicsit ellenséget is csináltak. Más szakmák meg fölzárkóztak: a tanárok, a mezőgazdászok, a biológusok. Én látom a hivatalnál is, hogy nagyon sok olyan ember özönlött be a Természetvédelmi Hivatalba, akik nem erdészek, és intelligens módon művelték, meg művelik a természetvédelmet, és nagyon sok erdész volt az ellenség soraiban. Ha én elkerülök Sopronba (úgy néz ki, hogy január 1-jén megyek), akkor legfőbb dolgom az lesz, hogy a hallgatóknak elmondjam a természetvédelem legújabb eredményeit külföldön és Magyarországon, de még ennél is fontosabb, hogy megszerettessem velük.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Érezzék azt, hogy ők a természetvédelem gazdái, nemcsak az erdőben, hanem azon kívül is (például a mocsárban, legelőn, réten, barlangokban stb.). Az a tapasztalatom, hogy az elmúlt sok év alatt ez teljesen elsikkadt. Úgy látom, hogy Majer Antal volt az utolsó tanár, aki a szabályzat adta órarend keretein belül megpróbált megbirkózni ezzel a feladattal. Az Erdőművelési Tanszéken azonban csak nagyon szűkkörűen és csak az erdőben található természeti értékekkel foglalkoztak. Szerintem az Erdészeti Egyetem e területen elmaradt. Most három egyetemen indult természetvédelmi szakmérnökképzés és ebben Sopron nincs benne. Például Keszthely elhúzott, vagy a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, ahol ökológiai tanszékek alakultak, természetvédelmi diszciplínák, kar, tagozat, posztgraduális továbbképzés. És még a többi egyetemet, az ELTÉ-t, a Kertészeti Egyetemet nem is soroltam föl. A természetvédelmet nagyon sok helyen oktatják és semmivel sem alacsonyabb színvonalon, mint Sopronban. Márpedig genetikájánál fogva az erdész szakma lenne az, amelyik legalkalmasabb lenne a természetvédelmi ismeretek befogadására. Egy „sima" erdőmérnök, akinek semmilyen speciális végzettsége nincs, a természetvédelem minden alapszakmájából kap az erdészeti oktatás keretén belül alapismereteket. Tanul geológiát, botanikát, dendrológiát, egy kis vizet, madarakat, állatokat, azt erdőről nem is beszélve, mégis, ez az egyetem ebben a tekintetben valahogy lépéshátrányban van, elmaradt. És nem is jegyzik. Például Keszthelyen most túljelentkezés van a természetvédelmi posztgraduális képzésben, Sopronban meg nem tudják beindítani a szakot, mert nem jelentkeznek elegen. Úgy tudom Debrecenben is túljelentkezés van. Az elmúlt 20 év alatt nagyon sok egyetemen tartottam előadást ebben a témában, még a Katonatiszti Főiskolán is, még börtönben is, és az az érzésem, hogy nagyon sok oktatási és más intézmény is van, amelyik sokkal jobban felzárkózott a természetvédelemhez, mint az erdészek.

Ez vajon miért lehet?

Ennek nyomoztam az okait, és az az érzésem, hogy ebben egy kicsit én is hibás vagyok, nem olyan nagyon, de hibás. Szóval, amikor az erdészet elkezdett valahogy lefelé menegetni, hol rangban, hol ebben, hol abban, a természetvédelem pedig megtartotta valahogy a rangját, például úgy, hogy mindig államtitkár, vagy miniszterhelyettes vezette, elkezdtük az erdészetet lekörözni. Ennek nem én vagyok az oka, vagy ez nem nekem kö-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szönhető, de a természetvédelem mindig megúszta az átszervezést, az erdészet meg hol ilyen, hol olyan volt, és a kollégák elkezdtek féltékenykedni. Hogy ott van egy miniszterhelyettes, itt meg csak egy főosztályvezető. A „csak"-ot azt csak úgy mondom, mert az is elegendő lehetne. Szóval az erdészeket az, amiről az előbb beszélgettünk, egy kicsit más irányba terelte. Vágjunk több fát, járjunk külföldre, kapjunk nagyobb fizetést, adjuk le az erdészházakat, és hadd fütyüljön a sárgarigó a Rakonczaynak ott a fa tetején, és gyönyörködjön a búbosbankáiban. Szóval ilyen lekezelő hangulat alakult ki. Talán az Erdészeti Egyetemen se vették komolyan. Hat évig oktattam a Dobos-féle tanszéken mint meghívott előadó, és látták, hogy vadonatúj dolgokat mondok. De Debrecenben nem tudtam vadonatúj dolgokat mondani. Amikor elmentem Debrecenbe a Kossuth Lajos Egyetemre, akkor össze kellett magamat szedni, mert a második előadáson rájöttem, hogy amit mondok, ezeknek a könyökén jön ki. Sopronban meg nem értették, amit mondok. Engem ez megdöbbentett.

Hogyan ítélik meg a kertészek és a többi egyetemen a hallgatók az erdészetet, az erdésztársadalmat? Mert hovatovább meg kell védenünk magunkat a közvélemény előtt.

Te hallottál róla, hogy Amerikában vagy három-négy államból „kitiltották" az erdészeket, mert a szakmát azonosították a favágókkal? Azt hiszem, pont Sopronban oktat egy vendégtanár, igen, Grátzer professzor, aki ezt elmondta. Na, mi még nem tartunk itt, de a kérdésedre válaszolva a következő az érzésem, a véleményem, talán még a meggyőződésem is. Az FM-ben, és én ezt tapasztaltam, mert sokáig dolgoztam ott, mindig volt egy kis féltékenykedés az erdészekkel szemben, és ezért egy kicsit el is nyomták őket. Az úgynevezett gazdászok féltékenyek voltak az erdőmérnökökre. Úgy viselkedtek, mint a románok a magyarokkal szemben, elismerték, hogy egy erdőmérnök mérnökebb egy gazdásznál, csak hogy ezt nem szeretik hangsúlyozni, mert ez kisebbségi érzést kelt bennük. Ezt én tapasztaltam, és amikor az erdészet egy kicsit felemelkedett, akkor mindig az orrára ütöttek. És akkor nyomozni kezdtem. Foglalkoztam erdőtörténettel és kiderült, hogy régen az uradalmakban is ugyanez volt, az Esterházy, a Festetics vagy más uradalmakban. Volt egy mezőgazdász meg egy erdőmérnök, és az erdőmérnököt valahogy a közvélemény – a favágó, a pálinkafőző – is jobban felértékelte, mint a gazdatisztet. A gazdatisztet egy kicsit ispánnak tekintették, az erdőmérnököt meg mérnök úrnak. És bennük volt egyfajta dac, hogy „itt

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

van egy nagy mezőgazdasági üzem, alig van erdőnk, és az erdőmérnök mégis egy kicsit rangosabb, úribb ember, mint én vagyok. Engem egy kicsit parasztnak tartanak. Az felveszi gallért, meg a nyakkendőt, meg puskája, távcsöve van, hintóval jár". Na most, én ugyanezt tapasztalom, hogy az erdőmérnökökkel szemben van egy kis fenntartás, egy ilyen kis dacszerűség, hogy majd én megmutatom. Azokon az egyetemeken, ahol én oktattam, s belemerültem a hallgatókkal a beszélgetésbe, és kiderült, hogy erdőmérnök vagyok, egy kissé megváltoztak. Akkor láttam, hogy egy kicsit irigykednek. Amikor azt hitték, hogy én tanár vagyok vagy vegyész, akkor nem. De azt is láttam, hogy amikor szakirodalmat, meg jegyzeteket kértek, meg akarták tanulni, és egy kicsit olyan helyzetet akartak teremteni, ami által bebizonyítják, hogy „mi sem vagyunk hülyébbek, mint ti vagytok". Ez kifelé nagyon kétértelmű. Tehát irigység is egy kicsit, meg egy kicsit utol is akarják érni. Például sok helyen tapasztaltam, így Keszthelyen is, hogy sokkal szívesebben hordják az erdészegyenruhát a nem erdészek, mint az erdészek. Az Erdészeti Egyetemen nem látsz egyenruhát, Keszthelyen meg az évfolyam egyharmada erdészegyenruhát viselt. A régi világban is volt ilyen. Én egy kis faluban éltem, és hihetetlen nagy tekintély volt az egyenruha. Teljesen mindegy volt, hogy vasutas volt, vagy katona, vagy rendőr. Az egyenruha nagy dolog volt a lányok szemében is, meg a tisztviselők szemében is. Volt egy fiú a faluban, akiről azt mesélték, hogy valahol Diósgyőrben dolgozott a gyárban, és mindig úgy jött haza, hogy közben az erdőben átöltözött valamilyen egyenruhába. Ő tizedes akart lenni, és nem művezető. Ezt tapasztalom a kertészeknél, a mezőgazdáknál és máshol is, hogy sokan vesznek maguknak osztrák „egyenruhát". Azt hiszik, hogy az erdész, persze lehet, hogy vadász meg tiroli, de az mindegy. És ott büszkélkednek benne: Gödöllőn, Magyaróváron, meg akárhol, ahova megyek, több egyenruhás mezőgazdászt látok, mint erdészt. Az erdészek meg (kivéve a valdent) nem szeretik. Az oktatásban ugyanezt látom, hogy egy kicsit az erdőmérnököt fölbecsülik, felértékelik, talán jobban, mint ahogy megérdemlik, de ugyanakkor egy kicsit konkurálnak is velük, és egy kicsit úgy szeretnék őket utolérni, mint a románok a magyarokat, hogy „szeretnék én is úgy viselkedni, meg olyan ruhát hordani".

Ezt a szakmát – ugyanúgy, mint egy állatorvos – csak az tudhatja, aki megtanulta. Ha valaki ötször, tízszer vidéken nyaral, már bele tud kotyogni a mezőgazdaságba, hogy mikor kell a krumplit szedni, aratni, egyéb, de az, hogy mi a gyérítés, a tisztítás, és hogy mi történik az erdőben, még ma is misztikus. Az

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

erdő misztikumát a társadalom mindig tisztelte. Mi valószínűleg azzal rontottuk el, hogy nem éltettük tovább a misztikumot, hanem forintosítottuk mindazt, ami odabent a természet műhelyében történik. Kitárulkoztunk, mint a sarki kislány, és a vendégek jöttek sorba-sorba, és azután ide jutottunk.

Én is teljesen így látom, ahogy te. Helyettem mondtad el, mivel erről nekem ugyanez a véleményem. Például, miután a hivatalhoz kerültem, minden igazgató erdőmérnök volt. Még véletlenül sem volt más, de nem azért, mert én annyira soviniszta erdőmérnök voltam, hanem az erdész sokkal hamarabb megtanulta a madarászatot, mint a vegyész, vagy a barlangászatot, mint a közgazdász. Egy erdészt sokkal hamarabb ki lehetett oktatni a természetvédelem rejtelmeire, mint például a geológust vagy a néprajzost az erdészetre. Egy néprajzos soha nem tanulta meg, hogy hogyan kell gyéríteni, de egy erdőmérnök megtanulta, hogy hogyan kell összeszedni a bútorokat falun, amiket a kutatóházakban el lehet helyezni. Tehát egy erdész úgy lett beruházó, vagy néprajzos, vagy barlangász, hogy senki nem vette észre, hogy neki nem az a tanult szakmája. Fordítva ez szinte soha nem fordult elő. Most hadd mondjak egy erdélyi példát. Ezt elég sokszor elmondtam és láttam, hogy nem tetszik senkinek sem, pedig meg vagyok győződve róla, hogy így van. Erdélyben, amikor ott éltem, három nyelven beszéltek az értelmes emberek: románul, magyarul és szászul. Minden szász beszélt magyarul és románul, a legtöbb magyar beszélt románul és minden román beszélt románul (az azonban tény, hogy sok román beszél magyarul). Tehát a románok egy nyelven beszéltek, a magyarok két nyelven, a szászok pedig három nyelven. Nyilván a szászok voltak a legtájékozottabbak, mert nekik a moziban, meg az újságban sem kellett semmit lefordítani. Én láttam olyan filmeket, hogy nem lehetett látni a képet, csak a betűt, mert mind a három nyelven feliratozták. Amikor jöttek a magyar szinkronfilmek, akkor már magyarul nem kellett felírni. A lényeg az, hogy mindegy, hogy milyen nyelvet tanul az ember, de, aki három nyelvet beszél, az többet tud, mint aki kettőt. Azért ezt ismerjük el. Na most, így Erdélyben a magyarok a románok fölött voltak, a szászok meg a magyarok és a románok fölött. Kimondva, kimondatlanul. Ezt mindenki tudta. Nálunk egy kicsit hasonló a helyzet, mert mint ahogyan egy romániai magyar általában beszél románul, egy magyarországi erdőmérnök az beszél „barlangul", „vízügyiül" és „mezőgazdaságiul", hamarabb meg tud tanulni idegen szakmákat, mint megfordítva. Az erdészszakma ezen sokszínűségét egy kicsit irigylik is. Bármelyik szakmába megyek, ők sokkal nehezeb-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ben tanulnák meg az erdészetet, meg annak belső nyelvezetét, mint megfordítva. És ez, kívülről nézve, kissé kivételezett helyzetet teremt az erdészeknek, és ezt a kívülről bizonyos mértékig irigyelt helyzetet mi eljátszottuk, elveszítettük, elkótyavetyéltük, elkönnyelműsködtük, ami nekem nagyon fáj. A szászok például sose tették meg Erdélyben, hogy ők dacból nem tanulnak meg románul vagy magyarul, és ők nyertek.

A veszélyt ott látom, hogy az az objektum, ami ma körülveszi az erdőt, és amiben most mi élünk, az egészen más, mint mikor ezek a tantárgyak és ez a mentalitás az oktatásban, az erdészkedésben kialakult. Hogy csak egy példát mondjak: kiderült, hogy csak a láncfűrész-kenőolajból minimum 300–350 ezer személygépkocsi olajcseréjéhez szükséges olajmennyiséget permeteznek ki az erdőben.

Pontosan. Egyébként egy kicsit más téma, de ehhez kapcsolódik. Most volt egy tanfolyam a Kiskunsági Erdőgazdaságnál a kerületvezető erdészek részére. Azt hiszem kéthetes volt, engem is meghívtak előadásra, meg vizsgára is. És ott az igazgatóval beszélgettem. Mondja, hogy tőlük 700 ember ment el egy év alatt. Erdészek is, meg favágók, traktorosok, fizikai munkások, gépkocsivezetők és így tovább. És kérdem, hogy ennek milyen hatása van. És erre mondja, hogy: – te, én most döbbentem rá, hogy milyen sok pozitív hatása is van. – Na, mondjál kettőt-hármat. – Hát az, hogy az erdész ráér az erdővel foglalkozni, mert most a maszek dolga lett, hogy hol veszi meg az olajat, meg a csillagkereket, meg a többit. Eddig az erdész (elnézést kérek), mint a tudod milyen kutya, szaladgált a boltokban alkatrészért, meg az ÁFOR-ba benzinért, meg olajért, meg mindenért. És nem az erdőn volt, hanem kiszolgálta a traktorost, meg a motorfűrészest, meg a fagyártmány-üzemvezetőt. Most azt csinál a maszek, amit akar, ő az erdőn van. Ez azért kapcsolódik ahhoz, amit te mondtál, mert az is lehet, hogy vissza kell vinni az erdőre bizonyos primitív technológiákat, például a kézi fűrészt, a lovat, meg az ERTI kerékpárt. Ha ugyanis a motorfűrésznek, meg a traktornak minden hatását figyelembe veszed, akkor nem biztos, hogy a traktor korszerű. Lehet, hogy villanyfűrésszel kellene vágni a fát, amit már 30 évvel ezelőtt kiselejteztünk, mert az biztos, hogy nem hagy annyi hulladékot az erdőn. De ez jelenleg az erdészeket nem is érdekli. Az erdészek e területen igencsak elrugaszkodtak a régi szakmájuktól. Mert nem érdekel senkit, hogy kimegy egy motorfűrészes brigád, és otthagy száz műanyag flakont. Legalább elásná, vagy elégetné, de azt a rengeteg olajat, aminek a szennyezése ott marad, azt senki sem veszi figyelembe. Én a Ba-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

latonon tapasztaltam ugyanezt, amit elmondtál, hogy csúcsidőszakban, egy olyan napon, amikor egymillió ember lubickol a vízben, naponta öt tonna napolaj marad a tóban. Tíz nap alatt ötven, száz nap alatt ötszáz tonna. Az elég mondjuk ahhoz, hogy az angolna megdögöljön, meg elég ahhoz, hogy a víz felszínén egy szupervékony réteget képezzen. Ez alig érdekel valakit. Magyarországon az, hogy kérem, ne használjunk napolajat, egyszerűen közröhej. Három évig tartott az a közelharc, amíg megtiltottuk a motorcsónakázást. Én abban az időben tagja voltam a Környezetvédelmi Tanácsnak, sőt elnöke voltam egy hivatalnak, és a napokban hallom az egyik rádióadásban, hogy kérem, azt a régi kádárista, sztálinista, hülye rendeletet, hogy nem szabad a Balatonon motorcsónakázni, azonnal ki kellene vonni a forgalomból. Azt hittem rosszul hallok, alig kaptam levegőt. Ahelyett, hogy örülnénk, hogy egy ilyen nagy tettet hajtottunk végre az elmúlt tíz év alatt a Balaton védelmében – mert a többit nem tudtuk keresztülvinni –, jön ez az ostobaság, hogy ez egy sztálinista csökevény. Sajnos sem a vizeseket, sem a strandmestert, senkit se érdekel, hogy napi öt tonna napolaj marad a tóban, mint ahogyan az erdészek többségét sem érdekli, hogy mit hagy az erdőn a motorfűrészből távozó szennyezés. Erre most, a mai erdésztársadalomnak nincs érzéke, ezzel szemben érzéketlenné vált. Ez számára egy idegen világ, olyan, mint a hindu vallás vagy a japán harakiri nekünk, szóval testidegen.

Na, de ez nem oda vezethető vissza, hogy olykor saját magunk üldöztük ki magunkat az erdészlakásokból, a kerületvezetőket az erdőből?

Hát, hogy üldöztük-e őket, üldöződtek, vagy maguktól mentek ki, ebben nagyon nehéz volna állást foglalni. Én mindenképpen megtartottam volna az erdészházakat – most nem akarok itt olyan okosnak feltűnni –, de volt olyan érzésem, amikor jöttek a csőbútorok, meg a műanyag székek, meg a linóleum, hogy eljön még a fának, a textíliának, meg a természetes bőrnek a reneszánsza. Tehát lehet, hogy tíz év múlva sikk lenne erdészházban lakni.

Azt hiszem már most is az.

Ezeket sajnos elkótyavetyéltük, összedőltek, eladtuk. A múltkor hallottam a rádióban, hogy azért adták el, mert nem kell senkinek. És kérdezem, hogy annak, aki megvásárolja, miért kell? Hát, ha neki jó, mint maszek-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

nak, akkor miért nem jó a kincstárnak? Szóval, ha nem is a legistenhátamögöttibb, bár annak is eljön az ideje, de a falu szélén, meg az erdőszélen lévő erdészházak előbb-utóbb értékesebbé válhatnak, mint a falu közepén levők. Annak idején a szüleimmel, meg én magam is ilyen házakban laktunk. Egy erdész nem lakhat az idők végtelenségéig egy blokkháznak a negyedik emeletén. Meggyőződésem, hogy nem csak a rendes fűrésznek, nem csak az erdészháznak, de sok mindennek eljön a reneszánsza, amit az elmúlt húsz-harminc-negyven év alatt elfelejtettünk és valami olyanra cseréltük ki, amiről azt hittük, hogy jobb, kulturáltabb, érdekesebb. Lehet, hogy kitalálnak egy új fűrészt, ami nem benzinnel működik, hanem lézerrel vagy vízsugárral. Az is lehet, hogy ennek eredményeképpen az erdőn sem olajos flakon, sem füst, de még fűrészpor sem marad. Mindenesetre ez, amit mondasz, hogy a motorfűrészből kikerülő használt olaj micsoda óriási szennyező forrás, ez nyilván számunkra fontos, akik a környezetvédelemmel foglalkozunk, de a tömegek nagy része ezt abszolút normálisnak, vagy bocsánatos bűnnek tekinti.

Most 1990-et írunk. A mai állapotban, az ismereteid, tapasztalatod, bölcsességed alapján mit jósolsz, hol fogunk tartani öt év múlva, mi erdészek?

Öt év múlva? Én nagyon remélem, hogy lesz Erdészeti Főigazgatóság, megszűnnek a vállalati tanácsok és az erdőgazdaságok vállalati jellege. Nagyon remélem, hogy ha nem is teljesen költségvetési, de a költségvetési rendszerhez hasonlóbb szisztémában fog az egész erdészet működni. Remélem, hogy nem csökken tovább az állami erdők területe. Remélem, hogy legalább kétszáz erdészet működik majd és egy erdészet területe olyan öt-hatezer hektár körül alakul. Remélem, hogy visszajönnek az erdőkbe a régi hagyományos erdészkerületek, és legalább kétezer kerületvezető erdész dolgozik majd az állami erdőkben, és azok ráérnek majd foglalkozni mindazzal, amire eddig nem értek rá; az erdőben lévő állatokkal, madarakkal, forrásokkal, barlangokkal, még a turistákkal is. Szeretném, ha az erdész nem egy futkározó ember lenne, hanem az erdő házigazdája, aki, ha odatéved valaki, megkérdezi tőle, hogy mit tetszik keresni, hogy érzi magát, húsz métert odébb is kíséri, megmondja, merre kell továbbhaladni, vagyis inkább vendéglátó, mint csendőr vagy futóbolond lenne. Én remélem azt is, hogy az erdőfelügyelet tekintélye meg fog emelkedni, azt se bánnám, ha az erdőrendezőség, meg az erdőfelügyelőség ismét együtt tevékenykedne, és annak meg kimondottan örülnék, ha az a majdani erdé-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

szeti főhatóság, ha már a vízüggyel nem is, legalább a természetvédelemmel valamilyen szövetségre lépne és egy főhatóság keretén belül fejtenék ki tevékenységüket. Hogy ha ez a főhatóság a Környezetvédelmi Minisztérium lenne, az se lenne baj, meg az se, ha ez önállóvá válna. Én hosszú távon, tehát mondjuk manapság öt év is az, azt mondom, hogy egy erdészeti önálló főhatóságot össze lehetne kalapálni másokkal összeházasodva. Ha nem is minisztérium, hanem valami államtitkárság-szerű. Most is van ilyen egy csomó; Kártérítési Hivatal, meg mindenféle hivatalok, tehát ahol nincs miniszter a fejük fölött..., mint a Nemzeti Bank, mert ez a szakma megérdemelné. De ezért kell is tenni valamit a szakmának.

*

Beszélgetésünk annak idején megszakadt. 15 év múltán, úgy érzem, még lenne mondanivalód.

Nyugdíjazásom után Winkler András, akkori rektor – pályázás nélkül – meghívott az egyetemre és három év időtartamra kinevezett a Környezetvédelmi Tanszék vezetőjévé. Így Dobos Tibornak az utódja és Mátyás Csabának az elődje lettem. Több mint tíz esztendő erdőgazdasági és harminc év államigazgatási tevékenység után számomra az egyetemi légkör végtelenül kedvező volt. Ott sokkal nagyobb a nyugodtság és a szabadság, mint bárhol, ahol eddig dolgoztam. A tanárnak a katedrán teljes szabadsága van, előadásaiba sem a dékán, sem a rektor nem szól bele. A javadalmazás nem mondható magasnak, de rengeteg megbízási munka végzésére van lehetőség. Én ezekkel éltem, és annak ellenére, hogy az egyetem a beszedett összegből 40%-ot levon, még szépen marad fizetés-kiegészítésekre.

A környezetvédelem rutinszerű oktatása mellett fő célkitűzésem a természetvédelmi oktatás, képzés megerősítése volt. Arról már volt szó, hogy természetvédelmi pályafutásom alatt mindig azt hangoztattam, hogy a legszínvonalasabb természetvédelmi oktatás az erdőmérnöki karon folyik. Ez valamikor harminc évvel ezelőtt még igaz is lehetett, mivel az Erdőművelési Tanszék a saját terhére minden évben beiktatott néhány természetvédelmi órát a tanrendbe. Közben azonban a többi egyetem elhúzott mellettünk. Keszthelyen például tíz évig oktattam természetvédelmet és több, mint száz hallgató végzett.

Alapelvem volt és maradt, hogy az erdőmérnöki képzés adja a legjobb alapot a természetvédelmi továbbképzés számára. Az erdőmérnöki képzés a természetvédelem „latinja"... Azzal nem büszkélkedhetünk, hogy

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

egy sima erdőmérnök, aki sohasem hallgatott természetvédelmet, többet tud erről, mint egy bányász, egy kohász, egy gépész vagy egy vegyész. Az erdészek túlzottan el voltak maguktól ragadtatva. Kiderült, hogy egy átlagosan képzett erdőmérnök jóval többet tud, mint az előbb felsoroltak, de jóval kevesebbet, mint amit ő gondol magáról, meg amit mások hisznek róla. Mivel az erdőmérnökképzésben a természetvédelem minden alapismerete benne van, a hallgatók tanulnak földtant, talajtant, termőhelyismeret-tant, meteorológiát, vízügyi, államigazgatási és pénzügyi, valamint műszaki ismereteket, növénytant, állattant, egy kis jogot, biztos vagyok benne, hogy egy végzett erdőmérnök egy egyéves természetvédelmi képzéssel a legkiválóbb természetvédővé válhat. Így hat év alatt két szakmára tehet szert. Javasoltam ezért az erdőmérnökképzésben a természetvédelmet tantárgyként oktatni. Meg voltam győződve, hogy a huszonhárom tagú egyetemi tanácsban legalább tizenkettő, tizenhárom szavazatot kapok. Nagyon meglepődtem, amikor a javaslatomra az enyémmel együtt összesen ketten szavaztak, vagyis rajtam kívül még valaki, akinek a kiléte sose derült ki, valószínű szégyellte volna magát. Tanárkollégáimnak határozott véleménye volt és maradt, hogy az erdőmérnökképzésben oktatott tantárgyakban a természetvédelem, szétszórva ugyan, de maradéktalanul bennfoglaltatik. Erre én beszereztem huszonhárom jegyzetet, amelyik egyikében se volt szó természetvédelemről. Nem is csoda, ugyanis a növénytanba, az állattanba, esetleg a vadászatba be lehet csempészni néhány természetvédelmi gondolatot vagy órát, de a természetvédelemnek vannak olyan nagyon fontos szakágazatai, amelyek egyetlen egyéb tantárgyban sem oktathatók. Így például a kiemelkedően fontos barlangtant, a nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek ügyeit, a természetvédelem nemzetközi kapcsolatait, vagy a kultúrtörténeti értékekkel (temetőkkel, várakkal, pásztorlétesítményekkel, csárdákkal, gémeskutakkal, csataterekkel stb.) való foglalatoskodást egyetlen egy tantárgyba se lehet szervesen beilleszteni. Mindezek ellenére a természetvédelem a környezetvédelemmel együtt csak három-négyéves harc után került be az erdőmérnökök tanrendjébe és úgy tudom, hogy azóta ez a tantárgy meg is szűnt.

A tanárokkal, illetve oktatókkal és a hallgatókkal sikerült egyaránt jó kapcsolatot kiépíteni, de a hallgatók sokkal jobban meg vannak győződve a természetvédelem fontosságáról, mint az oktatók. Sajnos az erdészekben a természetvédelemmel szemben kialakult egy bizonyos fokú ellenszenv és tartózkodás, amelynek valószínűleg kisebb-nagyobb mértékben én is

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

oka lehetek. Az azonban elgondolkodtató, ha az Országos Erdészeti Egyesület tisztelt elnöke kijelenti, hogy az erdő természetvédelem nélkül is jól meglenne. Ez egy színtiszta demagógia, mivel az állítás igaz ugyan, de az erdő nemcsak természetvédők, hanem erdészek, különösen pedig részvénytársaságok nélkül is jól meglenne, mint ahogy a tenger is meglenne tengerészek és a csillagok is csillagászok nélkül. Rossz jelenségnek tartom, hogy az utóbbi időben általában az erdészetnél dolgozó erdészek és a természetvédelemnél dolgozó erdészek között van a legélesebb vita. Ennek egyik oka nyilvánvalóan az, hogy mások nem értenek hozzá. Mindemellett biztató jelek is vannak, mert számításaim szerint a hivatásos természetvédők között legalább százharminc-százötven erdészképzettségű szakember dolgozik, a tizenegy természetvédelmi igazgatóból is hat erdőmérnök.

Az első három év letelte után tanszékvezetői megbízásomat a rektor újabb három évvel meghoszszabbította. Közben írtam hat egyetemi jegyzetet és két tankönyvet. A második három évet azonban nem tudtam kitölteni, mert 1996 elején az akkori környezetvédelmi miniszter megkért, hogy vezényeljem le a természetvédelmi területek kisajátítását, amelyet az elég undok munka ellenére nagy örömmel vállaltam. A szakmában csak néhány embert ismertem, aki kisajátításokkal szeretett foglalkozni vagy inkább elviselte azt, de aki szerette is ezt a tevékenységet, olyan ritka, mint a fehér holló. Miniszteri biztosként 93 ezer hektár védett terület felvásárlását irányítottam. Köszönetképpen Torgyán bácsi az évszázad bűnözésének minősítette. Pepó Pál, dilettáns úr pedig – miután felesége, Teréz anya leminősített, fizetésemet 160 ezer forinttal csökkentve a főportás szintjére „emelt" – úgy kirúgott, hogy a lábam sem érte a földet. (Közben a kihallgatást vezető rendőr őrnagy majdnem halálra röhögte magát.) Ezt helyrehozandó, 2003. augusztus 20-án a Parlament legdíszesebb csarnokában, pátosszal telített körülmények közepette, Mádl Ferenc államfőtől „egész életpályát átölelő – nemzetközileg is elismert – tevékenységem elismeréseként" személyesen átvehettem „a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje" kitüntetést.

Itt megköszönhetem a beszélgetést?

Sokat beszélgettünk pályafutásomról, mégis volt egy-két olyan momentum, amelyet nem tudtam elmondani, mert a kérdések nem arra irányultak. Így néhány dologra szeretnék még kitérni.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

A háború után nagy létszámleépítések voltak, amit akkor bélistázásnak neveztek. Apámat is elbocsátották, majd visszavették. A visszavételi határozatot röviden ismertetem, amelynek elsősorban az az érdekessége, hogy egy Budapesttől nagyon távoli helyen dolgozó jelentéktelen erdőőr ügyével milyen szinten foglalkoztak. Íme a levél:

„Magyar Miniszterelnök
sorsz.: 16148/1947.

HATÁROZAT

A 9050/1946. M.E. számú rendelt 4.§-a alapján alakult bizottság a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt előterjesztésére

Rakonczay János erdőőr

sajókazai lakost, akit az 5000/1946. M.E. rendelet végrehajtása során elbocsátottak, az elbocsátást kimondó határozat hatályon kívül helyezése mellett állásába visszaveszi.

Erről a bizottság a földművelésügyi miniszter urat a visszavétel foganatosítása iránt szükséges intézkedések megtétele végett, továbbá a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt országos központját és fent nevezettet azzal értesíti, hogy a szolgálat megkezdése végett korábbi közvetlen felettes hatóságánál (szolgálati főnökségénél) 8 nap alatt jelentkezzék.

Budapest, 1947. évi január hó 10. napján

saját kezű aláírások
Nagy Ferenc
miniszterelnök

Rákosi Mátyás
miniszterelnök-helyettes

Szakasits Árpád
miniszterelnök-helyettes

Dr. Rácz Jenő
pénzügyminiszter

Mint már szó volt róla, 1972-től 1990-ig a Minisztertanács (Kormány) állományában dolgoztam. Ezalatt három miniszterelnök előtt tettem hatósági esküt. Az esküt először Lázár György, másodszor Grósz Károly,

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

harmadszor pedig Németh Miklós „vette ki belőlem". Az utolsó eskü után viszonylag rövid idő múlva az alábbi levelet kaptam:

„A Magyar Köztársaság Minisztertanácsának
Elnöke
056-XXII/1990.
Rakonczay Zoltán úrnak,
környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszterhelyettes

Budapest

Tisztelt Miniszterhelyettes Úr!

A több mint 40 év utáni első szabad választások nyomán a közeli napokban megalakul Magyarország új kormánya.

Az elmúlt másfél évben én és kormányom felelősséget vállaltunk azért, hogy egy rendkívüli bonyolult helyzetben elvezetjük az országot a szabad választásokig, s békés körülmények között, alkotmányos forradalomban teremtjük meg a feltételeit annak, hogy Magyarország új történelmi korszakba lépjen.

Tiszta lelkiismerettel és emelt fővel adhatjuk át a kormányzás felelősségét, amelyhez személyes erőfeszítésével, kitartásával és áldozatvállalásával Ön is hozzájárult.

A kormány nevében megköszönöm azt, hogy e nehéz időben a nemzetért érzett felelősség, az emberi tisztesség és a történelem parancsát követve, helytállt.

Kívánok a jövőben is eredményes munkát, és személyes életében sok boldogságot.

Budapest, 1990. május 3.

Üdvözlettel:

/ Németh Miklós /

Én szisztematikusan semmit nem gyűjtök, de amit kapok, azt szépen elrakom. Így jelenleg van több mint húszezer levelem, közel háromezer képeslapom stb. Legértékesebb gyűjteményem azonban igazolványokból áll. Életem során több mint háromszáz iskolai értesítő, egyetemi diploma, útlevél, fegyvertartási engedély és tagkönyv gyűlt össze. Az első 1936-ban kelt (újraoltási bizonyítvány), az utolsó pedig 2003. augusztus 20-án, amikor Mádl Ferenc köztársasági elnöktől a Parlamentben személyesen vettem át a civileknek adható második legnagyobb kitüntetést. Mindezek ellenére igazolványaim gyöngyszeme az következő:

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

„Mátrai Állami Erdőgazdaság
Parádfürdő
Tárgy: Nősülés

IGAZOLÁS

Alulírott Bakondi Ernő igazgató hivatalosan igazolom, hogy Rakonczay Zoltán igazgatóhelyettesi-főmérnöki beosztásban az Erdőgazdaság állományában dolgozik. Nevezett nősülési szándékkal bír, amivel az Erdőgazdaság vezetősége egyetért, hiszen fizetéséből képes egy asszony eltartására és már a kora is megvan hozzá.

Kérem az Óra- és Ékszeripari Nemzeti Vállalat gyöngyösi üzletét, hogy nevezett részére két darab jegy-gyűrű megvásárlását tegye lehetővé. Ez az igazolás nevezett kérésére a jegy-gyűrűk megvásárlásának eszközlése céljából adatott ki.

Parádfürdő, 1957. augusztus 28.

Bakondi Ernő
Igazgató

Hogyan mentél nyugdíjba?

A miniszter felkérésére 1989. november 7-én a minisztérium nagytermében én tartottam a november 7-i megemlékező beszédet. A minisztert időben figyelmeztettem, hogy ennek nem lesz jó vége, de az ügyet kedélyeskedéssel zárta le. Én többek között elmondtam, hogy egy dologban teljes mértékben egyetértek Lenin elvtárssal, mivel a legzűrösebb időkben utasítást adott arra, hogy a Kaukázusban egy több mint ezer éves tiszafát helyezzenek természetvédelmi oltalom alá. Nem értek azonban vele egyet abban, hogy a cári családot – különösen a cár négy szép fiatal lányát – lemészárolták. A beszéd alatt kisebb-nagyobb kuncogások hallatszottak. Érdekes, hogy a déli hadseregcsoport részéről két magas rangú szovjet tiszt is részt vett az ünnepségen, akik a beszédben semmi kivetnivalót nem találtak. Maróthy László miniszter azonban kérte, hogy azonnal kezdeményezzem nyugdíjazásomat, ami nem esett nehezemre, mivel pár nap múlva elértem a nyugdíj-korhatárt. Erre azonban az ő lemondása és az én autóbalesetem miatt nem került sor. Németh Miklós miniszterelnök is felajánlotta a nyugdíjazás

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

lehetőségét, de én ezt nem kértem, mivel kíváncsi voltam, hogy az új hatalom ezt miként bonyolítja le.

Hónapok teltek el, amíg semmilyen értesítést nem kaptam, mígnem egyszer a volt sofőröm a névre szóló felmondó levelet véletlenül megtalálta egy íróasztalon felbontva, és a keltezéstől kb. hat hét múlva elhozta hozzám. A járdán adta át a következő kísérő szöveggel: „Főnök, ne szarjon be, mi szeretettel fogunk magára gondolni." Mivel egyébként se vagyok beszari, ez megnyugtatott, annál is inkább, mert az SZTK számomra csupán 40 év és 192 nap szolgálati időt igazolt, amit kivétel és megszakítás nélkül állami szolgálatban töltöttem el (amelyet később több mint egy évtizeddel megfejeltem).

Végül kérlek, mondd el az Országos Erdészeti Egyesület alelnökévé történt megválasztásod nem mindennapi történetét.

Ennek nagy részét te ismered, de az Olvasók kedvéért részletesen elmondom.

Az előzményekhez tartozik, hogy pályafutásom alatt nagyon sok társadalmi munkát végeztem. Nem régen kíváncsiságból kiszámoltam, hogy amit e területen töltöttem, meghaladja a 100 esztendőt, vagyis amíg dolgoztam, általában folyamatosan 2–3 választott társadalmi funkcióm volt. Ha csak az egyesületet nézzük, 1956-tól mintegy 20 éven keresztül az egyesület elnökségének folyamatosan tagja voltam, közben egy esetben a Jelölő Bizottság elnökévé, egy esetben pedig annak tagjává választottak. Később 2 cikluson keresztül voltam a budapesti helyi csoport elnöke, évekig tevékenykedtem az Erdőrendezési Szakosztályban, és ma is részt veszek az egyesület Erdészettörténeti Szakosztályának munkájában. Így csak ez meghaladja a 30 évet.

Az elmondottak miatt semmilyen új funkciót nem kívántam vállalni. Korábban például az erdészeti vándorgyűlések állandó és aktív résztvevője voltam, de nyugdíjazásom után csak hébe-hóba mentem el egy-egy közgyűlésre. Az 1994-ben Dobogókőn megtartott vándorgyűlésre sem készültem, de egy barátom unszolására mégis fölmentem. A közgyűlésen nem is kívántam részt venni, csupán volt évfolyamtársaimmal, egykori kollégáimmal és barátaimmal kívántam találkozni. A végén azonban az „ivósátorból" betuszkoltak a közgyűlésre. Éppen a világ folyásáról ábrándoztam, amikor a Jelölő Bizottság elnökének javaslata után fölállt dr. Tóth Károly, a Kiskunsági Nemzeti Park egykori igazgatója és en-

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

gem javasolt általános alelnöknek. Tette ezt mindenki megrökönyödésére, mivel a spontán jelölés nem volt szokásos, állítólag szabályos sem. A javaslat elhangzása után azonnal jelentkeztem felszólalásra, amelynek során kértem a közgyűlést, hogy ne válasszanak meg, mivel Varga Bélával az egyesület is és az elnök is jobban jár. Én akkor Sopronban a Környezetvédelmi Tanszéket vezettem, eléggé le voltam terhelve, Varga Béla már szabadúszó nyugdíjas volt és mivel a Mátrában hosszú időn át együtt dolgoztunk, ismertem rendkívül nagy teherbírását. Elmondtam, hogy az egri illetékességű elnöknek jobb lenne egy ugyancsak Egerben lakó alelnök, mint én, aki onnan 400 km-re lakik és dolgozik.

Kollégáim azt tanácsolták, hogy tűnjek el a közgyűlésről, mivel az Alapszabály szerint távollétében senkit sem lehet megválasztani. Ezért átmentem a szomszédos turistaházba és csak egy üveg vörösbor elfogyasztása után indultam vissza a közgyűlés színhelyére. Mivel közben többen gratuláltak, tudomásul vettem, hogy végül mégiscsak megválasztottak. Én azért is csodálkoztam, mert akkor már több mint 20 éve nem dolgoztam az állami erdészeti szervezetben és a tagság egy része személy szerint nem ismerhetett. Az is felmerült bennem, hogy sokan nem rám, hanem a másik jelölt ellen szavaztak. Utólag is úgy látom, hogy Varga Béla tőlem jóval többet dolgozott volna, persze arról már nem vagyok meggyőződve, hogy annak eredménye is jóval több lett volna. Szó, ami szó, nem elsöprő, de figyelemre méltó többséggel én lettem az egyesület általános alelnöke. Az első két esztendőben igyekeztem mindent megtenni, amit az elnök rám bízott és amit a szakmai tisztesség megkívánt. Nem voltam azonban buzgómócsing.

Két év múlva egy Szentendrén megtartott választmányi ülést – az elnök távollétében – én vezettem le, ahol többek között megtárgyaltuk az erdők (erdészek részére történő) további privatizációját, amit én természetesen zsigerileg mindig elleneztem. Meg voltam győződve, hogy a kezdeményezést leszavazzák, ami sajnos nem következett be. Csúfos vereséget szenvedtünk. Jellemző a hangulatra két beszélgetés:

– Az egyik kedves fiatal kolléganő így vigasztalt: „Zoli bácsi, ne tessék szomorkodni, mi is megérdemlünk annyit, mint a zsidók".

– Az egyik legnagyobb helyi csoport titkára azzal vigasztalt, hogy ez az erdő a lehető legjobb kezekbe kerül. Amikor megkérdeztem tőle, hogy 30 éves erdészeti szolgálat után miért gondolod azt, hogy orvos, vasutas és tanár gyermeked jobban fogja kezelni az erdőt, mint az állam, úgy nézett rám, mintha kínaiul szóltam volna hozzá.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Utolsó reményem az elnökségi ülés volt, ahol ugyancsak kisebbségbe maradtunk. Én az elnök úrnak azonnal beadtam a lemondásomról szóló levelet. Ő nagyon kért, hogy maradjak. Mivel Schmotzer András, az egyesület akkor elnökét mindig nagyon tiszteltem és szerettem, kimondottan az ő kérésére és miatta maradtam, de aktivitásomat takaréklángra állítottam és elsősorban vagy inkább kizárólag azt csináltam meg, amit ő személy szerint kért tőlem.

Alig vártam, hogy mandátumom lejárjon és közben még az egyesületből történő kilépés gondolatával is foglalkoztam, végül mégiscsak maradtam, de azóta is „levelező tag"-nak tekintem magam, aki fizeti a tagdíjat, de az egyesületi munkában – kivéve az Erdészettörténeti Szakosztály tevékenységét – nem veszek részt. Azt is elárulom, hogy az elnökségi döntés után a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület örökös tiszteletbeli elnökeként levélben fordultam az Alkotmánybíróság akkori elnökéhez Sólyom Lászlóhoz. Nem állítom, hogy az erdők további privatizációjának leállítása ennek köszönhető, de azt tudom, hogy ez is szerepet játszott benne.

Utólag visszagondolva az eseményekre, nem gondolom, hogy a választmány és az elnökség erdőprivatizációra szavazó tagjai profi gonoszok, inkább széplelkű, de önző jók.

Az eseményekről végül egy kis történetecske jut eszembe:

Megkérdezik a professzort: Professzor úr, igaz, hogy Ön megrögzött alkoholista és veri a családját?

Nem! Nem igaz, én docens vagyok.

Köszönöm a beszélgetést!

Én is köszönöm, hogy meghallgattál.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

Tartalom

Az olvasóhoz 5

Tóth Béla 8

Szodfridt István 69

Vicze Ernő 81

Firbás Oszkár 130

Bencze Lajos 208

Grátzer Miklós 252

Rózsa József 300

Rakonczay Zoltán 365

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

DUNAKER KFT.

Barcs

Erdészeti termékek exportja-importja

❖

Faipari termékek exportja-importja

❖

Termeltetés

❖

Finanszírozás

❖

Belkereskedelem

❖

Külföldi kapcsolatok építése

❖

**Erdőgazdálkodási munkák tervezése,
a kivitelezés irányítása, szaktanácsadás**

❖

**Európai uniós és hazai pályázati tanácsadás, pályázatírás,
pályázatok teljes körű lebonyolítása**

dunaker kft.
Alapítva: 1986 * HUNGARY

DUNAKER KFT.
7570 Barcs, Köztársaság u. 7-9., Pf.: 57.
Telefon: 82/462-476 ❖ Fax: 82/462-016

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

HUNGARIAN FORESTRY ASSOCIATION
UNGARISCHER FORSTVEREIN

Az **Ungarischer Fortsverein**-t 150 éve alapították, 1866. december 9-én rendkívüli közgyűlés keretében alakult át **Országos Erdészeti Egyesületté**. Pesten. 1886. december 12-én közgyűléssel emlékezett Egyesületünk a frissen felépült Alkotmány utcai székházában. Feladatai és munkája között szerepelt az új **1879. évi erdőtörvény megalkotása**. A törvény megvetette feltételeit az államilag jóváhagyott és ellenőrzött rendszeres erdőgazdasági üzemterv szerinti erdőgazdálkodás alapjainak.

Az erdészeti politika terén elért sikerek mellett maradandó eredményeket hozott az Egyesületnek a szakirodalmat és a szaktudományok fejlesztését patronáló tevékenysége. 1873-ban megvásárolta Divald Adolftól és Wagner Károlytól az általuk **1862-ben indított „Erdészeti Lapok"** tulajdonjogát és folyamatosan megjelenteti a folyóiratot. Az Erdészeti Lapok azóta az erdészszakma írott sajtóorgánumának tekinthető.
Elévülhetetlen érdemeket szerzett az Egyesület ezekben az évtizedekben az erdészeti szakoktatás és a kutatás fejlesztéséért folytatott erőfeszítéseivel. **1883 őszén Ásotthalmán megnyitotta kapuit az első állami alsófokú erdész szakiskola.**
Az első világháború alatt, a társadalmi élet kedvezőtlen fordulata következtében az egyesületi élet is beszűkült. A trianoni békediktátum erdészeti negatív hatása jóval meghaladta az országos átlagot, hiszen erdeink 84%-át elvesztettük. Ennek hatása napjainkig érezhető az erdészetben.
A II. világháború utáni erdők államosításával egy csapásra nagy állami erdőbirtok alakult ki, melynek kezelése a szakemberigényt megemelte. Nagyarányú szakemberképzés indult be mind felső, mind pedig közép- és alsó szinten. Megindult az erdőtelepítési program. Az Egyesület létszáma növekedésnek indult.
Ma Egyesületünk a MTESz szervezetében tevékenykedik, melynek alapító tagja. A Fővárosi Bíróság Egyesületünket 1998. január 1. napjától **közhasznú szervezetté** minősítette.
Egyik legfontosabb cél a **történelmi Székház újbóli birtokbavétele**, mely a tagság saját pénzéből és adományaiból épült 1886-ban (Budapest, Alkotmány u. 6. sz.). A jövőben a Magyar Erdészet Székházaként üzemelne, a Kárpát-medencei erdészek összetartozását hirdetve.
Egyesületünk **Wagner Károly Erdészeti Szakkönyvtára** nyitott az érdeklődők számára. Az ősi könyvtár hivatalos Alapító Okirata elkészült és 2004. decemberében került aláírásra (Budapest, Budakeszi u. 91. sz.). Az Egyesület tagsága azon dolgozik, hogy a könyvtár visszatérjen eredeti helyére, az Alkotmány utcai Székházba.
Az Egyesület a rászoruló erdészeti dolgozók, a tanulók és a kiadványok támogatására **Erdészcsillag Alapítvány**-t hozott létre, a korábbi egyesületi alapítványok céljait egyesítve.

Az **Egyesület négyéves és azt lebontott éves tervek szerint működik**. Legfontosabb célkitűzései között az alábbiak találhatók:

- **kiemelt cél az Egyesület 150 éves múltjához méltó ÉRTÉKEK képviselete és az erdészeti ÉRDEKEK melletti kiállás,**
- szakmai programok szervezése (WOOD-TECH, Az év erdésze verseny; Erdésznők találkozója, külés belföldi tanulmányutak, külföldi erdészekkel való együttműködés stb.),
- a barátság ápolása; erdészbál szervezése, helyicsoport- és szakosztály-rendezvények országszerte,
- közreműködik az országos szakmai döntések előkészítésében, tagságának szakmai érdekvédelmében.

Az egyesületi élet alapja a 4400 fős tagsága és az egész országot lefedő 70 szervezeti egysége.

Cím: H-1027 Budapest, Fő út 68.
Tel.: +36 (1) 201-6293; Fax.:+36 (1) 212-7518; e-mail: oee@mtesz.hu
www.oee.hu

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

© OEE Wagner Károly Erdészeti Digitális Szakkönyvtár 2025. Támogató: Agrárminisztérium szerz.sz.: EGF/201/2025.

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET